

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

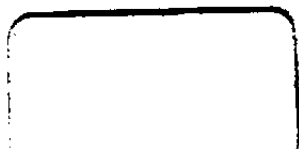

*Hunyadiak
kora Magyarországon*
József Teleki

Aus 82119.2 (2)

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

HUNYADI JÁNOS

HUNYADIAK KORA

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.

M. DCCC. LII.

HUNYADIAK KORA

MAGYARORSZÁGON.

ÍRTA

GRÓF TELEKI JÓZSEF.

2

MÁSODIK KÖTET.

Hunyadi János, László király és Hunyadi László acsélmetsetti képeivel.

1858

PESTEN,
EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.
M. DCCC. LII.

~~Ans 81852.3 (2)~~

Harvard College Library
July 1, 1924.
Bequest of
Georgina Lowell Putnam

Ans 82119.2 (2)

82119.2
82119.2
82119.2

A MÁSODIK KÖTET TARTALMA.

XIII.

1446. 1447.

Hunyadi Drakulát megfenyíti 3. l. — ki Dánt elkergetvén, Oláhországot megint elfoglalta volt 4. l. — a hitetlen vajdát lenyakaztatja, Dánt teszi helyébe 5. l. — István moldovai vajdával szövetséget köt 6. l. — Fridrik a kis király kiadását újra megtagadja 6. l. — A magyar országló szék ellene háborút rendel 8. l. — A zágrábi és egri püspökségek dolga 8. l. — Hunyadi ez iránti levele a pápához 9. l. — A magyar országló szék Bécs városát kívánja megnyerni 10. l. — Ennek kikerülő felelete 11. l. — Fridrik a magyarokat újra magára haragítja 11. l. — A háborúnak rögtöni elkezdése elhatároztatik 12. l. — Az országos tanács ez iránti levelei a pápához 12. l. — a velenceiekhez 13. l. — A kormányzó maga részéről ujabban felszólítja Bécs városát, hogy Fridrik ellen vele egyesüljön 13. l. — Az osztrák rendek felelete erre 14. l. — Fridrik tartományainak és Osztrákhon egy részének feldulása 15. l. — Fridrik a bécsieket segedelem küldésének ígéretere bírja 16. l. — Hunyadi ellenben ujabban felszólítja őket ennek megtagadására 17. l. — Béke-alkudozások Fridrikkel 18. l. — A felek a feltételekben nem tudnak megegyezni 19. l. — Hunyadi pusztításait folytatja 20. l. — A bécsieket és az osztrák rendeket újra felszólítja: ne segítenék a német királyt 21. l. — Ezeknek a feltételekben nem tudnak megegyezni 22. l. — Hunyadi pusztításait ujabban folytatja 22. l. — Később a pápai követ közbenjárása mellett alkudozásokban megnyugszik 22. l. — Fegyverszünetet köt 22. l. — nagy zsákmánnyal száll téli tanyájára 23. l. — és mindjárt fényes követséget nevez ki a Fridrikkel alkudozások megkísértésére 23. l. — Az új pápai követ Carvajal János megérkezése 24. l. — Hunyadi kénytelen Oláhország és Moldova lecsöndealtatása végett Erdélybe sietni 25. l. — Az alkudozások Fridrikkel a bátorságlevél miatt haladékok szenvednek 26. l. — Fridrik a cseh követségnek öcsce kiadása iránt

A *

kikerülő feleletet ad 28. l. — A magyar követek Bécsbe érvén, az alkudozások megindulnak 28. l. — siker nélkül végződnek 29. l. — Elkecseredés e miatt az országban 30. l. — Németország kibékéllik a pápával 31. l. — Ezen béke föltételei 33. l. — IV. Jenő pápa halála 34. l. — V. Miklós választása 35. l. — Ez megelőzőjének tetteit Németországra nézve helyben hagyja 36. l. — Országgyűlés 37. l. — Zágráb és Varasd megyék panasza Székely János bán ellen 37. l. — Országgyűlési végzések 39. l. — A követség a Fridrikkeli alkudozások végett újra kiküldetik 42. l. — Csupor Moldovában szerencsésen harcol 44. l. — A pápa a magyar nagyokat és Fridriket megint a békére vagy legalább fegyverszünetre 44. l. — Fridrik házassági tervei 45. l. — A pápa Fridriknek római koronázására pénzbeli segédelmet ígér 45. l. — Alkudozások Fridrik és a magyarok közt Rakersburgban 46. l. — Itt fegyverszünet köttetik 47. l. — Ennek föltételei 48. l. — A magyar követek azt mindjárt kihirdetik 49. l. — Azt Hunyadi is megerősíti 49. l. — Fridrik László király kiadását a csehektől gúnyosan megtagadja 49. l.

XIV.

1447. 1448.

Hedervári Lőrincz halála 51. l. — Hedervári László egri püspök, Debrenthei Tamás pannonhegyi apáttá lesz 52. l. — Országgyűlés 52. l. — Garai László nádornak választatik 53. l. — A budal vár Hunyadinak adatik át 54. l. — A Fridrikkeli fegyverszünet megerősítettén, a vég béke iránti alkudozásokra új követség neveztetik ki 55. l. — Az országgyűlés egyéb végzései 56. l. — Skanderbég győzödelmei 56. l. — Hunyadi készülétei az ozmánok ellen 57. l. — A pápához segedelemsürgetés végett Miklós krakkói dékánt küldi 57. l. — A nápolyi királyhoz István zengi grófot 58. l. — A szultán békeajánlásait nem fogadja el 58. l. — Csupor Demeter megerősítését a zágrábi püspökségben újra sürgeti 59. l. — de a pápa határozata elmarad 59. l. — Az alkudozások Fridrikkel siker nélkül folynak 60. l. — Országgyűlés 61. l. — Ennek némelly végzései 61. l. — A török háború terhei alól sokan kivonják magokat 62. l. — A nápolyi király buzgósággal fogja fel ezen ügyet 62. l. — de Velenczéből pusztá ígéreteknel egyéb nem érkezik 63. l. — valamint Rómából sem 64. l. — A pápa Hunyadiat herczegnek nevezi 64. l. — Hunyadi ezt megköszöni, a török elleni segédelmet újra sürgeti 64. l. — de sikertelen 65. l. — A herczegi czímmel nem él 65. l. —

A pápai követet a Fridrikkeli alkudozás végett Budára hívja meg 66. l. — Ezek folyamatba jönnek 67. l. — Fridrik ajánlásaira befolyással vagynak az osztrák — 67. l. — és cseh dolgok 68. l. — Föltételei elfogadhatlanok 70. l. — De megígéri hogy Magyarországot, míg Hunyadi a törökök ellen harczol, nem bántja 70. l. — Ennek készületei 71. l. — reményei 72. l.

XV.

1 4 4 8.

György rácz fejedelem a hadviseletbeni részvétből nem csak kivonja magát 73. l. — hanem a magyarok szándékát elárulja 74. l. — Azért Hunyadi magyarországi jószágait elfoglalja 74. l. — seregével megindul 74. l. — út közben a pápának újra ír a zágrábi püspökség dolgában 74. l. — A pápa a hadjárat elhalasztását javasolja 75. l. — Hunyadi felelete 75. l. — Sikertelen alkudozások Fridrikkel Pozsonyban 76. l. — Hunyadi az alkudozások megindítását elhalasztatni kívánja 77. l. — Ujra sürgeti a pápa segedelmét 77. l. — Hunyadi serege 78. l. — Ez a Dunán átszáll 80. l. — A szultán elejébe robot 81. l. — A keresztények a Rigó-mezőn egy dombon erősített táborba szállnak 82. l. — Murád őket innen kicsalni ügyekszik 83. l. — visszavonul 84. l. — A kormányzó a táborot elhagyja 84. l. — A szultán által ajánlott békét elutasítja 85. l. — de az általa ajánlott csatát elfogadja 85. l. — A magyar sereg felállítása 85. l. — a töröké 87. l. — Jósló párviadal 87. l. — Első nap a magyarok a sokkal nagyobb elenséges erőnek vitézül ellentállanak 88. l. — Estve a csatater birtokában maradnak 90. l. — Éjjeli csata 90. l. — Második nap az ozmánok engedni kezdenek 93. l. — Murád seregének egy részével megkerüli a magyarokat 93. l. — Ezek mind e mellett helyt állanak 94. l. — Dán oláhaival átmegy az ozmánokhoz 94. l. — Székely János elesik 94. l. — A magyar gyalogság megverve vonul erősített táborába 95. l. — A lovasság egy része Hunyadival Magyarország felé veszi útját 96. l. — Murád harmad nap veszteséggel vivja meg a magyar tábor 96. l. — Az ide vonult gyalogság csak halva engedi át a diadalt 97. l. — Az ütközet elvesz 97. l. — Ennek következményei 97. l. — A magyar sereg vesztesége 98. l. — Elesett fő személyek 99. l. — Hunyadi bujdosása 101. l. — György despot fogságába jutása 102. l.

XVI.

1448. 1449.

Hunyadi fogságából kiszabadul 104. l. — terhes föltételek alatt, s a rácz fejedelemmel és Cillei Ulrikkal nemzeti szövetségre lépven 105. l. — Magyarországra ér 107. l. — Szegeden örömszajjal fogadtatik 107. l. — Az ország rendei közt uralkodó jó egyetértés 107. l. — Felső-magyarországi rendetlenségek 108. l. — Ujvár a csehek kezébe jut 109. l. — Komorovszky Péter Liptóban 109. l. — Szent-Miklósi Pongrácz Nyitrában és Trencsényben zsarnokoskodik 109. l. — Az utolsó Osztrákhont is feldulja 109. l. — Fridrik német királynak háborút izen 110. l. — Perényi János sikertelen ügyekszik Ujvárt visszavenni 110. l. — Fridrik Pongrácz ellen fegyverrel akar fellépni 110. l. — De a pápai követ a két fél közt egyességet eszközöl 111. l. — Egyezés a morva és magyar rendek közt 112. l. — Kázmér lengyel király panasa a csehek pusztításai miatt 112. l. — A magyar országos tanács válasza az iránt 113. l. — Hunyadi kénytelen teljesíteni György despotnak tett fogadásait 113. l. — Hunyadi a török elleni segédelmet minden oldalról sürgeti 114. l. — Országgyűlés 115. l. — A pápa a törökök ellen segédelmet nem ad 115. l. — sőt a magyarokat meginti, hogy az ország védelmével elégedjenek meg 117. l. — A pápa ezen meghidegedésének okai 117. l. — A magyar rendek az ozmán háboruról letesznek 118. l. — Giskra megalázását elrendelik 118. l. — A pápához ez iránt intézett levelök 118. l. — A törökök által ajánlott fegyverszünet föltételei nem fogadtanak el 120. l. — Azok iránt új alkudozás rendeltetik 122. l. — Országgyűlési határozat az üres püspökségek iránt 123. l. — Hunyadi levelei ez iránt a pápához 123. l. — Cillei Fridrik levele a kormányzóhoz a Blagai grófok ügyében 125. l. — Az országgyűlés ügyekkezets Giskrának engedelmességre bírásában 126. l. — Ez nem sikerülvén, a háború megindul 126. l. — Giskra Székely Tamást megveri 127. l. — A kormányzó személyesen megy ellene 128. l. — Fegyverszünet a két fél közt 129. l. — Cillei Ulrik a mindig nyughatatlan Pongráczot osztrák katonasággal támadja meg 130. l. — Szakolczát vívni kezdi 131. l. — Pongrácz Hunyadihoz folyamodik 132. l. — és ez érte kezességet vállalván, a várat László király nevében átveszi 132. l.

VII

XVII.

1449. 1450.

Hunyadi, György rácz fejedelmén hitetlenségeért bosszút állandó 133. l. — országos tanácsot hiv össze 134. l. — Itt a kincstár megtöltése véteik czélba 134. l. — A pápánál sürgettetik az örömnünap kiterjesztése Magyarországra, és jövedelmeinek átengedése a török háborúra 135. l. — Intézkedések a megürült püspökségekre nézve 136. l. — Hunyadi levelei ez iránt a pápához 137. l. — A Giskrávali béke az egész országos tanács befolyásával rendeltetik megkötetni 138. l. — Országgyűlés hirdetése 138. l. — Zslnat tartása Esztergomban 138. l. — Hunyadi a György despot elleni készültek miatt az alföldön tartózkodik 139. l. — A pápa intézkedése a dömösi prépostság iránt 140. l. — és kedvetlen válasza az örömnünap ügyében 141. l. — Országgyűlés 141. l. — A dömösi prépostság dolga nagy ingerültséget okoz 142. l. — A kormányzó levele a pápához ez iránt 142. l. — a rendké 143. l. — Egyéb levelezések e tárgyban 144. l. — Az örömnünap iránt új kívánságok terjesztetnek a pápa elejébe 146. l. — A Fridrikkel ügyre nézve a pápa közbenjárása kéretik 148. l. — Kövesdi béke Giskrával 151. l. — Ennek föltételei 152. l. — Ezek az országgyűlés által is megerősítetnek 153. l. — Hunyadi Garaival és Ujlakival szövetséget köt 154. l. — György szerb fejedelem megfenyítése országgyűlésileg elhatároztatik 154. l. — Annak magyarországi jóságai elfoglaltatnak 155. l. — Hunyadi Ráczországba út 157. l. — Itt mindent feldúl 157. l. — További lépéseiben a magyar nagyok közbevetése gátolja őt 157. l.

XVIII.

1450. 1451.

Hunyadi a törököket visszanyomja 158. l. — Rómából az örömnünapre nézve kedvező válasz érkezik 159. l. — A pápa Fridriket megint a magyarokkal békére 160 l. — Ennek következtében a felek Pozsonyban összejönnek 160. l. — Hunyadi egyezése Fridrikkel 161. l. — Fegyverszünet Fridrik és a magyarok közt 162. l. — Garai László is megegyezik Fridrikkel 162. l. — Ez Cilleivel összeveszik 163. l. — Garai, Cillei és Ujlaki szövetkeznek 164. l. — Hunyadi követelvel rosszul bánnak Rómában 165. l. — Hunyadi levele ez iránt a pápához 165. l. — A lengyelek Moldovába ütnek 165. l. —

A csehok és osztrákok sürgetik Fridriknél kis László kiadását 167. l. — Fridrik tagadó válasza 168. l. — A kalocsai érsekség és zágrábi püspökség dolga 169. l. — Vitéz tudósítása a zágrábi püspökség iránt a pápához 169. l. — Hunyadi sürgeti Rómában ennek elintézését 170. l. — Ujabban gondolkozik György rácz fejedelem megfenyítéséről 171. l. — E miatt az alföldön tartózkodik 171. l. — Garai László, Ujlaki Miklós és Palóczy László egyességet eszközölnek közte és György közt 174. l. — Ennek föltételei 174. l. — A rácz fejedelemre bíztatik, hogy fegyverszünetet eszközöljön a törökökkel 176. l. — Murád halála 176. l. — Borbála császárné, Zsigmond özvegye, is meghal 178. l. — Giskra a béke pontjainak teljesítésével késik 180. l. — Hatalmát Nógrádban terjeszti, Losonc mellett új várat épít 181. l. — Hunyadi egész erővel ellene fordul 182. l. — A losonczy új várat körülfogja 182. l. — Kassa, Lőcse és Bártfa városait felszólítja Giskra ellen 183. l. — A losonczy őrsereggel egyezkedni nem akar 184. l. — Giskra a vár segedelmére robog 184. l. — Hunyadi elejébe megy 185. l. — Árulás következtében 185. l. — megveretik 186. l. — Giskra Vár-Gedét sikertelen szállja meg 186. l. — Épen olly sikertlenül szólítja fel Egert feladásra 187. l. — Hunyadi új sereget huzván magához, Giskrával újra szembe száll 187. l. — Több várát megvívja 187. l. — De kénytelen az országos tanács felszólítására újra megbékelni 188. l.

XIX.

1451. 1452.

Fridrik Rómába készül 190. l. — A pápa aggodalmai e miatt 190. l. — Aeneas Sylvius eloszlatja azokat 191. l. — Fridrik ezen utjára a német fejedelmeket és városokat meghívja 191. l. — A kis László királyt is magával szándékozik vinni 192. l. — E miatt az osztrákok zúgni kezdenek 192. l. — Eisinger Ulrikot a király Fraknó átvétele által megsértvén 194. l. — ez az elégedetleneket maga köré gyűjti 194. l. — még jobban felfingerli 195. l. — szövetséget eszközöl közöttök 196. l. — A szövetségesek László királyt kiadatni kérik 197. l. — Tagadó választ nyervén, országgyűlést hirdetnek 197. l. — Ez Fridrik tilalma ellen őszvejön 198. l. — A szövetségeseikkel egyesül 199. l. — A magyar rendeket felszólítja közös fejedelmök kiszabadítására 199. l. — A magyarok is követség atjál sürgetik királyuk kiadását 200. l. — Fridrik tagadó válasza 202. l. — Fegyverszünet a törökökkel 204. l. — Po-

zsonyi országgyűlés 204. l. — Ennek nagy része Bécsbe megy föl 205. l. — Itt a tanácskozások megindulnak 206. l. — Szövetség a magyarok, osztrákok és némelly csehok közt 206. l. — Ennek föltételei 207. l. — A szövetséges nemzetek levele a pápához kis László kiadásának eszközlése iránt 208. l. — és a császárhoz 208. l. — Ezzel követség küldetik Rómába 209. l. — Eizinger és az osztrák rendek levele szent-angyal bíbornokához 210. l. — a bíbornokok öszveségéhez 210. l. — A szövetség Magyarországon kihirdetetik 213. l. — Szövetség a magyarok és Cillei Ulrik közt Giskra ellen 213. l. — A pápához küldött osztrák követ Fridrik emberei által írományaitól megfosztatik 213. l. — Fridrik tündöklő kísérettel lépi át Olaszhon határait 214. l. — Mindenütt fényesen fogadtatik 214. l. — Firenzében várja meg mátkája megérkezését 215. l. — Vele Róma alá megy 216. l. — Fényes menetele a városba 217. l. — A lombardi koronázás 218. l. — A fejedelmi pár öszveesketeése 218. l. — Császári koronázás 219. l. — Fridrik nápolyi útja 221. l. — Kísérlet kis László megszabadítására 223. l. — Tanácskozás a török háború iránt 223. l. — Fridrik bucsúvétele a pápától 224. l. — Pápai kegyelemjelek Fridrik irányában 225. l. — A pápa az osztrákokat átokba teszi 226. l. — A szövetségesek követségét Firenzében a császár nem fogadja el 226. l. — új kísérlet kis László megszóktetésére 228. l. — Ennek levele a pápához 228. l. — A szövetségesek követségét a pápa rosszul fogadja 229. l. — valamint a bíbornokok tanácsa is 232. l. — Fridrik haza ér 232. l. — A pápai átokbullát senki sem akarja Osztrákhonban kihirdetni 233. l. — Az osztrákok a pápától a consiliumra hívják fel ügyüket 234. l. — A magyarok megválnak az osztrákoktól 235. l. — Hunyadi Giskra miatt a felföldön tartózkodik 235. l. — Podlebrád az osztrákok ellen nyilatkozik 237. l. — A háború Osztrákhonban kölcsönös pusztításokkal indul meg 238. l. — Fridrik az erőlyes fellépést elmulasztja 239. l. — Apróbb csatázások 240. l. — Az osztrák szövetséges sereg Bécs-Ujváros felé kiindul 241. l. — Alkudozások 242. l. — Fridrik serege megveretik 242. l. — Baumkircher András hősi tette 243. l. — Neustadt megszállása 244. l. — Alkudozások a felek közt 245. l. — Károly bádeni gróf némelly egyességi pontokat eszközöl 246. l. — Fridrik végre ezeket elfogadja 247. l. — Öcscsét Cillei Ulriknak átadja 248. l.

László király Bécsbe vitetik 251. l. — Itt fényesen fogadtatik 252. l. — Cillei egészen hatalma alá keríti őt 252. l. — Ellágyító életmódjával az országlás terheitől elvonja 253. l. — Alattomosan Hunyadi ellen áskálódik 254. l. — Hunyadi a fényes üdvözlő követséggel nem megy Bécsbe 255. l. — Aeneas Sylvius Vitéz Jánossal beszékap 256. l. — A király a magyar követség előtt kedvezőleg nyilatkozik 257. l. — A cseh követség iránti magaviselete tartózkodóbb 258. l. — Felekeztek a királyi udvarban 259. l. — Hunyadi családja erősitésén dolgozik 259. l. — A második fényes követséggel Bécsbe megy 260. l. — A béke-alkudozások Fridrikkel elkezdetnek 261. l. — A császári követség a magyarokat kívánja megnyerni 263. l. — de sikertlenül 263. l. — Alkudozások folyama a császár és az osztrákok közt 264. l. — Amaz és a magyarok közt 265. l. — A császár a kidolgozott pontokat elfogadja 266. l. — de Cillei távolléte miatt a békelevél nem irathatik alá 266. l. — Fegyverszünet a felek közt 267. l. — Hunyadi kormányzóságot leteszi 267. l. — Mit a király kegyesen fogad 268. l. — Őt ország kapitányának, 268. l. — besztercei örökös grófnak nevezi ki 270. l. — és Pozsonyba készül 271. l. — Fridrik családjában a főhercegi címet megújítja 272. l. — Pozsonyi országgyűlés 272. l. — László az ország szabadságait megerősíti 273. l. — A rendek neki hűséget esküsznek 273. l. — Országgyűlési végzések 274. l. — Az adománylevél a besztercei örökös grófság iránt kiadatik 275. l. — A király Hunyadi címerét megbővítli 275. l. — Őt a dévai és görgényi urodalmakkal és más jószágokkal ajándékozta meg 276. l. — Vitéz Jánost korlátoknak 277. l. — Hunyadi Lászlót dalmát- és horvátországi bánknak nevezi 277. l. — Hunyadi megtiszteltetéseiből is kitetszik Cillei rosz szándéka 279. l. — Más kinevezések és kegyelemosztások 280. l. — Cillei alattomos mesterkedései 281. l. — Hunyadiit Eizingerre kívánja haragítani 281. l. — Ezt a király előtt gyanússá tenni 282. l. — Hunyadiat az egész ország előtt 283. l. — Ez elkedvetlenedve Besztercziére vonúl 284. l. — Konstantinápoly megszállása Mahomed szultán által 287. l. — A görögök ellenkészületei 288. l. — Négy, eleséggel terhelt keresztyén hajó az ozmán hajósseregen keresztültör 289. l. — Mahomed a kikötőt elfoglalja 290. l. — A vár falait öszverombolja 291. l. — A város megvívása elkezdetik 292.

XI

1. — A görög császár elesik 293. 1. — A város megvívatik 294. 1. — Rémitő kegyetlenségek 294. 1.

XXI.

1 4 5 3.

Cillei a királyt egészen hatalma alá hajtja 296. 1. — Giskra pénzzel elégtételt ki 297. 1. — Axamith folytatja pusztításait 297. 1. — Hunyadi László küldetik ellene 298. 1. — Maga a király is készül ellene menni 299. 1. — Axamith seregei nagyrészt elszélesztetnek 300. 1. — László király Prágába készül 301. 1. — Főként nővérének Erzsébetnek házassága miatt Kázmér lengyel királylyal 302. 1. — Ezen házasság föltételei 302. 1. — Szmirczky megint a királyt, ne jöjjön Csehországba 304. 1. — Ezért éltével lakol 305. 1. — A morvák Brünnben meghódolnak 305. 1. — Pozsonyi országgyűlés 306. 1. — Szövetség Cillei, Dénes éresek, Garai nádor, Ujlaki vajda és Palóczy országbíró közt 307. 1. — A csehek újra sürgetik a király megkoronáztatását 308. 1. — Az erre szükséges költségek miatt osztrák országgyűlés Korneuburgban 308. 1. — Itt Eizinger fellép Cillei ellen 309. 1. — A királyt a gróf eltávoztatásában megegyezésre bírja 311. 1. — A király Bécsbe megy 311. 1. — Eizinger segítségével Cilleit az udvar elhagyására kényszeríti 312. 1. — Hunyadi a kormányt Magyarországon megint átveszi 313. 1. — A király Prágába indul 314. 1. — Iglóban az ország szabadságait megerősíti 314. 1. — October 24-dikén Prágába ér 316. 1. — és itt ugyanazon hó 28-dikén megkoronáztatik 316. 1. — A csehek szeretetét nem tudja megnyerni 316. 1. — Hunyadi is megjelen Prágában 318. 1. — Itt Podiebráddal, Sternberggel, Planckensteinnal, Eizinger Osvát, István és Zsigmonddal szövetséget köt 319. 1. — Cillei ügyekezete helye visszanyerésében 319. 1.

XXII.

1453. 1454.

László király tudósítást vesz Konstantinápoly megvívásáról 321. 1. — E miatt a pápa közönséges ozmán elleni hadviseletet ohajtván, követeket küld hozzá 322. 1. — Tanácskozások e előtt 323. 1. — Országgyűlés Magyarországon az ozmán háború miatt 324. 1. — Királyi biztosok ezen 325. 1. — Ezeknek utasítása 325. 1. — Országgyűlési végzések 327. 1. — Ezekről Hunyadi tudósítja a királyt 330. 1. — Ez neki igen kegyesen válaszol 330. 1. — Ót több kegyelmeiben részesíti

XII

332. l. — László király néniét Lengyelországba küldi 333. l. — Prágában országgyűlést tart 334. l. — Ennek ajánlatai az ozmán háborúra 334. l. — Vádak Eizinger Ulrik ellen 335. l. — László király intézkedései a luxenburgri hercegség — 336. l. — és a szász fejedelmekkel fenforgó kérdések iránt 337. l. — Mahomed Rácországot megtámadja 337. l. — Hunyadi őt innen elvonandó Bolgárországba csap 338. l. — De kénytelen visszavonulni a Cilloiek miatt 339. l. — kik Horvátországba ütnek 339. l. — Székely Tamás vezéréket Vitoveczet megveri 340. l. — Mahomed Rácországot újra elborítja 341. l. — Szendrőt nem tudván megvívni 341. l. — visszavonul 342. l. — és a háború folytatását Fireczbégre bizza 342. l. — Hunyadi Szerbországba csap 343. l. — Fireczbógot megveri 344. l. — egész Vidдинig mindent feldúl 344. l. — és zsákmányterhelve tér Nándor-Fejérvárra 345. l. — Mátyás fiát lovaggá títi 345. l. — Fridrik császárt tudósítja fényes győzelméről 345. l. — Segedelem-adásra buzdítja 346. l. — De a német rendek Regensburgban ezen ügyet egy Frankfurtban tartandó gyűlésre halasztják 347. l. — Innen pedig egy Neustadtban tartandóra 348. l. — A pápa keresztet hirdet 349. l. — A szerb fejedelem a törökökkel megbékéllik 350. l. — Hunyadi Péterváradon veszi parancsát, a királynak új országgyűlés tartása végett 350. l. — Ezt a király vízkereszt napjára határozta volt 351. l. — De Hunyadi 14 nappal elhalasztja 351. l. — Hunyadi Fridrik császárt tudósítja a király rendeleteiről az ozmán háború tárgyában 352. l. — A király Boroszló felé megindul 353. l. — A lausitziak meghódolnak Görliczben 356. l. — A schlesieniek Boroszlóban 356. l. — A király a boroszlói tanácsot megváltoztatja 357. l. — Bécsbe megy 358. l.

XXIII.

1 4 5 5.

Cillei a bécsi népet reábirja, hogy Waldsee Farkas mellé őt kérje a királytól második helytartónak 360. l. — Barátai az udvarban a királyt iránta megnyerik 361. l. — Ez megegyezik nagy-bátyja visszahívásában 362. l. — A büszke gróf botrányos fényvel jelen meg a fővárosban 362. l. — Eizinger visszavonul 363. l. — Bécs-újvárosi gyűlés 364. l. — V. Miklós pápa halála 365. l. — III. Callixt választása 366. l. — Ezen változás Rómában az ozmán háborúra kedvetlenül hat 367. — Cillei áskálódik Hunyadi ellen 368. l. — őt hatalmába kerítendő, a király nevében Bécsbe hívja 370. l. — Mit ez el nem fogadván 370. l. — Köpcsénybe rendeli 370. l. —

XIII

Hunyadi megjelen, de a helységbe, hol veszélyt gyanít, menni vonakodik 371. l. — Bátorságlevél mellett megint Bécsbe hívatik 371. l. — A besztercezi gróf ide megindul 371. l. — De a bátorságlevél elébe nem küldetvén, utjában megtér 372. l. — Az ország pártokra szakad 373. l. — Mahomed készületei azt vég veszélylyel fenyegetik 373. l. — Capistranoi a felekezetek kibékoltetését veszi célba 374. l. — Győri országgyűlés 377. l. — Hunyadi ajánlatai az ozmánok ellen 377. l. — Capistranoi idétlen buzgólkodása 378. l. — Mahomed Ráczországot seregeivel elborítja 379. l. — Az országgyűlés Budára tétetik át 379. l. — Egyesség a király és Hunyadi közt 380. l. — Hunyadi megegyezik Cilleivel 382. l. — Fia László részére eljegyzi Garai leányát 383. l. — A budai országgyűlés egyébiránt sikertelen oszlik el 383. l. — Mahomed azalatt a rácz fejedelmet békére szorítja 384. l. — A pápa buzdítja a keresztyén fejedelmeket ellene 385. l. — László király a haza veszélyével nem gondol 386. l. — Hunyadi ügykezetei sikertelenek 387. l. — Döghalál 388. l. — Cillei Erzsébet meghal 389. l. — A kedvelenségek tetteges kiűtése a császár és a magyar király közt 390. l.

XXIV.

1455. 1456.

László király Prágába megy 393. l. — A török szultán készülletei tekintetéből országgyűlést hirdet vízkereszt napjára Budára 394. l. — Később azt elhalasztja februárra 394. l. — és maga is Budára megy 395. l. — Hunyadi is megérkezik bátorságlevél mellett Budára 396. l. — Capistranoi mindenfelé hirdeti a keresztet 398. l. — Országgyűlési végzések 398. l. — Ezekről tudósítja a bíbornokkövet a pápát 400. l. — Zeigmond osztrák herceget részvételre szólítja fel 400. l. — Hasonló felszólítást intéz a király a német fejedelmekhez 401. l. — Hunyadi megújítja egyességét Cilleivel 402. l. — Az alföldre megy, és minden oldalról sürgeti a seregek öszvejövetelét 403. l. — A pápai követ némelly keresztesekkel személyesen kíván a hadjáratban részt venni 404. l. — de őt Hunyadi a királyhoz utasítja Budára 405. l. — A király újabb jelelt adja kegyelmének Hunyadi iránt 405. l. — A pápa a királynak engedelmet ad egy társas káptalannak felállítására Budán 406. l. — Cillei a királyt Budáról megszökteti 408. l. — Az ország nagyai eltávoznak 409. l. — A főváros őrizet nélkül marad 409. l. — Egyedül Hunyadi és Capistranoi fogják fel az ország veszélyes ügyét 410. l. — Mahomed serege és

XIV

készületei 412. l. — Ó egyenesen Nándor-Fejérvárt veszi czélba 414. l. — Hajóival a Dunát elfoglalja 415. l. — Seregeivel a várost körül fogja 415. l. — A város falai romokká lötvetnek 416. l. — Hunyadi seregének csekélysége, gyakorlatlansága 417. l. — A városban is a szükség növekszik 419. l. — Hunyadi azt új seregekkel és élelemszerekkel ellátni ügyekszik 419. l. — E végből hajósseregét elkészíti 419. l. — A török hajóssereget megtámadja 420. l. — A városból 40 hajó hátba fogja ezt 421. l. — Az ozmán hajóssereg megveretik 422. l. — A város és a magyar sereg közt a közlekedés helyre áll 422. l. — Hunyadi idomtalan kereszties tömegeit szervezi, gyakorolja 423. l. — Készületek mind két részről 424. l. — Mahomed közönséges vivást rendel 425. l. — Hunyadi elejébe megy 426. l. — A csata elkezdetik 427. l. — Hajnalban az ellentállás a magyarok részéről lankadni kezd 429. l. — Hunyadi a csatát megújítja, a törököket a városból kiveri 430. l. — A város előtt történetesen új csata fejlődik ki 431. l. — A keresztiesek az ozmán tábornokot támadják meg 431. l. — Hunyadi a török sánczokat elfoglalja 432. l. — Innen a törököket a táborig visszaveri 434. l. — Mahomed megsebesítették 435. l. — Egész táborra vad futásnak ered 435. l. — A törökök vesztése 437. l. — Hunyadi és Capistranoi tudósításai az ütközetről 439. l. — Köz öröm a keresztiesységben 440. l. — Hunyadi megbetegszik 442. l. — és meghal 444. l. — A nagy hős jelleme 447. l. — gyermekei 450. l.

XXV.

1 4 5 6.

Cillei ügykezetei a Hunyadi-ház ellen 452. l. — A királyal ozmán háború ürügye alatt sereggel készül Magyarhonba 453. l. — A király Bécsből megindul 454. l. — Palóczy László a felföldön némelly csehekkel megegyezik 455. l. — A király Budán át Futakra siet, itt országgyűlést tartandó 456. l. — Capistranoit halálos ágyán meglátogatja 457. l. — Ennek halála 458. l. — jelleme 459. l. — szentté tétele 459. l. — Cillei mint kormányzó és ország kapitánya 461. l. — Szinteltegyesség közte és a Hunyadi-ház közt 463. l. — Bizodalmatlanság a két fél közt 464. l. — Cillei hitetlensége 465. l. — A Hunyadi-család barátainak tanácskozása 465. l. — A király Nándor-Fejérvárra ér 467. l. — A keresztiesek nem bocsátatnak a várba 468. l. — Cillei a királyt a két ifjú Hunyadi elvesztésére bírja 469. l. — Ez elárultatik a Hunyadi-pártnak 470. l. — Ennek újabb tanácskozása 471. l. — Hunyadi

László Cilleit magához kéreti 472. l. — Neki szemrehányásokat tesz 472. l. — Cillei Hunyadi Lászlót megsebesíti 473. l. — A Hunyadi-ház barátai a terembe rohannak 474. l. — Cilleit öszvevagdalják 474. l. — Ennek jelleme 475. l. — Hunyadi László a királyt megengeszteli 477. l. — A keresztések haza bocsáttatnak 478. l. — Felső-magyarországi zavarok 479. l. — Kérdések a Cillei Ulrik öröksége iránt 480. l. — László király Temesváron 481. l. — Itteni fényes fogadtatása 483. l. — Hit alatt igéri Cillei meggyilkoltatásának elfelejtését 484. l. — Budára megy 486. l.

XXVI.

1 4 5 7.

Vitovecz a Cilleiek várait átadja Fridriknek 488. l. — Budán az udvari czelszövények megindulnak 489. l. — A király panaszkodik a köz jövedelmek csekélységén 489. l. — A magyar nagyok felelete 490. l. — A király segedelmet kér 490. l. — Hihetőleg a Hunyadi-ház ellenségeinek alattomos készítésére 491. l. — Ezeknek tanácskozásai 491. l. — Azokban részt vesz Garai László is 492. l. — Hunyadi László gyanúsításaival kívánják a királyt ellene ingerelni 493. l. — Ez végre elvesztésében megegyezik 494. l. — Török háború színe alatt ellene tétetnek készülétek 494. l. — A pápa a magyarokat felszólítja a törökök ellen 496. l. — Egy ozmán csapat Rácországból Magyarországra csap 497. l. — Szilágyi Mihály azt megveri 497. l. — A rác fejedelem a győztes hóst orozva megtámadja 498. l. — Ez futással menekszik meg 498. l. — és kevéssel később a hitetlen fejedelmet megtámadja, megsebesítve elfogja s csak váltság mellett bocsátja szabadon 499. l. — Nagy zavar a királyi udvar tartásában 500. l. — Országgyűlés hirdettetik 501. l. — Hunyadi László a török sereg tartóztatására magát ajánlja, míg a nagyobb készülétek megtétethetnek 502. l. — A Hunyadi-ház ellenségei Mátyást is Budára csalják 502. l. — Az idősb Hunyadi seregei egy részét átteszi a budai oldalra 504. l. — Ez új rágalomra nyújt okot 504. l. — A két Hunyadi-testvér elfogatik a család barátaival 505. l. — Hunyadi László halálra ítéltetik 508. l. — Lenyaghatatik 510. l. — Az ellene felhozott vádak 512. l. — Meny nyiben tekintethetik felségsértőnek 514. l. — A budai nép már a vesztőhelyen zúgni kezd 516. l.

XXVII.

1457.

Elégedetlenség az egész országban 518. l. — A Hunyadi László halálát igazoló királyi oklevél 518. l. — Az országgyűlés határnapja előbb tétetik 521. l. — Az elégedetlenség az országban növekedik 521. l. — Hunyadi Jánosné és Szilágyi Mihály készülétei 522. l. — A Hunyadi-család elfogott barátai megszöknek 524. l. — A belső háború kiűt 525. l. — A törököktől való félelem 527. l. — Ezeknek készülétei 527. l. — Vitovecz Fridrik ellen fegyvert fog 528. l. — A császárt magát is szinte elfogja 530. l. — Nagy aggodalom a királyi udvarban 530. l. — A király Bécsbe megy 531. l. — Mátyást is magával viszi 531. l. — Ennek fogsága 531. l. — Vitéz János püspök szabadon bocsátása 532. l. — Országgyűlés hívatik össze 533. l. — Béke László király és Hunyadi Erzsébet közt 534. l. — Ennek föltételei 535. l. — Ezeket Szilágyi Mihály nem fogadja el 536. l. — A belháború újra kiűt 536. l. — Háború Fridrik császár és László király közt 537. l. — A pápa közbe veti magát 537. l. — Korneburgi fegyverszünet 540. l. — A király házassága a francia hercegasszonnyal elhatároztatik 541. l. — Vetekedés a menyekző tartásának helye felett 541. l. — Podiebrád fegyveres erővel jelen meg Bécs alatt 542. l. — és kényszeríti a királyt Prága választására 543. l.

XXVIII.

1457.

László király Prágába megy 545. l. — A kelyheseket megsórti 546. l. — Fényes követség a menyasszony után 547. l. — Magyarországon megint országgyűlés hirdettetik 551. l. — Nagy készülétek a menyekzőhöz 552. l. — Mi a kelyhesekben aggodalmat szül 552. l. — A király megbetegszik 553. l. — Betegségének folyama 554. l. — Nem soká meghal 556. l. Halálának ideje 557. l. — A király jelleme 559. — Halálának oka 561. l. — Fényes eltemtetése 566. l.

HUNYADIAK KORA.

MÁSODIK KÖTET.

XIII.

1446—1447.

Az új kormányzó az országgyűlés bevégeztésével tüstént az alföldre ment, huzamosb ideig itt és Erdélyben tartózkodott ¹⁾, míg az országgyűlésen rendelt segedelem bejött,

¹⁾ *Engel, Gesch. des ungr. Reichs, III. d. 109. l.* azt állítja hogy ezen egész időt Erdélyben, még pedig jószágain töltötte: de ez helytelen. Tagadni ugyan nem lehet, hogy a hunyadi várnagyoknak már mint kormányzó által (Nos Jeanes de Hunyad totius incliti Regni Hung. gubernator) adott parancsolatja, hogy a Zeykfalvi Zeyk özvegyeknek zeykfalvi erdejökben többé fát vágni ne merészeljenek, és azt onnan elhordatni ovakodjanak, Hunyadon jul. 20-dikán kelt, Datum in Hunyad praedicta in festo b. Eliae prophetae, anno domini 1446. Cornides kézirataiból *Katona VI. d. 482. l.* — Igy kétséget nem szenved az is, hogy még az említett hónap 31-dikén Erdélyben, bár nem jószágain volt; Apoldról hagyta meg az említett nap (Datum in Apold in profesto ad vincula b. Petri apostoli anno Domini 1446.) Vizaknai Miklós alvajdának, hogy azon rablókat és gonosztevőket, kik a hét szász szék lakosait kereskedelmi utaik közben szüntelen gyilkolva fosztogatják, kerestesse fel, bár hol találhatnának, a szász székek bíráival egyetértőleg tartóztatassa le, s a hét szász szék keblében érdemök szerint halálra ítéltesse. *Okl. tár. LXXXII. sz.* — De épen olly bizonyos, hogy csak kevéssel ezután megint Magyarországon volt. Már august. 12-dikén Madararról (Datum in oppido Madaras tertio die festi b. Laurentii martyris anno domini 1446.) parancsolja meg Ujlaki Miklós és Garai László macsói bánoknak, vagy albánjaiknak: tennének az iránt

és eszközeit Drakula ellen meglehette. Ez ugyanis Adrián-polyból a nyári hónapokban török segedelemmel megtért, országát visszafoglalta, Dánt elkergette, sőt Erdélybe is ütött pusztító csapataival, sok ezer, előbb a török rabszolgaságból kimentett keresztyént engedett megint rablánczokra fűzetni, és így előbbi hitetlenségét ujjal tetézte ¹⁾. Nem soká hagyá ezt Hunyadi büntetlen. Mihelyt seregei elégséges számmal összevgyültek, még a nyár utolsó élében ²⁾ a töröcsvári szorosnál, a magas Bucses hegyén

vi zsgálatot, valljon Faad, Gyant és Varasd helységei a fejevári keresztetek, vagy a vranai perely birtokához tartoznak-e? Hevenessai kézírataiból *Katona e. h. 483. l.* — Augustus 23-dikán Szegedről (Datum Szegedini in vigilia b. Bartholomaei apostoli 1446.) hagyja meg Offenbánya, Zalatna és más erdélyi bányavárosok arany- és ezüstbányákat művelő, vagy aranyat és ezüstöt mosó lakosainak, hogy czentül aranyukat és ezüstjüket egyedül Kristóf és Antal firenzei olaszoknál, mint a kolosvári pénzverő és olvasztó ház elüljárójánál, vagy embereiknél váltsák be. *Oklevéltár, LXXXIII. sz.*

¹⁾ Vitéz János a szent angyal bibornokához január 17. 1447. irt levelében azt mondja: De absentia praeterita (a kormányzóról szól) si absentia, et non potius ferax praesentia censerit debet, excusabilis videbitur, ob plurima gesta, quae, ut negligere formidolosum fuit, sic expeditissime non inglorium. Princeps ille, seu, ut communiter dicitur, Wayvoda Transalpinarum partium, hac aestate clapsa Teucrorum ensibus socia arma junxerat, plurimasque Christianas animas, superioribus bellis liberatas, pacto foedere, ad quatuor millia servituti restituerat. *Schwandtnernél II. d. 40. l.*

²⁾ Mikor tette ezen beütését Hunyadi, meghatározni nem könnyű. Többen, és ezek közt *Bonfin III. tiz. VII. könyv, 337. l.* és *Turóczi IV. rész, XLV. fej., Schwandtnernél I. d. 258. l.*, mint már feljebb is megjegyzők, még 1445-re teszik, de mégis Hunyadinak kormányzóvá lett választása után; Vitéz János épen most említett levelében nyilván mondja, hogy az 1446. történt, és így az évre nézve nem lehet kétség, mint azt *Katona is VI. d. 503. és köv. l.* bőven fejtegeti. Vitéz említett leveléből még azt is tanuljuk, hogy Drakula a török sereggel nyárban jelent meg, és így Hunyadi beütésénck később kellett történni. Hunyadi továbbá, mint feljebb oklevelekből megmutatók, egész júliust Erdélyben töltötte, augustus első részét pedig az alföldön, és így az oláh háború augustus vége előtt nem kezdetetett meg. De már szeptember 14-dikén és october 3-dikán Budán létét gyanítatják egy pár oklevelei.

átszáll, és véletlen a völgybe ereszkedik, hol a Jalomicza jobb partján táborozott az ő jelenlétét nem is gyanító török-oláh sereg. Ellentállhatatlan erővel vetették magokat amagyarok rájuk; a menekvés minden útja el volt zárva; minél nyakasabb az ellentállás, annál bizonyosabb, a halál, melynek elkerülésére a megrmúlt oláhok, urokat elárúlva, a kormányzóval harczoló Dán zászlói alatt kerestek kegyelmet¹⁾. A győzelemmel az egész tartomány a győztösök kezébe esett; Drakula maga két fiával egy közel helységben fogott el²⁾ Dán emberei által³⁾. A szerencsétlen fejedelem nagyobb fiával együtt életével lakolt⁴⁾ a targovistyei piacon, a kisebbik szeme világával⁵⁾. Így Dánt vajdaságába megint

Igy Budáról sept. 14-dikén (Datum Bude in festo S. Crucis anno domini 1446.) adott Palóczy László országbíró, mint földesúr, kérelmére Sajó-Szent Péter városának Borsod megyében vásári szabadalmat. *Oklevéltár, LXXXIV. sz.* — Csak ugyan Budáról oct. 3-dikán (Datum Bude seria secunda proxima post festum b. Michaelis Archangeli 1446.) mindazon bírságokat, melyekben a pozeonyi polgárok öszvesen vagy egyenként bárki ellenében, az ország akár-melly bírósága előtt, bármely törvényszakon elmarasztaltattak, de csak azon részben, mely a bíróságot illette volna, nekik elengedi. *Oklevélt. LXXXV. szám.* — Nem marad tehát egyéb hátra, miután a dolgok további folyama szerint octoberen túl ezen hadviséletet nem halaszthatjuk, mint azt vélni, hogy ezen most említett két oklevél a kormányzó nevében az ő távollétében adatott ki; mi hogy királyainknál is megtörtént néha, már egy ízben megmutatók.

1) *Vitéz* említett levelében, valamint *Bonfin e. h.* csak közönségesen mondják, hogy Hunyadi meggyőzte Drakulát. *Chalkokondylasszól VII. könyv, 140. l.* tanuljuk, hogy Drakult mindjárt az ütközet kezdetével elhagyták emberei és Dánhoz állottak át.

2) *Bonfin e. h.* — *Fessler* szerint *e. h.* csak az egyik fiával és az ütközetben magában.

3) *Chalkokondylassz e. h.*

4) *Ugyanő ugyanott, Bonfin, Turóczy e. h. és Pethő, Magyar Krón. 71. l.* — Hibás tehát a Staat von Ungarn írója III. fejt. X. §. 88. l. *Mellen, Series Regum Hung. 65. l.* azt állítván, hogy Murád nyakaztatta le Drakulát, mivel Hunyadit nem adta ki.

5) *Bonfin és Pethő e. h.* — *Turóczynak* ide vonatkozó szavai egy kissé homályosak. Ő ugyanis azt mondja, hogy Hunyadi Drakulát captivavit et simul cum filio ejus in ordine geniturae majori

visszahelyeztette Hunyadi ¹⁾; István moldovai vajdával pedig, ki azon zavarokat, mellyekbe Magyar - és Lengyelország a várnai csata után jött, használva, bátyját Illést egy barátságos öszvejevételnek színe alatt magához csalván, szeme világától és országától megfosztotta s így egész Moldovát birtoka alá hajtotta volt ²⁾, barátságos szövetséget kötven ³⁾, Budára visszament ⁴⁾.

Ide october elején a Fridriktől visszajött követség megint tagadó választ hozott. A római király ugyanis még maga idejében tudósíttaték arról, hogy a magyarok, ha kivánságaiknak nem enged, keményebb módokhoz is készül-

decollari, quendam vero alterum partium earumdem Wayvodam, puta filium quondam Dan Wayvodaе, lumine privari fecit. *Engel, Gesch. der Wal. und Mold. I. d. 172. l.* nem mindén alap nélkül véli, miszerént Turóczi itt öszvevegyíti azt¹⁾, mi most történt, azzal mi 1452. adta elő magát.

¹⁾ *Chalkokondylasz, Katona, Engel és Fessler e. h.* — Turóczi és Bonfin az új vajda nevét nem említi, *Gebhardi* pedig, *Gesch. con Ung. II. d. 71. l.* azt állítja, hogy Hunyadi, sógorát Székely Jánost tette oláhországi, Dánt pedig moldovai vajdának: alább azonban *IV. d. 318. l.* ezen tárgyra megint visszajövéen, erről hallgat, és ezen előadásáról mintegy megfeledkezve, csak azt jegyzi meg²⁾ hogy, midőn Bonfin 318. l. a rigómezei ütközetet előadja, Székelyt Praefectus Valachorumnak nevezi, miből azt gyanítja, hogy az ekkor szörényi bán lehetett.

²⁾ *Engel, Gesch. der Wal. und Mold. II. d. 426. l.*

³⁾ Vitéz többször említett levelében nyilván mondja, hogy Hunyadi Oláhország meghódítása után, pacem quoque cum Moldavia firmam pactus est *Schwandtnernél e. h.* — Egyébiránt István vajda jó barátja volt a Hunyadi-háznak, valamint Dán oláhországi vajdának is. Ezen háború alkalmával Dánnak segítségereget is küldött. *Engel, Gesch. der Wal. und Moldau II. d. 127. l.* De mind e mellett fentartotta viszonyait Lengyelországgal is 1445. és 1447. jan. 25-dikén, *Dogiel e. h. I. d. 1. l.*

⁴⁾ *Bonfin e. h.* — Ezen győzdelmeit később vétkül tulajdonította László egy XII. Cal. aprilis 1457. kelt levelében, hol a többek közt ezt mondja: Vayvodas nostros Transalpinenses nobis et Regno nostro fideles alios occidi, alios expelli fecit, et eorum loco alios, quos sibi obligatos fieri debere putavit, superinduxit. *Pray, Hist. Reg. II. d. 341. l.*

nek nyulni; e mellett birtokainak megtámadását boszulatlan hagyni nem akará. Azért mindent elkövete, hogy készületlen ne találtsák, vagy, ha a körülmények úgy hoznák magokkal, a harczot maga elégséges erővel kezdhesse meg. Ily czélből a német birodalomnak Regensburgban öszvegyült rendeihez folyamodott volt, még követségök megérkezése előtt ellenök segedelmet kérve. Itt azonban czélt nem ért. A rendek azzal mentegették magokat, hogy a birodalmat ezen ügy nem érdekli ¹⁾. Saját alattvalóihoz ezen egész év lefolyta alatt a magyarok ellen használandó segéd-seregek kiállítása iránt számos felszólításokat bocsátatott ki ²⁾: de úgy látszik, ezek is egészen, vagy nagy részént sikeretlenek maradtak. Mind e mellett tovább is megmaradt első nyilatkozata mellett. Lászlónak még mindszüksége van gyámra; a koronának a kis fejedeleemnél kell maradni; a magyar várakat pedig mind addig nem adhatja vissza, míg azokra Erzsébetnek kölcsönzött pénzei nem téríttetnek meg ³⁾: ez volt ismét felelete. Más felől a magyarok sem akarván elállani előbbeni határozatuktól ⁴⁾, fegyvernek kellett végezni. De sem ez, sem saját gyöngeségének érzete

¹⁾ Müller, *Reichstags-Theat. I. d. 339. l.*

²⁾ Még jan. 22-dikén felzólítja Fridrik az osztrák rendeket, hogy rögtön készüljenek a magyarok ellen, mihelyt idő lesz rá, igérvén a rendek öszvehívását, wittingaui levéltárból *Lichmoosky VI. d. CVI. l.*; május 4-dikén meghagyja Kremsnek, hogy jól felkészülve a magyarok ellen pünkösöd szerdáján Korneuburgban jelenjenek meg *Chmel, Reg. 209. l.* — Regensburgból május 6-dikán a belső osztrák követek, hihetőleg a király meghagyásából, magok szölkítják fel a belső osztrák rendeket a magyarok ellen, *Julius Caesar. III. d. 457. l., Valcasor IV. d. 343. l., Chmel, Reg. e. h., és Lichmoosky VI. d. CX. l.* — Maga Fridrik a krajnai felkelést Regensburgból rendelte el. A rendelet megvan *Valcasornál XV. d. 344. l.*

³⁾ *Bonfin III. tiz. VII. könyv. 337. l., Dlugoss XII. könyv. 44. l.*

⁴⁾ A magyarok a kis királyt főkép azért követelték vissza: ne a moribus et labio Hungarico alter fieret, mint mondja *Twrócsi VII. rész, XLV. fej. 259. l.*

nem rendítheté meg a gondatlan és eldöntéleteiben erős Fridriket; sőt a csehektől is, — kik november 11-dikéről Prágában tartott országgyűlésökből egy fényes követség által szorgalmazák újra királyuk kibocsátását —, ezt egyenesen megtagadta, olly kinyilatkoztatással, hogy a királyfi sehol sem lehet olly gondviselés alatt, mint bátyjánál és törvényes gyámjánál; egyébiránt az ország kormányáról magok gondoskodhatnak ezután is, mint eddig ¹⁾.

A Fridrik ellen folytatandó háborúra nézve a legnagyobb egység uralkodott az országló tanácsban. Még akis László személyének és családjának leghivebb pártosai is nehezen vették a német király tagadó válaszát. Hunyadi ezen szép egyetértést, — melyet az egri püspökség felett támadott heves vetekedés és a zágrábinak mindig bizonytalanabb állapotja megzavarni fenyegete, — mindenkép fen kívánta tartani. Bár Csupor Demeter a kormányzó és az egész országos tanács különösen pártolta, és alaposan leheté reményleni, hogy illy hathatós ajánlás mellett őt Jenő pápa is megerősítendi ²⁾, a makacs zágrábi káptalan mégis Csuporról semmit sem akart tudni, a Cilleieknek pedig nem volt kedvök a püspökségnek kedvenczök részére hatalmasan elfoglalt, de némelly követelései tekintetéből tőle is eltartóztatott, jószágaiból önkényt kimenni. Csupor a dolgok ezen állásában kénytelen volt Nagy-Váradra vonulni ³⁾;

¹⁾ *Pessina, Mars Morae. 638. l.* Azt azonban, hogy Fridrik ezen évben mind e mellett Csehország kormányába vett némi befolyást, bizonyítják több parancsai péld. mart. 12-dikéről Regest. I. 2040., aprilis 4-dikéről Regest. I. 2060, május 30-dikéről Regest. 2093., august. 31-dikéről Regest. 2158. *Chmel, Gesch. Friedr. IV. II. d. 571. l.*

²⁾ *Icanics, in Obsere. ad epist. Joh. de Zredna, Schwandtnernél II. d. 33. l.* olly formán emlékezik, mintha Csupor már ekkor meg volt volna a szent szék által erősítve zágrábi püspöknek: *de Katona VI. d. 490. l.* helyesen jegyzi meg, hogy a pápa csak a következő esztendőben nevezte ki Csuport zágrábi, Zoliót tinniai püspöknek.

³⁾ Hogy Csupor még 1447-ben is Váradon tartózkodott, nyilván

Zolio pedig a káptalanban és a Cilleiekben bízva, magát, az egész országgal daczolva, büszkén isten és a szent szék kegyelméből zágrábi püspöknek nevezte, és a püspökség kormányát bitorolta ¹⁾. — Még kényesebb volt az egri püspökség dolga. E felett Hedervári László pannonhegyi apát, és Debrenthci Tamás ²⁾ veszprémi prépost vetekedének. Azt a nádor és a Rozgonyiak, czit Ujlaki és más nagyok pártfogolák ³⁾. A kormányzó egyik részt sem akará megsérteni és magára haragítani. Ugyanazon levelében tehát, mellyben több ízben, kivált pedig most közelebbről a kormányzói hivatalra lett választatása alkalmával nyilvánított jó indulatát egész szerénységgel megköszöni, mind a két püspökség iránt írt a pápának, de különböző értelemben. A zágrábi iránt egyenesen kinyilatkoztatta, hogy ő soha mást ide nem ohajtott és most sem ohajt, mint Csupor Demetert, kit mind tehetségére mind személyes tulajdonaira nézve ezen egyházi megye zavart dolgainak rendbehozására egyedül tart alkalmatosnak. Másként van a dolog az egrire nézve; erre Hedervári szintolly alkalmas mint Debrenthci; közöttök választást tenni nem tud, és épen azért, a többi e felett támadható kérdések s a valahára helyre állani kezdett belső csend fentartása tekintetéből, ezen tárgy vég elhatározása iránti kérését kénytelen más időre halasztani ⁴⁾. E levélből kitetszik Hunyadinak mindent közlő bölcsesége s országlásra termettsége, valamint a váradi

kitetszik Vitéznek Natalis nouai püspökhöz dec. 20. 1447. írt leveléből. *Joh. de Zredna, Epist. XIX., Schwandtnernél II. d. 33. l.*

¹⁾ Dei et apostolicae sedis gratia episcopus zagrabienis czímmel élve engedelmet ad a zágrábi káptalanbelieknek, hogy végrendeletet készíthessenek, Datum Zagrabiae in palatio nostro episcopali solitae nostrae habitationis in festo circumcissionis domini anno ejusdem 1447. *Farlatnál V. d. 473. l.* és *Katonánál e. h. 489. l.*

²⁾ Ezt *Budai Fercencz, Polg. Lex. I. d. 517. l.* alkalmasint csak tollibából Debrenzei Tamásnak nevezi.

³⁾ *Icanics, Schwandtnernél II. d. 37. l.*

⁴⁾ Oct. 17-dikéről 1447. *Joh. de Zredna, Epist. XXII. e. h. 36. l.*

püspök ékes diák tolla, melyet ő a nagy elméknek az ügyes és alkalmas férfiak választásában kitünő fő tulajdonos szerént ki tudna jelezni, hogy diák nyelvbéli gyöngességét pótolja.

Az országos tanács a Fridrik ellen rendelt háború elkezdése előtt szükségesnek látta az osztrák rendeket, — kiket a magyarokkal támadott kedvetlenségei miatt Fridrik épen öszvehivandó volt ¹⁾, alattvalóit minden oldalról ujábban és hathatósan sürgetvén a segedelem kiállítására ²⁾, — különösen Bécs városát arra bírni, hogy e dologban velök kezet fogjanak, vagy legalább, ha ezt tenni nem akarnák, Fridriket ne segítsék. E végből a német eredetű de már régtől fogva Magyarországon lakó Kochheim Jánost küldötte october 2-dikán Bécsbe, hol tartózkodott ekkor a német király is, a várost felszólítván, hogy követeket küldjön Magyarországba, kikkel a kis fejedelemnek, nevezetessége miatt levelezés által nehezen elintézhető, dolgában bővebben

¹⁾ Bécsbe hívta meg és Wissent Tamást rendelte ide biztosának. A neki adott meghatalmazás oct. 7-dikéről 1446. megvan *Chmelnél' Regest. 218. l. és Ugyanöndia, Gesch. Fried. IV. II. d. 566. l.*

²⁾ Krems városához két levelet írt oct. 13. és 28-dikán. *Chmel, Regest. 218 és 219. l.* Az utolsóban már tudósítja azt, hogy a magyarok Krudtnál a Morva mellett szállottak táborba és innen könnyen tehetnek kárt. Ujában felszólította oct. 30-dikán a stájerhoni rendeket, hogy a magyarok ellen, kik tartományait megtámadással fenyegetik, tüstént minden népeikkel gyűljenek össze Grätznél Stubenberg János stájerhoni főkapitány és Neitbergi János tanácsos, mint személyes helyettesei, alatt. Említi ezt *Lichnorsky VI. d. CXIV. l.*, kivonatban adja *Chmel, Reg. I. d. 219. l.*, mi pedig egész kiterjedésében közöljük *Oklevélt. LXXXVI. sz.* — Felszólította a segedelem végett Leonhard passauai püspököt is, ki 70 lovagot küldött, de Fridrik nov. 20-dikán kénytelen volt minden károkért jót állani. *Chmel, Reg. I. d. 220. l. és Gesch. Friedr. IV. e. h.*, a felső osztrák városokat, melyeket az idő rövidsége miatt az országgyűlésre nem hívhatott meg nov. 22-dikén *Chmel, Reg. I. d. 220. l. és Mater. I. d. 2. füz. 222. l.*, tudokra adván az utolsóknak, hogy a magyarok neki már hadat izentek, Sopron külvárosait és több helységeket a Lajtán túl felégettek s táborukat Fraknó, Szarvkö, Ebenturt és Neustadt közt ütötték fel.

tanácskozhassék ¹⁾. A bécsi tanács a magyar követet igen jól fogadá; de egy uttal azt is kinyilatkoztatá, hogy követeket nem küldhet, míg az egész tárgyat a közelebről összevgyüendő osztrák rendekkel nem közli (october 9-dikén) ²⁾. Ezen hosszás haladék elkerülésére az országgló tanács egy, Bécs városához nem sokára (oct. 21-dikén) írt levelében legalább a békét és Magyarország elfoglalt részeinek visszaadatását kéré Fridriknél eszközölni ³⁾, ki mint a kis László király gyámoka az országglás dolgaiba avatkozván, új aggodalomra nyujta alkalmat ⁴⁾. Ugy látszik azonban, hogy ezen levél felelet, legalább az abban foglalt kérés siker nélkül maradt. Azért Bécs városa egy későbbi levelében (oct. 39-dikéről) előbbi felelete következtében jelenti, hogy az osztrák rendek közül némelyekkel értekezvén a kérdéses tárgy tekintetéből, kész követeket küldeni Magyarországra, ha ezek bátorságlevelet nyernek ⁵⁾. Ez mindazáltal későre jött: az országgló tanács már eloszlott volt, mint erről a nádor tudósítja a várost november 10-dikén ⁶⁾, és a háború nem csak el volt végkép határozva, hanem Hunyadi szép seregével annak tüstént elkezdésére készen is állott.

Az országgló tanácsban ugyanis panasz tétetvén az iránt, hogy Fridrik, jövedelme növelésére, Győrben a fő egyház körül különböző istállókat, boltokat és tánczteremeket ál-

¹⁾ A magyar rendek levele, melyet Kochheim által küldöttek Bécsbe, oct. 2-dikéről, megvan *Kollárnál, Sylloge Diplom. in Anal. Vindob. II. d. 1239. l.* Ebben azonban csak közönségesen ajánlják ezen követöket; küldetésének célját csak a város mindjárt említendő feleletéből tudjuk.

²⁾ *Kollár e. h. 1240. l.*

³⁾ *Ugyanő 1243. l.*

⁴⁾ Még febr. 14-dikén 1446. kelt levele által, mint öcscsének gyámoka a győri székes káptalannak egy kanonokot ajánl. *Chmel, Regest. 202. l. Has. ugyanőt, Gesch. Fried. IV. II. d. 565. l.*

⁵⁾ *Kollár e. h. 1243. l.*

⁶⁾ *Ugyanő ugyanott 1245. l.* — Bécs városának azon német jegyzőkönyve, melyből Kollár mind ezen levelezéseket veszi, a nádort így nevezi: Lorenz Graf Heidenreichstein, Graf von Ungarn.

lított fel, e szent helynek illy botrányos megfertőztetésén az egész gyűlés nagyon felindult, kivált nehezen vették azt annak tagjai az egyházi rendből ¹⁾). A már elhatározott háború rögtönös elkezdése minden további várakozás nélkül a kormányzó kötelességévé tétetett ²⁾). Mivel azonban a pápa, alkalmasint Fridrik panaszára, ugyanazon levelében, mellyben Hunyadnak kormányzóvá lett választásához szerencsét kívánt, a béke fentartását a császárral különösen szívére kötötte ³⁾, a velenceiek pedig a magyarországi hadi készülétek miatt aggodalomba jöttek ⁴⁾ : szükségesnek találtatott az előtt a háború okait kifejteni, ezeket pedig megnyugtani. „Erőszakot szenvedünk, — így szólnak az országgló szék és Hunyadi a pápához írt levelökben —, erőszakot minden hibánkon kívül. Honunkban a megzavart belső csend már helyre kezde állani, és biztosan reménylök, miszerént nem soká egész erővel fordulhatunk a keresztyén-ség köz ellenségének; midőn épen az, kit az egész keresztyén-ség augustusnak nevez, szándékunknak gátot vet, a sebhedteken új sebeket ejt. Két királyunk közöl, kik belső nyugalomukat felforgatták, az egyik meghalván, a másikat közakarattal fejedelmünknek választók el. Ennek következésében több izben esedezenk a római király előtt: bocsátaná őt elrablott koronánkkal együtt ki, adná vissza hazánk törvénytelenül elfoglalt részeit. De ő bennünket csak üres szavakkal kíván elhallgattatni, azalatt új foglalásokat teszen, a királyi s egyházi jövedelmeket eltulajdonítja, új terheket ír ki, vesztünkre új várakat épít, sőt közelebbről pénzvágától ösztönéztetve a győri egyházat megfertőztette, és hogy egy szóval mindent kijelentsünk, nekünk keresztyén létere több bajt okoz, mint a hitetlenek. Így akarunkunk ellen is kénytelenek vagyunk hazánk épségét fegyver-

1) Kitetszik ez az országgló tanácsnak a pápához írt és alább említett leveléből.

2) *Bonfin e. h. 337. l.*

3) Hunyadnak a pápához írt és már feljebb említett levele.

4) Az országgló tanácsnak a velenceiekhez írt alább említett levele.

rel vívni ki¹⁾. A velenezekhez írt levelökben kijelentik, hogy minden készületeik csak az ország elfoglalt részeinek visszaszerzésére intézettek; nem szándékuk a köztársasággal fennálló békét felbontani, sőt inkább azt megerősíteni ohajtják²⁾. Egyébiránt a kormányzót az országgló szék oda utasította a háborúra nézve, miszerént Osztrákhont, mint királyuk ősi birtokát kimélje meg, de Stájerországgal, Kärnthennel és Krainnal, mint Fridrik sajátjaival, annál kiméletlenebbül bánják.

Ennek, és Hunyadi ovatosságának a harcz megindításában lehet tulajdonítani, hogy Sárvárról, mellynek környékén állott november elején ütközetre kész seregével, újra írt a bécsieknek, és eléjük adta hogy, bár a magyarok közakarattal választották el a kis Lászlót királyuknak, Fridrik még sem szűnik meg ezen már most közös fejedelmök magyarországi birtokait törvénytelenül bitorlani, s őt magát többször ismételt kéréseik után sem akarja kiadni. E szerént tehát kénytelenek fegyvert fogni. A dolog közös urokat illetvén, kéri sőt kényszeríti a várost, ne engedje magát elámsztatni, és ne mozdítsa elő a német király ügyekezeteit gondatlan segedelem által, lépéseinek, ha e felszólításokra nem hajtana, minden kedvetlen következéseit egyedül magának tulajdoníthatván³⁾. A városi tanács a levelet a jelen volt osztrák rendekkel közlé. Ezek közt voltak a st. pölteni prépost is, valamint a mölki, szent-keresztii és skott apátok, mint a közvélemény vezérei, mindnyájan a kolostori kormány által azon mesterségbe mélyen avatott férfiak,

¹⁾ October 18-dikáról *Joh. de Zredna, Epist. XXIII. Schwandt-
nernél II. d. 38. l.* Hunyadi a pápának egy nappal előbb különösen írt levelében *ugyanott Epist. XXII. 36. l.*, mellyben az egri és zágrábi püspökségek iránt is előadja kívánását, csak közönségesen említi a háború kerülhetetlenségét.

²⁾ Oct. 18-dikáról *Joh. de Zredna, Epist. XXIV. e. h. 39. l.*

³⁾ Datum Sarvar 7. novembris 1446. *Kollár, Sylloge Dipl. in Anal. Vind. II. d. 1246. l. — Prayndl Annal. III. d. 50. l.* csak hibából áll Szombathely.

miként lehessen a legigazságosabb sérelmeket elsimítani, elismerésüket fortélyosan kikerülni, s a legnagyobb igazságtalanságot az áltörvényesség palástjába burkolni. Ennek következtében mind a városi tanács mind a rendek kevés napok mulva (nov. 15.) felelének, amaz mérsékeltebb ez keményebb kifejezésekben. „Örömmel értők, — így irának mind ketten, — László herczegnek magyar királylyá választatását; a Fridrik ellen indítandó háborúra nézve azonban kénytelenek vagyunk megjegyezni, hogy ő a kérdéses magyar várakat részint zálogban bírja, részint fegyverrel foglalta el olyanoktól, kik még az Ulászlóval készült békekötés tartalma ellen rablókként ütöttek Osztrákhonba, s a kiket a magyar országlásnak kellett volna zabolázni; mivel pedig ez azt tenni elmulasztotta, a római király volt kénytelen őket nagy költséggel, mellyek neki megtérítendő, megalázni. Ő azonban ezen várak és a rajtok fekvő pénzek iránt mindig kész volt és most is kész barátságosan egyezni. Ne adjanak tehát a keresztyénségnek rosz példát, ne nyujtsanak a hitetleneknek öröme okot, tegyék le a fegyvert, s azonnal követek küldetnek hozzájuk a dolog békes elintézése végett. Ha mindazáltal ezt tenni nem akarnák, — így fejezték be levelöket az osztrák rendek, — mi is kénytelenek leszünk köteleességünket teljesíteni, miután minden kedvetlenségeket nem Fridriknek hanem egyenesen a magyaroknak kell tulajdonítanunk ¹⁾.” Ezen feleletekre minő befolyása volt Fridriknek, eléggé mutatja foglalatiok ²⁾. Mindjárt más nap nov. 16-dikán Bécs városa megigérte Fridriknek a segedelmet azon esetre, ha a dolog barátságosan nem intéztethetnék el, és a magyarok a királyt valóban megtámadnák; min a római király annyira megörült, hogy a bécsiek ezen készségét szinte megköszönte ³⁾.

¹⁾ Ezen oklevél megvagyon *Kollárnál, Syll. Dipl. in Anal. Vindob. II. d. 1252. l.*

²⁾ Ez vitte alkalmasint *Pragt e. h.* azon állításra, hogy a bécsiek Hunyadinak hozzájuk írt levelét előbb Fridrikkel közölték.

³⁾ Das hat sein kuniglich gnad vast gedaukeht. *Kollár, Anal. Vindob. II. d. 1261. l.*

Ezek után semmi sem tartóztatható Hunyadit. Még november közepén ¹⁾ elkezdé az ellenségeskedést; mintegy tíz vagy húszezer emberből álló seregével ²⁾ túlstént ellepte Stájerországot, Kärnthent és Krait ³⁾, Rozgonyi Ray-

¹⁾ Ezen táborozást *Turóczi IV. rész, XLV. fejt. 259. l. és Bonfin III. tíz. VII. könyv, 338. l.* csak igen röviden említik, idejét tisztán nem határozván meg. *De Roo, Hist. Austr. V. könyv, 198. l. és Fugger Valcasornál, III. d. 288. l.* azt 1445-re, *Haselbach, Chron. Austr. Pev Jeromosnál II. d. 858. l., Megiser, Annal. Carinth. 1153. l. és Révay de Mon. Cent. V. Schwandtnernél II. d. 449. l.* 1447-re, *Styra Farkas, Itin. Pev Jeromosnál II. d. 449. l.* 1446-ra, *Arenpeck ugyancsak Peznél I. d. 1255. és Valcasor e. h. 1446-ra és 1447-re* teszik, az utolsó még megjegyezvén, hogy Fridrik sz. Szervátz napján megparancsolta a krainai elöljáróknak, hogy készüljenek az ellentállásra; és épen azért Fugger előadását, hogy 1445. végén a magyarok és Fridrik közt két ezer fegyverszünet kötöttet, kétségbe hozza, és ezen kötet 1447-re, vagy legalább ezen beütés után teszi. *Valcasor III. d. 287. és 350. l.* Hogy őszazel történt ezen táborozás, egyformán mondják az írók. Azonban *Paltram, Chron. Austr. Peznél I. d. 736. l.* sz. Márton napra, *Styra Farkas e. h. in adventu Domini, Haselbach* pedig dec. közepére helyeztetik. De Hunyadinak Bécs városával folytatott levelezése minden kétséget eloszlat az iránt, hogy ezen táborozás 1446-ban volt és november közepén kezdetet el; mert, mint feljebb látók, nov. 7-dikén még Sárvárról írt a bécsieknek; ugyanazon hónap 27-dikén csak ugyan Bécs városához intézett levele már Neukirchenből kelt, mint mindjárt meglátjuk.

²⁾ *De Roo e. h.* a sereg számát 10, *Aeneas Sylvius, Europa XXII. fejt. 412. l., Arenpeck, Chron. Austr. Pev Jeromosnál I. d. 1256. l.* és Révay de Mon. Cent. V. e. h. 12, csakugyan *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vindob. II. d. 130. l.* némelyek szerint 10, mások szerint 20,000-re teszi.

³⁾ Hogy ezen tartományokat támadta főként meg, nyilván mondják *Turóczi, Bonfin* és *Arenpeck*, az utolsó 1255. l. azt állítván, hogy ezen tartományok feldúlása után a zsákmánynyal haza ment, és úgy ezután később jelent meg másodszer Osztrákhonban. *Megiser, Annal. Carinthiae 1154. l.* és utána *Valcasor e. h. 344. l.* azt állítják, hogy a kärntheni és krainai nemesség, *Haug, Ungr. Chron. 54. l.* azt, hogy ez és a stájer nemesség határaikról visszaverték a magyarokat, és ezek kénytelenek voltak minden eredmény nélkül haza menni; mi azonban a több írókkal és az oklevelekkel ellenkezik.

náld társaságában ¹⁾; úgy nyomult azután Német-Újváros, és az osztrák szélek felé. Ellentállásra sehol sem talált ²⁾; mivel Fridriknek, ki szokása szerint mindig készült de el-készülni nem tudott, lovassága nem lévén ³⁾, sík mezőn nem jelenhetett meg, és kevés gyalogságát némely erősségekbe vonván, ezeknek oltalmára szorítkozék. A szabadon fekvő helységeket és városokat nagy számmal feldulta, elégette, kirabolta ⁴⁾, csak keveset kivéve, mint Bádent és Medlinget, mellyek nagy pénzzel válták meg magokat ⁵⁾. Ágyukban azonban hiányt szenvedvén, a várakat nem foglalhatta el ⁶⁾.

Hunyadinak hirtelen bár nem véletlen megjelenése és ezen pusztításai végre csakugyan felrázták Fridriket természetévé vált semmivel sem gondolásából ⁷⁾. A hatalmas

¹⁾ *Haselbach és de Roo e. h.* — *A Ducum Styriae Hist.* szerzője II. d. 80. l. azt állítja, hogy Rozgonyi Raynáld volt az egész sereg vezére: de ez ellenkezik több adatainkkal.

²⁾ *Arenpeck és Paltram e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.*

⁴⁾ A magyar és német írók megegyezőleg. *Quidquid mali potuerunt facere, hoc fecerunt. Paltrami seu Vazonis Chron. Peznél I. d. 736. l.* — Négy száz falut és várost gyújtottak meg egy nap. *Arenpeck* csakugyan *Peznél I. d. 1256. l.*; *Damnum longo tempore irreparabile* okoztak. *Styra Farkas* csakugyan *Peznél II. d. 452. l.*

⁵⁾ *Styra Farkas Peznél e. h.*

⁶⁾ *Styra Farkas e. h.* és *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. e. h.*

⁷⁾ *Paltrami Chron. Austr. Peznél I. d. 736. l.*; az országnak csak gyámja és nem férfias igazgatója volt, — úgy mond ő, — ez pedig Bécsben tartózkodott és semmit sem csinált; *quia terra non habuit virilem tutorem; iste fuit in Vienna, sed minime curavit. Arenpeck is Pez Jeromosnál e. h.* azzal vádolja Fridriket, hogy csendesen ült Bécsben, semmivel sem gondolt, a büszke osztrákok különösen a bécsiek megaláztatását nem bánván. *Caesar velut alter Sardanapalus in medio seminarum stantium sedebat, herbas aethumnales evellebat, et propter imminentem hyemem plantulas cooperiebat; valamivel előbb: Et videbatur multis. quod dissimulatio dolosa ex parte Caesaris, quia sub tali praetextu intendebat subditos (praesertim Australes) humiliare. — Viennenses tunc opulentissimi, abundantes. praepotentes erant, a quibus quotidie aurum et argentum fraudulenter extorquere cupiebat. — Egyébiránt*

bécsieket, kik városuk oltalmi állapotba helyzetetéséről hathatósan gondoskodtak ¹⁾, de az ígért segédelmet nem küldötték, kivánta tetteles részvételre gerjeszteni s a segedelem megadására bírni, előbb Cillel később Schlick Gáspár által; végre nov. 23-dikán személyesen is felment a város házához, a tanács és választott polgárság gyűlésébe ²⁾. A városi belső és külső tanács csak más nap felelt írásban ³⁾. Szabadságaihoz ragaszkodva s a magyaroktól is félve kinyilatkoztatá, hogy a város, maga is fenyegettetvén, zsoldosait nem bocsáthatja el; ha azonban a király személyesen kiindul a magyarok ellen, ezek akkor hozzá csatlakoznak. Fridrik, ki a háborút csak mások által szeretete folytatni, ebben nem nyugodott meg, a tanácsot újra ostromolni kezdé, és pár nap múlva (nov. 26.) Schlick Gáspárnak, Eizinger Ulriknak és Scheck Györgynek sikerült azt azon ígérethez bírni, hogy zsoldosait az osztrák karok és rendek katonaságával kiállítja ugyan; de, ha a várost magát is találná fenyegetni az ellenség, azokat tüstént visszahívja ⁴⁾. Az alatt Hunyadi Neukirchennél szállott táborba ⁵⁾, és innen a bé-

nem az, a mit teszen valaki, hanem az, a mint teszi, határozza el a közvéleményt. Mátyásnak ibolyák szagával eltelt csarnokai, virágos földterei és kertszépitései, és ebbeni gyönyörködése dicsérettel említtetnek; mert nem mulasztotta el mellettük más komolyabb foglalatosságait (Bonfin a firenzei Aeverulan Antal építési könyve fordításának előbeszédében); mfg Fridrikben ugyanazon szenvedély neveltségessé lesz. Müller, Schweitz. *Gesch. IV. d. 159. l.*

¹⁾ Falaitak mindenek előtt megigazították *Schlagger, Wiener Skizzen I. 170. l.*, az. Miklós egyházát pedig fallal és sánczczal vették körül. *Kirchliche Topographie XIII. d. 218. l. Chmel, Gesch. Friedr. IV. II. d. 569. l.*

²⁾ An Mittichen vor sand Kathreintag *Kollár e. h. 1262. l., Chmel Reg. I. d. 222. l. és Gesch. Friedr. IV. II. d. 568. l.*

³⁾ An phincztig sand Kathreinabendt. *Kollár e. h.*

⁴⁾ An Sambstag nach sand Kathreintag. *Kollár e. h. 1263. l.*

⁵⁾ *Pray, Annal. III. d. 51. l. — Engel e. h. és Kurs, Gesch. von Friedr. IV. I. d. 47. l.* hibásan teszik a tanyát Neustadtba; a kormányzónak mindjárt említendő levelezése bizonyítja, hogy Neukirchen alatt táborozott. Egyébiránt Kurz szerint itt Hunyadi hóban, fagyban szállott táborba mindenhez szokott katonáival.

csieknek újra írt. E levelében is megjegyzevén, hogy ő közös urok érdekében fogott fegyvert, hogy a magyarok csak ennek kezökbe bocsátását, a méltatlanul letartóztatott korona és az ország jogtalanul elfoglalt részei visszaadását követelik, és mintán Fridrik igazságos kéréseit megtagadta, méltán kívánják őt azok teljesítésére szorítani, — újra kéri és inti őket, hogy ezen dologban Fridrik mellett részt ne vegyenek; mert a mint eddigelő megkímélte őket, úgy ezt ezután bizonyosan nem teendi, mihelyt a barátságot ők magok felbontják; sz. András napig elvárando válaszuk határozza el jövődő lépéseit ¹⁾. A bécsiek egy pár nap mulva feleltek, alázatosan ugyan de nem egyenesen, ezen dolog barátságos elintézésére követek küldését ujabban is ajánlván ²⁾. Az osztrák rendeknek a német király tudtával írt hason értelmű levele ³⁾ azt gyaníttatja, hogy Hunyadi egy uttal nekik is írt.

Ezen levelek következésében Hunyadihoz érkeztek a táborba, melly időközben Bécs-Ujvárosba tétetett át, Fridrik, az osztrák rendek, és Bécs városa nevében: Cillei Ulrik, Schlick Gáspár, Eizinger Ulrik, Stahremberg Rüdiger és Wald György Bécs városa bírójával és némelly tanácsnokaival ⁴⁾. Hunyadi, némelly táborában tartózkodó magyar fő emberekkel előre tanácskozáván, a követségtől hosszabb alkudozások után végre azt kívánta, hogy Fridrik mindenek előtt adja vissza Győrt a püspöknek, és ez által az országnak;

¹⁾ Geben in dem Veld bey Newkirchen an Suntag vor sand Andreas tag (nov. 27.) 1446. *Kollár e. h. 1266. l.* Alkalmasint csak fordítása a diák eredetinek, mint bizonyítja a város diák felelete.

²⁾ Datum Viennae ipso die martis vigilia Sancti Andreae Apostoli (nov. 29.) 1446. *Kollárnál e. h. 1270. l.*

³⁾ Geben zu Wien az Eritag sand Andres Abend (nov. 29.) 1446. *Kollár e. h.*

⁴⁾ Bécs városa jegyzőkönyve *Kollár, Sylloge Dipl. in Anal. Vindob. II. d. 1272. l.* és utána *Engel e. h. III. d. 113. l.* — Azonban *Pray, Annal. III. d. 52. l.* és *Fessler IV. d. 654. l.* a tábort ekkor is Neukirchenbe teszik, és Wald Györgyöt valamint a bécsi bírót a követek közt nem említik.

mivel azt sem zálog sem kárpótlás ürügye alatt nem tartóztathatja el, egyenesen árulás következésében bírván; a többi fenforgó kérdéseket azután egy későbbi, a közelebbi sz. György napján tartandó öszvejövetel intézze el; miben a követség maga is megnyugodott, Fridrik megerősítését tartván fenn ¹⁾). A kormányzó négy napot engede erre, addig az ellenségeskedések felfüggesztését ígérve. Az osztrák rendek, a bécsi tanács, az épen akkor oda érkezett passauai püspök által segítettve, mindent elkövettek, hogy Fridriket ezen föltételek elfogadására bírják ²⁾; de ez megint csak időt kívánt nyerni új erő gyűjtésére s azalatt alattomos mesterkedései folytatására ³⁾). Azért ezen kívánságok elfogadását csak úgy ígérte, miszerént Győr ideiglenesen Cillei Ulriknak adassék által; azután jöjön öszve mindegyik részről 8, és így együtt 16 követ, és ez ítélje el a pápai követ közbenjárása mellett a többi kérdéseket. Ha a magyarok az eszerént kidolgozandó pontokat nem fogadnák el, a vár menjen vissza a német király birtokába; ha pedig ez tagadná meg azok elfogadását, Cillei köteles legyen azt a magyarok kezébe szolgáltatni ⁴⁾. Ezen választ Cillei Ulrik, Schlick Gáspár, Eizinger Ulrik, Stahremberg Rüdiger, Bruchse Miklós és a bécsi bíró némely tanácsbeliekkel vitték Hunyadi táborába. De a kormányzó átlátván ravasz ellensége czélját, a győri vár általadatásától semmikép sem akart elállani, és végre is csak abban egyezett meg, hogy a vár most mindjárt ne adattassék ugyan által, de Cillei vállaljon az iránt kezességet, miszerént az jövő gyertyaszentelőig okvetetlenül és minden esetre a magyar kormány birtokába szolgáltatik ⁵⁾. A dolog nagyobb bátorságára ez iránt Cilleitől írásbeli biztosítást is kívánt, mely szerént becsületét és

¹⁾ Bécs városa jegyzőkönyve *Kollárnál e. h.*

²⁾ Bécs városa jegyzőkönyve *e. h.*

³⁾ *Chmel szerént Gesch. Fried. IV. II. d. 569. l.* Fridrik azért nem adhatta át Győrt mindjárt, mivel a bentlévő zsoldosoknak le volt kötve, és őket olly hirtelen nem elégítheték ki.

⁴⁾ *Kollár e. h.*

⁵⁾ Bécs városa jegyzőkönyve *e. h.*

jó híret kötelezi le ezen föltétel teljesítésére, oly hozzáadás-
sal hogy, ha az általadás nem történék meg, mint hitsze-
gő, becsületét és jó híret vesztett, a fejedelmek sorából tör-
röltessék ki, és Hunyadinak szabadságában álljon birtokait
elfoglalni, felégetni, elpusztítani, Ulrik gróf pedig csakugyan
hitszegés büntetése, jó híre és neve elvesztése alatt ezt se
szóval, se tettel ne akadályoztathassa ¹⁾). Ulrik ismerte Frid-
rik nem legjobb hiszemű határozatlanságát, ez annak hitet-
lenségét: egyik sem hitt a másiknak; az tartott a terhes és
veszélyes kezességtől elégséges bátorság nélkül; ez a gya-
nakodónak csak ugyan bizodalmatlanságból tagadta meg a
kivánt biztosítékot ²⁾). Fridrik azzal reménylett a dolognak
jobb fordulást adni, hogy Győrnek tüsténti átadását némelly
horvátországi nagyoknak ajánlá oly formán, hogy ezek
szolgáltassák azt két hónap mulva Cillei kezébe; mit ha ten-
ni nem akarnának, a király kényszerítésökre segedelmet ad
Ulriknak, ezt minden kárait nézve mentesíteni ígérvén ³⁾).
De a kormányzó ezen egyenesen az ország kívánságainak
kijátszására célzó ajánlatban nem nyugodott, de nem is
nyugodhatott meg, és az alkudozások dec. 8-dikán egészen
félbe szakadtak ⁴⁾).

Hunyadi erre pusztításait folytatandó, táborát Bécs-Uj-
városnál felbontja, seregeivel előbbre nyomul; hogy azonban

¹⁾ Ezen jól álló levél javaslata megvan *Kollárnál, Syll. Dipl. in Anal. Vind. II. d. 1278. l.* — *Fejér Hunyadiájában 98. l.* közli ezen levelet ily kelettel: Datum in Vigilia S. Andreae apostoli (nov. 29.) 1446. Honnan vette ő ezt, megmondani nem tudjuk: mert mind *Kollárnál*, mint kútfőnél *e. h.* mind *Praynál* és *Katonánál*, kik azt innen közlik, az első *Annal. III. d. 52. l.* az utolsó *VI. d. 508. l.*, a kelet-napja nincs kitéve. Megjegyezzük minden esetre, hogy ezen kelet napja megegyez Bécs városa és az osztrák rendek feljebb említett válaszában keltével, és így semmi esetre nem állhat meg. — *Engel e. h.* ezen szabadságot a Cilleiek horvátországi birtokaira szorítja; azonban a mondott levélben, mint *Kollárnál* áll. ezen megszorításnak nyoma nincs.

²⁾ Bécs városa jegyzőkönyve *Kollárnál e. h.*

³⁾ *Kollár e. h. 1277. és 1279. l.*

⁴⁾ *Kollár e. h. 1277. l.*

a kis király birtokait, a mennyiben lehet, utasításához képest megkímélhesse, és az osztrákokat, főként pedig a hatalmas bécsieket, Fridrik pártjától elvonhassa, Leubersdorfnál megállapodik, és innen december 9-dikén még egyszer írt mind az osztrák rendeknek, mind a bécsieknek. Az utolsókhöz intézett levelében előbbeni felszólításai következtében egyenes feleletüket sürgette az iránt: fogják-e Fridriket segíteni vagy sem? „Nem kíván, úgy mond itt, sem Osztrákhon karaival sem Bécs városával ellenségeskedni, vagy rajtok erőszakot tenni; csak közös fejedelmök jogait akarja oltalmazni, csak a magyar rendek igazságos kívánságait sikeréstíteni, és azért a római királyt, kivel az osztrák rendeknek és a bécsitanácsnak semmi közük, üldözni s a hol találja, ütközetre szorítani szándéka. Hagyjanak tehát fel őt tettel és tanácscsal segíteni, és álljanak inkább a jobb ügy mellé, melly mellett kardot rántott a magyar nemzet; melly esetben nekik és birtokaiknak tökéletes bátorságot ígérni kész. A mit eddig talán szándéka ellon seregeitől szenvedtek, a stájerországi és osztrák határok ismeretlenségének tulajdoníthatják. Ha azonban közös urok kárával tovább is ragaszkodnak Fridrikhez: magoknak, és ne neki tulajdonítsák fontolatlan tettök következményeit és a háborúnak jólétüket felduló inségeit ¹⁾.” Az osztrák rendek egy hasonló értelmű levelére ²⁾ még az nap feleltek. Fridrik nagy mérséklését és igazságosságát kívánságaiban magasztalva, a kormányzót meginték: fontolná meg, miszerént tulajdon fejedelme birtokát pusztítja, mellyért általa idővel feleletre vonnattathatik. A római király ezen ügy elintézését a pápai székre bízta, ennek követje közelebbről megérkezendik; azért annak elhatározásaig hagyjon fel minden erőszakkal; különben kénytelenek lesznek illetlen magaviseletét a pápa, és a többi keresztényen fejedelmek elejébe terjesztetni: melly dolog,

¹⁾ Datum in descensu nostro exercituali campestri prope villam Lewbersdorf secundo die festi conceptionis b. Mariae Virginis anno Domini 1446. *Kollár e. h. 1283. l.*

²⁾ Ezt nem birjuk, de a felelet mutatja, hogy a bécsiekhez intézethez hasonló értelmű volt.

mint maga elgondolhatja, reá és nemzetére kedvetlen világot vetend. Egyébiránt ők magok minden esetre kénytelenek azt tenni, mit tisztök hoz magával ¹⁾. — Sokkal csinjában és alázatosabban írt ugyanaz nap a bécsi tanács, közös urok és királyuk tekintetéből kiméltésért esedezők, az ügynek békés elintézését javaslá, de egyszersmind Fridrik ajánlatainak igazságát, és azon esetre, ha ezek tekintetbe nem vétetnének, kötelességének teljesítését is emlegeté ²⁾. Hunyadi az osztrák rendek patvarkodó okoskodásait, tehetetlen fenyegetődzéseit, megveté ugyan; de még is egészen büntetlen hagyni nem akará. Pusztítva szaguldozó csapatjai több felé kiindultak. Most főként a fischamenti termékeny környéket vevé czélba. Némelly zsákmányzó lovagjai egész Radováig előnyomultak ³⁾, mások a bécsi hegyek felé vették utjokat, Haimburgig hatottak, Perchtoldsdorfot és Hochstrasst is feldúlták ⁴⁾. Így a makacsokkal fegyverei súlyát eléggé éreztetvén, de e mellett a növekedő hidegtől is tartván, és azon kinyilatkoztatásához, hogy inkább kíván a béke mint a háború vezére lenni, hű ohajtván maradni, az ajánlott alkudozások megújítását a pápai követ közbenjárása mellett elvárni elhatározá; Fridrikkel Schlick Gáspár és Neuperger János közbenjárására rövid fegyverszünetet köt ⁵⁾, és decem-

¹⁾ Geben zu Wienn an freytag nach unser Frauen Tag conceptionis Anno Domini 1446. *Kollárnál e. h. 1284. l.* — *Fessler e. h.* ezen levelet is a papok befolyásának tulajdonítja.

²⁾ Datum Vienne feria sexta crastina festi conceptionis Sancte Marie anno Domini 1446. *Kollár e. h. 1287. l.*, ki ezen levelet helytelenül teszi dec. 10-dikére.

³⁾ Usque ad Radova. *Styra Farkas Pez Jeromosnál e. h.*

⁴⁾ Hungari anno 1446. circa medium Decembris — — — a Simmering monte per gyrum Novae Civitatis usque ad montem Viennensem vastaverunt et descendendo usque ad Haymburgum, quando et Perchtoldsdorf fuit funditus absumta praeter Hochstrass stb. *Eben-dorffer Pez Jeromosnál II. d. 858. l.*

⁵⁾ Nyilván mondja ezt Szécsi Tamás Schlickhez és Neupergerhez írt levelében *Chmelnél, Geschichtforsch. I. d. II. füz. 271. l.*, melyről alább bővebben szólandunk.

ber végével visszavonja magát ¹⁾ gazdag zsákmányával ²⁾, melyet egy osztrák író nem minden nagyítás nélkül 10 millió aranyban állapít meg az okozott kárral együtt ³⁾.

Mihelyt seregét téli tanyára helyezteté, azonnal fényes követséget nevez, mely a római szék megérkezendő követjének közbenjárása mellett az egyesség értelmében az újabb alkudozásokat Fridrikkel haladék nélkül kezdje meg ⁴⁾. Ezen követségben volt Dénes esztergomi érsek, János váradi, Ágoston győri és Péter váczai püspökök, az utolsó egyszersmind cancellár, Palóczi László országbiró, Ország Mihály kincstartó, Garai László macsói bán ⁵⁾. Kevéssel

¹⁾ *Paltram, Chron. Pex Jeromosnál I. d. 736. l.* — *Arenpeck, Chron. Austr. ugyanannál I. d. 1256. l.* azt mondja ugyan, hogy az osztrák szép sereg végre összevgyült, december 4-dikén a magyarok ellen kiment Bécsből, de a nagy köd miatt semmit sem látván, megint visszavonult; más nap pedig a magyarok a vidéket fölperzselvén eltávoztak. De a többi írók ezen viéztetről hallgatnak; az időre nézve pedig ellenkezik ezen előadás Hunyadi levelezésével.

²⁾ *Turóczi IV. rész, XLV. fejt. 259. l., Bonfin e. h., Ranzan Rerum Hung. Ind. XXIV. 186. l., de Roo, Hist. Austr. V. könyv, 199. l.* — Az első ugyan úgy adja elő a dolgot, mintha Hunyadi, Fridrik tartományainak feldúlása után mindjárt haza ment volna; de ez ellenkezik a többi írókkal és oklevelekkel.

³⁾ *Decem mille millia ducatorum Arenpeck e. h.* — *Julius Caesar VI. d. 138. l.* Paltramra utalva a kárt csak 100,000-re teszi, de Paltram a kár mennyiségét sehol sem határozza meg.

⁴⁾ Vitéz Jánosnak a pápa követéhez 1447. jan. 15-dikén írt feleletéből, *Joh. de Zredna, Epist. XXV. Schwandtnernél II. d. 40. l.* kitetszik, hogy már ekkor ki volt nevezve a követség.

⁵⁾ *Ivanics Schwandtnernél II. d. 41. l.*, ki, mint ezen jegyzetéből kitetszik, maga is jelen volt az alkudozásokon; mind e mellett ő Garait hibásan teszi már ekkor nádornak, azzá csak Hedervárnak később történt halála után választatott. *Engel, Gesch. v. Ung. e. h.* Vitéz váradi és Péter váczai püspökök elhallgatásával, meg Hedervári Lőrinc nádort, Ujlaki Miklós erdélyi vajdát, és Szécsi Tamás komáromi főispánt is a követség tagjaivá teszi, *Pray pedig Annal. III. d. 56. l.* és az őt majd mindenben követő *Fessler IV. d. 657. l.* az Ivanics által előadottakhoz számlálják a nádort és Szécsit, hihetőleg, mivel a később megkötött fegyverezüneti

ezután megérkezett Bécbe a pápa követe is, Carvajal János, ki a Várnánál elesett Cesarini helyett neveztetett a pápa által sz. angyal bíbornokának, egy éles eszű, értelmes, ékesenszóló, a szövevényes dolgok kifejtésében jártas, az európai nevezetesebb udvarokkal, különösen pedig a Fridrikével, ismeretes férfi. Békesszözlés a római király és a magyarok közt, ez után pedig a kelyhesek alávételése Csehországban, hol Rokyczana nagyravágyása mindent megzavart, vala rá bízva. Nehéz két feladat. Ott fásasztó, mindig az ellenfél kijátszását leső határozatlanság; itt egyoldalú tekintetek az egyházi dolgokban, és az ábrándozó hit nyakassága állanak ellent. Fridrikre ugyan hízeltő engedékenység, és ügyes meghittje Aeneas Sylvius által Jenő pápa nem kis befolyást gyakorolt már ekkor ¹⁾; de ez a német király jellemét nem változtathatta. Csehországban a nagy befolyású Rosenberg Ulrik meg volt ugyan nyerve ²⁾; de ő ezt nem kis mértékben köszönhető azon jó egyetértésnek, mellyben a compactaták mostani állásával megelegető párt fejével, Neuhaus Menyhérttel, az ország várgróffjával

egyességben ezek is előfordúlnak a követek sorában. De Ivanics nyilván mondja, hogy az ekkor kinevezett követek csak heten voltak, mint ő azokat név szerint elősorolja; ezek tehát valószínűleg később, a követség másodszori fölmenetele alkalmával nevezettek ki. *Fessler e. h.* akkor is tévedésben van, midőn azt mondja, hogy Fridrik kevéssel azelőtt bocsátotta ki Garait hat éves grätzi fogságából; mert ő, mint több ízben látók, már Ulászló halálától fogva részt vett Magyarország dolgaiban, és csak 1442. elején fogatván el, alig lehetett két évig fogva.

¹⁾ Bizonyítja ezt a mondott pápának egy levele, melly által a nevében követei Tamás bolognai püspök és csakugyan Carvajal János, az apostoli kamara auditora, most már mindketten bíbornokok által azelőtt kötött egyességet megerősíti, és a melly *Oklevéltár, LXXXVII. sz.* olvasható. Datum Rome apud Sanctumpetrum anno incarnationis dominice 1446. Pridie idus Januarij (jan. 12.). A kelet az év kezdetének, a római udvar akkori számítása szerint van kitéve, mi a mai szerint 1447-re esik.

²⁾ Milly különös bizodalommal viseltetett iránta mind a német király mind a pápa, bizonyítja a wittingaui levéltárban megmaradt levelezései. *Palacky, Böhm. Monatschrift, II. d. II. füz. 127. l.*

állott ¹⁾, és így ennek veszélyeztetése nélkül nyilván nem léphetett fel a compactaták ellen, mellyek megsemmisítése volt a római udvar egyik fő czélja.

A kormányzó maga ezen új alkudozásokban nem vehetett részt, mivel Oláhország és Moldova vonák figyelmét magokra. Oláhországban ugyanis a csend még nem volt helyre állva s újabb zavarok támadtak ²⁾. Nagyobb baj készült Moldvában. Itt Román, Illésnek fia, atyja halálát megbosszulandó és elrablott tartományát visszaveendő, nagybátyját Istvánt tetemes sereggel megtámadta, s ezen évben megölte volt ³⁾; mi miatt közte és István fia, Péter közt ⁴⁾ igen nagy vetekedés támadott, mellynek következtében ez Hunyadihoz folyamodék ⁵⁾, őt személyesen is fölkeresvén ⁶⁾. Kénytelen volt tehát ezek miatt a kormányzó, mihelyt Osztrák-

¹⁾ *Palacky e. h.*

²⁾ Miből állottak ezek, nem tudjuk; Vitéz János feleletében a sz. Angyal bíbornokának felszólítására *Schwandtmernél II. d. 40. l.*, melly itt egyedüli kútfőnk, csak annyit mond Hunyadi távollétét mentegetve: *Nunc quoque pluribus adhuc negotiis implicitus involutusque apud illas partes (Oláhországról és Moldváról van szó) circumit, nec absolvi hoc negotio tam diu poterit, donec earum rerum, quas feliciter complexus est, restantes appendices solidet, componat et confirmet, praesertim ut non contingat ex tanto labore et tempore, de partibus illis precariam referre pacem, neve incolae illi, victi magis timendi forent, quam bellantes fuissent.*

³⁾ *Cromer ugyan XXII. könyv, 508. l.* azt állítja, hogy István már 1446. megholt: de hogy őt Román ezen évben ölte meg, kétséget nem szenved; de mikor? nem lehet meghatározni. *Dogiel I. d. 601. l.* közöl egy levelet tőle, melly január 25-dikén 1447. kelt, sőt még február. 11-dikéről 1447. is van tőle oklevél. — Schlözernek orosz évkönyvei szerint István bátyja megöletése után 7 évig és így 1451-ig, Mirsa szerint 5 évig és így 1449-ig uralkodott volna; de ezen állítás hibás, mert oklevelek szerint 1447-ben történt megöletése. *Engel, Gesch. der Mold. und Wal. 126. l.*

⁴⁾ *Cromer XXII. könyv, 508. l.* Hogy ő valóban Istvánnak és nem Sándornak, Román fiának, mint Schlözer orosz évkönyvei mondják, volt fia, bizonyítják Mirsa és a jászvásári vajdák sora, *Engel e. h. 127. l.*

⁵⁾ *Dlugoss XIII. könyv, 33. l.*

⁶⁾ *Engel e. h.*

homból visszatért, Erdélybe sietni ¹⁾, a Fridrikkeli alkudozás végett rendelt követségnek utasítást adván ²⁾. Oláhországot lecsöndesíttette, s a szent koronának megint alája vetette ³⁾. Moldovába, hol előre láthatólag Román erélyesebb ellenszegülése miatt a cél elérése több időt kívánt, neki pedig az osztrák dolgok miatt Magyarországra kellett sietni, személyesen nem mehetett el, hanem egy szép magyar sereggel Csopor Pétert küldé oly utasítással, hogy Románt kergesse el, és Pétert helyeztesse a vajdaságba ⁴⁾, és így itt is a csend helyreállítása iránt czélszerűleg intézkedett ⁵⁾.

Az új római követ Bécsbe érkezével az osztrák-magyar ügyet igen kedvetlen állapotban találta. Fridrik a kötött fegyverszünetre nem hajtvá, seregeivel Szarvkó várát megtámadta és feladásra kényszerítette volt; min Hunyadi felindulva, hathatós készüléteket tett, hogy a háborúzást a német király ellen, mihelyt Magyarországra érkezendik, személyes vezérelte alatt megindítsa ⁶⁾. Azért mindjárt felkérte

¹⁾ Vitéz említett felelete a pápa követéhez *Schwandtnernél e. h.* — *Fessler* szerint *IV. d. 658. l.* még 1446. végével ment Erdélybe, hogy Ujlaki Miklós és Bebek Imre vajdakkal ezen tartomány bátorságosítása iránt tanácskozzék. Azonban az osztrák háborúnak csak december utolsó napjaiban szakadván vége, ezen utját kénytelenek vagyunk 1447-re áttenni.

²⁾ Vitéz felelete a pápa követéhez *Schwandtnernél e. h.*

³⁾ Szól erről *Dlugoss is e. h.*: de őszvevegyfti Hunyadi múlt évi táborozásával, és azt mondja, hogy Wladot megölte, Stammult, kit maga tett helyébe, csak hamar szemé fényétől megfosztotta; mivel maga akarta Oláhországot elfoglalni.

⁴⁾ *Engel e. h. és Gesch. von Ung. III. d. 121. l.*

⁵⁾ Vitéz felelete a pápa követéhez *Schwandtnernél e. h.*

⁶⁾ Szécsi Tamás, komáromi főispán a béke helyreállításának őszinte kívánságától vezéreltetve, ezeknek következtében mindjárt írt is Schlick Gáspárnak és Neuperger Jánosnak, felszólítván őket, hogy mindent követnének el a háború kitűtésének gátolására s az ügy békés bevégzésére. Datum in Komaron sabbato proximo post festum beate Scholasticę virginis (febr. 11.) 1447. Egy utójegyzet bizonyítja, hogy ezen levelet Ágoston győri püspök tette fel. *Chmel, Gesch.-Forsch. I. köt. II. füz. 271. l.* — Egyébiránt Szarvkó várának ezen évben történt megvívását és őszveromboltatását említi *Paltram is Peseñl I. d. 736. l.*

Vitézt, mint Hunyadi kedves emberét, kinek rá különös befolyása volt, a békealkudozások megkezdésére. Ez januarius 15-dikén kelt válaszában tudtára adja, hogy a kormányzó a békét tiszta szivéből ohajtja; most ugyan foglalatosságai más felé hívták, hol az elkezdett munkát be kell végeznie, s a hová török követeket is vár; de mind e mellett a kérdéses alkudozások minél előbbi megindítására a követséget kinevezte, annak utasítást adott, és mihelyt dolgait elvégzendí, ezen munkában maga is részt kíván venni; addig is ezen ügyben személyének képviselésével, a követség öszvehívásával és az alkudozások megindításával őt bizván meg; — hogy meghagyásához képest ezen követségnek mindjárt az esztendő 8-dik napján kellett volna rendeltetése helyén megjelenni; de ez azért nem történhetett meg, mivel a levélvivő, ki ez iránt Bécsben megfordult, minden válasz nélkül térvén meg, mindnyájokat kétségbe hozta: mire nézve őt ezen akadályok elhárítására felszólította ¹⁾. A dolog azonban a bátorságlevél miatt megint újabb haladékokat szenvedett. A Budán azalatt Vitéz felszólítására öszvegyült követség a nélkül Bécsbe indulni nem mert; később a Fridrik által küldöttben nem nyugodott meg annyival kevésbbé, mivel egy Oberberger nevű osztrák jobbágy többekkel egysűlve az utakat bátortalanította, és már több Rómába szándékozó magyar zarándokokat kirablott vala. Azért is a római királyt irásának vételéről, az öszvejövetel határnapja s a bátorságlevél iránt tudósítván arra kérte, hogy bajnélküli utazása és bátorsága iránt sikeres rendeléseket tegyen; mivel a barátságos tanácskozásokon fegyveres kézzel megjelenni nem kíván, de más felől magát veszélynek kitenni nem szeretné, sem félni sem félelmes lenni nem ohajtván ²⁾. A pápa követjének egyenesen megírta, hogy az átküldött bátorságlevélben nem nyughatik meg, a római királytól mást kíván, sőt tőle magától különösen is ohajt egyet ³⁾.

¹⁾ *Zrednai levelei XXV. sz. Schwandtnernél II. d. 40. l.*

²⁾ Febr. 7-dikéről 1447. *Zrednai levelei XXVI. sz. Ugyanott 42. l.*

³⁾ Febr. 7-dikéről 1447. *Zrednai levelei XXVII. sz. Ugyanott 43. l.*

A csehok újabb követségének, melyet még a mult esztendőben sz. Márton napján tartott országgyűlésből Strazie Henrik, Kle nau Przibik, Malovecz János, Chlumezan Mátyás és Laze Márton személyeiben küldöttek volt ki¹⁾, fogadtatása előjele volt minden alkudozások sikeretlenségének. Szeliden, de szokása szerént időt kívánva nyerni, határozatlanúl felelt a római király ennek. Örömet kiadná a kis fedelmet, ugy mond, de annak módja szerént szeretne még előbb velök bővebben tanácskozni; meghívja tehát őket e végett egy sz. Mihály napján Bécsben tartandó összejövételre, bátorságlevél mellett, ha mindjárt ezeren volnának is²⁾.

Fridrik ugyanis minden további kérdés és azon vád elkerülésére, mintha ő volna oka az alkudozások meg nem indulhatásának, a magyar követségnek nem csak bátorságlevelet küldé a kívánt alakban, hanem az utak biztosságának is helyreállításáról némelly kiküldött fegyveres csapatok által hathatósan rendelkezék. Mire az Bécsbe mindjárt fel is indult, nagy kísérettel főként a külső fény, de melleleg a nagyobb bátorság tekintetéből is³⁾. Nagy tüzzel folytak itt és több napokig tartottak az értekezések⁴⁾. Mind a két fél nyakasan megmaradt előbbení kívánságai mellett; Fridrik

1) Mscr. Crucigerorum *Pubitschkánál VIII. d. 439. l.*

2) Mscr. Crucigerorum *Pubitschkánál e. h. 443. l.* — A bátorságlevél megvan *Goldast. Suppl. act. publ. ad Document. de Rebus Boh. 326. és Lünig, Reichs-Archiv Pars Spec. Cont. I. Fortsets. I. 81. l.* Datum Viennae die dominica ante festum Sancti Valentini (febr. 8.) 1447.

3) *Pray* szerént *Annal. III. d. 57. l.* a kíséretet a követség bátorsága tekintetéből vitte magával.

4) *Fessler* szerént *IV. d. 658. l.* az első összejövétel hétfőn tartott Exsurge után, azaz febr. 13-kán, épen az nap, melyen Jenő pápa megholt. Honnan vette ezen adatot, megmondani nem tudjuk: de abban méltán kételkedhetünk; mintán a követség Budáról csak febr. 7-dikén sürgette az új bátorságlevelet, és öt nap alig volt elégséges ennek megnyerésére és a követség felutazására; e mellett Jenő pápa nem is febr. 13-dikán, hanem 22. és 23-dika közt éjjel holt meg.

szokott alattomos mesterkedéseit kísérté meg, és a magyar követség tagjai közül némelyeket mindenféle ámitásokkal megtántorítani és Hunyadi ellen felingerelni ügyekezék ¹⁾. Így az alkudozások minden foganat nélkül maradván, a követség Bécszet oda hagyá és Budára ment vissza ²⁾, hova már februarius 22-dikén Hunyadi is megérkezett volt ³⁾, ki minden mostani nagy elfoglaltatásai közt az ország kormányzásával és oltalmával, nyert időt családjá javáról és annak szilárdabb megalapításáról gondoskodni. Tett szolgálataiért Koroghi János által martinsban Veresegyház helységét Bács vármegyében magának és fiainak adományoztatta ⁴⁾; aprilisben az országos tanács által a még Ulászló király által adományozott Déva várának és tartozandóságainak birtokába magát és fiai beigtatni rendeltette ⁵⁾. Egyébiránt a bé-

¹⁾ *Pray e. h. és Katona VI. d. 527. l.* az alkudozások sikeretlenségének még azon okát is adják, hogy a közbenjáró pápai követnek a cseh zavarok miatt Prágába kelle jietni: de ők az ezen évi alkudozásokat összevegyítik a következő évekkel. Hogy Carvajal bíbornok ez évben megfordult volna Csehországban, annak a kútfőkben semmi nyoma; azonban a következő évben itt a compacták ügyében valóban fellépett erőlyesen ugyan, de nem illedelemmel, mint annak idejében meglátjuk.

²⁾ *Katona e. h.* — Ó-Budára mondja *Engel e. h. 114. l.*

³⁾ Kitészik ez Hunyadinak a zágrábi szentegyház részére kiadott okleveléből *Datum in veteri Buda, festo S. Cathedrae S. Petri* (febr. 22.) 1447. *Kerchelich, Hist. Eccl. Zagrab. 175. l.* — Hibáz tehát *Pray e. h.* azt állítván, hogy a követség innen levélben tudósította Hunyadi a dolog kimeneteléről. Egy virágvasárnapján és így april 2-dikán Ó-Budán a Klokoch-nemzetséghez a zágrábi káptalan illető dézma megadása iránt kelt parancsa Hunyadinak, mellyről csakugyan *Kerchelich e. h.* emlékezik, azt mutatja hogy ő még ekkor is Budán volt.

⁴⁾ Garai László, mint macsói bán, erről bizonyosságot ad ki, *Datum Bude feria quinta proxima ante Dominicam Ramispalmarum* (mart. 31.) 1447. *Okleveltár, LXXXVIII. sz.*

⁵⁾ Ezen rendelet következtében, *Datum in dominica Ramispalmarum* (apr. 2.) 1447. az erdélyi káptalan május 5-dikén (feria sexta proxima post festum inventionis sancti crucis) ezen beigtatást véghez vitte és annak tizenhatodik napján (május 20.) erről bizonyosságot adott. *Okleveltár, XC. sz.*

csi alkudozások kedvetlen felbomlása nagy elégedetlenséget gerjesztett az egész országban. Nevelték ezt Fridriknek, ki a magyarok ellen újabb készüléteket tett¹⁾, némelly magyarországi városokhoz intézett levelei, melyekben őket a kormányzó és az országlás ellen alacsony kifejezésekben és egy magas állású férfihoz nem illő módon bujtogatta, a jóegyetértést az ország lakosai közt felbontani és ez által annak erejét gyöngfteni ügyekezvén²⁾. Az elkeseredés ezen tetten olly nagy volt, hogy az országló-tanács célirányosnak látta a római királynak alattomos és nyilvános mesterkedéseiről, melyek által hazájokban a honfiakat egymás ellen ingerelni, a belső csendet felháborítani, és az országot kívülről veszélybe hozni Ulászló halálától fogva a mostani időkig folytonosan ügyekezett, igen kemény kifejezésekben a lengyeleket is tudósítani és barátságukat kikérni: „Mivel, ugy mond, meg vagyunk már győződve, hogy a németek és magyarok nemzeti gyűlölségének csak a fegyver vehet véget³⁾.” Mind e mellett hirtelenkedni nem akart, az ország rendeit ezen nevezetes tárgy elintézésébeni részvéthől kirekeszteni tanácsosnak nem vélte; azért az ez iránti bővebb értekezések és az ügy vég elhatározása tekintetéből a pünkösöd napjára rendelt országgyűlést⁴⁾ már Gergely napjára, martius 12-dikére, öszvehívta⁵⁾.

¹⁾ Martius 10-dikén Bécsből felszólította Krems és Stein városait a magyarok ellen. *Chmel, Reg. 229. l.*

²⁾ Neque dubitamus quin vobis Serenissimus Rex Romanorum — — — — zizantiae direxerit volens flammam ignis inter nos Deo volente — — — — rursus succendere et vinculum unionis nostrae rumpere per latentis studii sui attractionem, sed certum tenemus radices cordium vestrorum in petra fidei adeo solidatas, non nullius adulationis oleo poterunt demulciri. Így írtak a főpapok, zászlós urak és tanácsnokok febr. 25-dikén Bártfa városához és a többi városokhoz. *Kocachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 50. l.*

³⁾ Datum Budae 22. Febr. 1447. *Dogiel, Dipl. Polon. I. d. 58. l.*

⁴⁾ Az 1446-diki országgyűlésen rendeltetett volt ez pünkösöd napjára.

⁵⁾ A főpapoknak, zászlósoknak, nemeseknek és procereknek

Az alatt Rómában két esemény készült, melly nem csak egész Európára, hanem különösen hazánkra nézve is, a legnagyobb befolyással volt. Németország a római apostoli székkal kibékült, és IV. Jenő pápa ezzel világi pályáját befejezte. Amaz Fridriknek új erőt új bizodalmat ada, míg ez a pápai közbenjárást egy időre legalább nehezíté. A németek a kimondott semlegesség színe alatt mind a két pápától megtagadták volt az engedelmességet ¹⁾. Már 1444-ben azonban elküldötte Fridrik római király, megbízott titoknokát Aeneas Sylviust Rómába, Jenő pápát arra birandót, hogy egy új concilium tartásában egyezzen meg, mellyen a német fejedelmeknek kívánsága a két pápa, és a baseli concilium közti szakadás megszüntetése iránt elintéztethessék; de ezen követésnek sikere nem volt ²⁾. Fridrik még ezen évben inkább látszott a baseli conciliumhoz színtani ³⁾, mint a pápához: de már 1445-ben közelíteni kezdé hozzá, különösen hű titoknokának, a ravasz Aeneas Sylviusnak, közbenjárására ⁴⁾. Jól tudván és alkalmasint Aeneas Sylvius által is figyelmeztetve lévén, mennyire ohajtja a híú német király magát mint császárt megkoronáztatni, a módok választásában nem igen lelkiösméretes Jenő ez iránt indítványt tesz a következő év elején, sőt tudván Fridriknek minden fővénsége melletti pénzzükét, neki mind erre, mind más

Bártfa városához intézett meghívó levelét, Datum Budae secundie festi beati Mathiae apostoli, és így febr. 25-dikéről 1447. közlö *Kovachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 50. l.* Ezen országgyűlésnek öszvehívásáról emlékezik az országgló-tanács a lengyel karokhoz és rendekhez intézett és már feljebb említett levelében is *Doi gielnél e. h.* A meghívó-levelben előforduló procereken *Engel e. h.* a nemesi rendből választott hat tanácsnokot érti.

¹⁾ *Aeneas Sylvius Frehernél II. d. 99. l.*

²⁾ *Hüberlin VI. d. 199. l.*

³⁾ Még october 10-dikén a Neustadtban felállított cistauxi szerzetes kolostor alapításának megerősítése végett a baseli conciliumhoz folyamodott. A concilium által kiadott kiváltságlevelél megvan Pez Bernátnál *Zauner, Chron. von Salzburg III. 73. l.*

⁴⁾ *Bowers Historie der Röm. Pápste IX. d. 279. l. Voigt VIII. d. 85. l.*

szükségeire anyagi segedelmeket is ígér ¹⁾, és őt különböző más kiténtetési, s kegyelemjelei által is kívánja megnyerni ²⁾. Így azután alkalmasint Fridrik javaslatára 1446. a frankfurti gyűlésen ³⁾ a választó-fejedelmek újra kérdésbe hozzák a tár-

¹⁾ Januárius 31-dikén (pridie kalendas Febr. 1445. az év kezdetének olasz számítása szerint) meghívja őt a koronázásra, ígervén hogy, ha körülményei mellett Rómába nem jöhetne, kész Bolognáig, Padováig vagy Trevisóig saját költségén elejébe menni, és a koronázást ezen városok egyikében végre hajtani. Ha koronázási útját csak két évig elhalasztaná, ebbeli költségeinek fődözésére egyszerre 100,000 forint letételét ajánlja; ha pedig előbb kívánná azt megtenni, Olaszhonba léptétől számítva hónaponként 6,000 forint fizetésére kötelezi magát mind addig, míg a mondott 100,000 forint lerovatik. Megengedi neki végre, hogy megkoronáztatása után Németországon akármi nemű egyházi haszonvételek jövedelmének tized részét saját szükségére fölvehesse *Chmel, Mat. I. d. II. fűs. 191. l.* Ezen ajánlatokat, mint annak idejében meglátjuk, V. Miklós pápa is megerősítette. Erre látszik célozni a híres Heinburg Gergely egy július 3-dikán 1466. kelt levelében, melyet annak idejében Oklevéltárunkban adandunk, mondván, hogy 221,000 arany forinttal vásárolta meg Jenő pápa Fridrik római királytól eliamertetését, melyekből 21,000-et letett, 200,000-ról pedig kötelezvényt adott a maga és a bíbornokok aláírása alatt és utódjai lekötése mellett. — Fridriknek pénzzel megnyerését már 1443. megkísértette volt V. Felix pápa is, elismeréséért 200,000 aranyat ígervén; de ezt Fridrik ekkor megbotránkozással utasította el. *De Roo, Hist. Austr. V. könyv, 176. és 180. l., Nauclerus, Gen. XLVIII. 940. l., l'Enfant e. h. II. d. 76. l.* Hasonl. *Fugger, V. könyv, elóg. III. l., Müller, Reichstags-Theat. I. rész, XX. Fej. 2. §., Strucius, Corpus Hist. Germ. I. d. 725. l.*

²⁾ Egyházi és világi segedelmet ígér minden ellenségei ellen Kalendis Febr. (febr. 1.) 1445. *Chmel, Mater. I. d. III. fűs. 192. l.* — Megengedi, hogy száz egyházi haszonvételt szabadon adhasson, a ki nek tetszik, Tertio nonas Febr. (febr. 3-dikán) *Chmel e. h. 193. l.* — Szabadságot ad, hogy 6 püspökséget: a trientit, brixenit, gurkit, triestit, churit (Curiensis) és pibenit (Petinensis) élete idejéig tetszése szerint tölthesse be, Pridie nonas Febr. (febr. 4-kén) *Chmel e. h. 195. l.* Hasonl. *Regest. 201. l.* — Neki és utódjainak azon kiváltságot adja, hogy tartományokban minden monastorokat megvizsgáltathassanak, Nonis Febr. (febr. 5-dikén) *Chmel, Mat. e. h. 196. l.*

³⁾ Fridrik ezen országgyűlésre Péter augsburgi, Sylvester chi-

gyat. De ekkor az elmék még igen nagyon fel voltak hevülve Jenő pápa ellen, különösen a trieri és kölni érsekek és választók miatt, kiket ő, mint V. Felix pártosait, letett ¹⁾, és így a német birodalom jogaiba vágva, minden németek közt nagy ingerültséget okozott volt ²⁾. Végre még is a Fridrik által, de a pápa rovására ügyesen kiosztott pénz megtevésé hatását ³⁾, és elvégeztették, hogy Jenő pápával egyeztetni fogják Németországot ⁴⁾, és Aeneas Sylvius járta meg ennek következtében megint Rómát ⁵⁾. Ez jó reményekkel térvén haza, országgyűlés tartatott ugyanazon évi szeptember elején csak ugyan Frankfurtban, hol Aeneas Sylviusnak, ki a még mindig felhevült elméket lecsendesíté ⁶⁾, közbenjárására elismerte Németország Jenő pápát a keresztyénség fejének, de olly feltétel alatt, hogy ez a többi kérdések elintézése végett egy új conciliumot tartson tíz hónap lefolyta alatt, még pedig Németországon Kostnitz, Aachen, Maynz, Worms, vagy Trier városaiban. Addig is megegyezték a baseli concilium mind azon rendeletei megerősítésében a

enseel püspököket, Jakab badeni, Albert brandenburgi határgrófkot, Aeneas Sylvius trienti kano nokot, és Kappel Hartung törvénytáért küldötte mint biztosait. A nekik adott meghatalmazó levél megvan *Gudenusnál*, *Cod. Dipl. Anecd. IV. d. 300. l.*

¹⁾ *L' Enfant II. d. 129. l.*

²⁾ A választók testülete Fridrikkel, ez pedig Jenő pápával kedvelenségbe jött. Pfister, *Gesch. d. Deutsch. III. d. 507. l. Voigt VIII. d. 107. l.*

³⁾ A maynzi választó-fejedelem tanácsosai közt 2,000 arany osztott ki, mellyeket később V. Miklós pápa Aeneas Sylvius által térített meg. *Aeneas Syle.*, *Hist. Frid. 127. l.*, *Chmel, Gesch. Fridr. IV. 394. l.*

⁴⁾ *Müller, Reichstags-Theat. I. d. 278. l.*, *Dumont, Corps Diplom. III. d. I. köt. 152. l.*, *Gudenus, Cod. Dipl. Anecd. IV. d. 290. l.* Frankfurt uff Montag nach den Sontag als man singet in der heiligen Kirchen Oculi 1446. közlik az erről szóló oklevelet.

⁵⁾ *Häberlin IV. d. 203. l.*

⁶⁾ *Gobellinus, Commentarii Pii II. 12. l.* Ez közönségesen II. Pius munkájának tartatik *Tiraboschi XVI. d. 65. l.*, mellyet némellyek szerint Gobellinus a mondott pápa parancsából szóbeli előadása után írta. *Häberlin VI. d. 231. l.*

multra nézve, mellyeket még Albert király elfogadott és a német nemzet eddigelő megtartott, és így elismerje a concilium felsőbbségét; mind ezen végzéseik jövőendő érvényesége és a német nemzet sérelmei orvoslása tekintetéből következőket küldjön Németországba, kik a dolgot a hely színen megvizsgálják és a német fejedelmekkel egyezkedjenek: különösen a trieri és kölni választók ellen hozott kemény ítéletét megsemmisítse, mihelyt ezek őt pápának elismerik; végre mind azon egyházi kinevezéseket, mellyek a semlegesség kinyilatkoztatásától fogva történtek, megerősítse. Ezen feltételek a Fridriknek már előbb adott biztosítás következtében, miután ez is magára vállalta a baseli concilium elosztatását¹⁾, mindjárt elfogadtattak a pápa nevében is²⁾, és azokkal egy a német nemzet engedelmisségét kinyilatkoztatandó követség ment Rómába, mellyben volt Aeneas Sylvius és Rabenstein Prokop³⁾; de ez egy pár nappal ért csak ide IV. Jenő halála előtt⁴⁾, és annak beteg ágyánál jelent meg⁵⁾, melly körülállást a haldokló pápa egy óvás közbevetésére használt⁶⁾.

Februarius 22-dike és 23-dika közti éjjel költözött

1) Bizonyítják ezt Jenő pápának Fridrikhez írt levelei, mellyeket a szorgalmatos *Chmel, Mat. I. d. III. füz. 230—235. l.* közöl, februarius 5, 7, és 14. napjáról 1447., és a mellyek nem csak az alkudozások menetelére, hanem magára az egyezd-levélre is új világot vetnek. Némellyeket ezek közül már előbb közölt volt *Müller e. h. 347. és kör. l.*

2) *Gobellinus I. könyv, 11 — 13. l., Aeneas Sylvius, Europa XXXVIII. és LIV. fejt., Ugyanő Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 135. l., Gudenus, Cod. Dipl. IV. d. 290. l., Leibnits, Cod. Jur. Gent. Dipl. I. d. 391. l., Lünig, Reichs-Archiv. XX. d. 310—314. l., Concordata nationis Germanicae ex editione Horitzii 67. l., Wurstisen V. könyv, XLIV. fejt. 407. l., Bzovius XVI. d. 791. 796. és 800. l.*

3) Tritthem helytelenül mondja, hogy ezen követség a baseli concilium által volt kiküldve. *Strucius e. h. 733. l.*

4) *Aeneas Sylvius, Frehernél II. d. 99. l.*

5) *Müller e. h. 346. l.*

6) *Ugyanő e. h. 352. l.*

ugyanis ő által a jobb világra ¹⁾, ki sok viszontagságokon ment keresztül, de a szerencsében soha el nem bízá magát, valamint a legnagyobb vizályok közt sem esékkétségbe ²⁾. Utódja felett a bsbornokok sokáig nem tudtak megegyezni; némelyek Colonna Prospert, mások Domokos firmani, vagy János portugalli bsbornokot akarván pápának ³⁾. Hosszabb tanácskozás után végre a pisai születésű Sarzana Tamás bolognai püspökben és bsbornokban állapodtak meg ⁴⁾, ki

¹⁾ Halálát febr. 22-kére teszik *Chron. Terrae Misnensis Menckennél II. d. 358. l.*, *Cron. di Bologna Muratorinál Script. Rer. Ital. XVIII. d. 682. l.* és *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 115. l.* — Ugyanazon hónap 23-dikára *Infessura Diar. Rom. Muratorinál Script. Rer. Ital. III. d. II. köt. 1130. l.*, *Cron. Rimin. Muratorinál e. h. XV. d. 958. l.*, *Soldo, Hist. Bresc. Ugyanott XXI. d. 836. l.*, *Calvisius 792. l.*, *Spondanus II. d. 271. l.*, *Katona VI. d. 656. l.* Megegyeznek ezekkel *Platina* (tulajdonkép Sacchi Bertalan, Piadena városától mint születése helyétől vette *Platina* nevét. *Murator. Script. Rer. Ital. XX. d. 611. l.*, *Ugyanő Annal. XIII. d. 524. l.*), *Vitae Pontificum*, és *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 335. l.* VII. Kal. Martijra tevén; valamint *Petronii Istor. Muratorinál, Script. Rer. Ital. XXIV. d. 1129. l.*, *Vita Eugenii, Ugyanott III. d. II. r.*, és ezek után *Murator. Annal. XIII. d. 384. l.* Magában Jenő pápának most említett életiratóban halálának napja nincs kitéve; hanem a kamarása által, ki maga is jelen volt, írt levélben, melly ezen életirathoz van ragasztva *e. h. 904. l.* a pápa haláláról az áll, hogy ő *Cathedra Petri, quae fuit dies cinerum*, utáni éjjel hajnal felé mult ki. Hibásan teszi azt *Annal. Forol. Muratorinál e. h. XXII. d. 223. l.* febr. 24-dikére; még hibásabban *Dlugoss e. h. XIII. könyv, 25. l.* ugyanazon hó 3-kára. — Nyavalója veszélyességét el kívánta sokáig titkolni, és ebben nagy lelki orót fejte ki; mit az arragoni király megtudván, nevetve jegyzé meg: nem csudálom, hogy a halálnak is ellentáll, miután egész Olaszországgal is mert szembe szállani, *l' Enfant, Hist. des Hussites II. d. 142. l.* — A *Cron. Rimin. Muratorinál e. h. XV. d. 908. l.* azt mondja róla: *fu cattolico e buon papa.*

²⁾ *Aeneas Sylvius* szerint épen olly becsben tartotta az erényt, mint a melly keveset gondolt a pénzzel, *l' Enfant e. h.*; az elsőt mi legalább aláírni nem mernők.

³⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 136. l.*

⁴⁾ *Ugyanő ugyanott, Dlugoss és Platina e. h. Colonna Prosper*

martius 6-dikán elválasztatott ¹⁾, és V. Miklós nevezete alatt, Albergotti Miklós tiszteletére, kinél mint inas szolgált volt ²⁾,ült a szent székbe ³⁾, majd minden pártfogás nélkül egy évnél valamivel több idő alatt áldozó papból püspökké, bsbornokká lévén és a legfőbb egyházi tisztelet is elnyervén ⁴⁾. Ez Németországgal a még megelőzője által meg erősített egység nyomán dolgait tisztába hozván ⁵⁾, itt el-

két ízben kapott a conclavében tiz szavazatot, de a választás érvényességére tizenkettő kellett. A tarenti bsbornok ekkor az eddig nem is említett Sarzanát hozza szóba s benne a szavazatok központusznak. *Aeneae Sylvii Oratio de creatione Nicolai V. Muratori, Script. rer. ital. III. köt. II. r. 849. l.*

¹⁾ *Chron. Terrae Misn. Menckennél II. d. 358. l., Infessura Diar. Rom. Muratorinál Script. Rer. Ital. II. köt. 1131. l., Raimo, Hist. Napol. Muratorinál e. h. XXIII. d. 231. l., Annal. Forol. ugyanott XXII. d. 223. l., Engel és Katona e. h. Meg egyezik ezekkel Platina e. h., ki Pridie nonas mart. 1447. mondja választottnak. — Mart. 5-dikére teszi *Cron. di Bologna Muratorinál e. h. XVIII. d. 682. l.*, és utána maga *Muratori, Annal. XIII. d. 385. l.*; ugyanazon hónap 7-dikére *Soldo, Istoria Bresc. Muratorinál Script. Rerum Ital. XXI. d. 839. l.* és *Nauclesus, Gen. XLIX. 950. l.* — *Dlugoss* azerént e. h. tiz nappal Jenő halála után és így az ő számítása szerént martius 15-dikán; a *Cron. Rimin.* szerént *Muratorinál XV. d. 959. l.* april. 4-dikén választatott. Megkoronáztatása pedig történt martius 19-dikén *Raynald (XVIII. d. 336. és 337. l.)*, mart. 18-dikán *Muratori (Annal. e. h.)*, mart. 9-dikén *Spondanus* szerént *II. d. 271. l.* — Életét leírta titoknoka Manettus János *Muratorinál Script. Rer. Ital. III. k. 2. d. 903. és hōv. l.* — Ezt *Planck, Kirchengesch. V. d. 465. l.* Minetti Jánosnak nevezi.*

²⁾ *Cron. Rimin., Cron. di Bologna* és *Soldo, Istor. Bresc. Muratorinál e. h., Bonincontri Annal. Muratorinál XXI. d. 154. l., Samuto, Duché di Venezia. Ugyanott XXII. d. 1124. l.*

³⁾ *Spondanus e. h., l' Enfant e. h. II. d. 145. l.* Használ. *Calvisius* 792. l.

⁴⁾ *Platina, Dlugoss e. h.* Koronáztatási menetelében egy ószvér megijedvén a Tiber hidján, az ebből eredett zavar által 200 ember veszté fletét a tolongásban agyon nyomatva vagy a vízbe toszítatva és oda fuladva. *Gualter e. h. II. d. 935. l.*

⁵⁾ Kevés napokkal választatása után tudósítja Fridriket, hogy mind azon irományokat is, mellyeket megelőzője titokban adott ki,

ismertetését eszközölte ¹⁾, és csak hamar azután (martius 28-dikán) Carvajal János szent Angyal bñbornokát megerősítette mint követjét Németországban.

Az alatt az országosan öszvehítt rendek martius 12-dikén Pesten megjelentek, és azon hónap 27-dikéig tanácskoztak. Némelly vármegyék, mint Zágráb és Varasd, mellyek a Cillei-párthoz csatolták magokat, elmaradtak ²⁾, sőt a kormányzó rokona Székely János ellen ³⁾, — ki már 1445-ben és így kevéssel Tallóczy Máté halála után helyébe Dalmát-

és a mellyekről neki tudomása van, külön forma szerénti levelében meg fogja erősíteni; de addig is megteszi azt ezen levele által. Ha némellyekre a kiadás alakja miatt észrevétele volna, küldje azokat vissza, újra fogja kiadatni, még pedig ingyen. Egyébiránt most közelebből követet küld Némethonba a fenmaradt kérdések elintézése végett; reményli, hogy ekkor a szék jogait tekintetbe veendi, 14. Kal. aprilis (mart. 19.) *Chmel, Mat. I. d. II. füz. 235. l.* Nem sokára ígérétehez képest a megerősítést igen köszönséges kifejezésekben egy külön bullájában kiadta 17. Kal. aprilis (mart. 28.). *Ugyanott 236. l.*

¹⁾ Az aschaffenburgi országgyűlésen ismertetett el pápának, de nem minden ellenzés nélkül, *l' Enfant e. h. II. d. 149. l.* — Fridriknek erről szóló levele, Datum Neustatt secunda feria ante festum Bartholomaei 1447., megvan *Müllernél Reichstags-Theat. I. d. 356. l.* Ez iránt Fridrik egy nyílt-levelet is bocsátott ki Neustadt am Montag vor Sant Bartholomaeus tag (aug. 21.) 1447. *Chmel, Mat. I. d. II. füz. 245. l.*

²⁾ *Kerchelich, Notit. praetim. 270. l.* — *Katona e. h. 533. és 534. l.* ebben kételkedni látszik; mivel maga *Kerchelich, Hist. Eccl. Zagrab. 175. l.*, mint már feljebb látók, emlékezik egy a Klokoch-nemzetséghez a zágrábi káptalant illető dézma iránt april. 2-dikán ezen országgyűlésen kelt parancsolatról, mellyben ez áll: quia ex regum et reginarum indultis ac sententionalibus litteris episcoporum Zagrabienstium, et principum Friderici ac Ulrici Cilliae Comitum, Sclavoniae banorum, in diaeta praesenti in specie productis stb. De ezen okleveleket a zágrábiaknak nem volt szükség személyesen beadni, épen ugy elküldhették, mint a Székely János elleni panaszt.

³⁾ Hogy ezen panaszok egyenesen Székely János bán ellen intézvék, bár a levélben egy helyt ez áll: Joannes de Zekel de Hunyad Gubernator Regni Hungarie stb., már feljebb *I. k. 53. l.* ügyestünk megmutatni.

Horvát- és Tótországok bánjának neveztetett ki¹⁾, most pedig a Zágrábban öszvegyülekezett nyugtalan Cillei-párt ellen a magyar kormányhoz hűségben maradt tót- és horvát-országiakkal Garában vagy Garichban gyűlést tartván, a kormányzó különös parancsára²⁾ hihetőleg keményebben lépett fel, — a Lodomerecz-családnak Zágráb megyei Lódomerecz, Lackthez, Glannicza és Belavár helységekbeni birtokainak, mint ők állíták, hatalmas elfoglalása miatt panaszt is tettek³⁾. Giskra sem jelent meg ezen gyűlésen⁴⁾, mellynek végzése a magyar nagyok irigységének és a kormányzóvali elégedetlenségnek jeleit tüntetik előnkbe⁵⁾.

1) *Kerchelich, Notit. praelim. 280. l.*

2) Csakugyan *Kerchelich e. h. 270. l.* emlékezik Hunyadinak, mint kormányzónak, a Blagay Dorottya szabadosai hatalmaskodásának megzabolázása iránt 1447. kelt parancsáról, mellynek kezdete így szól: Joannes de Hunyad Regni Hungariae Gubernator Joanni Dalmatiae et Sclavoniae Bano, suisque Comitibus et Sacrae Coronae fidelibus in Gara constitutis.

3) *Scripta Zagrabiae in octavis festi epiphaniarum (Jan. 13-kán) 1447. Ugyanő ugyanott. Kovachich, Vestigia Comit. 263. l. és Katona e. h.*

4) Kitészik ez Giskrának a késmárkiak részére adott szabadalmi leveléből, melly mart. 12-dikén, és így az országgyűlés megkezdése napján Késmárkon kelt, *Wagner, Anal. Scep. I. d. 60. l.* Csak mellesleg említi *Katona VI. d. 536. l.*

5) *Kovachich, Vest. Comit. 263. l.* azt látszik állítani, hogy az 1446. végén tartott és általunk már feljebb említett országgyűlés nem oszlott egészen el, hanem csak felfüggesztetett, és most megint öszvejött. Azonban ezen állításnak semmi bizonyos alapja nincs, és ekkor még a tudós történelkutató nem ismerte a bártfaiakhoz szóló azon meghívó-levelet, mellyet *Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 50. l.* kiadott, és mellyről már feljebb emlékeztünk. Ezen országgyűlés valóságos létezését azelőtt is már több oklevelekből tudtuk, ilyenek: Zágráb vármegye levele, mellyben Székely Jánost, Hunyadi rokonát, ezen országgyűlés előtt bevádolja, mint kevéssel ezelőtt látók, a karok és rendek azon levele, melly mellett megerősítik azon vásári szabadalmat, mellyet még Zsignond vico Almagyari Civitatis Agriensis ad Capitulum loci spectanti adott Budae festo annunciationis B. M. V. (mart. 25) 1447, és több más oklevelek, mellyeket *Kovachich e. h.* elősorol. Azonban annak végzése sokáig ismeretlenek voltak, közrebocsátásukat *Kovachichnak* köszönhetjük, ki azokat *Suppl. ad Vest.*

A mult esztendőben június 13-dikán tartottak határozatai nem csak megerősítettek, hanem nagy részént czikkelyeibe fel is vétettek; de hozattak némelly újabb végzések is, mellyek az oligarchia emelésére czéloztak és az ország belső ereje gyöngyítésére szolgáltak. Nevezetesen: — 1-ször. Miután az árván született László a karok és rendek egyező akaratával választatott királynak, a hitlenség bélyegének büntetése alatt, melly mindig országgyűlési végzés által kijelentendő s a melly alól sem király, sem kormányzó nem oldhat fel senkit is, megtiltatik, hogy senki más királyválasztást szóba ne hozzon: mivel csak így lehet a köz csendet az országban helyre állítani, és a királyi szék káros árulgatását, vevését és adását akadályoztatni. Ha pedig László király meg találna halni, az országos tanács a vármegyék követeivel együtt válaszszon új királyt¹⁾.

Comit. II. d. 52— 102. l. kiadta Kollár kéziratának Hajnóczy által történt másolata után, igen nevezetes az akkori időket és állapotokat felvilágosító jegyzetekkel. Ezekből kitetszik, hogy az eredeti a magyar kamara levéltárában vagyon. *Korachich József* szerint *Lect. Variant. 19. l.* nem az eredeti, hanem a pozsonyi káptalan-nak egykorú hiteles átirata van a kamarai levéltárban. Kezdődött az országgyűlés mart. 12-kén, végződött 25-kén; hibásan mondja tehát *Engel e. h. III. d. 115. l.*, hogy csak 22-dikéig tartott. A végzemény ugyan Budán kelt (Datum Budae, in festo annunciationis b. Mariae Virginis anno domini 1447.), és azért nem minden ok nélkül tette már előbb *Korachich, Vest. Comit. 263. l.* és utána *Katona VI. d. 533. l.* annak tartását Budára; azonban minden körülmények oda mutatnak, hogy az Pesten tartatott. A meghívó-levélben is Pest említetik *Korachich e. h.* Ide teszik azt *Proy, Annal. III. d. 58. l.* sőt maga *Korachich is, Suppl. ad Vestig. Comit. e. h.*

¹⁾ Alkalmassint ezen végzés bírta *Horváth Mihályt, Magy. tört. II. d. 160. l.* azon állításra, hogy itt az határozatott volna el, miszerént jövődöre a király-választások ne egyedül a főrendek tanácsában, hanem a nemesek által is látogatott országgyűléseken történjenek. Azonban annak, hogy a nemesség a királyválasztásból eddigelő ki volt volna rekesztve, nincs nyoma; sőt minden körülmények oda mutatnak, hogy eddigelő az fejenként vett abban részt, és itt ezen szabadságának megszorításával csak követeinek adatik szavazat. Azonban ezen határozat életbe nem lépett, mint annak idejében meglátjuk.

— 2-szor. Az ifjú király felnövekedéseig minden esztendőben tartassék országgyűlés pünkösöd körül. Ezen pedig kötelesek legyenek megjelenni az ország egyházi és világi nagyai, a főrendek, és az egész nemesség, azokat kivévén, kiknek semmi jobbágyaik nincsenek (címeres és egyházi nemesek), vagy húsznál kevesebb van. — 3-szor. Minden országgyűléskor mondjanak le hivatalaikról az országos tanácsosok, a zászlós urak, sőt maga a kormányzó is, és ezek helyei választás által töltsenek újra be. Ugy látszik, többen vágytak a kormányzói hivatalra, különösen Garai és Ujlaki. De ezen végzés nem ment teljesedésbe. — 4-szer. A kormányzó az ország jövedelmeit szabadon használhatja az ország javára. — 5-ször. Ezen jövedelem csak a kamaranyereségben fog állani annak régi kiterjedése szerint, és ezt csak folyó pénzben szabad követelni, semmikép sem aranyban. — 6-szor. A mult esztendei azon végzés, melly a kamaranyereség fizetésére a címeres és egyházi nemességet is szorította, úgy látszik, a szegényebb sorsu nemesség közt nagy kedvetlenséget szült; azért most elhatároztatott, hogy a nemesek minden kifogás nélkül, akár vannak jobbágyaik akár nincsenek, minden dézmától és más adózásoktól mentek legyenek a régi szokás szerént; sőt semmi út- vagy hidvám fizetésére se szoríttassanak. — 7-szer. Az országgyűlésnek könnyebb tartása tekintetéből minden egyházi főszemélyek, zászlósok és nemesek házai Budán az adótól felszabadíttatnak; azonban ezen mentesítés azoknak más városokban lévő házaikra, vagy amazokban lakó nemtelenekre épen nem terjesztetik ki. — 8-szor. A kormányzó az országnak egyedüli fővezére, azért minden más főkapitányságok megszüntetnek. Erre Giskra adott alkalmat, ki magát még mindig László király főkapitányának nevezte. — 9-szer. A kormányzónak azonban azon kell ügyekeznii, hogy, a különös eseteket kivévén, a királyi dandárral, melly az ország köz jövedelmeiből állíttatik ki, az egyházi és világi főrendekéivel, azon zsoldosokkal, kiket a kisebb papság dézmajövedelméből kiállítani tartozik, és a többi segedelemeszközökkel (kúnok, jászok és székelyek) az ország védel-

mére beérje. Ez akkor határozatott el, midőn egy felől a Fridrik, más felől pedig az ozmánok fenyegették az országot. — 10-szer. Csak akkor, midőn az országot valamely nagyobb külső hatalmasság támadná meg, szabad a kormányzónak és a tótországi bánnak közönséges felkelést hirdetni. De ekkor is a nemesség a régi szokás szerént nem köteleztethetik az ország határait túl menni. — 11-szer. Ha magában az országban a kormányzó, vagy az országlás ellen támadás ütne ki: ekkor is hatalmában áll neki ennek elnyomására, a szükséghez képest az egész országban vagy csak némely megyékben, felkelést rendelni. A belső csend fenntartására a zsákmányzó és pusztító zsoldosok mindjárt a közelebbinyolczados törvényszéken ítéltetnek el. — 12-ször. A polgári hivatalok közül a főispánokat a kormányzó nevezi ki az országló-tanácsosokkal együtt, de úgy, hogy ezek ne legyenek örökösök. 13-szor. Rablások és más illy nemű vétkek elhatalmazása esetében a kormányzó, vagy a nádor az illető vármegyékben kikiáltott gyűléseket tart, melyekben a vétkesek, azoknak orgazdái és segítői, az eddig divatozott módon elítéltetnek, jószágaikat a nádor mindjárt elfoglalja és mind addig zár alatt tartja, míg nekik az ország maga meg nem kegyelmez, a megkárosítottak pedig elégtételt nem nyernek. — 14-szer. Az egyházi hivatalok betöltése is a kormányzó és az országló-tanács hatalmában fog állani; de ezek is csak hazafiaknak és ezeknek is nem csak egy-két esztendőre hanem egész életök idejére adathatnak. — 15-ször. A papoknak hűségtelenség és száműzés büntetése alatt tilalmas egyházi hivatalok, és püspökségek iránt egyenesen a szent székhez folyamodni. Így még az egyházi törvényes kérdésekben sem szabad senkit is egyenesen Rómába idézni; minden efféle tárgyaknak az illető egyházi törvényszék előtt kell kezdődni; itt ítéltetik az el, innen vitetik az illető érseki székhez, mellynek egyedül áll hatalmában a feljebbvitelt a pápa elejébe megengedni. — 16-szor. A tizedet mindenki csak természetben köteles adni, kész pénzben nem kívántathatik a pénznem felett támadott több kedvetlen kérdések elkerülésére. Miből kelljen pedig

dézmát adni, ezután is a szokás határozza el. — 17-szer. A papságnak világi törvényes dolgokat az egyházi törvény-székek elejébe vonni tilalmas. — 18-szor. Azon káptalanoknak és conventeknek, mellyeknek törvényes okleveleket kiadni hatalmokban áll, ezekre nézve némelly az akkori körülményekhez képest elég nagyra szabott díjak vétele engedtetett meg. — 19-szer. A megüresedett egyházi hivatalok a kormányzó, és az országos tanács által tüstént töltsenek be, s az egyházi jószágok ne hagyassanak világiak kezében; az apátságokra, prépostságokra és egyéb illy egyházi főnökségekre csak az illető szerzetbeliek neveztessek ki. — 20-szor. A pénzre nézve a mult évi országgyűlés végzései megerősítetnek; minden adózások a pénznek ezen megállapított nemében fizetendők; ennek más idegen nemei folyamatban nem lesznek, és a pénz belső becsére ügyelő hivatalnokokat az ország maga nevezi ki. — 21-szer. A köz béke fentartása s az igazság törvényes kiszolgáltatása tekintetéből elhatározatott, hogy minden erőszakoskodások és foglalások, mellyek a székes-fejérvári gyűlés (1445. febr.) előtt történtek, az előbbi végzések értelmében csak a király megkoronáztatása után ítéltessenek el; a későbbiek iránt ellenben a rendes törvényszékek a sértett fél panaszára a fennálló törvényszék értelmében most mindjárt szolgáltatassanak igazságot; minek tekintetéből ezek, ha közönséges felkelés nem hirdettetik, négy nyolczados törvényszakon keresztül folyvást üszveülnek; az utolsó országgyűléstől (jun. 13. 1446.) fogva történt hatalmaskodások végre mindjárt a legközelebbi nyolczadban minden haladék nélkül ítéltetnek el. — 22-ször. Senkinek sem szabad hűségtelenség büntetése alatt idegen katonaságot az országba hozni, vagy váraiba befogadni. — 23-szor. Adósság, vagy bármí megbántások miatt senki sem szereszet maga magának elégtételt az adósnak, vagy vagyonának önhatalmu elfogása, vagy letartóztatása által; a ki ezt teszi, rablónak tekintetik és így ítéltetik meg. — 24-szer. A törvényes birságokat a fő- és alispánoknak nem szabad önkényök szerint kiszabni; azokat a szolgabírák szorosau a vármegyec

határozata szerint szedik be. Illy esetben 100 fillér az újból számíttatik egy arany forintba. — 25-ször. Vármegyei tiszteinek, a fő- s alispánoknak, szolgabiráknak és az utazó zászlós uraknak, vagy országos tanácsosoknak szállást és élelmezést akármilyen állású lakosoktól zsarolni szorosan tilalmas. — 26-szor. Minden erőszakkal és fogsággal kicsikart okmányok magokban érvénytelenek. — 27-szer. Az egyszer visszabocsátott birtokot újra elfoglalni hitetlenség büntetése alatt nem szabad. — 28-szor. Mind az, mi Fridrik és László iránt a múlt országgyűléseken határozottatott, a maga erejében marad, a mennyiben most különösen nem változtatott. Egyébiránt az ország főhivatalaiban ezen országgyűlésen nem történt változtatás, és még azon küldöttség is, melly az alkudozások végett Fridrikhez volt rendelve, hogy azokat a pápa követe ajánlására tovább is folytassa, megerősített, még Hedervári Lőrincz nádor és Szécsi Tamás komáromi főispán rendeltetvén az előbb kinevezettek mellé ¹⁾).

A követség mindjárt öszvegyült Budán, itt várván az alkudozások folytatása iránti újabb felszólíttatását. Azalatt maga Hunyadi az alföldön tartózkodott; de az alkudozások kimenetelének bizonytalansága miatt messze távozni nem mert, és Temesvárnál megállapodott ²⁾), innen tartván szem-

¹⁾ Pray ugyan *Annal. III. d. 59. l.* és utána minden újabb írók azt vitatják, hogy ugyanazon követség minden változtatás nélkül rendeltetett az alkudozások folytatására, melly előbb is megfordult Bécsben: de hogy ebben nem volt sem Hedervári sem Szécsi, megmutattuk fentebb *II. k. 23, 24. l.*; hogy pedig később ők is részt vettek az alkudozásokban, nyilván bizonyítják az alább említendő fegyverszüneti irományok. — Egyébiránt ezen országgyűlésről nem tesz említést sem Pray, sem Katona; szerintök a követséget is a Kormányzó maga nevezte újabban ki.

²⁾ Áldozó-csütörtökön Felső-Nádasdi Ungornak Hunyad vármegyében Felső-Nádasdon lévő birtokára nézve új adománylevelet innen ad, Datum in Temeswar in festo ascensionis Domini (május 8.) 1447. *Oklevél. LXXXIX. sz.* Ugyaninnen ugyanaz nap Csolnokosi Jánoséknak örökösökének adományozza Csolnokos helységét, mellynek mint kenéczek eddig is birtokában voltak. Datum Temeswar in festo

mel Csupor Péternek mozdulatait Moldovában. Ez a rábízottakban ügyesen és szerencsésen járt el, Románt legyőzte és Pétert a vajdaságba helyeztette ¹⁾, ki azonban esztendővel később a lengyel királynak is meghódolni kénytelenített, most pedig háladatosságból, és hogy magának is legyen szükség esetében nyughatatlan alattvalói ellen biztos menedéke, Hunyadinak átengedte Kiliát, egy erős várat a Duna torkolatánál, mellyet az mindjárt magyar katonasággal és ágyukkal rakatott meg, mint nevezetes álló pontot jövőendő munkálkodásaiban a törökök ellen ²⁾.

A pápának igen szíven feküdt a magyarok kibékeltetése Fridrikkel; azért nem csak Dénes esztergomi érseket ³⁾,

Ascensionis Domini 1447. Cornides irományaiból *Katona e. h. VI. d. 536. l.* és *Fejér Hunyadijában 99. l.* — Ezen levelet, de annak keltét 1446-ra téve, adja *Benkő is Transsilv. I. d. 566. l.* és innen *Arpadia II. k. 43. l.*, sőt mint valamely külön levelet *Fejér is e. h. 91. l.* De itt az esztendő hibásan van kitéve: mert 1446. ezen idő tájban Hunyadi Temesváron nem fordult, de nem is fordulhatott meg.

¹⁾ *Engel e. h.* — *Dlugoss e. h.* és utána *Cromer XXII. könyv, 509. l.* Péternek behelyeztetéséről ezen évben hasonlólag emlékeznek; de egyszersmind szokásuk szerint megint kikelnek Hunyadi ellen és azt jegyzik meg, hogy Péter mind e mellett sem akarta a magyarországi főhatalmat elismerni, és bár Hunyadi 50 éves hugát adá hozzá férjhez, hűségét a vérszövetség által is megerősítendő, nem tudván kiállani keménységét, Kázmér lengyel királyhoz, ki az időközben megégetett Románnal unokagyermek volt, folyamodott megerősítés végett. De magok megismerik, hogy ez később és nem önkényt, hanem akkor történt, midőn meghallotta, hogy ez sereggel közelít. — Egyébiránt *Pray, Dissert. VII. 140. l.* és utána *Katona VI. d. 520. l.* csatlakoznak, midőn azt állítják, hogy ezen Péter már 1446. megkezdette uralkodását.

²⁾ *Engel, Gesch. d. Moldau 127. l., Ugyanő Gesch. v. Ung. III. d. 121. l., Schels Gesch. Oest. VII. d. 56. l.* Itt Dlugoss Wládról és Stantzulról szól, összevegyítvén Oláhországot Moldovával. *Engel, Gesch. d. Wal. und Moldau II. d. 127. l.* — Román Podolában, hová szökött volt, 1448. júl. 2-dikán méreg által holt meg. *Engel e. h.*

³⁾ Ezen levelet, Datum Rome apud Sanctumpetrum anno incarnationis dominice 1447. terciodecimo kal. Junij (máj. 20.) adjuk *Ohl. XCI. sz.*

Hunyadi János kormányzót¹⁾, és a magyar karokat és rendeket²⁾ hathatósan felszólította arra, hanem magának Fridriknek is írt külön levelet, mellyben őt bökére s addig is fegyverszünet kötésére unszolja a magyarokkal³⁾. De már ekkor Fridrik is nagyon ohajtotta mind házasságát Eleonóra portugall hercegnővel, mellyel az akkori terv szerént egybeköttetésben volt volna öcsésének László királynak házassága csak ugyan egy portugalli hercegnővel, a mondottnak nővérével, és az Erzsébet főhercegnőé, Albert király kisebb leányaé, a burgundi fejedelemmel⁴⁾, — mind római megkoronáztatását, kivált mjtán V. Miklós a megelőzője által e végből ajánlott segedelem megadására reményt nyújtott; sőt kevéssel ez után őt az iránt levele által biztosította is⁵⁾. Ehhez járult, hogy az utolsó fiörökös nélküli

1) Ezen levél is ugyanazon napról megvan *Oklt. XCII. sz.*

2) Erről említés van a két előbbeniben; de ezt adni nincs módunk.

3) Datum Rome apud Sanctumpetrum anno incarnationis 1447. Duodecimo Kal. Junij. *Oklt. XCIII. sz.*

4) Fülöp burgundi fejedelem Heesel Henrik és fia Wilmos, később pedig Van der Ee Adrian követei által szorosabb öszveköttetést szándékozván létesíteni saját háza s az osztrák ház között, ajánlotta ezen házasságokat egy felől fia és Erzsébet Albert király leánya, — másfelől maga Fridrik és V. László magyar király és két portugall hercegnő. feleségének portugall Izabellának unokahúgal között, menyasszonyi ajándék fejében Erzsébet részére kikötvén Luxemburgot, mellyet ugyis fegyverrel már eltulajdonstott volt, és a szép burgundi birtoknak királyságra emeltetését. Minthogy a magyar királyról és nénjéről is volt szó e tervben, Heesel Vilmos felhatalmazó-levelet nyert Hedervári Lőrinczhez is 1447. *Chmel, Geschichtsforsch. I. d. III. füz. 206. l.*, Heesel Henrik pedig írt Szécsi Dienes érseknek. Fridrik részéről Schlick és Cillei Ulrik folytak be az alkudozásokra. Ezeknek nem volt eredménye, és a dolog olly titkon folytatattott, hogy az egykorú írók tudtára nem juthatott. Az ezen tárgyat érdeklő és sok tekintetben igen érdekes írományokat értekezve közli Birk Ernő a császári titkos levéltárból *Chmelnél, Geschichtsfors. I. d. III. füz. 231. és kör. l. Hasonl. Chmel, Gesch. Fried. IV. II. d. 487. l.*

5) Datum Rome apud Sanctumpetrum anno incarnationis domini-

Visconti Mária betegeskedése, melyet kevéssel ez után (aug. 13-dikán) ¹⁾ halál is követett, a milánói hercezség jövődö birtokának elnyerése miatt nem csak új gondokat adott, hanem benne hatalmának Olaszhon egyéb részeiben terjesztésére is vágyakat gerjesztett ²⁾. Mindezen körülmények annyira hajlandóvá tették a német királyt a magyarokkal fennálló kedvetlenségeinek legalább egy időre véget vetni, hogy a szent angyal bíbornokának V. Miklós pápa által ígért közelebbi megérkeztét nem várván meg, a magyarokat az alkudozások folytatására felhívta. Ugy látszik, ezekre sem voltak minden hatás nélkül a pápának levelei: legalább a magyar követeket egyszerre Rakerlsburgban találjuk. Itt az elmék illy hangulata mellett az alkudozások serényen folytak, és már június 1-sején Cillei Fridrik közbevetésére ³⁾ a fegyverszünet június 8-dikától számít-

ce 1447. Pridiŕ Kal. Augusti (júl. 31-dikén) *Okt. CII. sz.* — A koronáztatást még ezen évben szándékozott végrehajtani, mint kitetszik a velencei köztársaság, az estei hatágróf és Siena városának ocl. 15. 18. és 31-dikéről kiadott szabadmeneti leveleiből, *Chmelnél, Mater. I. d. II. fűs. 269. 270. és 275. l.*

¹⁾ *Secundinus Ventura de reb. Asten. Muratorinál Script. Rerum Ital. XI. d. 276. l., Cron. di Bologna Ugyanott XVIII. d. 684. l., Simonita IX. könyve. Ugyanott XXI. d. 398. l.* Életét leírta Candidus Péter, *Muratori e. h. XX. d. 986. l.* Has. *Chmel, Gesch. Friedr. IV. II. d. 455. l.*

²⁾ Az ez iránt folyt levelezések megvannak *Chmelnél, Mater. I. d. III. fűs. 255. és köc. l.* Hogy Fridrik nem csak a milánói hercezséget, hanem minden hajdan a német birodalomhoz tartozó városokat megint vissza akarta csatolni a birodalomhoz, kitetszik nyilván a genuai köztársaságnak ocl. 4-dikén 1447. adott feleletéből *Chmel e. h. 269. l.* A milánóiak semmi fejedelmet sem akartak többé, és köztársaságot kiáltottak ki: azonban az épen olly vitéz, mint ravasz Sforza Ferencz gróf, Fülöp Mária természeti leányának a kecses Bianca Máriának férje, majd mint az új köztársaság, később mint Velence vezére, majd saját nevében lépván fel, végre is a dolgot oda tudta vezérelni, hogy Milano neki megadta magát mart. 25. 1450. *Chmel, Gesch. Friedr. IV. II. d. 455. és köc. l.*, és így a késedelmes Fridrik minden nagyravágyó tervei Olaszhonra nézve meghiusáltak.

³⁾ *Proy, Annal. III. d. 58. l.* s maga a fegyverszüneti levél.

va ¹⁾, két esztendőre megkötött egy felől Fridrik német király és öcsese Albert, más felől a magyarok közt, a következő feltételek alatt : 1-ször. Fridrik mint zálogot adósságai fejében megtartja Sopront, Köszeget, Rohonczt, Szalonokot, Borostyánköt, Dévént, Katzensteint és Baumgartent; valamint öcsese Albert, Fraknót, Kis- Martont, Koboldot, Lanzsért és Bélát minden tartozandóságaikkal, valamint azon jószágokkal és jövedelmekkel, mellyek Szarvkő, Óvár és Rákos váraihoz kötvék ²⁾, mind addig, míg a rajtok fekvő pénz ki nem fizettetik, és ezen fegyverszünetből béke nem válik. Ezen várakat minden azokhoz tartozó jószágokkal és haszonvételekkel szabadon bírhatják, de ezeken túl terjeszkedniök az országban nem szabad. — 2-szor. Győr június 24-dikén ³⁾ Ágoston püspöknek átadatik : de ez Fridriknek megtéríti három év alatt, esztendőnként 1,000 forintot fizetve, azon 3,000 arany forintot, mellyel a császár ezen várat Erzsébet halála után megszerezte, mire magát és utódjait külön írásban is kötelezi. Az osztrák örse-

¹⁾ A festo Sacratissimi Corporis Christi.

²⁾ Fraknó, Kobold és Lanzsér várait Albert a Fraknói grófoktól, mint annak idejében láttuk, még február 1-sőjén 1443. zálogképen vette volt által. *Oklevéltár LXX. sz.* Ezen 1447. év végével, alkalmasint e pont kijátszására azt megörököttette, és Pál fraknói gróf hajadon leányainak, Margitnak és Valdburgának, férjhez menetlők esctére egyenként 2,000 arany forint menyasszonyi ajándékot férjhezmenetelöktől számitandó két hónap alatt kifizettetni ígért; vagy ha ezt tenni elmulasztaná, az említett jószágokból annyinak, mennyi nekik megint egyenként 200 forint évi jövedelmet hajthat, kihasítására kötelezte magát. Az örök bevallásról egy hiteles jegyző által Bécsben october 28-dikán kiadott bizonyáglevelét, valamint Albert herczegnek a kérdéscs menyasszonyi ajándékról csak ugyan Bécsben october 28-dikán kelt biztosító irományát közli *Chmel, Diplom. Habsb.* a bécsi tud. academia által kiadott *Fontes rer. austr. II. d. 81. és 88. l.* A pozsonyi káptalannak a menyasszonyi ajándékról szóló hiteles bizonyáglevelét pedig Datum feria tertia inter Octavas festi Omnium Sanctorum (november 7-kén) 1447. adjuk mi *Oklt. C. VII. sz.* Ebből kitetszik az is hogy az örök bevallás is hitelesítettett a mondott káptalan előtt.

³⁾ Ad festum nativitatis sancti Joannis baptiste.

reg minden hadi készületeit, ágyuit, puskáit, nyilait és puskaporát szabadon elviheti magával, és a püspök és káptalan saját neveik aláírásával fogadják, hogy ezen várból soha sem fognak Fridrik vagy László birtokaira ütni ¹⁾. — 3-szor. November 11-dikén újra összejönnek a két fél követei, mindegyik részről nyolcz, Bécsben a pápai követ közbenjárása mellett a magyarok követelései tekintetéből. Ha ekkor vagy ezután esztendővel az állandó béke nem köttethetnék meg: a pápa és a bsbornokok kollegyoma ítéljék el a dolgot mint választott bírák. — 4-szer. Garai László a Fridrik által rajta követelt kártérítés iránt külön egyezzzék vele, s így szabadítsa ki Grätzben maga helyett tiszfűl hagyott öcscsét, Garai Jánost; különben köteles lesz fogságába megint visszamenni. — 5-ször. Végre a fegyverszünet egész ideje alatt a feleknek egymást birtokaikban háborgatni nem szabad. Ha az magános személyek által történnék meg és a sértett fél magának másként elégtételt nem tudna szerezni: szabadságában fog állani az illy békeháborfítót maga

¹⁾ Ágoston győri püspöknek és a győri káptalannak ennek következtében kiadott leveleit van alkalmunk közleni. Az elsőben a mondott püspök maga és utódjai nevében kötelezi magát egyencsen a fegyverszüneti levélre hivatkozva, de még is némi különbséggel és inkább a Kollár német fordításával megegyezőleg, hogy azon adólevelet, melyet bizonyos összevegről Fridrik római király Tirnai tálán Nagy-Szombati Lászlónak, — kit Kollár német fordítása Farkas (Varckas) Lászlónak nevez, — Koller Péternek és Kassai Józsefnek Győr várának és városának hatalmokból kivétele alkalmával adott, magához váltja, és Győr várának és városának június 24-dikén törtéendő átadásakor visszaszolgáltatja. Geben zu Rakersburg an phincztag nach dem heiligen phingstag (jun. 1.) 1447. *Oklt. XCV. sz.* — Ugyanő és a győri káptalan kötelezik magokat, hogy Győr vára és városa a püspöknek jun. 24-dikén átadatván, ők Fridrik római és László magyar király iránt hűségesek maradnak, az említett várból és városból tartományaikat és népeiket meg nem támadják, és ezt másoknak sem engedik meg. Der geben ist zu Rakersburg an phincztag nach dem heiligen phingstag (június 1-nején) 1447. *Oklt. XCVI. sz.* Ezen utolsó levelet majdnem szóról szóra ünnepélyesebb alakban kiadták Győrben Der geben ist zu Rab am sand Johannestag zu Sunabenden (június 24-dikén) 1447. *Oklt. XCVII. sz.*

hatalmával megbüntetni, a nélkül hogy ez által a fegyverszünet megszegetnék ¹⁾.

A magyar követek : Dénes bíbornok és érsek, Ágoston győri püspök, Hedervári Lőrincz nádor, Ujlaki Miklós erdélyi vajda, Palóczi László országbíró, Garai László macesói bán, Gúthi Ország Mihály főkinestartó, Szécsi Tamás komáromi főispán, ezen fegyverszünetet mindjárt az nap és csakugyan Rakersburgból kihirdették az egész országban ²⁾. Nem soká Hunyadi is megerősítette azt, és maga részéről is kihirdette olly parancsolattal, hogy annak következtében az osztrák jobbagyok szabadon bocsáttassanak az országba ³⁾. Mind e mellett ezen fegyverszünet rendesen nem tartatott meg ⁴⁾, és még is gyaníthatólag ebben bízva vál-

¹⁾ A fegyverszünet iránti kötetét német fordításban a kelet kitétele nélkül Bécs városa jegyzőkönyveiből már *Kollár* kiadta *Anal. Vindob. II. d. 1292. l.* — Innen diák kivonatban adják *Pray, Annal. III. d. 59. l.* és *Katona VI. d. 540. l.* Az eredeti megvan a bécsi titkos levéltárban úgy, mint azt a magyar követség a római király részére kiadta Datum Redege (valószínűleg Rakersburgnak régi, de már ma ismeretlen magyar neve) prima die mensis Junij anno domini 1447. Innen közli azt *Chmel, Mater I. d. III. fvs. 239. l.* és belőle, bár ezt szokása szerint nem említi, *Fejér, Auth. Dipl. 144. l.* — *Pray, Annal. III. d. 60. l.* azt véli, hogy egy titkos pontban a kis László király mindaddig, míg megélemedik, Fridrik kezében hagyatott és tartására Magyarország részéről 24,000 forint ígértetett. Bár némelly későbbi körülmények erre látszanának mutatni, ezt el nem fogadjuk: mivel itt csak két éves fegyverszünetről van szó, és minden itt be nem végzett kérdésekre nézve a felek közt egy új összejövettel határozatott november 11-dikére.

²⁾ Német fordításban közli ezt *Kollár, Anal. Vind. II. d. 1297. l.* Geben zu Ragkisburg feria quinta proxima post festum pentecostes 1447. *Kollár e. h.* a napot hibásan teszi június 2-dikára; mert ezen évben péntek pünkösd után június elsején esett. *Kollár* hozott ez által több újabb irókat is tévedésbe ezen fegyverszünet kötésének napja iránt. Ezen irományt diákra visszafordítva közli *Pray, Annal. III. d. 60. l.* és utána *Katona VI. d. 541. l.*

³⁾ *Katona VI. d. 542. l.* Cornides kézfrataiból, és utána *Fejér, Auth. Dipl. 144. l.* Datum Budae tertio die nativitatís B. M. V. (sept. 11.) anno domini 1447.

⁴⁾ A történetírók ezen egész fegyverszünetről nem emlékeznek;

toztatta meg Fridrik a csehek iránti magaviseletét. Ezek ugyanis szeptember 21-dikén Neuhaus Menyhértnél öszvegyülvén, hogy a saját felszólítása következtében a kis király iránti vég elhatározásának megtudása végett Bécsbe küldendő követség és az annak adandó utasítás iránt tanácskozzanak, Rabenstein Prokop és Kanaicher György által tudokra adta hogy, ha a kis László kiadásának sürgetése végett készülnek hozzá jönni, ne fáradjanak ok nélkül; mert őt, míg teljes idejét el nem éri, anyja meghagyásából nem adhatja, nem is adja ki. Nagy volt ezen bosszantó eljárás miatt a zaj az egész országban, és Podiebrád pártja Kuttenbergben sz. Márton napján új király választásáról tanácskozott a meissenai vagy brandenburgi fejedelmi házakból ¹⁾.

egyedül *de Roo, Historia Austr. V. könyv, 199. l.* szól róla, azt mondván, hogy annak nyomát találta egy régi kéziratban; sőt az egészen egykorú *Ivanics Schwandtnernél II. d. 56. l.* egyenesen azt látszik állítani, hogy 1448. végéig semmi fegyverszünet sem kötött Fridrik, és a magyarok közt. De mind ez a fegyverszünetről szóló több okleveleket, mellyeket feljebb említünk, nem gyengítheti meg, és legfeljebb is csak azt mondhatjuk el a különben ezen tárgy iránt habozó *Katonával VI. d. 545. l.*, hogy a felek ezen egyezést nem tartották meg; mire annak utolsó pontja minden nyomon igen könnyen nyújtott alkalmat. Egyébiránt *Katona* alább *572. l.* Vitéz Jánosnak az esztergomi érsekhez januarius 18-dikán írt leveléből *Joh. de Zredna, Epist. XXII. Schwandtnernél II. d. 48. l.* visszajön előbbi gyanújára, sőt már határozottan állítja, hogy ezen évben semmi fegyverszünet sem kötött: de ezen levélből azt következtetni nem lehet; mert itt azon békealkudozásról van szó, melly a fegyverszüneti szerződésben határozatott.

¹⁾ *Palacky, Böhm. Monatschrift II. d. II. füz. 127. és köv. l. Hasonl. Pubitschka VIII. d. 446. l.*

XIV.

1447—1448.

A fegyverszünet megkötése és kihirdetése után mindjárt összehivattak a rendek, hogy a Fridrikkel kötött pontok az országgyűlésen is megerősíttessenek. De még a gyűlés kezdete előtt megholt a nádor, Hedervári Lőrincz ¹⁾. A haza javának tiszta szeretete, de a mellett egy köztársaság felállításának ábrándozó ohajtása, mellyben az árván született László elleni gyűlölsége egyik fő rugó volt, bélyegzik életének utolsó idejét; és bár céljának elérésére a módok megválasztásában nem volt akadékos, az egyenes utról gyakran eltért, és végre is szándékában nem boldogult: ugy még is erőteljes kormányának, az országlás mesterségében gyakorlott elméjének, tulajdoníthatjuk főként, hogy a bel-sejében megszakadt haza, a várnai veszély után mindjárt a nagyok martaléka nem lett; nekie, hogy végre is Hunyadi, még pedig minden másnak kirekesztésével, jött a kormányhoz ²⁾. Ugy látszik, ezt maga Hunyadi is elismerte, s azért

¹⁾ Hedervári Lőrincz a fegyverszünetet hirdető levélben június 2-dikán még mint nádor fordul elő, de már sept. közepén Garai viselte ezen hivatalt. *Katona VI. d. 545. l.* — *Pray* szerint *Annal. III. d. 60. l.* ezen országgyűlés Budára egyedül a nádor választása tekintetéből hívatott össze.

²⁾ Aeneas Sylvius őt egy rossz indulatu, szenvedélyes, a csel-szövényekben jártas, alacsony érzésű férfúnak festi: de ezt nagy

öcscsének Hedervári Lászlónak, eddig pannonhegyi apátornak egri püspökké neveztetését az ő kedvéért az országos tanácsnál eszközölte ¹⁾; e mellett, hogy Ujlaki Miklóst se idegenítse el magától, az általa ajánlott Debrenthei Tamást pannonhegyi apátnak nevezte ki. Az öszvehívott országgyűlésnek ezen halál következtében nem csak új nádort választani, hanem azon kérdést is elhatározni kelle: mellyik zászlós úrra bizattassék a budai vár, melly eddig a nádor kezén volt, halálával pedig fiára Imrére, azelőtt macsói bánra, szállott.

Az országgyűlésben, melly september hónap folyta alatt indult meg, és mellyen úgy látszik a kormányzó tisztéhez illő fényvel készült megjelenni ²⁾, a vármegyék követeik

részént a kis László miatt támadott személyes gyűlölségének kell tulajdonítani, mint már fentebb több egyes eseteknél megjegyzők. Azért hibáz mind Pray, mind Fessler, midőn a róla mondott kemény ítéleteiket a királyi titoknak epés és nem tiszta forrású előadásaira építve, őt igen fekete színekben tüntetik az utóvilág elejébe. De Engel sem egészen ment az ellenkező hibától, benne egy egészen tiszta jellemű, szilárd és tántoríthatatlan egyéniségű férfit állítván előnkbe.

¹⁾ Hedervári László már pünkösdkor egri püspök volt. Ekkor egyezkedett a helybeli káptalannal az al-magyarai vásárok iránt, ezeket annak átengedte és ez iránt egri és szarvaskői várnagyainál és egyéb egervölgyi tisztviselőinél rendelkezik, Datum Agriae in festo pentecostes (május 26.) 1447. *Schmidt, Episc. Agriens. II. d. 61. l. és Katona VI. d. 554. l.* De még ekkor nem volt a szentszék által megerősítve, és azért ezen levélben csak illy czímmel él: Nos Ladislaus de Hedervara electus ecclesiae Agriensis etc. *Fessler IV. d. 667. l.* azt állítja, hogy ezen Hedervári László a nádornak fia volt, és ő adta ennek az utolsó kenetet. Honnan vette ő ezen adatot: megmondani nem tudjuk.

²⁾ Hunyadi János ugyanis megkéri Pozsony városát, hogy azon aranyozott kocsit, mellyet Rozgonyi Sebestyén pozsonyi főispán saját embere által neki ígért, és mellyre bizonyos ünnepélyek tekintetéből mindjárt szüksége leendő, egy könnyű hajón, az ő emberével, ezen levél előmutatójával, szállítsa le, Datum in villa Balk in vigilia beate Marie Virginis de Nive (aug. 3-ike.) 1447. *Oklt. CIII. sz.* — Pozsony városa iránt nem csak bizodalommal hanem kegyességgel is viseltetett; azért kevéssel ez után annak panaszára meghagyta a nádornak és országbírónak, valamint törvénykezési helyetteseik-

által vettek részt. Többnyire négyet, némellyek csak bármát, vagy kettőt küldöttek, tizenhat pedig egészen elmaradt ¹⁾, Giskra, Fridrik, vagy a Cilleiek által tartóztatva, vagy a nagy távolság és más tudva nem lévő okok miatt. Ezen országgyűlés végzései még nem fődöztettek fel ²⁾; azért irántok még mindig nagy homályban vagyunk, és csak némelly oklevelekből meríthetünk egyes elszakadozott, épen ki nem elégtő adatokat. Az nem szenved kétséget, hogy Hedervári Lőrincz helyébe Garai László választatott nádornak; ki eddig macsói bán volt ³⁾. Hunyadi az erdélyi vajdaságot már előbb letette, és helyébe Ujlaki Miklós mellé Pelsöczy Imre rendeltetett volt ⁴⁾. A budai várra nézve egyes-

nek, hogy a pozsonyi polgárokat, kik kiváltságaik szerént minden perekben egyedül a tárnoki szék alá tartoznak, bárki folyamodására bíróságuk elé idézni és perekben ítélni ne merjenek. Datum Bude in festo b. Mathei Apost. et Evang. (sept. 21.) 1447. *Oklt. CIV. sz.*

¹⁾ Ezen körülmények kitetszenek Hedervári Imrének a budai vár iránt adott nyugtatványból, mellyről most mindjárt bővebben.

²⁾ *Kocachich, Vestig. Comit. 265. l.* ezt nem különbözteti meg az előbbenitől, melly csak ugyan ezen esztendőben tartatott; később azonban *Suppl. ad Vestig. Comit. II. d. 103. l.*, hol mind előadja azon okleveleket, mellyekben annak nyoma találtatik, vélekedését megváltoztatván, azt elfogadja külön országgyűlésnek; sőt a kettő közt még egynek fedezvén fel némelly homályos nyomát a Fridrikhez küldött követek által a fegyverszünet megkötése iránt kiadott és már feljebb említett körlevélnek ezen szavaiban: sub penis et muletis illis, quae conventione generali in Vetere Buda in antea constituta sunt, — azt ezen esztendőben harmadiknak tartja. *Fessler* ellenben *IV. d. 667. l.* erre nem tekintvén, határozottan állítja, hogy csak második volt.

³⁾ Már a Hedervári Imrének adott feloldozó-levélben Garai fordul elő mint nádor. Ezen választásból azt gyanítja *Pray, Annal. III. d. 60. l.*, hogy a Fridrikkel iránta kötött pont nem ment teljesedésbe: azonban előadásunk folyamából kitetszendik, hogy ő később csakugyan megegyezett Fridrik római királlyal és így valószínűleg ennek reményében nem ment vissza fogaágába a őcscse Ján a tovább is tiszul megmaradt helyette.

⁴⁾ Hogy Pelsöczy Imre már apríl. 4-dikén erdélyi vajda volt, bizonyítja az országos tanácsnak az erdélyi vajdákhoz, alvajdákhoz, a

értelemmel elhatározott, hogy az további rendelkezésig a kormányzó hatalmába bocsáttassék; mivel nekie hivatalánál fogva ugy is szabad bemenetele van minden várba, és ezt ő legjobban oltalmazhatja. Ennek következtében az Hunyadinak szeptember 20-dikán valósággal át is adatott, és az iránt Hedervári Imrét, a megholt nádor fiát, az országrendei minden további felelet terhe alól feloldozták ¹⁾. Ké-

szőkevédy parasztlak visszaadása iránt a mondott nap kelt parancsa, Datum Bude, feria tertia proxima post Dominicam palmarum, anno domini 1447., melyet Cornides kézírataiból közöl *Katona VI. d. 537. l.* Hibáz tehát *Engel c. h. 123. l.*, midőn azt állítja, miként Pelsőczy Imre ezen országgyűlésen lett erdélyi vajda; még sokkal inkább, azt mondván, hogy Székely János is ezen országgyűlésen nyerte el a dalmát-, horvát- és tótorozági bánaságot, még pedig a nádorrá lett Garai helyett.

¹⁾ Az erről szóló mentesítő-levelet Datum Budae praedicta feria quarta proxima post festum exaltationis sanctae crucis 1447. közli *Bél, Notitia Hungariae novae III. d. 207. l.*, innen *Pray, Annal. III. d. 61. l.*, *Batthányi, Leges Eccl. I. d. 491. l.*, *Katona VI. d. 545. l.* és *Korachich, Vest. Comit. 265. l.* Az utolsó ezen irományt czíme után országgyűlési végzésnek tekinti, és alkalmasint ez vitte Fesslert is arra, hogy az országgyűlés kezdetét szeptember 14-dikére tegye; azonban annak egész tartalma országgyűlési végzés következtében az országgyűlési tagjai által adott mentesítő levélre mutat. Egyébiránt abban a jelen volt főrendek, valamint a megyék követei egyenként számfittatnak fel. Ezeknek nevei az akkori hivatalnokok és ezen időben virágzott nemzetségek tekintetéből érdekesekek lévén, itt következnek — az egyházi rendből: Dénes bíbornok és esztergomi, János bácsi és kalocsai érsekek, András pécsi, Péter váczai, László egrai, Miklós nyitrai, és Herczeg Ráfél bosnya püspökök, Bodó Miklós székes-fejérvári prépost, Péter pécsváradi és Zsigmond szekszárdi apátok; — a világi főrendek közül: Garai László nádor, Palóczy László országbíró, Ujlaki Miklós és Pelsőczy Imre erdélyi vajdák, Perényi János tárnok, Marczali Imre ajtónállók, Palóczy Simón lovászok főmesterei, Rozgonyi György pozsonyi gróf, Zsigmond zengi, vegliai és modrusi gróf, Korbovai György, Szécsi János és Tarás, Báthmonostrai Thótös László, Desőfi János, Korogyi János, Rozgonyi János és Orvát, Pelsőczy László, Falvavári Bicskele István, Neczpáli László, Perényi Pál, Csapor Ákos, Lábatlasi Farkas, Döbrenyi Imre, Emőkevi Miklós, Bucsáni Orvát, Zobi János, Csire Barabás, Soos György, és István, Dombai Pál és László, Mesztenyői Szerecsen György,

telkednünk alig lehet, hogy a Fridrikkel kötött fegyverszünetet is tanácskozás alá vették, és a dolog folyamából ítélve megerősítették; a további alkudozások folytatására pedig

Szepesi László és Tharóczy Benedek; — vármegyék követei: Nagy-Tárkányi Péter, Bocskai István, Zihanczi Miklós és Porkoláb Péter Zemplénből; Zopai Péter, Fajzi Miklós, Ugron Imre és Thúri Kozma Somogyból; Kállai János, Pazoni Benedek, Kérészi Mátyás és Temenyei Mihály Szabolcsból; Hervádi László, Bajai György, Dobokai Mihály, és Nyaktalan Miklós Baranyából; Perducz István, Barocz Mihály, Achizi András, Béli Domokos Veszprémből; Bodó András, Solyagi János, Solyagi Miklós és Kurdi György Tolnából; Szép Miklós, Szász Mihály, Bálint deák és Begedi Nagy Péter Vasból; Haraasztos Domokos, Eölyethi (Ölyvedi) Barabás, Eölyethi Tamás s Janakai Tamás Békésből; Kereszthúri Tamás, Balai György Bajusz László és Thibolth János Borsodból; Almási Péter, Baracska Máté, Thételezni Mihály és Almási László Fejérből; Vágközi János, Némái Kolos, Radványi László és Imre deák Komáromból; Balsai Péter, Lónyai András, Bereghi Miklós és Olaszi Privárd Beregből; Majkóczi Péter, Faragó György, Fighi János, Vida és Osvát Verőczéből; Komorzói Sebestyén, Alapi Benedek, Baronyi Albert és Enyei Domokos Győrből; Caernecki Pál, Lezáni László, Lemiczai Miklós és Jakowlecz János Pöszgéből; Siharosi Thombold György, Hanay András és Vajda György Sümeghből; Salgó Tamás és Delnei Kakas András Sárosból; Baloghi Sandrin, Demendi Miklós, Fig György, Kazai Svola és Gyarmathi László Hontból; Pornoczi Ciko Sandrin, Chibi István és Jákob mester budai kanonok és dékány. Pilisből; Mácsai István és Osvát, Szentgyörgyi Zsigmond és Sárközi János Torontálból; Recski Miklós és Dormáni János Hevesből; a szentlőrinczi prépost és Nagyölggyi László Bodroghból; Ispán Pál, Sep-tely János, Sárosi János és Sárközi Bereczk Zarándból; Zalánczi János, Sulyog György, Félégházi Gáspár és Thordási János Bácsból; Székely György, Daróczy Jakab, Rhédei Sandrin és Lengyel Mihály Nógrádból; Káthai Izsák, Irsai Antal, Borsovai Miklós és Dobos Miklós Pestből; Figedi László, Thobák Tamás, Mérai Miklós és Dobzai János Abaujából; Filgevári Fábian, Bezéneczai László, Bornemisza Bálint és Miklós deák Valpóából; Veres László, Striczei László, Iskei László és Ádám deák Ungból; Hadási Benedek Liptóből; Baragyáni Salamon Barsból; Majtheti Gergely Trencsénből; Zobonyai János és Emekei János Nyitraiból; Vági Miklós és Zraki Miklós Sopronból; Izsákai Miklós és Beóthy László Biharból; Tótország részéről végre Simonfi György, Ivánfi György, Vidfi János, Fizesdi Péter, Szénaharaszti Péter és Magalóczy György.

egy külön küldöttség neveztetett ki megint Dénes bíbornok és érsek vezérlete alatt ¹⁾. Így gyanítható, hogy már ekkor rendeltetett a következő esztendőre egy nagyobb hadjárat a törökök ellen. Végre a pénzre nézve is hozattak némely határozatok, mellyek szerént az egész országban egy értékű pénz rendeltetett veretni, úgy hogy 200 nagyobb és 400 kisebb fillér tegyen egy forintot, és minden más pénz folyamata eltiltatott ²⁾. Hunyadinak egész törekedése a törökök ellen volt fordítva; azért egyezett meg olly könnyen Fridrikkel a fegyverszünetben, azért óhajtotta a vég békét vele. Most a körülmények igen kedvezők is voltak. A szultán ezen időben kemény harczot viselt Skanderbeg György, a kormányzó személyes frígyese ellen, ki eddig minden ellene küldött vezéreire diadalmaskodott ³⁾. Százötvenezer főből álló sereggel ütött Albániába, és ezen szegény tartományt feldulta, kipusztította. György csekély számú fegyvereseivel nem merte hatalmas ellenségét a síkmezőn elvárni, annál állhatatosabban oltalmazta megerősített várait. Sfetigrád öt egész hónapig állott ellent az ozmán egyesült erőnek, és ekkor is csak árulás és babonahit győzhette meg az elszánt őrsereget ⁴⁾; a főváros többszöri

¹⁾ Vitéz János levele a mondott érsekhez, hol magát arról tudósíttatni kéri: mikor kell ezen küldöttségnek felmenni, Ex Varadino 18. Januarij 1448. *Zrednai levelei XXXII. sz. Schwandtnernél II. d. 48. l.* Hibásan állítja e szerint *Engel e. h. 124. l.*, hogy ezen követség feje a váradi püspök volt volna.

²⁾ Kitétszik ez Hunyadinak a pozsonyi pénzverőkhöz adott parancsolatjából Datum in Karaan (Karánsebes) in festo b. Lucae evangelistae (oct. 18.) 1447., mellyet Cornides kéziratai X. kötetéből közöl *Katona VI. d. 350. l.* és utána, bár őt nem említi, *Fejér, Hunyadi, 107. l.* Cornides kéziratában 1457 áll: de Katona ezt helyesen igazítja 1447-re.

³⁾ 1445-ben megverte előbb Firczbeget Mocrea völgyében, később Musztafát ezen völgy torkolatánál. *Marinus Barlettus 68. l.*

⁴⁾ Egy áruló a szultán által megvesztegetve, egy dögölt ebet vett azon egyetlen kútba, mellyet az őrsereg használt. Ez később volt szomjan elveszni, mint a kútnak legszorgosabb kitisztítása után is annak vizéből, mellyet megfertőztetettnek vélt, inni. Így a

vivást állott ki, és a büszke szultán végre is kénytelen volt, a romániai helytartót 30,000 emberrel a város berekesztésére hátrahagyván, siker nélkül Adrinápolyba vonulni, új sereget gyűjtendő, mellyel a következő évben a megszállást megint folytathassa¹⁾. Nem kevesebb tűzzel készült tehát ezen időre frígyese segítségére és a közös ellenség megalázására Hunyadi is mind az országban mind a külföldön. Octoberben az alföldre ment hadi készületei megtekintésére²⁾, és innen megfordult novemberben Erdélyben is³⁾. Még elindulása előtt, vagy legalább mindjárt visszatérte után V. Miklós pápához, — ki miután V. Felixet egy kemény bullájában minden örökös tartományaitól megfosztotta volna, azokat VII. Károly francia királynak ajándékozván⁴⁾, a schismának elenyésztetését s egyedüli hatalmának megalapítását hathatósan elősegítette, — Miklós, krakkói dékányt, ki Ulászló idejétől fogva Magyarországon tartózkodott, és ki-be különös bizodalmit helyhezettette, küldötte, meghagyván neki, hogy az új pápának fölemeltetéséhez a magyar

vitéz várnagy Perlot kénytelen volt az erősséget illendő feltételek alatt átadni.

1) *Marinus Barlettus e. h.* és utána *Fessler IV. d. 670. l.*

2) October 18-dikán Karánsebesen volt. Innen és ezen napon adta ki a pénz dolgábani parancsát a pozsonyi pénzverőkhöz, mellyről kevéssel ezelőt szólánk.

3) Medgyesről november 4-dikén (*Datum in Megyis quarta die festi omnium Sanctorum 1447.*) hagyja meg az erdélyi vajdáknak, alvajdáknak és minden tisztviselőknek és birtokosoknak, hogy azon jobbágyokat, kik bárkinek birtokából a hét és két száz székben telepedtek meg, ezen székek régi kiváltságai, mellyeket ő fentartani ohajt, ellentállván, még akkor se merjék visszakövetelni, ha ő maga vagy bárki más adott volna, vagy ezután adna ellenkező rendeletet; azokat pedig, kiket már erővel visszavettek, azonnal bocsássák szabadon; ezen parancsa áthágói, vagy nem teljesítői ellen a mondott száz székeket joguk bármi módoni védelmére felhatalmazván. *Oklt. CVI. 15.*

4) Dec. 12-dikén 1447. *Leibnitznél e. h. I. d. 378. l., Müller, Reichstags-Theater I. d. 358. l. Hasonl. Strucius, Corpus Hist. Germ. I. d. 734. l.*

nemzet nevében szerencsét kívánjon, őt ennek engedelmes-ségéről bizonyossá tegye, s a török háborúban sikeres rész-vételre bírja ¹⁾. Hasonló czélból küldötte Nápolyba Alfonz királyhoz és fiához Ferdinándhoz István zengi grófot ²⁾. Murád Cillei Ulrik által, ki vele mint sógorával igen jól volt ³⁾, Hunyadi szándékáról tudósítatva még 1447. végén neki békét ajánla; de ő sem a mostani körülmények közt magát lekötni, sem czélját egy nagyobb török had-járat iránt idő előtt elárulni nem akarván, követeit bizony-talan válaszszal bocsátá el.

A Cilleiek, a Hunyadi-háznak már ekkor megrögzött ellenségei, ezen alacsony és az egész kereszttyénséget ve-azélyeztető lépésekkel nem elégedtek meg; hanem mindent elkövettek, mivel őt keserűhették, szándékában gátolhat-ták. A zágrábi káptalan általok feltűzelve, a IV. Jenő által megerősített Csupor Demetert püspökének elismerni nem csak tovább is vonakodott, hanem V. Miklós pápához (május 20-dikán 1447.) olly kéréssel járult, hogy a meg-előzője által Csupor részére adott megerősítést, mint aka-ratja ellen ravaszul eszközöltet, semmisítené meg, és az általa választott, Erzsébet által megerősített, és a Cilleiek pártfogása alatt lévő Zoll Benedeket, a szabad művészségek és hittudomány tanárát, erősítené meg ⁴⁾. Hunyadinak nem kis keserűségére az általa pártfogolt Csupor még mind nem jöhetne püspökségébe; mfg versenytársa a püspöki jószágok jövedelmeit kénye szerént és szabadon húzta ⁵⁾. Azért Na-

¹⁾ *Ivanics Schwandtnernél II. d. 50. l., Engel e. h. és Pray, Annal. III. d. 62. l.*

²⁾ *Ivanics e. h. 45. l.*

³⁾ *A Cillei évkönyv Hahnól II. d. 710. l.*

⁴⁾ A zágrábi kanonokoknak e tárgyban az új pápához küldött le-velét, Datum die Veneris die 20 mensis maij 1447., közli *Farlat V. d. 447. l.* és ebből *Katona VI. d. 562. l.*

⁵⁾ *Farlat e. h. V. d. 479. l.* és belőle *Katona e. h.* közli Bene-deknek egy adománylevelét a pálosoknak Zágráb melletti s a sz. szűznek szentelt kolostora részére a püspökséghez tartozó Novák helysége iránt, Datum Zagrabiae, in palatio solitae nostrae residen-

talis nonai püspök által a IV. Jenő megerősítésének helybenhagyását mindenféleképp ügyekezett az új pápánál eszközölni ¹⁾. De a pápa elhatározása hosszú időre haladott ²⁾. Kétkednünk alig lehet, hogy Cillei Fridrik római útja, melyet az apostolok sírjai meglátogatásának örve alatt, de valószínűleg a Zoll Benedek ügyének előmozdítása végett is, ezen idő tájban tett ³⁾, nem kis hatással volt erre. A püspökségnek ezen kétes állása által a kedvetlenség Tótországban a Cillei-párt, és Székely János s a vele egyetértők közt mind inkább növekedék, és azon élénk ingerültség mellett, mellyel a két felekezet egymást üldözte, kemény és véres kitörésektől lehetne tartani. Szomorú illetődéssel látta ezt a kormányzó, félt a belső háború újabb kiütésétől nem csak itt, hanem magában Magyarországon is, és a török háborúnak, mellyhez a készültek serényen és nagy buzgósággal folytak, az által történhető akadályoztatásától. Ennek tekintetéből lemondott minden erőszakos lépésről, és nyugton várá a pápának elhatározását a püspökség iránt, melly, mint reménylél, a veszélyes meghasonlásnak véget vetend.

E mellett a római királylyal is tisztába akart jönni, még mielőtt a törökök ellen megindulna. A belső csend ugyanis, bár a kormányzó bölcs intézetei következtében sok részben

tiae feria quinta proxima post festum S. Gregorii papae (mart. 16.) anno dom. 1447. Ez nyilván bizonyítja, hogy akkor ő volt a püspökség birtokában.

1) Vitéz Jánosnak a nonai püspökhöz írt levele dec. 20-dikáról 1447. *Schwandtnernél II. d. 33. l.*

2) Sőt végre is azon rendelést, miszerént Zolio Benedek a tinuiniai püspökségbe és Csapor Demeter ebből a zágrábiba menjen át, egyenesen elvetvén, oda utasította mind a két felet, hogy mindegyik maradjon helyt. Reg. Nicol. V. Tom. I. 96. l. *Pray, Hierarch. II. d. 350. l.*

3) Cillei Fridriknek ezen útja 1447-ben történt azon örömmünnepek alkalmával, melly V. Miklós pápa szerencsés választatása miatt tartott. Ötszáz (Mscr. Chron. Cill. III. sz. *Annal. Styriae III. d. 85. l.*), vagy száz (Ms. Chron. Cill. I. és II. sz. *Ugyanott*) lovaggal je-

megállapodni látszott ¹⁾, az előbbi esztendőben kötött fegyverszünet után sem állott egészen helyre, mint ezt annak idejében bővebben meglátjuk. Ezen az előrelátó Hunyadi annyival inkább aggódhaték, mivel a római király halogató rendszere miatt a békealkudozásokra rendelt öszvejövetel november 11-dikéről elmaradt volt. Most is Fridrik alkalmasint készakarva igen sokáig bizonytalanságban hagyta a magyar követséget annak új határnapja iránt ²⁾. Végre meghívására a követek mind két részről megint öszvejöttek Bécsben, de sikertelenül oszlottak el ³⁾. A szent Angyal bíbornoka, kit mint követjét a pápa ezen békéltetésre nézve különösen megbízott volt ⁴⁾, újra ajánlotta magát, hogy mihelyt Csehországból, hová a szent atya parancsából kelle mennie a kétalakosokkali alkudozások miatt, visszajön, személyesen megjelen Magyarországon, és a dolgot újra munkába veszi ⁵⁾.

lent meg. Ő ekkor 80 éves volt és másodszor járta meg Rómát. *Julius Caesar, Gesch. von Steyermark VI. d. 301. l.*

¹⁾ Bizonyítja ezt Vitéz Jánosnak Ivanieshoz a kormányzó főjegyzőjéhez írt levele, mellyet már több ízben említünk mart. 18-dikáról 1448. *Joh. de Zredna, Epist. II. Schwandtnernél II. d. 13. l.*

²⁾ Vitéz az esztergomi érsekhez január 18-dikáról 1448. írt levelében *Joh. de Zredna, Epist. XXXII. Schwandtnernél II. d. 48. l.* elbádja, hogy ő a békealkudozások iránt tartandó öszvejövetelre nézve a legnagyobb bizonytalanságban van, a kormányzó pedig a dolgot nagyon sürgeti; azért magát az iránt utasíttatni kéri. — *Engel e. h.* azt is állítja, hogy Fridriknek is írt, az öszvejövetel napjának meghatározását és a követek részére bátorságlevél küldését sürgetvén. Őt, ki az előbbi évi alkudozásokat a mostaniakkal öszvevegyíti, alkalmasint azon levél birta ezen állításra, melly februar. 7-dikén 1447. kelt, *Schwandtnernél. II. d. 42. l.*, és a mellyet mi is feljebb ezen évnél említettünk.

³⁾ Bizonyítja ezt Vitéz Jánosnak mindjárt bővebben említendő levele *Schwandtnernél II. d. 44. l.*

⁴⁾ A pápa ez iránti levele Datum Romae pridie nonas augusti (aug. 4-dikén) 1447. megvan *Raynaldnál XVIII. d. 344. l.* Ebben a pápa Magyarországról azt mondja: tamquam fidei scutum immobile se praebuilt contra infideles.

⁵⁾ Kitétszik ez Hunyadinak a pápa követéhez június 3-dikán

Azért a kormányzó májusra országgyűlést hirdetett részint a török háborúra megkívántató készülétek, részint a pápa követjének kormányozása alatt munkálandó békobiztosság vég utasítása miatt. Ezen gyűlésnek, mely alatt Hunyadi Budán tartózkodott ¹⁾, végzései még mind ez ideig nem fődőztettek fel; annak csak egy, Zömléni Gábor deák irományhamisító ellen hozott, határozatát szállította reánk Verbőczy ²⁾. Más kútfőkből tudjuk, hogy Hunyadi és a rendek hihetőleg ezen országgyűlésből emeltek a szent Angyal bíbornoka mint pápai követ előtt az esztergomi, debreczeni és szathmár-németi sz. Ferencz-minorita kolostorok ellen panaszt az itteni barátok felettsége, tékozlása s az isteni tisztelet elvégzésében tanusított hanyagsága miatt; mire nézve az Dénes esztergomi érseket és bíbornokot bízza meg a feladás megvizsgálásával, és annak valósulása esetében a fegyelemre visszatérni nem akaró minoriták helyének nem

1448. írt leveléből *Joh. de Zredna, Epist. XXVIII. Schwandtnernél II. d. 44. l.*, melyről alább bővebben szólunk.

¹⁾ Bizonyítja ezt egy adománylevele, mely által Karácsonfalva i Pank István magva szakadásával a koronára szállott Karácsonfalva, Bocskó és Lonka helységeket Máramaros vármegyében több táborozásokban, valamint a török elleni harczokban kitüntetett hűségökért Itholtzi Mihálynak, Thatwl fiának, és csakugyan Itholtzi Bogdánnak adományozza minden haszonvétőkkel együtt, Datum Bude feria secunda proxima post festum b. Petronelle virginis et martyris (Jún. 3.) 1448. *Oklevéltár, CVIII. sz.*

²⁾ Datum in nostra generali Congregatio ne Pestiensis feria secunda proxima post festum Corporis Christi (maj. 27.) anno ejus 1448. *Verbőczy II. rész, 14. czím. 50. és köv. czikk., Kovachich, Vestig. Comit. 271. l.* Ezen kívül nyoma van még ezen országgyűlésnek Hunyadinak a pápa követéhez írt most említett levelében *Schwandtnernél II. d. 44. l.*, valamint a karok és rendeknek egy Garai nádor részére adott levelében *Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 108. l.* Végre nyomát keresi *Kovachich, Vest. Comit. 27. l.* és *Suppl. ad Vest. Comit. 109. l.* Hunyadinak egy más későbbi levelében is *Joh. de Zredna, Epist. XXXVIII. Schwandtnernél II. d. 56. l.*; de itt úgy látszik egy más, ősszel tartott országgyűlésről, vagy országos tanácsról van szó: holott a most kérdés alatt lévő, májusban jött össze, mint a többi irományok bizonyítják. A több felhozott nyomok is azonban eléggé bizonyítják valóságát; eléggé tehát csudálkozunk

csak ezen hanem akármely más kolostorokban szigorú rendtartású sz. ferenczesek általi beltöltésével ¹⁾. Tudjuk továbbá, hogy Hunyadi ezen országgyűlésen az erdélyi vajdaságot megint felvállalta, Pelsőczy Imre vajdatársának megmaradván ²⁾, Ujlaki Miklós, mint kinevezett kormányzó helyettes, az alatt, míg Hunyadi a hitetlenek ellen harczol, az ország dolgait igazgatandó lévén ³⁾. Bizonyos még az is, hogy a Fridrikkel újból elkezdendő békealkudozásokra nézve is elvégeztetett, hogy azok az egész ország befolyásával és szeme előtt folytattassanak ⁴⁾.

Hogy ezen gyűlésen a török háború is szóba jött, kétséget nem szenved; de e részben semmi nagyobb, semmi hathatósabb rendelkezések nem tétettek. Némelyek ajánlották magokat önkényt az elmenetelre; a nagyobb rész és e közt minden egyházi nagyok, a Fridrikkel megint elkezdendő békealkudozásokban és a Giskra mozgásaiban kívánatos ürügyet találtak az otthon maradásra. Nevelte ezen langyos részvétet az, hogy Murád, mint már feljebb megjegyzők, másfelé volt elfoglalva, és így tőle most mindjárt félni nem lehet.

A külső fejedelmek is csak csekély részvétet mutattak az ozmán hadjárat előmozdításában. Alfonz Aragonia és a két Sicilia királya még legtöbbet bizonyított. Tőle három fényes készületű nápolyi paripa érkezett a kormányzó szá-

nem lehet, hogy *Fessler* ezen országgyűlést nem csak elhallgatja, hanem *IV. d. 671. és 672. l.* egy egész esztendő t átugrott 1447. szeptembertől 1448-diki szeptemberig.

¹⁾ Datum Bude Vesprimiensis Diocesis sub anno a nativ. D. 1448. die 25. Junij. *Oklevélt. CXI. 25.* Mihetőleg ennek következtében adattak át az esztergomi, lippai, debreczeni és szathmárnémeti minorita-kolostorok a szoros rendszabású ferenczeseknek. *Fridrichius, Hist. Proc. Salv. 12. l.* és utána *Katona VI. d. 583. l.*

²⁾ *Engel e. h.* — Ezen czím alatt több későbbi levelekben fordul elő.

³⁾ Hasonl. feljebb *I. k. 511. l.*

⁴⁾ Hunyadinak feljebb említett levele a pápa követéhez *Schwandtnernél II. d. 44. l.*

mára ajándékban, mellyek az utak bátortalansága miatt sokáig tartózkodtak Horvátországban, és végre is a kormányzó kénytelen volt fegyveres erőt elejökbe küldeni, melly azokat felkísérje ¹⁾, úgy hogy csak aprilis végével érkeztek Budára. Kevéssel ezután megjelent a király követje, Lopez Bernát, ki levelet hozott mind magától a királytól, mind fiától Ferdinándtól; az elsőnek nevében barátságot és segedelmet ajánlott neki, egyszersmind pedig az István zengi gróffal eddig folytatott alkudozásairól tudósítja őt. Hunyadi a királynak a küldött ajándékot szerénységgel de szívesen megköszöné, egyenesen nyilvánítván, hogy háladatosságát inkább tettel, mint szóval óhajtja bizonyítani. Egyszersmind tudósítja arról, hogy István grófnak az alkudozásokra nézve újabb és határozott utasítást adott; mire nézve reményli, hogy ez a rábízott közös ügyekben, mellyeket a királynak újabban szívére köt, sikeresen járand el ²⁾. Ferdinánd herczegnek röviden felele, iránta mutatott szivességét megköszöné, és neki szolgálatát jövendőre is ajánlá ³⁾. Nem sokára megérkezett a zengi gróf is, magával hozván a szövetségi pontokat ⁴⁾. Ennek következtében Hunyadi egy újabb levelében a királyt a szövetségpontoknak minden részbeni elfogadásáról olly megjegyzéssel tudósítja, hogy a háború sikeres folytatására minden előkészületeket megtett, és így köteleességét tehetsége szerént teljesítvén, a többit a mindenhatóra bízza; egyébiránt a hadvisélet tervét István gróf, mint ezt neki meghagyta, vagy levele vagy követje által tudtára adandja ⁵⁾. Velenczéből a várt segedelem helyett pusztá szavak, szép ígéretek érkeztek. Nem sokkal

¹⁾ *Ioanics Schwandtnernél II. d. 45. l.*

²⁾ Máj. 28-dikán 1448. Budáról *Joh. de Zredna, Epist. XXIX. Schwandtnernél II. d. 45. l.*

³⁾ Csakugyan máj. 28-dikáról, *Ugyanott XXX. levél Ugyananál 47. l.*

⁴⁾ Ezen szövetség tárgya tudva nincs: de Hunyadi feleleteiből méltán gyaníthatni, hogy a nápolyiak által kiálltandó hajósseregről van szó. *Pray, Annal. III. d. 62. l.*

⁵⁾ Budáról jún. 24-dikén *Joh. de Zredna, Epist. XXXI. Schwandtnernél II. d. 47. l.*

többet hozott magával az új pápától Miklós krakkói dékány is, ki még májusban az országgyűlés alatt érkezett meg. Általa V. Miklós egy brevét küldött, melyben Hunyadi kérésén kívül és reménytelenül hercegi czímmel tisztelte meg, és ennek jeléül egy arany nyaklánczot küldött a megfeszített megváltó képével, kiért ő a hitetlenek ellen harczoland¹⁾. A megkülönböztetés szép volt: de az ozmán birodalom felforgatásával foglalatokodó hős nem ezt várta, hanem segedelmet óhajtott volna; ez azonban elmaradt²⁾. A szent széknek ekkor a baseli zsinat, és a cseh kelyhesek közt kötött egyezésnek (a compactatáknak) felbontása, és a német birodalomban elveszett befolyás visszanyerése volt fő szemügye; mind a kettőre nézve Fridrik német király ajánlotta készségét, sőt a pápát mindenkép részére ohajtván hajtani, hogy annak jó indulatát annál bizonyosabban megnyerhesse, a ravasz Aeneas Sylvius javaslatára a német birodalom javát február 17-dikén 1448. a csúfos concordatákban egészen feláldozta. A szűkkeblű fejedelmet a személye iránt mutatott kegyességért, az apostoli szék és a római szentegyház irányában szerzett különös érdemeiért, az örömtelt szent atya azon rózsával jutalmazta meg, melyet a pápák minden évben valamelly kitűnő erényű s érdemű fejedelemnek szoktak ajándékozni³⁾.

Hunyadi már május 30-dikán feleletével a pápához visszaküldötte Miklós dékányt. Ez nagylelkűségének igen szép emléke. A hercegi czímet, mellyel őt megajándékozta, illendően megköszöni, de egyszersmind őszintén, hanem még is sértés nélkül, értésére adja a szent atyának, hogy a török ellen adandó segedelem a fő, a többi mind mellékes dolog. E részben az apostoli székbe vetette legfőbb és szín-

¹⁾ Kitészlik ez Hunyadinak alább említendő feleletéből. Ezen kerestet ő későbbre a fejérvári káptalannak ajándékozta.

²⁾ Hogy Miklós dékány is Rómából pusztá szónál, buzdításnál egyebet nem hozott, nyilván mondja *Iranics Schwandtnernél e. h.*

³⁾ Datum apud Sanctumpetrum anno incarnationis dominice 1448. quarto idus Junij. *Okleréltár, CIX. sz. Hasonl. Chmel, Regest. 249. l., és Lichnoröky VI. d. CXXIX. l.*

te egyetlenegy bizodalját. Kénytelen azért újabban is kérni, hogy azt ne vonja el, hanem minél előbb küldje meg, és így nyújtson neki alkalmat arra, miszerint a keresztyénség ellenségei ellen elkövetendő vitéz lettek által érdemesíthesse magát a neki szánt megkülönböztetésre ¹⁾. Ezen levél is siker nélkül marada. Az új pápa ugyan a sz. István által 12 magyar kanonok számára alapított szentegyházat a remete Pál szerzetének átengedte ²⁾, és ez által a magyarok iránt figyelmet, jó indulatot mutatott, de segédelmet nem küldött. Hunyadi maga a hercegi czímmel soha sem élt. Mások azonban némely oklevelekben magadták azt a nagy férfinak, kiről senki sem állíthatja, hogy e kitüntetés a haza s a keresztyénség körül szerzett érdemeiért méltán nem nyerhette meg ³⁾. Ki kárhoztathatja, ki vádolhatja őket a haza büszkeségének ezen megtisztelésért illetlenséggel? Ki veheti rossz neven Mátyás királynak, hogy atyja iránti tisztelete által elragadtatva, róla több okleveleiben mint hercegről emlékezik? ⁴⁾. Ezen időben a pápa iránti tisztelet igen nagy volt, az általa adott czímetket minden keresztyén, hódoló alázatossággal fogadta. A különben is nem egészen részrehajlatlan Edert ⁵⁾ az olá-

¹⁾ Datum Budae penultima die mensis maij 1448. *Joh. de Zredna Epist. XXXIII. Schwandtnernél II. d. 49. l.* Ebből és az Ivanica jegyzeteiből tetszik ki, hogy Miklós krakkói dékány hozta magával a brevét, és hogy ez a hercegi czímról szól.

²⁾ Péterfi, *Conc. II. d. 284. l., Katonánál VI. d. 583. l.*

³⁾ A kolosmonostori convent egy 1448-ban, és Vízaknai Miklós erdélyi alvajda, vagy, mint magát itt nevezi, alkormányzó, egy 1451-ben kelt levelében Eder, *Obserr. in Felmer. 126. l.* Ezen Vízaknai a mondott levélben így czímezi magát: Nicolaus de Vízakna Partium Transylvanarum Vice Gubernator, Castellanus de Gorgen, et per illustrissimum principem Dominum Joannem de Bunyad Regni Hungariae Gubernatore in medio Sicularum sedis Marus Judex constitutus. *Oklt. CXLIV. sz.*

⁴⁾ 1458. *Oklt. CCLXXXIV., CCLXXXVII., CCXCI., 1460. Oklt. CCCXVII. sz., 1461. Szeredai, Notit. Capit. 98. l. Hasznl. Eder e. h.*

⁵⁾ Eder részrehajlását a Hunyadi-ház ellen *Kurz, Nachlese auf dem Felde der ungr. und siebenbürgischen Geschichte I. füz. előbeszédében* egész higgadtással és illendően, az első cikkk-

hoknak, kik közé számítja Hunyadit is, mértékentűli gyűlölsége vakíthatta meg annyira, hogy ezen czím megadásából nevetséget őrözzön.

Hunyadi ezen országgyűlésen ohajtotta volna a Fridrikkel fenforgó kedvetlenségeket is befejezni, annyival inkább, mivel a pápai követ Csehországból visszatérvén, a közbenjárást megint felvállalhatá. Nem soká meg is érkezett ennek egy küldöttje, ki által az összejövetelt Fridrik követeivel Pozsonyban sürgette. A kormányzó jun. 3-dikán kelt válaszában ¹⁾ örömet jelenti ki szerencsés visszajövetelén, melly még nagyobb volt volna, ha személyesen is lehetett vala hozzá szerencséje. Egyszersmind tudtára adja, hogy a követeket Pozsonyba nem küldheti; mivel a most közelebb tartott országgyűlésen a karok és rendek ezen tárgyat tanácskozásaikban bővebben fontolóra vévén, részint annak nevezetessége, részint azon sok kedvetlenségek tekintetéből, mellyeknek a követek és az alkudozások a távolság miatt ki voltak téve, ezen ügynek itt Budán az erre felhatalmazott főpapok és főrendek szemé előtt és befolyásá-
vali felvételét határozták el, így az örökös huzások és halogatások gátlását reménylven. „Folytassa atyaságod, —

ben keményebben de nem érdemlően rója meg. Egyébiránt maga Eder is elismeri egy levelében, hogy észrevételeit Felmerhez főként az erdélyi szász ifjúság számára írta. *Archiv des siebenbürg. Vereins I. füz. 161. l.*

¹⁾ *Joh. de Zredna Epist. XXVIII. Schwandtkaernél II. d. 44. l. a kelet egyenesen jun. 3-dika 1448. Pray, Annal. III. d. 58. l. és utána Fessler IV. d. 660. l. itt az esztendőszámiban hibát keresnek, és ezen levelet 1447-re teszik által, melly állítás mellett természetesen a napot is meg kell változtatni; mivel ezen évben junius 2-dikán már meg volt köve a rakersburgi fegyverszűnet, mint annak idejében látók. Fessler még tovább megy, és azt állítja, hogy a keletnek így kell állania: Datum Budae feria III. post Judica, azaz junius 28-dikán; állításának azonban okát nem adja. De a mi kétségünk ez által nem csak nem oszlik el, hanem még növekedik. Minden baj megszűnik ellenben, ha a keletnek kitett napja és éve mellett megmaradunk és a levelet ide tesszük, hova igen jól és egyedül illik, miután a főbornokkövet épen ezen évben tért meg prágai útjából, mellyről a levélben említés van. Fessler egyébiránt e levelet az ország rendjeinek tulajdonítja.*

így végzé be levelét, — szent munkálkodását, hozzon elfogadható vég ajánlatokat, itt mindent készen fog találni, bátorságot, bátorságlevelet, illendő készüléket és békére hajlandó elméket. Mi erőszakot és igazságtalanságot szenvedők az ellenkezéseket, az alkudozások gyakori elhalasztását, a mesterséges kifogásokat és a ravasz fentartásokat meguntuk; ideje hogy már egyszer az igazságtalanságok, vagy az alkudozások végét ne csak reményljük, hanem valósággal el is érjük. Azért ohajtjuk, hogy a római király egyenes, őszinte és elhatározott akaratját tudva jelenjen meg atyaságod, és így a már gyakran tanácskozás alá vett tárgy végre befejeztessék, és új haladékot ne szenvedhesen. Senki a békét annyira nem ohajtja mint én; a hazát oly sok évektől fogva szüntelen szorongató vad ellenség ellen a készülétek valóban őszintén szívemen fekszenek. Ujra fenyegeti ez az ország határait; azért siessen, végezze be az elkezdett és oly sokára haladott munkát, hogy így az ozmánok ellen valahára paizs helyett kardot is lehessen használni. A vallás és haza ellenségeitől szorongattatva időre van szükségünk, hogy azt megtehessük, mit a hit és hon oltalma megkíván és méltán követel.“

Ezen meghívásra a pápa követje megjelent Budán Fridrik ajánlásaival ¹⁾: de ezek az Osztrákhonban és Csehországban idő közben történt eseményeknek a német királyra nézve kedvező befolyása alatt készültek. Amott ugyanis az ország bátorságosítása és az a feletti tanácskozásokra, hogy ezen tartomány ne maradjon egészen oltalom nélkül azon esetre, ha újra megtámadtatnék, mint most közelebbről a magyarok által, — januarius 30-dikára egy országgyűlést hívott volt öszve Fridrik. Itt a rendek ugyan sürgették a kis Lászlónak Bécsbe hozatalát, mint a csend helyre állításának legbiztosabb eszközét; de Fridrik ezzel nem

¹⁾ A minoriták ügyében kelt levele, melyet fentebb említettünk, *Omecéltár CXI. sz.*, bizonyítja, hogy már június 25-dikén Budán volt.

sokat gondolt, és egy pár szóval csak azt nyilatkoztatta ki: ő Erzsébetnek megígérte, hogy gyermekének gondját viselendi, azt valamint eddig pontosan teljesítette, úgy ezután is teljesítendi ¹⁾). Erre az osztrákok ez uttal egészen elcsöndesedtek.

Csehországban Carvajal János szent Angyal bñbornoka, mint apostoli követ, csendesség helyett zavart okozott volt. Május 1-sőjén Prágában igen fényesen fogadtatva, a csehek kettős kívánságát, hogy Rokyczánát mint érseket szentelje fel, és a compactatakat erősítse meg, nem csak teljesíteni nem akarta, hanem ezeket megtekintésök ürügye alatt kezébe kerítvén, többé vissza nem adta s magával elvitte ²⁾). Ezen a prágai kelyhesek felindulva, Sternbergi Holicky Pétert és Klenow Pribéket 300 lovaggal tüstént utána küldötték ³⁾; ezek őt Benesovánál elérik és fenyegetések közt a nevezetes iromány kiadására szorítják. „Jól van, jól, így szóla ekkor a felhevült pap, visszaadom; de eljön azért még is az idő, mikor azt még csak előmutatni sem meritek ⁴⁾.” Ezen kedvetlen történet nagyon felingerelte a kelyheseket Mainhard ellen, kinek tulajdonták a pápai követ ezen merészségét ⁵⁾; de még inkább az, hogy az egyedüli hatalmat kezéből kibocsátani nem akarván, az általok kormányzótársúl választott Podiebrád Györgyöt minden befolyástól eltávolította. Azért a cseh rendek nyugtalanabb része, melly már előbb keresztülvitte volt, hogy új királyválasztás ha-

¹⁾ Ezen országgyűlés irományait közli *Kollár, Sylloge Dipl. in Anal. Vindob. II. d. 1299. l.*

²⁾ *Pulkaca névtelen folytatója Dobnernél IV. d. 176. l. Hassonl. l' Enfant, Hist. des Hussites II. d. 96. l.* — A követnek beszédét, mellyet Prágában tartott, közli *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 349. l.*

³⁾ *Böhm. Monatschrift II. évfoly. II. füz. 132. l.*

⁴⁾ Ms. anonymi civis Prag. Ez szemmel látott tanú volt *Pessina Mars Morav. 641. l.* és több hitel érdemel mint *Hageck 765. l.*, ki a dologot 1446-ra, és ezen szavakat Pál pápai követ szájába teszi.

⁵⁾ *Pessina e. h.* — *Hageck e. h.* azt állítja, hogy Podiebrád már ekkor király akart lenni, és Mainhardra azért haragudott meg, mivel ennek ellene szegte magát.

tározottassék ¹⁾, később pedig megegyezett, miként a kis László kiadása, mint a csend helyre állításának egyetlen módja még egyszer Fridriknél követtség által kísértessék meg ²⁾, ennek, mint előre gyanítani lehet, tagadó válaszát ³⁾ nem várva meg, Kutnán a nagyravágó Podiebrád vezérlése alatt összeveszküszik, sept. 2. és 3-dika közti éjjel Prága városát, hol annak igen nagy befolyása volt, egyik végénél felgyújtatja és az ez által támadott zavart használva, 600 lovaggal a város másik végénél beront, azt kevés ellentállás után megvívja és a készületlenül meglepett Mainhardot elfogja ⁴⁾. A város feldúlásakor sokat szenvedtek a római catholicusok mellett, a zsidók is ⁵⁾. Mainhard elfogva Podiebrád várába vitetett, hol bújában ⁶⁾, vagy méreg által ⁷⁾; mások szerint ezen fogságból kiszabadulván, Karlstein-

¹⁾ Ennek következtetésében írtak ugyanczen évben mart. 3-dikán Albert osztrák hercegnek, hogy, miután minden eszközök László kiadása iránt sikertelenek maradtak, kénytelenek új királyválasztásról gondoskodni. Wittingani levéltár, hol hasonló levelek fordulnak elő Zsigmond osztrák herceghez, Fülöp burgundi fejedelemhez és az angol királyhoz. *Lichnovsky VI. d. CXXVII. l.*

²⁾ A cseh követtség részére Rosenberg Ulrik és Henrik, Neuhaus Mainhard, Sternberg Aless, Podiebrádi és Kunstaldi György, Hasenbourg Miklós stb. személyében adott bátorságlevele Fridriknek augusztusban 1448. megvan *Chmelnél Regest. Anhang, C. l.*

³⁾ A római király tagadó válaszát írásban sept. 11-dikéről 1448. említi *Lichnovsky VI. d. CCXXI. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. XLVII. fej. 59. l., Hageck 770. l., Dubrac, Hist. Boh. XXVII. könyv. — A Contin. Benisii Krabice de Weitmile Dobnernél IV. d. 75. l.* csak közönségesen mondja, hogy Prágát árulás következtében család által foglalta el Podiebrád. — *A Pulhava folytatója Dobnernél IV. d. 177. l.* a dolgot ugyan 1447-re, de a *Contin. Benisii Krabice e. h., Hageck e. h. és Balbin, Epitome 504. l.* helyesebben 1448-ra teszik. — *Tanner szerint die Sternberge 243. l.* magok a prágaiak fogták el Neuhausnt, és úgy adták ki Podiebrádnak.

⁵⁾ *Cont. Benisii de Krabice e. h.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LVII. fej., Dubrac, Hist. Boh. XXVIII. könyv, 266. l.*

⁷⁾ *Ugyanazok ugyanott, Eschenloer I. d. 7. l., Balbinus, Epitome 506. l., Contin. Benisii Krabice Dobnernél IV. d. 75. l.*

ban öregségi elgyengülésben ⁴⁾, február 2-dikán 1449. ³⁾ vagy 1450. ⁵⁾ holt meg.

Igy Fridrik a magok közt meghasonlott csehektől épen olly keveset félhetvén, mint az elcsöndesedett osztrákoktól, de különben is Hunyadi szilárdsága mellett nem alap nélkül reménylén, hogy a már elkészített török hadjáratról magát egy könnyen elvonatni nem engedendű és e tekintetből nagy áldozatra is kész leend, kívánságait olly messze terjesztette, hogy azokat elfogadni nem leheté. A pápai követ tehát Budát megint sikertelenül hagyá oda, a további alkudozások folytatását a magyar békebiztosokkal Pozsonyban ajánlván ⁴⁾. Hunyadi unszolásaira valószínűleg még azt is megígéré, miszerént különös gondja leend, hogy addig, míg Hunyadi a török hadjáratban el lesz foglalva, Fridrik részéről a tavaly kötött fegyverszünet szentül megtartassék. A kormányzó ezt megköszöné, de egyszersmind a bíbornok követnek a zágrábi püspökség dolgának elintézését a római curia által különösen szívére köté ⁵⁾.

Igy Hunyadi a külső megtámadástól ugyan bátorságba helyeztetett, de külső segedelemhez kevés, vagy semmi reménysége sem leheté, azért meg is győződék arról, hogy minden erőt magának és az országból kell kifejteni. Lángeszének minden erejét meg is vetette a rendelésétől függő segédeszközök czélszerű használásában és a megkívántató

ki szerént a mérget Podiebrád adatta neki. A fogságban valószínűleg méreg által *Chmel, Gesch. Fried. IV. II. d. 589. l.*

¹⁾ *Pulkava folytatója Dobnernél IV. d. 179. l. és Pessina, Mars Morav. e. h., ki halálát Rhizzánra teszi; Eschenloer I. d. 7. l. mind fogságát mind halálát Karlsteinban történtnek mondja.*

²⁾ *Balbin e. h., Hageck 772. l. — Pessina 1448-ra teszi Pubitschka VIII. d. 463. l., Chmel, Gesch. Fried. IV. II. d. 589. l.*

³⁾ *A Pulkava folytatója e. h., Ms. Crucig. Pubitschka e. h.*

⁴⁾ *Pray és utána Fessler az ezen évi alkudozásokat a mult esztendeiekkal összevegyítvén, mind ezeket itt elhallgatják és a mult esztendőre teszik át.*

⁵⁾ *A kormányzónak alább említendő levele a pápához Schwandnernél II. d. 54. l.*

előkészületek megtételében. Így az egész országban minden ágyukat megigazítottatott és azoknak minél előbbi Budára szállítása felől gondoskodott ¹⁾. Azután a készülétek sikeresítése tekintetéből Erdélyben is megfordult, és az ország jövedelmeinek, különösen a só árának kin levő része serény és sikeres behajtását sürgette ²⁾. Mind e mellett minél inkább közelített azon időpont, mely a megindulásra

¹⁾ Így még Budán június 19-dikén (Datum Bude feria quarta proxima post festum b. Viti et Modesti martirum) 1448. kelt levelében Pozsony városát sürgetve kéri, hogy bizonyos mozsarak lehozatala végett, mellyeknek sietve eszközslendő kiigazítását Rozgonyi Sebestyén pozsonyi főispánra bízta és mellyek után rövid idő alatt embe-
reireit felküldendi, hat szekeret haladék nélkül készíttessen el. *Okle-
cettár, CX. sz.*

²⁾ Odoardo deézsi kincstartójának meghagyja, hogy a Bánfi Istvánnál, embereinél és jobbágyainál kinlevő só árát szedje minél előbb fel és minden más ilyen követelésekkel és a deézsi sóháznál lévő kész ezüsttel (mille babata) haladék nélkül vigye utána Szászsebesre; ha pedig Bánfi fizetni nem akarna, azt tüstént jelentse be, hogy jószágait lefoglaltathassa, Datum Zenthagota in festo Assumptionis V. M. (august. 15.) anno domini 1448. Ezen levelet a pécsi könyvtár okleveleiből közli *Katona VI. d. 584. l.* és utána *Fejér Hunyadijában 115. l.* — *Kaprinai e. h. I. d. 119. l.* ezen évre teszi Hunyadi rokoni egyezkedését is Szent-Miklósi Pongrácczal Datum in Temeswar secunda die festi b. Laurentii Mart. anno 1448. *Katona e. h. 585. l.* kételkedni látszik, vajjon ezen szerződés nem különbözik-e attól, mellyet ő Cornides írományaiból véve *e. h. 296. l.* 1444-re tett volt. Azonban a kelet napjának tökéletes megegyezése, a tárgy és Hunyadi czfmeinek azonsága nyilván mutatják, hogy itt ugyanazon levélről van szó. Hogy pedig ezen levél nem ide, hanem 1444-re való, hová azt mi is *I. k. 384. l.* tettük, kétségen kívül teszi azon körülmény, miként itt Hunyadi a kormányzó czfmmel nem él. *Katona e. h.* említi Cornides írományai után Hunyadinak még egy levelét, mellyben Dóczi Mihálynak meghagyja, hogy Zar Pálnak és Sogan Lászlónak zsoldjukat fizesse ki. Ugyanezen levelet azonban közölte volt ugyanő a pécsi püspöki könyvtár írományaiból az 1443-dik esztendőre is *e. h. 246. l.* Igaz ugyan, hogy itt a nevek némi különbséggel (Zari Pál és Sorgan László) fordulnak elő; de ez nem elégséges arra, hogy ezen két levelet, melly mindkettő ugyanazon tárgyról szól, Dóczi Mihályhoz intézett, és az évet kivéven keletében is szóról szóra megegyez, Datum in Megyes

volt határozva, annál kétségesebb előérzetek fogták el a féltelmet nem ismerő, de azért mégis önerejét túl nem becslő bajnok szívért. Kétségesnek tartá: lesz-e elkezdett ügyekezeteinek kívánt sikere? De bízott az ügynek, mellyért fegyvert fogott, szentségében, szándéka tisztaságában és a mindenható kegyelmében, mint ez levelezéseiből kitetszik. Chalkokondylasz helyesen jegyzi meg, hogy a várnai ütközet fényes kezdete s csupán az oláhok engedetlensége, a lengyel testőrök idéetlen ifjú hevedése-okozta szomorú vége méltó reményt nyújthatott, hogy most a törökök ellen egy elhatározó ütközetben diadalmaskodhatik ¹⁾. Dán oláh vajdától, ki mindent egyedül neki köszönhete, kísértetve, a magyar lovasság ismeretes vitézsége, egy számos jól rendezett és ügyes kezekre bízott ágyuosztály által segítettve nem is igen kételkedhetett, hogy a győzelem állhatatlan istenasszonyát megint részére hajthatja, lebilincselheti; míg más felől az olly biztosan várt külső segedelem elmaradása nem kevés aggodalomra adhatta alkalmat. Minden esetre Skanderbegnek, — kit Murád az év elején színlelve Magyarország ellen tett egész készülétével hirtelen Albániának fordulva, és így titkos szándékát nyilvánítva megámadott volt, és azolta az erős Krójiában eddig ugyan még minden siker nélkül szorongatott —, segítségére kelle robbognia, hogy a nyugati keresztyén fegyverek ezen hű szövetségesét még a jövő hadjáratokban is lehessen használni.

Sabbatho proximo inter octavas festi preciosi Corporis Christi, megkülönböztessük. Egy az, bár a tudós férfi megkülönbözteti itt, még említést sem tévén az előbbendiről, és 1443-ra tartozik, hova mi is tettük *I. k. 332. l.*; mert itt is Hunyadi csak erdélyi vajdának nevezi magát. Hogy *Fejér is Hunyadijában 115. és 126. l.* mind a két levelet 1448-ra teszi Katonát vakon követve, bár a Pongráczczal történt egyességet az 1444. év alatt is közölte volt *63. l.*, azok szerint, miket ezen tudásunk pontosságáról több ízben megjegyzénk, nem csudálhatjuk.

¹⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 147. l.*

XV.

1 4 4 8.

Julius és augustus hónapokban Hunyadi seregeit mindenfelől öszvehuzván, e mellett György rácz fejedelmet ügyekezett részvétellel bírni ¹⁾). Hogy ez nem sikerült, nagy kárára vált mind Magyar- mind Rácországnak. György szívében ugyan épen nem volt a törökök barátja, sőt inkább Murádon, ki fain elkövetett kegyetlensége által atyai szívét mélyen megkeserítette volt, örömet bosszút állott volna ²⁾); de a magyar készületek csekélységét látván, tartott a vállalatrosz kimenetelétől és a szultán bosszújától ³⁾). Ehhez járult, hogy neki mint fejedelmek, királyok és császárok ivadékanak, nehezen esett volna a csekély eredetű Hunyadi alatt szolgálni ⁴⁾), kinek az ő akaratja ellen kormányzóvá történt választatása is megsértette büszkeségét ⁵⁾). A hadviselésbeni részvételt tehát egyenesen megtagadta, de mégis magát és hitetlen szándékát idő előtt el-

¹⁾ *Bonfin III. tiz. VII. könyv, 338. l. és utána Prag, Annal. III. d. 66. l.* annak felszólítását valamivel későbbre teszi, midőn már a Duna mellett állott Hunyadi seregével, segedelmet várva; azonban nem hihető, hogy a gondos vezér e nevezetes tárgyat ennyire elhalasztotta volna.

²⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 147. l.*

³⁾ *Ugyanő ugyanott és Engel, Gesch. von Serr. 396. l.*

⁴⁾ *Bonfin és Engel, Gesch. v. Serv. e. h.,* ki Brankovicsra utal.

⁵⁾ *Bonfin e. h.*

írálni nem akarván, a törökökkel fennálló békéjével és az őszi idő nehézségeivel mentegeté magát ¹⁾; alattomban pedig Murádot a magyar sereg erejéről, mozdulatairól és Hunyadi szándékáról jó eleve tudósította ²⁾. A kormányzó tehát a 82 éves hitetlen öreget minden magyarországi jószágai elvételével büntette, és Skanderbéget, kivel már előbb szövetséget kötött volt, követei által felszólította, hogy, míg ő a törököket elül támadja meg, hátulról rontson rájuk ³⁾.

Györgynek ezen veszélyes gondolkozása, Hunyadié, ki a háborút változhatatlanul elhatározta volt, hadi intézeteinek jobb meggyőződése elleni változtatására birta. Augustus 26-dikán Karánsebesen ⁴⁾, september elején Köviben volt. Itt valamint már előbb a Tisza mellett megállapodott, hogy távolabbi seregeit is magához vonhassa. Innen újra írt a pápának a zágrábi püspökség dolgában Csupor Demeter mellett. „Nem kétlem, — így szól ebben nem minden keserűség nélkül a keresztyénység ügyében munkálkodó hős, — tudva vannak szentséged előtt azon kedvetlenségek, melyek e hazában a zágrábi püspökség miatt keletkeztek, még mindig léteznek és valószínűleg még magasabbra emelkednek, ha szentséged orvoslásukról még maga idejében nem gondoskodik, mint ez iránt a szent Angyal bñbornokával és apostoli követtel személyesen bővebben értekeztem.

¹⁾ Ugyanő ugyanott.

²⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 146. l.*, valamint *Aeneas Sylvius, Europa V. fej. 396. l.* és *Frehernél II. d. 49. l.* — *Bonfin* ellenben *e. h.* azt állítja, hogy György csak akkor tudósította ezekről a szultánt, midőn már Hunyadi tartományaiba ütött és azokat, mint ellenség földjét, pusztította.

³⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 147. l.* és *Bonfin e. h.*

⁴⁾ Aug. 26-kán Karánsebesről adott a Csolnokosi nemzetségnek némely szabadalmakat Datum, in Karansebes feria secunda proxima ante decollationem S. Joannis Baptistae 1448. *Katona VI. d. 585. l.* és utána *Fejér, Cod. Dipl. VIII. d. IV. l.* és *Hunyadijában 111. l.* Az utolsó helyen ugyan az oklevél végén betűkkel 1447. év áll, de mind e mellett az is igen helyesen az 1448-dik évi oklevelek közé sorolják.

Ennek következtében nem is tudom mire vélni, hogy Demeter püspöknek áttétele, melyet már Jenő pápa rendelt, szentséged pedig megerősített, mind eddig foganatba nem vétetett; holott ez egyetlenegy mód mind az ország jogainak fentartására, mind a belső csend helyreállítására; miről minden személy iránti kedvezés nélkül gondoskodni úgy is főként szentségednek saját érdekében áll ¹⁾.“ Jól érezte Hunyadi, hogy csak így lehet a polgári háború szikráját eloltani, mely az ő és Székely János bán távollétében könnyen lángra lobbanhatna. A pénzzel megnyert curiánál sikertelenek maradának a kormányzónak erőteljes sürgetései.

Ugyan itt, midőn már seregével a Dunán átszállandó volt, vevé a pápától a várt segedelem helyett azon váratlan és leverő tanácsot, hogy az igen elsietve kezdett hadjárattal hagyna fel, és halasztaná azt a következő évre, midőn azt ő is egész erővel előmozdítani szándékozik. Ezt nehezen vette a hős, és kedvetlenségét feleletében nem titkolja el. „Nagy reménységgel látta az egész keresztyénség, — úgymond ebben a többek közt, — szentségedet Jenő székébe ülni. Egész bizodalommal várta az egész ország, hogy annak szent tüzét a keresztyénség ellenségének megálázásában kettőztetendi. Eljöttek hittük, bár sokkal későbbre mint a köztársaság java kívánta volt, azon időt, melyben a keresztyén hitnek egy lelkesített feje alatt képesek leszünk a haza s az egész keresztyénség ellensége ellen az eddig alig bírt paizs helyett szablyáinkkal fellépni. Szentséged inkább merészség, mint higgadt megfontolás által hívén bennünket lelkesítve, ezen táborozást a jövő évre ohajtja elhasztani, ezen esetre segedelmet ígérvén. Örömet fogadnám meg annak tanácsát, kinek pártfogása alatt állok, egész készséggel teljesíteném kívánságát a keresztyénség fejének; de ezt a törökök nagy készületei nem engedik. Különben is az intés már későre jött; a háború el van határozva, a sereg összevegyült, sőt rendeltetése felé meg

¹⁾ Data apud villam Kovini die VI. Septembris anno domini 1448. *Joh. de Zredna Epist. XXXVI. Schwandtnernél II. d. 54. l.*

is indult. Az erő támadólag használva mindig nagyobb, mint védelmezésre fordítva, és a győzedelem inkább kedvez annak, ki az ellenséget saját birtokában keresi fel. E mellett igen nagy kérdés: a jövő évben öszvegyül-e azon sereg, melly most együtt van, és ha öszvegyül is, lesz-e úgy lelkesedve mint most? Minden esetre kész vagyok mindent elkövetni, hogy hazámat a fenyegető veszélytől felmentsem, a jövőndő maradék előtt egyformán dicsőségesnek látván a a győzdelmet és a bajnoki halált. Míg én és vitéz bajtársaim a keresztyénség javáért éltünket kockáztatjuk, illendő volna az igazhitűek atyjának új tartalékereg öszvegyűjtése végett a vallás szent oltárára pénzbeli segedelmet áldozni ¹⁾.“ Miklós dékánynak, kire bízta mind ezen levél átadását, mind szándéka bővebb kifejtését, egyszersmind meghagyta, hogy útját Velenceze felé vegye és a dogét, Foscarinit szándékáról tudósítsa. Kevés napokkal azután egy közönséges kifejezésekben írt levelében ²⁾ annak személye iránt a dékány előtt kinyilatkoztatott jó indulatját megköszöni, szándékáról röviden említést teszen, és egyszersmind megjegyzi, hogy a visszamenő dékány a többbit szóval bővebben előadandja.

A Duna mellett vett végre tudósítást a Fridrikkel újból megindult alkudozások folyamatáról is. A pápai követ kívánságához képest ugyanis a karok és rendek követeket küldöttek Pozsonyba, hol Fridrik részéről is jelentek meg némellyek; de itt sem végeztetett semmi is ³⁾. Így a

¹⁾ Datum in progressu exercituali apud vadum Danubii prope oppidum Kovini 8. Sept. 1448. *Joh. de Zredna, Epist. XXXIV. Schwandtnernél II. d. 50. l.*

²⁾ Datum in terra Rasciae ad vadum Danubii quod vulgo lapideum dicitur 12. Sept. 1448. *Joh. de Zredna Epist. XXXVII. Schwandtnernél II. d. 55. l.* Bár ezen levél a Duna tulsó partjáról szól, mert Rácország annak balpartjára nem hatott által; a sereg maga még nem volt a vízen átszállítva, mert ez, mint alább meglátjuk, csak sept. 28-kán történt meg.

³⁾ *Icanics, Adnot. ad Epist. XXXVIII. Joh. de Zredna e. h. 56. l.*

követ az állandó béke megkötéséhez minden reményét elvesztvén, legalább új fegyverszünetet kívánt eszközölni ¹⁾, és szándékáról Hunyadit tudósítá. Ez feleletében a pozsonyi alkudozásokról tett jelentést köszönettel vévén és fáradozását ezen ügyben méltánylással fogadván, a fegyverszünetre nézve megjegyzé: bármily kívánatos volna is az, a jelen körülmények közt új alkudozások megindítására semmikép sem állhat: mivel az ország nagyai és tanácsosai nincsenek együtt; ő pedig ezek tudta és híre nélkül illy nevezetes, a hazát annyira érdeklő tárgyban mit sem mer tenni. Közelebről azonban egy új öszvejövetelt fognak tartani, mellyet ő maga részéről is megbízott ezen tárgyra nézve. Jelen lesz itt az ország cancellárja is, őt a tanácskozások folyamatjáról tudósítandó ²⁾.

Néhány nappal ezután, nem elégedvén meg azokkal, miket a pápának előbbi levelében mondott, újból írt neki. „Már egy századtól fogva fészkelte meg magát, úgymond itt, a vad ellenség Európában, a keresztyénség vég elnyomására fordítván egész ügyeketét. Veszély veszélyt, hódítás hódítást követe, a keresztyénség legszebb tartományai kénytelenek valának annak hatalmát elismerni; romlás, szolgaság, gyász, és a csúfsággá vált szent hit veszélye terjedvén el felettök. Nem maradt épségben akár világi, akár egyházi tárgy és érzelem, mellyet vassal és rémítéssel, lángokkal és járommal el lehet érni. Már minden szomszédaink érezték annak sujtó erejét, már a keresztyén világ belsejéig haladt és hazánk határainál áll az; itt is eddig csak az ország tántoríthatatlan hite és bizodalma által tartóztatott fel, a nélkül hogy ez az idomtalan ellenséget visszanyomni képes volt volna. Én már — így folytatja Hunyadi előadását — éltem hatvanadik évét túlhaladtam;

¹⁾ *Iconics e. h.* — *Engel* szerint *e. h.* egy hatalomitélet által akarta ezen egész dolgot bevégezni; de ennek nyoma nincs.

²⁾ *Data in descensu nostro exercituali apud vadum Danubii, quod vulgo lapideum dicitur* 14. sept. 1448. *Joh. de Zredna Epist. XXXVIII. Schwandtner* II. d. 56. l.

ezen idő alatt szinte folytonosan küzdöm vele; nemzetem a sok háborúban, veszélyben, nyomorúságban kifáradva, keserűségbe elmerülve, és mindent szenvedve, mit vad ellenség tehet, nem tudta egyebet megmenteni, mint fegyvereit és szabadságához ragaszkodó érzelmét. Eddig bármit készobbek voltunk szenvedni mint a szolgaságot, a hitnek örömet feláldoztuk életünket, vagyonunkat. Akár meggyőztetünk, akár győzünk, mindig nyomban követ, vagy új erővel fogja fel fegyvereinket a nyugtot nem ismerő ellenség, mely úgy látszik nagyobb gyűlölettel, mint erővel harszol ellenünk. Most újabban előttünk áll az. Ha eddig a hazát és annak crejét szétszakgató belső egyenetlenségek minden lépéseinket hathatósan gátolták: már most a csend helyre álltával egész erővel kell az ellenség megalázásán ügyekeznünk és a háborúval mindaddig fel nem hagyni, míg büszkesége nem lesz megtörve. De annak hatalma nagy, öszverontására egy nemzet magára igen gyenge, s a szükséges katonák zsoldjának fizetésére elégtelen. Maga az ügy is nem egy nemzeté, hanem az egész keresztynységé.“ — Ezek előre bocsátása után bizodalommal folyamodik a szent atyához, mint ennek fejéhez, hogy hathatós buzdításai s buzdgó részvétele által újabb segédseregekről gondoskodják ¹⁾.

A magyar sereg nemsokára a hadviseletre egészen készen állott. Ha Hunyadi erre, — mint Aeneas Sylvius György rácz fejedelemnek az ifjabb Cilleihez írt levele szerint nem minden gúny nélkül megjegyzi ²⁾ — büszke volt,

¹⁾ Datum ex terra Rasciae alias Serviae in ipso progressu exercituali prope vadum Danubii, quod vulgo lapideum dicitur 17. sept. 1448. *Joh. de Zredna Epist. XXXV. Schwandtnernél II. d. 52. l.* Mind ezen, mind az előbbi levelekkel Hunyadi csak sept. 28-kán indította meg Miklós dékányt, és hogy ez ezen napig nem hagyta el őt, kitetszik hozzája a Rigómezőről írt leveléből. *Joh. de Zredna Epist. XXXIX. e. h. 57. l.*

²⁾ A pápához írt alább is említendő levelében, ex Nova Civitate Austriae VII Kal. Dec. anno Domini 1448., melyet a mólki könyvtár kézírataiból XIII. sz. 230. l. Pray, *Annal. III. d. 70. l.* és utána *Katona VI. d. 606. l.* közölnek.

nem csudálhatjuk: mert ez a Magyarország által kiállítottak közül a legszebbekhez tartozott. Mintegy 24,000 főből állott az, jól felszorelve, minden kellékekkel bőven ellátva; ezek között 8,000 oláh a lekötelezett Dán alatt, valamint több ezer zsoldos majd mind lőfegyverrel ¹⁾, e mellett számos ágyuk egyes tüzérek kezei közt ²⁾. Mind azok, kik Magyarországon a háborúban, hadi dicsőségben gyönyörködtek, magoknak fegyverök által hírt nevet szereztek, vagy szerezni kívántak, vetekedve gyűltek össze a koszorúzott és népszerű vezér zászlói alá. Ezek között voltak Pelsőczy Imre erdélyi vajda ³⁾, ennek testvére László gömöri főispán, Marczali Imre főajtónálló, Rozgonyi Rajnárd, Szécsi Tamás, Tallóczy Ferencz Dalmát- és Horvátországok, Szé-

¹⁾ Bonfin III. tiz. VII. könyv, 338 l. és Pethő, Magyar krónika 72. l. csak 22,000-re, Turóczy, Chron. IV. rész, XLVI. feje. 259. l., kit mi is mint leghitelesebb frót követünk, 24,000-re, Chalkokondylasz VII. könyv, 147. l. az oláhokkal együtt 47,000-re, melyet 2000 szekér követett elemlí szerekkel és fegyverekkel rakva, Drechsler végre ezen évnél megfoghatatlanul és alkalmasint csak tévedésből 600,000-re teszük. — Chalkokondylaszra megjegyzendő, hogy az eredetiben csak lovasságról van szó: ἦσαν δὲ Παλιονεςκαὶ Δακοὶ συναμφότεροις Τετρακισμμυριοῦς καὶ ἐπὶ Τρακισχιλοῦς ἰππέας (magyar és oláh együtt 47,000-ig való lovas volt); a deák fordítás hibásan adja e helyet így: In castris Choniatie erant quadraginta millia peditum tam ab Pannonibus quam ab Dacis allecti. Septem millia equitum erant. — Szerénte gyalogság csak a szekereken volt volna, mindegyiken kettő, egy könnyű gyalog (πελταςτής) = kis paizst viselő gyalog) és egy pattantyús (τηλεβολιστής).

²⁾ Vittek a szekereken, — így szól Chalkokondylasz e. h. — úgy nevezett zarábotán ágyukat (τηλεβόλους ζαροβο Ταναας καλουμένας) nagy számmal. — Turóczy is nyílván mondja, hogy serege jól fel volt készölve ágyukkal és puskákkal.

³⁾ Kállay szerint a Székelyekről írt munkájában 211. l. ez egyszerűen székely ispán, Budai Ferencz szerint Polg. Lex. II. d. 590. l. gömöri főispán volt. Az első igen hihető; de a másakra nézve megjegyzendő, hogy Wagner szerint Coll. Gen. Hist. Gen. 47. l. Pelsőczy László volt gömöri főispán. Pethő 78. l. mindkettőt hibásan Palóczinak, Fasching, Nova Dacia 143. l. és Felmer, Hist. Trans. 122. l. Bellusinak nevezik.

kely János, a kormányzó rokona ¹⁾, Tótország bánja, Losonczy Benedek, Alsó-Lendvai Bánfi István, Miklósnak atyja ²⁾, sok másokkal együtt ³⁾. Ezekhez járult a pápa követe Bertalan coronnai püspök ⁴⁾.

September 28-dikán szállott át a hős sereg istenben, vezérében és önelszántságában bízva, a Dunán ⁵⁾, s a kormányzó György rácz fejedelem árulásán, melyet a közelebb vett tudósítások minden kétségen kívül tettek, felbosz-

¹⁾ Domini Gubernatoris consanguineus *Turóczi IV. rész, XLVI. fej. 260. l.*, Corvini e sorore frater *Bonfin III. tis. VII. könyv, 341. l.*

²⁾ *Bonfin e. h. 338. l.* Hasonl. *Turóczi e. h.*

³⁾ *Turóczi e. h.*

⁴⁾ Episcopus Coronensis, Ezt *Ferrarius Zsigmond 494. l.* Lupacius Bertalannak, *l' Enfant, Hist. des Hussites II. d. 158. l.* de la Passe Bertalannak nevezi, az első azt jegyezvén meg, hogy a sz. Domokos szerzetéből és a keresztesek vezére volt. *A Cillei ék-könyvek, Annal. Styriae III. d. 85. l.* ellenben öt korotnai püspöknek és Pálfi Istvánnak, *Bonfin e. h. 341. l.* és utána *Ganóczy, Episc. Magno-Várad. I. d. 343. l.* brassai püspöknek és Bánfi Istvánnak mondják. Az utolsót *Fessler* is elfogadja *IV. d. 674. l.* Azonban megjegyzendő, hogy itt Bonfin ezen helyen az ütközetben elesettek számítván fel, azt mondja: Nam hic Emerici duo, Ladislaus, Thomas Zeech, Franciscus Banus, Joannes Zechel Corvini e sorore frater, Benedictus Lossoncius, Stephanus Banfi Episcopus Coronensis Legatus Apostolicus, Georgius Giach et Robertus Chat innumerique proceres ac nobiles opperiere. E szerint a hely igen kétséges és a két nevet két különböző személynek is lehet venni, mihelyt egy vesszőjegyet vetünk közbe; minek a kiadók gondatlansága miatti kihagyására látszik mutatni azon körülmény, hogy Bonfin ezen Bánfiról több helyt emlékezik s őt sehol sem mondja püspöknek, sőt egy helyen, mint épen most látók, egyencsen Bánfi Miklós atyjának állítja. *Bonfin e. h.* említi még Ciacus Györgyöt, Carrus Robertet, és Corothna Jánost, azt vetvén az utolsó után: quadrumvir, quem nunc Judicem Regni vocant. De itt a nevek annyira el vagnak ferdtve, és maga az utolsó után tett jegyzés is olly zavaros, hogy ezen személyeket meghatározni nem vagyunk képesek.

⁵⁾ *Joh. de Zredna Epist. XXXIX. Schwandtnernél II. d. 57. l.* — *Turóczi* szerint *Chron. IV. rész, XLVI. fej. 259. l.* Hunyadi Szörénynél ment által a Dunán: de Hunyadi levelezései nyilván bizonyítják, hogy ez Kevinél történt.

szantva, legelőször is ennek tartományait vette czélba és azokat minden irgalom nélkül feldulatta ¹⁾. Innen Bolgárországra csapott és Sophia elkerülésével Basileának tartott. Itt tudósítják őt kémei, hogy az ozmán sereg már Bolgár- és Rácország széleire közelget. A Krója megszállásával foglalatoskodó Murád ²⁾ ugyanis mindjárt a György fejedelemtől vett tudósítás után Skanderbeget megkínálja békével és Albánia birtokával 10,000 arany esztendei adó mellett; miután pedig ez ajánlását nem fogadta el, a megszállást hirtelen felbontja. Így a merész hadviselet egyik fő czélja elérve, és a legrosszabb esetben is Skanderbeg és Epirosz ez uttal a vég veszélytől felmentve volt, és egy elkéseredett vitéz sereg egy ügyes, mindenre kész, rettenthetetlen hős vezérlete alatt maradt az ellenség háta megett, melly későbbre a keresztény sereg mozdulatait képes lehet hatatosan előmozdítani.

Murád Krója alól megszálló seregével Novoberdón keresztül a magyarok elejébe robog ³⁾, útjában minden katonaságát magához vonja ⁴⁾. Jól látta Hunyadi, hogy a szultán ezen oldalmozdulata által őt seregével Magyarországtól elvágni ügyekszik; azért hirtelen jobbra csap, az ellenséget megelőzi ⁵⁾, és még mielőtt a törökök kiindulá-

¹⁾ Turóczy és Bonfin e. h.

²⁾ Híbeesen állítja Pray e. h. Aeneas Sylvius szerint Frehernél II. d. 49. l., hogy ekkor Murád az uralkodás letétele után csendes magányban tartózkodott Kis-Ázsiában, és azt csupán György tudósítására, mivel az ifjú Mahomedben és Chalil basa nagy-vezérben nem bízott, hagyta el és vette át megint az országlást; mert ez, mint feljebb látók, előbb történt, és azóta Murád az egész Peloponézost meghódította, és most Skanderbeg ellen viaskodott. *Chalkokondylasz VII. könyve, 147. l. és Lewnclov, Annal. Turc. Script. Byz. X. d. 256. l.*

³⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — Skntarin keresztül Fessler e. h. 673. l.

⁴⁾ Turóczy IV. rész, XLVI. feje. 260. l. és *Chalkokondylasz e. h.*

⁵⁾ Pray, *Annal. III. d. 66. l.* — Bonfin szerint III. tiz. VII. könyve, 339. l. Murád Hunyadi György javaslatára bocsátotta maga elejébe.

sát Bolgárországból megtudták volna ¹⁾, october közepén ²⁾ a Rigómezőn terem ³⁾, és itt körülzáncolt táborba száll, így szándékozván megvárni az ellenséget ⁴⁾. Ezen mind két oldalról hegyekkel körzött, Kopanyik és Szkopia között 20,000 lépésnyire terjedő és 5,000 lépésnyi szélességű termékeny, és falvakkal kellemesen megrakott tért ⁵⁾ az Ibar vize hasítja ketté, mely jobbján a Szidnitza s Raszka patakaival öregbedve, a Bolgár- és Szerbország határait képező Bolgár, vagy keleti Morava vízébe szakad ⁶⁾. A Szidnitza jobb partján némely dombok emelkednek fel.

Ezekkel szemben a folyó bal partján állott Hunyadi serege záncolt táborában ⁷⁾. Nem sokára megérkezett a 150,000 fegyverest számláló török had is ⁸⁾, és mindenek előtt az említett dombokat, melyeken állott még a meggyőzött, elfogott és öszvevagdalt Lázár rácz fejedelmen diadalmaskodó, de egy szőkevény szerb nemes Milbin, vagy

¹⁾ Pray e. h.

²⁾ Turócsi e. h.

³⁾ Campus merulae quod hungarico idiomate Rigomezeye vocatur Turócsi e. h., Campus Kossovo Hunyadi adománylevelében Marnavich számára Kerchelichnél, Notit. praelim. 272. l. és Kaprinainál II. d. 565. l. valamint Orbino és Luccari is Pray de Bosnae Regno 131. l. Planities, . . . quam Rigomezey Ungari, Rasciani Cosovam nunc vocant, nos Campum merulae interpretamur Bonfin e. h. Κόσσοβον πεδίον Chalkokondylasz VII. könyv, 147. l. Kosovopolye Engel. e. h. Cossova, Cosana, Campus Merlinius Budai Ézs. I. d. 216. l., a föld népénél Cossovia Dufresne 148. l. Egyébiránt Kossova a tótoknál rigót tesz Kaprinai e. h. Aeneas Sylvius Frehernél II. d. 49. l. Basilea, Julius Caesar VI. d. 138. l. Kassa (Kaschau) mellé teszi.

⁴⁾ Turócsi e. h., Ioanics Schwandtnernél, II. d. 57. l. és Chalkokondylasz e. h.

⁵⁾ Bonfin e. h. és utána Pray e. h. Fessler IV. d. 673. l. hosszát 70,000 lépésre teszi.

⁶⁾ Korponay, Hadi földleírás I. köt. 43. l. Valameennyire különbözőleg írják le ezen tért Pray, Annal. III. d. 67. l. és utána Fessler e. h.

⁷⁾ Pray e. h.

⁸⁾ Bonfin e. h., Leunclacius, Annal. Turc. e. h. 256. l. Pe-

Kobilovich Milos által meggyilkolt I. Murád ¹⁾ sírja és emléke ²⁾, — kívánta elfoglalni. De Hunyadi itt is megelőzte a szultán szándékát, a Szidnitzán egy nap alatt át-tévén seregét, míg Murád számosabb katonaságának három nap kellett erre; mit egy közel falubeli, a rácz köznépi hagyomány szerint brodi ³⁾, banya látván, a két sereg egyenetlen számából a harc szerencsétlen kimenetelét a magyarokra nézve előre megjósolta. Hunyadi a dombokat ágyukkal megrakván, szekereivel megerősítván, azoknak lejtős oldalait ágyuk oltalma alatt lovasságból álló szárnyai foglalák el, úgy hogy a szükséghez képest összevonulhattak, vagy kiterjeszkedhettek. Itt és így akarta elérni Skanderbeg megérkezését, kit állásáról tudósítva a minél előbbi megjelenésre és az ellenségnek hátban támadására több ízben felszólított volt. — Úgy látszik, Hunyadit kérihetetlen rendeltetése, valahányszor bizodalját nem saját erejébe, lángeszének kimeríthetetlen segédforrásaiba, hanem távol idegen segedelembe vetette, sujtással akarta büntetni.

A törökök látván Hunyadi megerősített helyeztetését, őt ott megtámadni nem merék, hanem mitsem hagytak kísértetlen, hogy őt onnan kicsalják; mindenféle incselkedések, a takarmány megszerzése, a fáizás és itatás akadályoztatása, vagy legalább nehezítése által kívánták őt ütköztet-
re bírni. Ez azonban minden nehézségeket le tudta győzni, és feltett szándéka mellett sokáig szilárd állhatatossággal megmaradt ⁴⁾. Végre a cselemben találékos Murád tanyáinak hosszú során nagy készüléteket tétete a magyar erősített tábornak minden oldalról megtámadásához, komoly vívá-

1683. évi 72. l. 80,000, *Chalkokondylasz VII. könyve, 147. l. és Fessler e. h. 150,000 főből, Michovius Spondanusnál II. d. 275. l. 300,000 lovagból, 60,000 gyalogból állónak mondják.*

¹⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

²⁾ *Bonfin és utána Pray és Fessler e. h.*

³⁾ *Raitsch III. d. 197. l. Engelnél Gesch. von Servien 396. l.*

⁴⁾ *Bonfin e. h. 339. l.*

sához. A török sereg minden oldalról mozgásba jön, az elővédek előnyomulnak, egyes csapatok a csatatérre kiállanak, nem sokára a kormányzó akarátja, sőt egyenes tilalma ellen, imitt-amott apróbb csatázások fejlődtek ki a könnyű lovagság közt; a hosszas veszteglést megunt, tettet és kitudtatást szomjazó tüzes keresztyén ifjúságot tartóztatni nem lehet. Ezen öszveültések egyikének alkalmával egy előkelőbb török a magyarok kezébe esik. Ezt Hunyadi, Scipio hajdani példája szerint táborában mindenütt körüvezetteté, neki egész állását, minden készületeit megmutatata, ezután pedig szabadon bocsátá, olly meghagyással, hogy a tapasztaltakról tudósítsa urát ¹⁾. Erre Murád rettegést színlelve, a vidéki falukat felgyújtatja s mintha szándékával már egészen felhagyott volna, minden seregeivel a Szidnitzán áttakarodik ²⁾. A különben óvatos Hunyadi ez által elálmítva, erősített táborát, — melly előtt a végtelen rónaságon derék lovagságát igen nagy sikerrel felállíthatta, és a mellyben szerencsétlenség esetére bátor menedéket találhatott volna, — elhagyja, és az ellenséget üdőbe kezdi venni. Ezt neki Aeneas Sylvius és majd minden rácz tudósítók igen nagy hibául rójják fel. Azonban meg kell gondolnunk, hogy ő a körülsánczolt de eleséggel eléggé el nem látott táborban méltán tarthatott attól, miként Skanderbeg hosszash kimaradása esetében végre is a nagyobb török erő éhséggel, szomjúsággal, melly seregében ugy is

¹⁾ Aeneas Sylvius idézett levele *Praynál III. d. 70. l.* és *Katonánál VI. d. 607. l.*

²⁾ *Bonfin* szerint *e. h.* — a többi egykorú írók az ütközet helyét bővebben nem írják le, — Hunyadi a mondott dombokon várta meg az ellenség átszállását a Szidnitzán és őt az itatás, fáizás és takarmány elvágása által kényszerítette erősített táborának elhagyására, és így a két tábornak nem kelle a Szidnitzán kétszer átszállani. Igaz, hogy Aeneas Sylvius, idézett levelében *Praynál* és *Katonánál*, honnan vettük Murádnak további cseleit, ezen második átszállásról a vizen nem szól; azonban elfogadván a török seregnek színlék megfutamodását, a hely színe kényszerít beannünket ezen második átszállás elfogadására.

már mutatkozni kezdett ¹⁾, erre kevésbé kedvező körülmények közt szoríthatja. Murádnak magaviselete igazolni látszott e tettét. Ennek ugyanis minden nagy ereje, többféle cselei és későbbi dicsekvése mellett sem igen volt kedve szerencséjét egy bizonytalan kimenetelű ütközetre kitenni oly ellenséggel, melly már több ízben sokkal kisebb erővel is diadalmaskodott legjobb seregein, és legyőzve, megveretve is mindig félelmes maradt. Azért a magyar sereg közelgetésével 8 követet küldött a kormányzóhoz békeért, 100,000 aranyat és minden hadi készületek megtérítését ígervén: de ez nem hallgatott rájuk. Így az elkésztett szultán kénytelen volt ütközethez készülni, melly, mint azt seregének bizakodva adá tudtára, Magyarország erejét másod ízben fogja semmivé tenni ²⁾.

October 17-dikén már szemben állott a két sereg ³⁾, és a könnyű lovagság közt mindjárt megindultak az apróbb csatázások ⁴⁾. Más nap az ütközet szomorúan de örökké nevezetes napján ⁵⁾, már virradtakor jelenték a két tábor mozgásai a készülő nagy tény közelgetését. A magyar sereg

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ Aeneas Sylvius köz hírből a pápához írt levelében *Praynál és Katonánál e. h.*

³⁾ Hunyadi a krakkói dékányhoz írt levelében *Joh. de Zredna Epist. XXXIX. Schwandnernerél II. d. 57. l.* — Fessler szerint *IV. d. 673. l. oct. 12-kén* a dombokat foglalta el Hunyadi és csak 18-kán ereszkedett le azokról az ütközetre, elhagyván táborát.

⁴⁾ *Turóczi, Chron. IV. rész, XLVI. fej. 260. l.*

⁵⁾ Hogy az ütközet pénteken oct. 18-kán kezdődött, nyilván mondja maga Hunyadi a krakkói dékányhoz írt és már több ízben érintett levelében *Schwandnernerél e. h.*; Lukács napjára teszi *Turóczi e. h.* és utána *Chron. Fuchs. I. d. 34. l.*, melly csakugyan oct. 18-ra esik; *Bonfin is III. tiz. VII. könyv, 339. l.* Lukács napján történetnek mondja azt, de ezt helytelenül teszi csütörtökre; *Circiter festo Sancti Lucae Evangelistae*, mint mondja *Sigler Bélnél Adpar. 59. l.* Az eastendőre nézve nincs kérdés, bár *Calvisius 793. l.* és *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 360. l.* a dolgot 1449-re teszik.

38 zászlóaljából állott ¹⁾ külön vezérek alatt ²⁾. A sereg derekát Székely János tótországi bánnak, Hunyadi öcsésének ³⁾ vezérlete alatt a vasas lovagok ⁴⁾, és az erdélyiek alkották ⁵⁾. A jobb szárnyat Losonczy Benedek ⁶⁾, a balt Bánfi István vezérelte ⁷⁾, és ott állott Dán is oláhaival ⁸⁾. Hunyadi maga Tallóczy Ferencz horvátországi bánnal és a

1) Turóczy és Bonfin e. h.

2) Turóczy e. h.

3) Nec non patruelis (ἀδελφιδούς) Choniatis, Seculea. *Chalkokondylasz VII. könyve, 148. l.*

4) Cum quadrato agmine Cataphractorum Bonfin e. h. 340. l. *Chalkokondylasz e. h.* Székelyt a jobb szárnyra teszi, és azt mondja, hogy itt volt még Eilokesz és Megaluszesz is. Kiket ért ő ezen, meghatározni bajos. *Katona e. h. 611. l.* ezekben Pelsőczy, Marczali és Losonczy megrontott neveit találja: de a hasonlatosság csekély. *Εἰλόκης* inkább hasonlít Ujlakihoz, a *Μεγαλούσης*-ben pedig lehetne a magyar Miklós megrontását keresnünk; és így azt gyaníthatnók, miszerént Ujlaki Miklós volt volna Székely mellett, ha ez a többi írók szerint részt vesz ezen harcban: de ennek mi nyoma sincs. Azonban nem lehetetlen, hogy a görög író távol honjában meg volt csalva tudósítói által. — *Chalkokondylasz* szerént egyébiránt a sereg derekát maga Hunyadi vezérelte és vele voltak az úgy nevezett Bitezidések (*ἄγων τῶν τε βιτέζιδας καλουμένων*). Ezen Bitezidesek Bitaxides vel Bitezidas alatt *Hammer, Osm. Gesch. I. d. 657. l.* Pixides, Büchsensträgereket ért, azért a' német és cseh puskásokat teszi ide; *Chalkokondylasznál e. h. 148. l.* a fordító oldaljegyzékében quos Huszaros vocamus áll magyarázatúl. Hogy a görög írónál ezen szó a magyar vitéz-nek elferdítése, igen hihető: de még így sem sokkal tovább vagyunk annak magyarázatában, kik voltak ezen vitézek? Mi hajlandók vagyunk rajtok a néhez lovagságot, Hunyadi Jánosnak minden útöksetekben főerejét érteni. Hasonl. *I. k. 437. l.* Erősíti ezt Bonfin, a vasas lovagokat tévén oda, hova *Chalkokondylasz* a vitézeket helyezteti.

5) A magyar tábor felállításában inkább Bonfint mint *Chalkokondylasz* követjük: mivel annak a jelen volt magyarok által hitelesebb tudósításai lehettek. Azonban Bonfin nem mondja, hol állottak az erdélyi csapatok; *Chalkokondylasz* azonban e. h. ezeket is a sereg derekához tévén, ezt elfogadhatónak láttuk.

6) Bonfin e. h.

7) Bonfin e. h. — *Chalkokondylasz e. h.* szerént ezen szárnyat Dán oláh vajda vezérelte.

8) Bonfin és *Chalkokondylasz e. h.*

tartaléksereggel mindenütt jelen kívánt lenni, hol a szükség úgy hozza magával ¹⁾.

A török sereg nagy csapatokra volt osztva és tömérdekségével az egész térséget betöltötte ²⁾. De ezen tömegek nem voltak, mint eddigelé, egymás háta megett felállítva. Murád hosszas tapasztalása által okosodva, egy csaponyó hadi rendet választott, mellyet utána is sokan és igen nagy sikerrel használtak. A magyarok első rohanatát nem könnyűszerű ázsiai lovagjainak, hanem az állhatatosabb, vitézebb európai spahiknak kellett felfogni. Ebből állott az egész bal szárny Karadsa vezérlete alatt, melly mindjárt elő is nyomult a megtámadásra. Ettől egy kis távolságra oldalvást, de valamivel hátrább állott Murád maga a deréksereggel, mellyet a gyalogság, a jancsárok vitéz csapatjai, alkottak az ágyukkal. A jancsárok előtt sánczok voltak felhánnya, megettök voltak a teherhordó tevék és a drága poggyász; ezek és a katonák közt védelmökre emelkedtek fel a gyalogok idomtalan pajzsai a földbe eresztve. Ezen rendfihetetlen középpontnál valamivel hátrább állottak a jobb szárnyon a fényes ázsiai lovagok Skuras vezérlete alatt ³⁾. Ezek főként a megverendő ellenség üldözésére s az ütközet befejezésére voltak használandók.

Midőn már a két sereg csatarendeit így felállította, sőt már a könnyű lovasság a csatázást imitt-amott el is kezdette volna, egy bátor magyar vitéz lovag ⁴⁾ kingrat a ren-

¹⁾ Bonfin. c. h.

²⁾ Ugyanő ugyanott és Turóczi c. h.

³⁾ Így adja elő a török sereg felállítását *Chalkokondylasz VII. könyv, 147. és 148. l.*, ki itt legtöbb hitelt érdemel; *Hammer ellenben c. h. 478. l.* azt állítja, hogy a török sereg itt is a régi szokás szerint volt felállítva az ázsiai sereg a bal, az európai a jobb szárnyon.

⁴⁾ Βιτέλης, Γεωργίου Χωνιάτου στρατιωτῶν εἰς *Chalkokondylasz VII. könyv, 148. l.*, ki a Βιτέλης szót nem mint tulajdon nevet, hanem mint mássalérthetőt használja és mindig kis betűvel írja. A diák fordításban hibásan vétetik az Bitezés tulajdonnévnek, mi Fesslerz és több újabb írók azon tévedésbe vitt, hogy ezen magyar bajaokot Vitéznek nevezék.

dek közül és a törökök közül azt, kinek kedve és bátorsága volna, párviadalra szólítja fel. Eliéz, Bareszat agának ¹⁾, az ázsiai basák egyikének, az előtt a szultán udvarában a janicsárok főnökének fia, elfogadja a kihívást. A két bajnok öszvecsapása zsidával és palzsával abban végződik, hogy a kopják öszvetörvén, a török a szügyelő és heveder elszakadása miatt a nyereggel együtt a ló faráig visszanyomaték, a magyar pedig lovával együtt elesék, lova sokkal rosszabb lévén a törökénél. Amaz győzödelmét nem tudá használni; mert csak nehezen tudá lován magát megtartani. Így mindkettő visszatért bajtársaihoz. Az ozmánok e történetet örömmel fogadják és közönségesen kedvező előjelnek tekinték; a szultán pedig Eliéz vitézségét egy arannyal gazdagan hímzett selyem öltönyvel és azon tartománynak, melly megholt atyjára volt bízva, kormányával jutalmazá ²⁾.

Az ütközet előtt mind a két vezér megjárta seregeinek rendeit, és beszédje által kívánta egyes katonái vitézségét éleszteni. Murád különösen kiemelé, hogy akaratja ellen kényszerítettett a harcra ³⁾. Hunyadi, ki a vallásos érzetek föllelevenítésére egész seregével azelőtt kevéssel meggyónt volt, buzgó fohászokat emelt a szerencse urához, és csapatait a várnai ütközet szerencsétlen, de azért mégis dicső napjaira emlékeztetvén, annak megbosszulására szólítja fel ⁴⁾. Az ütközet ezután rögtön elkezdődött még a reggeli órákban ⁵⁾ nyilazással. Murád a keresztyén sereget három felől

¹⁾ Chalkokondylasz diák fordítója ezt egyszerűen Barizásnak nevezi; az eredetiben e. h. *ο Βαρυσάταγα παις* áll.

²⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 148. és 149. l.* — Engel e. h. 136. l., — azt adván minden alap nélkül ezekhez, hogy a magyar bajnok eleste után csak hamar lovára felkapott és a viadal folytatására megint készen állott, de ezt a török többé nem fogadta el — ezen eseményt az ütközet előtti napra teszi: de Chalkokondylasz nyilván mondja, hogy az az ütközet napján történt.

³⁾ Aeneas Sylvius a pápának írt levelében *Pragnál e. h.*

⁴⁾ *Bonfin e. h.*, ki egy hosszú beszédet ad Hunyadi szájába.

⁵⁾ *Dukasz XXXII. fejt. 99. l. estvére, Engel e. h. 137. l.*, nem tudni micsoda kútfő szerint, délre, maga Hunyadi a pápához írt le-

készült megtámadni, két szárnyát előre nyomván¹⁾ és halkkal közelítvén feléje. A magyarok nem várták ezt meg, hanem hasonlólag előbb nyomultak. Egy nyíllovásnyi távolságra közelítvén egymáshoz, a két ellenséges fél dobszó, imitt-amott trombitaharsogás által élénkítve adott jelt a nagy munkára; a két sereg öszvecsapott, és a föld, mint Turóczink mondja, nyögött a nagy teher alatt. Igen nagy lett mindjárt eleintén a tolongás, úgy hogy némelly lovag a hely szűke miatt szabályjának hasznát sem vehető, az ellenséggel szemben ennek mitsem árthata; nagy a vérontás, egyik fél sem akarván engedni ott, hol a diadal annyi dicsőséget ígért; megátalkodással, elkeseredéssel harczolt minden a győzdelméért²⁾. Csudákat mívelt vitézségben az európai török lovasság; az ázsiait, félvén annak megszökésétől és az általa adandó rossz példától, még az ütközet elején visszavonta volt Murád³⁾. Losonczit első nyomta vissza az előtte viaskodó ellenséget, majd Bánfi is rendetlenségbe hozza az európai basa több csapatjait⁴⁾, 15,000 fehér ruhás török vagdaltatott öszve⁵⁾. Murád látván két szárnya veszélyét, új és nyugodt csapatokat küld segedelmekre. Ezek a már veszésnek indult vitát megújítják, mind Losonczit mind Bánfit a középponton a Székely alatt álló vasas lovagokra vetik vissza⁶⁾, annál könnyebben, mivel az ozmán gyalogság nyíl-esővel borította el a spahik üldözésében vigyázatlanul feléjük vágató magyarokat, és egyszersmind a nekik szegzett ágyuk különben is ritka soraikban igen nagy kárt tettek. Így az egész magyar lovasság megfutamodik, szaladás közben sok kárt szenved;

velében *Joh. de Zredna, Epist. XXXIX. Schwandtnernél II. d. 57. l.* reggelre, *Bonfin e. h.* végre reggeli három órára toszik az ütközet kezdetét.

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ *Turóczai e. h.*

³⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 149. l.*

⁴⁾ *Bonfin e. h.*

⁵⁾ Aeneas Sylvius a pápához írt levelében. *Praynál és Katonánál e. h.*

⁶⁾ *Bonfin e. h.*

mivel lovai gyengébbek voltak a törökökéinél, és a sok ide s tova futás már egészen ellankasztotta azokat ¹⁾. Csak a tábornál állapodék meg a megszalasztott had ²⁾. Itt Hunyadi ennek látására ágyuit igen czélszerűen igazítá az utána toladó ozmánoknak; a jól irányzott golyók keményen kezdik ritkítani tömött rendeit, midőn hirtelen előnyomulásával egész a tábor tövéig a feje felett elröpülő golyókat ártatlanokká tevé. A magán segíteni tudó Hunyadi ezen elhatározó pillanatban nyugodt tartalékseregével rohan ki a táborból, az ozmánokat az ágyuk lököréig visszaveti, hol megint számosan lettek a sűrű lövések áldozatai; a sok el-estek tekintete az élők bátorságát megtöré, és a futás sora megint a törökökön van ³⁾. Így nagy elkeseredéssel, vitézséggel, és nyakassággal folyt a csatázás mind két részről, és csak az éj vetett annak véget ⁴⁾. Az ütközet kimenetelére kétséges maradt mind végig ⁵⁾; a magyar bátor sereg vitézül ellent állott egész nap a nyolczszor nagyobb erőnek ⁶⁾, sőt a vacsorát a csatatéren költé el ⁷⁾, és csak éjjelre vonult táborába, míg az ozmánoké mindjárt az ütközet bevégezésével a magáéban keresett menedéket ⁸⁾. De más felől a magyarok mind ki voltak fáradva az egyenetlen tusaiban, míg a törökök közül 40,000 ember keveset, vagy éppen semmit sem vett vala részt a heves nap fáradságai-
ban ⁹⁾.

Hunyadi, kinek az ütközet alatt lova megsebesítve öszverogyván, egy Tivadar nevezetű, Hunyad megyei, neki saját lovát átadó vitéz kenéznek köszönhető élte megmenté-

¹⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

²⁾ *Turóczi e. h.*

³⁾ *Bonfin e. h.*, rövidebben *Turóczi e. h.*

⁴⁾ Hunyadi a krakkói dékányhoz írt levelében *e. h.*, *Bonfin*, *Turóczi*, *Chalkokondylasz*, sőt maga *Aeneas Sylvius e. h.*

⁵⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — *Fessler* szerint *IV. d. 675. l.* a magyaroké volt a győzelem.

⁶⁾ *Turóczi e. h.*

⁷⁾ *Bonfin e. h.*

⁸⁾ *Ugyanó ugyanott*, *Chalkokondylasz e. h.*

⁹⁾ *Bonfin e. h.*

sét ¹⁾, még az nap estve nagy hadi tanácsot tartott az ütközet további folytatása iránt. Ebben egy török szükevény Dávid, Szavedsi fia és I. Murád unokája ²⁾, ki a magyar táborban tartózkodék, a hadjárat szerencsés kimenetele esetében a szultán vég megbuktatását megkíséértendő, azt javaslá, hogy a janicsárokat, kik az európai lovasságon nyert győzdelem következéseit gátolták ³⁾, még ezen éjjel tegyék semmivé, őket véletlen az egész magyar erővel megtámadván, az ágyuk és a gyalogság előre bocsátása mellett; egy illy meglepésnek hihetőleg nem fognak ellentállani és az egész táborat zavarba hozzák. Az indítvány köz helybenhagyást nyert és tüstént munkába is vétetett. A meglepett janicsárok valóban zavarba jövének: de Murád is hirtelen elővontatá ágyuit, öldöklő tűzzápor támadott mind két részről, melly alatt a török gyalogság a zavarból kiüdülvén, rendeit felállítá, és mozdulhatatlan szirtként vetvén magát az ellenség elejébe, annak minden támadásait visszautasftá. Így Hunyadi terve semmivé lett, és a kifáradt sereg kénytelen volt hajnal felé újra táborába vonulni ⁴⁾, annyival inkább, mivel a szultán fia Mahomed 40,000

¹⁾ Ezért Hunyadi Törzsök helységével és Kalmárfölde helységének egy részével ajándékosá meg az említett megyében. A hunyadi várnagyok és a Hunyad vármegyei bírák bizonyosglevele Datum in Barcha feria tertia proxima ante festum b. Valentini Martyris (april. 13.) anno domini 1481. *Fejér, Cod. Dipl. XI. d. 505. l.* és *Hunyadi 253. l.* Itt Hunyadi Joannes Vajda Gubernator Regni Hungariae és alább Joannes Vajda név alatt fordul elő.

²⁾ Ταούτης ὁ Σαούζω, ἰνδοῦς τοῦ Ἀμουράτση, γένος ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Χαλκονδυλάσ VII. ἡῆνο, 150. l. Hasonl. *Hammer I. d. 479. l.* — Ezen Dávid *Dlugoss* és *Cromer* szerint amaz XIII. ἡῆνο, 71. l., es XXII. ἡῆνο, 544. l., kik őt Musztafa, Murád testvére, fának mondják, atyjával még Zsigmond alatt szakadt Magyarországra, itt sokáig tartózkodott, és meg is kereastelkedett.

³⁾ *Leunclacii Annal. Turc. Script. Byz. X. d. 256. l.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz* és utána *Hammer* valamint *Engel e. h.* — Az ütközet éjjeli folytát nyilván említi *Leunclacius e. h.* — A nyugati régibb írók ezen éjjeli csatáról nem emlékeznek ugyan: de

nyugodt lovaggal előrobogván, oldalát fenyegette ¹⁾. Reményleni lehete ugyan még, hogy a török lovasság egy része az éjjeli tolongásban szokása szerént utját vesztette. Ezt valóban több csapatok meg is tették, de mindenfelől lesben állott ráczokra ötlöttek, kik csak az ütközet kimenetelét várták, a megfutamodott hadat, akármellyik is legyen az, semmivé teendőék és a holtakat kirablandók. Ezek által megijesztve a megszőköttek megint visszatértek a táborba ²⁾.

Más nap szombaton ³⁾ megint reggel kezdődött el az ütközet ⁴⁾. Hunyadi seregét megfordítá utolsó kísérletet teendő az ázsiai lovasságon, mellynek meggyengülését az éjjeli eloszlás által leginkább reménylé. Ennek megrendítése által szándékozik a sereg több részét is zavarba hozni ⁵⁾. Az e végre rendelt vasas és könnyű lovasság vezérlését öcscsére Székelyre bízta ⁶⁾. A magyar seregnél a 24 órai fáradtságos vita daczára is olly nagy volt a harczvágy, hogy még a gyengébben sebhettek is elhagyák ágyaikat, hogy a nap veszélyéből és dicsőségéből ki ne rekesztessenek ⁷⁾. De más felől az ozmánok is mindenre elszánva várák őket ⁸⁾,

még is Aeneas Sylvius *Praynál és Katonánál e. h.* mondja, hogy egész éjjel nyíllal lötte egymást a két sereg, — *Turóczi, Chron. IV. rész, XLVI. fejt. 260. l.*, hogy egész éjjel talpon voltak mind a magyarok, mind a törökök és ágyuval lövöldöztek egymást, sőt maga Hunyadi is a krakkói dékányhoz írt levelében *Joh. de Zredna, Epist. XXXIX. Schwandtnernél II. d. 53. l.*, hogy az ágyak egész éjjel munkában voltak. Tehát ezek nem ellenkeznek Chalkokondylasz előadásával.

¹⁾ *Cuspinianus 620. l.*

²⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 149. l.* — Aeneas Sylvius *Praynál és Katonánál e. h.* azt mondja, hogy sok magyar is eltávozott ezen éjjel; a többi írók azonban erről hallgatnak.

³⁾ Hunyadi levele a krakkói dékányhoz *Schwandtnernél e. h.*

⁴⁾ *Ugyanaz ugyanott és Chalkokondylasz VII. könyv, 151. l., Bonfin szerént e. h. 339. l. hajnalban.*

⁵⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

⁶⁾ *Pray, Annał. III. d. 67. l.*

⁷⁾ *Bonfin e. h.*

⁸⁾ Aeneas Sylvius szerént *Praynál és Katonánál e. h.* a törökök támadták meg előbb a magyarokat; *Chalkokondylasz e. h.* és utána *Eugel szerént Gesch. d. Ung. III. d. 138. l.* ezek amárokát.

és a harcz mind két részről olly lelkesedéssel indult meg, mellyet csak azon elkeseredéssel leheto hasonltani, mellyet két nemzet közt a hosszas vetekedés és megrögzött gyűlölség szokott szülni ¹⁾. És így az öszveütés olly erővel és olly hirtelen történt, hogy a nyilazásra idő sem maradt, hanem mindjárt kardra került a dolog ²⁾. A törökök a magyar lovasság első jól sikerült rohamát nem állhaták ki és visszanyomattak ³⁾. Ekkor a szemes Murád vezéri tapasztaltságának, a hadi fortélyokban jártasságának új jelét adta. A thesszaliai serény lovasság Turakhán vezérlése alatt parancsára hirtelen elvágta, hogy az ütközetbe mélyen elmerült keresztyénséget fogja hátba ⁴⁾, míg maga a Székely alatt a magas bérczekről megindult, elszakadt sziklaként rohanó sereg előtt csapatait visszavonja, a győzedelem reménye által felhevült, és azt, mi hátok megett történik, nem sejtőtő magyarokat maga után csalva, elámtva, szándéka fölfedezésében akadályoztatta ⁵⁾. Így csak hamar két tűz közé jut a gyengült és kifáradt keresztyén sereg. De ez sem törheti még meg bátorságát, és egy megátalkodott csata fejlődik ki az erejére és helyzetére nézve egészen különböző két sereg közt, melly a magyarok részéről csak a jó siker hiával volt, hogy egyik legfényesebb, legünnepeltebb hadi ténynyé váljék. Bőszült oroszlánként veti magát Hunyadi egy kicsiny de bátorságában hatalmas lovag-csapattal az albániaiakra ⁶⁾, maga előtt mindent öszverombol és az előtte álló vitéz ozmán csa-

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ *Aeneas Sylvius Praemól és Katonánál e. h.*

³⁾ *Chalkokondylasz, Bonfin és Turócsi e. h.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

⁵⁾ Székely ezen vigyázatlan előhaladásának tulajdonítja *Péczei II. d. 223. l.* az ütközet elvesztét.

⁶⁾ Ázsiai lovasságnak nevezi *Engel e. h.*, a mint ő állítja, a bysanti írónál Alani. Azonban *Chalkokondylasz e. h.* egyenesen Albániaiakról (és 'Αλβάνοι) és így az albániai arnautokról szól, kik közt mint *e. h.* megjegyzi, basák szolgáin kívül ázsiai nem is volt. Ezekről ő az Alanokat (és 'Αλανοί) *IX. könyv, 192. l.*, mint a Caucasus alatt a törököktől függetlenül lakó keresztyéneket gondolan megkülönbözteti.

patot rendetlen futásra szorítja, de nincs elég ereje üldözősökre, más felől a magyar lovagok egy másik csapatja észre vévén a veszélyt, mely az egész keresztény sereget hátulról fenyegeti, hirtelen megfordulva, a Turakhán vezérlése alatt jövő thesszaliai lovagságnak esik, és azt kemény rohanások által már szinte átrontja, midőn némelly lovag-osztályok európai bégek vezérlése alatt megtérve, őt hátra fogják. Most már az egész magyar sereg minden oldalról körül volt kerítve; több felé kelle annak harcolni a győzedelem reménye által erős ozmánóság tömérdekségével, és még is helyt áll, az ellenség minden rohamait veszteséggel veri vissza; a legvitézebb törökök bátorsága is ingadozni kezd, megtörve e nem várt szilárd ellentállás által. Ezen elhatározó pillanatban Dán egyedül országának megmentésén aggodva, a köz ügyet személyes javának feláldozva, az oláh hűség ingadékonyságát a magyarokkal másodszor is éreztetendő, Chalil nagy-vezérrel ¹⁾ alkudozásba ereszkedik, és ettől aszultán nevében kegyelem- és jutalomígéretet nyervén, a csatarendből kiáll ²⁾, és abban egy nagy, pótolhatatlan hézagot hagy. Nevelte az ebből támadott zavart Székely Jánosnak a lovasság vezérének eleste, karját egy török hatalmas vágása pánczélingén keresztül lecsapván ³⁾. Míg ez az ozmánoknak új bátorságot ada, a

¹⁾ Hammer szerint *Gesch. d. Osm. I. d. 479. l.* est Chalkokondylasz csak írásbeli hibából nevezi Chatitesnek. Azonban a keleti írókban jártasabb tudós mint a görögökben, ennek itt új bizonysgát adja, mert maga Chalkokondylasz a vezért Χαλίλας-nek nevezi és ebből csak a diák fordító önkénye csinált Chatitest.

²⁾ Chalkokondylasz és utána Engel és Hammer *e. h.* — Az új török sereg megjelenésén elrémülve szaladtak meg az oláhok a *Ciliciei önkönyvek* szerint *Annal. Styriae III. d. 85. l.* — Ennek tulajdonítja főként az ütközet elvesztését *Philelphus in Litt. ad Carolum Gall. Regem. Lib. VIII. epist. 24.*

³⁾ *Bonfin e. h. 341. l., Pray, Annal. III. d. 68. l.* — Tam immani vulnere ut brachium ei cum lorica uno ictu fuerit detrahitum. *Istvánfi.*

magyarokat attól megfosztá ¹⁾). Így a hitetlenség, a vaktörténet, a nagyobb erővel szövetséget kötött, és Murád a futni nem tudókat futásra tanította ²⁾, s mint Hunyadi maga mondja: a dicsőség és csatamező az ellenség kezében maradt ³⁾.

Egész hat óráig estve tartott az ütközet ⁴⁾. A gyalogság harczolva a táborba vonta magát, a lovagság nagyobb részént elszéledt, csak Hunyadi jelent meg itt kevesed magával, keresztültörvén az ellenség rendjein. Alkalmasint azon reményben, hogy a vert had többi része is ide húzza magát, még estve megparancsolá, miszerént más nap reggelre minden készen tartsa magát; mivel ő azon helyet, hol Murád személyesen tartózkodik, előre kikémlelvén, azt fogják megtámadni adandó jelre ⁵⁾: ennek következtében némely meghittjeivel valóban el is távozott; de látván hogy seregének többi része nem gyűl, így annak vég elszéledéséről, minden további ellentállás sikeretlenségéről meggyőződván, lassabban mozgó gyalogságának, ágyuinak, táborának és minden poggyásznak hátrahagyásával, mellynek megmentéséhez úgy is reménye nem lehet, kevés meghitt lovagaival útját Magyarországra felé vette, még mielőtt az

¹⁾ *Pray e. h.* — *Spondanus* szerint *II. d. 275. l.* akkor mindjárt elszaladt Hunyadi az ütközetből, mint ezt már más ízben is tette volt.

²⁾ *Turócsi e. h.*

³⁾ Hunyadi a krakkói dékányhoz írt levelében *Joh. de Zredna Epist. XXXIX. Schwandtnernél II. d. 57. l.* — *Dukasz* ugyan *XXXII. könyv, 99. l.* az ütközet elvesztését mindjárt első napra teszi, *Bonfin* ellenben *e. h.* és *Paltram, Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 737. l.* a harmadikra, de amaz elismerve, hogy már második nap a szerencse a törököknek inkább kedvezett, emez pedig a két első nap a győzedelmet egyenesen a keresztényeknek tulajdonítva. Azonban *Chalkokondylasz e. h.*, *Turócsi IV. rész, XLVI. feje.* és maga Hunyadi *e. h.* nyilván mondják, hogy a győzelem már második nap el volt határozva, sőt a két utolsó a tábornak megívását harmad nap nem is említi. — *Aeneas Sylvius Frehernél II. d. 49. l.* azt mondja hogy mind Murád mind Hunyadi mindentűt győztek, hol magokra jelentek meg: de midőn ketten egymással szemben harczoltak, a vitézséget elnyomta a nagyobb erő és fátadság.

⁴⁾ *Turócsi és Hunyadi e. h.*

⁵⁾ *Chalkokondylasz e. h. 152. l.* — *Engel e. h.* a byzantiumi

ellenség tömérdek ereje a táborat is körülfogta volna ¹⁾. Hunyadinak e tettét csak az fogja kárhozhatni, ki a haza akkori körülményeit szorosab megvizsgálásra nem érdemesítette. Kétségen kívül dicsőbb volt volna rá nézve a gyalogsággal itt elveszni; de mit csinál ezen esetre Magyarország fő és kormányra alkalmas férfi nélkül? Látta, minden szerénysége mellett érezte ő: milly szorosan öszve van kötve éltének megmaradása a haza jövődjé sorsával s még dicsőségét is kész volt feláldozni a szeretett honnak, mellynek egész élete szentelve volt. Ő, ki a halállal rettegés nélkül annyiszor szembe szállott, ő, ki még ezen esete alatt is éltét nem egyszer kockáztatta, balra-magyarázástól nem tartott. Ennek, egyedül ennek köszönhetjük, hogy a mohácsi veszély siralmas következményeivel előbb nem borította hazánkat gyászba; ennek, hogy Mátyás dicső uralkodásának emlékével, melly még most is minden, a kényesebb érzés iránt egészen meg nem tompult honfi szívben, hazánk minden viszontagságai közt is magasztos, szinte büszkeséggel emelkedett lelkesedést szül, bírunk.

Az ütközet harmad napján a törökök, győzdelmőkben még mind nem bízva, a magyar táborban uralkodó csendben és a magokra hagyott szekerekben hadi fortélytól, vesztökre koholt cselétől kezdettek tartani, s azt sokáig nem merék megtámadni, csak Hunyadi eltávozásának hiteles tudósítása adott nekik bátorságot erre. De a hátra hagyott gyalogság ²⁾, vég veszélyét, kerülhetetlen halálát úgy is előre látván, olly hideg elszántsággal oltalmazá magát, melyet csak a bizonyos halál érzete gerjeszt az erre elkészült

írók figyelemmel nem olvasván vagy érteni nem akarván, azt mondja, hogy Hunyadi mindjárt akkor illy szín alatt előre küldötte az idegen gyalogságot, azalatt a megszökésre időt nyerendő. Őt ebben híven követi *Hammer e. h.*, ki különben e szorgalmas íróknak igen nagy hitelt adni nem szokott.

¹⁾ *Chalkokondylasz és Dukasz e. h.*, kik szerint az hajnalban, midőn még sötét volt (Dukasz), utolsó órváltáskor (Chalkokondylasz) történt. *Bonfin is e. h. 339. l.* azt következő napra teszi, de kevéssel a tábor megtámadása előtt.

²⁾ *Optimi et fortissimi Pannonum Chalkokondylasz VII. könyve,*

erős szívekben. Murád több sikertelen kísérlet után végre is kénytelen volt egész gyalogságát kiállítani, minden ágyuit elővontatni, egész erejét megfeszíteni, hogy a negyvennyolcz órai csatában kifáradt maroknyi népen diadalmaskodhas-sék. Így is több óráig tartott az egyenetlen csata ¹⁾, és csak a jobb sorsra érdemes hősök holt testein szegezhetette ki a szultán vér-áztatta győzdelmi zászlóit ²⁾.

Ez volt vége ezen nem dicstelen, de következéseiben siralmas ütközetnek ³⁾. Hunyadinak szép jól elrendelt serege

152. l. — Egyenesen cseheknek és lengyeleknek mondja őket *Dlugoss XIII. könyv, 47. l.*, németeknek és cseheknek *Engel e. h. III. d. 139. l.*, még pedig azért, mint *Hammer* mondja *Gesch. d. Osm. I. d. 148. l.*, mivel ezekről állítja Chalkokondylasz, hogy az ágyuk körül voltak. De ezt a tudós orientalista csak rá fogja a görög történetíróra; mert az sehol sem mondja, hogy az ágyuk körül németek és csehek voltak volna; sőt a rigómezei csatáról szóló egész hosszas előadásában a Hunyadi táborában magyarokon és oláhokon kívül, semmiféle más nemzetről egy szóval sem emlékezik. Mindemellett nem kívánjuk állítani, hogy a zsoldosok közt nem lehettek németek és csehek is; de a többség magyarból állott: itt is tehát főként magyaroknak kellett lenni, s így hőfenség elleni vétkeknek tartanók, az említett tudósok alaptalan de különben is fonák okoskodásait követve, hazánkúrait egy halállal kivívott borostyántól megfosztani, mellyet *Chalkokondylasz e. h.* nyilván tulajdonít nekik.

¹⁾ ἄσθεν μαχόμενοι περιπλήθουσάν ἀγοράν ἀνδρες γυνόμενοι ἀγαθὸν ἐτελεύτησαν (hajnaltól fogva harczolva délelőtt mint derék tértak haltak meg) *Chalkokondylasz VII. könyv, 152. l.* E helyet nem jól fogta fel a diák fordító, midőn így adja: Panones per totum diem in conferta hostium turba pugnantes, cum fontem viri optimi et fortissimi, tandem occubuere. Itt δ a περιπλήθουσάν ἀγοράν kifejezést (mi tulajdonkép azt teszi: piac megteleése idejékor azaz reggel és dél közt, mint szótárírók is megjegyzik) nem értve, azt in conferta hostium turba-nak fordítja s néhány órai viadalból egy egész napi harczot csinál; mi mind *Engelt e. h. 140. l.*, mind *Fesslert e. h.* tévedésbe hozta.

²⁾ *Chalkokondylasz e. h.* és *Bonfin e. h. 339. l.*

³⁾ *Pray, Annal. III. d. 70.* és utána *Katona VI. d. 606. l.* közli ezen ütközetről Aeneas Sylviusnak a pápához írt és általunk

oda volt. Tizenhét ezer bajnok ¹⁾ találta abból halálát a csatamezőn: 9,000 magyar ²⁾, mintegy 2,000 idegen zsoldos ³⁾ és 6,000 oláh. Ezek a nekik adott ígéretek ellenére még az ütközet alatt öszvevagdaltattak ⁴⁾. Fegyvereiket ugyanis, mellyek tőlök átmenetelőkkor elszedettek, visszakérvén, így a keresztyénekre rohanandók, ezt ugyan megnyerték, de új árulás forralásáról estek gyanúba; azért a szultán parancsára a rumili basa vezérlése alatt 20,000

már több ízben említett levelét, mellyben gunyolódva tudósítja őt annak egész folyamáról; min azonban csudálkozunk nem lehet: mert maga azt mondja: sic me praesente regio culmini junior Szilagyi (hogy itt Cillejusnak kell állani, jól jegyzi meg *Fessler IV. d. 681. l.*) Comes asseruit, cui ex socero Rasciae despota, illarum partium novitates facile perscribuntur, és így Hunyadinak két legmérgesebb ellenségétől vette e tudósítást, és úgy látszik, épen azért a dologban maga is kételkedvén azt veti utána: licet errare, falli, decipi atque mentiri etiam principes queant.

¹⁾ *Chalkokondylasz* és utána *Engel e. h.*, *Katona VI. d. 621. l.* és *Hammer e. h.* — *Budai Ézs. Magy. Hist. I. d. 216. l.* tizen-nyolcz, *Dlugoss XIII. könyve, 47. l.* tizenöt, *Spondanus II. d. 275. l.* Michoviusra utalva tizenkét, *Bonfin e. h.* és *Cromer XXII. könyve, 510. l.* nyolcz, *Paltram* pedig *Chron. Austr. Pex Jeromosnál* mind két részről száz ezerre teszik a holtak számát, azt vetvén utána, hogy a törökök többben voltak mint a keresztyének. *Drechsler* szerint végre *Chron. Turc. ad h. ann.* csak ezer keresztyén mentette meg életét szaladással.

²⁾ *Engel e. h.* — Nyolcz ezer magyar fordul elő Murádnak a korinthosiakhoz írt levelében *Bonfin e. h.* Ennyiről szólnak *Curaeus I. dar. 259. l.* és *Pethő 72. l.* — Aeneas Sylvius ellenben *Praynál* és *Katonánál e. h.* ezek számát 30,000-re teszi.

³⁾ *Engel* szerint *e. h.* német és cseh. — Hogy a csehok és németek mind elvesztek, mondja Aeneas Sylvius is *Praynál* és *Katonánál e. h.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz e. h.* és utána *Engel e. h.* — *Hammer* ugyan csudálkozik, hogy *Engel* honnan vehette ezen állítását; de úgy látszik, a tudós férfi nem igen olvasta *Chalkokondylaszt*, bár több helyen utal rá, különben illy kétségei nem támadtak volna.

ember által körülfogattak és öszvekonczoltattak ¹⁾). Dán adót és a török sereghez 300 gyalognak, 400 lovagnak állítását ígérve, tudta a maga és némely bajtársai életét megmenteni ²⁾). A csatáról megmenekedtek közül is csak kevés jöhetett haza, a nagyobb rész az ólálkodó ráczok martaléka lett ³⁾). Szinte az egész magyar nemesség ⁴⁾), vagy legalább annak színe elveszett ⁵⁾). Pelsőczy Imre és László, amaz erdélyi vajda, ez gömöri főispán, Marczali Imre, Szécsi Tamás, Frankó bán, Székely János, Losonczy Benedek, Alsó-Lendvai Bánfi István ⁶⁾), Csáki György Szathmár vármegyei főispán ⁷⁾), Szécsi Imre és László, Frangepán, Nádasdi Imre ⁸⁾), Andrásdi Berta ⁹⁾), a pápai követ ¹⁰⁾ és má-

¹⁾ Luccari Ristratto dei Annali di Ragusa 95. l. *Gebhardi Gesch. von Ung. IV. d. 319. l.* és *Chalkokondylasz e. h.*

²⁾ *Engel e. h.*, Luccari *Gebhardinál e. h.* és *Fessler IV. d. 678. l.* — A valóságos béke azonban Dán és Murád közt később esett meg; mert ekkor a szultán Wlád Drakulát, Drakulának fiát, tette oláh vajdává. Leunclavii *Hist. Musulmanorum* 522. l. *Gebhardi e. h. 310. l.*

³⁾ *Turóczi, Chron. IV. rész, XLVII. fejt. 262. l.* — *Schickfuss* szerint *I. könyv, 110. l.* György despota seregével elállotta Skandarbégt utját, hogy ne jöhessen Hunyadi segítségére. De itt ő nyilván a vármai csatát vegyíti öszve a rigómezeivel.

⁴⁾ *Turóczi e. h.*

⁵⁾ *Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Turóczi e. h. XLVI. fejt. 260. l.* Hasonl. *Dlugoss XIII. k. 47. l.* — *Pethő 72. l.* a holtakat így adja elő: Palóczy (helyesebben Pelsőczy) Imre erdélyi vajda, és Palóczy (megint Pelsőczy) László, Székely János, Marczali Imre, Bánfi István, Frankó bán, Székely László és Tamás, Losonczy Benedek. Hasonl. *Budai Ferencz. I. d. 139, 318. II. d. 590. és 664. l.*

⁷⁾ *Szirmay, Szathmár Vármegye I. d. 96. l.* — *Bonfinnál e. h. Georgius Giack.*

⁸⁾ *A Cillei évkönyvek, Annal. Styriae III. d. 85. l.* Hasonl. *435. l.*

⁹⁾ *Budai Ferencz, Polg. Lex. I. d. 41. l.*

¹⁰⁾ *Ferrarius 494. l.* és *l'Enfant, Hist. des Hussites II. d. 157. l.* — A Cillei évkönyvek azt állítják, hogy ő elfogattatott. *Annal. Styriae III. d. 85. l.*

sok a holtak közé számláltattak. Fogságba igen kevesen estek, és név szerént csak Szakadáthi Tamást, ki sebekkel terhelve jutván a törökök kezébe, esztendeig szenvedett rabszolgaságot¹⁾, és Korogyi Jánost, ki Ázsiába vitetett és innen hat hónap múlva elszökvén, kerülő úton jutott haza²⁾, tudjuk felhozni³⁾. Így a törökök győzödelme tökéletes volt⁴⁾, de igen sok vérrel vásárolva⁵⁾. Veszteességük szinte meghaladta a magyarokét⁶⁾. Murád a futókat nem merte üldözni, az illy ellenségtől még vert állapotjában is tartván⁷⁾.

1) Mondja ezt V. László egy 1455-ben részére adott új adománylevelében, melyet Cornides írományából közöl *Katona VI. d. 620. l.* — *Gróf Kemény* szerént *Kurznál Magaz. 314. l.* ezen Szakadáthi szász, — *Lehoczky* szerént *Stemmatogr. II. d. 368. l.* Jánosnak, Jakab fiának, Gergely unokájának fia volt. Így adja elő származását László királynak most említett új adománylevele is.

2) *Bonfin e. h.*, ki őt Korothna Jánosnak nevezi.

3) *Dlugoss e. h.* az elfogottak számát 12-re teszi. A többi egykorú írók ezen körlményt hallgatással mellőzik el. Midőn tehát a jóval később élt *Kantemir, Osman. Gesch. 135. l.* hét, *Spondanus II. d. 275. l.* éppen tizenkét ezerről szólnak, hitelt nem érdemelnek.

4) *Leunclaeii, Annal. Turc. Script. Bys. X. d. 257. l.* — Tudtomra egyedül *Sanuto, Duchi di Venez. Muratorinál Script. Rerum Ital. XXII. d. 1131. l.* tulajdonítja a győzödelmet a magyaroknak, új adatot szolgáltatván arra, hogy még a legvitázhatatlanabb történeti tények ellen is lehet bizonyosságot felhozni.

5) Hunyadi a krakkói dékányhoz írt levelében *Joh. de Zredna Epist. XXXIX. e. h. 57. l.*, *Engel, Gesch. von Serb. 397. l.* és *Gesch. von Ung. III. d. 140. l.*

6) *Bonfin e. h.* és *Curaeus, Annal. Siles. I. d. 259. l.* — *Cromer XXII. könyv, 510. l.* és utána *Pray, Annal. III. d. 67. l.*, valamint *Pethő 72. l.*, *Gebhardi e. h. II. d. 78. l.*, *Fessler és Hammer e. h. harmincz, Budai Ész. Hist. I. d. 216. l.* harmincz-négy, *Aeneas Sylvius* végre *Praynál* és *Katonánál e. h.* kilenczvenezzerre teszik. — *Chalkokondylasz VII. könyv, 152. l.* a török holtak számát csak 4000-ben alapítja meg, azt vetvén utána, hogy a rácz fejedelem számláltatta a holt testeket meg; azonban ez ellenkezik a véres ellentállással, melly három napig tartott, mint ezt maga is elismeri.

7) *Chalkokondylasz VII. könyv, 152. l.*

Hunyadi előre sejdítván azon számos veszélyeket, melyek őt útjában környezhetik, csakhamar eltávozta után a táborból, megvált csekély számú, és ellenséges földön komoly védelemre elégtelen kísérőtől; kevéssel azután még hű szolgálait is, kik személye körül maradtak volt, más felé utasította, olly reménnyel, hogy egyenként könnyebben haza vergődhetnek ¹⁾. Másnap kénytelen volt lováról is leszállani, és azt nagy fáradsága miatt elhagyni ²⁾. Még az nap egy útjában eső domb tetejéről hirtelen megszemlélt török katonacsapat elől egy közel tóban rejti el magát ³⁾. Így ezen veszélyt elkerülte ugyan, de majd egy számosabb török csapat közé jut, és minden ellentállás sikertelen vakmerőség lévén, kénytelen magát megadni ⁴⁾. Ez azonban a fogoly becsét nem ismerve, még több zsákmány után indult, és Hunyadi őrzését csak két hátra hagyott katonára bízta ⁵⁾. Nem soká a megvetett foglyon nehéz arany lánczot sejdítván meg a két ór, e felett összevesz;

¹⁾ *Dlugoss XIII. könyve, 47. l. és Chalkokondylasz VII. könyve, 153. l.*

²⁾ *Chalkokondylasz e. h. és Bonfin e. h. 342. l.*

³⁾ *Chalkokondylasz e. h. — Swetsánnál (Σβετζανίον) Engel, Gesch. v. Serv. 397. l. Azonban Chalkokondylasz szerint e. h., kiből látszik Engel ezt venni, Hunyadi az első nap az egész vele együtt megindult csapattal Svetsánnig ment, ezután estve vált el attól némelly meghitt embereivel (ἐπιλε ξάμενος τοὺς ἰδίους αὐτῶν) folytatván útját, végre viradta előtt hagyta el ezeket is. Reggel rejtezett el a törökök elől a tóban, és így ez Svetsánnál nem történhetett.*

⁴⁾ *Fessler szerint IV. d. 678. l. ez a karadaghi hegyek közt történt. — Egyébiránt Bonfin és Chalkokondylasz azt állítják, hogy két utonállónak esett hatalmába: de már Turóczi XLVII. fej. 267. l., Hageck 772. l. és Pethő 72. l. törököknek mondja az elfogókat; sőt maga Hunyadi a krakkói dékányhoz írt levelében török fogságról szól. Joh. de Zredna Epist. XXXIX. Schwandtnernél II. d. 58. l.; Icanics pedig, ki a dolgot, mint maga állítja, Hunyadi-től magától hallotta, úgy beszéli azt, mint mi előadjuk. Adnot. ad Joh. de Zredna. e. h.*

⁵⁾ *Dlugoss e. h. 48. l.*

ezen kedvező alkalmat használva a szemes hős, hirtelen az egyik kezéből a kardot kirántja s azzal kísérőinek egyikét megöli, a másikat elkergeti ¹⁾, és így szabadságát visszaszerezve kalandos útját folytatja. Azalatt György rácz fejedelem az ütközet kimeneteléről és Hunyadi megszökéséről értesülve, ezen körülményt hasznára fordítandó, szoros parancsot hirdet ki tartományaiában, melly szerént halál büntetése alatt minden magyart megállítani és a helybeli felsőség elejébe vezetni kelle, melly azután személyét megvizsgálva, Hunyadit hozzá küldi, a többit szabadon bocsátja ²⁾. Ezen rendelés következtében, midőn a bujdosó hős éhség által ösztönözttetve, némelly a mezőn dolgozó ráczokat eleség végett felszólította ³⁾, általok közel viskókba vitetvén, itt szegénységökhöz képest kenyérral, hagymával és vízzel megvendégeltetik ugyan — ezen egyszerű lakomára a kormányzó később is megelégedéssel emlékezett vissza ⁴⁾, — de egyszersmind le is tartóztatik. Pénze, kérései és ígérete nem maradának egészen siker nélkül, és Belgrádig kísértetése iránt mellékutakon ígéretet eszközölnek ⁵⁾, mellynek következtében egy istállóban éjjelig el is rejtetik; de a kapzsi parasztok az ígért jutalom felett már előre öszeveszvévén, egyik boszuságában az egész dolgot fölfedezi az illető tisztviselőnek, mellyre Hunyadi mindjárt elfogatik és Györgyhez küldetik Szendrőbe ⁶⁾. Itt

¹⁾ *Bonfin, Turóczi, Chalkokondylasz, Dlugoss és Ivanics e. h.*

²⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

³⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — *Bonfin és Turóczi szerént e. h.* csak egy rácz volt itt, ez is zsákmány után ólálkodott; *Fessler* szerént végre ez Kladowa környékén történt.

⁴⁾ *Bonfin e. h.*, rövidebben *Chalkokondylasz e. h.*

⁵⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 154. l.* — *Bonfin és Turóczi szerént e. h.* mindjárt rá állott a rácz, vagy rabló, hogy Belgrádig vezeti. Hasonl. *Székely Krón. 207. l.*

⁶⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — *Turóczi szerént e. h.* a rácz rabló olly szín alatt, hogy Belgrádig vezeti, hitetlenül Szendrőre vezette

börtönbe vettette ¹⁾ az örök segítségével meg akart szökni, vagy általok a városban György ellen zendülést éleszteni, és az így támadandó zavar alatt szabadságát visszanyerni : de a dolog elárultatott, és az örök halállal lakoltak ²⁾). Hunyadi ezen hosszas bujdosása alatt azon jövendölést, hogy e keresztyénség szerencsétlensége Konstantinápoly elvesztéséig nem szűnik meg, nem csak hallotta, hanem el is hitte ³⁾).

és György embereinek átadta; *Bonfin* szerint ellenben ósziatén bánt vele, valóban Belgrádra akarta vezetni : de útjában Szendrőben ott-léte elhűsödve, György parancsára elfogatott. Később Hunyadi, megbízottja Abalam Zsigmond által a karok és rendek előtt a többek közt György rácz fejedelemnek egy Pataki László nevű házi emberét vádolta azzal, hogy ő birta volna urát elfogatására. Pataki nevében a dolgot megbízottja Szentgyörgyi Zsigmond merőben tagadván, a kérdés elintézése párviadalra utasítottatott. Datum Bude sexagesimo die octavarum festi Epiphan. domini praedictarum 1430. Gróf Kemény *Kurz nál Magaz. I. d. III. füz. 315. l.* Ezen ügynek kimenetele tudva nincs.

¹⁾ György despota őt pluribus sub diebus sub firma custodia et metu mortis teneri et conservari fecisset, azt mondja a magyar udvari törvényszék most említett levelében *Kurz nál e. h. 316. l.*

²⁾ *Chalkohondylasz e. h.*

³⁾ *Engel, Gesch. v. Serv. 397. l. és Gesch. v. Ung. e. h.*

XVI.

1448—1449.

A fősvény György nevezetes foglya átadásával megkínálta Murád szultánt ; de ez némellyek szerint nagylelkűségből nem akart alkuba bocsátkozni, mások szerint az ajánlott föltételeket nem találta illendőeknek, elfogadhatóknak ¹⁾. Az alatt Hunyadi barátai és tisztelői mindent elkövettek szabadsága eszközlésére. Három ragusai előkelő polgár György szolgálatában, Sorgo Pascal, Giorgi Damián és Rossi Alajos mindjárt közbe veték magokat ²⁾. Magyarország karai és rendei is, az ütközet szerencsétlen kimenetelét és a kormányzó fogságba jutását megtudván ³⁾, tüstént özvegyültek Szegeden ⁴⁾, és alkudozásokba ereszked-

¹⁾ *Engel, Gesch. d. Ung. III. d. 141. l.*, Pejachevich Hist. Serviae 352. l. *Fesslernél. IV. d. 678. l.*, ki szerint a ravasz fejedelem arról is gondolkodott, hogy foglyát megölettesse, de előbb szomszéd bégek által kívánta Murád gondolkozását kitapogatni. — Murád indokai közül az elsőt fogadja el *Péczei II. d. 225. l.* Ez regényesebb, de a másik valószínűbb.

²⁾ *Engel, Gesch. von Ragusa 172. l.*

³⁾ Egy darabig Hunyadi sorsa felett a keresztyénség aggodalomban volt, nem tudva: elesett, a hegyek közt bujdosik, vagy pedig György fejedelem kezébe jutott-e? de ez utolsót legvalószínűbbnek tartotta. Aeneas Sylvius többször említett levele a pápához *Praynál, Annal. III. d. 70. l.*, *Katonánál VI. d. 606. l.* és *Fejér, Hunyadi. 129. l.*

⁴⁾ *Difficillime liberatus est (Hunyadiról van szó) per Praelatos et Barones ac communitatem Regni, qui mox audito periculo belli et captivitate sua celeriter fuerunt in Zegedinum congregati, et ab-*

tek kiszabadítása iránt ¹⁾. Marnavich György pedig Zwojniknak örökös ura, minden haladék nélkül sereget is gyűjtött és azzal Szendrő alá robogott ²⁾. Mind e mellett Hunyadinak szabadságát oly föltételek alatt kellett megvásárolni, mellyek önérzését mélyen megsértették. Neki, ki az alacsony gondolkozása Cillei-nemzetséget szívéből gyűlölte, azzal halálos ellenségeskedésben élt, esküvéssel kelle fogadni, hogy nem csak megbékél, hanem nemzetségi szövetségre is lép azzal, kisebb fiával Mátyással Erzsébetet, Cillei Ulriknak Katalintól, György fejedelem leányától, született kised leányát ³⁾ annak idejében elvéteti, most pedig eljegyzi ⁴⁾. A rácz fejedelemnek egyébiránt minden

inde tractaverunt liberationem ipsius Gubernatoris. *Ivanics, Admot. ad Epist. Joh. de Zredna Schwandtnernél II. d. 58. l.* Hogy ekkor valósággal együtt voltak az ország mind egyházi, mind világi főrendei Szegeden, kitetszik azon levelökből, mellyet némelly magyaroknak Lengyelországba tett beütések tárgyában írtak a lengyelekhez *Schwandtnernél e. h. 59. l.*, mint ezt alább bővebben meglátjuk. *Turóczi* ugyan *IV. rész, XLVIII. fejt. 262. l.* a Hunyadi kiszabadítása iránti alkudozásokat a főrendekre szorítja, és ezt elfogadják mind *Katona VI. d. 630. l.*, mind *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 141. l.*: azonban *Ivanics* szavai tisztábbak, hogysem az iránt kétségünk lehetne, sőt maga *Turóczi* is mondja, hogy Szegeden igen számos nemesség is gyűlt össze.

¹⁾ *Ivanics e. h.*

²⁾ Kitetszik ez Hunyadinak ezen tette tekintetéből adott adományleveléből, mellyről mindjárt bővebben szólunk. — *Julius Caesar* szerint *Gesch. von Steyermark. VI. d. 138. l.* Cillei Ulrik közbevetésére nyerte meg szabadságát.

³⁾ Ez már előbb 1443. el volt jegyezve János görzi grófnak, mihelyt elérndi illő idejét *Stain, Repert. Austr. II. d. 593. l. Coronini Genealog. Comit. Gorz. 408. l.*

⁴⁾ *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 141. l.* — *Bonfin III. tiz. VII. könyv, 342. l.* azt mondja, hogy Mátyásnak, a kormányzó fiának, kellett elvenni György leányát, a Cillei gróf unokáját (ut ea gubernator conditione dimitteretur, uti Mathias eius filius despotis gaudam, comitis Ciliae neptem uxorem duceret); de ez, mint *Gebhardi e. h. II. d. 78. l.* helyesen megjegyzi, lehetetlen volt, a két házastulandó idejét és azt tekintve, hogy György leánya már Cillei Ulriknál volt férjnél: de azért még sem lehet Bonfin előadását egé-

magyarországi jószágai visszaadattak ¹⁾. Ezen föltételeket a Szegeden összevgyült rendek is meg fogják erősíteni ²⁾, és a dolog nagyobb bátorságára László, Hunyadi nagyobb fia, Szendrőbe küldetik ³⁾, mint tús ⁴⁾. Így nyerte meg

szen elvetnünk, hanem, bár mind ezekről Turóczy említést nem teszen, *Prayt* követte *Annal. III. d. 68. l.* az előadottak szerint kell módosítanunk; annnyival is inkább, mivel a későbbi írásbeli egyezés a felek közt est gyámoltója. *Katona VI. d. 629. l. Stritterre* utalva *II. d. 373. l.* azt állítja, hogy Chalkokodylász szerint Hunyadi leányát volt kénytelen György nához férjhez adni. Azonban Strittert Chalkokodylász diák fordítója vitte tévedésbe. Mert az eredeti szöveg *e. h. 154. l.* ez: Ἰωάννης δὲ ἐπιγαμίαν αὐτῷ ποιούμενος, καὶ ἀρροσάμενος τὸν παῖδα αὐτοῦ, ἀπέπεμφεν ἐπὶ τῆν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐς Βουδην, mellyet a diák fordító így ad: Joannes autem affinitatem iungens cum illo, *filium suam filio eius in matrimonium collocando*, remissus est Budam in regnum suum. Ha megengedjük is, hogy a görög szöveg egy kevésbé homályos, úgy még is a diák fordítás minden esetre hibás, és azt úgy is lehet és kell értenünk, hogy Hunyadi saját fia által lépett Györggyel házassági szerződésre. Egyébiránt *Fröhlich, Tentam. Gen. et Chron. Com. Gor. 225. l.* és *Ritterhuisius* szerint *Geneol. Imper. Regum ect.* ezen Erzsébet Cillei Ulrik leánya, mint Mátyás arája holt meg, még pedig mint annak idejében meglátjuk kévéssel atyja halála előtt.

¹⁾ *Dlugoss* szerint *XIII. könyv, 48. l.* György ezen jószágokat ajándékban követelte: de ezeknek már előbb is birtokában volt, mint feljebb látók.

²⁾ *Dlugoss e. h.*

³⁾ *Bonfin e. h., Turóczy, Chron. IV. rész, XLVII. fejt. 262. l.*

⁴⁾ *Heltai I. d. CXXXII. rész, 405. l.* — György fejedelem nem akarta Hunyadi fogságából kiereszteni, azt mondja a magyar országos tanács egy későbbi 1450. dik évben kelt és már feljebb említett levelében, nisi certis pactatis et obligaminibus a nobis superinde exactis; később még ezekkel sem elégedék meg, és a szabadon bocsátást megtagadá, nisi egregium Ladislaum filium suum loco eiusdem in eandem captivitatem dicti domini despoti collocasset, sed et ab eodem domino gubernatore praeter scitum nostrum diversa obligamina litteris mediantibus roborata ad omnem suam voluntatem extorsisset, Ér-Somlyó várát és minden ezt és már birtokait illető levelet kicsikarván; mi által ő notam infidelitatis in hac re contra nos et sacram huius Regni coronam incurrit. Gróf Kemény *Kurznał Magaz. I. d. III. füz. 316. l.*

szabadságát Hunyadi, miután mintegy két hónapig volt volna fogva ¹⁾. December 24-kén ért Szegedre ²⁾.

Hunyadi, mihelyt a magyar földre ért, Marnavich György hűséges szolgálatait a kucsewoi és brancsewoi urodalmakkal a macsói bánóságban és minden tartozandóságaival, mellyeket, mint annak idejében láttuk, még Ulászló király adományozott volt neki, jutalmazta meg ³⁾. Szegeden a nagy vesztség, és számos elestek özvegyeinek, árváinak, rokonainak jajgatásai mellett is, az elejébe siető nemesség sokasága által örömkialtások közt buzgó elragadtatással fogadtatott ⁴⁾. Az országnak mind egyházi, mind világi nagyai részt vettek ezen köz örömben, és köztök a legnagyobb egyetértés és barátság uralkodott, mint ezt Hunyadi maga megjegyzi a krakkói dékányhoz és a zengi grófhhoz, Rómában és Nápolyban lévő követeihez még Szegedről december 30-dikán írt leveleiben ⁵⁾. „A mult veszély, így folytatja a kormányzó előadását, az elméket inkább élesztette, mint elnyomta; a miért én is biztosan reménylem az elvesztek visszanyerését. A hit és haza oltalma újra rám bízott. Ezen szerencsétlenségek és viszontagságok hátorságomat nem törheték meg, sőt inkább azt élesztik. huzdtíják, magamnak tanulságul szolgálnak és vigyázóbbá

¹⁾ *Dlugoss* ugyan e. h. *Kalonánál* 3 hónapra teszi fogságát: de ő a rigómezei ütközet és hosszasanbujdosása után jutván ebbe és dec. 24. Szegeden lévén, két hónapnál semmi esetre sem jön több ki.

²⁾ Karácsony estvéjén (in vigilla festi natalis Domini) Hunyadi maga a krakkói dékányhoz írt levelében *Joh. de Zredna Epist. XXXIX. Schwandtnernél II. d. 58. l.* Karácsonyra (erga festa Domini natalitia) teszi megérkezését Szegedre *Turóczi is e. h. 262. l.*

³⁾ Ezen adománylevelet, mellyről már több ízben szólánk, Datum Zegedini anno Domini 1448. 20. dec. legelőször kiadta *Kerchelich, Notit. Praelim.* 272. l. belőle *Kaprinai, Hist. Dipl. II. d. 565. l.* és több más újabb írók. Megvan az *in form. solemn.*, mellyet *Kocachich* adott ki 272. l. De itt a kelet napjában hibának kell lenni: mert, mint feljebb látók, Hunyadi, saját előadása szerint, mellyet *Turóczi* is támogat, pár nappal később ért Szegedre.

⁴⁾ *Turóczi és Bonfin e. h.*

⁵⁾ *Joh. de Zredna Epist. XXXIX. és XL. Schwandtnernél II. d. 57, 59. l.*

tesznek. A mindenhatónak ezen újabb sujtása nem annyiban semmivétételünkre, mint okulásunkra volt számítva. Azért a hit és keresztyénség védelmében fellépni kész vagyok, s mind addig nem nyugszom, míg az ellenség nem diadalmaskodom, vagy ezen tusában haláloamat nem találom; minden esetre pedig arról gondoskodandom, hogy az ozmánok azon nyugodalmat, melyet ezen győzelmökből várhatnak, fel ne találják. Vesztségünk nagy, de még sem oly mértékben, mint a közhír terjeszti. Az ellenség Macedoniának megtartására több vért ontott, mint mi visszavételének kísérletében elveszténk.“ — Ha itt a kormányzó a veszélyt kevesbíteni, a haza segédeszközeit nagyítani és oly reményeket nyújtani látszott is, melyeket szívében talán nem ápol: ezen nem akadhatunk fel, ha meggondoljuk, hogy ezen levelek oly udvaroknál munkálkodó követeihez intézvék, honnan ő jövődö terveinek létesíthetésére segedelmet várt. Egyébiránt nagy megelégedésére és nyugtatására szolgált Hunyadinak az, hogy katonái közül sokan az ütközet után Skanderbéghez, — ki az ellene küldött Mustafa basát egy elhatározó ütközetben megverte, seregéből 10,000-ret öszvevagdalt, 14 zászlót elfogott volt ¹⁾ és most a keresztyének segedelmére sietett — jutván, ez által visszamenetelökben segítették, és most szállingózva haza kezdettek érkezni ²⁾.

A szegedi országos öszvejövetelben a Felső-Magyarországon támadott rendetlenségek is szóba jövének. Itt sokan nem hajtottak a Fridrikkel kötött fegyverszünetre, annyival kevésbbé az országos tanács és a másfelé elfoglalt kormányzó tekintetére. Maga a hajthatatlan Giskra az utolsó országgyűlési végzése ellenére folyvást László király kapitányának nevezé magát, és kénye szerént adá parancsait; de mind e mellett féktelen cseheit nem tudá zabolán tartani. Ezeknek egy része, különösen a kelyhesek, öszvecso-

¹⁾ *Marinus Barlett. IV. könyv, és Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 351. i.*

²⁾ *Bonfin e. h.*

portoztak Szepes és Sáros vármegyékben, magokat függetlenekké tették, testvéreknek (bratrik) nevezték, a catholicus nemesek jószágait feldúlták ¹⁾, sok, a római tanokhoz, a szent-szék rendeletéhez ragaszkodó papot az urvacsorának két alakbani osztogatására szorítottak; sőt ezek közül egy csapat az ujbári erősséget meglepven, hatalmába kerítette, és e környéket is pusztító kiütései által háborgatni kezdte. E mellett Komoróvszky Péter, ki Giskrától elvált, Liptó vármegyében zsarnokoskodott; Szakolczai vagy Szentmiklósi Pongrácz pedig ²⁾, ki ezen zavarban Berencset Nyitrában, Óvárt Barsban és Sztrecesént Trencsénben hatalma alá hajtá ³⁾, előbbi megfenyítettéseiről megfejelkezve, ezen váraiból újra pusztítva futotta keresztül az egész felső vidéket, és az itt nyert zsákmánnyal nem elégedve meg, régi megrögzött szokásaként majd magára, majd másokkal egyesülve, hol Osztrákhonba, hol Morva- vagy Lengyelországba csapott ⁴⁾, különösen Osztrákhon több alattvalóival, nevezetesen az Idensberger-testvérekkel, Rohrer Tóbiással, Arberger Lenharddal és másokkal egyesítésre lépven, a Morva-terét (Marchfeld), hol már 50 esztendő óta nem volt csend, szinte 7 évtől fogva pusztította, mindent feldúlt, tüzzel, vassal adót zsarolt, sőt a várakban lakó nemességet is maga iránt hűségesküvésre szorította, és végre még a bécsieket is olly rettegésbe hozta, hogy a városból sem mertek kimenni. Ezen rablók ellen Eiczinger Ulrik, Buchheim János és Lichtenstein Kristóf már előbb ki voltak küldve. Ezek az osztrákok közül többeket megaláztak

¹⁾ *Turócsi e. h. XLIX. fej. 264. l.*

²⁾ *De Roo, Annal. Austr. V. könyv, 183. l. és Haselbach Pez Jeromosnál II. d. 859. l.* hibásan mondják Pongráczot lengyel eredetűnek, mert *Turócsi* nyilván mondja, hogy magyar volt.

³⁾ *Székely Krónikájában 209 l. és Pethő Magy. Krón. 73. l.* egész szenteséggel mondják: Komoróvszky liptói, Pongrácz turócsi király lett; az utolsó birta Óvárt, Berencset és Sztrecesént.

⁴⁾ *Turócsi e. h.* — Ez ugyan nem szól morvaországi pusztításairól, de azokat nyilván bizonyítja az alább említendő egyesség ezen tartománnyal.

de a dolognak véget vetni nem tudtak ¹⁾. Most közelebbről vakmerősége által elragadtatva, maga s társai nevében Fridrik római királynak egyenesen hadat izent ²⁾.

Ezek iránt Magyarországon, Osztrákhonban és Morvaországban több intézkedések történtek részint még Hunyadi megindulása előtt a törökök ellen, részint távollétében, de kevés sikerrel. Perényi János tárnok ugyanis, az ujbáryi erősségnek a cseh rablók általi elfoglaltatása értésére esvén és attól tartván, hogy, ha egyszer ott megfészkelhetik magokat, bajosabb lesz őket kiverni, ezen vár rögtöni visszavételére Terebesről megindult, és a bártfaiakat ezen ügyre nézve mind tanácscsali, mind telteli segítségre felszólította ³⁾; de a mint látszik, céljt nem ért, mert bár ez nyárban történt, a rablások még őszszel is folytak, mint azelőtt.

Valamivel nagyobb sikerrel lépett fel Fridrik király Pongrácz ellen. Az ő beütései tekintetéből ugyanis június 10-kén Kremsben országgyűlést tartott ⁴⁾. Itt azon előadására, hogy ezen pusztítások miatt a rakersburgi fegyverszünet értelmében tett panaszai a magyar rendek előtt minden következés nélkül maradtak, a háború Pongrácz ellen elhatározottat, úgy hogy a király személyesen vegye által

¹⁾ *Haselbach e. h., Arenpeck, Chron. Austr. Pex Jeromosnál I. d. 1256. l. és de Roo, Hist. Austr. V. könyv, 200. l.*

²⁾ Ezen hadizenő levél cseh nyelvből fordítva megvan máj. 16-káról 1448. *Sylogge Dipl. Kollárnál Analect. Vind. II. d. 1325. l.*

³⁾ Datum Terebes die Dominica proxima post festum ascensionis Domini (május 5-dike) *Wagner, Diplom. Comit. Sáros 64. l. és innen Katona VI. d. 573. l.*

⁴⁾ Az országgyűlésre meghívó-levél máj. 16-dikáról 1448. megvan *Kollárnál Syll. Dipl. e. h. 1326. l.* — Fridrik már 1447-ben is készült Pongrácz ellen fegyveres erővel; erre segedelem végett sept. 13. és 18-dikán felszólította Krems és Stein városait *Chmel, Regest. 237. l.*, valamint sept. első felében Bécs városát *Kollár, Anal. Vind. II. d. 1316. l.* A városnak erre adott felelete kelt Freytag nach des heiligen Creutz Tag Exaltationis (sept. 15.) *Kollárnál e. h.* Ezen felszólításoknak azonban úgy látszik semmi következményök nem volt.

az ellene menő sereg vezérlését, és a nemesség személy szerint jelenjen meg minden tizedik jobbággyával, de minden innen húzandó következés nélkül; mivel ezen teherrel az ország határain kívül nem tartozik ¹⁾. Azonban még mielőtt a gyűlés befejeztetett volna, János sz. Angyal bíbornoka s pápai követ, és Cillei Ulrik közbenjárására egyezés köttetett egy felől Fridrik király, más felől Szakolezai Pongrácz és Ország Mihály közt, a következő föltételek alatt: 1-ször. A háborúzás megszűnik mindkét részről; Szakolezai Pongrácz és Ország Mihály nem fognak fegyvert Fridrik ellen, kivéven ha Magyarország keverednék vele háborúba. Ez iránt külön kötelezést adnak magokról. — 2-szor. A foglyok mindkét részről szabadon bocsáttatnak. 3-szor. Pongrácz 14 nap alatt lerontja a Morva vize mellett épített két erősségét. — 4-szer. Ezért neki Fridrik 4000 forintot fizet, melly özvegg gróf Cillei Ulriknak adatik által olly utasítással, hogy azt csak akkor fizesse ki, midőn az erősségek már valósággal le lesznek rontva. — 5-ször. Fridrik és Pongrácz az egymásnak írt leveleket mindjárt a pénz letétele után visszaküldik. Az erről szóló levél kiadatott Pozsonyban aug. 5-dikén 1448. és mind a felek, mind a közbenjárók által megpecsételtetett. Szentmiklósi Pongrácz és Ország Mihály az első pont értelmében ugyanaz nap kiadták külön kötelezvényöket arról, hogy Fridrik ellen többé háborút nem folytatnak, kivéven, ha Magyarország keverednék vele háborúba ²⁾. Az utolsó pont következtében Pongrácz a kérdéses irományokat valósággal visszaadta, kivéven kettőt, mellyek közöl az egyik Cillei Ulrik és Schaunberg János grófoknak ezen tárgy iránti régiebb ítéletét tartalmazza; a másik pedig a római király által adva arról szól, hogy, ha ő Hunyadi Jánossal együtt kényteleníttetnék Fridrik birtokaiba ütni, ez a közte és a király közt kötött szerződésnek ne ártson. Ezeket nem adhatta által, mivel kezénél nem voltak. Azért Köpcsényben

¹⁾ Az országgyűlési levelek *Kollárnál e. h. 1328. és köv. l.*

²⁾ Mind a három levél Geben zu Presburg an sand Oswalts tag 1848. megvan *Kollárnál Syll. Dipl. e. h. 1351. és köv. l.*

aug. 26-kán kelt levele által kötelezi magát, hogy ő ezeket is, mihelyt csak lehet, átszolgáltatja; azon esetre pedig, ha ezt nem tehetné, ezennel érvényteleneknek nyilvánítja ¹⁾). Ezen egyezés azonban nem sokára megrontatott, vagy talán soha sem ment teljesedésbe.

A Pongrácz és emberei által Morvaországba tett beütések következtében az ország nagyai mind Morva-, mind Magyarország részéről kölcsönös egyezésre léptek a belső csend és bátorság feltartására nézve, melly szerént az ellenséges beütések mindkét részről tilalmaztatnak, a kereskedés szabadsága és gátlás nélküli fentartása rendeltetik, a bátorság háborítóinak megbüntetése elhatároztatik, még pedig úgy, hogy, ha az illető fél velek nem bírna, azt a másik segítse ²⁾).

Kázmér és a lengyel országos tanács is még october elején panaszt tett a magyar országos rendek előtt a magyar földről tett pusztító becsapások miatt; sőt erre a felelet késvén, csakugyan a lengyel főrendek Sanokon tartott gyűlésökből nov. 6-kán Bártfa városának keményebben is írtak, hogy a makoviczai és berzeviczei várbeli tiszteket, kik sok rablásokat és gyujtogatásokat visznek véghez, és ez által a kereskedést gátolják, ránczba szedjék; mert különben magoknak kell bármilly kelletlen is a bátorság helyreállításáról gondoskodniok ³⁾). Mi következése lett a bártfaiakhoz írott levélnek, nem tudjuk. Azonban Káz-

¹⁾ Geben zu Kottsee an Montag nach sand Bartolemes tag 1448. *Ohlecektár CXI. sz.*

²⁾ Ezen egyezés töredéke megvan *Kollárnál e. h. 1351. l.* Bécs városa jegyzőkönyvéből, de hely és nap nélkül; e helyett az egyező nagyok neveztetnek, még pedig Magyarország részéről Dénes esztergomi, Rafáel kalocsai érsekek, László egri, János váradi, András pécsi püspökök, Hunyadi János, Garai László gróf, Ujlaki Miklós, Rozgonyi János vajdák, Rozgonyi Raynáld székelyek grófja, Palóczy László országbiró, Ország Mihály kincstartó stb. Minden körülmények azonban arra mutatnak, hogy ezen íromány ide való.

³⁾ Datum in Sanok feria IV. ante festum S. Martini 1448. *Wagner, Dipl. Comit. Sáros 110. l.* és belőle *Katona VI. d. 632. l.*

mérnak és országos tanácsának a magyar karok és rendek felelték Szegedről dec. 21-dikén. Ezen levelökben válasszuk illy hosszú időre haladtát részint levelének elkészésével, részint azon kedvetlen körülményekkel, mellyek összevgyülhetősöket előbb nem engedék meg, mentegetvén és ezért engedelmet kérvén; békés indulatát, melly szerént egyes kártételekért ¹⁾ a köz békét felbontani nem akarja, megköszönik, egyszersmind pedig bizonyossá teszik őt arról, hogy ők hasonló békés indulatoktól vezéreltetve, a nem annyiban szövetségen, mint a két nemzet barátságos viszonyain épülő egyetértést mindenkép fentartani ohajtják; hogy mind az, mi ennek felbontására történt, akaratok ellen némelly egyesek által tétetett, miután ők majd minden gyűlésökből szorosán megtiltották a lengyel részek háborgatását. Ennek következtében őt békés szándékának, szomszédságos kedvezéseinek folytatására felszólítván ígérük, hogy mindent elkövetendének a csend helyreállítására s fentartására ²⁾).

Hunyadinak, mint látszik, már ekkor kedve lett volna Brankovics Györgynek kényszerítve adott szavát megszegni, és újra török háborúhoz készülni; de az egyházi és világi nagyok más gondolattal voltak főként, mint gyánítani lehet, irigységből, abbéli félelmökben, nehogy a rácz fejedelemnek nagy kiterjedésű elfoglalt magyarországi birtokait a kormányzó maga és nemzetsége számára kívánja megtartani, és ez által már is félelmes hatalmát öregbítse. A felső-magyarországi zavarok igen elfogadható ürügye alatt tehát minden Györggyel kötött feltételek pontos teljesítését sürgették, sőt ezt egy Muráddal kötendő fegyverszünet eszközzésére is meghatalmazták. Addig is azonban az ország határainak oltalmát a törökök ellen csakugyan Hu-

¹⁾ *Iranics* szerént *e. h.* Pongrácz tette ezeket; de ez kitétszik magából a levélből is.

²⁾ *Joh. de Zredna Epist. XLI. Schwandtnernél II. d. 59. l.* Nagyon sajnálatos, hogy ezen levelet egész kiterjedésében nem bírjuk;

nyadi Jánosra bízzák, és a felső vidéki rablók megalázása iránt hozandó további határozást a közelebbi június hónapban tartandó országos tanácsra halaszták. Hunyadi kénytelen a többségnek engedni, György minden jószágait kibocsátani, idős fiát mint túszt Szendrőbe küldeni, második fia számára Cillei Ulrik leányát eljegyezni, ezen gyűlött és megvetett nemzetséggel kibékélni, mindenben, mi annak javát, fényét előmozdíthatja, hathatós részvétet ígérni, pártfogoltját Csupor Demetert feláldozni, Cillei Fridriket és Ulrikot tótországi bánoknak és a zágrábi püspökség pártfogóinak elismerni, és az általok pártfogolt Benedeket ezen egyházi haszonvétel birtokában megszenvedni. Így áldozá fel az egyetértésnek, belső csendnek, megrögzött gyűlölségét ¹⁾.

A szegedi gyűlésnek eloszlása után is még sokáig tartózkodék a kormányzó az alföldön, különösen Temesvárt, az utolsó szerencsétlen ütközet szomorú következményeinek helyrehozásán munkálkodva. Innen január 24-dikén 1449. kelt újabb levelében a krakkói dékánynak tudtára adta, hogy a rigómezei vesztség nagy, de nem pótolhatatlan, ha külső segedelem is járuland a haza belső erejéhez. Azért, miután ettől levele szerént a szent atya nem idegen, őt annak minél előbbi eszközlésére felszólítja; míg ő maga részéről mindent elkövetend, minden kitelhető készületet megteend, mint ezt éddigelő is megtette ²⁾. Az ozmánok ellen adandó segedelem iránt több fejedelmeknek is írt, különösen a római királynak, kihez követeket is

épen ott szakad meg, hol a karok és rendek átmennek Pongrácz tetteire. Azon kevésből is azonban, mi erről ránk szállott, látjuk, hogy Pongráczot már előbb megintette volt a lengyel országos tanács, hogy ő erre magát mentetve felelt, de ezen levele Magyarország rendei stílete szerént is inkább a vád megalapítására, mint az ő igazolására szolgált.

¹⁾ Hogy Hunyadi a Cilleickel megbékélt, mondja *Icanics Schwandtner*nél II. d. 66. l.

²⁾ *Joh. de Zredna, Epist. XLII. Schwandtner*nél II. d. 61. l.

küldött ¹⁾). A feleletek azonban késtek. Csak késő tavasszal érkezett meg a pápa válasza Bálint sz. Pál szerzetese és pápai gyóntató által ²⁾). Hunyadi ennek tekintetéből az előbb júniusra rendelt országos tanács helyett jóval előbb országgyűlést hívott össze ³⁾, és a pápai feleletet itt mindjárt felvétette, bár az várakozásának épen nem felelt meg. Ebben V. Miklós pápa, ki mindjárt a rigómezei ütközet

¹⁾ Az utolsó kitetszik a pozsonyiakhoz az ottani zsidók ügyének a római királyhoz küldött követek általi megvizsgálása iránt, írt leveléből Datum Budae feria sexta proxima ante dominicam quasimodo geniti (april. 16.) 1449. Cornides kézfataiból XII. d. *Katonánál VI. d. 645. l.*

²⁾ *Engel és Pray, Annal. III. d. 73. l.*, kitetszik ez Hunyadi és a rendek válaszából a pápához *Schwandtnernél II. d. 61. l.*

³⁾ *Pray. e. h.* — Már a karoknak és rendeknek ezen gyűlekezeteiből írt két rendbeli levelöknek ezen aláírása : Datum in congregatione nostra Pestiensis 24. Junii 1449. *Joh. de Zredna, Epist. XLIII. XLIV. Schwandtnernél II. d. 61 és 63. l.* azon gyanút gerjesztette *Kocachichban Vest. Comit. 272. l.*, hogy ekkor valószínű országgyűlés tartatott. E véleményében megerősítette Hunyadinak egy másik levele *Joh. de Zredna, Epist. XLVIII. Schwandtnernél II. d. 66. l.*, hol arról említést tesz, és a nagyváradi káptalannak tudósítása *Szeredainál Episc. Transilc. 157. l.*, hol egy ezen évben tartott országgyűlésnek nyoma van, *Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 112. l.* Végre minden kétségét elhárítja a Budán már együtt volt országos karok és rendeknek (Praelati Barones, Nobiles et Proceres Regni Hungariae)-meghívó levele Kassa, Lőcse, Bártfa és Eperjes városaihoz, Datum Budae in festo Trinitatis (jun. 8-dikán) 1449., melyet Bártfa városa levéltárában talált meg, és onnan köszöl *Suppl. ad Vestig. Comit. II. d. 110. l.* Mikor kezdődött ezen országgyűlés, megmondani nem tudjuk; az említett meghívó levelében erről szó nincs, sőt annak keltekor jun. 8-kán az országgyűlési tanácskozások már folyamatban voltak, mint annak egész tartalma bizonyítja. *Fessler e. h. 683. l.* azt pünkösöd napjára, azaz június 1-sejére teszi: mi alapnál fogva? nem mondja; alkalmasint a meghívó levelet vévén egyedül tekintetbe hozzávetőleg és nem minden önkény kirekesztésével, mit nála több hasonló esetekben lehet tapasztalunk. Azonban hogy az országos rendek sokkal előbb gyűltek össze, bizonyítja a meghívó-level, mely már az országgyűlésekből kelt; és a mellyben nyilván mondatik, hogy még február végén

után az olasz fejedelmek közt békét kívánt szerezni ¹⁾. és a ki Lausanne-ban, — hová a baseli atyák, miután Fridrik király Basel városát több ízben megintette volna, hogy őket keblében többé ne szenvedje meg ²⁾, vonultak volt — V. Felix vetélytársát illendő feltételek alatt lemondásra, a conciliumot pedig elismerésre bírván, aprilistól fogva egyedüli pápa maradt ³⁾, a magyarokat szenvedett veszteségeikre nézve sok szószaporítással vigasztalja, de egyszerűsmind értésükre is adja, hogy magok közt ellenkezésben és pártokra osztva, soha sem reménylhetnek ellenségeiken

(tempore quadragesimarum) meghívtak volt a mondott városok ezen országgyűlésre. Ha azon észrevételek, melyeket a magyar főpapok, zászlósok, nemesek és előkelők mindnyájak czíme alatt kiadott számos leveleikre nézve más ízben *I. h. 514. l.* tevénk, nem tartóztatnának, felhozhatnók még a váradi káptalannak jelentését Szeredainál, melyet, mint épen most látók, Kovachich ezen országgyűlés nyilvános nyoma gyanánt említ, és a melyben a karoknak és rendeknek (Praelati Barones Nobiles et Proceres Regni Hungariae universi) egy april. 15-kén (Datum Budae tertio die Paschae Domini anno ciuudem 1449.) kelt parancsolatáról tételik említés. Felhozhatnók továbbá ugyancsak a Budán összevgyűlt magyarországi karoknak és rendeknek (Praelati, Barones, Nobiles necnon Proceres Regni Hungariae universi) Budán april. 1-sején (Datum Budae feria tertia proxima post Dominicam Judica) 1449. kelt levelét, melyet már feljebb is említénk és a mely által Kassa városát felhatalmazák, hogy Semsei Franknak Sacza nevű (Abauj megyében fekvő) kastélyát szétrontathassa, nehogy az gonosz kezekbe jutva, mint erősség, azon vidéknek veszedelmére szolgáljon. *Oklevéltár CXIII. sz.* — Minden esetre hibáz *Engel e. h.* azt állítván, hogy ez csak országos tanács és már akkor együtt volt, midőn a pápának kérdésben levő felclete megérkezett.

¹⁾ E végből János Lucinai sz. Lőrincz bsbornokát küldötte Nápolyba és Firenzébe; az ennek adott utasítás kivonata megvan *Raynaldnál, Annal. Eccl. XVIII. d. 351. l.*

²⁾ Még 1447-ben kétszer *Naclerus 1074. l., Urstisius, Basler Chron. V. könyv, XLV. fej.*, 1448-ban pedig harmadszor *Urstisius e. h. 409. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius Frehernél II. d. 82. l., Naclerus e. h. Tritthem 1449. échez, Urstisius e. h.* — A lemondó levél Lausanne VII. Idus aprilis (april. 7-dikén) megvan *Raynaldnál e. h.*

diadalmat. Mindenek előtt állítsák tehát helyre a békét és csendet hazájokban, addig pedig csak mostani birtokuk megtartásán ügyeljenek; az ozmánok megtámadásával hagyjanak fel, sőt törekedjenek a bosnyák és rácz fejedelmek közt kiütött kedvetlenséget is barátságosan elintézni, nehogy egyik vagy másik a törökökkel szövetséget kötve őket új háborúba keverje a pogányokkal. Eljön és talán nem soká eljön az idő, midőn a körülmények megváltoznak és a szent-szék is mind pénzzel, mind zsoldosokkal segítheti őket ¹⁾). A pápa meghidegedésének oka iránt semmi bizonyost nem mondhatunk. Igen hihető, hogy a rigómezei szerencsétlen ütközet, mellynek kedvetlen következményeit Aeneas Sylviusnak hozzá intézett helytelen tudósításokkal és nézetekkel teljes levele még inkább nagyította, mély benyomást tett a szent-atyára ²⁾). De kételkedni nem lehet, hogy az általa megkezdett nagyszerű építmények, az általa szerzett drága egyházi készületek sok

355. l., *Müllernél Reichstag-Theat. I. d. 366. l., Lünignél Reichs- Arch. Spicil. Eccles. I. d. 325. l. és Dumontnál II. d. II. köt. 402. l.* Így azután minden alakságok megadásának tekintetéből a lenyűgött concilium april. 19-dikén Tamás bíbornokot vagy V. Miklóst elválasztotta pápának és april. 25-kén eloszlott, *Struvius Corp. Hist. Germ. I. d. 734. l.* Az egyházi szakadás megszüntetése iránti irományokat közli *d' Acheri, Spicil. III. d. 767. és köv. l.* — A dolog Rómában olly örömet szült, hogy megtudása után első nap az „Éljen Miklós pápa“ felkiáltás szünni nem akart és e darabos diák versre adott alkalmat:

Falsit lux mundo, cessit Felix Nicolao.

l' Enfant e. h. II. d. 210. l., Ciaconius in Felice Antipapa Linck, Annales Claravall. II. d. 168. l. Felix ripaille-i magányába vonta magát vissza és Genfben halt meg januar 7. 1451. *Müller, Schweitz. Gesch. III. d. 351. l.* Hasonl. *Ghichenon, Hist. de la maison de Savoye I. d., Bonincontri Anal. Muratorinál Script. Rerum Ital. XXI. d. 154. l. és Muratori, Annal. XIII. d. 411. l.*

¹⁾ Kitétezenek mind ezek a karoknak és rendeknek mindjárt említendő feleletéből.

²⁾ *Fessler IV. d. 681. l.*

pénzbe kerülvén, és amazokat félbe szakítani, a szerezni kezdett kincseket pedig megcsonkítani nem akarván, a segedelemadásnak nehézségei is elijesztették a tudományokban, szépművészetekben gyönyörködő és békés indulatú pápát ¹⁾. Ezekhez járult, miként a görögök a ferrarai válásbeli egyesüléstől elállván, őket többé érdemeseknek nem találta, hogy valamely igaz hitű keresztyén hatalmasság ügyöket felfogja ²⁾.

A pápának ezen felelete az ország rendeinek a török háború folytatásához minden kedvöket elfojtá. Megerősíté őket közönbösségökben Bálint gyóntatónak szóbeli előadása, ki őket egyszersmind a demesi prépostságra a pápa által törént kineveztetéséről is tudósítá, de ebben megegyezésöket nem eszközölhette. Hunyadi kénytelen volt a többség kívánságát elfogadni, melly a törökökkel fegyverszünetet, Giskra ellen pedig, ki semmi egyességet elfogadni nem akart és magát az országgyűlési végzések alá vetni nyakasan vonogatta, háborút kívánt.

A pápának írt feleletökben jun. 24-kéről a rendek mind e mellett vélekedésöket nyilván és őszintén adták elő : „Könnyen és örömmel engedünk szent atya! késztetéseidnek az egyetértésre s egyességre; ezt valóban mi is köz jólétünk talpkövének tekintjük. De midőn egyszersmind arra is intetünk, hogy utolsó nagy veszélyünk után otthon maradjunk, a fegyverkezéssel hagyjunk fel, ezt bizonyára nem tudjuk mire magyarázni. Valóban szembeötlő, hogy épen a keresztyénség atyja csak oltalmazó intézeteket javasol a hitetlenek ellen, és e mellett minden segedelmet megtagad, vagy legalább arról semmi említést nem teszen. Tartunk tőle, hogy az ajánlott nyugvás tespedéssé válik, melyet azután tehetetlenség követ; mennyire fogja pedig ez a keresztyénség ügyét és dicsőségét előmozdítani, mindenki

¹⁾ *Chmel, Gesch. Fried. IV. II. d. 601. l.*

²⁾ *Engel e. h.*, ki ezen indok valóságát annyira magáévá tette, hogy szerénte még maga a pápa is nyilvánította ezt válaszában; minek azonban az előttünk lévő adatok közt mi nyoma sincs.

könnyen megítélheti. Egy nyakas, megtámadásra mindig kész ellenség pusztító beütései ellen a határokat sikerrel oltalmazni nem lehet, a nélkül hogy őt otthon fel ne keressük; ezeket nyugton elvárni épen annyi volna, mint őt a becsapásra készíteni. Eddig is bizonyára egyedül határaink oltalma tekintetéből harcoltunk a vallás megrögzött ellenségével; azért látogattuk meg tulajdon országában, hogy a miénkhez közelíteni ideje, módja és kedve ne legyen. Fájdalmas tapasztalásokból kelle megismerni annak hatalmát. Bátorságra, vigyázatra, erőlködéésre van szükségünk, most az ingadozó szerencsében még inkább, mint a kedvezőben. Mind e mellett készek vagyunk szent atyaságod tanácsát elfogadni, és minden nagyobb készülleteket a törökök ellen félbe szakasztani. A mi illeti a bosnyák és rácز fejedelmek közt támadott kedvetlenségeket, ezeket törvényes ítélet által kívánjuk elintézni s azután azon résznek leszünk segítségül, mellynek igaza van, mint ezt az országgyűlésen megjelent követjeik által az illető feleknek tudtokra is adtuk. A többiről, mellyet szentséged kegyelmes figyelmébe ajánlunk, bővebb tudósítást teend meghatalmazottunk Miklós, ki gondolatainkat és állapotunkat ismeri és nevünkben kérendi szentségedet: ne vonja el kezét rólunk, és ne hagyjon bennünket kifáradni azon terhes igyekezeteinkben, mellyeket a hit ellenségei ellen hazánk árva állapotában inkább a szükség, mint ön kényünk parancsol ¹⁾.“ Ezen levél másának közlése mellett külön írtak a krakkói dékánynak, és annak az abban foglalt ügynek lelkes és inkább sikeres, mint kecsgetető reményekkel előmozdítását, vagy pedig unalmas várakozásaik vég elenyésztetésének eszközlését szívére kötven, egyszersmind tudtára adák, hogy a rabló csehek az ország felső vidékeit igen nyugtalanítják, Hussnak veszedelmes tanait itt napról napra mindinkább terjesztik, és Szepes és Sáros várme-

¹⁾ Datum in congregatione nostra Pestiensis 24. mensis Junij anno Domini 1449. E. S. V. devoti Gubernator, Prelati, Barones et

gyékben már egész helységek veszik az úrvacsoráját két alakban. Mire nézve a törökök helyett most ezeket kívánják megtámadni; itt is a szent szék és az egész keresztyénség java forog fen, és azért erre pénzbeli segedelmet kérnek a keresztyénség atyjától, ki — így fejezik be mély elkeseredést tanúsító előadásukat — ha bennünket már megunt is, a hit gondos fentartásában ne legyen késedelmes ¹⁾).

Az országgyűlés második fő tárgya volt a törökökkel kö- tendő fegyverszünet javaslata, melyet György rácz fejede- lem Szegeden nyert megbízása következtében ²⁾, Garai László nádorral ³⁾ és Ujlaki Miklós erdélyi vajdával ⁴⁾, mint Magyarország meghatalmazottjaival május 21-kén Szendrőben kidolgozott volt, és mely szerint ő a fegyver- szünetet a szultánnál eszközözendő lett volna. E szerint a fegyverszünet 7 évre volt kiterjesztendő, olly föltétel alatt, hogy Oláh-, Rácz- és Bosnyákország ezután is köteles lesz a török szultánnak védbért fizetni és seregeihez segédcsa- patokat állítani; de Rácz- és a sokfélekép megrongált Oláh- ország ⁵⁾ védbér fejében félannyit fizetnek, mint eddigelő,

Proceres Regni Hungariac. *Joh. de Zredna Epist. XLIII. Schwandt- nernél e. h. 63. l.*

¹⁾ Datum in congregatione nostra Pestiensis 24. Junii, anno Domi- ni 1449. *Joh. de Zredna, Epist. XLIV. e. h. 63. l.*

²⁾ *Ivanics* is Vitéz Jánosnak 49-dik leveléhez tett jegyzetében *Schwandtner*él II. d. 67. l. Györgyöt, mint közbenjárót említi ezen alkudozásokban.

³⁾ *Fessler e. h. 682. l.* erre megjegyzi, hogy Garai László nem működhetett mint magyar biztos ezen alkudozásokban: mivel ő a rakelsburgi béke következtében 1448. máj. 24-dikétől fogva Fridrik fogságában volt Grätzben. Honnan vette *Fessler* ezen állítását, nem tudjuk: de a mondott kötlevelekből nyilván kitetszik, hogy ő azon javaslat készítésén Szendrőben személyesen volt jelen.

⁴⁾ Ujlaki *Dufresne* szerint 221. l. ezen évben lett tótországi bán, még pedig vizsgatásul a kormányzói hivatalban lett mellőzte- téseért. Igaz ugyan, hogy Ujlaki ezen évtől fogva, mint tótországi bán is fordul elő: de bizonyosan nem vizsgatásul nyerte el ezen hivatalt.

⁵⁾ *Schimeck, Polit. Gesch. von Bosnien 122. l.* csak frásbéli hi-

és csak félannyi segédseregeket is állítanak ki; Bosnyákországra nézve ellenben megmarad az mostani állapotjában. Az utolsónak azonban eddig fenmaradt hátralékai merőben elengedettnek; mit ha a szultán tenni nem akarna, a bosnyák király igyekezzék a dolgot vele tisztába hozni, úgy mint tudja. A mondott tartományok egyébiránt megmaradnak viszonyaikban Magyarországgal; a törökök őket ebben nem gátolhatják; így lakosaik is szabadon mehetnek Magyarországra meg vissza. A török kereskedők ellenben csak Nándor-Fejérvár, Kevi, Haram, Szendrő és Karansebes városaiiba jöhetnek áruikkal; és így ugyanannyi hely fog a török birodalomban is a magyar kereskedők részére kijelöltetni. Mindegyik fél megmarad mostani birtokában és egymást különösen nem háborítja. Ha mind e mellett némely rabló huszár csapatok a török, vagy pedig némely török rablók a magyar birtokba ütni találnának: ez által a fegyverszünet nem bomlik fel; hanem a dolgot György fejedelem mint választott bíró ítéli el. A mennyiben lehet, a görög császárra is kiterjesztetik ezen fegyverszünet. Ha a szultán mindezekre állani nem akarna: a fegyverszünet azon alapokra lesz építendő, mellyek szerént az Zsigmond alatt kötöttet meg, azon különbséggel, hogy a török kereskedők épen a feljebb kijelölt helyeken jelenhessenek meg áruikkal¹⁾. Murád minden múlt évi győzdelmei mellett is hajlandó volt ezen rá nézve nem különösen kedvező feltételek elfogadására; mivel Skanderbóget kívánta egészen semmivé tenni, a minthogy ezen és a következő évben egész ha-

bából nevezi Oláhország helyett Erdélyt, melly különben is ezen időben még nem volt török adó alatt.

¹⁾*Schimecke. h.* és utána *Engel, Gesch. v. Serb. 399. l. és Gesch. von Ung. e. h.*, valamint *Fessler e. h.*, ezen feltételeket, mind tőlünk, mind némileg magok közt eltérőleg adják elő, az első megjegyezvén, hogy az oklevél a csász. kir. levéltárban megvan, és György fejedelem pecsétjének, mellyel az hitelesített, másolatát munkája végén 3. sz. alatt közölvén. *Engel, Gesch. v. Serb. e. h.* hibáz, azt állítván, hogy Schimeck magát a javaslatot is közli: mert az itt

láláig vele bajoskodott ¹⁾). Legnagyobb akadályul szolgált ezen javaslatban a bosnyák királyt illető terhes pont. Ezt Christits Tamás egyenesen György személyes gyűlölségének tulajdonítja; mivel a görög hitvallást elhagyván, a rómainak ment által. Azért előbb a pápához folyamodott segedelem végett, később annak ajánlása mellett a magyar országgyűléshez ²⁾). Hunyadinak az egész fegyverszünet nem volt kedve szerént ³⁾): azért igen örült rajta, hogy ezen panasz és György s Tamás ügyének egyforma igazsága alkalmat szolgáltatott a feltételeknek merőben elvetésére, és a fegyverszünet dolgának új alkudozásokra utasítására. De György fejedelemnek mint választott közbenjárónak azon félelme miatt, hogy a fegyverszünet megkötésével Hunyadi egész hatalmával neki esik, az alkudozásoknak nem lehete

csak német és igen hanyag kivonatban adatik. Ezen fegyverszüneti javaslat az anspachi levelekkel jött a csász. titkos (*Extr. Dipl. Anotzb. Fasc. Act. Publ. XVIII. ss.*), és több efféle levelekkel együtt átment a magyar kamarai levéltárba, honnan mi azt egész kiterjedésben adjuk Datum in Zendrew feria quarta proxima ante festum assumptionis Domini anno eiusdem 1449. *Oklevéltár CXV. ss.* — Egyébiránt hogy ezen évben voltak a törökökkel alkudozások fegyverszünet iránt, kitetszik Vitéz Jánosnak oct. 20-dikáról kelt leveléből *Schwandtnernél II. d. 67. l.*, de minden bővebb következmények nélkül. Azért *Katona VI. d. 667. l. és Pray, Annal. III. d. 75. l.* magát a javaslatot nem ismerve csak igen röviden és közönséges kifejezésekben emlékeznek az egész tárgyról és egyedül ezen levéltre hivatkoznak.

¹⁾ *Hammer, Osm. Gesch. I. d. 489. l.*

²⁾ Hogy egy Rác- és Bosnyákország közt senforgó panasz is fordult elő ezen országgyűlésen, láttuk feljebb Hunyadinak és a rendeknek a pápához írt leveléből *Joh. de Zredna Epist. XLIII. Schwandtnernél II. d. 61. l.* A dolgot *Engel* alkalmaztatja ezen fegyverszünetre. A bosnyák fejedelmet már IV. Jenő pápa is különösen ajánlotta volt a magyar karoknak és rendeknek, miután az ó-hit elhagyásával a szentszéknek alája vetette magát. Datum Romae 3. kal. Aug. 1446. *Raynald, Annal. e. h. XVIII. d. 316. l. Katona VI. d. 491. l.*

³⁾ *Geruntur apud nos adversa non modo patriae sed verum plus fidei nostrae, így ír a kormányzó Miklós római követéhez. Joh. de*

kivánt sikere ¹⁾. Kedvetlen vala ekkor Magyarországnak állapotja; az, mint Vitéz János egy később, az esztendő végével írt levelében előadja, mind kívülről, mind belülről zavarva volt; a kormányzó ugyan igyekszik a Huss tanításai követőinek lecsöndesítésén, hogy azután másfelé is forfordíthassa fegyvereit: de más belső zavarok is fenyegetnek, mellyek ha valahogy ki találhatnak ütni, teljes lesz szerencsétlenségünk mértéke, minthogy még a török háború is nyakunkon van ²⁾.

Ezen országgyűlésen végre a püspöki székek iránt is tettek némelly határozások, mellyekre János kalocsai érsek halála adott alkalmat. Ezek iránt azonban a kormányzó csak az ország rendjeinek eloszlása után Budáról írt a pápának két levelet ³⁾. Az elsőben azon kedvetlenségeket, mellyek a püspökségek hosszas üresen maradásából eredhetnek, előadván, megjegyzi, mennyire ohajtotta ő illy

Zredna Epist. XLVII. e. h. 66. l. Egyébiránt Hunyadi ezen levelében a dékánt felszólítja, hogy a pápánál eszközölniért tárgyakra nézve tegyen meg mindent, mit lehet, tudósítsa őt arról, mit lehet várni? és ok nélkül Rómában ne mulasson. *Engel* Hunyadi említett szavait a török fegyverszünetre, *Katona VI. d. 666. l.* a Giskrával folyamatosan lévő háborúra érti; az elsőnek több valószínűsége van.

¹⁾ Quantum vero de parte Teucrorum durant bella, restantque. Nam licet considerata qualitate temporis, visum nobis fuerit, treugas pacis tractare cum eis ac suscipere: sed adverso ut ita dixerim moderatore (Ivanics nyilván mondja, hogy ez György szerb fejedelem volt) hactenus perperam usi, rem infectam retulimus, is etenim moderator, uti dicitur n. stra pace, bellum timebat conficere, így szól Vitéz János azon levelében, mellyet Váradról oct. 20-dikán 1449. az ország siralmas állapotja és a püspökségek új betöltése iránt Hunyadi parancsából a pápához írt, a kormányzó maga ekkor a csehek ellen lévén elfoglalva *Joh. de Zredna Epist. XLIX. Schwandtnernél II. d. 67.* — Miként állíthatja *Schneller, Ungars Schicksale 209. l.*, hogy a fegyverszünet az említett feltételek alatt valószínűleg megkötöttet, megfogni nem lehet.

²⁾ Most említett levelében oct. 20-káról 1449. *Schwandtnernél e. h.*

³⁾ Az országgyűlés, mint látók, Pestről írta leveleit.

nézetektől vezéreltetve, eddigelő is ezeknek betöltését, és miként sürgette azt írásai, kérelmei és esedezései által a szent-széknél, helyes okok és nézetek felhozása mellett, de mind eddig fájdalom! sikeretlenül. Ezután ezen egyedül az apostoli széknak tulajdonítható késedelem iránt egyenesen, de illendő kifejezésekben panaszkodik és unszolva kéri a szent-atyát, kinek szívéen kell feküdni mind a haza, mind az egyes szentegyházak csendességének, intézné el a kalocsai érsekség dolgát, még pedig előbbeni javaslata szerint ¹⁾, melly most az országgyűlésnek helybenhagyását is megnyerte, olyképen, hogy Bachino Máté erdélyi püspök menjen át a kalocsai érsekségbe, helyébe pedig Miklós krakkói dékány neveztessek ki erdélyi püspöknek ²⁾. A másodikban pedig azon esetre, ha Miklós dékány az erdélyi püspökséget elfogadni nem akarná, helyébe erre Péter váczai püspököt ajánlja, ennek helyébe pedig Vincze váradi kanonokot, mind ezeknek megerősítését kérvén a pápától ³⁾. Ezen tárgy mindazáltal igen hosszas időre haladt, kivált mivel Máté a kalocsai érsekséget semmiképen sem akarta elfogadni; miért Hunyadi is e szándékáról letévén, Benedek zágrábi püspököt igyekezett arra bírni, hogy ezt eserélje fel a váczival vagy valamely más magyarországi püspökséggel, mitől ő nem is volt idegen ⁴⁾. De ebből sem

¹⁾ *Itanicsnak* ezen levélhez tett jegyzete szerint a kormányzó előbbi javaslatában Miklós krakkói dékányt ajánlotta volt kalocsai érseknek és csak azon esetre, ha ez azt nem fogadná el, erdélyi püspöknek. Ezen levelében az elsőről említést nem teszen, hihetőleg megtudta, hogy Miklós azt elfogadni nem akarja.

²⁾ Budae 25. Junii. 1449. *Joh. de Zredna Epist. XLV. Schwandtnernél II. d. 64. l.* — Ezen levél után *Kollár, Hist. Diplom. Juris. Patronatus Apost. Hung. Regum. III. könyv, XII. fejt.* helytelenül nevezi az erdélyi püspököt Mátásnak. *Szeredai, Episc. Transilv. 159. l.*

³⁾ Budae 25. Junii. *Joh. de Zredna. Epist. XLVI. e. h.*

⁴⁾ Kitészik ez egy leveléből, mellyben meghatalmazta volt Dének érseket és bíbornokot, valamint Privigyei Mihály pozsonyi prépostot ezen cserének illendő feltételek melletti megtételére, Datum

lett semmi ¹⁾). Azért vitéz János által későbbre újra iratott a pápának, és Máténak akaratja ellen is kalocsai érsekké, Péternek erdélyi, Vincze ítélmesternek pedig váczai püspökké kineveztetésüket sürgette előbbeni ajánlásához képest ²⁾; de Máté még tovább is vonakodott az átmeneteltől Kalocsára ³⁾).

Kevéssel az országgyűlésének befejezése után érkezett Cillei Fridrik grófnak egy levele Hunyadihoz, mely szerint a belső csend felbomlásától a horvátországi részekben is lehete félni. A Blagai grófok ugyanis Zágráb vármegyében, egyenetlenségbe jövén magok közt, az egyik fél a Cillei grófokhoz folyamodék és fegyveres segédelmet kére a másik ellen. Fridrik gróf, kinek ugy látszik a kormányzóval, mint feljebb látók, kötött barátságos szövetség igen szívén feküdt, mielőtt ez iránt elhatározta volna magát, tanács végett hozzá folyamodék. Ez barátságos indulatának megköszönése és szívességének ajánlása mellett felszólította őt: ne bocsátaná fegyverre azon tárgy elhatározását, mely természeténél fogva bírói vizsgálat és ítélet alá való, mivel ennek igen veszélyes következményei lehetnének ⁴⁾). Mi lett ezen levélnek következménye, bizonyosan megmondani nem tudjuk: de kétséget nem szenved, hogy ez iránt több levelek váltattak Fridrik gróf és Hunyadi közt ⁵⁾, és végre is valószínűleg ez engedett a józan tanácsnak, legalább egy Horvátországban ezen idő tájban kitűtött háborújárásnak semmi nyoma.

feria VI. proxima post diem cinerum (febr. 28-dikán) 1449. Ezt közli *Pes Bernát IV. d. III. köt. 317. l.* és innen *Katona VI. d. 660. l.*

¹⁾ *Katona e. h.*

²⁾ Varad oct. 20-dikán 1449. *Joh. de Zredna Epist. XLIX. Schwandtnernél II. d. 68. l.*

³⁾ *Ivanics Schwandtnernél e. h.*

⁴⁾ Hunyadinak válasza Cillei Fridrik grófhhoz. *Joh. de Zredna Epist. XLVIII. Schwandtnernél 66. l. e. h.* A levélnek kelte nincs; de hogy ide való, bizonyítja annak tartalma.

⁵⁾ *Ivanics jegyzetei Schwandtnernél e. h.*

Hunyadinak most egész figyelme a felső vidékekre volt fordítva. Látván, hogy György fejedelem az alkudozásokat a törökkel kötendő fegyverszünet iránt kellelten és részrehajlással viszi, hogy a mennyire lehet magát ezen oldalról is bátorságba helyeztesse, a György eljárásával és a török szultánnal meg nem elégedett bosnyák királylyal kívánt közelebb barátsági szövetségre lépni. Az alkudozásokat Korogyi János macsósi bánra bízta, ki ezen ügyben szerencsésen járt el és István bosnya királylyal nov. 11-kén egyezésre lépett, melly szerént ez alattvalóival egyetértőleg szentül ígérte, hogy Magyarország ellen semmi szín alatt ellenségesen nem lép fel, semmi hűtlenséget nem követ el, a törököket Magyarországra nem vezeti, Magyarország ellen semmikép sem segíti, nekik az átmenetelt a Drina vizétől az Ukrináig nem engedi meg, e végből hajókat nem ad; ha pedig oly erővel jelennének meg, melylyel ő nem bírna, arról a kormányzót, vagy Magyarország nagyait levele vagy hírnöke által tudósítja ¹⁾).

Igy mindenek, a mennyire lehete, tisztába hozatván, a Felső-Magyarországot újra pusztító csehek megfenyítése vétetett czélba. Mielőtt azonban ez foganatosíttatnék, szükségesnek látszott az országgyűlésre különösen meghívott Kassa, Lőcse, Eperjes és Bártfa városainak követei által Giskrát arra bírni igyekezni, hogy magát a kormányzónak, az országos tanácsnak és az utolsó országgyűlési végzéseknél alája vesse ²⁾). Azonban ezen közbenjárás sikertelen maradt. Hunyadi tehát nőtestvérének második fiát, Székely

¹⁾ Datum in Dobor predicta in festo beati Martini Episcopi et Confessoris anno Domini 1449. Említi ezen nevezetes oklevelet *Schimeck e. h. 123. l.* sőt a bosnyák király pecsétének rézmetszvényét is adja munkája végén 4. szám aiatt. Megvan az az anspachi levelek közt *Extr. Dipl. Anolzb. Fasc. Act. Publ. XIX. sz.*; mi pedig egész kiterjedésében közöljük *Oklevéltár CXIV. sz.*

²⁾ Kitészik ez a mondott városokhoz intézett és feljebb idézett meghívó-levélből *Korachichnál Suppl. ad Vest. Com. II. d. 110. l.*

Tamást ¹⁾ küldötte Giskra ellen, ki hatalmát mindinkább inkább terjesztvén, ez évben Gálszécs és Homonna várait vívta meg, melly alkalommal birtokosaik, Szécsi Miklós és Drugeth István és Bertalan, fogságba estek ²⁾. Székely nem soká ³⁾ Somos helységénél állott ⁴⁾ Kassán felül, várván a félelmes ellenség megjelenését, minden munka nélkül az időt vesztegetve. Ez sept 5-kén eldöbög ⁵⁾, véletlen a magyar seregre ront, azt megveri, elszéleszti, az egész tábort elfoglalja ⁶⁾. A magyarok közül kevesen estek el, de annál többen jutottak fogságba ⁷⁾. Giskra ezen győző-

1) *Dlugoss XIII. könyv, 51. l.* Czeklónak, Czakeinek nevezl. Az új fölfedezésekben gyönyörködő *Fejér, Hunyadi 14. l.* ebből Csolnokosit szeretne csinálni.

2) Az egri püspök egy levelében megkéri a bárntaiakat, hogy Homonnai Drugeth Istvánt és Bertalant az ő kezesége mellett vegyék ki Agriae 1449. a bárntai levéltárban. Szécsi Miklóst Semsei Ferencz váltotta ki, és azért ő kénytelen volt fele jószágát ennek átengedni. A levél megvan a Semsei-család levéltárában. *Szirmay, Notit. Com. Zemplin. 30. és 31. l.* Hasonl. *Wagner, Diplom. Comit. Sáros. 381. l.*

3) *Fessler e. h.* ide érkezését aug. 13-kére teszi: honnan vette azt, nem tudni. *Dlugoss e. h.* csak annyit mond, hogy nagy boldog-asszony napja körül (circa festum Assumptionis b. Mariae Virginis) gyűjtött Hunyadi sereget, és küldötte azt Székely alatt Giskra ellen.

4) *Dlugoss* szerint *e. h.* Sumusch.

5) *Feria VI. ante festum nativitatis S. M. V. Dlugoss e. h.*

6) *Dlugoss e. h.*

7) *Dlugoss e. h.* azt állítja ugyan hogy maga a vezér Székely Tamás is az elesetek közt volt; de ebben a tudós krakkói kanonok csalatkozik, mert ő, most vranai perely, még ezután is szerepelt hazánk történeteiben, miről az olvasó további előadásunkból meggyőződhetik, és több hiteles oklevelekben is előfordul több évvel később. Így például 1453. kedves házi emberének Mohorai Vidnek hű szolgálataiért egy helységet adományoz Nógrád vármegyében. Datum Budae feria VI. prox. ante festum bb. Tiburtii et Valeriani Martirum anno Domini 1453. *Pray, Prior Aur. 48. l.* és inen *Katona VI. d. 936. l.* Ugyanezen évben Archa nevű faluját Tolna vármegyében elcseréli Farkasfalva helységeért és Sebes pusztáért

delmében elbűszkülve, Abaúj vármegyében egy új erősséget épített, Moldovát ¹⁾, vagy Sepsit ²⁾.

Most már Hunyadi maga ohajtott vele megmérkőzni. Nyugodt, bosszút szomjazó seregekkel jelen meg Kassa vidékén; az országgyűlés határozatai makacs megvetésével épített Moldova várát hirtelen körülfogja, megvívja, lerontja, az itt elfogott lengyeleknek, kikből állott az örserreg, hitetlen rablásuk és pártütések jeléül mindkét kezeket és orrok czimpáját levágatja, egyik szemüket kiszúrattja. Giskra seregének gyengesége miatt nem mer vele öszveütni a sík mezőn, és minden tüközet kikerülésével várai felé vonja magát. Hunyadi sem akart ezen vidéken időt tölteni, a várak megvívására elég készülete nem lévén, azért hirtelen nyugatnak fordul, Gömör vármegyén keresztül a cseheknek hirtokát mindenütt irgalmatlanul feldúlva, a bányavárosok felé rohog, ezeket és főként a pénzes Körmőczöt, hol több polgárokkal alkudozásban állott, meglepve elfoglalandó. Bármennyire sietett is azonban ezen szándéka végrehajtásával, az azt még maga idejében megsejdfített Giskra kevesed magával őt megelőzi, a fenyegetett városokat hirtelen minden szükségesekkel ellátja, az ingadozókat személyes jelenléte által hűségökben megerősíti. Így Hunyadi célja elérését többé nem reménylhetvén, megelégszik Körmőcz vidéke és a szomszéd bányák feldulásával, megint éjszakkak Szepes és Sáros felé fordulandó, hol volt a csehek fő fészke ³⁾.

Már utban volt, midőn Zsófia királynénak, mint Kázmér távollétében az országlás fejének Lengyelöldön, követi Zagorzensky János a királyné főudvarbirája, és Dlugoss János krakkói kanonok, a történetiró, megjelentek tábo-

Baranya vármegyében, miut ezt bizonyítja a székesfejérvári káptalan. Datum feria II. proxima ante festum b. Georgii Martiris anno Domini 1453. Heveneszi irományai után említi *Katona e. h. 938. l.*

¹⁾ *Dlugoss e. h.*

²⁾ *Bárdossy, Decimae Moldae. seu Seps.*

³⁾ *Dlugoss XIII. könyve, 51. l. és utána Engel e. h. III. d.*

rában ¹⁾, hogy közte és Giskra közt fegyverszünetet, sőt, ha lehet, békét eszközöljenek ²⁾. A szepesi városoknak ugyanis I. Ulászló idejétől fogva Sbignew bíbornok és krakkói püspök volt zálogos birtokában. Ez nagyon tartott feldulatásuktól; hogy tehát birtokát a háború sulyától felmentse, egész befolyását használva, bírta Zsófiát ezen lépésre. A törököktől fenyegetett keresztyénség szent java, Magyarország saját haszna a legszebb ürügyül szolgált. Szent András napján indultak meg a tanácskozások, és már hatod napra s így dec. 5-dikén aláíratott egy rövid fegyverszünet a felek közt Körmöcz vidékén ³⁾, a bővebb, a magyar nagyok befolyásával tartandó ünnepélyes alkudozások és a vég béke megkötése végett egy új üszvejtétel

146. l. Mind ezekről hazai régibb íróink sőt még maga Pray is mi említést sem tesznek; bár a dolog annyival kevésbé szenved kétséget, mivel Vitéznek a pápához írt és feljebb említett leveléből és Ivanicsnak ahhoz tett jegyzetéből is, melyről már feljebb emlékezünk, nyilván kitetszik, hogy Hunyadi ezen esztendő végén Giskrával bajoroskodott.

¹⁾ *Chmel* szerint *Geschichte Fried. IV. II. d. 602. l.* maga Kázmér vetette magát közbe; Zagorzensky János az ő, Dlugoss pedig Sbignew részéről jelentek meg Hunyadinál. Azonban ezen megkülönböztetésnek Dlugossnál, egyetlen kútfőnkél, nincs nyoma; sőt ez egyenesen mondja, hogy mind a kettő Zsófia és Sbignew által küldetve Kázmér nevében jelent meg.

²⁾ *Dlugoss XIII. könyv, 52. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h., utána Katona VI. d. 670. l.,* rövidebben *Cromer XXII. könyv, 510. l. és Engel e. h.* — Dlugoss azt mondja, hogy az alkudozások megindultak *Sabbato in die S. Andree apostoli.* Erre helyesen jegyzi meg *Katona*, hogy itt valamely hibának kell lappangani: mert ezen évben ez. András napja nem szombaton hanem vasárnap volt. Alkalmasint ez hírta *Chmelt* arra *e. h.*, hogy az alkudozások kezdetét szombatra nov. 29-dikére, azoknak befejezését pedig dec. 4-dikére tegye. Azonban valószínűbb, hogy a tudós kanonok a hét napjában tévedett meg, mint a szent ünnepében. — Dlugoss a helyet nem határozza meg, hol az történt, hanem csak közönségesen mondja, hogy még Körmöcz vidékén (circa Kremniczam) kötött meg a fegyverszünet; ebből *Chmel e. h.* Kormozant csinált.

rendeltetvén Mező-Kövesden ¹⁾. A pápa Sbignew bíbor-
nok fáradságát igen jó neven vette; azért őt megdicséri,
és neki, mint kinevezett követének, hatalmat ad, hogy a
felek közt végbékét is eszközölhessen, megengedvén, mi-
ként az ellenszegülőket szükség esetében egyházi fenys-
téssel is szoríthassa engedelmességre, hogy így Magyar-
ország lecsöndesíttetvén, egész erővel mehessen az ozmánok
ellen ²⁾.

Míg ezek éjszak felé történtek, a nyugati részeken Sza-
kolczai Pongrácz sikeresebben alázta meg. Cillei Ulrik
ugyan is azon felbosszantva, hogy ez az ő közbenjárására
kötött egyességet megszegte, az osztrák rendeknek adott
ígéretéhez képest, részint saját költségén gyűjtött ³⁾, részint
osztrák katonasággal ⁴⁾, mellyhez László király részéről
70 zsoldos ⁵⁾, Fridrik római királyéról, — ki ezen év-
ben, mi okból és mi sikerrel, megmondani nem tudjuk,

¹⁾ Hogy a kövesdi alkudozások mindjárt itt vagy legalább kevé-
sel ezután határozattak el, nyilvános Hunyadinak Hatvanban, hihe-
tőleg visszamenő útjában, még 1449-ben (a nap nincs kitéve) kelt
leveléből, melly által Zempliu megyét követel által meghívja ezen
alkudozásokra. *Szirmay, Notit. Hist. Comit. Zemplin. 32. l.*

²⁾ A pápának ezen levelét Datum Rome apud S. Petrum anno
Domini 1449. XIV. Calendas Aprilis (mart. 19.) közli *Dlugoss e.
h. 53. l.* és *Dogiel I. d. 60. l.* Hogy itt az évet az esztendő kezde-
tének ekkor a római advarnál divatozott számitása szerint kell te-
kintetünk, és így ezen irományt 1450-re tenünk, kétséget nem
szenved; bizonyítja azt annak tartalma, valamint maga Dlugoss is,
azt a Körmöcz környéki alkudozások után, mint annak következmé-
nyét, adván elő. *Fessler IV. d. 686. l.* erre nem volt tekintettel és
az év által tévedésbe hozott, midőn azt állítja, hogy már a Kör-
möcz vidéki alkudozások alkalmával a lengyel követek ezen irományt
előadták, és az abban használni rendelt egyházi fenyték felbosz-
szantván az eretnek Giskrát, ennek a békekötésre nem volt hajlama,
s azért lehet csak fegyverszünetet eszközölni. Egyébiránt a pápa
ezen levelében így szól Magyarországról: diutius fuit tamquam scu-
tum fidei adversus perfidiam turcarum.

³⁾ *Chron. d. Grafen von Cilly Hahnál, II. d. 695 l.*

⁴⁾ *Ugyanaz ugyanott, Ebendorfer Pez Jeromosnál II. dar.
859. l.*

⁵⁾ *Ebendorfer e. h.*

Kőszeg ellen is táboroztatott ¹⁾, — 600 lovag járult ²⁾, octoberben megindult ellene. A Duna mentében lévő várak közül többeket egyezés által, másokat erőhatalommal kézre kerít ³⁾, sok rablókat elfog, némellyeket mindjárt helyben a fákra felakasztat, másokat büntetés végett Bécsbe küld, hol azok minden további vizsgálat nélkül függesztettek fel ⁴⁾. Így utját megtisztítván, egész erővel Pongrácz ellen fordul, őt Szakolcza felé nyomja, ezen várába szorítja, és azt mindenfelől körülfogja ⁵⁾. Eleinte puska- és puskapor hiánya miatt semmire sem mehet ⁶⁾, sőt még abban sem tudá őt gátolni, hogy rablásait Osztrákhonnak belsőbb ré-

¹⁾ Bécs városa több költségeket tett a Kőszeg felé vonuló katonaság tartására, mint kitészik a városnak akkori számadásaiból *Schlagger, Wiener Skizzen. II. d. 97. l.*

²⁾ *De Roo, Hist. Austr. V. könyv, 200. l.* — Fridrik e miatt adósságba verte magát; így Ungnad Jánostól 432 forintot vett fel, mellynek visszafizetését Lincz városának hagyta meg. Geben zu Newnstatt an Freytag vor Sannd Stephanstag (julius 31.) 1450. *Oklevéltár CXXV. sz.*; azoknak, kik ezen táborozásban részéről, akár személyesen, akár embereik által megjelentek, kénytelen volt minden káraikat megtérteni, mint ezt bizonyítja Maidburgi és Hardeghi Mihály gróf elismerése Geben zu Newnstatt an Eritag vor Sannd Kathreintag (dec. 1.) 1450. *Oklevéltár CXXX. sz.* Több illy kármentesítést biztosító levelek fordulnak elő. Így jun. 23-dikán 1450. kelt levelében Eizinger Ulrikot, ki még akkor is a táborban volt Pongrácz ellen, biztosította minden kárai megtérítése iránt, őt felszólítván, hogy kövessen el mindent ezen rablónak megalázására. Ugyanaz napon több más osztrákoknak is megígérte minden káraik megtérítését. *Chmel, Mater. I. d. III. füz. 320. l.*

³⁾ *Ebendorfer e. h., Chron. d. Grafen v. Cilly Hahannál, és d. Roo e. h.*

⁴⁾ *Ebendorfer e. h.*

⁵⁾ Ugyanaz ugyanott, *Chron. d. Grafen von Cilly, de Roo e. h. és Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vindob. II. d. 163. l.* — Ebendorfer Szakolczát Galicz-, a Cillei évkönyv Golicz, Aeneas Sylvius Caloxiumnak nevezik.

⁶⁾ *De Roo e. h.*

szeibe ne folytassa ¹⁾; de később ez a szükséges mennyiségben megérkezvén, a várat lövöldöztetni, a falakat öszvetőretni, és a várbelieket mindenkép annyira szorongatni kezdi, hogy Pongrácz segedelmet sehonnan sem reménylhetvén, és magán máskép segíteni nem tudván ²⁾, levele által Hunyadihoz folyamodik ³⁾, szentül fogadván, hogy neki és az országnak hűségese leend, a várost magát és minden birtokát pártfogása alá adja, ha őt mostani bajából jó módjával kimenti. Hunyadi, ki az ország belső lecsendesítését mindenkép eszközölni ügyekezett, Cilleinek tüstént írt is ⁴⁾, őt bizonyossá tévén, hogy e helytől, melly már az országnak van átadva, jövedőre mitsem tarthat, és a rablások megszűnése iránt ezen vidékből a kezességet magára vállalván ⁵⁾. Erre Cillei a vívást mindjárt megszünteti, a körülszállást felbontja ⁶⁾, és a rablónak csak némelly jószágait tartja meg ⁷⁾, a várat Hunyadi veszi által ⁸⁾, de László királynak nevében ⁹⁾, augustus 8-kán 1450. ¹⁰⁾.

¹⁾ Még 1450. rabolta ki és égette le a zisterdorfi egyházat. *Linck, Annal. Claravall. II. d. 170. l.*

²⁾ *Ebendorfer e. h.*

³⁾ *Ugyanő ugyanott, de Roo e. h., Pessina Mars Morac. 639. l.*

⁴⁾ *Ebendorfer és de Roo e. h.*

⁵⁾ *Ebendorfer e. h.*

⁶⁾ *Ugyanő ugyanott, és de Roo e. h.*

⁷⁾ *Ebendorfer, de Roo és Pessina e. h.*

⁸⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.*

⁹⁾ *Ebendorfer, de Roo és Pessina e. h.*

¹⁰⁾ *Sabbato ante b. virginis Mariae assumptionis festivitatem Ebendorfer e. h. — De Roo, Pray és Engel e. h. sőt Katona is VI. d. 667. l. 1449-re, Pessina pedig e. h. 1448-ra látszanak ezen dolgot tenni: de az egykorú író több hitelt érdemel, miután előadása semmi összevetkezésben sincs a körülményekkel, oklevelek által pedig gyámolttatik.*

XVII.

1449—1450.

Hunyadi a Giskrával kötött fegyverszünetben és annak következtében a további békealkudozások megindításában főként azért egyezett olly könnyen meg, mivel György rácz fejedelmen veendő bosszúja idejének eljöttét vélé. Ennek közbenjárása mellett a törökökkel megindult alkudozásokból a fegyverszünet iránt nyilván kitetszett, és már az országos tanács is átlátta october 20-kán 1449., hogy ez épen nem bánik őszintén, és Bosnyákországot a hitetleneknek fel akarja áldozni. A Cillei grófokkal sem volt megelégedve az országos tanács: mivel elbizottan magokat Tótország urainak tekintve, itt mind inkább és inkább kezdék hatalmukat terjesztetni ¹⁾. Az ország nagyai többségének

¹⁾ Ezek Tótországot egészen hatalmok alá kívánák hajtani, és azt úgy tekinték, mintha tartományalkhoz tartoznék. Ulrik egy levelében 1449-ről így nevezi magát: *Nos Ulricus Dei Gratia Cilliae, Ortemburgae, Zagoriaeque Comes, necnon Regni Sclavoniae Banus*, a level végén pedig ezt mondja: *Sigillo Vice Banorum et Comitum nostrorum Crisiensium fecimus consignari*. A Fridrik császár ellen egy pár évvel később kis László kiszabadítása iránt kötött szövetség megerősítésében így írja a két gróf magát alá: *Nos Fridericus*

ezen elégedetlenségét a rokonos rácz fejedelemmel és a Cillei-nemzetséggel használandó Hunyadi, míg egy felől a békealkudozások Kövesden folyamatba teendők valának, más felől pedig Pongrácz Szakolczában szorongattatott, januariusban 1450. nagy országos tanácsot tartott, és abban maga vitte az elnökséget¹⁾. Céljai elérése végett pénzre volt szüksége; azért itt legelőször is a kincstár ügyét hozta szóba, és itt ennek megtöltésére, mint a következő bizonyítá, egy igen alkalmas mód választatott. Már VIII. Bonifác megállapította volt tulajdon kincstárának fölsegelésére a keresztyénség százados ünnepének megállítását római bucsúk és áldozatok által; VI. Kelemennek nehezen esett, hogy ő ezen szép jövedelmekben ne részesüljön, és azért ezen ünnepet minden ötvenedik évben megtartandónak határozta. Példáját követte most V. Miklós, a keresztyénség ötven esztendőös örömmünnepének megtartását ezen

et Ulricus *Dei Gratia* Cilliae, Ortemburgae, Zagoriaeque Comites necnon Slavoniae bani pro nobis et pro omnibus dominiis et incolis Dominiorum nostrorum. — 1453. Cillei Fridrik egy levelében Farkassy Györgyöt Cottus *nostris* Zagrablensis főispánjának, Holumbrot Eberhardot castri *nostris* Medved, Maar Sebaldot Civitatis *nostrae* Zagrablensis kapitányának, Zmolik Jánost Castell *nostris* Stopnik kapitányának és Campi *nostris* Turpollensis ispánjának, Thuróczi Benedeket Comitatus principis Ulrici de Varasd főispánjának nevezi. — Csakugyan 1453. Ulrik Bécsben Festo Sancti Bartholomaei a zágrábi és csázmái szentegyházak kiváltságait megerősíti, mindkettlen pedig Gerebeni Bitovecz vagy Witovecz Jánost albánjoknak és Körös megyei főispánjoknak nevezik. *Kerchelich, Notit. praelim.* 275. l.

¹⁾ Egy ezen gyülekezetből kelt levélből, Datum Budae in Conventione nostra die XXIX. Januar. 1450., azt gyanítja *Kocachich, Suppl. ad Vestig. Comit. II. d. 112. l.*, hogy ekkor valóságos országgyűlés tartatott. Osztozik e véleményben *Kemény is Kuruzdi Magas. III. 318. l.*, még ezek mellett az általunk már feljebb említett és a Pataki László ellen támasztott vád iránt kelt oklevélre is hivatkozva, Datum Budae sexagesimo die Octavarum festi epiphaniarum Domini praedictarum 1450. De a Conventio szövből még országgyűlést következtetni nem lehet, és valamint a Pataki iránt kelt levél kelte egyenesen mutatja, hogy az törvényszékből adatott ki,

évre valósággal kihirdetvén ¹⁾. Januarius 29-dikén tehát Hunyadi a tanács végzéséből a pápának különösen írt és elejébe terjesztette, hogy a szent-szék mellett mindig őszintén buzgó magyar nemzet ohajtana az ötven éves örömnepben; és az azzal üszvekötött bűnbocsánatban részt venni: de a több oldalról fenyegetett országnak mostani állapota a honfiaknak tiltja az eltávozást; e mellett a hosszú út és annak bátortalansága sokakat elijeszt. Terjeszsze ki tehát a szent-atyá maga egyházi hatalmának teljességét ezen hű nemzetre is, éreztesse azzal kegyelmét egész mértékben, és engedje meg különösen, hogy azon magyarok, kik az. István tetemeihez Fehérvárat vagy szent Lászlóhoz Nagy-Váradon bucsúval és kegyes áldozattal járulnak, mind azon lelkijavakban részesüljenek, mellyek a pápa hirdetményében foglaltatnak, ugy mint ha Rómában jártak volna bucsút. Az általok ekképen ajánlandó áldozatok fordíttassanak az ország oltalmára az eretnekek és hitetlenek ellen ²⁾. Egyébiránt ugyanazon levelében tudósítja a szent-atyát arról, hogy az országban isten kegyelméből a csend megint helyre kezd állani, és ő mindent elkövet annak tökéletes megalapítására; hogy most főként a kelyhesek és csehek

ugy Ivanics a Kovachich által idézett levélnek illy czímet adott: Ex parte Praelatorum et Baronum Hungariae ad Dominum Nicolaum Papam.

¹⁾ *Kalona VI. d. 683. l.* Az örömnepet vagy jubilaumot kihirdető levél Datum Kal. Febr. megvan *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 362. l.*

²⁾ Hunyadi ugyan a pápához írt levelében ezen kívánságokról csak közönségesen emlékezik, sem a bűnéhelyeket sem az adomány hova-fordítását nem említvén, de utána veti, hogy a krakkói dékány bővebben fogja kérését szóval előadni, Datum Budae XXIX. Januarii anno Domini 1450. *Joh. de Zredna, Epist. L. Schwandtnernél II. d. 69. l.* Írt is valósággal a krakkói dékánynak ugyan ezen napról, Datum Budae XXIX. Januarii anno Domini 1450. *Joh. de Zredna, Epist. LV. Schwandtnernél II. d. 73. l.*: de ezen levélben az örömnepéről szó nincs, és csak annak végén említi azt, hogy Péter váradi érkanonok és kormányzó káplán (ki Ivanics szerint már harmadszor ment ekkor Rómába), írásban nyert utasi-

foglalják el gondoskodását, de azért a törökök sincsenek elfelejtve: mind a két ügyre nézve pedig az apostoli szék kedvezéseit, segedelmét egész bizodalommal várja.

Ugyan ezen országos tanácsban fölvétettek a megürült püspökségek iránti intézkedések is. A krakkói dékány annak daczára, hogy Hunyadi, őt Magyarországon mindenkép megtartandó, neki a kalocsai érsekség és erdélyi püspökség közt szabad választást engedett ¹⁾, a lengyelországi wladislawi püspökséget a kormányzónak nem kis keserűségére, mint már feljebb megjegyzők, elfogadván ²⁾, Bachino Máté erdélyi püspök pedig a neki ajánlott elpusztult kalocsai érsekséget ³⁾ a pápa kinevezése után ⁴⁾ sem

tásához képest, mind azokról bővebben tudósítandja, mellyeknek eszközését ohajtja a szent-széknél. A pápa feleletéből azonban nyilván kitétszik, hogy az itt előadottakban állottak ebbeli kívánásai.

¹⁾ Ezt maga mondja Hunyadi a pápához írt levelében, Datum Budae XVIII. die mensis Januarii anno Domini 1450. *Joh. de Zredna, Epist. LI. Schwandtnernél II. d. 70. l.*

²⁾ Melly nagyon ragaszkodott Hunyadi ezen férfinhoz és melly nehezen esett neki annak híhető elvesztése: kitétszik már feljebb is idézett leveléből, mellyben őt kéri, fontolná meg, mit csinál, ígervén, hogy ő róla és becsületéről kívánása szerint gondoskodni fog; csak más felől ő is ne vesse meg tiszta szívből tett ajánlatát, Datum Budae XXIX. Januarii anno Domini 1450. *Joh. de Zredna, Epist. LV. Schwandtnernél II. d. 73. l.* Mint erre Ivanics megjegyzi, a lengyel király ellenzette ezen előléptetését, és őt soha sem is bocsátotta ezen püspökség birtokába: reménylette tehát Hunyadi, hogy talán még megmarad Magyarországon. Ebből magyarázhatjuk meg Vitéz Jánosnak levelét, mellyben igen hízegő kifejezésekben előmenetelő örömet, elvesztésén sajnálkozását jelentvén, őt szándékának megváltoztatására igyekezik birni, és megjegyzi, hogy ez iránt Péter mester élő szóval többeket adand elő, miket levélben nem mer kifejtteni, és mind azt, mit mondani és megnyerni ohajt, tisztábban fölfedezendi, Datum Budae XXIX. Januarii anno Domini 1450. *Ugyanott LV. level, 74. l.*

³⁾ Ezen érsekség János idejében, ki florencai születés volt és ez előtt kevésel holt meg, jött pusztulásba. *Ivanics e. h. 72. l.*

⁴⁾ VI. idus Augusti 1449. neveztetett ő ki kalocsai érseknek a római jegyzetek szerint. *Pray, Hierarchia II. d. 268. l.*

akarván elfogadni, az országos tanács elhatározá, miként Péter váci püspök, Ivanics szerint ország cancellárja és egyházi jogtanár ¹⁾, ki már ki volt nevezve erdélyi püspöknek ²⁾, és eleinte hasonlólag vonogatta magát az érseki megyétől, későbbre még is a kormányzó hosszabb unszolására, inkább a közjó előmozdítása, mint saját haszna és nyugalma tekintetéből, áttételének elfogadását megígéré, ha a szent-székek meggyezése hozzá járuland, ajánltassék kalocsai érseknek; helyébe pedig Vincze váradi kanonok és nagy-bányai lelkész váci püspöknek. Ezen tárgy iránt Hunyadi az országos tanács határozata következtében két levelet írt a pápának. Az elsőben megköszönvén a szent-atyának, hogy előbbeni ajánlatai nyomán az erdélyi püspököt kalocsai érseknek, és a váczit erdélyi püspöknek kinevezte, tudtúl adja, miként az elsőn, mintán a kalocsai érsekséget elfogadni tovább is vonakodik, erőszakot tenni nem akar, és így ezen érseki székre Péter váci püspököt ajánlja, egyetértőleg a magyar egyházi és világi nagyokkal, kiket a Giskra ellen szerencsével folytatott háborúból visszatérve ³⁾ öszvehívott volt; egyszersmind pedig engedelmet kér, hogy ezen ügyben ohajtásait annyiszor változtassa, mit nem annyira elméje állhatatlanságának, mint a körülményeknek lehet tulajdonítani ⁴⁾. A másodikban az így megürülendő váci püspökségre ajánlja az említett Vinczét ⁵⁾. Írt e tárgyban a kormányzó a bíbornokok testüle-

¹⁾ *Decretorum Doctor. Ivanics e. h.*

²⁾ A *Tab. Romanae ad annum 1449.* azt mondják: *Petrus episcopus Vaciensis transfertur ad ecclesiam Transilvanam. Pray, Hierarchia II. d. 268. l.*

³⁾ A levélben csak ez áll: *Cum itaque his diebus regressus prospere ab armis. quorum usum oportunitas, furiaque domesticarum rerum exegerat; de Ivanics jegyzetéből látjuk, hogy itt a cseh háborúról van szó.*

⁴⁾ *Datum Budae XVIII. die mensis Januarii anno Domini 1450. Joh. de Zredna, Epist. LI. Schwandtnernél II. d. 70. l.*

⁵⁾ *Datum Budae XXVIII. die mensis Januarii anno Domini 1450. Ugyanott LII. levél, 71. l.*

tének, abban közbenjárását kérvén ¹⁾; a pápának pedig külön írtak a rendek is ²⁾. Mind ezen levelekkel Péter váradi kanonok és kormányzói káplán ment Rómába ³⁾. Az ügyekezet nem volt sikeres. A pápa mind a két kinevezést megerősítette, de Péter még a bulla kiadása előtt meghalt ⁴⁾.

Ezen országos tanácsban végre szóba jött Giskra dolga is. A kormányzó eljárása mindenekben helyben hagyatott, és a Kövesden tartandó alkudozások az egész országos tanács befolyásával megindítása és bevégezése határozottak el ⁵⁾.

Az országos tanács még eloszlása előtt egy közönséges országgyűlés összehívását rendelte el júniusban Pesten részserónt a Giskrával kötendő béke megvizsgálása és megerősítése, részint más országos tárgyak miatt ⁶⁾.

Kevéssel ezután Dénes esztergomi érsek nemzeti zsínatot is tartott ⁷⁾. Ennek irományai csak újabb időkben fe-

¹⁾ Datum Budae XXVIII. Januarii anno Domini 1450. *Ugyanott LIV. levél, 73. l.*

²⁾ Datum Budae ex Conventione nostra 29. die mensis Januar. 1450. *Ugyanott LIII. levél, 72. l.*

³⁾ *Ivanics Schwandlnernél II. d. 73. l.* A kalocsai érsekséget megüresedésében maga a kormányzó igazgatta a világiakban, és ennek jó biztos kézbe bocsátása a török szomszédság tekintetéből igen nagy szíven feküdt.

⁴⁾ *Ivanics Schwandlnernél II. d. 71. l.*

⁵⁾ *Engel e. h. 149. l.* azt mondja, hogy ezen alkudozások Rimaszombatban voltak megindítandók. Vannak ugyan, mint alább bővebben előadandjuk, valamely Hunyadi és Giskra közt Rimaszombatban kötött egyezsének is hiteles nyomai: de a kérdés alatti öszvejövetelre nézve oklevelesen látjuk és még bővebben bebizonyítandjuk, hogy az elejétől fogva Mező-Kövesdre volt rendelve a valósággal ott is tartatott. — *Fessler IV. d. 689. l.* ezen országos tanácsot a júliusban tartott országgyűléssel öszvevegyítvén, ide teszi a Giskrával kötött béke megerősítését s László király visszakérését Fridrik római királytól.

⁶⁾ *Engel e. h. 150. l.*

⁷⁾ A leleszi és jászói prépostot meghívó levele Dénes bíbornok-érseknek Datum Strigonií 2. Jan. 1450. (*Kutondnál VI. d. 716. l.*

deztettek föl ¹⁾. Az egyházi rend szabályozása és fenyftékének újabb megállapítása mellett az esztergomi főegyház felépítése volt a tanácskozások egyik tárgya. Ezen ügyet különösen pártfogása alá vette V. Miklós pápa is, az adakozásra a hiveket serkentvén ²⁾, sőt az egyháziak jövedelmeinek tized részét egyenesen ezen célra rendelvén ³⁾. A világiak közül is sokan adakoztak ezen építésre ⁴⁾, különösen maga Hunyadi ⁵⁾. A munka több esztendőig tartott, és a templom 1452-ben ⁶⁾ vagy 1453-ban ⁷⁾ szenteltetett fel.

Hunyadi azalatt az alföldre ment, itt részint egy nevezetes perében, mellyet a Székesfehérvári Herceg család ellen Hód és Vásárhely helységeire nézve megnyert, a végrehajtást szemmel tartandó ⁸⁾, részint és főként a hadviseletre György

csak nyomtatási hibából áll 1458) megvan *Schmitthnél Episc. Agrichses II. d. 37. l.* Itt a megjelenés napja april. 24-dikére tüzetik ki.

¹⁾ Ennek több tekintetben igen érdekes végzéseit első adta ki egy régi, a bécsi csász. könyvtárban ismeretlenül heverő, nyomtatvány szerént *Battyányi, Leges Eccl. III. d. 466. és köv. l.*

²⁾ *Archiepisc. Strigon. 82. l. és Péterfi, Sacra Comit. I. d. 189. l.*

³⁾ Febr. 18-kán 1449., és így jóval ezelőtt kelt levelében meghagyta volt a váci püspöknek, a pécsváradai és bát-monostrai apátnak, hogy az építésre megkívántató 2000 aranyra a papi jövedelmek tizedét szedjék be 60 nap alatt. *Péterfi e. h.*

⁴⁾ *Archiepisc. Strigon. e. h.*

⁵⁾ *Péterfi e. h.*

⁶⁾ *Archiepisc. Strigon. e. h.*

⁷⁾ *Péterfi e. h.* — *Archiepisc. Strigon.* szerént *e. h.* az egyik márványajtaja ezen épületnek még az újabb időkben is megvolt.

⁸⁾ A törvényes ügyekre kinevezett országos biztosságnak több mint egy tekintetben igen nevezetes ítélete, melly által ezen helységek a kormányzónak visszaadani rendeltetnek, a végrehajtás a csanádi káptalanra bízván, és a mellyre annak idejében még több ízben visszajövendünk, Datum Budae quinquagesimo die Octauarum festi Epiphan. Domini (mart. 3.) 1450. megvan *Ohleóllár CXVIII. sz.* Ennek következtében a végrehajtás a csanádi káptalan által valóssággal meg is történt, és erről az említett biztosság a kormányzó-

ellen, mellyet, úgy látszik, már ekkor elméjében forgatott, mindeneket előre elkészítendő ¹⁾). April. 1-jén Túron volt, és innen engedte el számos érdemeiért Pozsony városának királyi bérét és mind azon tartozásait, mellyeket a királyi kincstárba évenként szolgáltatni köteles kormányzósága egész idejére ²⁾). Ugyanazon hó 16-kán Csanádon találjuk őt; Innen gondoskodott csakugyan Pozsony városa törvényhatóságának épségben tartásáról ³⁾). Távollétében Bálint pápai gyóntató nagy tüzet gerjesztett az ország középpontján. Az általa még a mult évben hozott pápai brevét, melly mellett a pápa őt, szent Pál remete szerzetesét, megajándékozta az oliveti hegy szerzeteseinek dömösi prépostságával, a szegedi országos tanács nem fogadta el, sőt ezen Esztergomhoz nem messze fekvő prépostságot István esztergomi kanonoknak adta által, ki magát tüstént annak birtokába is helyeztette, azt és annak jövedelmeit a budai királyi kápolna részére és hasznára kezelendő. A szerzete mellett buzgó, és ezen egyházi haszonvételeből annak számára egy új kolostort alkotni szándékozó Bálintot ez még nem ijeszté el, és azért kívánságát megújította még egyszer a januáriusban tartott országos tanács előtt. Ez tovább is megmaradt a szegedi határozat mellett, de a római szék iránti tiszteletből és az örömmünnepre nézve tett kérése megnyerésének reménye alatt minden keményebb kifejezés

nak hiteles bizonyosságlevelet is adott, Datum Budae quadragesimo die Octavarum festi b. Georgii martyris (junius 9.) a. D. 1450. *Oklevéltár CXXI. sz.*

¹⁾ Engel e. h. 150. l.

²⁾ Datum in Thur feria IV. proxima post Dominicam Ramis palmarum anno Domini 1450. *Anonymi Vindiciae contra Novák 239. l.*, és innen *Katona e. h. 713. l.*

³⁾ Innen hagyta meg az ország minden hatóságainak, hogy Pozsony városa polgárait, midőn kereskedés végett bármelley vidéken utaznak, bíróságuk elejébe idézni ne merészeljék, fölötök ítéletet ne hozzanak, hanem minden követelőket Pozsony városa tanácsa, mint törvényes bírások, elejébe utasítsanak. Datum Chanadini feria quinta infra octavas festi pasce Domini anno ejusdem 1450. *Oklevéltár CXX. sz.*

elmellőzésével, Bálintot csak szelíden szólította fel és ügyekezett arra bírni, hogy az ország szabadságaival ellenkező kívánáságától állana el. Ezen képzelt engedékenységből újabb reményeket merített a szerzetes, és a curiánál kettőztetett ügyekezettel mindent elkövetett szándékának elérésére. A pápa az ő kérésére valósággal egy új bullát adott ki, mellyben István esztergomi kanonokot, mint a dömösi prépostság törvénytelen birtokosát, hatalmas elfoglalóját, egyházi fenyték alá veté. Ennek erejével kívánta őt Bálint a lépes prépostság használatától megfosztani s azt maga átvenni ¹⁾. A kemény bulla együtt érkezék meg a pápa brevéjével az örömnép iránt: de ez sem felelt meg a várakozásnak. Nagy volt az utolsó miatt az elégedetlenség, nagy az első miatt a bosszankodás az egész országban; kivált miután a diadalmat már bizonyosnak tekintő Bálint a prépostságot mindjárt el is akarta foglalni; miben őt csak Hunyadi tudá akadályozni, az egész dolgot az országgyűlésre utasítván.

Az elmék ezen ingerültsége alatt nyílt meg júniusban az országgyűlés ²⁾, mellyen mindenek előtt a dömösi prépostság ügye került tárgyalatás alá. Az e felett támadott vetélkedés hevében némelyek még Hunyadinak is szemére

¹⁾ *Katona VI. d. 695. l. és Engel e. h.*, az rövidebben, ez bővebben. Egyébiránt mind ezek kitatszenek a mondott prépostság iránt folytatott levelezésekből és Ivanicsnak arra tett jegyzeteiből. Bálint sz. Pál szerzetese, azt mondja *Ioanics e. h. 75. l.*, magát a kormányzó s az egyházi és világi karok és rendek megegyezése nélkül, sőt akarátja ellen nevezette ki prépostnak, és István, ezen haszonvétel akkori birtokosa ellen, ki azt neki átadni nem akarta, *processus et sententias fulminari procuraverat.*

²⁾ Ezen országgyűlés hiteles végzéseit még nincsenek fölfedezve: de mind Hunyadi mind a rendek több rendbeli levelei ex congregatione Pestiensis írva *Schwandtner*nél *LVII. LVIII. LIX. LXV. és LXVI. sz. alatt 78—80. és 86—88. l.* nem csak nyilván bizonyítják ezen gyűlés tartását, hanem az abban előfordult tárgyak iránt is adnak némely világot. *Korochich, Vest. Comit. 273. l.*

lobbanták, hogy Bálint vakmerőségét ő növelte engedékenysége által. Később a sz. Pál szerzete budai kolostorának előjárói vonattak kérdőre, mintha szerzetes társok cselekedetéről felelni tudtak és tartoztak volna. Végre Bálintot még azzal is fenyegették, hogy, ha magát a prépostság birtokába még tovább is törekszik helyezettetni, őt nem csak abból, hanem az országból is kivetik ¹⁾. A pápának e tárgyban az ország vélekedésének egyenes megfrása köz értelemmel elhatározottak.

Az e részben kelt levelek igen szép tanúságai a nemzeti méltóság fentartásának a gögös olasz kivánságok ellen ²⁾. Hunyadi szelvedben, a rendek élesebb, férfiasabb hangon terjesztették az ország és királyi szék pártfogó jogainak megcsontását a római szék elejébe. „Midőn, ugy mond a kormányzó junius 11-kén kelt levelében ³⁾, más az országot illető gondok foglalják el elmémet, szokatlan és kedvetlen dolog lepe meg, melly mindnyájunkat megrezente. A dömösi prépostság és az, mit szentséged e végett Bálint gyóntatója mellett tett, van kérdésben. Az elmék e honban annyira fel vannak már ingerülve, hogy lecsendesítőket reményleni teljességgel nem lehet. Még engem is megtámadtak, az ország ősi jogainak védelmében hanyagsággal vádolnak, és kénytelen is vagyok őszintén elismerni, hogy mult évi gyűlésünkben, midőn legelőször fordult meg ezen tárgy előttünk, a szentséged iránti tiszteletből, Bálint személye tekintetéből, kivánságát erővel ellenezni elmulattam, bár az egész ország ellene volt. Valóban már akkor fel kellett volna neki szándékával hagyni, a dolog menetelét látván; most én sem merem többé pártját fogni, az

¹⁾ *Ivanics Schwandlnernél II. d. 79. l.*

²⁾ *Katona e. h. VI. d. 695. l.* egyházi szenteséggel jegyzi meg: Quae res ita Hungarorum animos commovit, ut alias apostolicae sedis observantissimi, nunc fere limites observantiae hujus excessisse videantur.

³⁾ Datum in Congregatione generali Pestiensis XI. die mensis Junii anno Domini 1450. *Joh. de Zredna Epist. LVII. Schwandlnernél II. d. 75. l.*

ország szabadalmi, és az olly nyilván kijelentett közkívánás ellen. Hazám jogait és a szent-szék tekintetét egyaránt szemem előtt tartva, kénytelen vagyok szentségedet kérni, előtte tulajdon nyugodalmam tekintetéből is esedezni, ne erőltesse ezen dolgot tovább; sőt inkább intézze azt az ország köz obajtása szerént, megerősítvén eddig tett lépéseinket. Így Bálint is jobban fog gondoskodni mind magáról, mind a vallásról; itt azon kívül is utja már egészen el van vágva.“

„Szükség kényszerít bennünket, így szólának ellenben az ország rendei a pápához június 12-kén írt levelökben ¹⁾, megszólamlásra, s a dolog természete parancsol nyiltszívűséget. Hazánknak százados gyakorlat által szentesített ősi szabadsága van kérdés alatt; e mellett szabadabban felszólalni nem szégyen, nem kárhoztatható, hanem kötelesség. Mit végzett közönségünk a dömüsi prépostság iránt, tudni fogja szentséged kormányzónk leveléből. Az Olivet hegyi szerzetesek eltávozása után ²⁾, nehogy az említett prépostság jövedelmei mások által bitoroltassanak, azt régi alapítványaival megegyező állapotba kívántuk helyzetetni, s azért egy jövedelem nélküli királyi kápolnával öszveköttve, István esztergomi szent Tamás prépostja és ország itélőmestere kezére biztuk, kit alkalmasnak vélénk azon intézet kormányára, dolgai helyreállítására. Ez által valóban mitsem tevének a szent-szék ellen, mitsem a minket illető jogokon túl. Mind e mellett szentséged, mint értettük, ezen haszonvételt sz.-Pál remete szerzetének akarván tulajdonítani, Bálintot, kisebb gyóntatói egyikét, ajándékozta meg azzal. Erről szóló bulláját szentségednek elöadta ő még

¹⁾ Datum in Conventione nostra generali Pestiensis XII. die mensis Junii anno Domini 1450. E. V. S. Devoti oratores et servi Praelati, Barones, Comites, Milites et Proceres Regni Hungariae universi. *Joh. de Zredna, Epist. LVIII. Schwandtnernél II. d. 77. l.*

²⁾ Ezeket Zsigmond király helyeztette volt ide, prépostságból apátságot alkotván; most a rendek azt megint régi állapotjába szándékoztak visszahelyeztetni. *Icanics Schwandtnernél e. h.*

ezelőtt esztendővel tartott gyűlésünkben : de mi reményl-
vén, hogy szentséged már előbb tett intézetünket és a do-
log valóságos állását tudva azt nem tette, és ezen prépost-
ságot, mellynek kormányja kegyességen kívül, férfias erőt
is kíván, egy illy gyenge kezekre nem juttatta volna,
szentséged előtt fiúi alázattal írt levelünkben világosítottuk
fel a dolog állását; Bálintot pedig barátságosan szólítottuk
fel, ne csonkítaná hazánk ősi szabadalmait. De ime ohaj-
tásaink teljesítése helyett sérelmes ítéletek és egyházi fe-
nyítékek szórattak ezen haszonvételek ügyében; ő a célra
vezető intézetek megvetésével erővel kíván bennünket arra
szorítani, mit megfontolással tagadtunk meg. Kegyességünk-
kel, hitünkkel és alázatosságunkkal nem érdemlettük meg
ez ujságot. Eddig sem kell vala ezt elszenvednünk, de már
most szent jogaink, koronánk és tulajdon magunk megve-
tését tovább türtünk nem szabad. Ősi szokásaink, élő tör-
vényeink elmellőzése, szabadságaink elnyomása keményebb
lépéseket követelnek. Azonban szükségesnek látók még
előbb panaszainkat szentséged eleibe terjeszteni, országunk-
nak az egyházi haszonvételekben szabad adománybeli jo-
gát, melly emberi emlékezetet meghaladó időtől fogva tisztelt
törvényeken alapul, változhatatlan és szoros megtartással
öregbedett gyakorlaton feneklik, felfejteni. Szentséged
atyáskodó gondoskodásától egész bizodalommal várjuk,
hogy kérésünk az ítéletek és fenyítékek megsemmisítése
iránt nem lesz sikertelen; midőn nem valamelly magános
személy, hanem egy egész ország jogairól van szó. Ha
mind a mellett is esedezésünk elmellőztetnék, fiui tisztelet-
tel, de őszintén előre kényteleneknek érezzük magunkat
kijelenteni, hogy Bálint képzelt jogait keresheti ugyan, de
soha el nem érendi; inkább ellenséget türtünk el keblünkben,
mint illy barátot. Elhatározásunk köz, akaratunk változ-
hatatlan, hogy ott végződjék országunk határa, hol ősi
szabadságunk megszakad. — Ha szentséged a hű és enge-
delmes Magyarhont bátorságban akarja megtartani, úgy
tartsa azt meg szabadságaiban is.“

A tárgy nevezetessége miatt a rendek a biformokok

testületének különösen is írtak ¹⁾, és itt előadák, hogy polgári szabadságuk fentartásaért már sokan koczkázták közölök életüket, annyival kevésbé lehettek elkészülve tehát illy egyházi nyughatatlanságra. A pápa kedvéért sokat eltűrtek ugyan már: de a királyi pártfogói jogok rövidítését elszenvedni nem áll hatalmokban; ezt sérthetetlenül a maradékra szállítani multhatatlan kötelességök. Felszólították tehát a bsbornokokat, vessék magokat közbe a szent atyánál, figyelmeztessék őt azon hűségre, azon ragaszkodásra, melyet ezen ország az apostoli szent-szék irányában minden alkalommal tanúsított, kérjék őt meg, ne kényszerítse igaz híveit ősi szabadságuknak erőhatalommali kivívására. Hunyadi maga írt Miklós dékánynak sőt magának Bálintnak is. Az elsőt tudósítja arról, hogy a dömösi prépostság iránt az egyházi fenyítékek előadatván az országgyűlésen, ezen tárgy felett a szóváltások olly élénkséggel, sőt egyenesen kimondva, olly dühhel törtek ki, milyen nemzetünket illy méltatlanságoknál elfogni szokta. E dologban elvégeztetett, hogy a pápa a közönség nevében irandó levél által világosíttassék fel a tárgy mostani állására nézve. Azért kéri őt, ügyekezék a szent-széket a fenyíték visszavételére, Bálintot pedig a dologgal felhagyásra bírni: mivel itt bajnál és gyűlölségnél egyébire nem találhatand. Ha István prépost az ellene szórt fenyítékek tekintetéből kénytelen lesz is a prépostságot elhagyni, azt még is Bálint soha sem nyeri el. Midőn a gyűlésben a budai sz.-Lőrincz kolostorából sz. Pál első remete szerzetesei felhívtak, kérdőre vonattak, a királyi jogok, az ország szabadságai megsértésével vádoltattak, ők pedig ezen dologban ártatlanságukat nyilván erősítették: sok olly értelmű felkiáltások hallatszottak, hogy, ha volna is Bálintnak az országban bizonyos széke, már ezen tettéért száműzést érdemlene ²⁾.

¹⁾ Datum in congregatione Pestiensis 12. Junij 1430. *Joh. de Zredna, Epist. LIX. Schwandtnernél II. d. 80. l.*

²⁾ Datum Budae 16. die mensis Junij anno Domini 1430. *Joh.*

Bálinthoz intézett levelében pedig ezt megintí, hogy a dömsői prépostsággal hagyjon fel: mivel az elmék annyira fel vagynak hevülve, hogy czélt soha sem érhet; annyival kevésbé, mivel a sz. Pál szerzete sz. Lőrinczről nevezett budai kolostorának előszóltott főnöke és magok a barátok is egyenesen és egy értelemmel kimondották, hogy nekik a dologban semmi részök sincs, és így a köz harag egész súlya egyedül rajta marad. Más tárgyban azonban továbbra is ajánlja pártfogását ¹⁾.

Felvétetett ez után az országgyűlésen az örömnünnep dolga. Bár a pápa az illy bűnbocsánatot sürgető francia és spanyol királyok felett Magyarországnak adta az elsőséget, igen hizelgő kifejezésekben azt a keresztyénség pajzsának nevezvén, és a begyülemdő pénzt egészen az ország oltalmára engedvén; úgy még is ezen kedvezések az egyházi és világi nagyokra, a katonákra, az előkelőkre és fegyveresekre voltak csak kiterjesztve, a közrendű papság, a polgárok, a köznép és minden asszonyok kirekesztésével ²⁾. Valamint tehát az országnak és nemzetnek, melyet az apostoli szék hűségesei nevezetével ékesített, ezen megtiszteltetése köz örömet szült, úgy annak csak némellyekre szorítása nem tetszett: mivel ez által a begyülemdő pénz mennyisége nagyon csökkent ³⁾. Elhatározott tehát, hogy ennek orvoslása végett a pápa szólíttassék meg. Hunyadi a maga levelében személye és az ország iránt ezen bűnboc-

de Zredna, Epist. LXIV. Schwandtnernél II. d. 86. l.; ugyan e levélben a bűnbocsánatról is szól.

¹⁾ Datum Budae 16. mensis Junij anno Domini 1450. *Ugyanó Epist. LXVI. ugyanannál 87. l.*

²⁾ *Icanics, Adnot. ad epist. LX. Joh. de Zredna, Schwandtnernél II. d. 81. l.*, maga a pápai bulla, Datum Romae apud S. Petrum anno 1450. pridie idus aprilis (april. 12.) pontificatus nostri anno III. *Raynaldnál, Annal. XVIII. d. 365. l.*, és a második bulla kivonatja, melyet a bíborosok érsek készítettett, s a melly a lőcsei egyház ajtajára szegeztetett. *Wagnernél, Anal. Scep. I. d. 277. l.*

³⁾ *Icanics c. h.*

csánatok megadása által mutatott különös kegyelmét megköszöni, mivel ez által erre nemcsak lelki, hanem mostani kedvetlen állapotjában annyira szükséges világi javakat is árasztott: de egyszersmind annak kijelentése mellett, hogy háládatosságának illő kifejezésére magát elégtelennek érzi, a szent-atyát arra kéri, ne a gyenge erőt, hanem a jóakaratot tekintené. E mellett hogy a szent-szék kegyelmében, az egyházi vigaszban, mindenek egyaránt részesülhessenek, a hazafiak sorsa itt is egészen egyforma legyen, a kedvezéseknek minden rendre minden nemre kiterjesztését sürgeti. „Ez, ugy mond ő, a szent-széknek új dicsőséget, a haza védelmének új erőt adand ¹⁾.” Az ország rendei is külön levelökben megköszönték a pápának, hogy az örömnep kegyelmében részesítette e hazában azokat, kikben a zarándokság kivánsága nagyobb a tehetségnél, de egyszersmind az iránt is esedeztek, hogy kegyelmeinek adjon még nagyobb kiterjedést, azokban mindeneket részesítvén rend és nem különbsége nélkül ²⁾. A dologra nézve írt különösen a kormányzó két bíbornoknak is, annak előmozdítását mind kettőjöknek ajánlván, még pedig az egyiknek (Cardinalis Morinensis) mint az eddig nyert kegyelmek főszekölőjének ³⁾, a másiknak, a szent Angyal bíbornokának, mint hajdan Magyarországon pápai követnek, kiről feltette, hogy az ország iránt nem csak jó indulattal viseltetik, hanem annak körülményeit, szükségéit jól ismeri ⁴⁾. Írt végre a krakkói dékánynak is; a dologban eddig tett fáradozásait megköszöni; Péter mester által élő szóval adott tanácsára nézve, melly Ivanics szerint abból állott, hogy

¹⁾ Datum Budae 13. die mensis Junij anno Domini 1450. *Joh. de Zredna, Epist. LX. Schwandtnernél II. d. 81. l.*

²⁾ Datum in congregatione nostra generali Pestiensis 13. die mensis Junij Anno Domini 1450. *Ugyanő Epist. LXI. Ugyanott 83. l.*

³⁾ Datum Budae 16. die mensis Junij anno Domini 1450. *Ugyanő Epist. LXII. ugyanott 84. l.*

⁴⁾ Datum Budae 15. die mensis Junij Anno Domini 1450. *Ugyanő Epist. LXIII. Ugyanott 85. l.*

a szent-széknek, — melly, mint ebből is kitetszik, még kegyelemosztásaiban sem mellőzte saját érdekeit — ajánlékot küldjön ¹⁾, tudósítja, hogy, mit lehet, küld, jövődöre többet készít. Most több nem telik; mivel az ország kincstára sok költséggel van terhelve, a királyi udvar személyzetét folytonosan fizetni kell, és az idegen katonák a haza mostani állapotjában nem nélkülözhetők, zsoldjuk pedig igen sokra megy. Panaszolkodik továbbá, hogy az eddig engedett bűnbocsánat keveset hozott be; reményleni lehet azonban, hogy a most kért sikeresebb lesz, mellyre nézve ezen esedezés előmozdítását különösen ajánlja ²⁾. Ugy látszik, már ekkor is az előkelőbb néposztályoknál és a férfiaknál nem divatozott olly vallásos buzgalom, mint a köznépnél és a nőnemnél. A krakkói dékánynak egy külön ajánló-levelet írtak a rendek is ³⁾.

Az örömmünnep dolgának befejezésével mindjárt más nap, június 14-dikén, a Fridrikkel lefolyt fegyverszünet vétegett tanácskozás alá. Felhevíté az elméket azon körülmény, hogy még az országgyűlés kezdete előtt egy új követség fordult volt meg a német királynál a támadott kérdések elintézése végett: de ez is csak feszes, kikerülő feleletet nyert Fridrik részéről, tanácsában pedig, kivált a büszke Ungnad, Neuperg és Zebinbergerben mélyen elfedezett fortélyt, a magyar nemzet iránti megrögzött irigységgel s megvetéssel párosult ellenséges indulat nyilvánosságos jeleit tapasztalta. Hosszasabb tanácskozás után a pápa közbenjárásának újabb megkísértésében állapotok meg a rendek.

¹⁾ Ez bírta alkalmasint *Engelt c. h. III. d. 150. l.* azon állításra, hogy a pápa a begyűlendő pénzből is részt kívánt.

²⁾ Datum Budae 16. die mensis Junij Anno Domini 1450. *Joh. de Zredna, Epist. LXIV. Schwandnernél II. d. 86. l.* Ezen levélben azután átmegey a dömösi prépostságra, mint azt már feljebb előadtuk.

³⁾ Datum in congregatione nostra generali Pestiensis 16. mensis Junij Anno Domini 1450. *Ugyanott Epist. LXV. Ugyanannál 87. l.*

Most is királyuknak szabadon bocsátását, a Fridrik kezében levő magyar birtokoknak a rajtok fekvő pénz melletti kiadatását, és Garainak azon ígérletétől, hogy fogságába visszatér, vagy más túszt állít maga helyett, feloldoztatását sürgették, olly hozzáadással, hogy, ha ezen lépés is sikeretlen volna, fegyver határozza el a dolgot. Azon levélben, melyet Vitéz János a pápához e tárgyban mind Hunyadi, mind a rendek nevében feltett ¹⁾, előadja az országgyűlés, miként már jóval ezelőtt, a haza ügyeinek érett megfontolása s hosszas e felett tartott tanácskozások után, az ország székét üresen, az országot fő és igazgató nélkül látván, ki a haza méltóságát ügyes kézzel fentartsa, kiben a kegyelem és hatalom központosuljon, ki az igazság kiszolgáltatásában állandó részrehajlatlansággal és minden tekintet nélkül eljárjon, minden más ohajtások elmellőztével egyes akarattal királyt kívánának, vezetőt a haza kétes körülményei, hatalmas segédet annak nyomorúságai közt. Ez meglett, és még is mind ezt még most sem élvezhetik, miután választott királyuk személyének letartóztatásával együtt saját becsületöket lebilincselve szemlélni kénytelenítettnek: bár ők akármely igazságos és elfogadható föltételekben megnyugodni, a békét még áldozattal is megvásárlani készek lettek volna, csak hogy magokat és hazájokat ezen kedvetlen állásból, melly őket a belső csend helyreállításával elfoglalván, a külső makacs ellenség fékentartásában mind untalan gátolja, kiszabadíthassák. De a német király mind ezekkel nem gondolva, sőt a szent-szék közbenjárását — mint Ivanics megjegyzi, a szent Angyal bíbornoka által — nem tekintve és ismételt kéréseikre nem hajtvá, törvényes királyukat kiadni nem akarja, az országot mostani kedvetlen helyzetében fejétől megfosztja s határait háborgatni nem szűnik. Így őket ide-

Ebben közönséges kifejezésekben ajánlják neki a dömösi prépostság tárgyát is.

¹⁾ Datum in Congregatione nostra Pestiensis 15. die mensis Junij Anno Domini 1450. *Ugyanott Epist. LXVII. Ugyanannál 89. l.*

stova hurczolva kétes állapotban tartja, melly sem békének sem háborúnak nem tartathatik; és miután az ország jogait megsértette, annak méltóságát elnyomta volna, annak lakosaiban minden nemesebb érzéseket öszvetiporni készül, a honfit honfi ellen fegyverköztetvén fel. Ezt eddig békével türték, ezen számos méltatlanságokat elnézni inkább, mint megbosszulni kívánták, és az orvoslást az időtől várták. De miután ez azt nem hozta meg, sőt kedvetlenségeik napról napra súlyosodnak, és a mondott német király sem az ügy igazsága, sem megkísértett erélyesebb lépéseik által makacs elhatározásától el nem mozdíthatatik: azt tovább túrni nincs sem kedvök, sem akaratjuk. Mielőtt azonban e részben tovább mennének, czélszerűnek, sőt szükségesnek látták ő szentsége, mint a keresztyenség feje, előtt közbenvetésért ujabban is esedezni. Miután tehát ők jogtalansággal nem vádoltathatnak, hanemha a német királynak sértést sértésre halmozni jog, nekik pedig mindent elszenvedni kötelességül tulajdoníthatnék: illendően és bizodalommal felszólítják a pápát, intené meg Fridrik királyt, akár követe, akár levele által hathatósan, hogy mindenek előtt a már élemedni kezdő királyt a szent koronával együtt adja vissza, az ország csonkított határait állítsa helyre, és a nádort bocsássa szabadon, a két utolsót alku mellett, az elsőt minden további kérdés nélkül; mivel e részben vátatott jogait erőn és önkényen kívül aligha építheti valamin. Ha ezt a pápa nem tudná eszközölni, és ezen lépésök megint siker nélkül maradna: az elmék azon ingerültségében, mellyet az eddig békével türt méltatlanságok és ezen igazságos ügy elintézésének illy hosszú időre haladása az egész hazában és annak minden lakosai között szült, és a mellyet tovább fékezni aligha álland hatalmukban, igen lehet attól tartani, hogy ezen kérdést fegyvernek és keresztyén vérnek kell elhatározni ¹⁾.

¹⁾ Mind ezen levelekkel Albert mester küldetett Rómába, kinek meghatalmazó-levele megvan *Johan. de Zredna, Epist. LXVII. Schwandtnernél II. d. 91. l.*

Továbbá ezen országgyűlésen tárgyalás alá vétetett a Giskrával kötött béke. Mielőtt ugyanis Sbignew bíbornok a pápa kinevezését, mint pápai követ és közbenjáró, foganatba vehette volna ¹⁾, a kirendelt helyen Mező-Kövesden öszvejöttek a felek. Nevezetesen magyar részről Hunyadi személyesen, Hedervári László egri püspök, Palóczy László országbíró, idősb Perényi János tárnok, Palóczy Simon főlovászmester, Palóczy János, Pelsőczy István, Nánai Kompolti János főajtónálló, Tornai Sevestrény, Serkei Lorándfi György, az ifjabb Perényi János zempléni főispán, Kazai Gyulafi György és Berzeviczi Pohárnok István ²⁾. Meg voltak hívva némely megyék is követeik által, így különösen Zemplén ³⁾; ez két alispánját, Kázméri Maza Mihályt és Kozmafalvai Gált küldötte ide ⁴⁾. A csehek részéről megjelent maga Giskra némely kapitányaival, Tworthow másként Jeszeniczi Miklós, Wlasyymyei Jankovszky, és Bassóczy Wenceslávval, valamint Kassa, Lőcse, Bártfa, Eperjes, Kőrmöcz, Selmech és Besztercze városainak követei ⁵⁾. Ezek élénkebb alkudozások után a békét valósággal meg is kötötték ⁶⁾, és azután mindkét rész-

¹⁾ Engel ugyan e. h. 184. l. azt állítja, hogy ezen alkudozások Sbignew bíbornok, mint pápai követ, közbenjárása mellett folytak és fejeztettek be: de ennek a fenmaradt és mindjárt bővebben előadandó oklevelek közt mi nyoma sincs; de különben is a pápai breve Sbignew kinevezése iránt, mint feljebb látók, csak martius 19-dikén kelt; már pedig ekkor, mint az említendő oklevelek bizonyítják, ezen alkudozások végök felé jártak.

²⁾ Giskrának ez iránt Kassán kelt levelében csak a kormányzó, az egri püspök, az országbíró és a tárnok adatainak névszerént elő; de nyilván mondatik, hogy több más nagyok és nemesek is voltak jelen, a többieknek nevét tudjuk Hunyadinak és a többi békebiztosoknak hirdetményéből.

³⁾ Hunyadi meghívó-levelőt ezen megyéhez Hatvanból 1449-ről nap kitétele nélkül, mint annak idejében megjegyzők, említi Szirmay, *Notit. Hist. Comit. Zemplin.* 32. l.

⁴⁾ Szirmay. e. h.

⁵⁾ Giskrának Kassán két levele az általa kötött béke iránt.

⁶⁾ Szirmay e. h. ezen kövesdi alkudozásokról emlékezvén, azt

ról csak hamar kihirdették ¹⁾). A békekötési levél még nem látott napfényt ²⁾); de más kutforrásokból tudjuk, hogy feltételei mintegy a következők lehettek: Giskra megtartotta Kassát, Lőcsét (hihetőleg Késmárkot), Eperjest, Bártfát, Körmöcz-, Selmecz- és Besztercze-bányát, követ-

állítja, hogy itt csak fegyverszünet kötött; azonban mind Hunyadi mind Giskra vég békéről szólnak hirdetőnyelvekben.

¹⁾ Hunyadinak és a többi békebiztosoknak Nógrád vármegyéhez szóló levelét, mellyben azt ezen békéről értesíti, Datum in Kewead sabbatho proximo ante Dominicam ramispalmarum (mart. 28.) 1450., közli *Jászay Pál, Tudománytár, új folyam, X. füz. 128. l.* oly megjegyzéssel, hogy, bár 1446-ban az országos tanácsba a nádor, országbíró, két egyházi nagy, két zászlós úr, hat nemes, és így együtt 12 személy rendeltetett Hunyadi mellé, itt pedig az országbíró, egy főpap, három zászlós úr, 8 nemes, és így együtt 13 személy, még pedig egészen más arányban fordul elő: valószínűleg ez még is maga az országos tanács volt; mert oly tetemes adót, melly abban beszédetni rendeltetik, és a mellyről mindjárt bővebben szölandunk, csak ez vethetett ki. Ezen észrevételt örömet teszünk magunkévé, oly hozzáadással, hogy az említett országgyűlésen megengedett Hunyadinak, miként tetszése szerint még másokat is meghívasson az országos tanácshoz. — Giskrának levelét, mellyben ezen békekötés megkésztését elismervén, az azon jelen volt városokat, különösen Kassát az itt meghatalmazott pontok megtartása iránt biztosítja, Datum in civitate Cassoviensi pretacta feria tertia post Dominicam Ramispalmarum (mart. 31.) 1450., mellyről már *Kovachich* is emlékezik *Suppl. ad Vestig. Comit. Il. d. 112. l.*, de zavarosan és annak csak egyes szavait emelve ki, — egész kiterjedésben adjuk *Oklevéltár CXIX. sz.* Egyébiránt Giskra a helyet, hol ezen béke kötött, levelében nem említi, csak egy régi hátiratból látszik, hogy itt a Köveden kötött egységéről van szó.

²⁾ *Szirmay e. h.* azt állítja, hogy a béke- vagy szerente fegyverszüneti kötés megvolna a kaasai levéltárban: de én azt ott sikertelen nyomostattam. Ő azt vitatja, miként mind a két fél megmaradt eddigi birtokában, — mi megint ellenkezik a többi irományokkal, — azt vetvén utána Zemplén vármegyére szorítkozva, hogy e szerint Giskra megtartotta a telkibányai bányákat, a sztropkói és homonnai harminczadokat, de Homonnai Istvánt és Bertalant szabaddon bocsátotta.

kezőleg Felső-Magyarország legnevezetesebb részét¹⁾. Több birtokairól egy tetemesb összeg letétele mellett²⁾, — mely végből magok a magyar békebiztosok által az országban egy tetemes adó vettetett ki³⁾, — lemondott, egyzersmind Hunyadi özvegy hugának⁴⁾ nőül vétele által erősíti meg a barátságot⁵⁾. Ezen magában nem igen kedvező és gyaníthatólag kevéssel ezután Rimaszombatban megerősített⁶⁾ békekötés az országgyűlés által helyben hagyatott.

1) Kitészik ez Giskrának Kassán kelt és most említett leveléből, mely szerént ezen városok mint egyezkedő felek vettek részt ezen alkudozásokban.

2) *Engel e. h.* ezen összeget 10,600 forintban állapítja meg. Igaz ugyan, hogy a Giskrával következő évben kötött egyességben az előbbeni egyesség nyomán ezen összeg vállaltatott el az ország által, de úgy, mint az előbbi szerződésben leköltött összegből még fizetetlen maradt hátralék; és így az ekkor meghatározott pénzbeli fizetésnek nagyobbnak kellett lenni.

3) Hunyadi és a többi békebiztosok Nógrád vármegyének nemességéhez szóló és most említett levelökben előadják, miként sok bajokodás után az ország lecsöndesítése iránt végre a napokban sikerült Brandeisi Giskra János árósi főispánnal és a vele tartó városokkal örökös békét eszközölni, és azt valósággal meg is kötni; szükség azonban ezen embereket, kik a haza zavarát okozták, eltávolítani: mire nézve nagyobb összegre leend szükség. Azért ezen valamint több más megyék nemeseit a részvételre felszólítják; sőt nekik meghagyják, miként minden jobbágy-üléstől, minden olly szcllértől, kinek marhái egy aranyat megérnek, és minden mesterembertől, ki kézműve után él, vagy kinek vetései, vagy szőlői vannak, egy fél forintot venni megengedjenek, a fő- és alispánoknak valamint a szolgabíráknak kötelességül lévén tévé, hogy őket erre szükség esetében bírságokkal is szorítsák. *Tudom. tár. e. h.*

4) Már előbb *I. k. 63. l.* kijelentők véleményünket, hogy ez özvegy Pengrczné, valószínűleg Csolnokosi Klára volt.

5) *Dlugoss II. d. XIII. könyv, 81. l.*

6) Mind a Giskra levelében, mely által 1451-ben az új békét megerősíti, mind a magyar rendekben, mely által a mondott új békében Giskrának kötelezett fizetéseket elvállalják *Praynál, Annal. III. d. 82. l.*, és belőle *Katonánál 796. s. köv. l.* az előbb kötött békéről nyilván mondatik, hogy az Rimaszombatban készült.

Ezután a kormányzó Garai László nádorral és Ujlaki Miklós erdélyi vajdával kölcsönös oltalom és öszvetartás végett, az élet minden viszonyai közt és még a kis László személye körül is, mihelyt az kiszabaduland, becsületök, jóhírók s nevök lekötése, s mind ennek átkozódó esküvel megerősítése, és haláluk esetére törvényes maradékaikra kiterjesztése mellett szövetségre lépven ¹⁾, fő kívánságát, a György rácz fejedelem elleni háborút, mellyre nézve az erővel kicsikart kemény feltételek teljesítésétől magát a pápa által már előre fölmentette volt ²⁾, hozta tanácskozás alá az országgyűlésen. Böven előadta, hogy lelkiösméretében nem érzi magát lekötelve a rácz fejedelemnek tett ígéretei szoros megtartására: mivel ezeket ravaszság, erő és törvénytelen fogság által csikarta ki tőle; sőt inkább szükségesnek látja őt hitetlenségeért magyarországi jószágai elfoglalásával, és ha ez is foganatlan találna lenni, fegyverrel is a török szövetség felbontására s a magyarországi felsőbbség elismerésére szorítani. Említé e felett még azt is, hogy az utolsó, alkalmasint 1448-ban folytatott és az ő hitetlensége miatt sikeretlenné lett török háborúra sajátjából fordított költségei sincsenek még megtérítve, mellynek fejében annak birtokai közöl Munkács, Szathmár-Németi, Nagy-Bánya, Debreczen, Böszörmény, Tokaj és Túr átengedését sürgette. Az elmék erre már előbb

Ezen okleveleket, mellyek hitelessége ellen kifogásunk nem lehet, így kívántuk egyeztetni a Kövesden készült békéről szóló több rendbeli tökéletes hitelű oklevelekkel.

¹⁾ Ezen nevezetes szerződést említi mellesleg *Kovachich, Suppl. ad Vestig. Comit. II. d. 44. l.* Megvan az anspachi levelek közt; ezekkel átment a budai kamarai levéltárba; innen közöljük azt, Datum Bude feria IV. proxima post festum beatorum Viti et Modesti martyrum (junius 17.) 1450. *Oklevéltár CXXII. sz.*

²⁾ A pápa ez iránti levele kelt april 12-kén épen az nap, mellyen a bulla az örömmünnep áttétele iránt adafott ki. *Raynald, Annal Eccl. XVIII. d. 366. l.*

el voltak készülve ¹⁾, és a körülmények kedvezők valának; de még is a rendek közül nem kevesen a virágzásban növekedő Hunyadi-családot irggy szemekkel tekinték, és azért inkább kiyánták ezen tárgy barátságos elintézését a két fél közt ²⁾. Kállai Lökös János szabolcsi főispán ³⁾, mint Brankovics György meghatalmazottja, keményebb kifejezésekben szólalt fel a rendek előtt mellette, és őt ezen eseményről tudósítván, tőle június 24-dikéről olly feleletet kapott, miszerént nem elég erélyesen lépett föl az országgyűlésen, egyenesen ki kell vala csodálkozását nevében jelenteni az iránt, hogy Hunyadi a megállapított feltételek teljesítését az országgyűlés előtt azért merte megtagadni, mivel szavát fogságban kényszerítve adta: holott a mellette jót állott országnagyai fogva nem voltak. Minek következtében semmi köze sem lehet az országgyűléssel, ügyét az előtt tovább vítatni nincs kedve ⁴⁾. A sértő előadás, és ezen még sértőbb felelet felbosszantá az egész gyűlést, és Hunyadi kívánságai egy előre hozott ítélet nyomán ⁵⁾ mindjárt országgyűlési végzésekké váltak.

A kormányzó a rábizottak végrehajtásával nem késett. A szerb fejedelem jószágait Magyarországon rögtön kato-

¹⁾ Bizonyítja ezt az országos tanácsnak, mint udvari bíróságnak, Pataki László ellen hozott ítélete, melyről már több ízben emlékezünk, Datum Budae sexagesimo die Octavarum festi Epiphanie domini predictarum (mart. 6.) anno eiusdem 1450. *Gróf Kemény Kurznál, Magaz. I. III. fus. 316. l.*

²⁾ Engel, *Gesch. v. Serb. 400. l. Ugyanő Gesch. v. Ung. III. d. 154. l.*

³⁾ Fessler *IV. d. 692. l.*, Szirmay szerént, *Szathmár vármegye II. d. 360. l.*, ezen Kállai János 1446 és 1463 közt volt főispán.

⁴⁾ Ezen sok részben zavaros tartalmu levél eredetije megvan Székely gyűjteményében III. d. 51. l., mint megjegyzi *Kovachich, Suppl. ad Vestig. Comit. II. d. 113. l.* Az egész levelet, *Scriptum in Zenderew in festo b. Joannis Baptistae anno Domini 1450.* közli a pécsi püspöki könyvtár gyűjteményéből *Katona VI. d. 734. l.*

⁵⁾ Hogy György ellen valóságos ítélet is hozatott már előbb, kitetszik annak most említett leveléből.

nasággal körülfogatja, feldulja és hatalma alá hajtja ¹⁾). Azután pedig főként Budán tartózkodék, az ország dolgaival foglalatostkodék, nevezetesen a hí Pozsony és Nagyszeben városok szabadságainak épségben tartásáról gondoskodék, sőt az elsőt, mely, mint látszik, különösen dicsekedhetett kegyeivel, nem csak a pozsonyi és minden ahhoz tartozó fiók harminczadok, hanem a nezideri birtokába is helyhez-teté ²⁾), s így várja erőlyesebb föllépésének következményét. De a rácz fejedelem makacsságát ez még nem töré meg. Azért a kormányzó Püspöki felé ³⁾) a meginduláshoz ké-

¹⁾ *Bonfin III. tiz. VII. könyv, 342. l.*

²⁾ Budáról junius 28-dikán hagyja meg Szécsi Miklós komáromi főispánnak, hogy ezentul a pozsonyi polgárokat a rábizott törvényhatóságban bárkinek folyamodására személyökben, vagy javaikban letartóztatni ne engedje; hanem a panaszt tevőket követeléseikkel Pozsony város bírása és tanácsa, mint azok bírása, elejébe utastsa, Datum Bude in profesto beati Pauli apostoli Anno Domini 1450. *Oklevéltár CXXIII. sz.* — Julius 3-dikán csakugyan onnan oda utastlja az ország minden hatóságait, hogy N.-Szeben városa polgárait Székes-Fejérváron lakó Kovács bíró, vagy bár ki más kérelmére, személyeikben vagy vagyonaikban letartóztatni s háborgatni ne merészeljék, hanem mind azok, kiknek ellenök követelésök van, azt a szebeni tanács előtt keressek törvényesen, Datum Bude secundo die festi Visitationis b. Marie Virginis Anno Domini 1450. *Oklevéltár CXXIV. sz.* — September 9-kén megint onnan parancsolja meg Nagy László és Sós György pozsonyi ispánoknak és pozsonyi várnagyoknak, hogy a pozsonyi polgárokat az általa nekik, mint más oklevelekből kitetszik, haszonbérbe adott nezideri harminczad birtokába, a jelenleg azt bíró Hanusko kirokesztésével, igtassák be s abban őket minden törvénytelen megtámadók ellen oltalmazzák, Datum Bude feria quarta proxima ante festum b. Nicolai Confessoris Anno Domini 1450. *Oklevéltár CXXVIII. sz.*

³⁾ Innen hagyja meg november 3-dikán Csire Barnabas és Szilvai Miklós pozsonyi várnagyoknak, hogy a pozsonyi fő és az oroszvári s minden más falvakban lévő s amahhoz tartozó fiókharminczadoknak birtokában, mellyeket ő más levelénél fogva Pozsony város községének adott által, az említett várost, valahányszor általa felzöllíttatnak, minden törvénytelen megtámadók ellen védjék és oltalmazzák. Datum in Opido Pispeky tertio die festi beati Francisci Confessoris anno Domini 1450. *Oklevéltár CXVIX.*

szen álló seregéhez menvén, ezt minden további halogatóssal nélkül Ráczországba vezeti, és ott mindent elpusztít ¹⁾. A György által várt török segedelem egészen elmaradt, nem csak, hanem Ferizbég ²⁾ három ezredes basa, Murád által küldetve, az elpusztult Krussováczt ³⁾ elfoglalván, annak helyreállításán dolgoztatott a Morva mellett; mi nyilván bizonyítja, hogy e részről többet tarthat, mint a felbosszantott, de nem engesztelhetetlen kormányzótól. Így a büszke fejedelem kénytelen magát végre is megalázni. A magyar nagyokhoz, közbenjárásukért esengve, követeket küld, Hunyadi idősb fiának szabadon bocsátását előlegesen ígéri, sőt a veszély növekedésével őt tüstént szabad lábra helyeztetni s ajándékokkal terhelve a felbosszantott atya elejébe küldi, általa kívánván haragját lecsillapítani. Ez és a magyar nagyok, kik sebes hírnökök által adák a kormányzónak tudtára, hogy minden további ellenségeskedést szakaszson félbe, minthogy ők egész ügyekezeteket arra fordítandják, hogy a barátságos egyezés több pontjai is kívánságához képest intéztessenek el minél előbb, — tartóztatták őt a további pusztításban. A háború megszűnt; de a kedvetlenség a két fél közt még tovább is fenmaradt ⁴⁾.

¹⁾ *Turóczi IV. rész, XLVII. fejelet. 265. l.* — Azonban *Bonfin* szerint *e. h.* ezt nem várta meg György, hanem mindjárt magyarországi jószágai feldúlása után megalázta magát.

²⁾ *Turóczinál e. h. Friezbeg, Bonfinnál e. h. Frigibechus.*

³⁾ *Turóczinál e. h. Crusowcz, Bonfinnál e. h. Chrisouicum.*

⁴⁾ *Turóczi és Bonfin e. h.* Amaz a történet idejét nem említi, ez azt még 1448-ra, *Pray; Annal. III. d. 75. l.* és *Katona VI. d. 666. l.* 1449-re, *Engel végre és Fessler e. h.* 1450-re teszi. Mi az utolsókat követtük, Kállai Lőkös János feljebb említett nyilatkozata által erre jogosítva. — *Pethő 73. l.* és *Curaeus I. d. 259. l.* szerint Hunyadi nem György, hanem ennek kérésére a törökök elment, mindkettő a dolgot 1449-re tévén.

XVIII.

1450—1451.

Hunyadi seregével még ezután is az alföldön tartózkodott : mivel Ferizbég Krussócz felépítése után is folytatta készülleteit, és Magyarországot látszék beütéssel fenyegetni. Némelly egyes csapatai valósággal beis csaptak, de vesztességgel verettek vissza ¹⁾. E mellett Tamás István bosnyák király, és a pápának megtérése ólta engedelmes híve és a római hit igen buzgó pártfogója ²⁾, mind a törökök mind a manichaeusok ellen Miklós pápától az öt segítőik számára nagy egyházi engedményeket nyervén ³⁾, ennek következtében hasonlóan tett némelly készülleteket, mi Ferizbéget gátolta terve kivitelében.

¹⁾ Hazai írónk ezen idő tájban Hunyadinak egy nagy győzedelméről emlékeznek a törökök ellen : de ez, mint alább meglátjuk, több esztendővel később történt; azért belőlök a körülményekhez képest csak ennyit fogadhatunk el, ezt pedig annyival inkább tehetjük, mivel *Curæus I. d. 259. l.* ezen dolgot egészen úgy adja elő, mint mi. — *Calcisius 794. l.* minden további adat nélkül teszi ezen évre Belgrád megvívásának új de sikertelen megkíséretését Murád által.

²⁾ Bizonyítja ezt egy Vladimirovich Radivojhoz, fő országbirájához szóló levele, Datum Visokii prima die Julij 1450., melyet Occhieviából 105. l. *Katona e. h. 738. l.* közöl.

³⁾ *Farlat, Illyr. Sacrum IV. d. 71. l.* A levél Datum Romae

Azalatt megérkezék V. Miklós pápának, ki Olaszhon kibékeltetésében nem minden siker nélkül működött ¹⁾, válasza mind az örömnünp mind a Fridriknél kívánt közbenjárás iránt. Az első kedvező, sőt kedvezőbb volt, mint várni lehet; valószínűleg mivel a római jövedelem igen dúsan és minden előreszámítást meghaladólag ütött ki ²⁾, e mellett pedig a Hunyadi által Rómába küldött ajándék és még nagyobbnak ígérete illő kárpótlást nyújtott a római udvarnak. Minden akármilyen rendű honfi vagy honleány, ki nem csak a rendek és a kormányzó által kijelelt, hanem akármely más székes-egyházban a következő aprilis utolsó napjáig bucsún megfordul és ott áldozat gyanánt csak felét is leteszi annak, mibe római útja és 14 napi ott mulatása került volna, a római örömnünpire rendelt minden bűnbocsánatban úgy részesül, mintha valósággal megfor-

1450. idibus Junij megvan *Raynaldnál* is *Annal. Eccl. XVIII. d. 369. l.* — A manichaeusok ellen már két évvel ezelőtt Tamás pharai püspököt küldötte volt a pápa mint követét ide, ezek, különösen pedig István szent-zsebőki fejedelem és Paulovich János vajda, mint pártfogóik, ellen keménységgel állépendők. Az ennek adott utasítás Datum Romae Kal. Febr. 1448. megvan *Raynaldnál e. h. 359. l.*

¹⁾ A béke Nápoly és Fiorenza közt megkötöttetett junius 21-kén 1450. *Dumont III. d. 175. l.*

²⁾ Ide igen sok népség gyűlt össze, több mint valaha. A szent Angyal hidján oly nagy volt a tolongás, hogy 200 ember találta halálát öszvenyomva, vagy a Tiberbe tasztíva. *Platina in Vita Nicolai V., Aeneas Sylvius, Europa LVIII. fej., Raynald e. h. 365. l., Manetto in Vita Nicolai V. Muratorinál Script. Rerum Ital. III. d. II. köt. 924. l., Infessura Diario Romano Ugyanott 1132. l. utána Muratori, Annal. XIII. d. 422. l., Cron. di Bologna Muratorinál e. h. XVIII. d. 696. l., Tritthem, Chron. Hirsaug. II. d. 420. l. Hasonl. a Cronica Riminesét Muratorinál Script. Rer. Ital. XV. d. 966. l., mely 270-re, Bonincontrit Muratorinál e. h. XXI. d. 155. l., ki maga is jelen volt és 120-ra, valamint Soldot Istoria Bresc. Muratorinál e. h. XXI. d. 867. l., Nauclerust Gen. XLIX. 952. l. és Calvisiust 290. l., kik 500-ra teszik a holtak számát, — Poroszországból oly sokan mentek Rómá-*

dult volna Rómában ¹⁾. Ez által, mint képzelni lehet, a magyar kincstárba tetemes pénzüszvegek folytak.

Engede a pápa Magyarország rendei kívánságának a német királyra nézve is, ki kevéssel ezelőtt (jul. 13.) Albert királynak kisebb, az ő gyámsága alatt lévő leányát Erzsébetet Fridrik szász választó-fejedelem hasonló nevű fiához jegyezte volt el ²⁾. Ezt hathatósan meginté, hogy a szent-szék közbenjárása mellett egyezék meg velök. Ennek következtében valósággal öszvejöttek a felek követei Pozsonyban még octoberben ³⁾. Megjelent itt Hunyadi maga is, az alkudozásokat személyesen vezérlendő ⁴⁾. Nagy vetekedés fejtődött itt ki. A magyarok mind azt sürgeték, miről a pápához intézett levelökben említést tettek volt, a kis király kiadását a koronával, az ország kiegészítő részeinek visszabocsátását és a nádornak felmentését a fogásba meneteltől; az osztrákok ellenben semmiben sem

ba, hogy az ország elpusztulásától és védelem nélküli maradásától lehet tartani. Voigt VIII. d. 207. l. Jelen volt itt Albert osztrák fejedelem is, kinek a pápa egy szentelt kardot ajándékozott és kit öbbfélekép tüntetett ki. Gobell. Comment. 17. l., Raynald e. h., Chmel, Regest. 2665. sz., Chmel, Gesch. Friedr. IV. II. d. 452. l. V. Miklós pápa nagy arany pénzeket veretett ezen örömdunep emlékére. Manetto e. h.

¹⁾ A pápának ezen kedvező végzése Dénes érsek és bsbornok kivonatában, melly a lőcsei egyház ajtajára szegeztetett, megvan Wagnernél, Anal. Scepus. I. d. 277. l. Igaz, hogy ez 1431-ről szól: de ezen év elejéről, mivel a határidő aprillás vége; de hihetőleg Rómából még ezen esztendő végével érkezett meg.

²⁾ A házassági egyesség szerint Geben zu Newenstatt am pñncztag vor Sant Jakobstag 1430. Chmel, Mater. I. d. III. fűs. 321. l. Fridrik kötelezte magát, hogy hűgát a közelebbi sz.-Pál napjáig Nürnbergben vagy Égerben okvetetlen átadja, 100,000 for. menyasszonyi ajándékot rendelvén neki; a szász fejedelemnek 60,000 ft. bánatpénst kellett volna fizetni, ha a házasságtól visszalép. Azonban ezen egyezkedés nem ment teljesedésébe.

³⁾ Simon-Juda napján Fessler e. h. IV. d. 695. l.; de ez nem lehet: miután az egyezés már Simon-Juda előtt meg volt kötve.

⁴⁾ Engel e. h. — Pray, Annal. III. d. 78. l. nem említi Hunyadi jelenlétét: de bizonyítja ezt az általa kiadott okirat.

akarának engedni ¹⁾. Végre hosszas vitatás után egyesültek a felek. Több oklevelek készültek ez iránt. A német király és Hunyadi közötti oct. 22-kén íratott alá ²⁾. E szerint Hunyadinak meg kelle abban egyeznie, hogy a kis király és a korona tovább is Fridrik kezei közt maradjon, és az Bécsben növeltesék, míg törvényes idejét, azaz 18. esztendejét eléri ³⁾; ezen idő-pontig Fridrik békével és csendesen megmarad magyarországi birtokaiban is; a kormányzó őt azokban nem háborgatja, mások által háborgatni nem engedi; sőt, ha ezt valaki még is tenni merészlené, őt ez ellen tettel és tanácscsal segíti ⁴⁾. Ha Fridrik, vagy Hunyadi Magyarországgal, vagy annak karaival és rendeivel ezután valamelly egyezésre lépnének, az csak ezen szerződés sérelme nélkül történhetik meg ⁵⁾. Ezért megígéré a német király, hogy a kormányzót hivatala foly-

¹⁾ *Ebendorfer, Pez Jeromosnál II. 863. l.* (nyomatási hibából áll *Praynál e. h. 683., Katonánál VI. d. 727. l. 368. l.*)

²⁾ És nem oct. 25-dikén, mint *Engel e. h. 166. l.* állítja.

³⁾ Hunyadi megígérte: *ut ipse Dominus rex Ladislaus una cum praedicta corona in et sub tutela, cura et potestate dicti Domini nostri Friderici Romanorum Regis usque ad legitimam aetatem suam, videlicet Decem et octo annorum aetatis suae completae permaneat, Suae Regiae Majestati auxilio, consilio et favore assistemus, dolo et fraude semotis quibuscumque.*

⁴⁾ Sed ut illa (Fridrik magyar birtokairól van szó) in dicti Domini nostri Romanorum Regis et suorum potestate usque ad praefati D. Regis Ladislai aetatem legitimam pacifice et quiete permaneant; et si fortasse suae regiae Majestati in praemissis et contra ea impedimentum aliquod per quemcumque praestari, inferri, seu attentari contingeret, eidem suae Majestati contra talem, seu tales auxilium, consilium et favorem impertiemur et impertiri volumus et debemus opportunos, *dolo et fraude cessantibus quibuscumque.*

⁵⁾ Casu autem, quo praefatum Romanorum Regem, aut nos Joannem Hunyadi aliquam concordiam seu inscriptionem quamcumque cum praefato Regno Hungariae, seu Praelatis, Baronibus et habitatoribus ipsius inire aut facere contingeret; illa praesenti inscriptioni et unioni minime obstet, quin ymo praesens inscriptio in suo robore nihilominus permanere debeat, *dolo et fraude cessantibus*

tatásában sem maga nem gátolja, sem mások által nem gátoltatja, sőt neki ellenei megzabolázására segéd keze-
ket nyújt, és hogy László királyt törvényes idejének el-
érésével gyámsága alól kibocsátani szándékozván, erről
öt maga idejében értesíti, gyámfiát híre és tudta nélkül
gyámsága alól fel nem menti, sőt ennek irányában Hu-
nyadit tettel és tanácssal segíteni. Egyébiránt minden
harczok és megtámadások a magyarok és osztrákok közt
megszűnnek, és ezt kölcsönösen akadályoztatni ügyek-
szenek ¹⁾. — Hogy Fridrik is adott egy hasonértelmű le-
velet Hunyadinak, kétséget nem szenved; bizonyítja ezt
ennek egész tartalma; valószínű az is, miszerént egy
illy egyesség kelt Magyarország rendei és Fridrik közt
is, némelly a dolog természetéből folyó változásokkal: de
ezek nem szállottak ránk, vagy legalább még eddig nem
fedeztettek föl. Az egykorú írók szerént, a mennyiben ezen
frigről emlékeznek, Fridrik és Magyarország rendei közt
csak egy rövid, legfeljebb két évre terjedő fegyverszünet
kötöttetett volna ²⁾. Garai László is visszanyerte teljes sza-

quibuscumque. Chmel, Gesch. Friedrichs IV. II. d. 603. l.
munkájának szomorú hősét minden áron és mások rovására is tisztá-
ra mosni igyekezvén, és ez által nem egy helyen Hunyadi irányá-
ban igaztalanságra fakadván, azt veti ezen egyesség említése után:
„A csel és alattomoság (fraus et dolus) minden kirekesztése mellett
is, úgy látszik, Hunyadi nem volt őszinte Fridrikkel, és ezen okle-
vél bizonyítja die Versatilität des grossen Gubernators.“ Ki volt ezen
egyesség megkötésében őszintebb: a következők megmutatta.

¹⁾ *Katona e. h. 726. l.* Hunyadi ezen levelét, Datum Posonii
feria quinta post festum XI. millium virginum anno Domini 1450.,
közli Cornides irományaiából XI. d., adja azt mind *Fejér Hunyadi-
jában 145. l.* mind *Kurz, Gesch. Fried. IV. II. d. 259. l.*; mind
a kettő tökéletesen megegyez Katona példányával. Szembetűnő az,
hogy itt a törvényes idő a magyar törvények és az osztrák ház családi
szabályai ellenére 18-dik évre határozatik meg.

²⁾ *Ebendorfer e. h.* azt mondja, hogy a követek végre megegyez-
tek abban quod illustrissimum Regem Ladislaum Serenissimus Rex Ro-
manorum vel ad Posonium et Castrum ejusdem, vel ad Wiennam
sub sua tutela constitueret, ut omnibus suis regnis et dominiis liber

badságát ¹⁾: de kénytelen volt nov. 4-dikén egy külön biztosító-levelet adni. Ebben, mellyet mint tanúk aláírtak Dénes esztergomi érsek és bíbornok, Hunyadi János kormányzó, és Ujlaki Miklós vajda, megismeri, hogy őt Fridrik király fogságából szabadon bocsátotta, unokaöccsét Garai Jánost, ki érte tús volt, szabadnak nyilatkoztatta s dévéni várát neki visszaadta; minek következtében fogadja, hogy fogságaért és jószágai letartóztatásáért, sem Fridriken, sem azokon, kik fogságának okai, losszút nem áll, sem maradékai nem állanak, Dévénről sem ő sem maradékai Fridrik tartományaiba nem ütnek; és ha ez még is megtörténnék, minden teendő károokra nézve a felelősséget magára vállalja, azoknak felvételét jószágaiból megengedi és mind ezt hit alatt fogadja ²⁾. A későbbi körülmények oda mutatnak, hogy Fridrik tanácsosai szóval még azt is ígérték, hogy az ifju király törvényes idejének elérével, sem az osztrákoknak, sem a cseheknek nem fog kiadatni; hanem egyenesen a magyaroknak ³⁾.

Fridriket most engedékenyebbé tette egy felől az, hogy már ekkor újra készült vagy legalább komolyabban gondolkozott római utjáról ⁴⁾, más felől, hogy Cillei Ulrikkal megint összekapott. Ennek okát bizonyosan nem tudjuk; a köz hír szerint a büszke grófnak sokáig kelle a fejedelem

accessus pateret, — Regales vero id ad aures praefati Domini Regis se deducturos promittebant firmatis usque ad festum Corporis Christi de anno 1451. — *Aeneas Sylvius* szerint *Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vind. II. 183. l.* a fegyverszünet két évre volt megkötve. Ezzel meggyez *Bonfin III. tíz. VII. könyv, 342. l.*, midőn azt mondja, hogy a kérdés vitatása el volt halasztva, míg nem a kis király, élete tizenkettődik évét eléri.

¹⁾ *Ebendorfer e. h.*

²⁾ Datum Posonii feria quarta proxima post festum omnium Sanctorum anno Domini 1450., kiadta *Chmel, Mater. I. d. III. füz. 329. l.*, későbbre *Fejér, Auth. Dipl. 149. l.* hihetőleg innen, bár ezt nem mondja.

³⁾ *Engel e. h.*

⁴⁾ *Pray, Annal. III. d. 78. l.*

előszobájában várakozni, míg mások szeme láttára bebo-
csáttattak. E mellett a Szakolczai Pongrácz ellen, részére
folytatott háborúra a magából fordított néhány ezer forint-
ját, a fizetni nem szerető Fridriktől nem kaphatván meg,
ennek fejében a Lajta melletti Bruck átengedését sürgette,
de a német király itt is elmellőzte őt, és ezen várost tar-
tozandóságaival együtt kincstartójának és kegyenczenek
Ungnad Jánosnak ajándékozta. Ezek és több ezekhez ha-
sonló történetek felingerelték a Cilleieket ¹⁾. Más körülmé-
nyek közt nem bánta volna Hunyadi ezen meghasonlást;
mivel ezen ellenséges nemzetséget tiszta szívéből gyűlölte:
de már most Fridrik mint a gyermek király gyámja által, ha-
bár kelletlen is, az egész világ előtt és egyesség által el-
ismerve kormányzónak, sem a Cilleiekre, sem az előtte
nem kevésbbé gyűlöletes Giskrára tekintetet vetni nem volt
szüksége.

Ez mindazáltal Cilleit nem ijeszté el alattomos mester-
kedéseinek folytatásától. A magyar nagyok közül igen so-
kan régóta féltékeny és irigy szemekkel tekinték a Hu-
nyadi-ház fölemelkedését, napról napra növekedő fényét.
Hunyadinak nagy tekintélye, mind külföldön, mind a ha-
zában, gátlá ugyan őket a nyilvános fellépésben; de minden
alkalmat megragadtak alattomos kisebbsítésére. A Fridrik-
kel kötött egyesség, mellyel különben is az ország egy ré-
sze nem vala megelégedve, most rágalmaiknak új tárgyat
nyujta. Hunyadi nyilván azzal vádolák, hogy tulajdon
nagyravágyásának engedve, az ország javát elmellőzte és a
kis fejedelmet örömet hagyta Fridrik kezében, így a kor-
mányzóit tisztet annak nevében tovább is kénye szerént
folytatandó, magának pedig és családjának az utat a kirá-
lyi székhez elkészítendő. Ezen igen elterjedt véleményt
kívánta használni a ravasz Ulrik, midőn Garai Lászlóval
és Ujlaki Miklóssal, kik csak kevéssel ezelőtt léptek volt
Hunyadival barátsági szövetségre, egyesülve, titkon György

¹⁾ *A Cillei grófok écirata Hahnnál. II. d. 698. l.*

szerb fejedelemmel és Giskrával kezde szövetségben. László király kiszabadítása Fridrik kezéből és azután Hunyadinak elmozdítása a kormányzói hivatalból, és magának a gyenge fejedelemre, s ez által az egész országra s annak minden ügyeire befolyás-szerzés volt részéről szándékba véve.

Mig ezek suttomban történtek, a semmit sem gyanító kormányzó mind Rómából mind Moldovából kedvetlen híreket vón. Ott Miklós krakkói dékány, ki iránt annyi bizodalommal viselteték és a ki várakozásainak mindig megfelele, hirtelen meghal; követtársát pedig, florenzai Vaggio Miklóst a pápa egyszerre elfogatja, börtönbe vetteti, és így köz csúfságnak teszi ki. Mi birta a szent-atyát ezen erőszakos lépésre, tudva nincs; de megvan Hunyadinak azon levele, mellyet ezen tárgyban dec. 20-kán Csanádról írt a pápának, fiui alázatossággal ugyan, de helyzete méltóságáról meg nem felejtkezve. „Maga az uralkodók szokása, úgy mond itt a többek közt, a nemzetek köz törvénye, s a következő jogai kívánják ezeknek sérthetlenségét, mellyet minden fejedelmek, minden nemzetek, a keresztyének úgy, mint a pogányok, az igaz hitűek úgy mint az eltértek, szentül meg szoktak tartani. Ha hibáznak, vagyon mód megbüntetésükre, zabolázásukra; ha van valakinek ellenök igazságos követelése, van bírójok is, ki őket ezeknek teljesítésére szorítsa. A pápának mint a keresztyénség fejének itt is jó példával kellene elül menni, mellyet mások kövessenek, kivált egy olly nemzet irányában, melly a szék iránti ragaszkodása által magát mindig kitüntette. Vegye ezt szívére szentséged, adjon elégtételt, és jövendőre távolítsa el minden illy keserűséget ¹⁾.”

Moldovát a lengyelek háborították. Itt ugyan is a Péter elkergetésével és későbbi halálával még 1449-ben egy bi-

¹⁾ Datum Chanadini XX. die mensis Decembris anno Domini 1450. Joh. de Zredna, Epist. LXIX. Schwandtnernél II. dar. 92. l.

zonyos István, azután megint egy ismeretlen Czuber, amaz egy, ez két hónapig birta a vajdaságot; 1450-ben lengyel befolyás mellett a kiskorú Sándor, Illésnek fia, lett vajda: de ezt Bogdán, ki magát Sándor vajda természetes fiának adta ki, elkergeti és magát helyezetteti a tartomány birtokába ¹⁾. Ezen felbosszankodva Kázmér, előbb maga számára kívánta volna Moldovát meghódítani, későbbre azonban szándékát megváltoztatta s mint az elkergetett és Lengyelországba vonult kised Sándor pártfogója lépett fel. Odrovác Péter és Konyeczpolie Przedbor vezérlése alatt egy nagy sereget küldött ide. Az oláhok közül mindjárt igen sokan hozzájuk állanak és Bogdánt arra szorítják, hogy, míg Sándor törvényes idejét eléri, csak annak nevében kormányozza az országot, a lengyel királynak adót fizessen, bizonyos számú lovat és szarvasmarhát adjon évenként, azután pedig végkép mondjon le az országlásról. Midőn azonban a véretlen győzelmében elbizott lengyel sereg haza felé menne, a hitetlen Bogdán septemb. 6-kán véletlen rá ront, és bár visszaveretett, annyira meggyengíti azt, hogy vezére Odrovác is a csatamezőn maradván, kénytelen nyakra-főre visszavonulni ²⁾. Ez fölmentette a különben is elfoglalt Hunyadit attól, hogy ezen dologba avatkozzék, bár az Magyarország jogainak némienemű sérelmére szolgált.

Mint részvétlen, de még is gondos szemlélő tekinté a Csehországban történeteket is. Itt ugyan is Sternberg Zdenko, ki Mainhárd helyébe a római catholicus részről kormányzónak választatott ³⁾, kénytelen volt egészen visszavonulni Podiebrádnak nőttön növekedő befolyása előtt, ki nem csak az ellene kelt pártosokat egyenként legyőzte, hanem Vilmos szász fejedelem mellett fegyvert fogván, en-

¹⁾ Engel, *Gesch. der Moldau und Wal.* 128. és köv. l.

²⁾ Dlugoss XIII. könyv, 59. l. és Cromer XXII. könyv, 512. l.

³⁾ Dubrav, *Hist. Boh.* XXVIII. könyv, 267. l.

nek bátyját, a választó-fejedelmet, saját tartományában megtámadta és megalázta ¹⁾. Így a közvéleményt megnyervén, a Mindszent-napján 1450-ben tartott országgyűlésen egyedüli kormányzónak nevezteték ki ²⁾. Még előbb elhatározták volt a cseh rendek a magyaroknak és osztrákoknak, kik hasonlólag ezen idő tájban ujították meg kérésüket fejedelmök kiadása iránt ³⁾, példáját követve, László király kiadásának sürgetését. Rosenberg Henrik, Sternberg Zdenko és Malovecz János voltak az e végett Fridrikhez rendelt követségben ⁴⁾, melly még július 13. megfordult nála ⁵⁾, és neki egyenesen kinyilatkoztatta, hogy ők, ha királyukat nem adja ki, kénytelenek lesznek más fejedelemtől gondoskodni ⁶⁾. A német király feleletét az írók sem a csehekre sem az osztrákokra nézve nem szálították ráuk; de, mint gyanítani lehet, kikerülő volt, és abban könnyen megnyugodtak mindketten: mivel úgy is inkább kötelességek szinleléséből, mint valóságos belső ösztönből tevék e lépést. Valamivel később mart. 12-kén 1451. egy levelet írt Fridrik a cseheknek, alkalmasint adott felelete következtében, mellyben felszólítja őket, tartanának országgyűlést, ennek határ-napját adnák neki két hónappal előbb tudtára; ekkorra ő követeket küld hozzájuk, kikkel ezen dolgot tisztába hozhatják ⁷⁾. A karok

¹⁾ *Pulkava folytatója Dobnernél IV. d. 178. l.* Hasonl. *l' Enfant, Hist. des Hussites. II. d. 161. l.*

²⁾ *Hogeck 774. l. és Balbin, Epit. 506. l.* Hasonl. *l' Enfant e. h.*

³⁾ Levél által. *Kurz, Gesch. Fried. IV. I. d. 53. l.*

⁴⁾ *Pessina, Mars Morav. 651. l., Pubitschka VIII. d. 469. l.* Azonban *de Roo, Hist. Austr. V. könyve, 201. l.* csak a két első, *Haselbach* pedig *Peznél II. d. 863. l.* az utolsó helyett *Smirczkyt* említi: de *Podiebrádról* egyik sem szól. Honnan vette tehát *Pray, Anna. III. d. 78. l.*, hogy ő volt a követség feje, tudni nem lehet.

⁵⁾ *Pubitschka e. h.*

⁶⁾ *Aeneas Sylcius, Hist. Boj. e. h.*

⁷⁾ *Sylloge Dipl. Kollárnál Analecta Vindob. II. d. 1375. l.*

és rendek ennek következtében valósággal öszve is hívtak Prágába : de az idő közben itt kiütött pestis miatt a gyűlés áttétetett Beneschauba ¹⁾. Itt valósággal megjelent a római király követsége is ²⁾, mely Aeneas Sylvius, ekkor már sienai püspökből, Rabenstein Prokop igen előkelő cseh urból, ki Schlick halálától fogva (jul. 5. 1449.) cancellárságot viselt, Ebersdorf Albertből és Truchses Henrikből állott ³⁾. Aeneas egy hosszú diák beszédben, melyet, mivel a jelenlevők közül sokan nem érték a nyelvet, Rabenstein Prokop tett által csehre, bőven előadta, hogy László király még ifjú és gyenge, következésképen még gyámnokra van szüksége : azért Fridrik őt még nem is adhatja ki alattvalóinak; azonban mihelyt megélemedik, ezt bizonyosan megteendi, és pedig a többi nemzetek elmellőzésével a cseheknek adandja az elsőséget; mivel ezt egyik sem érdemli meg annyira, akár vitézsége, akár hűsége s nemes gondolkozása tekintessék. Mire nézve a német király a cseh nemzet igazságszeretetétől egész bizodalommal reményli, hogy ezen nyilatkozattal megelégedve, e mondott időpontot békével elvárja ⁴⁾. A hízegéseknek, akárhányszor kerítettett is azok által cselbe, ritka nemzet tudaválla ellentállni; most is Aeneas Sylvius mesterségesen alkotott beszéde nagy benyomást tett a hallgatókra. A német királynak irántok ez alkalommal is mutatott és kijelentett szíves indulatát megköszönték, mindenre készségeket nyilatkoztatták ki, és ígérték, hogy olaszországi útjában kíséretét részökről küldendő nemes ifjakkal fényesítendik, László hűségében megmaradnak és felserdüléséig nyugodalommal lesznek ⁵⁾.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. CXXX. 663. l.*

²⁾ *Ugyanő, Hist. Boj. LVIII. fej. 61. l.*

³⁾ *Pessina e. h., Aeneas Sylvius említett levele 661. l.*

⁴⁾ *Ezen beszédet maga Aeneas előadja cseh történeteiben e. h.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boj. e. h. és De rebus Frid. III. Katonánál VI. d. 731. l. — Balbin Pubitschkánál VIII. d. 469. l., de Roo, Hist. Austr. V könyv, 201. l. és utánok Pray, Annal.*

Hunyadi a Fridrikkel kötött egyezés által bátorságosítva, ezek által nem engedte magát gátoltatni tervei végrehajtásában, melyekre nézve nagyon szíven fektűdt az alföldi egyházmegyék dolga. A kalocsai érsekségre még 1450-ben kinevezte volt Székesői Herczeg Rafáelt knimi püspököt¹⁾. Nagyobb gondot adott a zágrábi püspökség. Erre nézve a pápa magát még mind eddig el nem tudá határozni a két versenytárs, Zoll Benedek és Csupor Demeter közt. Most közelebről is a püspökség állapotja és a két versenytárs iránt a váradi püspököt kérdezte meg, ki Váradról dec.

III. d. 78. l. ezen egész dolgot még 1450-re tessik : de Fridriknek a csehokhoz mart. 12-kén 1451. írt és már feljebb említett levele, valamint az is, melyet *Aeneas Sylvius* ezen követségről aug. 20-dikán 1451. írt, és a melyben azt mondja : ego nuper jussu Caesaris in Bohemia fui, *Epist. CXXX. 660. l.* nyilván bizonyították, hogy itt bátorságosabban követhetjük *Bonfint*, *Haselbachot*, *Persinát* és *Pubitschkát e. k.*, kik a dolgot mind 1451-re tessik. Egyébiránt ezen követség jó sikere, valamint azon nagy tekintet, melyben Podiebrád most ujabbán az egyedüli kormányzásban megerősítve (Sz. György napján 1451. *Balbin, Epitome, 506. l.*) hazafi társai előtt állott, és az ebből gerjedett remény, hogy őt a szent-székek megnyerve majd az egész Csehország fogja példáját követni, birta *Aeneas Sylviust* arra, hogy egy hosszú beszédben, megint Rabenstein tolmácsolása mellett, mivel a fegyverek közt növekedett Podiebrád diákuul nem tudott, őt eretnokségéről meggyőzni e megint az igaz hitnek megnyerni ügyekezék. Minden törekedése azonban sikeresen maradt; bár nem találta benne azon keménységet, melytől tartott (*Aeneas Sylvius e. levele*). — Prágából hazamenet a táboriak őt magokhoz hívák ebédre, mit ő hosszabb vonogatás után is csak úgy fogada el, hogy útját Tabor felé vassi ugyan, de ebédjökben nem részesül. Így a városhoz érkezvén, *Biskupetz Miklós*, *Galeth János* és *Koronda Venczel* kelyhes papok meglátogatták; ezekkel is többek jelenlétében versenyzett a vallás felett, de egyik fél sem tudta a másikat meggyőzni. *Aeneas Sylvius, Epist. CCCXXX.* bőven leírja ezen szöversenyt.

¹⁾ Kltetszik ez Vida pécsi suffraganeusnak ezen évben jó barátjához a bácsi helyetteshez írt leveléből *Koller, Hist. Episc. Quinque Eccles. IV. d. 339. l.* A megerősítés azonban csak 1454-ben jött meg a pápától. Ms. Romana Bathianiana *Katona, Hist. Eccl. Coloc. I. d. 425. l.*

20-dikán 1450. kelt levelében az elejébe tett kérdésekre pontonként felelte : A püspökség helyzete igen rossz és elhagyatott; Benedeket közelebbről nem ismeri, annyit még is tud felőle, hogy a püspökség jószágait nagyon megterhelte ¹⁾, oly annyira, hogy azoknak kitisztítására sohasem lesz elégséges; azonban azt róla állítani nem meri, mit a pápának följelentettek, hogy ezen jószágok közül többet elidegenített volna; egyébiránt őt tudományos embernek lenni hallotta, ki a szép mesterségek tudora és a hittanban koszorús. Igaz, hogy most közelebbről elfogattatott; de ennek okát bizonyosan tudni nem lehet; némelyek szerint nem tudta a felvállalt terheket fizetni, mások más okát adják ²⁾, egyébiránt 16 hónapig volt fogva. Miként bírják a Cilleiek a püspökség várait? bizonyosan nem tudja megmondani, de minden esetre az egyház igen nagy sérelmével. Mennyire elégednék meg Benedek a knimi püspökséggel, nem meri bizonyosan elhatározni; bár kétséget nem szenved, hogy már régólta ohajt más püspökséget. Demeter érdemtelen férfi s őt mind a kormányzó, mind az ország rendei különösen ohajtják püspöknek ³⁾. Ennek következtében Hunyadi maga is sürgeté a pápánál újabb levelében Zoll Benedeknek a knimi püspökségbe áttételét, Csupor Demeternek pedig a zágrábiban megerősítését : mivel neki mint kormányzónak különösen szíven fekszik Zágrábban egy oly püspöknek léte, kibe tökéletes bizodalmát helyeztetheti; miután ez tagja a felsőbb egyházi rendnek, mely a magyar alkotmány szerint az országos tanácsban ülésel bír és az ország oltalmában nem csekély részt vesz ⁴⁾. Ezen levél, mint a feljebbi, Csanádról kelt, mi

¹⁾ Ivanics szerint 20,000 forintot ígért a Cilleieknek a Matkó bán ellen folytatott háborúra és a püspökség várainak visszavételére fordított költségek fejében.

²⁾ Ivanics szerint, mivel a kormányzó pártjára akart állani.

³⁾ Ex Waradino die XX. Decembris anno Domini 1450. *Joh. de Zredna, Epist. LXX. Schwandtnernél II. d. 95. l.*

⁴⁾ Datum Chanadini die 4 mensis Januarij 1451. *Joh. de Zredna, Epist. LXXI. Schwandtnernél II. d. 97. l.*

annak jele, hogy a téli napokban az őt szerető és családjához ragaszkodó alföldet látogatta meg; itt semmi titkot sem csinált a Cilleiek elleni gondolkozásából. Ezek pedig és a velek tartó káptalan még is eszközölni tudták, hogy Benedek még tovább is megmaradjon a zágrábi püspökség birtokában. Ez vallási buzgóságának bizonyosságul és a pápa jó indulatának megnyerése végett ezen évben állította fel a szent-szüz tirsaságát Czázmán ¹⁾).

Nem csak a tél egy részét, hanem még az egész tavaszt is az alföldön töltötte a kormányzó. Fő célja volt György szerb fejedelem további megalázása; ebbeli gondolkozását nyilván kijelentette, magyarországi jószágait még mind hatalmában tartván. Másfelől György is Erzsébetet, Cillei Ulriktól származott unokáját és Hunyadi Mátyás kijelölt mátkáját, magához és gondoskodása alá vette. A kormányzó fő tanyája Temesváron volt ²⁾ : de innen megfordult több más helyeken is. Zákánmonostráról jan. 10-kén parancsolta meg munkácsi várnagyának, hogy a munkácsi polgárokat az erdők azon használatában, mellyben hajdan Máté nádor és Tódor fejedelem idejében voltak, tartsa meg ³⁾. Becsén január 31-dikén cserélte el Kereczke és Kusnyicza nevű faluit Bereg megyében Dolhai Ambrussal

¹⁾ *Fariat e. h. 484. l. és Katona VI. d. 758. l.*

²⁾ Innen januar. 15-dikén (Datum in Tömbösvár feria sexta proxima ante festum beatorum Fabiani et Sebastiani martyrum. Anno Domini 1451.) adott a leleszi conventhez parancsolatot Máramaros megyében fekvő Jood helység határának kijárása iránt, mint kitészik az említett conventnek ezen határjárásról mart. 22-kén kiadott bizonyosságleveléből. *Oklevéltár CXXXVII. sz.* — Innen januar. 18. (Datum in Themeswar feria proxima ante festum beatorum Fabiani et Sebastiani martyrum anno Domini 1451.) tudósítja egy barátságos levelében idősb Kállai Jánost, hogy levelét vette, s Budán, hová őt magához kéri, részére úgy rendelkezett, miként azt méltán meg fogja köszönhetni. *Oklevéltár CXXXII. sz.*

³⁾ Datum in Zakanmonostra die Dominico proximo post festum Epiphaniarum Domini. Anno eiusdem 1451. *Balajthy, Munkács városának és órájának leírása 175. l.*

és Mihálylyal, ezeknek Makaria és Sarkad nevű faluikért és Románpataka nevű pusztájokért csak ugyan Bereg vármegyében ¹⁾, és még az nap rendelést tett a leleszi conventhez az említett Dolhaiak beigtatása iránt a cserében nyert két falura nézve ²⁾. Megfordult Erdélyben is; itt Szász-Sebesen május 1. a körösbányai bányarész-jövedelmei egy évre haszonbérbe adja 4 arany márkáért, mindegyiket 28 arany forinttal számítva, Simon szebeni pénzverőnek ³⁾. Ugyanonnán és ugyanaz nap, a hét száz szék panasza következtében, az országos tanács megegyezésével, meghagyja minden egyházi bírák-

¹⁾ Datum in Oppido Beche Sabbatho proximo ante festum purificationis b. Marie Virginis 1451. *Oklevéltár CXXXIII. sz.*

²⁾ Datum in Oppido Beche srb. mint az előbbi, mint kiteszik az említett conventnek ezen beigtatásról mart. 14-kén adott hiteles bizonyoságleveléből. *Oklevéltár CXXXVI. sz.* Ezen cserét, melyet, mint annak idejében meglátjuk, Mátyás király 1458. aug. 6-dikán helyben hagyott, Dolhai Ambrus Szaniszló fia, testvére Mihály nevében is, a váradi káptalan előtt vallotta be, mint bizonyítja az említett káptalan erről adott hiteles bizonyoságlevelében, Datum in festo b. Blasii martyris (februar. 3.) anno Domini 1451. *Oklevéltár CXXXIV. sz.* — Dolhai Mihálynak nem volt pénze a beigtatási nem csekély költségek viselésére; azért a cserében nyert jószágot testvérének Ambrusnak, ki minden költséget egyedül viselt, átengedi mind addig, míg neki a maga részét megtérítheti. Erről bizonyoságot tesznek János szász (beregszászi) népész, és Lengyel Imre, olly megjegyzéssel, hogy Ambrus a jegyzőnek a levelek kiadásaért 10, a káptalani ígatónak 5, a leleszi prépostnak az ígató-levéleért 9 arany forintot fizetett; Kenderes Jánosnak pedig, ki a beigtatás elé nehézségeket akart gördíteni, ezek elhárítása végett 100 nyuszt bört és 50 aranyt adott, Datum in Zaaz (Beregszász) in die b. Valentini martiris (febr. 14.) 1451. *Oklevéltár CXXXV. sz.* Ezen Kenderes Hunyadinak munkácsi várnagya és beregi főispán volt. Valószínűleg az általa a beigtatás előbe gördített nehézségek tekintetéből hagyta meg neki Hunyadi, hogy a Dolhaiaknak átadott két helységet a vár tartozandóságaihoz vágja ki és azokról kezét egészen vegye le, Datum Zegedini feria sexta proxima post festum Barnabe Apostoli (junius 12.) anno domini 1451. *Oklevéltár CXLII. sz.*

³⁾ Datum in Zassebes Sabbatho proximo post festum Paace Domini, anno domini 1451. *Oklevéltár CXXXVIII. sz.*

nak, hogy ezentúl Magyarország, Erdély, és a szászok ember-émlékezetet haladó jogainak és szokásainak ellőnere a világi törvényszékeket illető ügyekbe, nevezetesen világiaknak világiak részére tett végrendeleteit illetőleg, beavatkozni ne merjenek ¹⁾). Ezen utjából megtérvén, Temesvárról május 18-dikán a Christich Tamás bosnya királylyal kötött szövetség következtében, a pápa által annak megtartására felszólítottván, azt felelte, hogy minden törekedése békére van intézve, s azért a részéről elvállalt kötelelességeket pontosan teljesítendi, ha másfelől Tamás is, kit ezen tekintetből megintetni kér, a szövetség pontjainak eleget tesz, ujonnan felvett vallásában megmarad, az országában támadott eretnekséget hathatósan gátolja ²⁾). Ugyan innen és hasonlólag május 18-dikáról írt a velencei dogének is, és nála követe Unghi Bálint által azt kívánta eszközölni, hogy a nem régiben kinevezett vranai perelynek, Tamásnak, az általa a köztársaság dalmátországi birtokaihoz tartozandónak állított és azért el is foglalt vranai várat a hozzá tartozó helységekkel együtt adja vissza ³⁾). Ugyanezen nap Pozsony város kérelmére azt felhatalmazza, hogy a tetten kapott tolvajokat, rablókat és más gonosztevőket, ha mindjárt nemesek volnának is bármi állásban vagy sorsban, méltó büntetésekkel és kínzásokkal lakoltathassa ⁴⁾). Más nap ugyanezen várost felhatalmazza, hogy némelly pozsonyi lakosok felett, kiket adóssági és némelly büntényi ügyeikben levele által bírósága alól fölmentett volt, ezen levelének tekintetbe nem vételével bárki folyamodására és bármi ügyeikben ítélhessen ⁵⁾).

¹⁾ Datum in Civitate Zassebes in festo beatorum Philippi et Jacobi anno Domini 1451. *Oklevéltár CXXXIX. sz.*

²⁾ Datum in Themeswar XVIII. maij. 1451. *Joh. de Zredna, Epist. LXXVIII. Schwandtnernél II. d. 104. l.*

³⁾ *Ugyanő Epist. LXXII. ugyanott, 103. l.*

⁴⁾ Datum Themeswar feria tertia proxima post festum S. Sophie vidue, anno domini 1451. *Oklevéltár CXL. sz.*

⁵⁾ Datum Themeswar feria quarta proxima ante festum b. Elene Regine anno Domini 1451. *Oklevéltár CXLI. sz.*

A kormányzásnak ezen ügyei nem tartóztatták Hunyadi minden készületei megtételében György rácz fejedelem ellen, és most még nagyobb erővel újra szándékozáék Ráczországba ütni: de a magyar országos tanács, bosszúállásra emelt karját most is feltartóztatá. Garai László nádor, Ujlaki Miklós vajda, Palóczy László országbíró ajánlották magokat egy állandó béke eszközlésére. Hunyadi maga részéről melléjük adá Vitéz János nagyvárad püspököt, és két meghittjét, Orbovai Lászlót és Berendi Bak Jánoet. Mind ezek Szendrőn gyűltek össze, és ott aug. 7-dikén meg is készült az egyesség és vég béke¹⁾. Hogy a Cillei- és Brankovics-nemzetségek, úgy mond maga az arról szóló oklevél, az ország főpapjai és zászlósi kívánságához képest a kormányzóval kibékéltesse, és a gyűlölség közöttök örökre elfojtassék, a következők állapították meg: 1-ször. A már elhatározott házasság Hunyadi Mátyás és Erzsébet, a rácz fejedelemnek Margit leányától Cillei Ulrik általi unokája, közt végre hajtatik, úgy hogy az esketés dec. 6-dikán²⁾ 1453. változhatatlanul megtörténjék; a mikor tudniillik a most 10 éves Erzsébet életének 13-dik esztendejét el fogja érni. György fejedelem mind magát mind halála esetére jelen volt feleségét Jerinát és fiait Gergelyt, Istvánt és Lázárt kötelezi arra, hogy a mondott határnapra a menyasszonyt a Hunyadi-háznak átadja, de kikötvén azt, hogy, miután unokája anyja vallását követi

¹⁾ Ezen békekötést, Datum in eadem Zendrew sabbato proximo ante festum beati Laurencij martyris anno Domini 1451., úgy mint azt György despota saját pecsétje alatt, de nagyobb hitelesség tekintetéből Athanáz szendrői metropolita pecsétjével is megerősítve kiadta, közli Spiess, *Archiv. Nebenarb. I. d. 173. l.* és innen *Batthiany, Leg. Eccl. III. d. 49A. l.* és mások. Azt ugyanott ugyanaz nap hiteles alakban kiadta Garai László nádor is a Hunyadiak részére. Bár ezen példány lényegére nézve a másiktól nem különbözik: úgy mégis czélszerűnek láttuk ezt is megismertetni a hazai történetekben gyönyörködő olvasóinkkal. *Oklevéltár CXLVII. sz.*

²⁾ Szent Miklós püspök és gyóntató napján.

ennek gyakorlatában nem háborgattatik, sőt óhítű papokat, rácz komornyikokat és szobalányokat vihet magával és tarthat maga körül. — 2-szor. György jószágai közül Kölpényt, Száva-Szent-Demetert, Szalánkement és Zimonyt Szerem, Beesét és Beeskereket Torontál, Érd-Somlyót Krassó, és Világosvárat Zaránd megyékben ¹⁾ visszanyeri; Munkácsot Bereg, Asszonypatakát, vagy Nagy-Bányát, Szathmár-Németit Szathmár, Debreczent és Bőszörményt Bihar megyékben Hunyadi megtartja bizonyos és helyes czim alatt ²⁾. — 3-szor. György a visszanyert várakban és urodalmakban, sőt a Hunyadi kezén maradtokban is, ha azok idő közben megint birtokába jönnének, magyar nemes és birtokos kapitányokat lesz köteles tartani. — 4-szer. Ha a fejedelem unokáját a meghatározott időben akármi okból, ha mindjárt azért is, hogy annak ezen öszveköttetéshez nem volna kedve, mivel őt erre erőtetni egy átaljában nincs szándéka, nem adná által: minden jószágai a Hunyadi-házra szállanak. Minden várnagyok előre esküvel kötelezik magokat, hogy ez esetben nem várják meg uroknak parancsát, hanem mindjárt önkényt minden tétovázás nélkül a Hunyadi-családnak átadják a kezeikre bízott várakat. Végre — 5-ször. Ha a kérdéses házasságból az egyik vagy másik fél vagy mindkettőnek hála miatt nem lenne semmi: a barátság és béke az egye-

¹⁾ *Fessler, Gesch. v. Ung. IV. d. 693. l.* Világosvár helyett Tisza-Varsányt említi Külső-Szolnok vármegyében. Megismeri ugyan, hogy a békekötésben Világosvár áll: de mivel ez még 1444-ben átengedettett Hunyadinak és nem Külső-Szolnok, hanem Zaránd vármegyében feküdt, azt véli, hogy Tisza-Varsányt kell helyébe tenni. Történetirónak így bánni oklevelekkel nem szabad; de különben is a békekötésnek mind a két előtűnk levő példánya Világosvárat Zarándba teszi és Külső-Szolnokról egyáltalában nem szól. Egyébiránt György fejedelemnek több jószágai maradván Hunyadi kezén, meglehet hogy ezek közül némelyek talán külön ránk nem szállott egyesség mellett adattak Világosvár helyett által.

²⁾ *Engel e. h.* szól még Tokajról és Túrrol is: de a béke-levéltben

ző felek közt nem bomlik fel. — Mindezekre György fejedelem a közbenjárók és Hunyadi követei előtt ünnepélyes hitet tett le az evangéliumra ¹⁾.

Valószínűleg, bár az egyezésben arról nincs említés, György fejedelem ez alkalommal megbízott, előbbi működései következtében, egy török fegyverszünet eszközölésével is ²⁾. Most a körülmények igen kedvezők voltak. A jó, kegyes és szelíd, de még is erővel teljes Murád, ki nem csak mint vitéz és szerencsés vezér, hanem mint nagy ember, mint fényes tehetségű, előrelátó, az igazság kiszolgál-

ezekről nincs említés; mondja ugyanő továbbá még azt is, hogy ezen jószágok a hadi költségek fejében maradtak Hunyadi kezén: de a békelevél a címet nem határozza meg.

¹⁾ Ezen egyezés *Fessler* szerint *IV. d. 693. l.* új bizonyosággal szolgál arra, hogy Hunyadi Mátyás nem 1443., hanem 1440-ben született. „Valóban, — így okoskodik a kellemetes történetíró, — azok kik az első állítást elfogadják, megfoghatatlan dolgokat alapítanak meg: 1-ször. Hogy az egyező felek és a négy közbenjáró, mind élemedett és okos férfiak, a 13 éves Erzsébet és a 10 esztendő és 10 hónapos Mátyás közt valósággal menyekzöt akartak tartani. 2-szor. Hogy Mátyás még 15-dik esztendejének betöltése előtt király, még pedig kemény akaratú felruházott önállóságú király, lett volna.“ Mellőzvéni azt, hogy fejedelmek és magas állású családok közt a házasságok igen gyakran, mint a jelen esetben is, országlási tekintetből köttenek, hogy Mátyás azon kivételes egyéniségek közé tartozott, kiknél az elméleti tehetségeknél a kor kifejlése csodálkozásra nem gerjeszthet, utasítjuk az olvasót arra, mit Mátyás születéséről feljebb *I. k. 333. l.* mondánk.

²⁾ Hogy ezen év végével vagy a jövő kezdetével valósággal kötöttest fegyverszünet a törökökkel, kétséget nem szenved. Azt nem csak a görög frók mondják, hanem annak idejében oklevelesen is bebizonyítjuk. — *Engel, Gesch. des ungr. Reichs III. d. 159. l.* és *Gesch. von Serbl. 401. l.* ennek eszközölését Györgynek tulajdonítja, *Hammer* szerint ellenben *I. d. 502. l.* Hunyadi maga küldött követeket e véget Mahomedhez. Kutfejeink azonban sem egyiket sem másikat egyenesen nem mondják, és főként csak az bírt bennünket Engel állításának elfogadására, hogy ezen ügygyel előbb is György fejedelem volt megbízva, őt a mostani körülmények közt elmellőzni nem lehet, s Hunyadi egy alább bővebben említendő

tatásában szigorú¹⁾ uralkodó is magára vonja figyelmünket, e mellett pedig a tudományok és művészet pártolása és elméjének műveltsége által nem kevésbé különbözteté meg magát²⁾, februarius 9-dikén 1451. ³⁾ életének 49-dik, fényteltjes uralkodásának 31-dik évében ⁴⁾ meghalálózván, tartományai idősb fiára, a 21 éves Mahomedre szállottak⁵⁾, kit a törökök *bajul*-nak, azaz nagynak neveztek⁶⁾, és a kire már azelőtt is két ízben bízta volt azoknak kormányát⁷⁾.

levelében *Oklevéltár CLIII. sz.* nyilván mondja, hogy ezen fegyverszünet némelly fejedelmek közbevetésére kötött meg.

¹⁾ Különösen e részben dicséri őt *Frantzess I. könyv, 31. fejt.*

²⁾ *Chalkokondylasz VII. könyv, 155. l.* azt állítja ugyan, hogy Murád a bor mértékletlen italának lett volna áldozata; követi őt *Calvisius 794. l.* Erről azonban a többi írók hallgatnak, sőt maga *Chalkokondylasz* több ízben szép tulajdonait, szélső békés indulatát, vitéségét, becsületességét különösen kiemeli; *Dukasz* pedig *XXXIII. könyv, Script. Byzan. XII. d. 102. l.* azt mondja róla: jó szivü, kegyes, hirtelen felhevülő, de könnyen engesztelhető volt, szavát és békékötésait megtartotta, a nemzetek romlását nem kívánta. Nagy dicséretekkel tetézi őt *Kantemir, Osman. Gesch. 135. l.*

³⁾ *Gibbon XII. d. 172. l.* — *Dukasz* ugyan *e. h.* februarius 2-dikára 1450. teszi Murád halálát: de hogy itt az esztendőben írásbelli hiba lappang, és 1451-nek kell állani, tudósan megmutatja *Batialdi, Notae ad Ducan Script. Byzan. XII. d. 194. l.* Mind e mellett az esztendőre nézve követik ezen hibát *Lonicerus, Annal. Turc. I. d. 37. l.*, *Schmitt, Imper. Ottom. 10. l.*, és *Jovius Pál, Ursprung der Türken 22. l.*, ki novemberre 1450. teszi ez eseményt. *Calvisius e. h.* és *Buchholtzer 399. l.* halálát ugyan ezen esztendőre, de febr. 10-dikére teszik. Hasonl. *Camerarius de rebus Turc. 51. l.* — *Barlettus VI. könyv, 189. l.* szerint a táborban halt meg Croja alatt, mások, nevezetesen *Buchholtzer e. h.* szerint Adrinápolyban, *Schmitt e. h.* Az elsőt fogadja el *Timon is Epitome 72. l.*; *Barlettus* és *Jocius* szerint *e. h.* bújában halt meg, hogy Croját nem tudta bevenni. Itt 160,000 török ellen vitézül oltalmazta magát 2000 keresztény. *Fariat VI. d. 418. l.*

⁴⁾ *Kantemir e. h.* — *Barlettus e. h.* őt 85 évesnek mondja.

⁵⁾ *Kantemir e. h.*

⁶⁾ *Camerarius, de rebus Turc. 61. l.*

⁷⁾ Őt többben, mint *Schmitt, Camerarius* és *Lonicerus e. h.* Murádnak György (*Schmitt* szerint *e. h. 51. l.* hibásan Lázár) rács

Ez öcscsétől, a közszeretettü Achmedtől és az általa támasztható zendülésektől tartván, ezt mindjárt megölette¹⁾, és minden szomszédaival békét vagy fegyverszünetet ügykezett kötni²⁾.

A magyar történetekre kevesebb befolyású volt, de a multakra visszaemlékezve, figyelmünkre méltó Borbála császárnénak, Zsigmond özvegyének, halála, melly csak ugyan ezen esztendőben³⁾ Csehországban Királyné-Grécz-

despota leányától, kit *Camerarius* helytelenül nevez Irénének *e. h. 51. l.*, született fiának mondják: de hogy ez nem lehet, már feljebb *I. k. 170. l.* megmutattuk.

¹⁾ *Dukass XXXIII. könyv, e. h. 103. l.* — *Schmitt* szerint *e. h. I. d. 10. l.* két öcscsét Alit és Calepinust ölette meg; némelyek szerint az utolsó helyett más végeztetett ki, és ez később Velenczébe azután Rómába és végre Fridrik császárhoz ment, és Bécsben halt meg mint igen idős ember. *Cuspinianus*, mint maga mondja *de Caesar. 672. l.*, jól ismérte őt, diácul beszélt vele, melly nyelvet jól tudott. Rómában maga Callixt pápa keresztelte meg, melly alkalommal Callixt Ozmán nevet vett fel. *Has. Müller, Reichstags-theat. II. d. 597. l.*

²⁾ *Hammer e. h.* — Dávid, I. Murád unokája, ki mint feljebb *91. l.* látók, a rigómezei ütközetben is részt vett és még mind Magyaror-zágon tartózkodott, most szerencséjét megkísértendő a trón elnyerésében, megjelent Törökönban, de ügykezetsi sikeretlenek lévén, megint visszajött Magyarországra *Dlugoss XIII. könyv, 71. l.* Hasonl. *Cromer XXII. könyv, 514. l.* Erről a magyar írók nem emlékeznek: de említi őt *Leunclacius Pandect. N. I.* Egyébiránt ezen egyének történeteit bizonyos homály fedi; még később 1481-ben is fordul elő róla említés. *Spondanus, Hist. Eccl. II. d. 289. l.*

³⁾ *Hennel, Annal. Siles. Sommersbergnél II. d. 322. l.* hálálát ugyan Cal. majj 1439. teszi: de más helyen ugyanott *329. l.* hibáját megasztván, azt, úgy mint a többi írók, 1451-ben említi. Egyedül *Dubrav, Hist. Boh. XXVIII. könyv, 270. l.* állítja annak 1452-ben történetét éppen Neustadt megszállásának ideje alatt. — A napra nézve azonban az írók nem egyeznek meg. *Palma, Not. Hung. Hist. II. d. 223. l.*, *Aeneas Sylvius* levelére *683. l.* utalva, hol azonban a nap meghatározva nincs, februar 2-dikára, egy cseh kézirat *Pubitschkánd VIII. d. 470. l.* julius 8-dikára, *Theobald, Hussitenkrieg II. d. 245. l.* és *Balbin, Epitome 497. l.*, az utolsó *Lupacwa, Ziegler, Schauptata der Zeit I. d. 113. l.* *Kellerre*

ben ¹⁾ történt. Magas junói termete, bájos teljessége, eleven és tüzes mozdulatai, mindenre kész esze, mind cselekedetben mind beszédben olly syrenévé tették, hogy az általa annyiszor megcsalt Zsigmond öt első fogsága után többé látni sem akarta, attól tartván, hogy személyes bájainak el-
lentállni nem tud ²⁾). Ennyi külső kellemek, az észnek ezen szép tulajdonai, a legundokabb szívét fedezték, és minden asszonyi szemérem félretételével, egyedül a testiségnek hódoló szenvedélyek által szeplősítették, úgy hogy Cuspinianus méltán nevezi őt a maga kora Messalinájának ³⁾. Némellyek szerint csehországi 9 éves mulatása alatt bűneit megbánta ⁴⁾, és úgy halt meg mint keresztyénhez il-
lik ⁵⁾; mások szerint itt is rossz emberek és latrok társasá-

*Chron. fol. 630. és Peucerre, Lib. V. fol. 216. utalva, valamint Bo-
regh, Böhm. Chron. II. d. 501. l. julius 11-dikére, Tanner, die
Sternberge 246. l. vasárnapra sz. Margit napja előtt és így jul.
18-dikára, Fugger, Spiegel der Ehren IV. könyv, 8. fejt., Du-
brav, Hist. Boh. XXVIII. könyv, 234. l. és utánok Strucius,
Corpus Hist. Germ. I. d. 715. l. junius 1-jére teszik.*

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. CXXX. 663. l., és Hist. Boh. LIX.
fej. 130. l. Cochlaeus 364. l., Cuspinianus 602. l.* — egy régi
cseh kézirat szerint Pubitschkándl *e. h.*, kit látszik követni Geb-
hardi is *II. d. 47. l.*, Mölnikben.

²⁾ *Hormayr, Wien III. d. III. füz. 95. l.*

³⁾ *Cuspinianus 602. l. és utána, de a nélkül hogy őt emltené,
Pray, Annal. III. d. 336. l.* — Ezen asszony rosszaságáról olva-
sandó Böhme, *Dissert. de Barbara Cilleiensi Sigismundi Imperatoris
altera conjuge Gebhardi, Gesch. v. Ung. II. d. 29. l.* — *L' En-
fant, Hist. des Hussites II. d. 66. l.* azt véli, hogy a római catho-
licus írók vallásos buzgósága festette őt illy fekete színekkel, mivel
ő Huss tanításait elfogadta. Ha ezt némelly tekintetben elfogad-
hatjuk is, mégis az egészet ennek tulajdonítani nem lehet.

⁴⁾ *Katona V. d. 831. l.*

⁵⁾ *Kerchelich, Hist. Eccl. Zagrab. 164. l., Katona e. h.* —
Aeneas Sylvius CXXX. levelében 663. l. azt mondja róla: „Corda-
ta mulier fuit, sed futurae vitae, ut ajunt, parum credula. Nunc
si pie vixit, mercedem habet. Sunt qui defunctam bene, et ut
Christianam decuit supremum spiritum emisisse dicunt.“ *Csakugyan ő
más munkájában Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vindob. II.
d. 181. l.* úgy említi őt: „Nobilis genere, infamis vita mulier; quam

gában élt, a jövőd világot nem hitte, s a Jézusért meghalt szent-szűzeket bolondoknak mondotta, mivel a testi gyönyöröket kóstolni nem merték ¹⁾). Életének 70-dik évében ²⁾) a közvélemény szerint pestisben halt meg ³⁾). Holt teste Prágába vitetett át, és ott a királyi sírboltba temettetett el ⁴⁾) Rokyczana unszolására ⁵⁾).

A kormányzó a György rácz fejedelemmel megindított alkudozások és az ennek következtében reménylett török fegyverszünet által ezen oldalról minden további kedvetlenségre nézve biztosíttatván, még mielőtt ezek eredményre vezettek volna, az országban a belső csend helyreállítását vette czólba, mellyet Giskra a felső részekben nem szűnt meg a békekötés ellen is háborgatni. Ez ugyanis több erősségeket kerített hatalma alá ⁶⁾). E mellett különböző

saepe in adulterio Sigismundus comprehendit, sed adulter ignovit adulterae. — — — Barbara vero tam in exhaustae libidinis inventa est, ut non tam crebro peteretur a viris quam viros peteret.“ Hasonl. *Spondanus e. h. II. d. 200. l.*

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál e. h.* azt mondja: „Ibique (Graetium Reginae) inter greges exoletorum concubinosque consenuit; in tantumque dementiae caecitatem prolapsa est, ut sanctas virgines, quae pro fide Jesu mortem subire, stultas publice compellaret, quae voluptatis gaudia gustare nescierint. Nihil deinde homini suum dicebat, nisi voluptates. Post hanc vitam aliam esse negabat et interire animas cum corporibus asseverabat.“ Hasonl. *Ugyanőt Hist. Boh. LIX. fej. 63. l., Bonfin III. tis. VII. könyv. 344. l.*

²⁾ *Hormayr, Wien e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h., Hennel, Excerpt. Chron. Münsterberg. Sommersbergnél l. d. 177. l., Dubrav, Fugger, Cuspinianus e. h. és Hageck 775. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXI. fej. 63. l.*

⁵⁾ *Fessler IV. dar. 697. l. — Aeneas Sylviusnál Hist. Frid. III. e. h.,* kire Fessler utal, csak annyit áll: „Hussitarum sacerdotes Pragae duxere atque inter sua sacra Regum tumulis condidere.“ *Tanner, die Sternberge 246. l.* azonban nyilván mondja, hogy Rokyczana temette itt el, a káptalan még Podlebrád nyilvános parancsa után is ellenezvén azt, de sikertelenül.

⁶⁾ Hunyadi már 1450-ben mindjárt a béke megerősítése után

szfnek alatt, mint Dlugoss állítja, főként azért, mivel mind ő, mind társai tartottak megöletésöktől a lakodalom alatt ¹⁾, halogatá özvekelését Hunyadi hugával. Azért a kormányzó is késett a megígért özveg kifizetésével. Ez ürügyül szolgált a nyughatatlan cseh vezérnek az egyezés több pontjainak elmellőzésére is. Ujra mint László király főkapitánya lépett föl, mint olyan a keze alatt maradt részeket kénye szerént kormányozta, a jövedelmeket kezelte. Igy nevezetesen a Kassa városabani pénzveretés és pénz-beváltás jogát bizonyos feltételek alatt Modrák Pál nagy-ídoi kapitányának és Gremczér Ágoston egykori kassai birónak, most idősb polgármesternek, egy évre 5000 arany forintért haszonbérbe adja és öket ezen pénzverőház ispánjaivá nevezi ²⁾. Ezzel még nem elégedék meg, hanem a még mindig zavart Csehországból új kelyhes csapatokat hiva meg, mellyekkel birtokát megint mind jobban meg jobban kezdé terjeszteni. Különösen a bájos fekvésű Losoncz mellett egy kolostort elfoglalván, azt megerősíté és a termékeny környék háborgatására használá ³⁾. További előnyomulásának gátlása végett Hunyadi az alföldet elhagyja, és György fejedelem ellen gyűjtött szép serogének egy részével, melly nagyobb részént idegen zsoldosokból

kénytelen volt Zemplén vármegyének meghagyni, hogy, miután Szerdahelyi Miklós és János a kövesdi várat a csehek ellen tovább oltalmazni nem képesek, adassák azt által Sóvári Soos Györgynek, Istvánának és Miklósának. Datum Budae 1450. a Soos-család levéltárából *Szirmay, Not. Hist. Comit. Zempl. 32. l.* De a vár mind e mellett még azon évben a csehek kezébe esett, mint azt egy oklevélből megmutatja *Szirmay e. h.*

¹⁾ *Dlugoss XIII. könyve, 81. l.*

²⁾ Datum et actum in civitate eadem (Cassoviensi) feria quinta proxima ante festum b. Sophiae vidue et martiris (junius 13.) Anno Domini 1451. Ezen igen nevezetes, a pénzverést felvilágosító oklevelet Cornides irományaiból, de igen sok lényeges kihagyásokkal kiadta *Katona e. h. VI. d. 801. l.*; egész kiterjedésében magából az eredetiből közöljük *Oklevéltár CXLIII. sz.*

³⁾ Ezen kolostor sz. István királynak volt szentelve, mint *Turóczi IV. rész, XLVIII. fejt. 263. l.* mondja, és azon hegyen állott,

állott ¹⁾, és némelly út közben hozzá csatlakozott nagyok dandáraival 15-, vagy 16,000 csatárra növekedett ²⁾, az ország számos főembereinek kíséretében Szegeden át ³⁾ elene megindul. Már Junius 25-dikén a sághi vár alatt találjuk. Innen hagyta meg Pozsony városa tanácsának, hogy az esztergomi érseket illető dézmákat Wankonak és társainak kiszolgáltatni ne merészelje, ki ellen, ha békét nem eszközölhetne, a várost elég erővel védni fogja, egyszersmind azzal is fenyegetvén azt, hogy ellenkező esetben a dézmát másodsor is köteleles lesz az érseknek megadni ⁴⁾. Junius 27-dikén Monostorról parancsolja meg az ország minden hatóságainak és vámszedőinek, hogy ezentul a sőt szállító pozsonyi polgárokat és lakosokat senki folyamodására letartóztatni, vagy bíróságuk elé idézni ne merjék, minden követelmeket Pozsony városa tanácsa elébe utasítván ⁵⁾. Ugy látszik, a csehek tettek neki némi ellentállást, de nem voltak képesek őt útjában feltartóztatni. Kevés hehek mulva a losonczy új vár bérekesztése megkezdődött. Itteni táborából augusztus 10-dikén meghívja Kassa városát követői által a tárnoki székre, melyet Perényi János

melly még ma is Királydombnak neveztetik. *Mocsáry, Neograd tárm. ismer. I. d. 65. l. Hasonl. Fasching, Noca Dacia 139. l. — Székely Krón. 208. l. Sz. Márton, Pethő Krón. 73. l. Sz. Miklós monostorának mondják.*

¹⁾ *Bonfin III. tiz. VII. könyv, 343. l., rövidebben Turóczi IV. könyv, XLVIII. fejt. 263. l. — Fessler szerint ellenben IV. d. 698. l. a felföldi, Giskra által főképp szorongatott főbirtokosok dandárjai alkották ezen sereget.*

²⁾ *Dlugoss e. h. és utána Cromer, Historia Pol. XXII. könyv, 515. l. a sereget 16, Haselbach Pez Jeromosnál e. h. 863. l. 15,000-re teszik.*

³⁾ Innen hagyta meg, mint már feljebb látók, munkácsi várnagyának Kusnieza és Kereczke helységeinek kiszakasztását a vár tartozandóságából junius 12-dikén 1451. *Oklevéltár CXLII. sz.*

⁴⁾ Datum sub fortalinitio Saagh feria quinta proxima ante festum b. Galli Confessoris anno Domini 1451. *Oklevéltár CXLV. sz.*

⁵⁾ Datum in Monostor die Dominico proximo post festum Sacratissimi Corporis Christi Anno Domini 1451. *Oklevéltár CXLVI. sz.*

tárnok némelly nevezetesebb tárgyak iránt szándékozik tartani ¹⁾). Ugyan innen és szinte azon nap némelly vele volt magyar nagyokkal, névszerint Dénes bíbornok és érsek, Hedervári László egri püspök, Rozgonyi János erdélyi vajda, Vincze váci püspök, Palóczy László országbíró, Palóczy Simon főlovászmester, Rozgonyi György, hajdan pozsonyi gróf, Pelsőczy István, Nánai Kompolti János, Olnodi Czudar Jakab, Lorándi György, Hedervári Imre, Pohárnok István és Losonczy Lászlóval, Kassa, Lőcse és Bártfa városait emlékeztetvén, hogy követjeik jelenlétében és közbenjárására miként egyezett meg Giskrával Kövesden, előadja, hogy az ország részéről minden itt meghatározott feltételek pontosan teljesítettek: de mind e mellett Giskra, ígéretére nem hajtva, új várakat épít, pusztításait folytatá s minden szíves felszólításokat elutasítva, a dolog barátságos befejezését lehetetlenné tévé, és így őt kényszeríté, hogy fegyvert fogjon ellene. Mivel pedig ez esetre ezen városok segedelmüket Kövesden megígérték, de különben is mint ország tagjai, kötelesek ennek épségét fentartani: felszólítja őket, hogy, miután értésére esett, miszerint Giskra a Szepességből segedelmet kíván magához vonni, ennek hozzájutását mindenkép gátolni ügyekozzenek, sőt e felett minden erejökkel törekedjenek az országos tanács segítségére jönni, vagy, ha ez most mindjárt nem történhetnék meg, szedjék össze egész erejüket, hogy, midőn a szükség úgy hozandja magával, az ország hadaival egyesülhessenek. Egyébiránt a tárnok hozzájok menend, őket mindenekről bővebben tudósítandó ²⁾). Azalatt a losonczy új vár megszállása megindult, az 500 főből álló ör-

¹⁾ Datum in Losoncz in festo b. Laurentii Martyris anno Domini 1451. Említi *Kovachich, Vest. Comit. 279. l.*, egész kiterjedésben adják *Batthiany, Leges Eccl. III. d. 499. l.* és innen *Fejér Hunyadjában 158. l.*

²⁾ Datum in obsidione Castellii Sz. Király prope oppidum Losoncz in festo b. Laurentii anno Domini 1451. *Batthiany, Leges Eccl. 498. l.* és innen *Fejér Hunyadjában 158. l.*

sereg vitézül oltalmazta magát, több vívásokat szerencsésen visszavere ¹⁾), de még is végre állapotja napról napra szorultabb lévén, a hely átadását ajánlá szabad elmenetel föltétele alatt. Hunyadi azonban, ki idő közben augustus végén főtanyáját, mi okból, bizonyosan megmondani nem tudjuk, de hihetőleg a könnyebb élelmezés tekintetéből, Terenyére tette át, mint bizonyítják némelly Pozsony városa részére itt kelt oklevelei ²⁾), őket rablóknak tekintve s nagyobb erejében bízva, ezt nem fogadá el, és feltétlenül, magokat kegyelmére hagyva kívánta megadásukat ³⁾).

September 7-dikén ⁴⁾ megérkezett Giskra a szorongatott vár fölmentésére, de csak egy csekély, a megszállónál sokkal kisebb sereggel ⁵⁾. Hunyadi előtt több magyar nagyok

¹⁾ *Dlugoss e. h.*

²⁾ Így némelly Pozsony városi polgárokat, kik magokat a városi tanács bírósága alól kivonták, annak hatósága alá visszarendelvén, meghagyja az említett város tanácsának, hogy azoknak minden ügyeiben a városban divatozó rendes szokás szerint ítéljen és járjon el. Datum in villa Terenye feria quinta proxima post festum b. Bartholomei apostoli (aug. 26.) anno Domini 1451. *Oklevéltár CXLIX. sz.* — Ugyanaz nap felszólítja Sopron városát, hogy a helybeli és nesideri harminczadokat, mellyeket 5 Guthori Nagy László és Sóvári Soos György pozsonyi várnagyok és főispánok által lefoglaltatni és Pozsony városának kézbesíttetni rendelt, annak idejében átvenni és ott a harminczadi díjakat szedetni engedje meg. Datum in villa Terenye feria quinta proxima post festum b. Bartholomei Apostoli Anno Domini 1451. *Oklevéltár CL. sz.* — Megint az nap Pozsony városa panaszára meghagyja Rosgonyi Raynald székelyek ispánjának, hogy a pozsonyi polgárokat, vagy azok jószágait bárki kérelmére és bármelly előmutatandó levelekre tekintettel nem lévén, birtokaikban letartóztatni, háborítani vagy károsítani ne merészelje, sőt azoknak netalán letartóztatott vagyonait is adja vissza, a követelőköt a törvény rendes útjára utasítván. Datum in villa Terenye feria quinta proxima post festum b. Bartholomei apostoli anno Domini 1451. *Oklevéltár, CLI. sz.*

³⁾ *Dlugoss, Bonfin és Turócsi e. h.*

⁴⁾ Feria tertia in vigilia nativitatis Sanctae Mariae Virginis *Dlugoss e. h.* — In festo nativitatis virginis gloriosae, és így septemb. 8-dikén, *Haselbach e. h. 864. l.*

⁵⁾ *Bonfin e. h.* a sereg nagyságáról nem szól; *Turócsi* szerint

ellenséges irigy indulata tudva vala ugyan : de azt, hogy tulajdon romlásukra az ország és vallás ellenségeivel áruló alkudozásokra lépjenek, rólok annyival kevésbbé tudá feltetni, mivel zászlói alatt közölök olly sokan és anynyi készséggel jelentek meg. Azért seregének egy részét minden aggodalom nélkül az erősség szemmel tartása végett hátra hagyván, annak nagyobb részével az ellenség elejébe megy. Csak hamar nyilvánossá lett azonban, hogy az önző szívekben az irigység még a haza és vallás szent szeretetét is elfojtja. Alig kezdé ugyanis el jól elrendelt seregével a megtámadást, midőn az erősség alatt vigyázatra hátra hagyott osztály, sőt magának a fő-seregnek is egy része, minden ok nélkül futásnak indul, és ez által az egészet zavarba hozza ¹⁾. Növeli ezt az erősség-beli őrsereg hirtelen és czélirányos kicsapása. Az e szerint

az tetemes volt, *Dlugoss* és *Cromer* szerint *e. h.* 4000 főből, *Haselbach* szerint *e. h.* csak 900 lovagból és 600 gyalogból állott.

¹⁾ Igy adják elő a dolgot *Bonfin* és *Turóczi e. h.*, az bővebben ez rövidebben, és utánok *Engel* s *Fessler e. h.*, sőt *Pray* is *Annal. III. d. 82. l.*, olly különbséggel, hogy e szerint Giskra támadta meg Hunyadit, „még pedig éjjel. — *Dlugoss* ellenben *e. h.* az árdúlásról semmit sem szólván, azt állítja, hogy az őrsereg kicsapása és ez által a hátra hagyott vigyázó sereg visszanyomtatása miatt vala kénytelen Hunyadi annak segítségére rögtön egy csapatot hátra küldeni, mellynek sebes fordulását a többiek, kik a dologról semmit sem tudtak, futásnak vélvén, zavarba jöttek és magok is megfutamodtak. — *Katona VI. d. 790. l.*, ki Bonfinnak egyáltalában semmiben sem akar hitelt adni, ezen előadást fogadja el, annyival inkább, mivel *Chalkokondylasz* is *e. h. VII. könyv, 140. l.* ezen veszélyt az árdulás elhallgatásával említi. Azonban *Dlugoss* Hunyadi tetteire nézve részrehajló és azért épen nem hiteles író, *Chalkokondylasz* a dolgot csak röviden és melleleg adja elő, *Bonfin* előadását pedig nem csak annak körülményessége, hanem a *Katona* által tökéletes hitelesnek elfogadott *Turóczi* is támogatja; mire nézve azt el-mellőznünk nem szabad csupán azért, mivel *Bonfin* nem mindentűt hiteles. — *Beheim* egy kisebb költeményében, mellyet kiadott *Karajan, Quellen und Forsch. 46 és köv. l.*, még *Dlugoss* által a csata elvesztének okául felhozott eseményt is elhallgatva, mindent Giskra vitézségének és a magyarok gyávaaságának tulajdonít, sőt

meggyengült, két tűz közé szorított, rendjeiben megszakadt, és megrémült magyarság kénytelen a csatamezőt, sőt magát táborát is a könnyen győző Giskrának átengedni ¹⁾).

A kormányzó hűségesei közül sokan elesetek, többen elfogattak, amazok közt Nánai Kompolti János, ezek közt a sánta egri püspök, Hedervári László ²⁾). Pelsőczy István, Pelsőczy Bebek János tárnoknak fia ³⁾), egyike az árulónak, ki történetből egy lövés által megsebesítette, a titokba nem avatott emberei által a vert had után vitetett, halála előtt kevéssel, lelkiösmeretétől szorongattatva, fedezé fel az árulást és az egész dolog öszveköttetését ⁴⁾). Igen nagy zsákmány és szinte egész Felső-Magyarország a győztes Giskra kezébe jutott ⁵⁾).

Ő azonban ezzel nem elégedvén meg, győzödelmének nagyobb gyümölcsét kíváná aratni. Azért diadalmas seregével Gümör vármegyének fordula és ott Vár-Gedét szállotta meg. Ez akkor a Lorándfiak birtokában volt, és vár-

Hunyadi Jánost mintegy a nevétségig elbizott, kérkedő és félték vezért festi, ki a harcz kedvetlen kimenetelét látván, fehér lovát, egy serényen futó török paripát, — előhozatá, — így kiáltott fel: ete veierlot (ide fejez lovat), — és azzal elvágata. Hogy itt a költőből a magyarok elleni gyűlölség szól, talán említeni sem szűkség. Mennyire meut nála ez, s mennyire kedvezett a cseheknek, bizonyítja egy más, László királyhoz intézett rövid költeménye, mellyet kiadott csakugyan *Karajan e. h. 50. l.* és mellynek egyedüli czélja a magyarok piszkolása s a csehek dicsérete. Epés tollával, mellyet, úgy látszik, kedvetlen fogadtatása egy magyar gróf udvarában hozza mozgásba, a magyarokat hűteleneknek, kétazinűeknek, gyáváknak festi, míg a csehek hűségét, vitézségét kiemelve, rólok megjegyzi: hogy velek, ha egyesek volnának, a király az egész világot meghódíthatná, mint Nagy Sándor.

¹⁾ *Bonfin, Turóczy, Dlugoss e. h.*

²⁾ *Bonfin és Engel e. h.*; az utolsóról szól *Dlugoss is e. h.* — *Nadányi* szerint *Florus Hungaricus 170. l.* az ütközet prope *Dossonoviam* történt.

³⁾ *Bartholomaeides, Comit. Gümör. 177. l.*

⁴⁾ *Bonfin e. h.*

⁵⁾ *Dlugoss XIII. könyv, 82. l.*, ki szerint Giskra a kormányzó minden birtokait feldulta és elfoglalta.

nagya által olly vitézül, olly sikeresen oltalmaztaték, hogy a cseh vezér többszöri hasztalan vivásai után is kénytelen volt szándékával felhagyni és eltávozni ¹⁾. Innen Eger alá sietett és ezen akkori időben igen nevezetes várat az elfogott püspök nevében kérte föl, átadásaért ennek szabadon bocsátását igérvén; sőt a foglyot magát is ezen ígélet mellett arra bírta, hogy embereinek hasonló értelmű parancsot adjon. „Én, így felele a derék hazafi érzésű várnagy, nem csak a püspök embere, hanem az ország egyik várának hűséges őrje is vagyok; hitem nem engedi az ország javát egy magán személy megszabadításának feláldozni.“

Azalatt Hunyadi, kinek bátorságát a szerencsétlenség mindig csak edzette, az alföld felé vonul ²⁾, ott készen álló, alatta az ozmánok ellen vitézkedett és nagy részént hátra hagyott seregeit, mellyeknek tántoríthatatlan hűségében bízhatta, magához vonja ³⁾, és így uj az előbbinél még nagyobb erővel jelen meg a csatatéren. Giskra a síkon nem mer vele öszveütni és seregeivel erősségei közé vonul. Nyomban követi őt a bosszúszomjas kormányzó; a sághi kolostornál az Ipoly mellett, valamint a gálszécsi tetőkön a cseh sánczokat megvívja, és míg kapitánya Rozgonyi Lőrincz Gálszécset hosszabb megszállás után feladásra szorítja ⁴⁾, ő maga Rozsnyót és Sepsit elfoglalja, a derencsényi várat körülszállja, a mellette folyó Balogh vi-

¹⁾ Turóczi, *Chron. IV. rész, XLVIII. fej. 263. l.* — Bonfin *III. tiz. VII. fej. 343. l.* a vár birtokosait elhallgatván, a várnagyot nevezi Lorándfnak; Fessler pedig *IV. d. 700. l.* a vár birtokosának Lorándi György főispánt mondja.

²⁾ Fessler szerint *e. h.* Hunyadi az Ipoly mentében a kékkői vár alá vonta magát.

³⁾ Fessler szerint *e. h.* ezen seregek a Rozgonyiak vezérlete alatt állottak.

⁴⁾ László adománylevele Ceókkó iránt Datum Posonii 1453. Hevenessy kézirataiból közli Szirmay, *Notit. Hist. Comit. Zemplin. 33. l.* — Lőrincz itt nyert sebeiben halt meg, Gálszecs pedig nem soká megint a csehek kezébe jutott, és, mint annak idejében meglátjuk, Mátyás király által másodszor is megvívatot.

zét ¹⁾ elgátolván, az egész völgyet vízbe borítja és így a várnagyot, Valgathát, a vár átadására szorítja ²⁾). Innen Beszterczének fordul, Giskrának ezen egyik fő fészket elégeti és azzal szemben egy új erősséget emel ³⁾). Még tovább is folytatta volna győzdelmeit, ha a magyar országos tanács magát közbe nem veti s a hitszegés büntetésére fel-emelt karját nem tartóztatja, azt állítólag másfelé használandó. Giskrával egy új békekötés eszközöltetik, mellyhez képest Hunyadi megmarad az elfoglalt várak birtokában, de más felől Giskrának is kifizettetik a már előbb megígért összevből fenmaradt 10,600 forint, még pedig 2000 most mindjárt, 2000 karácsonkor, a többi februáriusban. Ezért ő szentül fogadá, hogy csendesen viseli magát, miért jót állanak Bártfa, Lőcse és Kassa városai; minden további terjeszkedéssel felhagy, a felek közt támadható kedvetlenségeknek nem fegyverrel vetend véget, hanem azok elintézését a felek által választandó és Kassán összeülendő bírák ítéletére bízza, s mihelyt László király szabadságát visszanyeri, az ő és a magyar országos tanács rendeleteinek alája veti magát. A fizetések pontossága iránt a magyar országos tanács vállalt kezeséget ⁴⁾, a többiről Giskra adott különös iratot ⁵⁾. Az egész dolog menetele kedvetlenül hatott Hunyadira, meggyőzte őt arról, hogy némelly ellenségeskedő nagyok, legszentebb kötelességeik félretételével, mindent elkövetnek legüdvösebb ügyekezetei meghiú-

¹⁾ *Bartholomaeides, Comit. Gömör. 218. l.*

²⁾ Ezen várból, ugymond *Székely Krónikájában 209. l.*, kiöntötte a cseheket mint az ürgeket.

³⁾ Így adják elő ezen dolgot *Turóczi, Bonfin e. h. és Pethő Magyar Krónika 73. l. — Chalkokondylasz VII. könyv, 140. l.* Hunyadinak ezen győzdelmét csak röviden említi. *Dlugoss* pedig egészen elhallgatja.

⁴⁾ Ezt közli *Pray, Annal. III. 82. l.* és belőle *Katona VI. d. 796. l.*

⁵⁾ Ezt is közli *Pray e. h. 83. l.* és *Katona e. h. 798. l.* Ezen irományokból tanuljuk meg az egyezés pontjait; mert *Turóczi* és *Bonfin e. h.* csak közönségesen mondják, hogy Hunyadi Giskrát

sítására, hogy alattomos ármánykodásaik a nagyobb rész, az egész közép rendű nemesség, hű ragaszkodása mellett sem maradnak egészen siker nélkül; azért a tőle idegenkedő felföld oltalmára a nyugtalankodni meg nem szűnő Giskra ellen többé erélyesen nem lépe föl. Hazaszeretetés, kötelességérzetét azonban semmi sem tudta megtántorítani, s különben őt a hon java előmozdításában épen olly tevékenynek találjuk, mint azelőtt. Bár a törökökkel alkudozások a fegyverszünet-iránt nem csak megindultak, hanem kedvező folyamatot is vettek volt, az ország ezen év vége felé nem vala egészen ment beütésök félelmétől. Ugy látszik, kivált Erdélyt látszottak fenyegetni, és azért itt annak gátlására tétettek is némelly készülétek ¹⁾. Azonban a következők csak hamar bebizonyítá ezen félelem alaptalanságát. —

békére szorította. Sajnálni lehet hogy ezen irományokban, melyeket Kaprinai közölt Prayyal, sem hely, sem év és nap nincs kitéve s így nem tudjuk, hol és mikor köttetett meg ezen béke. Giskra leveléből kitetszik az is, hogy egy más külön oklevél készült magáról a békéről, és ez alapja ezen leveleknek is, de ezzel nem bírunk.

¹⁾ Péter gróf alvajda oct. 18-dikán (in festo b. Luce evangeliste 1451.) meghagyja a szászoknak hogy 600 lovat küldjenek az ország oltalmára. *Kemény, Notit. Cap. Alb. Trans. I. d. 171. l.*

XIX.

1451—1452.

Miután Fridrik dolgait a csehekkel elintézte volna ¹⁾, a magyarok megnyugvását a mult évi fegyverszünetben reménylven, olaszországi utjáról kezdve komolyan gondolkodni. Némelly apróbb tárgy elintézése mellett, három fő czélja volt ennek : császári koronázása ²⁾, öszvekelése Eleonóra portugalli hercegasszonynyal, ki egyedül a császárné név kedvéért adta neki az elsőséget a dauphin felett ³⁾, és a Visconti-ház magva szakadtával megüresedett milanói hercegségnek a német birodalomhoz foglalása ⁴⁾. A két első nyilvános vala, az utolsót titokban kíváná tartani. Mind e mellett az olaszoknak értésére esett ez is; mi bennök és általok a pápában gyanút gerjeszte, hogy csupa

¹⁾ *De Roo, Annal. Austr. V. könyv, 202. l.*

²⁾ *Bonfin III. tíz. VII. könyv, 345. l. Katona VIII. d. 805. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vind. II. d. 169. l.* — Mőtz Jakab követének beszéde, midőn megkérte számára Eleonórárt, megvan *Frehornél Script. Germ. II. d. 15. l.* Ezen házasság iránt az alkudozás már 1450-ben megindult volt Alfonsoz sicilliai királylyal; ennek e végett küldött követe Sylveira Ferdinánd János részére. adott meghatalmazó-levele junius 27-dikéről megvan *Chmelnél Mater. I. d. III. füz. 321. l.*

⁴⁾ *Hormayr, Wien III. d. III. füz. 139. l.*

hiuságból teszi ezen utját és Olaszország meghódítása annak titkos célja. Azért a szent-atyá Senftleben apostoli írnok által, ki különben is Osztrákhonba készült, Fridriket ezen utjának elhalasztására a következő tavaszig kívánta bírni; de Aeneas Sylvius egy hosszú levelében annyira el tudá minden kétségeit oszlatni, hogy ezen útban nem csak megegyezik, hanem arra Fridriket külön levelében meg is hívja ¹⁾. Aeneas Sylvius ekkor triesti püspök, Wolkersdorf György osztrák zászlósúr és Phullendorf Mihály királyi titkoknok, mint Fridriknek e meghívás következtében Rómába küldött követei, urok nevében a szent-atyával a koronázás iránt mindent tisztába hozván, és így a pápát azon megszegyenftéstől, melly a koronázásnak és menyekzőnek miatta s elégséges oknélküli elmaradása által rá háramlott volna, felmentvén ²⁾, ezután pedig Alfonz nápolyi királylyal, Eleonóra anyjának testvérével a házassági szerződést megkésztvén ³⁾, kevéssel hazajöttök után Fridrik parancsolatjára Pottendorf Albert társaságában újra Olaszországba mentek, hogy a fejedelmeket és városokat megérkezéséről tudósítsák és hűséges indulatjokat kikérjék ⁴⁾. Azalatt a koronázandó római király a német fejedelmeket, kiknek szokott kíséretében kívánta ezen utját tenni, meghívja, a szabad városokat pedig oda utasítja, hogy követeket küldjenek. A bájos Olaszország s az ezen alkalommal adandó ünnepélyek látásának kívánsága, a német császári kíséret fénye növelésének és ez által a nemzeti hiúság kielégítésének ohajtása, sokakat bírt a megjelenésre, kik mind Fridrik költségén voltak menendők ⁵⁾. Az osztrákok vele

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. 189. l.*

²⁾ Ezen követségnek a koronázás és a közönséges concilium tartása iránt a pápához intézett beszéde megvan *Frehernél Script. Germ. II. d. 21. l.* és *Müllernél Reichstagsstheat. I. d. 376. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius e. h.* — A házassági költével készült dec. 10-kén 1450., megerősített aug. 1-sején és 10-kén 1451. *Chmel, Mater. I. d. III. fuz. 332, 349, és 353. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

⁵⁾ *De Roo e. h. 202. l.* — Maga Augsburg városa 26 vasas lovgot küldött. *Annal. Augsb. Menckennél I. d. 1613. l.*

indultak, a magyarok és bajorok Laibachban, a svábok, rajnavidékiek, frankok és szászok Ferrarában gyűltek össze s várakoztak rá ¹⁾). A méhben hagyott Lászlót is, kinek kísérete 100 lovagból állott ²⁾), magával szándékozik vinni ³⁾), a felvigyázást rá az egész uton öcsésére Albert főherczegre bízván ⁴⁾), kitől kevéssel azelőtt minden magyarországi birtokait, nevezetesen Kis-Martont ⁵⁾), Fraknót és Koboldot ⁶⁾) minden tartozandóságaival együtt átvevé, és így Magyarországon mind jobban és jobban megfészkelé magát, ennek nem kis kárára.

Annak híre, hogy Fridrik a kis fejedelmet Olaszországba magával akarja vinni, köz elégedetlenséget szült a különben is zajgásban lévő Osztrákhonban, részint mivel ezen hosszas és terhes út, mint méltán félni lehet, az ifju azon kívül is gyenge egészségének megárthatott, részint mi-

¹⁾ *De Roo e. h.*

²⁾ *Fugger, Spiegel der Ehren 473. l.*

³⁾ *Bonfin e. h. 345. l. és Dubrav, Hist. Boj. XXVIII. könyv,* kik az egész dolgot igen röviden adják elő, és az eddig említett írók.

⁴⁾ *Dubrav e. h.*

⁵⁾ Albert osztrák herczeg elismeri, hogy Kis-Marton várát és városát Magyarországbán minden tartozandóságaival Fridrik római királynak bizonyos összegért eladta, és felhatalmazza őt, miként Eizinger Konrádtól, kinek az zálogban van (*Okl. LXXVI. sz.*), kiválthassa s tetszése szerint birhassa vagy eladhassa, egyszersmind kötelezván magát, hogy erről a káptalan által biteles bevalló-levelet is adat, Der geben ist zu der Newnstat an Mitichen nach sand Bartholomestag, des heiligen zwelfspoten (aug. 25.) Nach Cristí geburd 1451. *Oklevéltár CXLVIII. sz.* Eanek következtében kötelezi magát, hogy, ha az említett jószág iránt valami kérdések vagy igények merülnének föl, bátyját, mihelyt általa felszólítatik, épen úgy fogja segíteni, mintha a dolog őt magát illelné. Geben zu der Newnstat am freitag nach sand Bartholomestag (aug. 27.) Nach Cristis gepurd 1451. *Oklevéltár CLII. sz.*

⁶⁾ Ugyanő az általa Fridrik római királynak örökösen eladott Fraknó és Kobold várai s tartozandóságai iránt szavatosságot vállal. Geben zu der Newnstatt an freitag nach Sand Bartholomestag (aug. 27.) Nach Cristis geburd 1451. *Oklevéltár CLIII. sz.*

vel a német király Bécsben növeltetését és alattvalói közt lakását megígérte volt. A békétlenség eleinte csak zúgóldásokban jelentkezett, szájról szájra terjedvén azon hír: Fridrik azért viszi öcscsét magával Olaszthonba, mivel ott könnyebben és észrevehetetlenül elteheti láb alól; de később tetteges zendülésekben is kiültött, miután Fridrik kapzsisa-ga annak fejet adott Eizinger Ulrik személyében ¹⁾. Ezen ismeretlen de nemes szüléktől származott bajor férfi minden vagyon nélkül szakadt Osztrákhonba ²⁾, elméje, józan itélete, hűsége, tapasztaltsága, elhatározott akarata és tántoríthatlansága által Albert király iránt, mint ennek tanácsnoka, kegyencze, nagy befolyást, fényes tisztségeket, tetemes gazdagságot és tekintetet szerzett magának, sőt vég-re kincstartónak is neveztetett ki ³⁾, később pedig Fridrik által is megkülönböztetett ⁴⁾, most már Osztrákhonban a legelső és legtehetősebb nagyok közé számláltatott ⁵⁾.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vind. II. d. 184. l.*

²⁾ *Hormayr, Wien III. d. III. füz. 142. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. 183. l., Hormayr e. h., Kurz, Gesch. Fried. IV. I. d. 60. l.* Albert annyira szerette őt, hogy még végrendeletben is megemlékezett róla, mint annak idejében láttuk, *Kurz e. h. 240. l.* — *Aeneas Sylvius e. h.* azt mondja egyébiránt róla: „Sunt qui ajunt hominem futurae vitae incredulum, neque confessioni neque communioni operam dare, rem divinam spernere, quamvis timore populi Ecclesiam visitaret; Phitonissam quampiam sequi, quae sibi ventura praedicat. Hujus seculi voluptates amare, praeter famam nihil habere post obitum homines, reri. Verum haec mihi de fide hominis minus explorata sunt, quamvis ea nonnulli Austriae proceres me praesente in Consilio Caesaris affirmaverint.“ De e férfit tettei másként tüntetik előnkbe, és ezen vádakat némelly osztrák nagyok irgyságének lehet, sőt kell tulajdonítani.

⁴⁾ 1445. Fridrik megerősíti Albertnek levelét, melly által Eizinger Ulrik, Osvát és István testvéreknek megengedi, hogy veres viaszszal pecsételhesenek, és őket báróságra emeli. *Camel, Reg. 199. l.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius e. h., Pray, Annal. III. d. 80. l., Fessler IV. d. 704.* — Ezen nevezetes személynek és általa családjának emelkedésére, hirtelen gazdagodására s kiterjedt birtokaira nézve

Albert osztrák főherceg, ki mindig pénz szűkében volt, több ízben folyamodék hozzá, és most közelebről Fraknó¹⁾ várára vele alkudozásokba ereszkedik. Az egyezés szóval megtörtént, csak a pénz neme felett volt még a felek közt némelly kérdés, és az eladási oklevél aláírása hiányzott, midőn Fridrik király a dologról értesíttetik. Ez öcscsét szép szavakkal rá beszéli: adná neki az elsőséget, kivált miután a dolog elintézése végett Eizingerhez küldött Ungnad János azzal tért vissza, hogy ez a római király iránti tiszteletből jogaitól eláll és a várat neki átengedi. Így az egyesség a két testvér közt megtörténik és Fridrik a várat átveszi. Eizinger később Ungnadot meghazudtolván²⁾, az általi károsítását, hogy Albert kielégítése tekintetéből pénzeket kamatra vett fel, több jószágait eladta, állítván, ezen egész bánásmód ellen nyilván kikelt és bosszúságában ez időtől fogva mindent elkövetett a békételen elmék fölhevítésére. A Lichtensteinokkal támadott határ-villongás eligazítása ürügyül szolgált nem csak ezeknek, hanem több más osztrák előkelőknek, mint a Kunringiak, Wangerek, Truchsessek, a derék bajnok Frigendorfer

felvilágosítást ad *Chmel zur Gesch. d. Freyherr. Geschl. Eizinger, Archiv für Oest. Gesch. a bécsi császári academia által 1848. II. fős. 1. l.*

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 183. l.* a várat így írja le: „Castrum ei (Alberto) in Hungaria fuit non longe a Nova Civitate, id se venditurum proposuit;“ valamivel alább: „Eizingerus igitur ut accepit Castrum quod de Lapide timoris adpellant Albertum venditurum.“ He-lyesen nevezik tehát *Kurs e. h. 62. l.* és *Fessler e. h.* ezen várat Fraknónak (Forchtenstein), annival is inkább, mivel Albert, mint feljebb látók, ezen idő tájban adta azt el Fridriknek. *Chmel* szerint *Gesch. Fried. IV. II. d. 637. l.* Albert nem csak Fraknót, hanem Koboldot és Kis-Martont is el akarta Eizingernek adni: de *Aeneas Sylvius* ezekről nem szól.

²⁾ *Aeneas Sylvius*, ki ezen tárgyra nézve fő kútfőnk, ezen körülményre nézve *e. h. 185. l.* megjegyzi, nem minden gúny nélkül: „Fit itaque dubium, cui sit potior adhibenda fides, cum unus dictum alter indictum asserit, neque id negotii ex more patriae inter milites aliter definire quam duello solet. At par illud militum non tam

György, Taschner György és Rachendorfer Farkas öszvehívására malbergi lakába ¹⁾. Itt lakoma és barátságos beszélgetés közben egyenesen szóba hozza Fridrik olaszországi utját és Albert király végintézetét, mely szerént fia nevelését alattvalóira bizta. Hevesen kikel Fridrik ellen, ki a gyámságot erőhatalommal ragadta magához, gyámfia tartományainak jövedelmét kedvencei gazdagítására, tulajdon kényelme kielégítésére, Neustadtban és Gréczben épületekre vesztegeti, a királytól ételt, italt, ruházatot és minden szükségest megtagad; most is az ifiat, nem tekintvén gyenge testalkatát, illy hosszú útra nem irtózik vinni, alkalmasint csak azért, hogy az út fáradságai által elnyomván, annak örökségét magához ragadhassa; hitét és szavát semmiben sem tartja meg, legszentebb ígéreteit is megszegi; egészen Ungnadnak, Neupergnek és Zebingernek, a nemesség gyűlölöinek, a nép elnyomóinak, van kezében. „Ha létezik még erő és önértés bennetek, — így végzé be mesterséggel szőtt és az elmék fölhevítésére számított előadását, ha megemlékeztek dicső elődeitek erényeiről: a hitszegett által beállított kormányzóknak, zsarnoksága alacsony eszközeinek, ellene szegezitek magatokat, és nem engedelmeskedtek azon fejedelem parancsainak, ki a velünk kötött egyezések megtörését semmibe vette. Kezünk közt van az ünnepélyes oklevél, mely által bennünket az engedelmességtől fölment, ha szavát nem tartandja meg; ő ezt megtette, mi szabadok, minden köteleztetéstől feloldozva vagyunk. Ő a rá ruházott hatalommal visszaélt, a gyámságot hitetlenül viselte, ismeretlen s erőnket meghaladó terhet vetett nyakunkba; szabadságunkban áll az igazságtalan jármát lerázni és azt tenni, mit a haza java s törvé-

armis aptum, quam consilio videbatur. Nulli mens fuit id probationis genus expetere.⁴¹

¹⁾ *Fessler. IV. d. 704. l. Malburgnak, Engel, Gesch. d. ungr. Reichs. III. d. 161.* Marburgnak nevezik e helyet; *Chmel* szerént *Gesch. Fried. IV. II. d. 641. l. Malberg, Martberg vagy Meierpergnek* neveztetik.

nyes fejedelmünk haszna kíván. Legyetek elég merészek szabadságtokat velem kivívni! Le az általa nevezett kormányzókkal! Titeket illet a kormány. A bécsiak és több más városiak, a magyarok és csehek, elnyomva mint mi, tőletek jó példát várnak és azt követni készek. Még csak egyszer kérjük vissza Fridriktől urunkat; ha ekkor is megtagadja e jogszerű kívánságunkat, ügyünket az egész világ igazságosnak vallandja.“ Ezen és hasonló beszédekkel a jelenlévők elméi fölhevítettvén, közértelemmel elhatároztatik, addig nem nyugodni, míg az országot Fridriktől meg nem szabadítják ¹⁾. A dolog nagyobb erejére egyezősöket mindjárt írásba is foglalják, mely szerint nem csak ők, kik ezen levelet most aláírták és megpecsételték, hanem azok is, kik ezt későbbre teendik, egymást egész erővel segítik, addig nem hagyják el, míg czélt nem érnek, és ha egyik vagy másik fogságba esnék, vagy jószágaitól megfosztatnák: nem nyugosznak, míg annak szabadságát, birtokát vissza nem szerzik; sőt, ha másként is szenvedne valamelyikök vagyonában esonkulást, annak megtérítését László királynál, vagy ennek halálával örökösseinél eszközlik ²⁾. Előbb csak 16 osztrák birtokos vett részt a dologban ³⁾; de csak hamar az egész tartomány melléjük állott, a Fridrik által távollétében a kormányra kijelölt Schaumberg grófot, Buchheim Györgyöt, Stahremberg Rüdiger és Ebersdorfot, valamint az Olaszországba szándékozókat kivéven ⁴⁾. Egyesült velök Fridrik cillei gróf

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 194. l. Hasonl. Fessler IV. d. 705. l.*

²⁾ Ezen egyezőslevél megvan a *Cillei évkönyv* végén *Hahannus II. d. 764. l.*, Geben Martberg am Pfingstag nach Sanct Colman tag (oct. 14.) 1451.; közlik azt *Lünig, Cod. Germ. Dipl. II. d. 558. l.* és *Kurz e. h. 261. l.* A bécsi csász. titkos levéltárban két példányban találatik ezen oklevél; az egyik 46 függő pecsét-helylyel, melyek közül 7 üres, a többi az első öszveesküdtek pecsétét foglalja magában; a másikon 250 pecsét függ, a később hozzájárultaké; a két példány egészen egy tartalmu. *Chmel, Regist. 278. l.* és *Gesch. Fried. IV. II. d. 644. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál e. h.*

⁴⁾ *Ebendorfer Pev Jeromasnál II. d. 868. l.*

is¹⁾, de most még csak titokban. A szerződés értelmében mindjárt követekül küldék Wehing Kadoltot, Pottendorfer Lőrinczet, Hinderholczer Farkast és Stockhorner Miklóst²⁾ Fridrik királyhoz, nevökben László fejedelmeket kikérendőket. Az a rendek kívánságához képest írásban válaszolt, de kérésöket megtagadta, megjegyezvén, hogy ő öcscsének törvényes gyámja, azt kiadatni kéri a magyarok és csehek is; meg kell tehát fontolni, mellyik tartománynak van elsősége, mire most, midőn induló félben van, nincs ideje³⁾. Mindjárt más nap, mintha semmi sem történt volna, megindult Grécz felé és öcscsét magával vitte. A követség ezen megvető bánásmódon felbosszantva, Fridriknek Waldorfból kinyilatkoztatá: „Tudjuk már most felséged szándékát, azt küldőinkkel, Osztrákhon özvesereglett rendeivel, közlendjük; csodálkozunk kell azonban, hogy, épen midőn törvényes fejedelmünk kiadását sürgetjük, felséged őt magával idegen földre viszi. Még van ideje a dolog barátságos elintézésének, adja ki felséged fejedelmünket és hűséges szolgálói maradunk.“ — Fridrik tanácsosai közül sokan most is javasolák olaszországi utjának elhalasztását, míg ezen dolgot tisztába hozza: de ő az özveseküdteket megvetvén, ezen tanácsra nem hajtott⁴⁾.

Eizinger és társai Fridrik feleletének vétele után ügyökben nagyobb sikerrel előhaladandók, országgyűlést írtak ki Bécsbe⁵⁾, egyszersmind ezt megírván Fridriknek, olly

¹⁾ *Chron. der Graf. von Cilli Hahndl II. d. 711. l.*, ki Ulrik hozzájok járultát is itt említi: azonban ezt *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárndi Anal. Vind. II. dar. 119. l.* és *Arenspeck Peznél I. d. 1257. l.* későbbre teszi, Hasonl. *Preuenhubert 100. l.*, a *harmadik Cillei évkönyvet, Annal. Styriae III. d. 451. l.* és *Julius Caesart VI. d. 149. l.*

²⁾ A követeknek adott utasítást közli *Chmel, Mater. I. d. III. fős. 356. l.*

³⁾ *Geben zu der Newnstatt am Sontag nach sand Leonhartstag (nov. 7.) 1451. Chmelnél e. h. 357. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. 200. l.*

⁵⁾ Az özveseküdtekek az országgyűlést vasárnapra sz. Miklós

megjegyzéssel, hogy innen bővebben fognak felelni, addig is újra kérvén őt, küldené öcscsét saját tartományaiába ¹⁾. Hiába ügyekezett Fridrik országos tanácsa által a fővárost a kebelébeni öszvejövetel megtagadására birni ²⁾; a különben vele tartó előjárók az Eizinger által fellovalt köznéppel nem birtak, kivált miután Fridrik tanácsnokai sikertelen ügyekeztek az öszveesküdteket szándékuktól elvonni és ezek azt a városnak megírták ³⁾. A gyűlés a kitűzött határnapon, dec. 12-dikén megnyitatték. Megjelenének azon a nemesek majd mind, a városok Fridrik tilalma ellenére is ⁴⁾ követjeik által nagy részént, és az egyháziak közül is sokan ⁵⁾. Eizinger az ülésbe magával vitte László fejedelemnek előre megnyert néjjét Erzsébetet, és azon széket, mellyből kevéssel ezelőtt Capistranói szólott a néphez, elfoglalván, egy heves, Fridrik személye ellen intézett beszéddel nyitotta meg a tanácskozásokat. Midőn előadásában ennek fősvénységére jönne, a mellette álló herczegasszony kopott ruháira, rongyos czipőire mutat. Növeli a beszéd benyomását az ifú deli leányzó siránkozása és segedelemkérése. Elolvastaték ezután Fridrik levele, melly mellett az osztrák rendek egyetértésével átvette a gyámságot. Különösen kiemeltettek ennek vég szavai, mellyek

napja után (dec. 12-kére) meghívó-levele, Geben zu Waldersdorf an phincztag vor sand Elapetntag (nov. 18.) anno Domini 1451. megvan *Chmelnél Mater. I. d. III. füz. 360. l.*

¹⁾ Ugyanazon nappól és helyről mint az előbbi *Chmelnél e. h. 359. l.*

²⁾ A helytartók ez iránt írt eltűltő-levele megvan Geben am Sand Catharinen tag (nov. 25.) anno 1451. *Ugyanott 362. l.*

³⁾ E levelet dec. 5-kéről közli *Chmel, Mater. I. d. III. füzet, 361. l.*

⁴⁾ Fridriknek két ilyen tilalmazó-levelét Steyer városához közli *Preuenhuber 99. l.* Az egyik kelt Mitwoch nach St. Andreas tag (dec. 1.) 1451. *Julius Caesar VI. d. 148. l.* — Krems, Stain, Klosterneuburg és Tulln városai dec. 17-kén Bécből egyenesen felmondják Fridriknek az engedelmisséget. *Chmel, Reg. 279. l.*

⁵⁾ Ezen gyűlés irományai megvannak *Chmelnél Mater. I. d. III. füz. 363. l.*

szerént azon esetre, ha a születendő árvát, serdült, a dolgok felfogására alkalmas idejét elérvén, a gyámságtól föl nem mentené, elvállalt kötelességeinek eleget nem tenne, az osztrák püspököknek, főpapoknak, grófoknak, báróknak, uraknak, nemeseknek, polgároknak és népnek szabadságot ad az ellentállásra, őket az árva tekintetéből minden maga iránti kötelezettségtől felmenti, feloldozza, minden, neki mint gyámnak adott ígéreteket, esküket megsemmisít. Könnyű volt ezt a mostani esetre alkalmazni, s azt Eizinger épen olly hűségesen, mint ügyesen megtette. Semmi sem hat a nép kedélyére annyira, mint a gyámoltalan gyermekek és szűzek elnyomása, az irántok kötött egyezések megszegése, akár valóságos, akár képzelt legyen az. Most is egy értelmű bosszankodás fogta el előbb a gyülekezetet, aztán az egész népet, mellynek következtében a Fridrik által kinevezett előjárók tüstént letétetnek ¹⁾, és 12 kormányzó választatik a jelenlevők közül, Eizinger Ulriknak, mint a tartomány kapitányának, vezérlete alatt ²⁾. Fridrik után még egy levelet küld az országgyűlés László kibocsátását sürgetve, de már most olly egyenes kinyilatkoztatással, hogy ezután másnak engedelmeskedni nem fog; mert ez egyedül valóságos fejedelme, Fridriket annak semmikép sem ismerheti el ³⁾; egyszersmind a magyarok felbuzdítását Kappel Hartungra, egy nevezetes törvénytudóra bizza, mint követére.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vind. II. d. 206. és köv. l., rövidebben Arenpeck Pex Jeromosnál I. d. 1257. l. Hasonl. Fessler IV. d. 709. l. Minden, Fridrik ellen a kis László miatt tett, vádakra egy hosszú montség találatik Hanthaler-nél, Fasti Campil. II. d. II. rész, 182. l. De erre még maga a különben Fridrik mellett túlbuzgó Kurs is őszintén megjegyzi, Fried. IV. II. d. 57. l. „Will man aber die Wahrheit aufrichtig gestehen, so ließe sich manches dagegen einwenden.“*

²⁾ *Arenpeck e. h., Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LX. fej. 63. l. és Bonfin III. tis. VII. könyve, 345. l.*

³⁾ A rendeknek ezen gyűlésből Fridrikhez intézett levele megvan Chmelnél, *Mater. I. d. III. füz. 363. l.* Bócs városa is kinyilat-

Fridrik ezen újabb megkérésnek sem engede s röviden csak ezt felelé: László törvényes idejét még nem érte el, az ő természetes gyámsága alatt áll, valamint eddig ebbeli kötelességeinek eleget tett, úgy ezeket ezután is teljesíteni; egyébiránt ők törvényes fejedelmök engedelme nélkül gyűltek össze s így minden határozataik érvénytelenek. Gréczből mindjárt el is indult, bár az öszveesküdtek Cillei Ulriknak hozzájok állásával új erőt nyertek ¹⁾, ki, mint a császár tanácsnoka, igen nehezen vette mindenben elmozdítását, és egy darab időtől fogva különben is kedvetlenségben volt urával. A római király ugyan különös követség, azután apja Fridrik által kívánta őt szándékában megtántorítani, de annyival sikeretlenebbül, mivel ez már akkor titkon maga is a szövetségekkel tartott ²⁾.

Ezen történetek nagy benyomást tettek Magyarországon. Alig hatott azoknak híre ide, alig jelent meg itt Kappel Hartung: a nemesség nyughatatlankodni, hékételenkedni kezdte s az országos tanács az osztrák rendekkel egyesülést

koztatta neki, hogy a rendekkel egészen egy véleményben van dec. 17-kén. *Chmel e. h. 367. l.*

¹⁾ *Aeneas Sylvius és Arenpeck e. h.* — Dec. 20-dikán indult meg, *Julius Caesar e. h. VI. d. 146. l.* és *Ebendorfer e. h. 869. l.*, ki szerint kis László királyt ekkor megbokrosodott lova a Mura fővényébe dobta.

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h.* — *A Cillei évkönyvek harmadika* szerint *Annal. Styriae III. d. 89. l.* Cillei Fridrik és Ulrik elejétől fogva részesei voltak az öszveesküvésnek, *Prenckhuber* szerint ellenben Ulrik csak a következő évben állott a forradalomhoz; mit az *Annal. Styriae* szerzője *III. d. 451. l.* elhatározni nem mer, de az utolsót valószínűbbnek találja, mivel a Cillei évkönyv szavai kétesek. Annyi bizonyos, hogy Cillei Ulrik csak Bécsben a következő évben lépett nyilván és írásban a szövetséghez. Az ő levele, valamint az Eizinger Ulrik megerősítő irománya is ezen tárgyban, Bécs. mart. 19-kéről 1452. megvan *Kurznacl Fried. IV. II. d. 271. és 273. l.* Ugyanaz nap történt ez, mellyen Fridrik Rómában megkoronáztatott. *Chmel, Gesch. Fried. IV. II. d. 726. l.* Azonban igen hihető, hogy már előbb is tudója és részese volt ezen működéseknek, mint ezt Aeneas Sylvius állítja.

hathatósan sürgeté¹⁾). Hunyadi maga is ohajtá ugyan László királynak kiszabadítását, de csak úgy, hogy a magyaroknak adassék által. Még ezen esetben is tartott attól, hogy ellenségei, Cillei, Garai és Ujlaki kerítik az önálló uralkodásra még alkalmatlan gyermek királyt kezeikre a haza nem kis kárával. Azért Fridriket nem akarván felbocszantani, az országos tanács sürgetésére megegyezett ugyan egy új követség kinevezésében, de úgy, hogy az a kis király szabadon bocsátását és Magyarországra küldését csak barátságosan sürgesse a pozsonyi october 25-dikén 1450. kötött egyezés értelmében²⁾). Ezen követségben volt Pál ardzsisi püspök³⁾ és Tulbert pratal gróf, kikhez

¹⁾ Engel ugyan e. h. azt állítja, hogy a csehek is sürgették a magyarokat hathatósabb lépésekre a kis király kiszabadítása iránt; azonban ezek, mint már feljebb látók, Aeneas Sylvius és Rabenstein követsége által tökéletesen meg voltak nyugtatva, annyival is inkább, mivel ők akkor is inkább köteleességézésből, mint László király kiadásának őszinte kívánságából léptek fel. *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 181. l.*

²⁾ Fessler IV. d. 703. l. az egész dolgot másként adja elő. Állítása szerint Hunyadi, a Glókrával történtek után elkedvetlenedve, a kormányzóságtól menekedni törekedett. Azért sz. Mihály napján négy héttel a fegyverszünet eltelte előtt (?) követséget küldött Fridrikhez, a király és a korona kiadását sürgetendőt. De ez megtagadtatott, mire a fegyverszünet még egy évre terjesztetett ki. Annyit ad *Aeneas Sylvius is Kollárnál e. h. II. d. 221. l.* Pál püspöknek szájába, midőn Fridriket megasztította, hogy a magyarok mult sz. Mihály-napkor, mint már előbb több ízben, Bécsben megfordulván királyuk szabadon bocsátását sürgetendők, miután ezt nem nyerheték meg, a fegyverszünetet még egy évre a jövő sz. Mihály-napig terjesztették ki.

³⁾ *Aeneas Sylvius e. h. és Epist. CCCCIX. 952. l. — Pray, Annal. III. 88. l.* ezen Pált egri püspöknek mondja, Aeneas Sylvius leveleinek 1551-diki kiadása által hozatván tévedésbe; de később *Specim. Hierarch. I. d. 433. l.* az említett levelek 1481. és 1486-diki kiadásai megtekintése után tévedését észre vévén, miután ekkor Hedervári László volt egri püspök, argensinek írja. — *Katona VI. d. 809. l., Budai Ferencz II. d. 275. l. és Fessler IV. d. 711. l.* őt a Hunyadi-nemzetségből valónak állítják, de minden alap nélkül. Igaz ugyan, hogy *Benkő, Milkovia I. d. 122. l.* a

adák a Cilleiek még magok részéről Turóczy Benedeket ¹⁾. A német királyt ezen követség a Mura melletti Gratweinban ²⁾ éré el, és mindjárt elő is adá küldetése czélját: de ez akkor is szokása szerént húzta halasztotta a dolgot, és feleletét más nap Lobenben adta ki ³⁾. Ez megtagadó volt mint az előbbieki ⁴⁾. A magyaroknak azt izené: már utban van és így nincs ideje mind azt elvégezni velök, mit királyuk kiadása előtt tisztába kell hozni; mihelyt mindazáltal haza jön, ígérétének eleget tesz és a kis királyt bizonyosan nekik adja ki, nem kételkedvén, hogy a magyarok is magok részéről, a vele kötött egyességhez szorosán ragaszkodva, az osztrákokkal kezét nem fogandanak. Ő egyébiránt Rómába nem csak koronáztatása végett megy, hanem Magyarország javára a hitetlenek ellen az egész kereszttyénség fölkelését is kívánja eszközölni; jól tennék tehát, ha ezen tárgy előmozdítására magok részéről is különös követséget küldenének Rómába ⁵⁾. Jól ismerte a ravasz fejedelem Hunyadinak tiszta lelkületét, a hitetlenek kérelhetetlen ellenségének, gyengéjét; felelete egészen erre volt számítva. Komolyabban és keményebb kifejezésekben felelt a Cilleieknek, őket hűségök megtartására intvén és minden újításoktól akár Magyar- akár Osztrákhonban komolyan eltiltván ⁶⁾. Pál püspök ezen alkalmat használva, Krottendorfer Miklóst, Laszló király nevelőjét ⁷⁾, már ek-

milkói püspökök sorában 1421. említ egy Hunyadi Pált, mint ezt *I. k. 47. l.* megjegyzők; de ezt ezen Pál ardzsaisi püspökkel azonosítani már kora miatt is bajos, és minden esetre bizonyosság nélkül nem lehet.

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h. Kollárnál II. d. 220. l.*

²⁾ *Fessler e. h. — Aeneas Sylvius szerént Adria.*

³⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

⁴⁾ Némelly írók véleménye szerént Fridrik hűségéből sem akarta Lászlót római útja előtt kiadni, kíséretében egy királyt is kívánván szemlélni. *Gebhardi, Gesch. von Ung. II. d. 82. l.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius e. h. — Röviden és melleleg említi ezen dolgot Bonfin III. tiz. VII. könyv, 345. l.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

⁷⁾ Krottendorfer Miklósnak nevezi őt *de Roo, Hist. Austr. V.*

kor azon ígéretre bírta, hogy növendékét első alkalommal megszojteti és Magyarországra viszi ¹⁾).

Fridrik feleletével maga a kormányzó meg lett volna elégedve; de az osztrák rendek nyughatatlanságának és a magyar országos tanács többségének kénytelen volt engedni. Amazok a két Ulrik, Eizinger és Cilloi, által fellovalva, nem elégesznek meg azzal, hogy az engedelmességet Fridriknek felmondják, hanem fejedelmöknek kiszabadítását, ha másként nem lehet, erővel és fegyverrel is elhatározzák ²⁾. Ez mind ezekről értesítve, a kormányzót, — ki a telet Budán töltötte és a nagy-bányai pénzverőknek az országos tanács határozatából meghagyta, hogy az esztergomi érseknek a pisetumot rendesen adják ki, épen úgy, mint ezt a körmöczi pénzverő házból veszi ³⁾, — kényszeríti a karok és rendek öszvehívására 1452-diki febr. 13-dikára Pozsonyba, kik által azután ezen tárgy tanácskozás alá vétessék. Erre meghívtak nem csak a várme-

d. 206. l., Hennel, Annal. Siles. Sommersbergnél II. d. 329. l., és utánok Hormayr, Wien III. d. III. füz. 141. l. és Engel, Gesch. des ungr. Reichs III. d. 167. l., Gáspárnak Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 321. l. és Epist. CCCCIX. 952. l., utána pedig Pray, Annal. III. dar. 112. l., — Cospitz mesternek Arenpeck, Chron. Austr. Pes Jeromoznál I. d. 1257. l., — M. Kospicznek másként Krottendorfernek Chron. Cill. Annal. Styriae 89. l., Julius Caesar VI. d. 153. l. — Fessler szerint IV. d. 719. l. ez iródiák volt és Fridrik fővényisége nem engedé, hogy a két királyság és több tartományok örökösé számára előkelőbb és tanultabb férfit találjon nevelőnek.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. és Epist. e. h. Hasonl. Pray, Annal. e. h.*

²⁾ Már január 9-dikén a Welsben öszvegyült felső osztrák rendek az alsó osztrákok által Bécsben dec. 12-kén 1451. országgyűlésileg megindított mozgalmakhoz csatlakoztak volt. *Schells Gesch. Oest. VII. d. 82. l.*

³⁾ *Datum Bude in festo circumcissionis Domini (jan. 1.) anno eiusdem 1452. Kaprinai e. h. II. d. 346. l. és belőle Katona VI. d. 813. l.*

gyék ¹⁾, hanem a városok sőt maga Giskra is ²⁾). Még az országgyűlés megkezdése előtt megbékélt György rácz fejedelem Mahomeddel, mellynek következtében ez viszszaültötte mostoha anyját, annak leányát, egyszersmind pedig neki visszaadta tartományainak nagy részét ³⁾; kötetett egy három éves fegyverszünet Magyarország és a török szultán közt is ⁴⁾, némelly fejedelmek, valószínűleg Brankovics György közbevetésére. Mivel pedig ebben Ulászló oláhországi vajda is foglaltatik, őt tehát Magyarország részéről háborítani nem lehet, és a köz hír szerint Wlád, Drakul vajdának fia, ki ekkor Budán tartózkodék, de most meghitt embereknek kíséretében Moldovába, — honnan bátorság ígérete mellett, alkalmasint a törökök ellen a béke-alkudozások nem sikerülte esetében használtatandó, jött volt, — visszautasítotték, őt a magyar kormány tudta és akarata ellen megtámadni szándékozik: Hunyadi Brassó városát erről olly meghagyással tudósítja, hogy, ha ezen Wlád illy szándékból kebelében megjelenni bátorzkodék, neki szállást adni ne merjen, sőt inkább őt fogja el, vagy üzze ki határából ⁵⁾.

A kihirdetett és kitűzött határnapon megindult országgyűlés irományai csak hiányosan federtettek föl. Ezen töre-

¹⁾ Hunyadi János Magyarország kormányzója az országtanácsnak Budán hozott határozata következtében Pozsonyba országgyűlést hirdetvén, meghagyja Szabolcs vármegyének, hogy kebléből két vagy három előkelőt válasszon s őket e levele keltétől számítandó 15 nap alatt Pozsonyba küldeni el ne mulassza, Datum Bude die dominico ante festum purificationis b. Marie Virginis (jan. 29.) anno Domini 1452. *Oklevéltár CLIV. sz.* Ez azon meghívó-levell, mellyet *Kovachich* olly panasszal említ *Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 113. l.*, hogy azt egy hazafi levéltárának lajstromában látta, de a birtokos fővénysége és bizodalmatlansága miatt nem közölheti.

²⁾ *Engel, Gesch. des ungr. Reichs III. d. 164. l.*

³⁾ *Dukasz XXXIV. k. 103. l. Chalkokondylasz VII. könyv, 155. l.*

⁴⁾ Est nyilván mondja *Dukasz e. h. 104. l.*

⁵⁾ Datum Bude in festo b. Dorothee virginis (febr. 6.) anno Domini 1452. *Oklevéltár CLV. sz.*

dékek és a későbbi történetek szerint az országos tanács többsége keresztülvitte, hogy az osztrákokkal kezet fogjanak a Fridrikkel támadott kedvetlenségek befejezésében. Főként Cillei Ulrik volt itt munkás, Hunyadi megnyerésére ígéreteket és hízolgéseket tékozolván. Giskra, ki most is inkább szított Fridrikhez, csak követei által jelene meg, és mint békerontó megfíteltetett, átokba tétetett, és Kassa, Lőcse és Bártfa városai jelenlévő követeik által eltiltattak iránta minden további engedelmességtől. Az álnok Cillei magára vállalta, hogy valamint hajdan Erzsébet meghagyásából a felföldi városoknak ő mutatta be Giskrát, mint parancsnokukat, ugy most is ő fogja az ellene kimondott ítéletet ugyanazon városokban az ország részéről kihirdetni, és azokat ezután egyedül az ország kormányzója parancsainak elfogadására bírni ¹⁾.

Ezeknek elhatározása után a már együtt lévő osztrák rendek meghívása következtében az országgyűlés nagy része átment Bécsbe ²⁾, hova később cseh és morva követek

¹⁾ Kitészik ez azon egyezésből, melyet a magyar karok és rendek kévéssel később Bécsben kötöttek Cillei Ulrikkel, és a melyről alább bővebben emlékezünk. Ez hiánosan szállott ránk, és szövege különben is zavaros, úgy hogy azt a körülményekből pótolnunk szükseges.

²⁾ *Engel c. k. 165. l.* az egész országgyűlésről, *Pray, Annal. III. d. 89. l.* csak némelly nagyokról szól; a szövetséglevélben a kormányzón kívül a következők említettek, négy főpap: Dénes érsek, János váradi, András pécsi püspök és Debrenthei Tamás, a pannonhegyi apátság kormányzója; — nyolcz zászlós úr: Garai László nádor, Ujlaki Miklós erdélyi vajda, Palóczy László országbíró, Perényi János tárnokmester, Korogyi János macsói bán, Rozgonyi Raynald székelyek grófja, Tornai Szeverestény főajtónálló, és Rozgonyi György pozsonyi gróf; — tizenegy nemes: Ónodi Csudar Simon, Szécsi János, Lendvai Bánfi Pál, Gúthi Ország János, Homonnai Drugeth Bertalan, Imre bazini gróf, Kanissai László, Miklós és Imre, Neczpáli László és Szentmiklósi Pongrácz Miklós; — hét városi követ: Weissensteiner Márton budai, Vincze Benedek fejérvári, Kalmár István kassai, György bártfai, Gyarmathi Miklós pesti bírák, Fliucz Miklós pozsonyi és Thurzó György lőcsei polgárok és követek, illy hozzáadásal: caeterique milites,

is érkeztek; de ezek, úgy látszik, a további lépésekben nem vettek részt. A szövetséglevélben, bár az kiterjesztetik a csehokra és morvákra is, csak három Rosenberg említettetik Csehország részéről, Morvaország részéről senki sem. Erre mutat e felett Podiebrád jó egyetértése Fridrikkel ¹⁾. A tanácskozások mindjárt elkezdődtek és az egész idő alatt a négy nemzet zászlói lobogtak sz. István templomának tornyáról ²⁾. Kevés napok múlva (mart. 5-dikén) elkészült a szövetség a magyarok és osztrákok közt illy

nobiles, cives et nuncii universitatis nobilium, civitatum, et incolarum Regni Hungariae, ipsum totum Regnum representantes. — Többen nevezetnek Osztrákhon részéről, tíz főpap: István mülki, Farkas göttwichi benczés, János zwetli és János szent-keresztii cistói apátok, Gáspár szentpölteni, Simon klosterneuburgi, Márton walddauseni, János herczogburgi, Konrád szentandrásii sz. Ágoston szerzetebeli prépostok, és János mauerbachi kartauzi szerzetebeli perely; — tizenhat zászlós úr: János schaubergi gróf stájerhoni, Walsee Farkas osztrák főmarsallók, Fridrik Hochenberg ura, Lichtenstein János, Henrik és Wilmos, Polchaim Ruprecht, Planckenstein Pongrácz, Eckersau György, Pottendorfer György és Kristóf, Czelkin György, Toppel Otto, Winden Farkas, Wechingen Katold és Rhür Tóbiás; — kilencz nemes: Truchses Miklós, Dagbeck Engelbert, Qrihstetter Jób, Dechaer György, Ludmansdorfer Osvát, Pottienprener Zsigmond, Hager György, Posinger Jakab, János és Lewpreetinger Zsigmond; — tizennégy birtokos úr: Chunsperger Ditmár, Pottinger Kristóf, Lewprediger Zsigmond, Rakendorf Farkas, Hinderholz Farkas, Dächsenbeck Gáspár, Schwamwarter Konrád, Stichelperger János, Schnekreuter Leo, Paltenhofer Lőrincz, Sladnicz Jankó, Fausenecker Bernát, Schenkensteini Drukfecz Erhard és Stockharner János; — hét városi követ: Raichof János bécsi polgármesteren és követen kívül még Krems, Stein, Klosterneuburg, Kornenburg, Tullu és Zwetl városokéi. — Csehország részéről egyedül Rosenberg Ulrik és Ulrik cillei grótok, és Osztrákhon főkapitánya Eizinger Ulrik.

¹⁾ Pray és Fessler c. h.

²⁾ *Diugoss* szerint XIII. könyv, 97. l. a csehok meg voltak elégedve Fridrik azon feleletével, hogy Lászlót most nem adhatja ki ifúsága miatt; de midőn a kiadásra alkalmas lesz, minden esetre övék lesz az elsőség.

értelemben : Erzsébet a magyar és cseh királyság, a morva határgrófság és osztrák hercegség árva örökösét helytelenül, atyjának Albert királynak végrendelete ellen és alattvalóinak egyetértése és tudta nélkül sőt akarata ellen, adta át a magyar koronával együtt Fridrik római királynak; ez pedig épen olly igazságtalanul tartóztatta őt örökös országain, tartományain és birodalmain kívül és tagadta meg kiadását annyiszor ezen óráig, hű jobbágysági kérésének, az ígéretek és egyességek daczára. Azért mindnyájan és egyenként kötelezik magokat közös urok kiszabadítására a római király bitorlott hatalmából; erejüket, segedelmöket és ügyekezeteiket hűségesen egyesítve, mindent elkövetnek, semmit kísérletlen nem hagynak, mi által őt atyai birodalmi, tartományai és urodalmi független birtokába helyeztethetik; mind azt, mit abból a római király vagy öcsöce Albert akármilyen czím, vagy szón alatt eltulajdonított, visszaveszik és törvényes tulajdonosának átadják. Minden, őket ezen törvényes, az egyezkedő országok jövőendő boldogságára, üdvére és jólétére czélozó, szándékukban gátoló hatalom, különösen a római király ellen egymást kölcsönösen segíti, oltalmazza és védi mindegyik nemzet egész erejével. Ha a kitűzött cél elérése alatt a négy nemzet közt támadna valamely vetekedés: az ellenkező felek kötelesek magokat a köz elintézésnek alája vetni. Akármelyik egyező egyén személyének, vagy tulajdonának és jogainak megsértése ezen ügyekezeteik közt és ezen fáradozásaikban köz megtámadásnak tekintetik, mindnyájok által köz erővel büntettetik meg; egyik fél sem egyezik addig meg a közös ellenséggel, míg mindnyájoknak illendő elégtételt és kárpótlást nem szereznek. László király bátyja kezéből kiszabadítottván, atyja végintézeti rendelkezése szerint, törvényes idejének eléréseig Pozsonyban neveltetik magyar, cseh, osztrák és morva zászlósok felvigyázása alatt, kettő választatván mindegyik országból, Fridrik ki-rekesztésével, ki e részben eddigi botrányos eljárása által minden igényeit elvesztette. Ha közös urok, megszabadítása s örökös tartományai átvétele előtt találna meghalni, és ez

által egyik szövetséges nemzetnek, vagy személynek akár-miképen sérelme történnék : mindnyájan egyesülnek ezen bántódás megbosszulására, különösen pedig a magyar korona, a Magyarországtól elszakasztott részek, és minden, László örökségéhez tartozó, urodalmak visszavételére ¹⁾.

A szövetségesek igen jól érezték allásuk kényességét, tartottak a közvéleménytől, melly könnyen ellenök nyilatkozhatik; ennek következtében szükségesnek látták még egyszer megkísérteni a szelídebb módokat. Mindenek előtt irtak a pápának, őt tudósíták azon kedvetlenségekről, mellyeket Fridrik római királytól törvényes királyuk és urok, a magyar korona, és kis László tartományai né-melly részeinek törvényellenes letartóztatása miatt szenvedni kénytelenítettek; elpanaszlák, hogy számtalanszor folyamodtak az említett római királyhoz ezen sérelmek orvoslása és mind azoknak, mikhez neki alapos igényei nincsenek, kiadása végett, de mind annyiszor siker nélkül; hogy ezen igazságtalan bánásmódot tovább nem tűrhetik, és azért most Bécsben tartott közös öszvejevetelökben egyes értelemmel elhatározzák jogaiknak más módokon; sőt, ha a szükség úgy hozná magával, erőszakkal kivívását. Nehogy azonban hirtelenkedéssel vádoltassanak, jónak látták a római királyt még egyszer s utoljára fölszólítani törvényes kivánságaiknak teljesítésére. Mire nézve a szent-atyát fiui alázatossággal és tökéletes bizodalommal, mellyet ügyök igazságán alapítanak, megkérik : vetné magát személyesen közbe a nála megfordulandó római királynál, mentené őket fel olly lépések megkísértésétől, mellyekhez nem örömezt folyamodnak. Ennek következtében valóban irtak is Frid-

¹⁾ Ezen szövetséglevelet közli ex Cod. Mscr. Mellicensis Biblioth. Nr. 13. 27. l. Pray, *Annal. III. d. 89. l.* és belöle *Katona, Hist. Crit. VI. d. 819. l.* Legujabban magából az eredetiből, melly némelly apróságokban különbözik a Pray által közzétettől, *Chmel, Mater. I. d. III. füz. 374. l.*, megjegyvezvén hogy 84 pecséttel erősített meg. Megvan az b. Grima osztrák történeteiben *Pubitschka, Gesch. von Böhmen VIII. d. 489. l.*, ki szerént azonban csak 22 pecsét volt rajta.

riknek ¹⁾. Ezen levelekkel, melly mind kettő martius 7-dikén kelt, Rómába küldettek : Magyarország részéről Ágoston győri püspök, Thótösi László főpohárnok és Vecsési Albert fehérvári főesperest és az erdélyi szentegyház kanonoka és püspöki helyettese ²⁾; Osztrákhon részéről Angelpock Tamás Bécsben sz. István prépostja ³⁾; azon időben igen híres törvénytudó, ki már több ízben megfordult volt Rómában, mint több egyházi fő személyek ügyviselője ⁴⁾, és most ezen nehéz megbizást nem annyira a neki

¹⁾ Ezen két levelet Datum Wienne in die Conventionis nostre die septima mensis martij anno Domini 1452. közöljük *Oklevéltár CLVI. és CLVII. sz.* A pápának írtat német fordításban előbb közölte *Chmel, Mater. I. d. III. füz. 376. l.* Az osztrák rendek már január 22-dikén írtak volt a pápának ezen tárgyban valamivel keményebben. Közli ezt *Kurz, Fried. IV. I. d. 268. l.* Ezt is Angelpock Tamásnak kellett volna elvinni, de hihetőleg ez elmaradt ezen újabb, a magyarokkal közösen írt levél következtében.

²⁾ *Fessler IV. d. 716. l.* a győri püspökről nem szól: de hogy ő is a követségben volt, kitetszik a dolog további folyamatából és mind *Aeneas Sylveiusból, Hist. Frid. III. Kollárnál e. h. II. d. 322. l.*, mind *Dlugossból XIII. könyv, 100. l.*, kik csak őt nevezik; azért helyesen említik a követek közt őt is *Pray, Annal. III. d. 102. l.* és *Engel e. h. 166. l.* Hogy pedig Ágoston győri püspökön kívül Magyarország részéről a követségben voltak még Thótösi László főpohárnok és Vecsési Albert fehérvári kanonok és püspöki helyettes is, kitetszik a magyar rendeknek a pápához és a római királyhoz küldött, említett követek részére Hunyadi által adott utleveléből Datum Posonii 11. martij. 1452. Ezt közli *Chmel e. h. 379. l.*, és utána, bár őt nem említi, *Fejér, Auth. Dipl. 151. l.* Ezen íromány végén is áll egy rövid utasítás a magyar követek számára, melly azonban sokkal gyengébb kifejezésekkel van írva. *Pray, Annal. III. d. e. h.* azt mondja ugyan, hogy a szövetségesek ezen követséget a győri püspök vezérlete alatt csak akkor nevezték ki, midőn megtudták, hogy Angelpock minden írásaitól megfosztva, kötelességének eleget nem tehet: de ezen körülményről sem Aeneas Sylvius, ki ezen dologra nézve fő kútfőnk, sem a többi egykorú írók nem emlékeznek; a most említett utlevél pedig ellenkezőt bizonyít.

³⁾ *Hormayr, Wien. III. d. III. füz. 141. l.*

⁴⁾ *Chmel, Gesch. Fried. IV. II. d. 701. l.* őt Angelpocknak nevezi.

tett ígéretek tekintetéből, mint hű ragaszkodásból László király személye iránt, vállalta el, Haselbach Tamás, Zidrer Ulrik és Senftleben Henrik ¹⁾. Azonban a szövetségesek tartottak attól, hogy addig, míg ezen követtség Rómába érkezhetik, Fridrik a pápát balul értesítvén, ellenök fölhevíti. Azért Eizinger Ulrik főkapitány és az osztrák rendek a szent-Angyal bíbornokának, — ki, mint hajdani pápai követ a római királynál és Magyarországon, az ügy állását tökéletesen ismerte, és kihez igen nagy bizodalommal viseltettek, — külön levelet irtak, mellyel Albersdorfi Knaber Ánóst küldötték előre a legnagyobb sietséggel. Ezen levelökben ²⁾ neki tudtul adják, hogy, miután nem kételkedhetnek azon, miként Rómában Fridrik római király azon emberekként, kik minden rossz elkövetésére készek és még is a világ előtt a legjobbak közé ohajtanának soroltatni, Rómában a pápának és a bíbornokok gyűlésének sok keményet és hamisat mondand rólok, és ő az igazságtalan, őket megromlottaknak és igazságtalanoknak fogja kikiáltani, kötelességöknek érzik, hogy ők is ártatlanságuk mellett szót emeljenek. Követök Angelpock Tamás mindeneket bőven ki fog fejteni, azért hallgassa ki őt, adjon hitelt szavainak, segítse őket, kik egyedül azért léptek föl, hogy a legnemesebb királyfiának szabadságát és őt tartományainak visszaadják. Atyja és nagyatyja hű szolgálói voltak a szentszéknek, a szent hit mellett fegyvert fogtak; ezen nemes sarjadék tehát érdemes mind a szent-anya, mind a bíbornokok pártfogására. Vesse magát tehát közbe ezeknél, szerezzé meg a kis királyfi visszaadását hű alattvalóinak, és háládatos szívekre fog találni nem csak keblökben, hanem a megszabadított Lászlóban is. Az osztrák rendeknek és Eizinger Ulriknak levele a bíbornokok kollegyomához, akár a vádak alacsonyosságát, mellyekkel a római királyt

¹⁾ *Linck, Annal. Claravall. II. d. 175. l.*

²⁾ E levelet kelet ideje nélkül közli *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 261. l.* Innen de egészen elváltoztatva adja azt *Pray, Annal. III. d. 97. l.*

illették, akár a kifejezések illedelmetlenségét tekintve, a pártdüh legaljasabb szüleményei közé tartozik ¹⁾. „Fridrik római királynak kegyetlen és szokatlan zsarnoksága kényszerít bennünket, úgy mondanak itt, kevés szavakkal felszólalni; örömet elnyomtuk volna keserűségünket egy illy nagy név tekintetéből, ha a hallgatás nekünk és urunknak Lászlónak, magyar és cseh királynak, veszélyt nem hozna. De a hol az igaztalanság rombol, ott a panasz² nem maradhat el. Sok az, mit Fridrik keménységétől és magabítségétől kell szenvednünk: de mind ezekkel nem akarunk benneteket terhelni. Legyen elég a többek közül ez egyet kiemelni, mi a mostani római király egyenességéről és királyi nagyságáról bizonyosságot tehet, és örüljetez, hogy a mi időnknek illy kegyes és istenes Caesárt adott a mennyei végzés. Ő átvette László király gyámságát, és azt most is folytatja. Szégyeneljük előadni, melly nyomorult nevelést kapott ez, a császárok és királyok ivadéka, annyi királyságok és fejedelemségek örököse, minő eledel, minő ruházat adatott neki; várai és jövedelmei elzalogosítottak, kincsei elhordattak, öröksége ki van zsákmányolva. De ezt el lehetne szenvedni, ha még rosszabbak nem következtek volna. De hallgassátok a legnagyobb, a leggyűlöletesebb gonosztságot. Midőn Fridrik koronáztatása végett Rómába indulandó volt, megkérők őt, adná ki fejedelmünket, hogy atyja akarata szerint neveltessék. De ő erre nem hallgatott, sőt a tizenkét éves, különben is gyenge alkotású gyermeket kiteszi az olasz nehéz levegőnek, hogy azt, kit vassal nem mer elpusztítani, a levegő ölje meg. Így kell a nemes származású ifjunak másnak helyet csinálni. Annak, ki a császárságra vágyik, minden szennytől mentnek, minden erényekkel felruházottnak kell lenni; hát az, ki saját vérért így üldözi, érdemes volna erre? Oh bölcs férfiak! kelljetez fel ez ellen, ellenezzétéz egész erővel, hogy illy ocsmányság ne történjék meg. Mert, ha Fridrik elérheti a

¹⁾ Ezen levelet is közli *Aeneas Sylvius e. h. 168. l.*

császárságot, minden gonoszok előtt tárva kell állani az utnak a tisztok elérésére, és a jóknak nem lesz menedékek e világon. Ujra meg újra kérünk benneteket: ügyekezetek ezen veszélyt mindenkép elhárítani az egész kereszténység üdvére és különösen a mi javunkra.“ A Fridrikhez és a pápához küldött követségnek egy igen hosszú és körülményes utasítás adatott, melly szerint Rómába érkezvén, mindennek előtt a szent Angyal bíbornokánál jelentse magát, ezt ügyekezék az ügy igazságáról meggyőzni és arra bírni, miként magát a szent-szék előtt vesse közbe, különösen értésére adván azt, hogy valamint egyfelől a csehországi egyházi zavarok legkönnyebben intéztethetnek el László szabadon bocsátásával, ugy másfelől visszatartóztatása a szövetségeseket könnyen arra bírhatja, hogy magokat a francziákhoz és más több nemzetekhez csatolják, mellyek a pápa hatalmának megszorítására egy közösleges concilium tartását sürgetik ¹⁾).

Ezen követségnek különösen Fridriket, ha nyakas megtagadása mellett tovább is megmaradna, Stájerország elpusztításával és azzal kellett fenyegetni, hogy az egyesült magyarok, osztrákok és csehek fejedelmök kiadását erővel is készek eszközölni ²⁾. Az osztrák rendek szükségesnek láták Zsigmond osztrák herczeghez Hochenberg Fridrik és Fritzesdorfer Zsigmond személyében egy követséget is küldeni, őt a dolgok mostani állásáról tudósítandót, és azon rokonos barátság tekintetéből, mellyel atyja Fridrik, László király atyjához, Albert királyhoz mindig viseltetett, az ügybeni segédkezek nyújtására felszólítandót ³⁾. Magyaror-

¹⁾ Ezen utasítást közli, de hiányosan *Aeneas Sylvius, Kollár-nál e. h. 258. l.*, bővebben *Pray, Annal. III. 92. l.* a mólki kéziratokból. — Egy igen rövid német utasítást a pápához küldött követség részére olvashatni a pápához szóló levél után *Chmelnél is Mater. I. d. III. füz. 377. l.*

²⁾ A magyar követeknek adott utasítás, vagyis emlékeztetés, melly megvan *Chmelnél e. h.* és innen *Fejérnél e. h. 153. l.*

³⁾ Az említett követeknek e részben adott utasítást hely és nap nélkül közli *Chmel e. h. 379. l.*

szág és Osztrákhon Bécsben együtt volt rendei pedig martius 7-dikén, és így ugyanazon nap, mellyen a pápához és Fridrik római királyhoz írt leveleik keltek, az egységről és ennek czéljáról körlevelek által tudósították Magyarország minden hatóságait ¹⁾, egyszersmind pedig a magyar rendek mart. 8-dikán Cillei Ulrik gróffal a makacs, és az előbbi egyezés pontjai teljesítésében késedelmeskedő Giskra ellen szövetségre léptek, és Kassa, Lőcse és Bártfa városai kormányát, jelen volt követeik megegyezésével jövődre rá bízták ²⁾.

Mi történt Knaberrel és a rá bízott irományokkal, adatok hiányában megmondani nem tudjuk. De Angelpeck Tamás, ki a magyar vele együtt munkálendő követséget nem várva meg, útnak indult, Stenánál Fridriket elérte, — itt vigyázatlanságból nála jelenté magát, azt állítván, hogy most saját ügyében szándékozik Rómába egy egyházi javadalom elérése tekintetéből, és tőle még ajánló-leveleket kérvén. Ezen megjelenése gyanút gerjesztett, és ő San-Quirinónál Fridrik parancsára némelly ismeretlen emberek által kiraboltatván, minden irományoktól megfosztaték, és azok Fridrik kezébe és tudomására jutának, a nélkül

¹⁾ Horvátországhoz olly utasítással, hogy azt a szomszéd megyékkel és ezek tovább közöljék, mindenütt ezen irományt másolatban megtartván, kelt leveleket, Datum Wienne predicta feria tertia proxima post Dominicam reminiscere miserationum Dei. Anno Domini 1452. közöljük *Oklevéltár CLVIII. sz.* — Brassónak egy külön levelében adta tudtára maga Hunyadi ezen egyezést és annak czélját. Egyszersmind értesítette e várost arról, hogy Wladot, Drakula volt havasalföldi vajda fiát, ki nála tovább maradni nem akart, Moldovába utasította. Egyébiránt értésére esvén, hogy a városiak némelly szolgálatában levők ne jelt, mint rabszolgákat adták el, szoroson megparancsolja a városnak, hogy jövődre semmi kereszttyén személyt, mint rabszolgát az országból kiadni ne merészeljen. Datum in Zakallospartoh feria quinta proxima ante Dominicam Ramispalmarum (mart. 30.) anno Domini 1452. *Oklevéltár CLXII. sz.*

²⁾ Datum Wienne feria quarta post Dominicam reminiscere anno Domini 1452. Cornides kézirataiból közli *Katona c. h. VI. dar.*

hogy az öszveesküdtek a dolog öszveköttetését megtudták volna ¹⁾).

Mind ez nem hátráltatta Fridriket római útja folytatásában ²⁾. Már január 1-sőjén átlépett Olaszország határain igen fényes kísérettel ³⁾, mellyben 22 püspök volt ⁴⁾; Venzoniban, egy kis olasz városkában, fogadá őt a velencei köztársaság követsége ⁵⁾ és egész Paduáig kíséré ⁶⁾. Ferrarában ⁷⁾ Borso estei fejedelem, hódolása jeléül 40 paripával és 50 sólyommal ajándékozta meg ⁸⁾, előtte letérdelvéen és tartományai minden városainak, várainak és erősségeinek kulcsait átnyujtván ⁹⁾. Bolognában ¹⁰⁾ a pápa nevé-

827. l. némelly kihagyásokkal; mi egész kiterjedésben adjuk az eredetiből, a Kassa városi levéltárból, *Ohleceéltár CLIX. sz.*

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

²⁾ *Schneller, Ungars Schicksale 210. l.* azt állítja, hogy a magyar koronát is magával vitte.

³⁾ Kíséretét igen bőven, a nemességet, melly vele ment, név szerént előadva, írja le Ms. Benedicto-Burani Monasterii *Pez Jeromosnál II. d. 561. l.* Utját német nyelven leírta Lapiz András, Wildhausen, stájerországi nemesnek, apródja, és kiadta *Wurmbrandt 63. l.* és ez után *Annal. Styriae. III. d. 455. l.*

⁴⁾ *Sanuto, Duchi di Venezia, Muratorinál Script. Ital. XXII. d. 1242. l.* és csakugyan *Muratori, Annali XIII. d. 435. l.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anol. Vind. II. d. 223.* Hasonl. *Raynald XVIII. d. 389. l.* — A velencei köztársaság nevében Quirini Taddé által mondott beszéd megvan *Frehernél Script. Germ. II. d. 28. l.*

⁶⁾ Január 7-dikén érkezett ide. *Soldo, Istor. di Brescia, Muratorinál Script. Ital. XXI. d. 870. l.*

⁷⁾ Január 17-dikén érkezett ide. A *Cron. Riminese, Muratorinál XV. d. 967. l.* hibásan teszi ide érkezését aug. 17-kére. A *Cron. di Bologna* szerint *Muratorinál e. h. XVIII. d. 698. l.* január 19-kén ért ide. A páduaiak úgy fogadták mint az istent fogadhatták volna, ha az égből lejön. *Schmid, Gesch. der Deutschen VI. d. 260. l.*

⁸⁾ *Ferrarius, Annal. Est. Muratorinál Script. Ital. XX. d. 463. l.* és *Muratori, Annal. XIII. d. 435. l.*

⁹⁾ *Hodoeponicon, Frid. III. Wurdweinnál, Subsid. Diplom. XII. 2. sz. 6. l.*

¹⁰⁾ Január 23-dikén ért ide *Cron. di Bologna, Muratorinál. Script. Rer. Ital. XVIII. d. 698. l., Ugyanö, Annali e. h.*

ben köszöntötte meg Bessarion, ki kevéssel ezelőtt tündöklő tudománya s tiszta erkölcei tekintetéből bsbornokká neveztetett. Firenzében pedig Fülöp és János szent-Angyal bsbornokai fogadták ¹⁾. Ide érkezék utána a Cillei grófoknak egy különös küldöttsége, melly neki a szövetséget felmondá s e mellett sürgeté, hogy az Ulrik hűségére bízott berchtoldi vár átvételére küldjön valakit. Fridrik, kit ezen kívánság nem kevéssé lepett meg, a szövetség felmondását nem fogadá el; a várra nézve pedig oda nyilatkozá, hogy azt Ulrik visszajöveteléig minden esetre tartozik hűségesen őrizni, miután addig nem adta vissza, míg ő Németországon volt.

Firenzében hosszab ideig kénytelenítettet a római király mulatni, mivel mátkája Portugallból még nem érkezett volt meg ²⁾. Az utána küldött osztrák követség ³⁾ őt atyja, Eduard portugalli király, udvarában eljegyezvén, még november 12-dikén 1451. megindult volt vele Lisboából, de szélvész, tengeri tolvajok és a királynő elgyengülése miatt csak gyertyaszentelő napján 1452. ért a pisai kikötőbe ⁴⁾. Fridrik, mihelyt megérkeztéről értesítették, átment Sienába. Innen őcscsét Albertet, és kis Lászlót szép kísérettel mindjárt a menyasszony elejébe küldé, maga a város alatt várta megérkeztét, udvarától és számos

¹⁾ Ezek egy levelet nyujtottak át a pápa részéről január 25-dikéről, mellyben tudósítja őt, hogy követével koronázása iránt mindent elvégzett és hogy a mondott bsbornokokat megköszöntése és kísérete végett küldi elejébe. *Chmel, Regist. Anhang. CXIII.* Már előbb dec. 17-kén 1451. küldött volt neki egy szabadmeneti levelet olaszországi útjára. *Ugyanott. CXIII.*

²⁾ Fridriknek ezen egész útját igen bőven leírja *Aeneas Sylvius c. h. 223—254. l.*

³⁾ Két udvari káplánját, Mocs Jakabot és Falkensteini Lankmann Miklóst, küldötte volt utána még martius elején 1451. *Chmel, Gesch. Fried. IV. II. d. 630. l.*

⁴⁾ A királyi menyasszony ezen útját bőven leírja *Falkensteini Lankmann Miklós*, Fridrik gyóntatója s a követség egyik tagja *Per Jeromosnál II. dar. 272—596. l. és Aeneas Sylvius c. h. 245—248. l.*

előkelő nemességtől környezve. — A királynő kicsiny, keveset mutató természetével közelítvén, a sok dicséretnek által nagyra vont várakozásaiban megcsalódást vélő völegény elhalaványodott; de midőn közeledve, nemes tartása, kellemes vonásai kitűntek, megint vér futá el hideg ábrázatát ¹⁾.

Már itt sürgeték a pápa követei a szent-anya iránti hőségeskü szokás szerinti letételét, még mielőtt tartományába lépne. Ezt ő eleinte egyenesen megtagadta, de látván a követek állhatatosságát, végre még is unszólásaiknak engedte ²⁾, és így azután utját folytatván, Róma alá minden baj nélkül megérkezék ³⁾, hol a város szabadságainak megtartására kelle megint esküjét letenni ⁴⁾. Itt megköszönték őt a római hercegek és bíbornokok. Ezen díszes követség eltávozása után, fényes bemeneteléhez mindent elkészítendő, még három egész napot mulatott a város előtt, maga Spinelli Tamás gazdag firenzei kereskedő nyári mulató házában, Eleonóra egy más közel villában, kísérete Hadrián kapuja előtt a szabad ég alatt tanyáztatván ⁵⁾. Ez sok német hercegekből és együtt 4000 főből állott ⁶⁾. A

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 269. l., Kurs, Gesch. Fried. IV. I. d. 85. l.* Ott hol vele találkozott, egy emlékkövet emeltetett, *Alegretto Diario, Muratorinál Script. Rer. Ital. XXIII. d. 767. l.*, melly még a későbbi időkben is állott. *Annal. Styriae. III. dar. 454. l.*

²⁾ Az eskü alakját közli *Fugger, Spiegel der Ehren 577. lap., Dumont, Suppl. II. d. II. köt. 403. l.* és *Müller, Reichstags-Theat. I. d. 382. l.* — E szerint megesküdött, hogy a szent-szek ellen semmit sem tesz, sőt annak engedelme nélkül semmi parancsolatot nem ad.

³⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 256. l.,* mart. 8-kán *Dlugoss e. h. 97. l.* és *Gosvinus Mandoctes, Descriptio introitus Frid. III. Chmelnél Regist. Anhang CXIX.*

⁴⁾ Ez is megvan *Müllernél e. h. 387. l.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 275. l.* és *Lapitz Fridrik Wurmbrandt, Collect. Hist. Gen. e. h. és Pray, Annal. III. d. 98. l.*

⁶⁾ *Tritthem, Chron. Hirsang. II. d. 422. l.* tizenkét, *Lapitz Fridrik Praynál e. h. 81, Haselbach Pes Jeromosnál 864. l.* három, a *Cron. di Bologna, Muratorinál Script. Rer. Ital. XVIII.*

fényes bémenetel maga martius 8-dikán ¹⁾ illy renddel ment véghez. Az ünnepélyes vonalt megnyiták sz. György zászlójával a svábok, és császári zászló a kétfejű sassal, melly a kettős római birodalmat ábrázolja, és a mellynek kíséretében egy csapat lovag ment a magdeburgi herczeg vezérlése alatt. A herczegek és városok követel jövének az után, hátrább a magyar, német és cseh, később az olasz nemesek, az után a római polgárok, nemesek és az olasz fejedelmek követel. Ezek megett volt László király tanácsnokaitól és nemeseitől körülvéve s a városi tanácstól követve. Az ezek után haladó római király előtt ment a marsall kivont karddal, megette mentek a püspökök. Itt következett a jövendő császárné, udvarának és udvari hölgyeinek kíséretében. Az egészet bérekeszték a pápa lovagjai ²⁾. Trombita-harsogás közt ért az egész vonal a város kapuihoz, hol a magas vendégeket a spalatói érszek köszönté meg, mint a pápa helyettese, ereklyéket vivő papasággal, és innen egy fényes mennyezet alatt vezette sz. Péter egyházába, hol a pápa legfényesebb egyházi öltözetben, elefántcsont karszékbén ülve és a bíbornokok tanácsától körülvéve, várakozott rájuk és igen kegyes kifejezésekben fogadta őket. Fridrik a szent-atyá előtt leborulva, megcsokolá jobb lábát és kezeit, aranyból álló ajándékát benyújtá, Aeneas Sylvius mondván egy pár szót nevében. Ezen tiszteletet megadák a keresztyénség fejének Fridrik után László király, Albert osztrák herczeg, sőt még Eleonóra is számos nemesekkel és hölgyekkel. A fejedelmi menyasszony innen mindjárt kirendelt szállására vonult, a pápa és Fridrik pedig az egyház ajtajáig beszélgetve me-

d. 698. l. két, de a jelen volt *Aeneas Sylvius e. h.* négy ezerre teszi.

¹⁾ *Haselbach* a bémenetelt mart. 10-kére, *Dlugoss e. h.*, *Gosvinius Mandoctes e. h.* és *Platina Vitae Potificum* 9-kére, de a jelen volt *Lankmann Pez Jeromosnál II. d. 569. l. 8-dikára* teszi.

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h.* és *Ordinatio ingressus Friderici Imperatoris vulgo III. in urbem Pez Jeromosnál 561. l.*

nének a nagy sokaság kíséretében. Itt elválván, amaz hazament, ez a czinteremben a néphez beszédet tartá, azután az épületet megtekinté, és így mene a pápai lakban fényesen elkészített szállására ¹⁾).

A császári koronázást megelőzte a lombardi királyi beavatás, melly különben Milánóban szokott véghez menni, de most az ott kiűtött döghalál ürügye alatt, tulajdonkép pedig mivel Fridrik az ott erőhatalommal uralkodó Sforza Ferenczet, ezen tartomány, titkos vágyai egyik czélja, törvényes birtokosának nem akarta elismerni ²⁾, Rómába téte-tett át ³⁾, és a fejedelmi pár valóságos öszvekelése ⁴⁾, melly alkalommal a 15 éves menyasszonyt a három évvel ifiabb magyar király vezette az oltárhoz ⁵⁾. Magát a császári ko-

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*, rövidebben *Lankmann e. h.*

²⁾ *Raynald e. h. 390. l.* és *Sismondí IX. d. 404. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. és Pessina, Mars Morav. 658. l.* A pápa bizonyáglevelé arról, hogy Fridriket lombardi királynak koronásta meg Rómában, mivel az a pestis miatt (*morbis contagiosus*) Milánóban nem történhetett meg, a milánói érsek sérelme nélkül, *Datum Romae XVII. Kalend. April. (april. 16.) 1453. megvan Lünignél, Cod. Germ. Dipl. I. d. 445. l., Ugyan nála, Cod. Ital. Dipl. III. 543. l., Müllernél Reichstags-Theat. I. d. 391. l. Raynaldnál e. h. 390. l.; leg-ujabban kiadta azt Chmel, Reg. Anhang. CXV. l. — Pantaleon 321. l. Pfeffngernél Vitriarius illustr. I. d. 753. l. mártius 8-dikára, Fugger, Spiegel der Ehren 578. l. 14-dikére, Boregh, Böhm. Chron. II. d. 499. l. és Pfeffinger maga e. h. 13-kére teszik a koronázást: de a koronázási oklevél bizonyítja annak márt. 16-dikán történtét. Ciaconius in Nicolao papa és Cuspianus in Caesaribus hibásan teszik az egész dolgot még 1451-re *De Linck, Annal. Clavall. II. d. 173. l.**

⁴⁾ *Dubrav, Hist. Boj. XXVIII. könyv, 270. l.* az idő meghatározása nélkül említi, *Lankmann Pez Jeromosnál II. d. 597. l., Cron. di Bologna e. h. 698. l.* és *Gosvinus Mandoctes* szerint e. h. ez mártius 16-dikán, *Aeneas Sylvius* szerint is egy nap történt a lombardi koronázással.

⁵⁾ *Gosvinus Mandoctes* (a pápa kápolnájában éneklő) *Descriptio introitus et coron. Frid. III. Chmelnél, Regest. Anhang. CXIX. l.*

ronázást ¹⁾ Aeneas Sylvius részletesen írja le. A pápa a nyugati keresztyénség főegyházában a szent Péter oltára előttült egy magas királyi székből a bíbornokok kollegyoma állván jobbra, a többi papság bal felől. A korlátokon kívül volt készítve két imaszék, az egyik Fridrik, a másik Eleonóra számára. Ezt udvari hölgyei mindjártide kísérték, amazt ellenben a bíbornokok előbb egy kápolnába vezették, hol neki hűséget kellett esküdni szent Péternek, Miklós pápának és minden utódainak, oly módon, mint Lajos, Nagy Károly fia ²⁾. Azután egészen fejébe öltözködve sz. Péter kanonokának fogadtatott és kanonok társainak a szokott testvéri csókot megadván, a főajtóhoz vezetett, hol várta őt Péter, szent Márk bíbornoka, IV. Je-

¹⁾ Az nap történt ez, mellyen ezelőtt maga Miklós nyerte el az egyházi koronát Pray, *Annal.* III. d. 99. l., *Pessina* szerint *Mars Morav.* 658. l. 8t., *Aeneas Sylvius* és *Dlugoss* szerint e. h. három nappal a lombardi koronázás után, *Katona* szerint VI. d. 830. l. mart. 16-kán, *Fugger e. h.* 680. l. és *Boregh* szerint II. d. 499. l. 17-kén, *Platina*, *Vita Nicolai V.* és *Pfeffinger* szerint *Vitriarius illustr.* 704. l. 18-kán, *Lankmann e. h. Raimo, Istor. Napol. Muratorinál, Script. Rerum Ital.* XXIII. d. 232. l. *Gosvinus Mandoctes e. h.* és *Annal. Styriae* szerint III. d. 454. l. 19-kén, *Haselbach* *Pes Jeromosnál* II. d. 864. l. és *Tritthem* szerint *Chron. Hirsaug.* II. d. 422. l. 20-kán in dominica laetare. Ezen vasárnapra teszi *Döring is Chron. Menckennél* II. d. 17. l., megjegyevén, hogy azért esett így ezen koronázása, ut propheta Karoli ultimi impleatur: Post me non erit Imperator scilicet qui coronam potenter expetisset. Nam Sigismundus et iste (sc. Fridericus) eandem videntur mendicasse. April. 19-kére teszi azt *Soldo, Istor. Bresc. Muratorinál Script. Rerum Ital.* XXI. d. 870. l. — *Sismond* szerint mart. 8-dikán jött Fridrik Rómába, 16-kán volt az öszveesketés, 18-kán a koronázása. Minden kétséget elhárít V. Miklós pápának levele, melly által Fridriknek törvényes választását megerősítvén, megkoronázatásáról bizonyosságot tesz, és a melly XIV. Kal. April. azaz mart. 19-kén kelt. Köszlik est. *Lünig Reichs-Arch. Pars Gener. Contin.* II. d. 235. l., *Raynald e. h.*, *Müller, Reichstagstheat.* I. d. 391. l., legujabban *Chmel, Regest. Anhang. CXVI. l.*

²⁾ Képével földre borulva és egyik bíbornok lábát nyakára téve mondott némelly imádságokat, *Dlugoss XIII. könyv,* 98. l.

nő pápa unoka-öccse, ünnepélyesen és áldással. Mire a szent György kápolnájában sarut, kabátot és császári palástot vévén magára, többszöri áldások közt sz. Móricz oltárához vezetettet, hol mind ő mind Eleonóra egyik főbörnök által vállain és jobb karján a régi szokás szerint szentelt olajjal kenetett fel. Ezután mind ketten rendelt székeiket elfoglalván, a pápa misét monda, és a királyi pálczát, almát és kardot, mint a királyi hatalom, a világi urodalom és a hadijogok emlékjeleit, Fridrik kezébe adván, neki a császári koronát, a császárnénak pedig Zsigmond feleségét tevő fejére. Midőn a szent-anya a császár koronáztatásában foglalatoskodnék, a pápai süveg szinte leesék fejéről, mit sokan igen rossz előjelenek tekintének. A koronázási ünnepélynek vége levén, a császárné megint egyenesen szállására ment; a császár pedig a pápával együtt indulván meg, ezzel egyszerre ért az egyház lépcsőéhez is. Itt mind ketten lóra ültek, előbb a pápa, a császár tartván lova kantárát. Szent Mária egyházánál a pápa átadá a császárnak a szentelt rózsát és haza ment; ez ellenben Hadrián hidjánál Albertot, testvér öccsét, és 300 más nemes lovaggá ütött ¹⁾. Így ment véghez az utolsó német császári koronázás Rómában ²⁾.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h., Dlugoss e. h. és Fugger, Spiegel der Ehren 585. l., rövidebben Lankmann Pex Jeromosnál II. d. 597. l. Hasonl. Euenkl Hohenecknél III. d. 138. l., Columbanus de Petremulo Denisnél I. d. 526. l. Goscinius Mandoctes e. h., Chmel, Gesh. Fried. IV. II. dar. 726. l.*

²⁾ *Gibbon XII. d. 375. l. Hasonl. Häberlin, VIII. d. 102. l. V. Károly ugyan még 1530-ban római koronáztatását végbe vitette, de csak Bolognában Struvius, Corpus Hist. Germ. Per. X. Sect. IV. §. XXXVII., Ugyanő, Juris Publ. Prodrömus 193. l. — Häberlin alább 248. l. azt jegyzi meg, hogy a császárné mint szűz koronáztatott meg, a mi példa nélküli a német történetekben. — Azt nyilván mondja Aeneas Sylvius is Kollárnál Anal. Vind. II. d. 302. l. a nápolyi utról szólván: Eleonoram sponsam suam nondum cognoverat, quod id operis in Alemaniam referre volebat, sive ne sanguis Italicus sibi nasceretur, sive aliud religionis in mente gerens. Virgo moesta videbatur, quae se circumluci velut parum pla-*

Ezután a császár a nápolyi királyt meglátogatni, egy-szersmind pedig vele a milánói fejedelemség iránt egyezni szándékozván, kevés időre bucsút vett a pápától. Ekkor is nagy fényvel jelent meg előtte és igen nagy megkülön-böztetéssel fogadtatott általa. A 12 éves László a sz.-atyát, a császár tudtával-e, vagy a nélkül, nem bizonyos, egy hosszú beszéddel köszöntötte meg, melyet, mint ké-

centem existimabat. Quod ut Alfonsus animadvertisset, adiens Cae-sarem, in ea urbe atque in his aedibus, ubi tunc fuere, contractum fuisse matrimonium indicit, ibique merito consummandum; a Deo datum esse, in eundem locum ut ambo venissent. Orat ergo ut virgini misceatur. Quod cum Fridericus negaret, ergo inquit Al-fonsus neptem meam in Alemaniam duces atque illinc cognitam, si minus placuerit, ad nos remittes, aut ea fortasse neglecta cum alla contrahes? Quin potius illam hic cognoscas, ut si placeat, adducas rem gratam tecum; si non apud nos onus demittas. Quibus verbis, etsi erat Caesar paulo debilior, commotus est, atque operam matri-monio dare statuit. Jussit igitur theutonico more stratum adparari, jaceatque sibi Leonoram in ulnas complexusque dari, ac praesen-te Rege cunctisque proceribus adstantibus superduci Lodicem. Ne-que aliud actum est nisi datum osculum. Erant autem ambo vestiti, moxque inde surrexerunt. Sicque consuetudo theutonicorum se ha-bet, dum principes primo junguntur. Mulieres Hispanae, quae ad-erant, arbitratae rem serio geri, cum superduci Lodicem viderent, exclamantes, indignum fieri facinus, Regem qui talia permetteret, interpellant. Hic autem non sine risu et jucunditate peregrinos spectabat mores. Nocte, quae instabat, futurus erat concubitus nu-dis. Cum ergo saltationibus universa curia intenta est, foeminae Portugallenses, quibus cubiculi secretioris cura commissa erat, fu-migationes super stratum faciant, in quo jacendum est, carmina di-cunt et accersito sacerdote lectum benedicunt, irrorantque sanctis aquis, ut est superstitio mulierum, quae sic felix connubium, et amorem utrinque perpetuum arbitrantur futurum. Quod ubi Caesar accepit, veretur ne quid benefici interveniret, alium sibi substerni lectum jussit, vocarique ad se conjugem. — — — Verum im-peratrix bis terque vocata in suo lecto manere, morem servandum dicere, viros in stratum uxoris ire solitos, non contra fieri solere. Caesar velut victus ad eam pergit, rogatque secum in alium thala-mum proficiatur; recusantem manu prendit, vincitque facile no-lentem vincere; atque eo pacto vitatis incantationibus in alio lecto matrimonium consummatum est.“

sőbbre tudatott meg, tanfőja tett fel. Nagy meglepéssel vették ezt minden jelenvoltak ¹⁾. Fridrik, miután a nápolyi udvar Johanna ideje óta nem szűnt meg alaptalan követelést tenni a magyar koronához ²⁾, gyámfia hátrahagyásával, de feleségét és testvéröccsét magával víve ³⁾, mart. 25-dikén ⁴⁾ megindult Nápolyba. Itt nagy ünnepélyekkel várta magas vendégeit Alfonz. April. 11-kén egy nagy vadászatot adott nekik, mellyen 30,000 embert vendégtelt meg az e végre vont sátrak alatt. A bornak legnemesebb nemei mesterségesen készült forrásokból buzogtak a vendégek számára, és nem volt az akkori fényűzésnek neve, melly ne használtatott volna az élvezet emelésére ⁵⁾. Bár fő, de titkos czélját elérte, és a nápolyi király segedelemigéretét a milánói fejedelemség birtokának megszerzésére megnyerte ⁶⁾; örömet mulatott volna a császár még

¹⁾ *Pray, Annal. III. d. 100. l. és Katona VIII. d. 830. l.* magát a beszédet is közli Bzoviusból, *Annal. Eccl. ad a. h.*; megvan az *Cochlaeusnál, Hist. Hussit. 380 l., Müllernél Reichstagssthat. I. d. 519. l., Raynaldnál XVIII. d. 394. l. és Pubitschkánál VIII. d. Anhang. No. III.* — László királynak római mulatásáról egy nevezetlennel rövid tudósítását közli *Chmel, Mater. II. d. 6. l.*

²⁾ *Fugger, Spiegel der Ehren 587. l. és Müller e. h. 520. l.*

³⁾ *Lankmann Pex Jeromosnál II. d. 598. l.*

⁴⁾ Martius 25-dikén *Goswinus Mandoctes* szerint *e. h.*

⁵⁾ *Lankmann, Pex Jeromosnál e. h., Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál e. h. II. d. 298. l.* Hasoul. *Dubrav, Hist. Boj. XXVII. könyv, 270. l.* — Böven írja le ezen mulatásokat egy szemmel látott tanú Mss. Schellenbergeriana *Wurmbrandtnál, Collect. Hist. Crit. 67. l.* Hasoul. *Giorn. Napol. Muratorinál, Script. Ital. XXI. d. 1131. l.* — Alfonz királynak ezen ünnepélyek 200,000 aranyból többbe kerültek. *Raimo, Ist. Napol. Muratorinál, Script. Rer. Ital. XXIII. d. 232. l.*

⁶⁾ Alfonznak ez iránti biztosító levelét, Datum in nostro Castello novo Civitatis Neapolis 15. die aprilis anno a nativitate Domini 1452., közli *Chmel, Mater. II. d. 10. l.* — Nápolyi mulatás alatt nevezte ki a császár Pondanus Jakab Antalt koszorús költőnek, szónoknak és történetírónak Datum Neapoli die nona mensis aprilis anno 1452. *Chmel e. h. 9. l.*

tovább is Nápolyban : de a László király iránt Rómából érkezett kedvetlen hírek visszahívák őt ¹⁾).

Ennek nevelője ugyanis Stájerországban Pál ardzsisi püspöknek tett ígérete szerint kis László elszöktetésére nézve az első kísérletet még Neustadtban sikertelenül tévén meg ²⁾), ifjú növendékét annyira meg tudta nyerni, hogy készítésére különösen írt az osztrákoknak, őket szándékuk végrehajtására buzdítván; mivel ő egészen akaratja ellen vitetik Olaszországba ³⁾). Ezután magát Ágoston győri püspökkel, kinek őt Pál püspök egész levelezésének közlése mellett különösen ajánlotta volt, egyetértésbe tévén, Rómában, Fridrik császárnak távollétét használndó, megint új kísérletet szándékozott tenni : de a dolog Domokos bíbornoknak fölfedeztetvén, ez a pápával egyetértőleg a betegsége miatt hátra maradt Aeneas Sylvius a dologra figyelmeztette. A fölvi gyázás a kis király személye körül megkettőztetett, és a merénylet lehetlenné vált ⁴⁾).

Már minden ismét rendében volt, midőn a császár a készülétek hírére feleségének, — ki Nápolyból Manfredonjáig szárazon, innen pedig tengeren volt Velenczébe menendő, és itt férjével megint találkozáva, utját vele együtt folytatandó ⁵⁾), — hátrahagyásával hajón Rómába érkezett ⁶⁾). Ezután még hosszasabban itt mulatni sem szükségesnek, sem tanácsosnak nem tartá és haza készüle. Elindulása előtt azonban a közvélemény néminemű megnyerésére a szentszókkal a török háború iránti alkudozásait is megnyitá. Ae-

¹⁾ Lankmann, *Pez Jeromosnál e. h.*

²⁾ Aeneas Sylvius, *Hist. Frid. III. e. h. és Epist. CCCXCIX. 952. l.*

³⁾ Aeneas Sylvius, *Epist. e. h.*

⁴⁾ Aeneas Sylvius, *Epist. CCCXCIX. 953. l., De Roo, Annal. Austr. V. könyv, 206. l., Arenpeck, Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 1257. l. és Katona VI. d. 830. l.*

⁵⁾ Aeneas Sylvius Kollárnál e. h. és Lankmann Pez Jeromosnál I. d. 598. l.

⁶⁾ Lankmann e. h. — April. 23-kán ért vissza Rómába Muratori, *Annal. XIII. d. 437. l.*

neas Sylvius e tekintetből egy igen hosszú beszédet tartott a pápa előtt, és az akkori körülményekből kívánta kifejteni az ozmánok elleni közös és erélyes készületeknek mulhatatlan szükségét ¹⁾. De magának Fridriknek nem igen volt kedve valamely nagyobb hadviselet megindításához; azért a dolgot langyan sürgette s ennek következtében pusztá igéreteknél egyebet nem is nyert ²⁾. Közbevetésére azonban a pápa a magyaroknak nyújtott némelly kedvezéseket, ez által őket alkalmasint a szövetségeseiktől elcsábítani reménylván. Az esztergomi érseket megerősítette Magyarország primásságában és született követségében két külön levél által ³⁾, azok számára, kik az esztergomi egyház építésére adakozandanak, bűnbocsánatot rendelt egy harmadikban ⁴⁾.

Bucsúvételekor a császár magával vivé a pápához László királyt is; de a szent-anya nagyon el lévén foglalva és a bsbornokokkal beszélvén untalan, a gyermek királyt nem vevé észre és hozzá nem szóla, míg végre ez békétlenül meg nem szólamlék: „Hadd el már óh szent-anya! a bsbornokokat, és tekints rám is; ók mindig veled vagynak, én pedig elmegyek, és talán örökre ⁵⁾.“ Aprilis 26-kán, har-

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál e. h. II. d. 307. l.* A beszéd maga egész kiterjedésében előfordul *Aeneas Sylvius levelei közt Epist. CCCXCIX. 928. l.* és *Müllernél, Reichstags-Theat. I. d. 401. l.* Hasonl. *Raynald, XVIII. d. 392. l.*

²⁾ *Pray, Annae e. h.*

³⁾ Ezen két bullát IX. Kal. Aprilis és X. Kal. majj 1452. közli *Pray, Hierarch. I. rész, 86. és 90. l.* Hevenessy kézírataiból X. d. 152. l. *Péterfi, Concil. II. d. 293. l., Katona VI. d. 830. l.* és *Timon, Purpura Pannonica a nagyszombathi kiadásban; a kassában 51. l.* az estendő hibásan van kitéve *Archiepisc. Strigon. 83. l.* Megvan az első IX. Kal. aprilis 1451. a pápai időszámítás szerint *Raynaldnál XVIII. d. 392. l.* és *Pázmánynál Syn. App. III. d. 149. l.*

⁴⁾ Hevenessy kézírataiból X. d. 167. l. közli *Katona VI. d. 840. l.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 403. l.*

mad napra Nápolyból visszajövele után, Fridrik Rómát megint elhagyá ¹⁾.

A pápa a császárt római mulatása alatt több kegyelmeiben részesítette, több szabadalmakkal ajándékozta meg. Nevezetesen megadta neki az első kérés jogát Németországra nézve némelly megszorításokkal ²⁾; megengedi neki, hogy birtokaiban megtámadtatván, ha mindjárt igazhitűek által is, eretnek segítséget büntelen fogadhasson el ³⁾; tartományai határait tovább is terjeszthesse ⁴⁾; oly papokat, kik az osztrák zendülésben részt vettek, elfogathasson és jószágaitól is megfoszthasson, a nélkül hogy ez által átokba essék, de csak a következő négy év alatt ⁵⁾; misét hallgathasson oly helyen is, melly kirekesztés alatt van ⁶⁾; gyóntatót tetszése szerint tarthasson, ez pedig őt a pápának fentartott bűnöktől is feloldozhassa ⁷⁾; örökös tartományaiban a régi szokás szerint mind ő mind örökösei nagyobb szükség esetében az egyházi személyektől, ezek akarátja ellen is, segedelmet gyűjthessen ⁸⁾; böjtnapokon mind ő, mind vendégei tejes és tojásos ételekkel élhesse-

1) *Fessler IV. d. 719. l., Muratori, Annali XIII. d. 437. l.*

2) Datum Rome apud S. Petrum anno incarnationis dominice 1451. (a római udvar számítása, 1452. a közönséges szerint) quartodecimo Kalendas Aprilis (mart. 19.). *Chmel, Regest. Anhang CXVII. l.*

3) Mart. 22-dikén. *Chmel, Regest. 287. l.*

4) Datum Rome apud S. Petrum anno incarnationis 1451. (a közönséges számítás szerint 1452.) Undecimo Kalendas Aprilis (martius 22.). *Kurz, Gesch. Fried. IV. I. d. 270. l.*

5) Mart. 22-dikén. *Chmel, Reg. 287. l. és Mater. II. d. 2. l.*

6) Említi *Chmel, Reg. 286. l.*, mi pedig adjuk *Oklevéltár CLX. sz.* Datum Rome apud S. Petrum anno Incarnationis dominice 1451. (a közönséges számítás szerint 1452.) Undecimo Kal. Aprilis (mart. 22.). — Ezen jogot neki már IV. Jenő pápa is megadta volt 1434. *Chmel, Mater. I. d. I. füz. 21. l.*

7) Mart. 23-dikén. *Chmel, Reg. 288. l.* — Ezen szabadalommal felruházta volt, azt még általa választandó 100 személyre is kiterjesztvén, csakugyan V. Miklós pápa még febr. 11-kén 1452. *Chmel, Regest. Anhang. CXIV. l.*

8) Datum Rome apud S. Petrum anno incarnationis dominice

nek ¹⁾ stb. Feleségének Németországon egészen ismeretlen Eleonóra nevét az ismeretesebb Ilona névre változtatja által ²⁾). Legnagyobb volt kegyelmei közül, hogy Eizinger Ulriknak egyházi fenysíték alá vetését nem csak megígérte ³⁾, hanem csak hamar a császár eltávozta után őt több osztrák nagyokkal, kik közt azonban a Cilleiek név szerint nem fordulnak elő, — egy, april. 4-kén kelt, bullája által, ha 40 nap alatt hűségökhöz nem térnek vissza, mint pártütőket valósággal átokba is tette; mivel az osztrák ház törvénye szerint, midőn törvénytelen idejű fejedelem van a családban, mindig ennek legidősbikét illeti a gyámság minden más kirekesztésével, és így attól most Fridriket megfosztani akarni bűnös és vétkes ⁴⁾.

A császár a pápa áldásával és a szent-anya által a kegyelem minden külső jeleinek bő kijelentésével indult meg. A bíbornokok öszvessége egy mérföldnyire kísérté el, kettő pedig, a bolognai és szent Angyal bíbornoka, egészen a sienai határokig ⁵⁾.

Firenzébe szinte egy időben érkezett vele a szövetségesek követsége a győri püspök vezérlete alatt. Ez mindjárt jelentette magát utasításához képest a római útjával meg-

1451. (a közönséges számítás szerint 1452.) Undecima Kal. Aprilis (mart. 22.). Említi *Chmel*, *Reg.* 287. l., mi pedig adjuk *Oklevéltár CLXI.* sz.

¹⁾ Mart. 24-dikén *Chmel*, *Reg.* 282. l. Több más apróbb szabadalmakat is adott decimo Kal. Aprilis (mart. 23-kán). *Chmel*, *Mater.* I. d. III. füz. 346. l.

²⁾ Datum Rome apud S. Petrum anno incarnationis dom. 1451. Undecimo Kalendas Aprilis (mart. 22.) 1452. említi *Chmel*, *Reg.* 287. l., egész kiterjedésében adja *Ugyanő Mater.* II. d. 3. l.

³⁾ *Aeneas Sylvius*, *Hist. Frid.* III. Kollárnál, *Anal. Vind.* II. d. 286. l.

⁴⁾ Ezen bullát, Datum Rome apud S. Petrum anno incarnationis dom. 1452. pridie nonas Aprilis közli *Raynald*, *Annal.* XVIII. d. 391. l., a műlki kéziratokból *Pray*, *Annal.* III. d. 105. l., és legközelebb az eredetiből a cs. kir. titkos levéltárban *Chmel*, *Mater.* II. d. 4. l.

⁵⁾ *Aeneas Sylvius*, *Hist. Frid.* III. Kollárnál e. h. 319. l.

elégedett császárnál. De ez olly szfn alatt, hogy itt csak kevés ideig marad, nem bocsátotta azt maga elébe, Ferrárában elfogadását bizonyosan igérvén ¹⁾. Ebből gyanítván a követség, hogy Fridrik szokása szerint megint csak ki-játszását vette czélba, de különben is fő rendeltetése a pápa megnyerése lévén, a magyar, osztrák, cseh és morva szövetségeseknek magával hozott levelét küldé csak által.

„Többször kértük meg felségedet, — így szólanak ebben — László királyunk szabadon bocsátása iránt: de felséged kéréseinket megvetve, ezen nemes ivadékot, annyi hű nemzet reményét, köztünk a béke és egyetértés angyalát, idegen földre vitte magával. Kifáradtunk végre, illetlen magaviseletét tovább tőrni nem tudjuk, elkeseredésünkben közakarattal elhatároztuk urunkat erővel kiszabadítani. Ha önkényt kiadja felséged őt még most: készek leszünk háladatosságunkat bebizonyítani s gondoskodunk arról, hogy felséged és királyunk közt állandó frgyl létezzék; ha továbbá is megtagadtatik e kérésünk: azt tesszük, mit a kötelesség hű jobbágyoknak illy esetben parancsol. Az ezt követő háború nyakas lesz, abban termékeny mezők dulanak fel, városok, helységek égettetnek hamuvá, sok emberek, ártatlan lakosok, vesztik el életüket, és mind ennek felséged leend oka, felségedre, törvényes kívánságaink ellenzójére, háramlandik mind ezért a büntetés. A többit megtudhatja felséged követeinktől, kiknek mindenben hitelt adhat.“ A császár a követeket ezen levél vétele után sem bocsátotta maga elébe, sőt annak sértő tartalmából látván, hogy fegyvernek kell ez ügyet elhatározni, azt feleletre sem tartá érdemesnek ²⁾.

¹⁾ Ugyanő ugyanott 322. l.

²⁾ *Aeneas Sylvius Kollárnál e. h. 322. l.* — A szövetségesek itt említett levele sokkal keményebb kifejezésekben van szerkesztve, mint az, mellyet feljebb 209. l. említünk, és *Oklevéltár CLVII. sz.* adunk. Azonban Aeneas Sylvius az általa közölt levélről azt mondja: *quarum sententia haec fuit, és így meglehet, hogy némelly kifejezéseket ő élesített; de az sem lehetetlen, hogy a mind inkább*

Azonban a győri püspök az alkalmat, melyet egy felől Fridriknek elfoglaltatása az ünnepélyekkel, más felől a firenzeieknek azon hír által, hogy a császár Nápolyban a milánói hercegségnek öcsse Albert herceg számára leendő megszerzése iránt Alfonz királylyal megegyezvén, Felső-Olaszországot zavarba hozni szándékozik, támasztott rossz hangulata nyujta, használandó, újra megnyitotta alkudozásait a kis király nevelőjével. Eleinte azt kívánta tőle, hogy egy e végett készítettő lajtorja segítségével az ablakon szöktesse ki növendékét: de ő erre a dolog veszélyes volta miatt állani nem akart. Végre abban állapodtak meg, hogy László a császárt a város kapujáig kísérje ki, itt kérjen tőle engedelmet a hátramaradásra; ha azt megtagadná: folyamodjék az őket követő helybeli városi tanácshoz, ez pedig erőhatalommal is kényszerítse Fridriket a megegyezésre. A királyfi a tervben megnyugodott; de a tanács, melyet a püspök egy meghitt, Budára kereskedő és innen jól ismert firenzei polgár által akart megnyerni, segedelmét megtagadta, a vendégjogokat nem akarván megsérteni. Azért kénytelenek is voltak az egész dologgal felhagyni. László azonban még is nevelője tanácsára és késztetésére Bolognából a követség és az osztrák szövetségeselek mellett következő értelemben írt a pápához:

„A követektől, kik tartományaimból szentségedhez utban vagynak, megértendi, melly tűzzel ügyekeznek népeim megszabadításomon. Azért kérem is szentségedet: ne bocsássa el őket hallgatatlanul. Tudtomra adatott az is, hogy szentséged osztrák jobbágyaimra már kimondotta az átkot: mivel öszveesküdtek, kiszabadításomat a császár kezéből eszközlendők. Esedezem azért szentséged előtt, huzza vissza ezen rám nézve igen sérelmes lépést. Ha ez nem történik meg, helyes okom lesz felsőbb bíróra hivatkozni; mert, miután meg van írva: oltalmazd az árvákat minden kifogás nélkül, az én hűségeseim üldözése és azoknak kárhoz-

inkább fölhevült szövetségeselek az ezen Aeneas által említett levelet később küldötték a követséghez átadás végett az előbbi helyett.

tatása, kik az én boldogságomról gondoskodnak, épen nem helyeselhetők¹⁾." Kezébe ment-e ezen levél a pápának, nem tudjuk; annyi bizonyos, hogy, ha ment is, siker nélkül maradt. A nevelő öszveköttese a szövetségeselek követségével, és ügyekezetei növendéke megszökttetésében titokban maradtak volna, ha ő maga, alkalmasint a fölfedezéstől tartva, Ferraránál a tengeri út nehézségeinek ürügye alatt Fridriktől meg nem vál, és azután utjából kitérve, egyenesen Bécsbe menendő, e miatt gyanúba nem esik, el nem fogatik, és ez által okozott zavarodásában az egész dolgot, mellyről a császári udvarban senki mitsem tudott, őszintén föl nem fedezi. Mire a császárhoz küldetvén, vasra veretett és bilincsek közt vitetett Neustadtba, hol később Aeneas Sylvius fölvigyázására volt bízva²⁾.

Illy előzmények után ért a szövetségeselek követsége Rómába, de itt nem talált reménylett fogadásra³⁾. Fridrik ugyanis a pápát mindjárt első öszvejövetelében fölingerelte ellenök. Öket és küldöiket rosz természetű, álnok indulatú, romlott erkölcsű embereknek, a vallás és igazság hűtelen megvetőinek, — kik istenben nem hisznek, és most törvényes urok ellen is föltámadni merészelték, — magát pedig ártatlannak, ügyét igazságosnak festé, és mind azon vádakat, mellyeket leveleikben felhordottak, vagy szóval

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vind. II. d. 321. l. Ugyanö, Epist. CCCCIX. 953. l. és Fessler IV. d. 721. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. és Epist. e. h. — Ezen keményebb bánásmód közönségesen Aeneas Sylviusnak tulajdonítván, ez magát egy hosszú, Firmian bíbornokhoz intézett, levélben mentegette, előadván, hogy ezen férfit mindig szerette, megszabadítását ohajtotta, sőt az iránt magát a császárnál közbe is vetette, de minden ügyekezetei sükertelenek maradtak. *Aeneas Sylvius, Epist. CCCCIX. 955. l. — Mi lett később belőle, nem tudjuk. Pubitschka, Gesch. v. Böhm. VIII. d. 491. l. — Arenpeck szerint Pez Jeromosnál I. d. 1257. l. a nevelő még Rómában fogattatott el és 8 évi rabságra ítéltetett.**

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál e. h. 339. l. — Engel, Gesch. des ungr. Reichs. III. d. 197. l. hibásan ál-*

előadhattak, egyenként megegyezően ügyekezvén, érdemeit kis László növeltetése, országai czélszerű kormánya körül hosszadalmasan kiemelvén, a többek közt különösen a magyarok iránti ros indulatának kitüntetésével azt állítá, hogy ő már kész lett volna a törvénytelen idejű királyt a magyaroknak kiadni; de ezt tenni nem merete, mivel ezen nemzetnél szokás a királyokat nem csak gyermek-, hanem még élemedett korokban is megölni ¹⁾. Miklós pápa Fridriknek habzó, a végetlen kétségek támasztásában igen termékeny elméjét és tunya jellemét, egyoldalúságát, egy éles tekintettel keresztülnézvén, mert messze és hirtelen látók szoktak lenni az olly emberek, kik, mint ő, szent Brunó szerzetese, több esztendőig egész lélekkel a képzeletek országában éltek — úgy mond szebben, mint a tapasztalás által igazolva, a hajdani barát Fessler ²⁾ — azért megnyugtatóására az osztrákok átokba-tételét megigérte; bár maga is igen kételkedett ezen eszköz hathatóságában. „Az, úgy monda ő, nem fél a mennyet elveszteni, kinek a mennyben hiedelme nincs; az osztrákok mint gyermekek megkereszteltettek, mint férfiak megtagadták a megváltót és sajnálják, hogy a szentelt-víz rajtok megszáradt. Én a mit lehet megteszek, de egyszersmind tanácsolom felségednek: az egyházi fegyverek bíztaban ne mellözze el a bajnokiat; különben az osztrákok nem ebben, hanem a jövő világban nyerhetnék el büntetésöket ³⁾.” Illy gondolkozásban, illy elhatározással találta a szövetségesek követsége a sz. atyát. Azért a győri püspök hosszú beszédét, melyben

líti, hogy a követséget a pápa átka Firenzében érvén, az nem bo-csáttatott Rómába.

¹⁾ „Pronus erat Hungaris eum dimittere, apud quos usurpatum est non tantum pueros, sed viros quoque Reges occidi.“ *Aeneas Sylvius e. h. 285. l.* Milly alaptalan ezen vád, bizonyítják nemzetünk történetei; valóban nincs nemzet, mellynél kevesebb fejedelemgyilkosokat találunk.

²⁾ *Fessler IV. d. 718. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál e. h. 286. l.*

küldetésök okát fejtegeté ¹⁾, igen hidegen fogadta s a szövetségesek cselekedetét kárhoztatta, mondván : „Az árvának még gyámra van szüksége, jobb kezekben nem lehet mint a császáráriban, legközelebbi és legérdemesebb rokónáéiban; ha panaszuk van ellene, adják elő, a szent-szék őt meginti, és ha nem engedelmeskednék, azt teszi, mit az igazság hoz magával. Az osztrákok ellentállása bűnös, kénytelenek tehát magokat fejedelmöknek alája vetni; az ellenök elhatározott átok igazságos, visszavonhatatlan, de különben is csak a nyakasokat éri; azt elkerülni engedelmességök által tőlök függ.“ Erre megjegyzé egyik a követek közül ²⁾ : „Az ügy, mellyről itt szó van, nem tartozik a szent-szék bírósága elébe, világi urodalom, földi ország van kérdésben; itt az egyházi fenytéknek nincs helye, és az osztrákokat, különben is igazságos ügyökben, nemcsak méltatlanul, hanem helytelenül is érné. Az örökélet gondja van szentségedre bízva; az ideigvalóé a világi fejedelmeket és népeket illeti. Megfontolás után szentséged maga visszavonná tetteit.“ Ezen szavakon felindult Miklós. „Inkább vakmerő beszédek, mint okos; nem csak egy, vagy más, hanem minden tárgy elintézésére adott a megváltó hatalmat Péternek, és általa utódainak; hogyan tagadhatjátok meg a szent-szék nyilvános jogait e körül? Magyarország semmi idegen világi fejedelem felsőbbségét nem ismeri el, a római császár a legfőbb világi hatalom birtokában van; midőn ezzel ketten egymás közt meghasonlanak: ki lehet bírójok a szent-széken kívül? Talán azt gondoljátok, a fegyver? Milly fonákul fogjátok fel a dolog érdemét! Csába az, ki a vak fegyverszerencsét elébe teszi a szent-szék csalódástól ment ítéletének. De eszméitek zavarát, állításatok fonákságát, magatok eláruljátok, midőn magatokkal ellenkezésbe jöttök. Előbb azt sürgetitek, hogy a császárt

¹⁾ Ezen beszéd megvan ex Cod. Ms. Mellic. No. 13. fol. 238. Pray, *Annal.* III. d. 104. l.

²⁾ Fessler gyanítása szerint maga Ágoston győri püspök, de ennek mi alapja sincs.

kívánságaitok teljesítésére szorítsam, és most ezen tárgyban bírói hatalmamot hozzátok kétségbe; így ugyanazon tárgyban egyszer elismeritek, másszor megtagadjátok a szent-szék hatóságát. Én azonban állhatatosan megmaradok kinyilatkoztatásom mellett: az osztrákok vagy engedelmesskednek parancsaimnak, vagy kirekesztetnek a hívők közönségéből ¹⁾." Ezen kemény szavak után elutasítá a követséget magától. A szilárdság, mellyel fogadtatott, meggyőzé a követséget, hogy a császár által megnyert pápánál minden további lépése az elébe juthatás és küldői igazolása végett sikertelen leend. Azért, hogy utasításának eleget tegyen és semmit kísérletlen ne hagyjon, a bíbornokok tanácsához folyamodott egy különös levélben, mellyben az ügy igazságának tekintetéből közbenjárását kéri a szent-atyánál az átok visszavonása iránt ²⁾. Valószínű, hogy e mellett utasításához képest azzal is fenyegetődzék, miként, ha a pápa nem változtatja szándékát az átokra nézve, kénytelenek lesznek a szövetségesek ügyöket a közönséges concilium elébe vinni ³⁾; azonban, mint előre lehete látni, ezen lépés is siker nélkül maradt. Ily körülmények közt tovább Rómában időzni tanácsosnak nem tarták a követek, és mind azon olasz tartományoknak, mellyek Fridrikkel tartottak, gondos elkerülésével haza siettek, itt a pápa részrehajlását Fridrik, rosz indulatát László király, és méltatlan haragját ennek hű alattvalói iránt hirdetvén, a bíbornokok közül pedig Carvajalt, kiben barát helyett ellenségre találtak, kiemelőleg vádolván, és mindeneket komoly ellentállásra buzdítván ⁴⁾.

Azalatt Fridrik útját Bolognán keresztül ⁵⁾ folytatta és Ferrarában Borso estei fejedelmet a modénai és reggiói fe-

¹⁾ *Aeneas Sylvius* után *e. h.* 339. l. *Fessler IV. d.* 721. l. és *Kurz e. h.* 99. l.

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

³⁾ *Pray e. h.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Kollárnál e. h.* 341. l.

⁵⁾ Május 9-dikén volt itt. *Cron. di Bologna Muratorin di Script. Rerum Ital. XVIII. d.* 699. l.

jedelemségekkel valamint a rovigói és comachei grófságokkal ünnepélyesen ajándékozta meg ¹⁾). Velenczében, hol feleségét megvárta, a köztársaság által oly fényesen fogadtatott, hogy, mint Lankmann megjegyzi, Jézust, vagy sz. Márkot sem fogadhatták volna fényesebben s díszesebben ²⁾). Innen a pünkösdi ünnepek után megindulván, június 19-kén Neustadtba ért ³⁾). Itt nem soká megjelent az osztrákok újabb követsége fejedelmök kiszabadítását még egyszer barátságosan sürgetni: de ez most is tagadó feleletet nyert, még pedig keményebb kifejezésekben ⁴⁾). Bár Fridrik az ellentállásra még semmi készüléteket sem tett volt, úgy még sem sokat hajtott az osztrákok fenyegetéseire, látván hogy ők is készülleteikkel elmaradtak ⁵⁾), és az egyházi fegyverek általi elrettentésüket minden további tetteges lépéstől egész bizodalommal reménylén; azonban ezen számításában igen csalatkozték.

A pápa ugyanis bulláját kihirdetés végett elküldötte Salzburgba, Passaubá, Olmüczbe és Bécsbe, de ennek kiszegzését sehol sem engedték meg. Salzburgban maga az érsek Volkersdorf Zsigmond ⁶⁾ ellenzé azt, oly kinyilat-

¹⁾ *Aeneas Sylvius Kollárnál e. h. 331. l., Muratori, An-
nali XIII. d. 438. l.* Május 15-kén indult meg Ferrarából. *Soldo,
Istor. Bresc. Muratorinál Script. rer. Ital. XXI. d. 871. l.*

²⁾ Ezen fogadást bőven leírja *Sabellico III. tiz. VII. könyve,
194. l.*, valamint *Sanuto, Duchi di Venez. Muratorinál Script.
Rerum Ital. XXII. d. 1143. és köv. l.* Az utolsó szerint Fridrik
május 21-kén, Eleonóra május 25-kén érkezett ide; a császárnénak
a Signoria egy 2600 aranyat érő koronát és, mivel terhesnek tartá-
tott, egy arannyal és drága kövekkel hímezett veres bársony taka-
rót és párnát ajándékozott. — Nem csak Velenczében hanem annak
minden birtokaiban a tartási és utiköltséget a köztársaság viselte,
Aeneas Sylvius Kollárnál e. h. 338. l.

³⁾ *Lankmann Pez Jeromosnál II. d. 603. l.* — Julius 7-kén
Engel e. h. 167. l., *Infra octavas Corporis Christi Haselbach Pez
Jeromosnál II. d. 871. l.*

⁴⁾ *Haselbach e. h., Arenpeck Pez Jeromosnál I. d. 1258. l.*

⁵⁾ *Hormayr, Wien III. d. III. fuz. 145. l.*

⁶⁾ *De Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 210. l. és Pessina, Mars*

koztatással, hogy az osztrákok bizodalalmát megkívánja tartani, annak idejében mint közbenjáró föllépendő; Passauban a régi nemzetségtől kanonokok, kik püspökökkel Nussdorf Ulrikkal ¹⁾ magok is részt vettek az összeesküvésben ²⁾, kezökbe vévén a bullát, könnyűségét megjegyezve, gúnnyal említették a pápa alacsony születését, a császár lomhaságát, és azt az általadónak bontatlan nyujták vissza; az olmüciek a bullával jött heroldot még a városba sem bocsáták; Bécs előtt végre az azzal megjelent jegyző mindjárt elfogatók és börtönbe vették ³⁾. Ezzel nem elégedének meg az osztrák szövetségesek, hanem a bullát ⁴⁾ véleményadás végett az egyetemnek adák, mellynek ítélete szerint a pápa átkának érvényességét fel lehetsé függeszteni a közönséges concilliumra hivatkozás által ⁵⁾. Ennek következtében egy nyílt-levéiben feljebb vitték ügyöket a jobban fölvilágosítandó pápához, vagy a közönséges concilliumhoz ⁶⁾, és azt sz. István kapuira függesztették ki ⁷⁾.

Morav. 661. Ő ezen évben neveztetett ki. *Julius Caesar e. h. VI. dar. 306. l.*

¹⁾ Ez 1451—1479. volt itt püspök. *Duellii Misc. II. d. 307. l. Episc. Pettao. Catal.*

²⁾ *Pez Bernát, Thesaurus Anecd. Ms. III. d. 318. l. No. 316. és Häberlin VI. d. 293. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vind. II. d. 351. l. Masonl. Fessler IV. d. 725. l. — Hormayr, Wien III. d. III. füz. 145. l.* azt állítja, hogy Fridrik maga nevében is küldött egy heroldot a bécsiekhez, őket és Eisingert maga elébe idézvén; de ez is gúny tárgya lett.

⁴⁾ *Pray* szerint *Annal. III. d. 112. l.* Hunyadi küldötte által az osztrákoknak az átoklevelet.

⁵⁾ *Docta eo tempore Viennensis schola indoctam sententiam protulit. Aeneas Sylvius, Europa XXII. fej. 412. l. Masonl. St Hist. Frid. III. e. h.* — Ezen vélemény kijelentésének Haselbachi Ebendorfer Tamás volt fő eszközlője, mint *Cuspinianus in Caesar. 615. l.* gyanítja, maga pedig történetírójának IV. könyvében elárulja. Ezért hagyta meg végintézetében, hogy barátai munkáját Fridrik éltében titkolják el. *Pessina, Mars Morav. 661. l.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.* Magát a nyílt-levelet *ex Mas. Mellic. No. 27 és 13. fol. 47. közli Pray, Annal. III. d. 112. l.*

⁷⁾ *Hormayr, Wien e. h.*

Nagyobb benyomást tett a pápa bullája Magyar- és Csehországban, bár az ezekre nem volt kiterjesztve. A pápa ugyanis azt különös levél mellett küldötte mind Hunyadnak ¹⁾ mind Podiebrádnak ²⁾, intvén őket, hogy Fridrik ellen semmit se tegyenek. A magyarok és Fridrik közt kötött egység ürügye alatt Hunyadi a következő történetekben tettelegesen nem vett részt ³⁾, annyival kevésbé, mivel a hatalmas Giskra az ellene mondott országos átokra nem hajtott, sőt a felföldön új zavarokat kezdte, s a tőle a Bécsben kötött egyezés értelmében elpártolt Kassa, Lőcse és Bártfa városai ellen Podiebrád és a cseh rendek előtt emelt panaszt, minek következtében a cseh kormányzó Körmöcz városát szólította föl közbenjárónak ⁴⁾. Ezen ügy, úgy látszik, nagyon elfoglalta Hunyadit, és azért kénytelen volt huzamosabb ideig a felföld különböző részeiben tartózkod-

¹⁾ A Hunyadnak szóló levelet, Datum Rome apud S. Petrum anno incarnationis dom. 1452. X. Kal. Maij (april. 22-dikén) ex Cod. Ma. Mellic. No. 13. fol. 217. közli Pray, *Annal. III. d. 3. l.* és innen Katona VI. d. 849. l.

²⁾ A Podiebrádhhoz szóló breve 10. Cal. maij (aprilis 22-dikén) 1452. megvan Pessinánál, *Mars Morav. 663. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Kollárnál e. h. és Bonfin e. h. 345. l. — Ranson, Ind. XXIV. 188. l.* azt mondja, hogy Neustadt consilio et iussione Johannis de Hunyad szálaltott meg. Ez, valamint *Haug, Ung. Chron. 54. l.* hozta alkalmasint tévedésbe *Timont, Epitome 72. l., Faschingot, Nova Dacia III. d. 139. l., Sacyt, Hist. de Hongrie II. d. 211. l.*, Hunyadi életének névtelen leíróját *Siebenbürg. Quartalschrift I. d. 52. l., Budai Éssaiást, Magyar Hist. I. d. 217. l., Hormayrt, Oest. Plutarch. II. d. 138. l.* és másokat, kik közül az elsők László kiszabadítását egyenesen Hunyadnak tulajdonítják; Hormayr pedig azt mondja, hogy Hunyadi és a magyarok Neustadt megazállásában részt vettek. — Bár ez az egykorú írókkal és a későbbi történetekkel ellenkezik: mégis bizonyos, hogy egyes magyarok vettek részt Neustadt megazállásában, és azért László király később jószágokkal is megajándékozta őket. *Kovachich, Form. Solemnis, No. 133. 532. l.* Hasonl. *Székely Krón. 210. l.*

⁴⁾ Podiebrád ezen levele Körmöcz városához, Datum Podiebrad feria quarta ante festum Sancti Viti (junius 14-dikén) 1452. megvan *Okl. CLXIII. sz.*

ni¹⁾. Ehhez járult, hogy az osztrák szövetségeseknél az általa annyira gyűlölt Cillei Ulrik, Eizinger elmellőztetésével már is nagy befolyást nyert, és már a külhatalmasságok által is, mint az osztrák tartományok feje tekintetett²⁾. E mellett a a hős magaviseletére hatott talán a császár ügyekezete is megnyerésében, ki július 7-dikén kelt levelében vallásosságát és engedelmességét a szent-szék iránt kívánta élesztetni, hízelegve még tiszta háladatosságát is említvén, mind maga, mind fiai iránt³⁾. A császár, ugy látszik, számot is tartott a kormányzó jó indulatára; mert a szövetségesek

¹⁾ Egy fejtébb is idézett oklevél szerént (*Oklevéltár CLXII. sz.*) már mart. 30-dikán Szakállos-Pásztión találtuk őt. Junius 13-dikán Szécsénből ajándékozta meg a Magos és Kecze-nemzetségeket Tetlen helységével Datum Zechen in festo Sancti Anthonii Conf. anno Domini 1452. *Tudománytár, új folyam XII. d. 258. l.* Aug. 24-dikén Kőrmöcz mellől hagyja meg Pozsony városának, hogy azon 12 ládáccka plébet, mellyet ő hunyadi építményei számára Bécsben vett, a harminczad haszonbéréből fizesse ki és küldje minél előbb Pestre, mivel különben építményei megakadnak, Datum sub Cremnitio in festo Bartholomei apostoli anno domini 1452. Közlötte *Gyurikocics, Tud. Gyűjt. 1836. II. fuz. 46. l.* — Hogy ezen évben tetemés építményeket tett Hunyadon, bizonyítja ezen még ma is látható felírás a hunyadi várou: Joannes Hunyadi Regni Hungariae Gubernator anno Domini 1452. *Arpadia I-ső év, 53. l.*

²⁾ Kázmér lengyel király egy ünnepeles követséget küldött hozzá, melly mellé adta Hunyadi Wathai Mihály pozsonyi ispánt a maga részéről, meghagyván Pozsony városának, hogy ezt az ország becsületére illendően és minden tisztelettel fogadja és Bécsbe kísértesse fel. Datum Bude die Dominico proximo post festum b. Egidij Abbatis (sept. 3-kán) 1452. *Oklevéltár CLXV. sz.* Ezen követség tárgya tudva nincs, de valószínűleg, mint ez alább bővebben kitéunik, Erzsébet osztrák herczegasszony megkérése végett ment Bécsbe. *Dlugoss e. h. 100. l.* Egyébiránt ugyanezen levélben felszólítja Pozsony városát, hogy egyik polgára által vásároltasson Bécsben 12 hordóccka plébet, mindegyikében 300 darabbal. Valószínűleg a hunyadi építményére előbb leszállított mennyiség, mellyről inémt emlékezőnk, nem volt elegendő.

³⁾ *Engel e. h. 167. l.* — *Aeneas Sylvius* azt is állítja *Histor. Frid. III. d. 852. l.*, hogy Hunyadi nem bánta László királynak még tovább is Fridrik kezében maradását, csak hogy kormányzóságban ne háboríttassék; de ez nem egyez meg annak gondolkozás-

által később szorongattatván, Aeneas Sylviust akarta hozzá küldeni, barátságos indulatának ismételt előadása mellett, tőle segítséget kérendőt; de ez szükségtelen lett, mivel a bajor fejedelem és a brandenburgi határgróf a békéltetést csak hamar elkezdették ¹⁾. Azt azonban még is Hunyadi nem tudá, vagy nem akará akadályoztatni, hogy távollétében a magyar országos tanács a Fridrik hűségében megmaradt osztrákokat meg ne intse, miként tekintvén az ügy szentségét, mellyben László király népei egyesültek, az ellen a császárt ne segítsék ²⁾.

Még nagyobb befolyása volt a pápa levelének és Fridrik ügyekezeteinek Podiebrádra, ki kormányzóságában az országgyűlés által ezen évben újabban megerősített ³⁾, és ekkor épen abban foglalkodék, hogy némelly városokat kormányzói hatalmának elismerésére szorítson, és Budvicon az idősb Rosenberggel, Henrik apjával, szövetséget kötjön ⁴⁾. Már ekkor gyanítá a gondos férfi, hogy idővel szüksége lehet a keresztyénség két fejére, nagyravágyó terveinek kivitelében, azért azokat meg kívánta nyerni. Ehhez járulván még az is, hogy a csehek a császárnak Benneschanban adott kinyilatkoztatásával meg voltak elégedve ⁵⁾, örömet megígéré ennek, hogy a szövetségekkel nemcsak nem tartand, hanem szükség esetében egész erővel is segített őt ellenök; csak az általa ezen esetre előre ígért zsoldot

módjával, és különben is Aeneas Sylvius azt csak úgy adja elő mint némellyek gyanúságát.

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 374. l.* Azonban *Engel e. h.* azt állítja, hogy Aeneas Sylvius valósággal meg is fordult Hunyadinál; mit *l' Enfant* is állít *Hist. des Hussites II. d. 246. l.*

²⁾ Említi ezen levelet *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. 374. l.*, a csász. titkos levéltárból egész kiterjedésében adja *Chmel, Mater. II. 21. l.* A levél kelte ez: Geben zu Gran des negsten suntag vor sand Larenczntag (aug. 6-kán) 1452., és így épen azon időben, midőn a kormányzó, mint feljebb látók, a felföldön tartózkodott.

³⁾ *Balbin, Epitome Rer. Boh. 508. l.*

⁴⁾ *Pulkava folytatója, Dobnernél IV. d. 180. l.*

⁵⁾ *Pubitschka VIII. d. 497. l.*

keveselte, de ennek javítását megnyervén, ő is ajánlotta, hogy tetemes erővel ront Osztrákhonba s a szövetséges nagyoknak lángha borított jószágai által adandja értésükre a hódolás szükségét ¹⁾.

Hadikészületeivel még egyik fél sem volt készen. A szövetséges osztrákok fölszóltották az egyes városokat a részvételtre ²⁾, hadiadót irtak az egész tartományban a szükséges pénz öszveszerzésére; amazok késedelmeskedtek illetőségek kiállításával, ezt betiltotta Fridrik körlevelében, azokat, kik ezt még is megadni bátorzkodnának, az öszvegnek háromszoros felvételével fenyegetvén. Ezen lépésnek ugyan a közlekedés mellett sikere nem volt ³⁾; de a pénz még is lassan gyűlt. Mind a mellett a háboruzás Osztrákhonban, hol Fridriknek maradtak még némelly pártosai, elkezdődött, mindegyik fél a másikkal tartók jószágait kíméletlenül pusztítván ⁴⁾. Ezen kicsiny de az országot veszélylyel fenyegető háborúban az apa a fiú, a testvér testvér ellen harczolt, az első családok meg voltak magokban hasonlva, részszerént a császár, részszerént a szövetségesek mellett fogván fegyvert ⁵⁾. Fridrik most még egy csapással az egész háborúnak véget vethetett, egy merész föllépéssel ellenségeit tönkre tehetette, egy hirtelen előnyo-

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 354. l.*

²⁾ Az osztrák rendek illy értelemben irtak Steyer városának is, Am Freytag vor Annunciationis (mart. 24-dikén) 1452. *Preuenhuber 100. l.*

³⁾ Bécs városa erre adott feleletében egész tisztelettel de egyenesen tudtára adá Fridriknek, hogy, miután ezen hadi-adót az országgyűlés vetette ki, az természetes urok javára van szánva, magokat ezen teher alól nem vonhatják ki. Geben zu Wien an s. Peter und Paulstag (junius 29-dikén) 1452. *Chmel, Mater. II. dar. 17. l.* Az osztrák forradalmi kormány ugyanaz nap hagyta meg minden osztrákoknak, hogy ezen adót a császárnak minden betiltásai mellett befizetni köteleességeknek tartásák, Geben zu Wien an sand Peter und Paulstag der heiligen zwelfpota 1452. *Chmel e. h. 18. l.*

⁴⁾ *Paltram, Chron. Austr. Pex Jeromosnál I. d. 738. l.*

⁵⁾ Péld. o. a Schönburgok, Pottendorfok, Eberdorferek. *Fessler IV. d. 730. l.*

mulással engedésre szoríthatta volna. Egy szép, 4000 lovagból és szinte annyi gyalogból álló serege volt készen, midőn még a szövetségesek a sík mezőn magokat mutatni nem merék. De a helyett, hogy ezen erejét a kedvező időpontban használta és azzal a védtelen, rettegések közt lévő Bécsre ¹⁾, a szövetségesek hatalmának központjára, ütött volna, a drága időt határozatlanságaival elfecsérelte. Neuperg János, Zebinger Walter és Ungnad János, az utolsó a szövetségesek gyűlölségének fő tárgya, mivel egy igen heves és goromba levelezésbe is ereszkedtek ²⁾, és a ki testvérével Farkassal a szövetségeseknek saját neve alatt izent háborút ³⁾, tanácsosabbnak láták a Podiebrád és a stájerországiak segedelmét megvárni. Ezek javaslatára Fridrik seregének nagyobb részét a várakba osztotta el, 800 lovagot és ugyanannyi gyalogot Neustadt oltalmára maga mellett megtartott, és a segedelmet minden oldalról sürgetvén ⁴⁾, Stahremberg Rüdigert csak 2000 emberrel küldötte szorongatott osztrák párthívei segítségére ⁵⁾. Ez mindent felduló csapataival egész Bécsig száguldozék, a városi népet nagy rettegésbe hozá, de fegyverei felsőbbségének valamelly kijelölt haditett általi kivívására igen gyenge vala ⁶⁾, kivált mintán a szövetségesek Lajos bajor fejedelem-

¹⁾ A bécsiek annyira meg voltak rémülve, hogy, midőn a császár egy idéző-levelet küldött, mellyben meghagyta nekik, miszerint törvénytörés előtt megjelenvén, hűségök megszegése miatt védelmezzék magokat, örömlükben, hogy nem sereg jött védtelen vagyoniuk feldulására, az ezt hozó hírnököket igen jól fogadták, selyemruhával és pénzzel ajándékozták meg. *Aeneas Sylvius Kollárnál e. h. 350. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.*

³⁾ Eizinger Ulriknak és az osztrák helyetteseknek erre adott feleletét közli *Chmel, Mater. II. d. 19. l.*

⁴⁾ Julius 10-kén Neustadtból meginti a lilienfeldi apátot és monostort, hogy ne tarison Eizingerrel. *Hanthaler, Fasti Campitiliens. II. d. II. füz. 394. l., Chmel, Regest. 396. l.*

⁵⁾ Stahrembergnek megparancsolja Neustadtból Julius 28-dikán, hogy az ellenségnek izenjen hadat, azt támadja meg és élelmezési vonalait vágja el. *Chmel, Reg. 297. l.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.*

től tetemes kölcsönt nyervén ¹⁾, ez által készületeik megtelében segítettek és így kiállított hadaikat több egyes csapatok növelni kezdék ²⁾, és végre Rosenberg Henrik egy szép sereggel Mühlbachnál egyesült velök ³⁾. Az apróbb csatázások változó szerencsével folytak ⁴⁾. Így Eizinger a szövetséges sereg egy részével Ort várát szállván meg, azt a benne lévő 60 ifúnak és a két parancsnoknak Mitterdorfer és Aspámmak minden vitézsége mellett csak hamar hatalma alá keríté ⁵⁾. Más felől a haimburgiak, kik sokat szenvedtek a császár kezében lévő vár őrseregétől, ennek

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 342. l.* Erre látszik vitetni László királynak egy későbbi levele oct. 13-káról *Chmelnél Mater. II. d. 29. lap.*

²⁾ A később annyira elhíresedett rabló Aukhen Reitter vagy Nankenreiter Nabugodonozor 800 lovaggal jelent meg és velt részt Neustadt megszállásában. *Preuenhuber 123. l.* Ezen nevezetes rablóról sok szép és új adatok fordulnak elő *Hormaynál, Taschenbuch 1830. évi 158., és 1832. évi 350. l.*

³⁾ *Haselbach e. h.* a sereg számát nem határozza meg, a *Pulkava folytatója Dobnernél e. h.* azt 400 lovagra, 1000 gyalogra, *Bonfin III. tiz. VII. könyv, 345. l., Hageck 776. l., Arenpeck Pes Jeromosnál I. d. 1258. l. és Dubrav XXVI. könyv, 739. l.* 800 gyalogra és 200 lovagra, *Eschenloer I. d. 11. l.* együtt megint 1000 főre, *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.* csak 800 gyalogra, *ugyanő más helyt Europa XXII. fej. 412. l. és Frehernél II. d. 60. l.* 1000 gyalog és 200 lovagra teszik. — *Pulkava folytatója* szerint a dolog Ort megvétele előtt, *Haselbach* szerint ezen megszállás alatt, *Aeneas Sylvius* szerint *Hist. Frid. III. e. h.* a haimburgi eset és a két Uziinger vitéz tette után történt. — *Hageck* szerint *e. h.*, ki egyébiránt a dolgot 1453-ra teszi, a csehek közül még részt vettek ezen támadásban Swojanovsky György, Gitschinsky Venczel és Leskovicz Erneszt: de ezek később jöttek a sereghöz.

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Frid. III. e. h. 373. l.*

⁵⁾ *Ugyanő ugyanott és Haselbach e. h.* Az első szerint vívással, *Pessina* szerint ellenben *Mars Morav. e. h.* feladással vette meg. Ez még megjegyzi azt is, hogy itt mind a megszállók mind a megszállottak morvák voltak. Az elsők vezéreit Swinoskynak és Gitorinskynak nevezi a *Pulkava néctelen folytatója Dobnernél IV. d. 179. l.*

megvívására meghívják Eizingert. Ez egy csapatot e végett oda is küld; de a várnagy testvére Marschall 400 lovaggal ezt megelőzi, a várost meglepi, a megszállásra gondatlanul jövő szövetségeseket körülfogja, egy toronyba szorítja, és itt tűzzel megadásra kényszeríti. Hasonlólag a két Uzinger-testvér asszony-öltözetben egy más kevés őrizetű szövetséges várba lopózkodván, azt némely barátaik segítségével elfoglalják; de a császár minden unszólásaik mellett is segítséget annak idejében nem küldvén, kénytelenek azt a szövetségeseknek visszaadni ¹⁾.

Azalatt ezeknek egész erejük összevegyült, a magyarokat kivévn ²⁾. A sereg 12,000 főből állott ³⁾, mely közt 4000 lovag ⁴⁾ és mintegy ugyanannyi bécsi polgár volt több ágyukkal ⁵⁾. Ez aug. 19-kén indula meg ⁶⁾, Fridriket császári lakában megtámadandó. De hogy valóságos szándékát elfedezve, az ellenséget elámítsa, Lajtai Bruck felé vevé színlelt utját, mintha ezt, vagy Trautmannsdorfot akarná megszállani ⁷⁾. Kivánságát tökéletesen eléré; mert hirtelen fordulásával Neustadt felé csapván, Fridriket meglepte, készületlen találta, a várost pedig nagy zavarba hozta. A császári vezérek, Stahremberg Rüdiger és Stubenberg János, ugyan hirtelenében mindent megtettek a város oltal-

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 370. l.*

²⁾ *Arenpeck e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h., Eschenwer I. dar. 11. l. Arenpeck és Bonfin e. h. — Azonban de Roo, Hist. Aust. VI. könyv, 206. l. és utána Fessler e. h. tizenhat, Haselbach e. h. és utána Annal. Styriae 459. l., Hormayr, Wien. III. d. III. fős. 145. l. huszonnégy, Haug, Ungr. Chron. 54. l. negyven ezerre teszik.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

⁵⁾ *Haselbach e. h.* a bécsiek számát négy, *de Roo e. h.* öt ezerre teszi.

⁶⁾ *Arenpeck, Pez Jeromosnál I. d. 1258. l. — Vigilia natiuitatis virginis, mint hibásan mondja, Ebendorfer Peznél II. d. 870. l.*

⁷⁾ *Haselbach e. h. — Pray szerént e. h.* Haimburg felé menekülőket színlelék.

mára, mit az idő rövidsége engede¹⁾; de ezeknek sikere az ellenség tartóztatására igen kétséges vala. Azért a császár a körülte volt német fejedelmek unszolására a bajor herceget és a brandenburgi határgróft küldi a közelítő sereg elébe békét és egyezést ajánlani. A szövetségesek azonban mind addig, míg királyuk szabadon nem bocsátatik, további alkudozásokba semmikép sem akartak ereszkedni, és csak egy pár napi fegyverszünetre állottak, míg ezen főpont iránt Fridrik feleletét megérkezhetik. Ez az egész dolgot egy nagy tanácsban vette vitatás alá. Ebben Aeneas Sylvius annak most mindjárt megtételét javasolja, mit később nagyobb szégyennel és a császár tekintélyének nyilvánosabb veszélyezésével csak ugyan kénytelenek lesznek megtenni; véleményében osztozott Stahremberg²⁾. Ungnad és Neuperg ellenkezőleg nyilatkoznak. Melléjük áll a maga a császár, és az erőszakos ellentállás, a háború folytatása, elhatároztaték. Kivánta volna Fridrik, de csak időnyerés végett, a fegyverszünet meghosszabbítását; azonban a szövetségesek, titkos célját átlátva, arra semmikép sem akarának állani. A háboruzás tüstént újra megindult. A császáriak a rövid fegyverszünetet gondosan használva, a Bécs felőli szorosokat elfoglalták, hirtelen megerősítették, és egész erővel oltalmazni készültek: de a sokkal számosabb és eddig még semmi akadályra nem talált szövetségéseket ez csak jobban föltüzeltte; míg más felől az alkudozások sikeretlensége s ez általi kijátsztatásuk bosszúra keserítette őket. Sem a nyílzápor, sem a szablyák ereje, sem a rájuk hengerített sziklák súlya nem tartóztathatá rohamukat; mindenütt keresztültörve magok előtt hajták az ellenséget; a szorosokon által majd a mocsárok közt egész a város kapujáig hatnak, sőt az így keletkezett nagy zavarban a futókkal együtt bizonyosan a városba is nyomulnak, ha némelly bátor bajnokok életüket a köz ügynek

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

²⁾ *Aeneas Sylvius Kollárnál 377. l.*

szánva, magokat a kapu küszöbénél elejökbe nem vetik, és első rohanásukat fel nem fogják. Első dicső példát adott Baumkircher András, egy, testi erejéről és rettenthetetlen bátorságáról ismeretes, stájer nemes ¹⁾. Csodálkozás fogja el mind a két sereget, midőn ő, az egyes ember, a hídnál az egész győztes sereg elébe áll és hatalmas karjával minden veszély daczára annak átmenetelét gátolja, míg némmel, vakmerősége által feltüzelt bajtársai segítségére nem vágtatnak. Most megújúl itt a véres tusa, a váratlan ellentálláson meghökkent szövetségesek azt nem tudják mire vélni, visszanyomtatnak; Baumkircher a kedvező pillanatot használva, társaival hirtelen megfordul, a városba vágtat, a kapuk háta megett parancsára bezáratnak, és a város ideig óráig meg van mentve ²⁾. Báróság jutalmazá ³⁾ a 13 sebbel terhelt hőst ⁴⁾. A győzdelem mind e mellett a szövetségeseké maradt. Bár ezen csata ütközet nevet nem érdemlett, úgy még is Eizinger egy pompás napi parancsban ágyuk elfoglalásáról, ellenséges holttestekkel fedett mezőkről szól, és a fővárosban is trombitaszó mellett így hirdettetett a diadal ⁵⁾, — illy régi szokás a népek ámtása. Legnevezeteseb eredménye volt ezen fegyveres ténynek

¹⁾ Homo giganteus *Hinderbach* szerint *Kollárnál, Anal. Vind. II. d. 566. l.*, corpore vastus, viribus valentissimus *Aeneas Sylvius* szerint *ugyanott 382. l.* — *Ebendorfer* őt kárntheniinek, Valvasor krainainak mondja. *Hist. Duc. Styriae II. d. 89. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius*, *Hist. Frid. III. Kollárnál e. h. 382. l.* és *Arenpeck Pez Jeromosnál I. d. 1258. l.*, utánok pedig *Hormayr, Taschenbuch für caterl. Gesch. 1812. 197. l.* A dolgot rövidebben de így adja elő *Bonfin* is *e. h.* — *Haselbach* ellenben *Pez Jeromosnál II. d. 871. l.* azt állítja, hogy a győztesök azért nem hatottak a városba, mivel erre parancsolatok nem volt. *Kurz* szerint *Gesch. Fried. IV. II. d. 113. l.* a dolog augustus 20-dikán történt.

³⁾ *Arenpeck e. h.*

⁴⁾ *Hormayr, Wien III. d. III. füz. 148. l.*

⁵⁾ *Kurz e. h. I. d. 113. l.*

egy külső erősség megvívása a malom mellett ¹⁾, honnan egész erővel lehete a város lövöldözését megkezdeni ²⁾.

Neustadtnak valóságos körülszállása is mindjárt eszközöltetett augustus 27. és 28-dika közt éjjel ³⁾. A császáriak, kik Krainából új segédseregket kaptak ⁴⁾, azonban nem veszték el bátorságukat és vitéz ellentálláshoz készülének. Fő szemügyök az említett malom melletti erősségre volt fordítva, mellyből a megszállók a várost leginkább elérték lövéseikkel, és a mellynek oltalma csehekre volt bízva Valse vezérlete alatt ⁵⁾; erre irányozták minden ágyukat és azt csak hamar rommá is lőtték. De nem kevesebb kárt tettek a megszállók is a vár falaiban. A két fél ágyulövései messze földre hallatszottak ⁶⁾, mindenki öröm, vagy félelem közt várta a dolog kimenetelét. Azonban a minden felől szorosan elzárt városban a szükség nem soká igen érezhető kezde lenni ⁷⁾, míg a megszállók táborát a bécsiek mindenféle élelembeliekkel bőven ellátták ⁸⁾. A város falai már több helyen réseket nyujtottak, és a szövetségesek ezeket használandók, a víváshoz minden felől öszveszedett lajtörjakkal nagy készületeket tőnek ⁹⁾. Ez igen kívánatosná tévé a bé-

¹⁾ Bastilla in leproso rivo *Haselbach e. h.* — *A Pulhaca nézetelen folytatója* szerint *Dobnernél IV. d. 179. l.* ez egy kápolna volt. *Aeneas Sylvius e. h.* csak egy malomról szól.

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

³⁾ *Hormayr, Wien e. h., 5. Cal. Sept. Aeneas Sylvius e. h.*

⁴⁾ *Valcasor* szerint *III. d. 289. l.* Schaumburg Ulrik gróf, mint krainai tartományi kapitány 8000 felében gyalog felében lovag csapattal ért Neustadtba mindjárt más nap Baumkircher fényes ténye után.

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.*, ki valamivel alább (383. l.) vallásos gyűlölségből azt mondja ezen vitéz hussita csehekről: „Despectum nostrō tempore hominum genus, qui nec ipsi mortem timerent, nec suis ducibus occisi dolori essent.”

⁶⁾ *A Cillei Évkönyv, Hahnál II. d. 712. l.*

⁷⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

⁸⁾ *Pray, Annal. III. d. e. h.*

⁹⁾ *Arenpeck e. h.*

két a császárra nézve. Azért Zsigmond salzburgi érsek ¹⁾, ki kevéssel a megszállás előtt aug. 24-kén Dalbeck János freisingeni, Blankenfels Fridrik regensburgi püspökökkel, mint béke-közbenjáró, jött Fridrikhez, és a szövetségesek előtt a pápa bullájának megtagadott kihirdetése miatt kedvességben volt, — aug. 30-kán ²⁾ kiment ezeknek táborába a béke-alkudozásokat megnyitandó, de egy napi fegyverszünetnél többet nem nyerhete tőlök, melly alatt azok Fridrik személyes jelenletében folytattathassanak. Ezen összejövetel a magyar kapu előtt történt, Eizingert kivévén, minden osztrák nemes hozzájárultával, kik a császár megérkeztével lovaikról leszállottak, térdre ereszkedtek. Fridrik, jobbjának feléjük nyujtása mellett, fölkelésre inté őket; azután Cillei Ulrikkal félre lépven, másfél óráig beszélt ezzel titkosan. Azt a kapuhoz közel álló katonaság, ezt az egy kopjahajtásra tartózkodó lovasság védé. A gróf, szövetségesi nevében, Albert végrendeletének teljesítését, Lászlónak Pozsonyba küldetését és ottani növeltetését sürgeté, a császár pedig Ulrikot ígéretekkel kívánta megnyerni. Egyik sem boldogult a másikkal, sikeretlenül váltak meg, és csak a fegyverszünet meghosszabbításában és abban tudtak megegyezni, hogy más nap a közbenjáró püspökök és fejedelmek a szövetség fejeivel kísértsék meg a föltételek kidolgozását. Ezek némelly pontokban ugyan meg is állapodtak ³⁾; de a főbb akadályokat elhárítani nem tudván, jónak láták a szövetség fejeinek újabb személyes összejövetelét a császárral, ki ennek következtében még ugyanaz nap két órával nap-lemente előtt megjelent a szövetsége-

¹⁾ A Volkensdorf vagy Volkersdorf, *Zauner, Chron. v. Salzburg III. d. 88. l.* és *Hansitz, Germ. Sacra II. d. 489. l.* vagy Volckensdorf-nemzetségből *Metzger 493. l.* — *Haselbach e. h. 871. l.* hibásan nevezi őt Jánosnak.

²⁾ *Fessler IV. d. 732. l.*

³⁾ *Chmel, Mater. II. d. 26. és 27. l.* két egyezési javaslatot közöl; az elsőnek nincs semmi hitelessége, a másikat a közbenjárók adták ki, és a szövetség fejei pecsételték meg. *Der geben ist zu der Newnstat an freitag sannd Giligentag (sept. 1-sőjén) 1452. Münd*

seknél. A tisztelkedés úgy ment most is véghez mint az előbbeni alkalommal, de most jelen volt Eizinger is; a két rész lovag őrjei koronaként fogák körül az alkudozókat, kik még ez uttal sem tudnak megegyezni ¹⁾).

A szövetségesek ezen sok huzavonát megunván, többé a fegyverszünet meghosszabbításáról mitsem akarának tudni, és ügyöket a fegyver további szerencséjére kívánák bízni; csak Károly bádeni határgróf, a császár rokona, különös buzgóságának lehetne köszönni a háboru újabb ki nem ütését. Ez ugyanis kimegy a szövetséges táborba, az egész éjt ott tölti, a szövetség fejeit a fegyverszünet még egy napi meghosszabbítására, az alkudozások újabb megkísértésére bírja, és végre a közbenjáró püspökök segítségével ²⁾ a következő pontok megállapítását eszközli : 1-ször. A szövetségesek a megszállást tüstént felbontják, és seregeiket elbocsátják. — 2-szor. László király Cillei grófnak adatik által, míg alattvalóinak, rokonainak és a császárnak Bécsben sz. Márton napján a bajor, bádeni és brandenburgi fejedelmek közbenjárásával tartandó öszvejövetelökben el nem határoztatik: mi történjék vele, hol és ki által növeltessék. — 3-szor. A foglyok mind két részről szabadon bocsáttatnak; az elrablott jószágok és portékák, az utolsók a mennyiben még megvolnának, tulajdonosaiknak visszaadatnak, a kölcsönös sértések ellelejtetnek. — 4-szer. Ha a tárgyat a bécsi ösz-

a kettőben szint azon föltételek foglaltatnak, melyekben később Aeneas Sylvius szerint, mint mindjárt meglátjuk, a kölcsönös megállapodás megtörtént.

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

²⁾ Így adja elő a dolgot *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. — Bonfin e. h.* és maga *Aeneas Sylvius, Hist. Boj. LX. fej. 63. l.* a bádeni fejedelmen kívül csak a salzburgi érseket említi, *Arnpeck e. h.* a salzburgi érseket, János freisingeni és Fridrik regensburgi püspököket. Így állanak a közbenjárók a Chmel által közlött egyességi javaalatban, melyről feljebb szólánk. *A Pulkaça folytatója* szerint *Dobnernél e. h.* Fridrik követei voltak: a mainzi érsek, a passai püspök és Rabenatein Prokop cancellár.

vejövetelben elvégezni nem lehetne, ez a császár sérelmére nem válik ¹⁾).

Ezen föltételek iránt a császári tanácsban különböző vélemények fejlődtek ki. Egy illy béke, azt vitatá az egyik rész, tanácsos nem volna: mert e szerint a császár gyámfiát előbb adná ki, és csak azután alkudoznék annak gyámóságáról; már pedig a legeggyűbb paraszt sem válnék meg előbb peres szántóföldjétől, mint sem a felett ellenfelel végezne. Ha László királyt szándékunk csakugyan kiadni, határozzuk el szorosán: miként pótoltatik ki a császár kára, melly várakat tartunk meg, mellyeket adunk ki; mi lesz jutalma a hűségesnek, mi büntetése a hűtelennek? Mind ezt jobban és illendőbben elvégezhetjük, megalapíthatjuk a kis király kibocsátása előtt, mint az után. A városban levő katonaság annak oltalmára elegendő; az eleséggel pedig, bár azt igen sokan gondosan elrejtik, alkalmasint még négy hónapig beérjük. Nem sokára segedelmet lehet reményleni Podiebrádtól, Stájer- és Németországból; még csak a város egyik kapuja előtt áll az ellenség nagyobb erővel, három még szinte egészen szabadon van, mellyen könnyen átvághatjuk magunkat Stájerországba. Még a legrosszabb esetben is hatalmunkban áll erőszakos tettel gátolni a vég veszélyt, épen oda álltván a királygyermeket, a háboru okát, hová legkeményebben munkálnak a pártütők hajtó művei a császár és a pápa ellen; ha őt kimélni akarják, kénytelenek lesznek a megszállással felhagyni; ha nem, inkább veszszen el ő, mint a császár tekintélye, s a pápa méltósága csökkenést szenvedjen. A másik rész ennek ellenében azt véle, hogy a császár idegen fegyver segedelme nélkül magát tovább nem tarthatja, a háború költségei meghaladják a gyámiságból folyó hasznokat, és ha győzödelmesen végződnek is most a vetekedés: László halála előtt semmi esetre sem lehet Osz-

¹⁾ *Aeneas Sylvius, e. h.* — *Haselbach* szerint *Pez Jeromosnál II. d. 871. l.* Fridrik a pápai átok megsemmisítésének eszközését is ígérte.

trákhon birtokát megnyerni. Miért álljon Fridrik tovább is annak erőszakosan ellent, mit ugy is egy pár év múlva önkénynt lesz kénytelen megtenni? Eldődeink a gyámságot tehernek, nem becsületnek nézték, a béke ettől felmenti őt. Adja ki bátran a felséges gyermeket, mint a jövődö vetekedés bizonyos tárgyát, mellyért a magyarok, csehek és osztrákok egymást kölcsönösen fogják marczangolni. Az utolsókhöz csatolta magát Fridrik is, és a szövetségesek kívánságához képest megint kimegy táborukba, a béke pontjait, mellyeknek írásba foglaltatása 8 nap alatt mindkét részről ígértetett, szóval és jobb kezének oda nyújtásával megerősíti, s mindnyájokat kegyelmébe visszafogadja; Eizingerhez még is, ki a város kapujáig kísérte és tettét mentgetni kezdette, e szókat intézé: „Azt tetted, mit akartál; legyen bíró köztünk az, ki mindent tud.“ E mellett szemrehányással illette az ifiabb Schaumburg grófot, ki mint keresztfia, ellene fegyvert fogott ¹⁾.

Más nap sept. 4-kén ²⁾ a bécsi kapu előtti feszületnél Aeneas Sylvius és Neuperg János két császári tanácsossal átadák a kis királynak az egész szövetséges sereg jelenlétében Cillei Ulriknak, ki őt jobbagyai messzeható örömszaja közt mindjárt átvitte a bertholdsdorfi várba ³⁾. Így a hosszú és megfeszített ügyekezeteknek, alkudozásoknak, cselszö-

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. 386. és köv. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Pray, Annal. és Fessler e. h. — Sz. Bertalan napján (aug. 24.) a Pulhava folytatója szerint Dobmernél IV. d. 180. l. Ez egyébiránt, ki nek idősámlálása különben is hibás, a dolgot 1453-ban történtnek mondja. Követi őt ebben Balbin, Epitome 508. l. Hasonló hibába esik a mölki monostor évirta is, Pez Jeromosnál l. d. 258. l. azt vetvén ezen történet után, hogy Hunyadi ezen időben Osztrákhont feldulta és számos helységet pusztított el (undecim villarum et oppidorum solidos, egy solidust 30-nak vevén, 330 helységet). De valamint az első hibás, ugy a második ellenkezik a többi írőkkel, akár az 1452-, akár az 1453-dik esztendőt tekintsük.*

³⁾ Így adja elő ezen egész dolgot *Aeneas Sylvius, in rebus Frid. III. e. h.*, ki maga is jelen volt és abban részt vett; a

vényeknek, készülteknek, pusztításoknak, vérontásoknak és háborúzásoknak utoljára is az lett vége, hogy Magyar- és Csehországnak jövőendő királya, Osztrákhon hercege, Morvaország határgrófja, minden hatalma alá esendő népeinek szerencsétlenségére a legmegromlottabb ember kárhozatos hatalma alá tétetett, hajlékony a jóra úgy mint a rozra egyaránt vezethető ifjusága első zsengejében, csupán a rokonság tekintetéből, melyet a legközönségesebb becsületes ember is szégyenlett volna. A császár, Aeneas Sylvius, Eizinger Ulrik, a szövetségesek mindnyájan, ismerték alacsonyságát és erkölcstelen életmódját, és még is egyik sem tett kifogást a vakmerő erkölcsfertőztető, fortélyos ifuságrontó, az erény és érdem átalkodott üldözője ellen; egyik sem sürgette az ifu átadatását a magyaroknak, kiknek ezen elsőség úgy is meg volt ígérve s kik azt az egyesség lelkiösméretes megtartásával legalább Fridrik részéről megérdemlették volna; olly kevés tekintettel voltak ekkor még a jobb indulatú emberek is, mint Aeneas Sylvius, egyoldalú politikai bölcseségök mellett, a nevezetesebb tárgyakban azoknak istenfélősége és becsületes viselete iránt, kik magokat azokba avatták. Vajha elmondhatnók az emberi nem négy százados érlelése után, hogy az ma másként van! Régóta nem volt egy nap is olly termékeny szerencsétlen következményekben Magyar-, Cseh- és Osztrákhonra nézve, mint ez; ha Fridrik ezen tartományokon álnokul bosszút akart volna állani, ezt nagyobb mértékben nem teheté vala, mint királyuknak és uroknak Cillei kezébe szolgáltatása által ¹⁾).

18bbi általunk idézett írók: *Haselbach*, *Arenpeck*, *Bowfin*, a *Pulkara folytatója*, *de Roo* és mások sokkal rövidebben, *Turóczi* pedig *IV. rész, LI. fejt. 266. l.* csak egy pár szóval említve, de mindnyájan a fő vonásokban egyezőleg. Hogy mondhatja mind e mellett *Hahn*, *Alt- und New-Pannonia 181. l.*, hogy Fridrik önkényt adta át Lászlót Cilleinek, megfogni nem lehet. Fridrik egyébiránt az effélékhez már szokva volt; a tyroliak Zeigmondot, ki hasonlólag gyámsága alatt volt, már előbb szinte így szabadították meg. *Hormayr*, *Wien III. d. III. füz. 124. l.*

¹⁾ *Fessler IV. d. 736. l.*

Alig történt meg ez, alig hagyták el a szövetségesek a tábornot, mindjárt megjelene Neustadt segítségére 6000 stájer ¹⁾, egyszersmind pedig bizonyos hír érkezik az iránt, hogy Podiebrád 16,000 tapasztalt katonával az osztrák határoknál áll ²⁾; mit Fridrik megtudván, igen bánta hirtelenkedését.

¹⁾ Pray, *Annal. e. h.*

²⁾ De Roo és utána Pessina, *Mars Morav. 661. l.* Podiebrád seregét tizenegy, Pray, *Annal. e. h.* tizenhét, Aeneas Sylvius, *Hist. Boj. e. h.*, Eschenloer *I. d. 11. l.* és Bonfin *e. h.* tizenhat ezerre teszik.

V. LÁSZLÓ KIRÁLY

XX.

1452—1453.

László eddig Fridrik udvarában csak az illendőség, erkölcs és mértékletesség példáit látta; ezt a bujaságba elmerült és növendékét minden komolyabb foglalatosságtól elvonni ügyekezõ Cillei gúnyolva stájerségeknak nevezte¹⁾. Ettõl meg kell tisztálni, úgy szóla az ifúhoz, midõn mindjárt más nap fürdõt készíttetett számára Bertholdsdorfban²⁾, hol maradnia is kellett volna az egyezés szerént a bécsi alkudozások megnyitásáig; de ezzel épen olly kevésé gondolt Cillei gróf³⁾, mint a Fridrikkel kötött többi pontok teljesítésével; a békelevelet, mellyet nyolczad napra meg kellett vala erősíteni, olly szfn alatt, hogy nincs jól feltéve, aláírni vonakodott, és hogy növendékét gyakorlatilag is beavassa a kötések szentségének lábbal tapodásába, kevés napok mulva (sept. 10-kén) már Bécs alatt volt vele⁴⁾. A nép zajgó öröm közt és fényesen fogadta feje-

¹⁾ Fessler IV. d. 737. l.

²⁾ Aeneas Sylvius, *Hist. Frid. III. Kollárnál*, *Anal. Vind. II. d. 394. l.*

³⁾ Ugyanõ, *Hist. Boj. LX. fej. 63. l.*, *Bonfin III. tis. VII. könyv. 345. l.*

⁴⁾ Cuspinianus, *de Caes. 614. l.*, *Hennel, Annal. Siles. Sommersbergnél II. d. 330. l.* és *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 502. l.*,

delmét ¹⁾). Nénje Erzsébet, a polgárság és a nép nagy része elejébe ment ²⁾). Elül 4000 éneklő gyermek ³⁾), ezek után számtalan szűz a fejedelemlő vezérlete alatt, hátrább a sok polgári hölgy gyöngy koronát ajánlva, majd az egyetem igazgatójának vezérlete alatt ⁴⁾), végre Magyar-, Cseh-, Morva- és Osztrákhon zászlói számtalan sokaság kíséretében ⁵⁾). A nép tomboló öröme zajos kitörésének nem tudta parancsolni; számos nemes asszonyságok tolongottak a gyermek királyhoz kezeit lábait csókolandók ⁶⁾). Az egész vonal előbb szent István egyházába ment, hol fényes Téged-Isten tartatott ⁷⁾). A város maga drága ajándékokkal kívánta megelégedését nyilvánítani ⁸⁾). A többi tartományok és városok is tudósítottak a szerencsés eseményről ⁹⁾), és azt ünnepélyesen megülték ¹⁰⁾).

Cilleinek fő törekvése volt a gyenge fejedelmet egészen hatalma alá hajtani. Hogy mindig szemé előtt legyen, híre nélkül semmit se tehessen: a vár szomszédságában vette lakását ott, hol most az Amália udvara van ¹¹⁾); hogy pe-

Feria quarta post festum nativitatis B. M. V. azaz sept. 13-dikán *Hist. Duc. Styriae. III. d. 640. l.* és *Haug, Chron. r. Ung. 54. l.* Minden esetre hibásan teszi augustus 31-dikére (Pridie Kal. Sept.) *Arenpeck Pez Jeromosnál I. d. 1258. l.*

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. 396. l., Pray, Annai. III. d. 120. l., Bonfin, III. tiz. VII. könyv, 345. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

³⁾ *Schlagger, Wiener Skizzen 351. l.* előadja a gyermekek által énekelt dalokat is.

⁴⁾ *Pessina, Mars Morav. 661. l.*

⁵⁾ *Chron. der Graf. v. Cilly, Hahnál II. d. 713. l.*

⁶⁾ *Hormayr, Wien. III. d. III. füz. 147. l.*

⁷⁾ *De Roo, Hist. Austr. IV. könyv, 210. l.*

⁸⁾ Ezek közt volt 4 serleg ezüstből aranyozva, mely 218 frt. 17 dénárba, 3 paripa, mely 64 forintjával LX font és ugyanannyi lótakaró, mely együtt, 13 forint 90 dénárba került a városnak. *Schlagger, Wiener Skizzen II. d. 347. l.*

⁹⁾ Steyer városát tudósítja maga a király, Wien Eritag vor Colomanni. *Freuenhuber 103. l.*

¹⁰⁾ Boroszlót különösen említi *Curaeus I. d. 261. l.*

¹¹⁾ *Hormayr e. h. 153. l.*

dig az ifjú, a névszeréni kormánynyal megelégedve ¹⁾, kedvet ne nyerjen az országlás dolgainak tettleges átvételére, őt ellágyító gyenge életmódra kívánta szoktatni, mellyet az egykorú Aeneas Sylvius így ír le ²⁾: „Mindjárt reggel édes czukros dióval és jó görög csemegeborral kínálattott meg. Ezután egyházba ment, mindig nagy kísérettel, hogy ne legyen olly magának való elvont, mint Fridrik. Otthon megint terített asztal várt rá, ízletes sült madarakkal és válogatott honi borokkal, bár ezeket nem igen itta. Ezen második reggelit csak hamar követte a drága és fényes ebéd, melly nem állott kevesebből 13 tál ételnél; itt a legkeményebb osztrák borok, a legválogatottabb falatok csiklandoztatták inyét, míg szép hölgyek, énekes- és tánczosnők többi érzékeire hatának, számos hízelgők pedig gyenge elméjét állása nagyságával tölték el. Ezen testi mulatságot felváltotta a déli álmom, ezt megint gyümölcs, bor, és édességek. Ekkor néha az országos tanácsban vett részt, többnyire mégis kilovagolt, vagy némelly szép hölgyeket látogatott meg. Visszajövetelével már megint készen állott a bő vacsora, melly mindenféle gyönyöreivel egész késő éjjelig vonult, és mégis lefekvés előtt újra borral és czukros gyümölcsessel kínálattott meg.“ — A jó természetű ifjú mind e mellett mind étel mind italban mértékletes maradt, és, mint Hormayr mondja ³⁾, mindig nehezteléssel vette, ha valaki jelenlétében Fridrik ellen szólott, és csak azzal, hogy mindenfelé mutatta magát, mindennel leereszkedő nyájasággal beszélt, ajtaja minden előtt nyitva állott, szabadon járult minden hozzá, jelentette ki meg nem elégedését bátyja elvonultságával. Illy nehéz volt a Fridrik által belé csepegtetett mértékletességet ⁴⁾, tisztább erkölcsi érzel-

¹⁾ A kormányt név szerént mindjárt átvette; már sept. 29-kén Bécsből Holzer Farkasnak adja a pénzmesteri hivatalt Osztrákhonban életidejére. *Lichnovsky VI. d. CLVII. l.* Ezután folytonosan fordulnak elő parancsai, adomány-, jel- és más levelei.

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. 397. l.*

³⁾ *Hormayr, Wien e. h. és utána Fessler e. h. 739. l.*

⁴⁾ Maga Fridrik is igen mértékletes volt, csak egyszer evett nap-

meket, a gyenge ifjú jóra termett szivéből kiírtani. Az igazság hathatósan parancsolja Fridrik érdemének méltányos elismerését öcscse nevelése körül. Ha érheti azt némi némi gáncs, úgy az az őt közelebről környékezők iránt gerjesztett határtalan bizodalomban és az elejébe tétettek vagy tanácsosai iránti szenvedő engedelmességre szoktatásban állott; ama miatt benne az emberismeret iránt minden fogékonyság fejletlen maradt, ez alatt elméje rugóerejét az öncselekvésre tökéletesen elvesztette, és elméje minden viszonyokra nézve nem edződhetett meg a férfias szíborúsáig. Ebből eredt minden rossz, a mit tett.

Cillei, — ki hogy maga részéről is szibarita életmódját minden akadály nélkül folytathassa, öcscse által magának 6000 forint évi jövedelmet biztosított ¹⁾, — minden ügyekezete sikeretlenségét jól érezte mind addig, míg Hunyadi a kormány mellett áll, míg Eizinger minden befolyását el nem veszti. Ez, bár ő maga és családja érdemei elismerésül némely jószágokkal ajándékozott meg ²⁾, már ekkor kezdett elmellőztetni, mint némely Osztrákhonban történt kinevezések ³⁾ nyilván bizonyítják, a többi biztosan várható alattomos cselszövényétől és az időtől a ravasz gróf; most már amaz iránt is bizodalmatlanságot kelle gerjesztetni az ifjú király elméjében. A zsoldjában lévő udvarnál sokan találkoztak, kik észrevehetetlenül figyelmezteték az alattomos cselszövények felfogásához nem szokott gyenge fejedelmet: melly veszedelmes, melly nagyra-vágyó a magyarok kormányzója. „Két szép sereget, úgy mondának ezen alacsonyok, az egész magyar nemességgel

jában, idő közben csak néha gyümölcsöt. Borral nem ét, a mustot is csak megkóstolta. Grünbeck, Hist. Frid. IV. *Chmel*, *Gesch. Forscher. I. d. I. füz. 74. l.*, hol ezen tárgy egy külön fejezetet tölt be.

¹⁾ László királynak ez iránti levelét Geben zu Wienn an Sand Kolmanstag (oct. 13-kán) 1452. közli *Chmel*, *Mater. II. d. 30. l.*

²⁾ Január 3-dikán 1453. Eizinger Osvát, jan. 5-kén Eizinger István kapott némely jószágokat, csász. kir. titkos levéltár *Lichnovsky VI. d. CLIX. és CLX. l.*, jul. 5-kén Eizinger Ulrik, asperni levéltár. *Ugyamott CLXVI. l.* Hasoul. *Chmel*, *Mater. II. d. 31. és 32. l.*

³⁾ *Bonfin e. h.*

együtt elárult a hitetleneknek, maga Ulászló király is hűtlenségének volt áldozatja, most is az országot nem kormányozza, hanem nyomja, a királyi jövedelmek az ő és kedvencei kincstárát gazdagítják, az igazság nem törvény és régi szokás, hanem önkény szerint szolgáltatik ki; közönséges feltámadástól lehet tartani, ha a büszke férfi nagy hatalma korlátok közé nem szoríttatik ¹⁾.“ Ezen és hasonló rágalmak új élelmet nyertek, midőn az ifjú király megtiszteltetésére Magyarországról is fényes küldöttség neveztetett ki, de maga a kormányzó ezzel nem jelent meg. Az előre fölment győri püspököt Ágostont követte maga a követség 2000 lovag ünnepélyes kíséretében. Ebben voltak a gyenge de egyenes lelkű Dénes esztergomi érsek, Vitéz János váradi és Vincze váci püspökök, a kormányzó szíves barátai, kik annak meg nem jelenését országos elfoglaltatásával mentegették; de abban volt Garai László nádor, Cilleinek mind születési mind szellemi rokona, Ujlaki Miklós erdélyi vajda, büszke, változékonny, nagyravágyó s a kormányzó nagyságának irigye ²⁾, kik a Hunyadival csak kevéssel ezelőtt átkozódások közt kötött barátsági egyezéssel nem gondolva, saját becsületüket épen oly könnyen feláldozák gyűlölségöknek, mint a hon javát. Ezek Cillei titkos mesterkedéseit ügyesen elhintett megjegyzéseikkel segítették; míg a melléjük adott Hunyadi László, már ekkor pozsonyi gróf ³⁾, nemes, nyílt, de komoly magaviselete a

¹⁾ *Aeneas Sylvius Kollárnál e. h. 404. l.*

²⁾ *Fessler szerint e. h. 741. l.* a követségben voltak még Lindvai Bánfi Pál, Buzlai László, Turóczy Benedek, mind Cillei pártosai.

³⁾ Még egy július 3-kán kelt levelében, *Scriptum Bude secundo die festi visitationis beate Marie Virginis gloriose anno Domini 1452. Okl. CLXIV. sz.*, mellyben Pozsony városának ajánlja Ansumporth budai polgárnak peres ügyét, csak így nevezi magát: *Ladislauus Joannis Wayvode de Hunyad* (kimaradt: *Illius*). — De már szeptember 23-dikán illy minőségben tudósítja Pozsony városát, hogy Brumowsky Csapko Bernát, Korowsky Máté, Wanko és több más morva urak gyalog és lovag fegyveresekkel városuk felé jönni és annak szőlőit megszédni szándékoznak; mire nézve felszólítja a várost, miként levele vétele után, azonnal minden lovas és gyalog

király szelíd elméjére nem csak maga, hanem atyja iránt is kedvező benyomást tón ¹⁾). A követség a királyt mint kemény fogságból kiszabadultat köszönté meg, szép és elég gazdag ajándékokat nyujta neki át, és unszolva sürgette: jönne hű magyarjai közé.

Ugyanezen időben érkezett egy követség Fridrik részéről is Aeneas Sylvius vezérlete alatt. Ez megfordult utasításához képest Dénes bíbornok érsek szállásán is, hol az egész magyar követség öszvegyült volt, és itt ura nevében, kinek a magyarok jó indulatának megnyerése igen szíven feküdt, azt megköszöntvén, hosszasan és mentegetve adá elő: miért nem fogadta a császár el Firenzében a magyar követséget, és miért nem adta által öcscsét adott szavához képest a magyaroknak, megjegyezvén, hogy ez a korona és az ország elszakasztott részeinek visszaadása iránt akár a sz. mártonnapi öszvejövetel alkalmával, akár, ha tetszik, még előbb is értekezni kész. Mire a magyar követség a firenzei eseményeket mellőzve és megjegyezve, hogy ők nem sokat aggodnak azon, miként bocsáttatott el királyuk, csak azon örülnek, hogy szabadságát visszanyerte, a korona és az ország elszakasztott részei iránti kérdést, mint már királyukat érdeklőt, ennek elejébe terjesztendik. Más nap a királyi udvarnál Aeneas Sylvius a magyar követséggel

népével, ágyuival, mozsaraival ugy készen tartsa magát, hogy ezen rablóknak, ha beütni merészelnének, becsülettel lehessen ellentálandi. Datum crastino S. Mathei apostoli anno Domini 1452. Ezen levelet már *Gyurikoricis* kiadta *Tud. Gyűjt. 1836. IV. füz. 104. l.* de több hibákkal és elhagyásokkal; kiigazítva találatik *Oklevéltár CLXV. sz.* — Valószínűleg ezen bécsi útjára rendelte Hunyadi János kormányzó azon öszveget kifizettetni, mellyet csakugyan László a levelét vivő Madraz Andrásnak adatni kért. Datum Tirnavie die dominico proximo ante festum Michaelis Archangeli (sept. 24.) anno domini 1452. *Oklevéltár CLXVI. sz.* Ezen utjábólí visszatértere rendelt a kormányzó Pozsony városa által az ő költségére egy alkalmas hajót felküldetni. Datum Alberegali feria quinta proxima ante festum beati Michaelis Archangeli (sept. 28.) anno Domini 1452 *Oklevéltár CLXVII. sz.*

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál II. d. 399. l. —*

megint találkozáskor, a váradi püspök a korona és az ország elszakasztott részei visszaadását, miután királyuk már most szabad; keményebben sürgeté, és erre Aeneas Sylvius megjegyvezvén, hogy a császár a magyaroknak sok részben hasznára lehetne, amaz nemzeti érzése megsértésének kétségtelen jeleivel viszonzá: „A mi országunk is olly nagy és nemes, hogy a neki tett szolgálásokat megjutalmazni nem csak képes, hanem kész is.“ — A sienai püspöknek ezen szóváltásokban főként az esett nehezen, mi László király kiszabadításáról mondatott; és azért nem állhatá meg, hogy az iránt mind az egész követség mind a váradi püspök előtt csodálkozását ki ne jelentse, miután a császár öcscsével nem mint fogolylyal bánt, hanem őt udvarában mint saját fiát tartotta, gondosan és illendően nevelte.

A László király megköszöntésének külső szertartásai bevégezte után, azon alkalommal, midőn ez a császár követségét magyar és osztrák nagyainak fényes körében fogadta volna, a két nemzet képviselői közt nagy vetekedés támadt annak jövő lakása felett. Az ifjú fejedelem sokáig hallgató tanúja volt a hosszas szóváltásnak egy ablak közt; de látván, hogy az elevenebb és beszédesebb osztrákok a komoly és csendesebb magyarokon szóval didalmaskodni kezdenek, a kérdésnek véget vete, ezeknek közbevigólag azt mondván: „Magyar vagyok és így nálatok kell laknom.“ Ez igen nagy benyomást tett a magyarokra, és a követség ezen postátlán időben számos levelekben tudósították otthon maradt honfitársaikat ezen kinyilatkoztatásról, Dénes érsek pedig örömgerjedelmében azt háromszor beszélt el Aeneas Sylviusnak ¹⁾. Illy fogékony volt nemzetünk mindig az olly dolgokra nézve, mellyek nemze-

Ezen követségről emlékezik *Bonfin* is *III. tiz. VII. könyv, 345. l.*, de csak melleleg és azt állítva, hogy Hunyadi is jelen volt, és egész az öszvejövetelig Bécsben mulatott; mi azonban mind a többi frókkal, mind az oklevelekkel ellenkezik.

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

ti hiuságának hizelkedtek, és többnyire nemzetisége csökkenésével lakolt érte.

A cseh követség eleinte kevésbé kedvező fogadtatásban részesült. Ez nem csak azt adá aggodalmasan elő, hogy, ha a király nem jelen meg közelebről Prágában, megkoronáztatása végett, a rendek könnyen más fejedelmet választhatnának, hanem némelly olly tárgyakat is sürgete, mellyek Lászlónak a szent-szék iránt Fridrik udvarában beszítt tiszteletével ellenkezésben valának. Ennek tulajdoníthatjuk hevesebb észrevételét, midőn a dolog előtte fölfejtetett. „Ha a csehek, ugy monda ő, engem királyuknak akarnak: legyenek a pápának hívei, fogadják el azon hitet, mellyhez én csatlakoztam ¹⁾.” A követek egyikének, Sternberg Zdenkónak, erre adott felelete azonban a dolognak más fordulatot ada ²⁾. Schönberg gróf ugyanis ennek következtében a királyi tanácsban megjegyzé: „Mi gondunk azon viszonyra, mellyben a csehek a szent-székhez állanak, és arra, miként és honnan választják érsekjüket, minő joggal birják egyházaikat és miként élnek az úrvacsorával? Végezzék el ezt a papok; nekünk kötelességünk e tartományt megtartani királyunk számára. A csehek, akár keresztyének akár pogányok legyenek, a mieink; csak adják meg azt, mi a fejedelemé, akármelly hitvallás mellé csatolhatják magokat.” Ezen mérsékelt észrevétel köz helybenhagyást nyert, és ennek következtében közértelemmel elhatároztaték, hogy mind az, mit a csehek Zsigmondtól és Alberttól nyertek, maga épségében maradjon meg, fgy a compactaták is sérthetetlenül divatozhassanak, Rokyczana megerősítése a szent-széknel eszközöltessék, míg ő él, más fő pap ne neveztessek ki, más hitvallás ne hozattassék be, a rendek által Albert halálától ólta hozott országgyűlési végzések erejökben maradjanak meg, a koronajóságokról Fridrik által adott adományok semmisítessenek meg, a kö-

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 406. l.*

²⁾ *Pubitschka, Gesch. v. Böhm. VIII. d. 499. l.*

vetkező évben János napján László király Iglóba menjen, és Bertalan napján Prágában legyen ünnepélyes megkoronáztatása ¹⁾.

A csehek lecsöndesítésének ez volt egyetlen módja, és ebben megint Eizingernek, Cillei vetélkedő társának, némi működésére ismerünk. Cilleinek nagyobb vala személyes befolyása, a felsőbb nemesség inkább szíftott hozzá: de ezt még most is egészen eltávolítani nem merete és nem is tudta; az osztrákok közt ennek sok barátai voltak, a köznemesség különösen és a polgárság egészen vele tartott. Mindketten pártosaik számát kívánták szaporítani; az a magyarokat, ez a cseheket ügyekvék megnyerni; azért törekedtek mindketten a gyenge királyt ezen nemzetek iránt kegyességre bírni ²⁾.

A köz örömben, melyet a Bécsből visszajött követség a magyar hazában gerjesztett, Hunyadi, — ki az országos dolgokkal foglalatatoskodni nem szűnt meg, és most közelebbről a pénz egyformasítása tekintetéből egy körlevelet adott ki ³⁾, — nem osztozék; miután annak némely tagjaitól megtudá a királyi udvar mostani állását, az itt iránta elterjesztett híreket. Ebből átlátá az álnok Cilleinek minden czélját, valamint növekedő befolyását a gyenge királynál; jól tudta, hogy vagynak magának és házának

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. c. h. 407. l., Pubitšchka és Fessler c. h.*

²⁾ *Aeneas Sylvius c. h. 404. l.*

³⁾ Brassó városát és az egész Bárczaaságot tudósítja, miszerint az ország egyházi és világi nagyaival egyetértőleg az egész országban egy állandó folyó pénzértéket határozott megállapíttatni; mire nézve meghagyja nekik, hogy a kolosvári kamaratiszték által hozzájuk szálltandó új pénzt azon értékben, mint Budán keletben van, elfogadni kötelességöknek tartásák, semmi más régibb pénzt vagy a havasalföldi vajda pénzét folyamatba tétetni ne engedjék, a régi péna vagy arany és ezüst kivitelét mindenkép gátolják, meghagyván nekik, valamint Erdély minden más hatóságainak, miként ezen parancs áthágóit további rendeletig tartóztassák le, vagyonsaikat foglalják el, ezek két harmadát küldjék által a kolosvári kamarának, egy harmadát pedig tartásák meg magokaik. Datum in Ewsy feria

ellenségei Magyarországon és kivált a felföldön ¹⁾); sejdítette, hogy a követséggel fent volt némelly irígyei ²⁾ ezen legmegátalkodottabb ellenségével megbuktatását elvégezték, és bizonyosan czélt is érnek, ha oda haza magát nem teszi bátorságba. Ennek kell tulajdonítanunk, hogy rokonaival és családja barátaival szorosabb összeköttetésre lépett ³⁾, sőt a nyakas Giskrához, ki, mint látszik, hasonlólag nem volt megelégedve a dolgok menetelével Bécsben, közelfített és vele szövetséget kötött, melly szerént egymást segítik, a hatalmukban lévő országos várakat csak magának a királynak adják ki, és ennek is csak akkor, midőn megfélemedett korát eléri és kormányzóra többé szüksége nem lesz ⁴⁾. Azonban mind ennek nem lett semmi következménye; bővebb megfontolás után a kormányzó minden erőszakos lépésről, mint méltósága kisebbsítésére szolgálóról, lemondván.

A császárral tartandó alkudozásokra rendelt idő közeledvén ugyanis, mindszent napjára öszvehivta az ország rendeit ⁵⁾, és az e végett itten kinevezett követséggel, rágalmozónak tettleges megczáfolására, maga személyesen is fölment Bécsbe, hova november 11-kén érkezett meg. Rajta kívül ehhez tartoztak még Dénes esztergomi, Székcsői Herczeg Rafáel kalocsai érsekek, Vitéz János váradi, Ágoston győri, Hedervári László egri, Bachino Máté erdélyi püspökök, Garai László nádor, Ujlaki Miklós erdélyi

tertia proxima ante festum beatorum Symonis et Jude apostolorum (oct. 24-dikén) 1452. *Oklevéltár CLXVIII. sz.*

¹⁾ Turóczi, *Chron. IV. rész, XLIX. fejt. 264. l.*

²⁾ Hogy csak némelly irígyei voltak, a magyar nemesség többségének bizalmát nagy mértékben bírta, kitetszik Ágoston győri püspöknek a pápához tartott beszédéből. *Pray, Annal. III. d. 103. l.* és *Katona VI. d. 859. l.*

³⁾ *Fessler, Gesch. d. Ung. IV. d. 744. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 405. l.*

⁵⁾ *Ugyanő e. h. 404. l.*

lyi vajda ¹⁾ és többen a főrendek közül, számos nemesség és némelly városi követek ²⁾, együtt oly nagy számmal, hogy a városnak egy negyed részét kelle számukra elkészíteni ³⁾. A császár részéről megjelentek Aeneas Sylvius, Riderer Ulrik törvénytudó, Stubenberg János és Asbach Leopold ⁴⁾, Cseh- és Morvaországból jöttek: Rosenberg Henrik, Kollowrath Henrik és Hanuss, Malovecz János, Trezka Burián, Wratislaw János, Lupa János, Krawarcz Venczel, Lichtenstein Kristóf, Neubaus János, Waldstein Henrik és mások ⁵⁾; de ezek, semmi követelésök nem lévén, a tisztelgések bevégzésével és, miután a négy nemzet

¹⁾ *Ugyanő e. h. 437. l., Pray, Annal. III. d. 123. l. és Palma, Notit. Rerum Hung. II. d. 281. l.*

²⁾ László király levelét, mely által Kassa városát néhány követei által a sz. Márton napján tartandó országgyűlésre meghívja, a hely közelebbi meghatározása nélkül, Datum Vienne die beati Galli Confessoris (oct. 16-kán) 1452. Kaprinai kézírataiból közli *Kovachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 115. l.* Az eredeti megvan Kassa városa levéltárában és megegyez mindenben Kaprinai másolatával, csak hogy a *Commissio propria Domini regis in consilio* nem a levél elején, hanem annak végén áll. — Ezen öszvejtételre meghívta volt László király nem csak Zsigmond osztrák fejedelmet, hanem az osztrák rendeket is; mind a két levél, az első sept. 30-dikéről, a másik oct. 10-kéről, megvan *Chmelnél, Mater. II. dar. 28. és 29. l.* Egyébiránt *Kovachich, Vest. Comit. 280. l.* ezen öszvejtételt nem tartja valóságos országgyűlésnek, miben mi vele örömezt kezelt fogunk; ellenben azon *Suppl. ad Vest. Com. II. d. 115. és 116. l.* nyilvánított véleményét, hogy a Kassa városához szóló meghívó-levél nem ezen öszvejtételről, hanem egy más országgyűlésről szól, mellyről bizonytalan, megtartott-e vagy más-korra halasztott, nem fogadhatjuk el.

³⁾ Bécs városa Ebinger Fridrik és Harting Farkas által tudtára adja a magyaroknak, hogy a város $\frac{1}{4}$ részét készítetteti számukra, $\frac{1}{4}$ rész a többi követségeknek lévén szánva; ebben pedig csak 3,000 lóra van istálló, és így többet vagy ne hozzanak, vagy magok gondoskodjanak azoknak állásáról. *Sylloge Dipl. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 1375. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. Hasonl. de Roo, Hist. Austr. V. könyv, 211. l.*

⁵⁾ *Pessina, Mars Morae. 662. l., Pubitschka, Gesch. con*

szövetségét megújították és kis László királyt közös fejedelmöknek ünnepélyesen ismételve elismerték volna ¹⁾, mindjárt és még az alkudozások megnyitása előtt megint eltávoztak ²⁾. Mint közbenjárók léptek fel a freisingeni, regensburgi és eichstädti püspökök, Lajos és Ottó bajor, és Károly bádeni fejedelmek ³⁾. A salzburgi érsek és Albert bajor fejedelem személyesen nem jelenhetvén meg, csak követeiket küldötték ⁴⁾; a mainzi, trieri, kölni választók és a szász fejedelem követei az alkudozások megkezdése után érkeztek meg ⁵⁾. A pápa követe Miklós, szent Péter bíbornoka, is részt kívánt volna venni az alkudozásokban, mint a szent-szék által különösen kinevezett békéltető : de az osztrákok őt elfogadni semmikép sem akarák ⁶⁾. A király és az osztrákok részéről Cillei vezérelt mindent, ő adta a császári követeknek a feleleteket ⁷⁾. Még az alkudozások megnyitása előtt nagy vita támadott volt az uti- és bátorságlevelek felett; a császár öcscsének aláírása alatt azokat elfogadni nem akará, nehogy őt önállásu fejedelemnek és gyámságától fölmentettnek elismerni láttassék. Végre a közbenjárók neve alatt adattak ki azok ⁸⁾. Később új vetekedés támadott az iránt, hogy az egész országos ta-

Böhm. VIII. d. 501. l. — A cseh követség fejét *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. 415. l.* Alschio de monte stellarum (Sternberg Alesnek) nevezi.

¹⁾ Ezen örvendetes eseményről kevés napokkal azután Hunyadi Pozsony városát külön levél által tudósítván, meghagyja annak, hogy az azt vivő Györgyi Bodó Gergely budai várnagyot illően ajándékozza meg. Datum Wienne in festo b. Thomae martyris (dec. 29-dikén) 1452. *Oklevéltár CLXXII. sz.*

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 411. l.* és *Frehernél II. d. 60. l., Bonfin III. tiz. VII. könyv, 345. l.*

⁴⁾ *Kurz, Gesch. Fried. IV. I. d. 136. l.* Hasonl. *Julius Caesar VI. d. 307. l.*

⁵⁾ *Kurz e. h.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boj. LX. fej. 64. l.*

⁷⁾ *Bonfin e. h.*

⁸⁾ *Kurz e. h.*

nács előtt jelenjenek-e meg a császár követei, vagy magánosan adják elő kívánságaikat. Aeneas Sylvius bizván elragadó ékesszólásában, az elsőt sürgette, mondván: „Miután nyilvánosan csufolták meg a császárt, nyilvánosan menjen annak védelme is.“ A közbenjárók ellenben a személyes kitörésektől félve, nem láták tanácsosnak a császári követek megjelenését az országos tanács előtt. E mellett az osztrákok azt kívánták, miszerint László királynak jövőendő állása vétessék mindenek előtt tanácskozás alá; a császár meghatalmazottjai ellenben mind addig nem akartak semmibe ereszkedni, míg uroknak elégtétel nem szereztetik. A közbenjárók csak bajjal tudták arra bírni a feleket, hogy kívánságaik külön, de egy időbeni kinyilatkoztatásában megnyugodjanak. Alig voltak ezen előleges kérdések tisztába hozva, új akadály mutatkozék, a szövetségesek a cseh és morvák eltávoztása miatt nem akarván semmi további alkuba bocsátkozni. A császáriak ebben árulást és csalást láttak. Végre a szövetségesek engedésre biratván, ezen kérdés is elintéztetett, de az elmék fel voltak hevülve ¹⁾. Növelte a bajt egy kedvetlen összeütközés a magyar követség és Aeneas Sylvius közt.

Ez ugyanis mindenek előtt a magyarokat kívánta volna részére megnyerni; azért a kormányzó szállásán, hol ünnepélyes komoly gyűléseikben tiszteletre méltó tanácsot képeztek ²⁾, fölkeresé őket, és ajánlá nekik a császár jogait, követeléseit és kívánságait, kikelt az osztrákok törvénytelen cselckvésmódja ellen, és kéré őket Fridrik ügyének felfogására, megjegyezvén többi közt, hogy a császárnak nincs semmi baja öcscsével, klt, mint közel rokonát, mint fiát, szeretett mindig és szeret még most is. De ezek minden egyoldalú alkudozást gondosan kikerülendő, az ajánlatot hidegen fogadák, és a követségnek értésére adák, hogy az egész dolgot királyukkal, kiknek rendeletére jöttek Bécsbe,

¹⁾ *Kurz e. h.*

²⁾ *Viri graves et aspectu venerabiles magnum et venerandum senatum representantes. Aeneas Sylvius e. h. 438. l.*

közlendik, és magokat parancsaihoz alkalmazandják. Aeneas Sylvius és társai ezen feleletet gőgösnek találván, minden további szóváltásokkal felhagytak, és elégedetlenül távoznak el¹⁾.

A dolog érdeme feletti alkudozások illy kedvetlen előzmények után indultak meg. A szövetségesek külön tanácskozásaiban a király is megjelent személyesen, az első helyet jobb keze felől tiszteletből Hunyadinak rendelé. A további alkudozásokban is új meg új akadályok fejlődtek ki; azért a tanácskozások hosszasan is tartottak, melly idő alatt a választott bírák gyakran kirándultak Bécs-Ujvárosba a császárhoz, ki akkor ott némelly dolgokban székelt, e mellett pedig ifjú feleségének mulattatására szinte naponként harczjátékokat rendeztetett²⁾. Fridrik követei mindennek előtt a királynak az ujvárosi pontok ellenére Bécsbe vitelét hozák panaszképen szóba; a neustadti egyezés egyébiránt írásba nem lévén foglalva, rövid és száraz volt erre a felelet: László törvényes idejét elérvén, oda mehetett, a hova tetszett³⁾; de különben is az egyezkedésre rendelt idő már eltelt. A császár követi erre élesen jegyzék meg, hogy e szerint az osztrákok előtt nincs ereje sem ígéretöknek sem hitöknek; miután a neustadti egyezést, mellyet jobbjai oda nyujtásával erősítének meg, nem csak e részben hanem annak minden pontjaiban olly önkényesen megsértették, most pedig illy nevetséges ürügy alatt kívánnának minden további alkudozásoknak véget vetni.

A közbenjárók csak bajjal tudák a mind inkább és inkább felhevülő elméket lecsillapítani és a dolgot oda vezérelni, hogy mindegyik fél külön és minden további feleselések elkerülésével adja elejökbe követeléseit, mellyeknek

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h. 412. l.*

³⁾ *De Roo, Hist. Austr. e. h.* — „Cillei, ugy mond *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LX. fejt.*, büszkén felelt úgy mint győztes meggyőződöz. *Pessina, Mars Morav. 664. l.*

összevetéséből ők dolgozhassák ki az egyesség pontjait. Erre a császári követek urok nevében öcsese nevelésére fordított költségeinek, a háboru által okozott kárainak megtérítését és a gyámság visszaadását sürgették. Az osztrákok mind ezekről mitsem akarnak tudni, sőt még a császár által gyámsága alatt elzálogosított némely fejedelmi várak visszaváltását követelik: mivel ő ezen idő alatt többet bevett 500,000 aranyból, mellyből bőven kitelt a László nevelésére megkivántató költség, és így az elzálogosításra épen nem volt szükség. Végre még is a közbenjáró bírák unszoló kéréseire megegyeztek 80,000 forint fizetésében, még pedig 30,000-nek az elzálogosított várak visszaváltására, 50,000-nek Fridrik többi követelési fejében.

Sokkal nehezebb volt a császár és a magyarok közt fenforgó kérdések elintézése. Ezek a korona és a magyar várak feltétlen kiadását sürgették, mit Fridrik egyenesen megtagada, a várak egy részén zálogképen fekvő és ezek másik részének megvívására fordított pénzének előleges lefizetésétől elállani nem akaráván. Ezeket ugyanis állítása szerint, rabló és ősi birtokait pusztító tulajdonosaiktól kénytelen volt fegyverrel elvenni, hogy alattvalóinak nyugodalmat szerezzen: miután a magyarok a török háborúval elfoglalva, azoknak megzabolázására elégtelenek voltak, és így az Ulászlóval kötött egyezés erre neki hatalmat adott. Sikertelen hozák föl a magyar követek, hogy Erzsébetnek nem állott hatalmában a kérdéses várak elzálogosítása, hogy Magyarországon nem szabad idegennek fekvő jószágot szerezni, hogy a rablásokra maga Fridrik adott alkalmat Garai László törvénytelen elfogása által, hogy végre az Ulászlóval kötött egyezésre nem hivatkozhatik, mivel ezt maga megszegte. A császár követi tántoríthatatlanak maradtak előbbi nyilatkozatuk mellett, más felől a magyarok sem akartak semmit is közelíteni. Így a választott bírák kénytelenek valának ítéletet hozni, melly szerint László király átengedi a császárnak és örökösének 50,000 forint zálogban Fraknót, Sopront és Szaryköt. De a császár

a kiváltáskor ezen öszvegnél többet semmi szín alatt sem követelhet; addig is kénytelenek ő, vagy azok, kiknek ezen birtokokat átengedi, magokat a magyar törvények és bírák alá vetni, a magyar harminczadokat, a magyar só kirekesztő árulását megszenvedni, a tizedet és minden más adózásokat, mellyek eddigelő divatban voltak, jobbágyaik által megtétetni, sőt a királyi jószágokra ezután rovandókat is illő erányban rajtok felszedetni, és a királyi kincstárba szolgáltatni. Kis-Martont Eizinger Konrádtól, Koboldt Weisspriachertől azon öszveg letétele mellett váltja vissza a magyar király, mellyben az nekik átfuratott. Kaczensteinnal, Bernsteinnal és Lanzsérral tehet László király, mit akar; mert a császár nem gondol velök, sőt Kaczensteint soha sem is birta. Mind ezek után Fridrik császár minden további követelés nélkül visszaadja a magyar szent koronát, Köszeget és Rohoncztot.

Ezen föltételekkel és ítéletekkel kimentek a követek Neustadtba Albert határgróffal együtt; de a császár ezekkel nem volt megelégedve és még mind a gyámság folytatásáról, nagy kármentesítésről, sőt még példás büntetésről is álmadozott. Erre a brandenburgi fejedelem nem tudá békételen fölhevülésének parancsolni. „Mi, ugy monda ő, megtettünk, mit lehete, ezen föltételes béke, vagy tüsténti háboru közt áll a választás.“ Aeneas Sylvius a császárt megnyugtató és az első választására birandó, egész ékeszölését kimeríté; de végre a császár fölbosszantva, háládatlansággal és árulással vádolva bocsátá el őt. Éjjel azonban, indulatai lecsillapodván, épen akkor megérkezett öcsce Albert unszolására megváltoztatá szándékát. A békelevél ennek közbenjárására ¹⁾ a meghatározott pontok szerént elkészült, és Bécsbe küldetett. Itt új akadály adá elő magát. Cillei Ulrik, Hunyadi távollété t használandó, Magyarországra

¹⁾ Maga az egyező-levél is mondja mindjárt első soraiban: „Fridrik császár és László király közt némelly kedvetlenségek és egyenetlenségek támadván, azokat a mai alúlrít napon Albert osztrák fejedelem következő módon intézte és igazította el.“

ment volt hivatalos foglalatosságok színe alatt, detulajdonkép, hogy az elégedetlen nagyokat a kormányzó ellen ingerelje s a békét a nem kevésbé gyűlölt császárral gátolja. László, távollétében, mitsem akart tenni és a békelevél aláírását is megtagadá a választott bírák és a magyar követek minden unszolásai mellett is. Később ugyan visszajött a hatalmas gróf, de a béke és háború közt ingadozó állapot folytatását céljaira nézve hasznosnak látván, a tárgy béfejezését mindenféle ürügy alatt húzta halasztotta, míg végre is mi sem lett belőle ¹⁾, és az egész gyülekezet egy fegyverszünet megállapítása után június 11-kéig 1453. eloszlott ²⁾.

Még jóval az özvejevétel eloszlása előtt, január első felében 1453. ³⁾ lemondott Hunyadi a kormányzóságról ⁴⁾,

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. c. h. 438. l.* Hasonl. *Fessler IV. d. 745. l.* — *Ebendorfer, Pez Jeromosnál II. d. 873. l.* és *de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 213. l.* azt állítják, hogy a magyarok és osztrákok sokalták a Fridriknek a várakért fizetendő özvevet, és azért nem fogadtatott el a békejavaslat. — *Pez Jeromosnál II. d. 557. l.* All ezen békepontokról készült iromány Albert főherczeg nevében: *Zu der Neustadt an Mittichen nach dem heiligen Palmtag (mart. 28-dikán).* — *Kurz, Gesch. Fried. IV. I. d. 148. l.* egy más illy levélről is emlékezik, melly, ugy látszik, az eredeti, és a másik csak ebből íratott le, még pedig, mint ő állítja, Bécsben, *Geben Montag nach den Palmsontag (mart. 26-kán) 1453.* — *Häberlin, VII. d. előbeszéd XXV. l.* a Pez által adottat csak javaslatnak, Kurz a magáét valóságos békelevélnek tartja. *Chmel, Mater. II. d. 46. l.* közli egész kiterjedésében a Kurz által említettet is, *Zu der Newnstadt an Montag nach den heiligen Palmtag 1453.* — *A Hist. Duc. Styriae III. d. 463. l.* Lapicz kéziratára utalva azt állítja, hogy Fridrik az alkudozásokat azért szakasztotta oly rögtön félbe, mivel Zsigmond és János bazini grófok, Nicolsburgi Lichtenstein Henrik, Stubenberg Ulrik, Emerbach vagy is inkább Eldernach Berchtold és Paunkircher András ellene fegyvert fogtak.

²⁾ *Engel c. h.*

³⁾ Hunyadi még dec. 29-dikén 1452. adta ki kevéssel ezelőtt említett utolsó ismeretes levelét, mint kormányzó. *Oklevéltár CLXXII. sz.*; már január 24-dikén László király Pozsonyban volt, mint mindjárt meglátjuk.

⁴⁾ *Bonfin, III. tiz. VII. könyv, 345. l.*

látván ellenségének napról napra növekedő befolyását. Az udvar terén (am Hof) a karmelhegyiek mellett ¹⁾ volt e végett a hely fényesen elkészítve. A király, Lajos bajor, Albert brandenburgi, Károly bádeni fejedelmek társaságában, magyar és osztrák nagyaitól s a bécsi tanácstól környezve, jelent meg a számtalan sokaság közt. Helyét a tündöklő arany trónon elfoglalván ²⁾, Hunyadi eddig viselt kormányzói hivatalát megköszönte, és előtte térdre ereszkedvén, kezeibe letette ³⁾. A király azonban őt mindjárt fölemelte és igen hízeglő kifejezések közt ország főkapitányának nevezte, az ország jövedelmeinek kezelését is rá bízta, s őt egyszersmind az erdélyi vajdaságban megerősítette ⁴⁾; mi által az országban a főhatalom tovább is nagy

¹⁾ Magno in foro apud Carmelitas *Arenpeck*, *Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 1259. l.* és *Aeneas Sylvici Frehernél II. d. 60. l.*, alto in fano *Turóczi IV. rész, LI. fejt.*, Hohermarkt *Engel e. h.*, in Plaza, quae Curia vocatur *Ebendorfer Pez Jeromosnál II. d. 872. l.*, auf den Hof *Fessler IV. d. 749. l.*

²⁾ *Arenpeck e. h.*

³⁾ Ezen beszédet előadja *Bonfin III. tiz. VII. könyve, 346. l.* — Csodálkozni lehet, hogy a szorgalmas *Pray Évkönyveiben* ezen lemondásról semmit sem mond, bár azt minden hazai íróink egyezőleg állítják, és a beszercezi grófság ünnepélyes adományozását ő maga is említi *III. d. 125. l.* Követi őt ebben valamint mindenben *Fessler e. h.*

⁴⁾ Számos oklevelekben fordul elő ezen időtől fogva mint ország főkapitánya; ritkábban nevezi magát egyszersmind a királyi jövedelmek kezelőjének (Nos Joannes de Hunyad perpetuus Comes Bistriensis ac Capitaneus Regiae Majestatis in Regno Hungariae constitutus, administratorque Proventuum Regalium). Hogy őt már Bécsben praesente praelatorum baronum et nobilium regni nostri jam facti (fati) Hungariae multitudine copiosa — — ipsum regimen ac etiam omnia proventuum et utilitatum ejusdem regni nostri levationem et perceptionem rá bízta, maga László király mondja egy később 1454. kelt levelében *Praynál, Annal III. d. 152. l.* Bizonyítják ezt több rendeletei a királyi jövedelmek iránt; így egy márt. 30-kán (Datum in oppido Jauriensi predicto sub appensione Sigilli nostri in die parasceue) 1453. kelt levelében a győri érkanonokshoz tartozó Bálon helységet Győr vármegyében István király kiváltásglevele nyomán felmenti a kamaranyereségtől és minden más a

részént kezében maradt. E mellett a király kégyelmének bővebb bizonyosságul, nagyainak, különösen Cilleinek, k

kincstárt illető fizetésektől, sőt még az esztergomi érseket illető dézmától is. *Oklevéltár CLXXXIV. sz.* Igy pár évvel később 1455. a széki királyi sókamarából a kolosvári minorita kolostornak bizonyos mennyiséget rendel adatoi, bár magát ezen levélben egyedül beszercezi örökös grófnak nevezi. *Fridwaldszky, Minér. 164. l.* — Az erdélyi vajdaság megtartásának kevesebb nyomai vannak: de még is némelly egyes levelekben él ezen czímmel is. — Alkalmasint a nagy hatalomkör, melly e szerént rá ruháztatott, bírta *Bonfini, Turóczi és Arenpéckel e. h., Ranzant, Ind. XXV. 189. l., Chron. Cill. Nro. 1. 2. Annal. Styriae III. 94. l., de Root, Hist. Austr. VI. könyve, 212. l., Pethő Magyar Krónika 74. l. és Ortelust 47. l.* azon állításra, hogy László király Hunyadi akkor máigban a kormányzóságban erősítette meg. *Palma, Notit. Ret. Hung. II. d. 283. l.* ezen tény bővebb bebizonyítására utal V. Lászlónak egy 1454. kelt és általunk épen most említett levelére *Praynál, Annal. e. h.*, mellynek czímé ez: Ladislaus Rex Gubernatori Regni Hungariae: de ezen czím csak későbbi hozzáadás; e mellett Pray azt a műlki kéziratokból, mint maga mondja, egy igen hiányos másolat után közli. E szerént Hunyadi ezen időtől fogva kormányzó czím alatt semmi oklevélben sem fordulván elő, a mondott egykorú íróknak a kormányzóságban megerősítésére iránti előadását *Katonánál VI. d. 882. és kör. l., Hormayrral, Oest. Plutarch II. d. 140. l. és Engellel e. h.* méltán tévedésnek mondhatjuk, annyival inkább, mivel Hunyadi több oklevelekben fordul elő mint hajdani kormányzó. Igy például Hunyadi tulajdon levelében a beszerceiekhez in festo beatae Mariae Magdalénae (jul. 22.) 1455. ily czímezi magát: Joannes de Hunyad pridem Regni Hungariae gubernator nunc vero perpetuus Comes Bistritziensis et supremus Capitaneus Regiae Majestatis in Regno Hungariae; megvan *Ungr. Magaz. I. d. 60. l.* és Cornides kézírataiból XI. d. *Katonánál, VI. dar. 883. l.* Maga a király ily szól felőle a görgényi és dévai urodalmak adománylevelében *Spieß, Aufklaer. 268. l.* és a beszercezi grófságról keltben *Oklevéltár CLXXXIV. sz.* totius Regni Hungariae usque ad haec tempora Gubernator, a czímer bővítéséről szólóban *Spieß, Archiv. Nebenarbeiten 177. l.* pridem Regni Hungariae Gubernator, hasonlólag a Talmácsról szóló adománylevelében a szászok részére *Fejérenél Auth. Dipl. 155. l.* és a Bolvács és Zaltve helységeknek adottban *Oklevéltár CLXXVIII. sz.*, mellyekről mindjárt bővebben. Egy levélben *Korachichnál is Form. Sobenn. 344. l.* Regni Hungariae Gubernator, nunc vero perpetuus Comes Bistrit-

még jónak látta a népszerű Hunyadival kíméletesen bánni, tanácsára ¹⁾ besztercei örökös grófnak ²⁾ is nevezte ³⁾; később

ciensis. *Aeneas Sylvius* is mondja egy levelében (*Epist. CXXVII. 657. l.*) róla: qui quondam Gubernator fuit, nunc Capitani nomen tenet; a levél alatt ugyan 1444. van; de hibásan, mert annak egész tartalma mutatja, hogy 1454-nek kell állani. Végre *Dukasz* is nyilván mondja *XXXVIII. fej. e. h. 123. l.*, hogy Hunyadi ekkor valószínűleg megszűnt kormányzó lenni. *Gustermannak I. d. 262. l.* Katona megczáfolására felhozott azon okoskodása, hogy pridem nem csak *azelőtt*-et vagy *hajdant*, hanem *régóltát* is tesz, nem sokat bizonyít: mert nem mindenütt fordul elő ezen szó, és a hol előfordul is, annak öszveköttetése bizonyítja, hogy azon valószínűleg ez-eltett vagy hajdant kell értenünk. Egyébiránt midőn *Turócsnál IV. rész, LI. fej. 266. l.* ezt olvassuk: et temporaneam gubernatoris dignitatem praedictam — in perpetuum commutavit haereditatem, melly szavakban *Gustermann e. h.* a kormányzói hivatalnak Hunyadi személyében megörökítését látszik keresni: vissza kell emlékeznünk V. Lászlónak a besztercei grófság iránt adott és *Pray* által *Annal. III. dar. 128. l.* töredékben, általunk pedig *Ohleóltár CLXXIV. sz.* egész kiterjedésében közölt adománylevelének e szavaira: volentes dignitatem illam gubernatoris temporaneam in aliam perpetuam commutare; mi bennünket meggyőz, hogy itt Turócsi is a perpetua haereditason ugyancsak a besztercei grófságot értette. — *Bonfin e. h.* és utána *Pethő 74. l.* valamint a *Cillei Évkönyvek 1. és 2. szám alatt, Annal. Styriae III. d. 94. l.* még azt is állítják, hogy ezen alkalommal még két más kormányzó is neveztetett ki, Podiebrád Csehországra, Cillei Osztrákhonra nézve. De Podiebrád valamivel később erősfittetett meg a kormányzóságban, mint annak idejében meglátjuk; Cillei befolyása pedig nem volt egy országra, vagy tartományra szorítva.

¹⁾ *Fessler* ugyan *e. h.* azt állítja, hogy mind ezen megtiszteltetések azalatt történtek, míg Cillei Magyarországon volt és akarátja ellen, a magyar követséggel fent volt főpapok, a kormányzó barátai, tanácsára: de ez ellenkezik az egykorú frókkal. Cillei kirekesztő befolyása meg volt ugyan állítva, de mégis nem mert még most a hatalmas Hunyadival egyenesen szembe szállani; ezen külső megtiszteltetésekkel reménylette őt elalattatni, hogy titkos cselszövényeit annál biztosabban folytathassa.

²⁾ Nösterland *Ortelius redicivus 47. l.* és utána *Fessler e. h.* — *Pethő e. h.* besztercei ispánságról szól; Grafschaft Pistreecz, alt Neusal in Slavonien, a *Cillei Évkönyvek 1. és 2. sz.* szerint *Annal. Styriae III. d. 94. l.*

³⁾ *Bonfin, Turócsi e. h.* és *Aeneas Sylvius Frehernél II.*

pedig az örökös grófi méltóság megkülönböztető jeleivel a sz. István egyházában nagy sokaság előtt ruházta fel ¹⁾, az ezekről szóló oklevél kiadását igérvén, mihelyt Pozsonyban a magyar karok és rendek neki hűséget esküsznek.

A magyarok ugyanis nagyon ohajtották királyuknak országukba minél előbbi jövetelét és ősi szokás szerinti megkoronáztatását, az előbbenit törvényesnek, érvényesnek nem ismervén. Ezt sürgeték a csehek is, Eizingertől segítve ²⁾. De ennek befolyása már nagyon csökkent, Cillei kezében volt az egész hatalom. Meghallgattattak még mellette a magyar dolgokban Hunyadi, a csehekében Po-diebrád ³⁾, de az csupán a külső illedelem fentartása tekintetéből, ennek szerepe pedig alárendelt volt; Cilleitől függött minden. Ez pedig most főként a magyarokat kívánta megnyerni, jövőendő nagysága iránti híú terveinek alapját általok elkészítendő. Ezeknek ígértette meg tehát fejedelmi öcsésével minél előbbi hozzájok menetelét, de a csehek elkedvetlenítésének kikerülése tekintetéből olly föltétel alatt,

d. 60. l., ki szerint László király ez alkalommal Hunyadit ad principatus honorem evexit, mit tennie e helyen nem állott hatalmában; mivel a magyar királynak nem szabad a német birodalomban felségi jogokat gyakorolni.

¹⁾ *Arenpeck és Bonfin e. h. — Gebhardi IV. d. 321. l.* azt állítja, Bonfinra utalva, 559. l., hogy Wład Drakulnak, — ki Dánt török segítséggel elkergette volt és a kívül mind e mellett Hunyadi idő közben nem csak megbékélt, hanem egy rokonát adván hozzá feleségül, közelebb szövetségre lépett, — követsége is, melly által a királynak meghódolt, jelen volt Hunyadi kíséretében. De Wład maga s nem követsége, mint alább meglátjuk, csak Pozsonyban jött a királyhoz.

²⁾ *Dubrav, Hist. Boj. XXVII. könyv, 271. l.*

³⁾ Azért mondja a magyar udvar titkaiba nem egészen avatott *Aeneas Sylvius, Hist. Boj. LX. könyv, 64. l.*, hogy ezen triumviratus igazgatott mindent. Hasonlót állítanak alkalmasint utána *Naucleus, Gen. XLIX. 954. l., Cochlaeus e. h. 383. l. és Curaeus, Annal. Siles. I. d. 261. és 262. l.* Hasonl. *Bonfin és Turóczi e. h.*

hogy ez uttál Pozsonynál tovább nem megy, és onnan visszajövén, a cseheket látogatja meg ¹⁾).

Míg Fridrik személyének és egész családjának ezen megaláztatását a három századdal ezelőtt Barbarossa Fridrik által fölvetett, két század mulva pedig Habsburgi Rudolf által megújított, főhercegi czímnnek újabb megerősítése által akarta a világgal elfelejtetni ²⁾): László király január végén Pozsonyba ment ³⁾), hol várta őt Wlád oláh vajda is neki szerencsét kívánni ⁴⁾), és a hol az ország rendei a kiírdétett gyűlésre számosan jelentek meg, különösen a

¹⁾ *Bonfin III. tiz. VII. könyv, 349. l. és Dubrac e. h.*

²⁾ *Hormayr, Gesch. von Wien III. d. III. köt. 149. l. Hasoul. Pfeffinger, Vitr. illustr. II. d. 16. és köv. l., Hanthaler Rec. Archiei Campilii I. d. 201. l., Struvius, Juris Publ. prud. 475. l. és Hormayr, Archiv. 1816-diki foly. 479. l. — Az erről szóló oklevél megvan Kulpisnél *Script. Germ. Diplomata 7. l., Lütgnél, Reichs-Arch. Pars Spec. Cont. I. Abtheil. IV. Absatz. IV. 33. l., Schönlebennél, de Orig. gentis Habsburg VI. fej. 109. l., Dumontnál, Cod. Dipl. III. d. 2. oszt. 194. l., Schrötterernél, Erste Abhandl. aus dem oest. Statsrecht 202. l. és Kursnál e. h. I. d. 155. l.* Legujabban kiadta azt *Chmel, Mater. II. d. 36. l.* Fridrik azonban ezt csak azon fejedelmekre szorította a Habsburgi-házból, kik Stájerországot, Kärnthent és Kraint birják *Schrötterer e. h. 57. l.* Öccse Zsigmond kérésére kiterjesztette rá is 1477-ben. *Schrötterer e. h., Frölich, Archontol. Carinthiae I. d. 131. l.* Fridrik maga ritkán élt vele, még ritkábban öccse Albert. *Schrötterer e. h. 59. és 61. l.* Pénzen legelőször használta Zsigmond *Herrgott, Mon. autg. Dom. Austr. II. d. 1. és 2. l., Schrötterer e. h. 64. és 65. l., Annal. Styr. III. d. 463. l., Julius Caesar VI. d. 160. l.* Erről hosszasan értekezik *Frölich e. h. pars post. 139. és köv. l.* Hibáz *Mezerey, Hist. de France VII. d. 244. l.* azt állítván, hogy ezen czímet Fridrik 1488. adta hájának, midőn fiával Miksával második feleségül akará vétetni Ferdinánd arragóni király és Izabella kasztíliai királyné leányát.*

³⁾ *De Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 212. l.* — Még január 18-dikán Bécsből éreztette kegyelmét Zweil és Klosterneuburg városaival; már január 23-kén Pozsonyból teszi ezt Ens városával, mind a három levél megvan a csász. titkos levéltárban Bécsben. *Lichnorsky VI. d. CLX. és CLXI. l.*

⁴⁾ *Turóczi IV. rész, LIII. fej. 268. l.*

vármegeyék követeik által ¹⁾). Itt, úgy látszik, az új király iránti kímélésből új koronázásról többé nem volt szó, és László, uralkodása idejének diplomai számlálását az előbbinél kezdte, a nélkül hogy abban valaki fennakadt volna ²⁾). Bár még élte idejének 13-dik évét csak 20 nap mulva töltötte volna be ³⁾): uralkodásának valóságos, még pedig a karok és rendek megegyezéséveli átvételének jelétül, ezeknek kérésére megígérte, és hittel is fogadta, hogy az országnak mind azon szabadságait, kiváltságait, törvényeit és szokásait, mellyek Albert és Zsigmond idejében divatoztak, szentül fentartja, az ország határait nem csak meg nem csonkítja, hanem tehetsége s ereje szerént oltalmazandja, sőt a mennyire lehet terjesztetni ügyekszik ⁴⁾). Más felől az országnak mind világi, mind egyházi főrendei,

¹⁾ *Arenpeck* szerint *Chron. Austr. Per Jeromosnál I. d. 1259.* I. Hunyadi ezen országgyűlés kezdetével az alföldön tartózkodott, és nem akart azon megjelenni, tudván, hogy sok magyar nagy, különösen Cillei, ellenséges indulattal viseltetik iránta. Később azonban különös bátorságlevelét nyervén, bőjtben (sacrae quadragesimae diebus) megjelent azon. Szinte szóról szóra *Turóczi* is mondja *Schwandtnernél I. d. 268. l.* Eisdem vero in diebus dominus Comes Bistricensis partes Regni inferiores lustrabat. Sciebat enim plurimos Dominos de Hungaria et maxime Comitum Ulrichum, non recta ad ipsum esse voluntate. Metuebatur igitur, ne apud regem coeacta ipsi insidias tenderent, in quas si incaute graderetur, de facili cadere posset. Salvi tandem conductus sub securitate ipsis sacris quadragesimalibus diebus dominus Comes Bistricensis, ac magnifici potentisque in Regno viri Thomas Zeckel prior Auranae, Wlad Transalpinarum partium Vayvoda, Ladislaus de Kauisa et Sebastianus de Rozgon nobilesque Hungariae multi — — — ad regem venerunt. Amabant hi magnates Dominum Comitem et pro illius vita vitam suam in discrimen ponere non formidabant. Ebből, de helytelenül, kívánja *Engel, Gesch. d. Wal. u. Mold. I. d. 172. l.* következtetni, hogy Wlad atyafiságban volt Hunyadival. Ezen egész előadás igen zavaros, úgy hogy arra mitsem építhetünk, és a dolgot ide semmi esetre sem tehetjük.

²⁾ *Engel e. h. 171. l.* és *Palma, Notit. Rer. Hung. II. d. 179. l.*

³⁾ *Fessler e. h. IV. d. 752. l.*

⁴⁾ Az országgyűlési végzések *1. cikkje és bérekesztése*, hol a Bécsben tartott generalis conventusról is van szó.

az országos tanácsosok, és a vármegyék követei az ifjú királynak hűséget és engedelmességet esküdtek ¹⁾). Első nyoma a karok és rendek országgyűlési hódolatának.

E mellett minden, Albert halála óta Ulászló király mellett és László ellen tett, ügyekezetek elfelejtése rendeltetett; minden, Erzsébettől vagy Ulászlótól nyert, adománylevelek megsemmisítettek, a kormányzó által adottak tovább is magok erejében hagyatván; minden a hazai törvények ellenére épített várak, és erősségek hazaárulás büntetése alatt a felföldön tizenegyed, az alföldön nyolczad napig laetarevasárnap után lerontatni, minden elrablott birtok, jószág, egyházi vagy világi haszonvétel ugyanazon idő és fenyték alatt törvényes tulajdonosainak visszaadni határoztatott; az ellentállók megfélése a közelebbi, Fejérvárratt tartandó és 40 nappal előbb hirdetendő, országgyűlésre halasztatván, hol mind azon tárgyak is, mellyek most el nem végezettek, fel fognak vétetni. A törvényes idézések meghagyattak az eddigi gyakorlat szerint, de minden új és szokatlan sarczolások szoroson eltiltattak ²⁾). Giskra a köz kívánság

¹⁾ Az országgyűlési végzések 2-dik czikke és bérekeztése, *Engel e. h., Pray, Annal. III. d. 128. l., Katona VI. d. 865. l.* Az országgyűlésen a rendek által egyenként letett esküről emlékezik *Haselback is Pes Jeromosnál II. d. 872. l.*

²⁾ Ezen országgyűlési végzések megvagnak törvénytárunkban; innen közli *Katona VI. d. 896. l.* Mosóczi azokat később fedezte fel, s azért a törvénytár első kiadásában nem a maga sorában hanem az Ulászló VII-dik végzeménye után adja elő. *Kovachich, Suppl. ad Vest. Com. II. d. 117. l.* Az eredetimegvolt néhai Koppi Károly tanár urnál és tökéletesen megegyezett a törvénytárban lévő lenyomásával, kivévn a keltet, *Kovachich Vest. Comit. 281. l.*; most a nemzeti muzeumban van. *Kovachich Jos., Lect. rar. 20. l.* A törvénytárban a kelet így áll: *Posonii in festo b. Dorotheae virginis et martyris* (febr. 6.); az eredetiben így: *Datum Posonii feria secunda ante festum purificationis b. Mariae virginis* (Jan. 29-dikén) *Ugyanő 95. l.* Hitelességét sokan kétségbe vonják, *Joannes Jony, Comment. Hist. Jurid. Sectio 2. §. 20.*, mivel Verbőczy nem említi II. 6. és a törvénytár mutató-táblájában (*Cynosura*) sincs róla említés: de ezen okok czáfólásra nem méltók. *Cziráký, Hist. Jur. 102. és köv. l.*

szerént pénzzel lévén kielegítendő ¹⁾, e végett egy segedelem rendeltetett még ezen országgyűlésen, vagy, mi valószínűbb, kevéssel az után maga a király által, minden kaputól egy forintban, minden innen huzandó következtetés nélkül az ország szabadságaira nézve ²⁾.

Cillei még most sem vélte czélszerűnek Hunyadi ellen nyilván föllépni, sőt külsőkép iránta még mindig a legnagyobb tiszteletet mutatta. Ennek lehete tulajdonítani, hogy ezen alkalommal, még az országgyűlés folyama alatt, nem csak a besztercei grófságról szóló oklevél a Bécsben adott ígéret szerént valósággal kibocsátatott ³⁾, hanem a Hunyadi-család ősi czímere is külön okmányban megbővítte-

¹⁾ Engel c. h.

²⁾ Bizonyítja ezt László király levele, mellyben ezen segedelem minden kaputól egy forintban Heves, Borsod, Zemplén, Abauj, Torna, Ung, Bereg és Szabolcs vármegyékre nézve átváltoztatja öt kaputól egy forintra. Igaz, hogy az ezeket magában foglaló levél, mellyet Kovachich az országos levéltárból közöl, Ulászló neve alatt kelt és 1503-ról szól: Datum in oppido nostro Perchoterdorff in festo assumptionis B. M. V. (aug. 15-kén) 1503. Regni autem nostri decimo quarto: de egész tartalma bizonyítja annak ezen esztendőre tartozását és László király általi kiadását. *Kovachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 117. l.* Ezen levél tartalma a segedelem kirendelése iránt kétséges; de még is oda látszik mutatni, hogy az a király által országgyűlésen kívül rendeltetett.

³⁾ Ezen oklevelet töredékben és számos hibákkal közli Pray, *Annal. III. d. 125. l.* úgy mint azt Palma közölte vele, ki azt megint Wagnertől kapta volt, és utána *Katona VI. dar. 871. l.* Annak sem eleje sem vége nincs, azért hibázik keltének mind helye mind ideje. Pray azt az egykorú frók állítása után Bécsbe és még 1432-re teszi; *Katona* ellenben, mivel a Hunyadi czímerének bővítéséről szóló oklevélben, melly Pozsonyban febr. 1-sején 1453-ban kelt és a mellyet Spiess, mint mindjárt meglátjuk, kiadott, de a szorgalmatos Pray még nem ismerhetett, arról, mint szinte egy időben keltről van szó, átteszi Pozsonyba és 1453-ra. *Kurs, Magaz. I. d. IV. füz. 416. l.* helytelenül állítja, hogy *Fejér Hunyadijában* azt kiegészítve adta ki; mert *Fejérnél 180. l.* csak a Déváról és Görgényről szóló adománylevél áll *Spiessből Aufklár. 267. l.* Ebben Hunyadi érdemei szinte szóról szóra ugyan adatnak elő, mint Pray töredékében, és alkalmassint ez vitte a szorgalmatos, de hazánk történeteiben nem igen jártas

tett¹⁾; ezen fölül ő maga az országhkapitányságban, a királyi jövedelmek kezelésében és az erdélyi vajdaságban megerősítettett; a görgényi és dévai urodalmakkal és némelly oláh kertületekkel Temes²⁾, valamint Rácsa és Sz.-Erzsébet helységek

Kurzat tévedésebe. Nekünk alkalmunk van ezen igen nevezetes oklevelet egész kiterjedésében és kiegészítve magából az eredetiből adhatni *Oklevéltár CLXXIV. sz.* A levél kelte így áll: Datum Posonii feria tertia proxima ante festum purificationis beate Mariae Virginis (január 30-dikán) 1453. Ezen oklevélben egycsesen mondatik, hogy az adományozás még Bécsben történt, és most Pozsonyban a számosan együtt volt karok és rendek köz kivánságára adatott ki írásban. Abban foglaltatik az eskü alakja is, mellyet Hunyadi János mint beszercezi örökös gróf letett és a mellyet annak idejében minden örökösének is le kell tenni. Közöljük egyszermind *Okl. CXCX. sz.* az erdélyi káptalan bizonyáglevelét arról, hogy Hunyadit ezen grófságba László királynak Bécsben husvét harmad napján, azaz april. 3-kán 1453. kelt parancsa következtében jul. 3-kán ugyan azon évben minden ellenmondás nélkül beigtatta. Kelt jul. 20. 1453.

¹⁾ Datum Posonii feria V. proxima ante festum Purificationis B. M. V. gloriose (febr. 1.) 1453. Kiadta ezt *Spiess, Archiv. Nebenarb. 177. l.*, innen *Katona VI. d. 865. l.* és legujabban *Fejér Hunyadijában 176. l.* Spiess kiadása némelly kihagyásokkal és helytelen olvasásokkal jött ki; azért mi ezt kijavítva adjuk az eredetiből az anspachi levelek közöl. *Oklevéltár CLXXVII. sz.*

²⁾ Datum Posonii feria tertia proxima ante festum Purificationis beate Marie Virginis (január 30-dikán) anno Domini 1453. Közli azt László királynak egy Prágában 1454. kelt és annak idejében bővebben említendő megerősítése szerint *Spiess, Aufklär. 267. és köv. l.*, valamint innen ujabban *Fejér Hunyadijában 180. l.* Spiess közlésében némelly olvasási vagy nyomtatási hibák fordulván elő, mi adjuk ezen igen nevezetes, Hunyadi érdemeit bőven fejtegető, levelet magából az eredetiből, úgy mint azt László király Pozsonyban január 30-dikán kiadta, *Oklevéltár CLXXV. sz.* A dévai urodalmait beigtatásról szóló bizonyáglevelét az erdélyi káptalannak, melly szerént az a királynak april. 3-káról Bécsben kelt parancsa következtében május 31-dikén minden ellenmondás nélkül ment véghez, kiadta *Spiess e. h. 271. l.* László királynak említett megerősítő átiratából. A görgényi vár és tartozandóságai iránt szóló, melly szerént itt a beigtatás László királynak csakugyan april. 3-dikán Bécsben (Datum Wienne tertia die festi pasce) 1453-ban kelt és az előbbivel mindenben megegyező parancsa következtében június 26-kán (feria tertia proxima post festum nativitatis b. Joan-

fele részével Tótországban, nevezetesen Körös vármegyében ¹⁾ ajándékozott meg a főpapok és zászlós urak egyező tanácsára; az ő kedvéért neveztetett ki végre kedvence, a váradi püspök, királyi cancellárnak ²⁾, idősb fia László, nem tekintvén ifúságát, horvát- és dalmátországi bánnak ³⁾, úgy hogy a Fridrik udvarában tartózkodó és épen azért a magyarországi dolgok titkos őszvefűggését kevésse

nis Baptiste) minden ellentmondás nélkül ment véghez, megvan *Oklevéltár CXCV. sz.* A temesi kiterjedett jószágok nagyobb részéről egy külön adománylevél is adatott, mint annak idejében meglátjuk.

¹⁾ Kitészik ez a császmái káptalannak october 11-kén 1453-ban kelt leveléből, mellyben bizonyoságot tesz arról, hogy László királynak Pozsonyban január 31-dikén (Datum Posonii feria quarta proxima ante festum purificationis beate Marie Virginis) 1453. kelt parancsa következtében az említett és neki adományozott helységek felébe Hunyadi Jánost sept. 26-kán (feria quarta post festum beati Mathei apostoliet evangeliste) minden ellentmondás nélkül beigtatta. *Oklevéltár CXCVIII. sz.*

²⁾ Már a Hunyadi czimerének bővítéséről szóló oklevélben, *Oklevéltár CLXXVII. sz.*, ő írja magát alá mint korlátnok.

³⁾ *Péczeli szerént Magy. tört. II. d. 237. l.* Hunyadi László már akkor horvát- és dalmátországi bán lett volna, midőn a magyar követeléssel Bécsben volt, László királyt, az árván lettét, megszabadulása után üdvözelné: de hogy ez nem így van, bizonyítják több oklevelek. Négy levélben, a mi *Oklevéltárunkban CLXVI., CLXVII., CLXX. és CLXXI. sz.*, az előbbi év végéről nevezi ő maga magát pozsonyi grófnak. Ezen fölül Gyurikovics még más három levelet közöl a Pozsony városi levéltárból csakugyan tőle megint illy czímmel, melyek közül az elsőben meghagyja Pozsony városának, hogy Hathnai László nagyszombati és Szamárdi János szakolczai kapitányok számára 14 rőf póztót vegyen, Datum Wienne die dominico proximo post festum Michaelis Archangeli (oct. 1-sején) 1452; a másodikban elismeri, hogy Pozsony városa akkor, midőn ő László királyhoz fölment Bécsbe, egy hordó ő bort adott neki, mellyre 27 arany forintot és 7 állért költött, Datum Posonii in festo S. Calixti (oct. 14-kén) 1452.; a harmadikban meghagyja az említett városnak, hogy Ulrik nevű kebelökbeli szüca-masternek a tőle vásárlott bőrkért 11 arany forintot fizessen, a harminczadi jövedelmekbe annak idejében beszámístandót. Datum Posonii feria quarta proxima ante festum b. Thome apostoli (dec. 20. és nem 18-kán mint Gyurikovics határozza meg) 1453. *Tud. Gyűjt. 1836. IV. füz. 105. l.* Ezen leveléből nyilván kitészik, hogy sept. 22-dike és dec. 20-ka közt

ismerő Aeneas Sylvius, a külső szfn által megcsalatra, hazánkban mindennek Hunyadi kivánsága szerénti folyását

Hunyadi László még csak pozsonyi gróf volt. Legelső előttem ismeretes levél, mellyben ő mint horvát- és dalmátországi bán fordul elő, az, melly által Pozsony városát tudósítja hogy kivánságához képest atyja, Kothvicz nevű háziemberét 6 lovaggal Nezierbe küldötte az ottani szeker őrzésére, Scriptum Jaurini in die parasceve (martius 30-kán) anno Domini 1453. *Oklevéltár CLXXXII. sz.* — Ezután több levelekben fordul elő ezen czímmel mint különösen abban, melly által Pozsony városát tudósítja, hogy ő ugyan kivánságára megigérté volt, hogy addig, míg atyjával találkozhatik, a Nezierbe küldött Gothvicz zsoldját kifizeti; miután azonban most közelebből atyja által ugy értesítettett, miszerint ezen zsoldfizetés a várost illeti, felszólítja a mondott várost, hogy azt jövendőre tegye meg. Ex Tyrnavia in profesto beatorum Philippi et Jacobi apostolorum (april. 30-dikán) anno Domini 1453. *Okl. CLXXXIV. sz.* — Valamint abban is, melly által ugyanazon várost felszólítja, hogy Myssel nevezetű nagyszombati zsidót a tőle követelt 60 arany forint-ra nézve addig ne háborítsa az ő kedvéért, míg ez ügye iránt a királyhoz nem folyamodik. Ex Tyrnavia in die inventionis crucis (május 3-dikán) 1453. *Oklevéltár CLXXXVI. sz.* Ezek egyszersmind bizonyosságot nyújtanak arra is, hogy Engel, *Gesch. v. Dalm., Slav. u. Croat. 593. l.* hasonlólag hibáz, midőn azt állítja, miszerint Hunyadi László csak 1454-ben lett dalmát- és horvátországi bán. Azonban ezen czímmel nem mindig ált. Így egy, az utoljára említetttel ugyanaz nap kelt, levelében, mellyben Ulrik cillei gróft barátságosan megkeresi, hogy, miután a nezideri harminczadot több másokkal, atyja az ő tudtával és megegyezésével adta Pozsony városának haszonbérbe, most pedig Giskra János ez iránt a király előtt többféle kérdéseket támaszt, ügyekednek a dolgot oda vezérelni, miként Giskra alaptalan követeléseivel elutasítatván, a mondott város tovább is megmaradjon a kérdéses harminczadok birtokában Ex Tyrnavia in die inventionis sancte crucis (május 3-dikán) anno Domini 1453. *Oklevéltár CLXXXV. sz.* csak beszercezi őrkös grófnak nevezi magát. Egy más levelében január 25-kéről (Datum Tirnavie in festo Conversionis beati Pauli apostoli) 1454. megint csak illy czímmel ált. *Oklevéltár CCII. szám.* — Ellenben egy ugyanazon évben august. 5-dikén (Ex dicta Tirnavia ipso die festi beatissime Marie Virginis de Nive anno 1454.) megint mint Horvát- és Dalmátországek bánja fordul elő. *Oklevéltár CCX.* — Ezután többé az ismeretes levelekben őt nem találjuk ezen czímmel. *Okl. CCXIV. és CCXV. sz.*

álltaná ¹⁾. De már ezen megtiszteltetésekben is észrevehető volt Cilleinek alattomos célzása. A beszterczei grófsággal az erdélyi szászokat akará Hunyadi ellen fölhevíteni, reménylén, hogy ezek soha sem engedik meg a szabad beszterczei vidéknek a Hunyadi-család birtokába meneteletét ²⁾. Bár az ősi czímeréhez, a szájában arany gyűrűt tartó hollóhoz, adott veres oroszlány fejér mezőben, melly egyik első lábával egy arany koronát emel föl, magának az oklevélnek magyarázata szerint azt képezi, hogy Hunyadi az ország, vagy korona jogait vitézül oltalmazta és László királyt országa birtokába helyeztette, a fejér mező külö-

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. 64. l.* Hasonlót mond *Arenpeck Pez Jeromosnál I. d. 1259. l.*

²⁾ *Eder* véleménye szerint *Schesaeus in Observ. 28—30. l.* a beszterczei grófság már régen megvolt, bizonyítja ezt I. Lajosnak 1366-ról szóló oklevele, mellyben a beszterczeiek szabadságait megerősíti. Később ezen hivatalt a székely grófok vagy ispánok magokhoz vonták és a beszterczeiektől a királyi bért is ők szedték föl. Ugy látszik, ezen hivatalt ruházta László király Hunyadira és maradékaira az örökös grófság nevezete alatt. Erre mutat egy ezen évben kelt és alább bővebben említendő levele *Katonánál VI. d. 883. l.*, mellyben elismervén, hogy Besztercze mindig szabad volt (*semper libera fuit civitas*), annak lakosait birtokukban, szabadságaikban meghagyja, minden adózástól, szolgálattól, munkától felmentti, csak azt tévén kötelességükül, hogy azon 60 ezüst márkából álló eastendei bért, mellyet eddig a székelyek ispánjának fizettek, ezután neki mint beszterczei grófnak adják. Honnan azt következteti említett tudósunk, hogy az inkább hivatal-adás volt fről fra, mint valóságos adomány. Azonban maga Eder hosszas vitatásai után is elismeri, hogy ezt csak a hihetőségig mutathatta meg; minthogy László királynak nevezetes oklevele, melly által Bécsben mart. 13-kán 1453. a szászokat bizonyosakká teszi, hogy őket elajándékozni és a szent koronától elidegeníteni nem fogja, ellenkezőt bizonyít: mivel a szász székeket és törvényhatóságokat egyenként felszámítván, Beszterczéről semmi említést sem tesz. *Eder, in appendice ad Schesaeum 223—240. l.* — De ha meggondoljuk, hogy említett levele által maga Hunyadi biztosította a beszterczeieket eddigi szabadságaik megtartásáról, — mi azt föltételezi, hogy másként is bánhatott volna velők, — ezen levél is inkább valóságos adományozásra mutat; annyival is inkább, hogy, ha a beszterczeiek az adomány

sen szándékának tisztaságát jelentvén ¹⁾: ugy mégis már ekkor a köz hír szerént az udvarnál a korona kívánt megtartására magyarázák ²⁾.

Ugyanez alkalommal több más kinevezések is történtek, több adományok adattak. Ujlaki Miklós macsói és tótor-szági bán, helyette Rozgonyi János erdélyi vajda, Rozgonyi Rajnald és Osvát pedig székely ispánok lettek ³⁾. E mellett Garai László nádor Lobsycza helységével Pozsega ⁴⁾, az Erzsébet iránt is mindig hű említett Rozgonyiak, kik a pozsonyi várat most a királynak átadák ⁵⁾, Sz.-Mihály és Kis-Vigmán helységével Komárom ⁶⁾, és a csóka-kői uro-dalommal Fejér ⁷⁾, Kerekes Pál tatal várnagy pedig Theleki helységével Veszprém, és egy részjószággal Apostal (Apostag) helységében Fejér vármegyében ⁸⁾ ajándékoztattak meg. A szászokra végre Erdélyben a királyi kegyelemnek több jelei halmozottak. Az örökösen elajándékozott Besz-

által eddigi szabadalmak megrontásától nem tarthattak volna, ezen biztosítékre szükség nem lesz vala. E szerént inkább elfogadhatjuk Palma állítását, ki *Notit. Rer. Hung. I. d. 62. l.* itt valóságos adományozást lát; annyival is inkább, mivel est bizonyítja a besztercei grófságról szóló adománylevelét, és a beigtatásról kelt bizony-ságlevelét egész tartalma.

¹⁾ *Spießmél e. h.* Hasonl. *Arenpeck e. h.*

²⁾ *Engel e. h.*

³⁾ *Pray, Annal. III. d. 130. l.* és több oklevelek.

⁴⁾ *Extr. Dipl. Anols. XXIV. cs. 15. sz.*

⁵⁾ *Pray, Annal e. h.* és utána *Fessler IV. d. 751. l.*

⁶⁾ László király parancsa a ponsonhegyi sz. Márton conventjéhez, melly által a mondott helységekbe Rozgonyi János erdélyi vajdát és Rozgonyi Rolánd és Osváld székely ispánokat a nekik adott adománylevelét következőkében beigtatni rendeli, Datum Posonii feria quarta proxima ante festum Purificationis Virginis gloriose (jan. 30-dikán) 1453. *Oklt. CLXXVI. szám.*

⁷⁾ Az adománylevelet, Datum Posonii in festo purificationis Virginis gloriose (febr. 2-kán) anno Domini 1453. Hevenessy kézírataiból közli *Pray, Annal. III. d. 130. l.* és belőle *Katona VI. d. 889 l.* — *Pray e. h.* és *Sármay, Notit. Hist. Com. Zemplén. 33. l.* szerént ma Csókahegy.

⁸⁾ Datum Posonii die festi purificationis B. M. V. gloriosae (febr. 2-dikán) 1453. Cornides kézírataiból *Katona VI. d. 893. l.*

terezze vidéke pótlásául adatott három romladozott vár minden tartozandóságaival: Talmács, Lothelvár és Verestorony, úgy hogy az elsőt lerontani, a két utolsót megerősíteni tartozzanak ¹⁾, különösen Bolkács és Zsitve helységei különös törvényhatósággal ruháztattak föl ²⁾. Kevéssel később megnyerték a veres pecséttel élhetés jogát ³⁾, és végre az iránt is biztosították hogy soha semmi sem fog tőlök és birtokaiktól elidegeníttetni ⁴⁾. A király végre a magyarországi zsidóknak Albert által adott szabadalmait is megerősítette ⁵⁾.

Nyilván ezek történtek a pozsonyi országgyűlésen; szinté nevezetesbek még az udvar és a nagyok titkos működései. A király magaviselete az egész idő alatt félénk, tartózkodó és nyughatatlan volt, Cillei árulkodásainak következtében. Minél inkább sürgették a karok és rendek, főként pedig Hunyadi, hosszab mulatását Magyarországon: annál állhatatosabban megmaradt Bécsbe menetele mellett, mintha itt valami veszély várakoznék reá. Az új beszercei gróf végre elveszté béketűrését és ez iránt élesebb szemrehányásokra fakada Cillei Ulrik ellen, ki megint mindent Eizingerre ügyekezék hárítani, mint kétszínűen álltá, Hunyadi és az ő legnagyobb ellenségére, a király

¹⁾ Datum Posonii secundo die festi purificationis beate Virginis Mariae gloriose (febr. 3-dikán) Anno Domini 1453. Csonkán közli Cornides kézírataiból *Katona e. h. 894. l.*, említi és rövid kivonatban adja *Marienburg, Geogr. I. d. 177. l.*; az eredetiből a szászok szebeni levéltárában nem csak az adomány-levelet, hanem az erdélyi káptalan beigtató-levelét is közzé teszi *Gierend, Castellatus Tholmach 29. és 32. l.*, innen *Fejér, Auth. Dipl. 155. l.*

²⁾ Datum Posonii in vigilia festi purificationis beate Marie Virginis (febr. 1.) anno Domini 1453. Rövid kivonatban előadja *Hauer, Königl. Siebenb. 199. l.*, mi pedig egész kiterjedésében közöljük *Oklevéltár CLXXVIII. sz.*

³⁾ Datum Wienne in Dominica Laetare (márt. 11-kén) 1453. *Schlözer, Gesch. d. Deutsch. in Siebenb. I. d. 52. l.*

⁴⁾ Datum Wienne secundo die festi Gregorii pape (márt. 13-dikán) 1453. *Schlözer e. h. I. d. 52. l.*

⁵⁾ Datum Posonii feria quinta proxima post festum purificationis

egyedüli megbízottjára és legmeghittebb tanácsnokára. Ez akár irígységből, akár jó indúlatból a király iránt, Cillei alattomos lépéseinek még most is, minden csekély befolyása mellett, ellene szegze magát: azért őt meg kelle egészen buktatni, hogy az épen olly alacsony, mint büszke gróf nagyravágyó céljait akadály nélkül elérhesse, és az egyenes lelkű, a cselszövényekben járatlan Hunyadi jelöltet ki eszközül. „Kimondhatatlan akadályokkal kelle nekem küzdenem, így folytatá beszédét a ravasz udvarnok, míg a királyt csak annyira is bírhattam, hogy most egynéhány napra jöjjön le Pozsonyba. Becsületem kívánja minnemenek őszinte előadását. Eizinger volt az, ki a királyt féltékké és tartózkodóvá tette, elhitetvén vele, hogy te élete után törekedel és szándékoval itt akarod végrehajtani.“ A főkapitány jobban ismervén mind a beszélőt, mind azt, kit el kíván árulni, nem adott hitelt szavainak: de az megmaradt tovább is állítása mellett, és Eizingernek a király parancsára Pozsonyba hivatását sürgette. „Ekkor — ugymond ő, jól tudván, hogy a mostani körülmények közt ezen parancsolat siker nélkül marad, — szemére lobbantathod az egész dolgot; ha tagadni merészelné, tanúkat állítok ellenébe, s ha magát kitisztítani nem tudja, szenvedje azon büntetést, mellyet te szenvedtél volna, a vád ellened bebizonnyodván.“ Hunyadi ezen szemtelenségen még jobban felbosszantva, az árulót szembesítés által megszégyenítendő, maga sürgette a királynál Eizinger meghívását. Háromszor küldte László utána nevezetes tanácskozások színe alatt, ugyan annyiszor mentegeté ez magát különböző ürügy alatt; a neki ásott vermektől tartva. A király Eizingerre nagyon megharagudott engedetlensége miatt, sőt Hunyadi-ra is, ki pártját látszott fogni, még jobban gyanakodni kezdte; ez pedig az udvartól elvoná magát, hol érdemei elismertetését nem reménylheté ¹⁾).

B. M. V. (febr. 8-kán) 1453. *Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 162. l.*
és utána *Katona VI. d. 902. l.*

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárndi Anal. Vind. II. d. 448. l.*

De még ezzel nem elégedék meg az álnok gróf; diadal-
mának fényesítésére nagy ellenségét az ország vélekedésé-
ben is el kelle veszteni. Nagy előrelátással és ügyesen volt
erre minden elkészítve s maga Hunyadi mintegy önkényt
közeledett az elébe vetett de gondosan eltakart kelepczé-
hez. Az országgyűlésen a haza jövőndő kormányáról nem
volt szó. Cillei azonban kéz alatt, de a király tudtával,
megkínálta Hunyadit a kormányzóság valóságos átvételé-
vel oly formán, hogy ő maga szedje be az ország jövedelmeit,
adjon azokból a király háztartására 24,000 aranyat, a
többit fordítsa az ország szükségeire. Az utolsók közé
számított a fényűző és mindig pénz szükében lévő udvari
kegyencz 12,000 aranyat évenként, mellyet magának ki-
vánt fizettetni. Az egyenes lelkű Hunyadi az ajánlást nem
fogadá el ¹⁾, alkalmasint az utolsó föltétel miatt; de alku-
dozásokba ereszkedett még is, a nélkül hogy valóságos
célját meghatározni tudnók, még pedig elég mélyen, hogy
hitelt nyerjen a Czillei által mindenfelé elterjesztett hír:
Hunyadi illetlenül eladta az országot, és a legfőbb hatal-
mat 36,000 ezer aranyért vásárolta meg ²⁾. Sokan elhit-
ték a mesét, mások fontolatlanul utánok gagyogták; a jobb
réz restsegből, vagy ügyekezését úgy is sikeretlennek tart-
va, hallgatott.

Mind ez a hőst, maga érzetében büszkét, elkedvetlenf-
tette. Mihelyt az országgyűlés eloszlott, és maga a király

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. és Epist. CLXII. Opera 713. l.*, kinek köszönhetjük ezen egész tilkos eselazóvény fem-
maradását, azt állítja ugyan, hogy ezen föltétel alatt az egyesség
valósággal megkötöttet és így Hunyadi az ország kormányát újra
átvette; követi őt ebben *Festler e. h.*: azonban maga Aeneas Syl-
vius ezen állítását, különösen a Cilleinek ígért 12,000 aranyra néz-
ve, csak a köz hírrre építi; de különben is ellenkezik ez a fentebb
említett oklevelekkel, mellyek szerént Hunyadinak a kormányzói
císm nem adatott meg, ő abbal nem élt, ellenkezik a történetek to-
vábbi folyamával, melly szerént, mint mindjárt meglátjuk, Hunya-
di magát a köz dolgoktól egészen elvonta.

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

Cilleivel a cseh- és morvaországi meghódolásra rendelt határidő közelgetésének örve alatt Pozsonyt, — melly városnak Zsigmond által 1436. adott és Albert által 1439-ben megerősített szabadalmait megelégedésének jeléül nagy függő pecsét alatt megerősítve adta ki február 6-kán ¹⁾, — még február elején elhagyta ²⁾); annak jeléül pedig, hogy az országglást ezután maga személyesen szándékozik folytatni, új cancellárját Vitéz Jánost magával Bécsbe vitte

¹⁾ *Fejér, Cod. Dipl. XI. d. 222. l.* — Ugyanaz nap Datum Posonil in festo Dorothee Virginis 1433. megint függő pecsét alatt meghagyja minden magyarországi és osztrák alattvalóinak, hogy a pozsonyi polgárok pereit, ha a városi tanács ítéletével nem volnának megelégedve, ne egyenesen a királyi személyt, hanem előbb a tárnoki szék elejébe vigyék feljebb *Oklevéltár CLXXIX. sz.* Ugyanezen levelet újra kiadta a levél aljára nyomott pecséttel Bécsben május 7-dikén (Datum Wiene feria secunda ante festum ascensionis Domini) 1433.

²⁾ Némelly hazai iróink szerint az országba beljebb is ment. Megfordult nevezetesen Budán is, és itt három egész évet töltött. *Fischer, Viciss. Urbis Budae 48. l.* Volt Váradon is egy bizonyos Hedrichvárai Pál által a váradí egyháznak egy Kratzel Kelemen nevű jobbágyán elkövetett hatalmasság megvizsgálása iránt a leleszi conventhoz adott levele szerint, Datum Varadini feria quinta proxima post festum beati Jacobi Apostoli (julus 26-kán) anno 1433. *Keresztúri, Episc. Varad. I. d. 94. és 220. l.*; az utolsó helyen a levél is megvan. De ez hibás állítás, és a levél keltének olvasása helytelen: mert julius hónap vég napjait 18-kától 27-dikéig Brünben töltötte László király, mint kitetszik több okleveleiből, melyeket *Lichnovsky e. h. VI. d. CLXVI. és CLXVII. l.* említ, Pozsonyból pedig igen rövid mulatása után Bécsbe ment egyenesen, mint bizonyítják *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LX. sej. 64. l.* *Arenpeck Per Jeromosnál I. d. 1259. l.* és számos oklevelek. Hazai iróinkat *Turóczi IV. rész, LIII. sej. 268. l.* vitte tévedésbe, ki itt, ugy látszik, több évek történeteit vegyíti össze, de különben is itt egész előadása oly zavaros, hogy arra mitsem építhetünk. — Febr. 10-dikén már Bécsből ír Pozsony városának valamely magános dologban. *Lichnovsky, Gesch. d. Habsb. VI. d. CLXI. l.* Azután több hónapokig folyvást itt volt, mint bizonyítják számtalan itt kelt oklevelei, melyeket részint eddig említettünk részint ezután is említendünk. Ezekon kívül álljanak még itt ezek, melyek hazánkat közelebből érdeklik, vagy különben célunkra tartoznak: febr.

volna, — utját Temesvár¹⁾ és Kolosvár felé vévén²⁾, és családai birtokai terjesztéséről Hunyad vármegyében is gondoskodván³⁾, Beszterczére vonult, hol jelenléte úgy is szükséges volt ezen új birtokbani megerősítése végett. Ezen vidék szabad lakosai ugyanis nehezen szívelék földesúri hatalom alá vettetésöket; zúgolódni, békételenkedni kez-

24-kén Bécs városa tanácsának kérelmére Istvácnak 1279., Andrásnak 1297., Lajosnak 1366. és Zsigmondnak 1402-dik évről szóló kiváltságleveleit a bécsi kereskedőknek a magyarországi vámoktól mentességére nézve szóról szóra megerősítve, újra kiadja. Datum Wiennae die festi beati Mathie apostoli anno Domini 1453. *Oklevéltár CLXXX. sz.*; — 1453. feria VI. post festum Sancti Georgii (april. 27.) Bécsből erősített meg minden kinevezéseket, mellyeket Cillei Fridrik és Ulrik grófok mint tótországi bánok a zágrábi és császmái káptalanokban tettek. *Veszprémi, Biogr. Medic. Hung. Cent. II. 126. l.*; — május 7-kén Bécsből hagyja meg az ybbsieknek, midőn kereskedés végett városukból elmennek, utlevéllel lássák el magokat a város részéről, Geben zu Wyenn an Montag vor den heiligen Aufforthstag 1453.; — Varsán helységét Fejér megyéből Pest vármegyébe áttevő levele kelt Wiennae Sabbatho proximo post festum ad Vincula b. Petri apostoli (aug. 4-dikén) anno Domini 1453. *Botka, Notit. Com. 19. l.* — Egyébiránt hólyagos himlővel (cum Morpheolis seu variolis *Ebendorfer Pex Jeromosnál II. d. 872. l.* Kindspecken seu Blattern *Annal. Styriae III. d. 94. l. és Hist. Sty. 463. l.*) ért ide.

¹⁾ *Arenspeck e. h.*

²⁾ Itt kelt levelében a mojszini kenészséget Máramaros vármegyében, bár azt már előbb Dolhai Mihálynak adományozta volt, miután bizonyosan megtudta, hogy az Mihályt és mind a két Jánost, Grad fiait, Iwgát és Radult, Ivánt és Zay May fiait Szelesztei Wladot, valamint Grada Györgyöt illeti, az említett birtokosoknak a király személyében mint kenészséget visszaadományozza, Datum in Koloswar in festo beatorum Petri et Pauli apostolorum (jun. 29-dikén) 1453. *Oklevéltár CXCIII. sz.*

³⁾ Bojthori Istvánnak Hunyad vármegyében Bojthor faluban fekvő részjóságát maga a fiai László és Mátyas részére 203 aranyért, egy udvarházért Hunyad városában és Thóti falujában lévő kenészségért olly feltétel alatt szerezte meg, hogy említett Bojthori és örökösei a hadseregben szolgálói ne köteleztessenek; miről az erdélyi káptalan bizonyosságot tesz. Datum feria sexta proxima ante festum b. Joannis Bapt. (június 22-dikén) 1453. *Oklevéltár CXCII.*

dének ¹⁾, annyival is inkább, mivel a király az erdélyi szászokat szabadalmaikban megerősítő s mind azon adományokat, mellyek ezeket megszoríthatnák, megsemmisítő, mart. 13-dikán Bécsben kelt levelében ²⁾ rólok említést nem tőn, és ez által mostani állásukat megerősítette. Hunyadi nem csak kedvöket kívánta megnyerni, hanem magát olly helyzetbe is ohajtotta tonni, hogy szükség esetében erőt is fordíthasson ellenök. Azért míg egyfelül szabadságaikat megerősítette ³⁾, azalatt másfelül a várostól nem messze egy várat kezdé építeni. Mind e mellett igen sokáig ellentállottak minden rendelkezésének, és végre is erőhatalommal kelle őket engedelmességre szorítani ⁴⁾. Hunyadi illy foglalatosságok közt tölté idejét, távol az általa megutált udvar cselszövényes mozgásaitól, távol az ország kormányától, mellyet hecsületével egyezőleg hazája javára nem igazgathata ⁵⁾. Innen kénytelenítettetett tchetetlen nézni Konstantinápoly romlását, a török hatalom diadalát, mellyet ő a legtapasztaltabb, a hitetlenek előtt legfélelmeesebb vezér, és csak ő egyedül gátolhatott volna az egész kereszttyénségben. De azt talán maga sem igen bánta, miután a vén jóslónak még Ráczországban tett és már előbb is említett azon jövendőlése, miszerint csak Konstantiná-

sz. — Kevéssel ezután Pestesi Bodor Miklóstól és Balázstól megvette örökösen ezeknek ugyan az említett Bojthor helységében lévő jószág részét, melly az egész helység negyed részének egy egész hazmadát teszi; miről a kolosmonostori convent, melly előtt az említett Bodorok megtették az örökös bevallást, bizonyóságot tesz. Datum feria sexta videlicet in festo b. Laurentii martiris (aug. 10-kén) 1453. *Ohlevéltár CXCVI. sz.*

¹⁾ *Haselbach e. h. 872. l.*

²⁾ *Schlözer I. d. 52. l.*, mint már fentebb látók.

³⁾ Ezen oklevél, mellyről már fentebb is emlékezőnk, Datum in Civitate praefata nostra Bistritzlensi in festo b. Mariae Magdalenae (jul. 22-dikén) 1453.; megvan *Schlözernél e. h. I. d. 61. l. Ungr. Magaz. I. dar. 60. l.*, és *Katonánál VI. dar. 883. l.* Megerősítette azt Mátyás 1461. és koronázása után 1464. *Schlözer e. h.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Europa II. fej. 391. l.*

⁵⁾ *Engel szerint e. h. III. d. 176. l.* Hunyadinak itt esett érté-

poly elestével fog a keresztyénségre egy új szerencsecsillag föltűnni, a babonahittől nem egészen ment elméjére mély benyomást tett¹⁾. Ezen siralmas esemény olly nevezetes a világ történeteiben, olly nagy befolyással volt hazánkra is, hogy annál egy kevésbé megállapodva, nem igen térünk el kitűzött célunktól.

Az ifjú, nagyravágyó Mahomed az atyai trónnak elnyerése után nem sokáig maradhatta nyugalomban. Az ellágyult görögöknek és vigyázatlan császárukknak, Palaeologosz Kosztának, ki bátyja János halála után jött a trónra²⁾ (november 8-dikán 1448³⁾), a nálok fogságban lévő Urkhánnak, Szuleiman unokájának, tartása fejében egyesség mellett fizetni kellett bér növelése iránt épen olly idétlenül, mint nyakasan előadott kivánságuk felhevíté különben is könnyen fellobbanó indulatait, eledelt ada tettek után sovárgó elméjének. Már ekkor el volt végezve a gazdag Byzantium megvívása: de biztos készületei több időt kívánván, most megelégedett azzal, hogy a fenyegetéseire mindjárt megijedt görög császárt egy szirtes hely átengedésére szorította a főváros szomszédságában⁴⁾. Az ezt követő rövid béke alatt itt egy új vár emelkedik föl (márc. 21-kén 1452) Bokazkezzen (torokmetező, Schlundabschneider) nevezet alatt⁵⁾; nem soká ezután ezzel szemben az ázsiai

sére második fia mátkájának Cillei Erzsébetnek kora halála, és ez által el volt tépve azon egyetlen gyenge kötelék is, mely az ő családja és a Cillei-nemzetség között felforgó halálos gyűlölséget mérsékelte. Azonban, mint annak idejében oklevelesen bizonyítottuk, ezen halál pár évvel később, kevésnel Ulrik gróf meggyilkolása előt történt.

1) Dukass XXXVIII. feje. *Script. Byz.* XII. d. 123. l.

2) *Chalkokondylasz VII. könyv*, 154. l.

3) *Gibbon XII. d. 222. l.*

4) *Kantemir, Osm. Gesch.* 140. l.

5) *Hammer, Gesch. d. Osm. I. darab*, 503. l. Dukass ugyan XXXIV. feje. 107. l. ezen vár építését még Mahomed nagy-atyjának csakugyan Mahomednek tulajdonítja Manuel császár megegyezésével. Azonban *Chalkokondylasz VIII. k. 157. l.* azt nyilván 1452. évi tavaszra teszi; és *Frantzess is III. k. III. feje. 235. l.* állítja, hogy

partokon egy másik ¹⁾). A város erősségeit, tervei kidolgozása végett september 1-sején tekinti meg ugyanazon esztendőben a szultán személyesen ²⁾). A zsold csekélysége miatt a görög szolgálatból az övébe átment híres ágyuöntő Orbán által ³⁾) több nagy ágyukat készített. Hogy Demeter és Tamás fejedelmek bátyjoknak, a görög császárnak, segítségére ne jöhessenek, Moreát hadaival előnti. Így mindent előre gondosan elintézve, a háborút elkezdi, a fővárost egész erővel körül fogja és idomtalan nagy ágyuiból lövetni kezdi.

Tömérdek népének ⁴⁾), bár szándéka és készülletei nagysága titok nem volt előttök, a görögök csak csekély erőt tudtak elejébe vetni ⁵⁾). Magoktól több nem telt, mivel a nép nagyobb része inkább gondoskodott a vallásbeli gyű-

ugyan ezen évi junius hóban végeztetett bé. Dukasz mondja hogy a szultán ezen várat Paskheszennek (Πασχεσέν) parancsolá nevezni, mellygörögül κεφαλοκόπησις-t azaz fejmeteszójt jelent; Chalkokondylass ezen várat Λαιμοκοπή πολίχνη-nek azaz torokmeteszó várnak nevezl. Basheka, később Neocastro, ma a régi európai vár, vagy Rumili Eisar *Schells Gesch. d. südöstl. Europas II. d. 568. l.* E várat már a XVI. század elején élt rövid görög évkönyv ismétrelten szerzője νεόκαστρον (újvár) név alatt említi. *Corp. Script. Byz. Bonn. 1834. Dukasz kiadása mellett 520. l.*

¹⁾ Kantemir e. h.

²⁾ Hammer e. h.

³⁾ Orbánt Chalkokondylass VIII. könyv, 159. l. eredetire nézve oláhnak (Δάξτρο γένος) mondja ugyan; de Dukasz, ki róla a roppant ágyuiról sokkal részletesebben beszél XXXV. fejt. 110. l., határozottan magyarnak (τό γένος Ούγγρου) állítja és annak egykorú olasz fordítója (bonni kiadás 465. l.) szerént is: Era per patria Hungaro.

⁴⁾ A sereg számát Frantsess III. könyv, III. fejt. 240. l. 258, Chiossi Leonhard 314. l. 250, a keleti trók Hammernél e. h. I. d. 670. l. 300, Chalkokondylass VIII. könyv, 158. l. és Dukasz XXXVIII. fejt. 120. l. 400 ezere teszik.

⁵⁾ A görögök egész ereje állott 4973 görögből és alig 2000 idegenből, Frantsess e. h., ki a császár parancsára maga számlálta és írta össze az őrsereget; ide nem értve 800 genuait, kik köztársaságuk által a kezében levő Galata védelmére még a megezállás előtt

lölség elesztéséről, mint a város oltalmáról¹⁾; a pápa a szentegyház egyeztetése iránt kötött egység fölbontása miatt meghült²⁾; a többi keresztyének segedelmé minden sürgetés mellett is elmaradt. Fridrik császár ugyan az év kezdetével írt levele által fölszólította fenyegetések közt a szultánt, hagyna fel Konstantinápoly megszállásával³⁾; de komoly készülletekről, fenyegetéseinek súlyt adandókról, nem gondoskodott. Így a görögök nem gátolhaták a városnak mind a szárazoni, mind a tengereni tökéletes elzárását, mi nem soká nagy szükségét is szült a lakosság közt. Ezen akart segíteni három genuai és egy császári, eleséggel terhelt hajó⁴⁾; utját azonban a nagy ozmán hajóssereg által, mely 320 jól fölszerelt vitorlából állott⁵⁾, már elzárva találta. Az erők illy egyenetlenségét nem tekintve, a keresztyén pár hajó, a szinte százszorta nagyobb ozmán hajóssereget, halálra vagy győzdelemre egyaránt elszánva, meg-

küldettek. *Dukasz XXXVIII. fej. 119. l.*, ki egyébiránt a görögök számát nem határozza meg, és csak azt mondja, hogy egy görögre 20 török esett. Has. *Hammer e. h.*, ki ugyan egyenesen Frantzeszre s Dukaszra utal, de mégis elbárássában eltér tőlök — *Chiossi Leonhard 319. l.* az őrsereg számát 6000 görögre és félannyi idegenre teszi.

¹⁾ *Fessler, Gesch. v. Ung. IV. d. 796. l.*

²⁾ *Gibbon e. h.* — Az újabb kor egyik írója (*Schmitt, Imp. Ottom. I. d. 12. l.*) szerint is azért történt a konstantinápolyi szerencsétlenség, hogy a görögök tandem sub jugo turcico pervicaciam priorum temporum Romanae sedi irrogatam, severissimis penis lucrent.

³⁾ Datum apud Civitatem nostram novam in Austria nostre imperialis Maiestatis sigilli sub appensione die XXII. Januarii anno domini 1453. Törédekesen megvan *Chmelnél Reg. 306. l.*, egészen *Oklevéltár CLXXIII. sz.*

⁴⁾ *Chalkokondylasz VIII. könyv, 161. l.* csak egy genuai, és egy császári, együtt tehat két, — *Dukasz XXXVIII. fej. 121. l.* együtt öt, — végre *Frantzesz*, ki ezen egész eseményt a városiakkal a város falairól nézte, *III. könyv, III. fej. 248. l.*, három genuai, és egy császári, és így együtt négy hajóról szól.

⁵⁾ *Dukasz* az ozmán hajók számát 300-ra, *Frantzesz* 320-ra teszi.

támadja, megveri, azon keresztültör, a szultán szemelátára a byzanci kikötőbe diadalmasan megy, az azt elszáró lánczot maga után felhúzza és így a hajóssereget kizárja (aprilis) ¹⁾. Tízezer török veszté el életét ezen nevezetes egyetlen tusában, és a szultán mérgeiben köntösét szaggatta öszve ²⁾, s hajósseregének szerencsétlen vezére majdnem életével lakolt ³⁾.

Ezen váratlan esemény bírta a felbosszantott Mahomedet egy óriási terv végrehajtására. Hetven nagy tengeri hajót vontata csak az egyes emberi erő bámulatos sokszorozása által a szárazon két órányi távolságra a kikötő elejébe, így ezt a várostól elzárandó ⁴⁾. Sikertelen ügyekésnek a megszállottak ezt gátolni, és később a kikötőbe bocsátott hajókat és az ezek segítségével épült és ágyukkal megrakott hidas elégetni. A hitetlen genuaiak által jó előre megiatott ozmánok minden iparkodásaikat semmivé tevék ⁵⁾. Már most a város egészen körül volt fogva s a törökök mindenfelől tüzesen lövöldözték annak falait; tűzérek ügyetlensége miatt azonban rossz irányzott lövéseik nagy részént céljokat elhibáznak, és minden megfeszített ügyekészetök mellett is a várfalakban rést léni nem tudának. Ekkor jelent meg a török táborban Hunyadinak követe, a szultánt tudósítandó, hogy ő a kormányzóságot letévén, a

¹⁾ *Frantzess, Dukasz és Chalkokondylasz e. h.*

²⁾ *Chioszi Leonhard 318. l. Frantzess szerint e. h.* csak magába a tengerbe több faladt 12,000 ozmánnaál.

³⁾ Ezen vezért, Chalkokondylasz szerint egy a bolgár fejedelmi vérből származott hitelhagyott kereszttyént, mint *Frantzess e. h.* mondja, a felbosszantott szultán karóba akarta huzatni, de nagyai kérelmére életét meghagyta; hivatalától azonban megfosztotta és vagyonát a janicsárok közt felosztotta. *Dukasz szerint e. h.* Mahomed őt négy emberrel földre huzatván, egy arany pálczával, saját kezével százat ütött reá — Chalkokondylasz szerint végre egészen megmenekedett a büntetéstől, azzal mentvén magát, hogy saját emberei megsebesítették.

⁴⁾ *Chalkokondylasz VIII. könyv, 160. l., Dukasz szerint e. h. 122. l. nyolcvanad.*

⁵⁾ *Dukasz e. h. 125. l.*

szegényes állapotot további megtartásáról nem gondoskodik, és az arról szóló kötelezvényt ki kívánja cserélni. Ez látván a tűzerek éhhalálra fogását, nem állhatá meg, hogy őket a császerdobb irányzás titkaiba ne avassa ¹⁾. Így a lövöldözés sikeresebb lön, a falak több helyen jagadozni sőt összeomlani is kezdének. Giustiniani János egy genuai hajós kapitány, ki két genuai hajóval és több genuai ifakkal jött a város segítségére ²⁾, mindent elkövete a város oltalmára, a mivel az akkori védelem-tudomány bírt: de a görögök nemzeti és vallásos gyűlölségből, vagy irigységből szavát nem fogadák; egész állhatatossággal csak némelly genuaiak voltak segítségére, ezek pedig minden dicséretes ügyekezeteik mellett is a sok és nagy ágyuk rongálásainak pótolására elégségesek nem voltak ³⁾. A veszély napról napra növekedék, óráról órára kétségtelenebb lön. Az egész kereszténység megfoghatatlan közönbösséggel tekinté Európa második fővárosának romlását, a hit-ellenségeinek kezébe jutását, és számtalan keresztényeknek, hitorsosaiknak, elvezését. A pápától a kért segedelem helyett Izidor bíbornok jelent meg, őket a nyugati szentegyházzal kötött egyeség megtartására bírandó ⁴⁾. A római császár, a kereszt-

¹⁾ Dukasz *e. h.* 123. l., ki szerint a követ a bajjósálatot a kereszténynek szerencséjének csak a görög főváros elesete utáni feltűnése iránt tartván szemé előt, a Konstantinápoly megvévése előmozdítását fűves dolognak vélte. — Még mielőtt ezen követéség megérkezett volna, egyszerre elterjedt annak híre, hogy Hunyadi János nagy sereggel érkezik; mire Mohamed a megszállást fel akarta bontani, sőt est meg is teszi, ha Zogan őt arról le nem bezséli. *Chioszi Leonard* 322. l. *Frantsesz III. könyv*, IV. fejt. 263. l., *Schmitt, Imper. Ottom. I. d.* 14. l.

²⁾ Dukasz XXXVIII. fejt. 119. l., *Chalkokondylasz VIII. könyv*, 163. l., *Frantsesz III. k. III. fejt.* 241. l. Az első őt Longosz Jánosnak a Jusztinianusok közül, a második csak Longosz, a harmadik Jusztinianosz Jánosnak nevezik, de mindnyájan genuai parancsnoknak mondják; hibáz tehát *Hammer e. h.* belőle velenyei mérnökisztet csinálván.

³⁾ *Hammer e. h.* 540. l.

⁴⁾ Dukasz XXXVI. könyv, 113. l. — *Frantsesz IV. könyv*, 19*

tyenség világi feje, a helyett hogy gondjait a keresztyének egyesítésére fordította és a hit ellenségének tartóztatására hadjáratot rendelt volna, kertek ültetésével és madarászással tölté idejét ¹⁾; László királyunk, kinek tartományait Konstantinápoly eleste közvetlen veszélylyel fenyegette, vagy is inkább Cillei, kinek ezt megfontolni kell vala, a fegyverszünet szentségének színe alatt az óhajtott segítséget megtagadta: de hogy látszassék még is valamit tenni, egy követséget küldött a szultánhoz, mellynek pusztá fenyegetésekkel kellett volna őt a megszállás felbontására bírni. És ez is csak akkor ért a török táborba, midőn már a vár falak dűledeznék, az utolsó vívás pedig elhatározva voltak ²⁾.

Ezt Mahomed elébb május 24-dikére rendelte volt, de a készültek elkésése miatt kénytelen volt 28-kára halasztani ³⁾. A vallásos böszültségen, az emberi szenvedélyek legkorlátlanabbján kívül, melly még a másokért szenvedő Jézus szelíd tanításainak követőit is fenevadakká tudá aljasítani, az ozmánok vad bátorságát nem kevésbé éleszté

II. fej. 325. l. mondja, hogy maga javasolta a császárnak, miszerént Izidor bsbornokot tegye konstantinápolyi patriarchának, így a pápától segílyt lehetvén reményleni; de a császár belső egyházi villongástól tartva, erre nem állott.

¹⁾ *Döring, Chron. Memckennél III. d. 18. l.*

²⁾ Ez a vívásnál személyesen is jelen volt, *Frantzess IV. könyv, II. fej. 326. l.* Hasonl. *Katona VI. d. 925. l.* — *Frantzess szerént e. h. 327. l.*, midőn a törökök másfél mérföldnyire a fővárostól egy erőseget kezdtek építeni, küldöttek a görögök Hunyadihoz segítséget kérni, ki ezt meg is ígérte, ha neki Meszembriát vagy Szelimbriát átengedik. Koszta császár ezt meg is tette és Frantzess maga írta meg a Meszembria átadása iránti arany hullát, melly Hunyadinak Kúpriosz Theodoziosz veje, Mihály fia által küldetett meg. De a magyarok csak követséget küldtek Mahomedhez, őt háborúval fenyegetvén, ha Byzánccz megszállásával nem hagy fel. Ez a követeket magánál tartóztatatta a város megvívásáig, és ekkor olly izenettel küldötte haza, hogy már most szabadságukban áll a béke és háború közti választani.

³⁾ *Hammer e. h.* — *Gibbon* ellenben *XII. d. 222. l.* a vívás kezdetét 29-kére, *Dukass XXXIX. fej. 127. l.* 27-kére teszik.

a szultán megelőző hirdetménye, melly a diadalmasoknak bő jutalmat, a félénkeknek szégyenítő kemény büntetést szabott ¹⁾. A görögök ellenben megmaradásukért, családkért harcolnak. Így igen nyakas, igen véres lön az egyenetlen harc. Azonban Giustiniani előbbi dicsőségéről megfelejtkézve, miután karján és lábán egy kis sebet kapott volna, a rendeket elhagyja és Galatában keres menedéket. Ezen rossz példa nagy rendetlenséget okozza a különben is kifáradt és most már egészen fő nélkül maradt keresztyének közt ²⁾. Az ellentállás mindenütt lankadni, majd szünni kezd; csak a szerencsétlen, jobb sorsra érdemes császár harcol még élénkséggel és némelly körülötte lévő és általa lelkesített hívei követik példáját. De mit tehete ezen csoportoska a minden felől rá rohanó ozmánság tömérdeksége ellen; maga a fejedelem számtalan sebekkel terhelve öszverogy: így vége lön az ellentállásnak, de nem az öldöklésnek. A vért szomjazó pogányság gyilkolni meg nem szűnik, míg a fáradság által elkábítva, erre tehetetlen nem lesz. A fegyvertelen nép tömege a zsófia egyházában keres menedéket, itt a vad győzödelmesek kezébe jut és rablánczokra fűzetik. Az emberi érzés eliszonyodik azon kegyetlenségeken, mellyekkel a durva sereg a szegény lakosokon nem, kor és rang különbsége nélkül győzödelmét ünnepelte; e mellett az egyházak megfertőztettek, a képek kigúnyoltattak, az oltárok ebédlő-asztalokká, abrakló jász-lakká fordítottak, a legalacsonyabb bujaságra használtattak, misemondó-ruhákból zsabrákok készítették ³⁾; és még is a kicsapongásokban, a szentségtörésben nem multak felül ezen pogányok ama keresztyéneket, az értök szenvedett megváltó jele alatt a hitért harczoló ama bajnokokat, kik ugyan e várost két századdal azelőtt megválták ⁴⁾.

¹⁾ *Chalkokondylasz VIII. könyv, 162. l.*

²⁾ *Frantzess III. könyv, VII. feje. 283. l. Hammer e. h.*

³⁾ *Hammer e. h. — Hasonl. Aeneas Sylvius Frehernél II. d. 51. l.*

⁴⁾ *Gibbon XII. d. 233. l.*

A megszállás ötvenhárom ¹⁾, a vívás két nap tartá ²⁾, és május 29-dikén dél tájban az egész város, a keleti császárok több mint ezer éves pompás laka ³⁾, a törökök kezében vala ⁴⁾. Ekkor tartá Unnepélyes kézenvelét a szultán a százados fénynek roma közt. Mindenek előtt a Zsófia egyháznál állapodék meg, azt imádsággal mecsetté avatá, a szent szűz képét, a híres Hodegetriát, a kereszténynek skítatos imádságának itteni fő tárgyát, föltégyelté. A szerencsétlen császár feje Konstantinápolyban egy egész nap ki volt téve, az után megnyúzva és kitömvé diadaljel gyanánt Ázsiába küldetett. A rakonozatlan ozmán sereg több napig folytatta még rablásait a gazdag városban, mindenféle undozással és öldökléssel párosítva; a vér patak gyanánt folyt az egész idő alatt a pusztá utcákon ⁵⁾. Példája által ösztönt ada maga a sok és nagy tu-

¹⁾ *Ugyanö ugyanö, és Hammer e. h. — Turóczi szerint IV. rész, LIV. fejt. 268. l. ötvennégy, Bonfin szerint III. tiz. VIII. könyv, 350. l. csak ötven napig.*

²⁾ *Hammer e. h., egy napig Gibbon. e. h., három napig Dukass XXXIX. fejt. 126. l. szerint. Az utolsó bőven szól a vívásról, de még bővebben és részletesebben Frantzess és Chioszi Leonhard, kik magok is jelen voltak és az ozmánok kegyetlenségeit eleven színekkel festik.*

³⁾ *Schells Gesch. d. südöstl. Europas II. d. 571. l.*

⁴⁾ *Frantzess III. könyv, VIII. fejezet, 288. l., Hammer és Gibbon e. h., a brassai egyház felírása Schwandtnernél I. dar. 886. l. és a velencei dogának Fridrikhez írt levele Aeneas Sytelus, Epist. CLIX. 700. l. Azonban Engel e. h. mégis május 27-kére, a Cronica di Bologna, Muratorinál XVIII. d. 702. l., Trätthom, Chron. Hirsaug. II. d. 426. l., Hormayr, Wien III. dar. III. füz. 123. l. 28-dikára teszik. — Pünkösöd napján történt, mint Timon, Epitome 72. l. állítja, ut graecorum error contra spiritum sanctum ipsius festi die vindicaretur. A tudós jezsuitána k egy nálánál nem kevesebbé orthodoxus tróval Spondanussal felelünk: ez II. d. 297. l. azt mondja: azok kik a dolgot pünkösöd napjára teszik, az évet cserélik fel; mert 1452-ben esett május 29-dikére. — Gualler ezen esetet II. d. 940. l. 1452-re, mindjárt abból 942. l. 1453-ra teszi.*

⁵⁾ *Hammer e. h. — Itt a rablás által annyi gazdagodott meg,*

lajdonai mellett is kegyetlen, és a nem várt ellentállás által felbosszantott Mohamed. Notarásznak, a görög admirálnak, megkegyelmezett ugyan; de fiát, mivel a bortól feltüzelt szörnyeteg alacsony bujaságának engedni nem akara, egész háznépével együtt lenyakasztatta, és az ártatlan áldozatok fejét ebédje felett poharai alá tétette ¹⁾, a bájos Irénét saját kezeivel szúrta keresztül ²⁾. Az egész emberiség s a tudományok vesztségét növelé azon vadság, melylyel a türökök az itt öszvehalmozva talált könyvekkel bán-
tak. Sok elégett, sok elvesztogettetett; az egészen elveszett elmeszülemények számát könnyen lehet két ezerre tenni ³⁾.

hogy a gazdag emberről még később is példabeszédként mondák el a türökök: jelen volt Konstantinápoly megvívásánál. *Schmitt, Imp. Ottom. I. d. 15. l.*

¹⁾ *Hammer e. h.* — A görög írók szerint *Chalkokondylass VIII. könyve, 166. l., Dukasz XIX. feje. 40. l. és Frantsesz III. könyve, IX. feje. 291. l.* Notarass is lenyakasztatott, de ők a tényt magát és annak indokát különbözőleg adják elő.

²⁾ *Hornayr e. h.*

³⁾ *Gibbon XII. d. 234. l.* A kéziratokat becsülni nem tudó öz-
mánok olyan olcsón árulák ezen kincseket, hogy 10 darab Pla-
sót lehetett egy álléren venni. *Dukasz XLII. feje. 441. l.*

XXI.

1 4 5 3.

Mig e szerint keletről újabb veszélyek fenyegeték a magában megszakadott hazát és általa az egész keresztyénséget: királyunk puhaságban tölté életét, az országlás bajával keveset gondolva. Ezeket egészen magához ragadá Cillei, kivált mintán a már előbb elmellőzött Eizinger is követte a nagy Hunyadi példáját. Ezt különösen azzal vádolta a nemtelen gróf, hogy Osztrákhonban sok fejedelmi várakat húzott birtokába, mellyeknek kiadására lehet, sőt kell is őt szorítani. A tapasztalt udvaronc jól látta ezen helytelen vád czélját, de annak gátlásában most módja nem lévén, sokkal tanácsosabbnak vélé önkényt jószágaira visszavonulni, itt a kedvező alkalmat lesendő, mellyben a király előtt személyesen megjelentve, sikeresebben hárríthatja el magáról az alacsony vádat; de Cillei oly szorosan körülfogta azt kémei által, hogy tudta nélkül senki sem közelíthetett hozzá¹⁾. Ezen két tapasztalt és az állodalom megmentésére egyedül alkalmas kormányférfi eltávoztatása után ki léphetett föl ellene? ki korlátozhatta hatalmát? Kikötőleg kezében volt a kormány, mellyet ő a gyenge király

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 448. l.*

vesztére, népei nyomorúságára magahitt büszkeséggel folytatott ¹⁾.

Az országgyűlésen ajánlott segedelem begyűlésével ki-
elégfttetett Giskra a kötött egyesség értelmében, és ő se-
regével Magyarországot darab időre odahagyván, hazájába
vonta magát. Kapitányi közöl: azonban egyik, Péter, ki haj-
dan gazdájától egy bársony ruhát elidegenftvén, Axamith ²⁾
azaz *bojtos selyem* nevezetet nyert, az áldott földet nem
akará oda hagyni, sem az egyezésre, sem vezérei paran-
csaira nem hajtvá, tőle megvált és igen nagy zsoldnak —
minden lovag részére egy, minden gyalogéra fél aranynak
naponként — és azon fölül a zsákmányban illendő résznek
ígérete mellett számos, különösen sok cseh fegyverest gyűj-
tött Giskra elmaradozó népeiből maga körül öszve. Ezekkel,
kik magokat pajtásoknak nevezék, két várat elfoglal ³⁾,
Káposztafalvánál Lőcse mellett táborba száll, egy Tábor-
nak nevezett hegyet megerősít és innen az egész vidéket
messze földre mindenféle zsarlások által nyomorgatja ⁴⁾.
Serege, mely eleinte csak 5000 főből állott ⁵⁾, csak ha-
mar 15,000-re szaporodik ⁶⁾, és azzal több ellene küldött

¹⁾ A büszke gróf hiúsága annyira ment, hogy, bár ipja György még élt, a rácz fejedelmi czímmel élni nem átalotta. *Dufresne* 172. l.

²⁾ *Fessler* IV. d. 757. l. Akzamithnak, *Aeneas Sylvius Fre-
hernél* II. d. 41. l. Examitesnek vagy Axamituak nevezik.

³⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. CLVII. 712. l.* — Axamithnak ezen zendüléséről említést teszen ugyanó több leveleiben is, mint alább meglátjuk. *Bonfin* is mondja III. tiz. VII. könyve, 344. l., hogy Giskrának lecsöndesítése után is maradtak számosabb csehek hazánkban, pusztításukat mindenfelé folytatván. *Masonl. Aeneas Syl-
ciust Frehernél e. h.* — *Pethő* azerént ezek barátoknak vagy atya-
fiaknak nevezték magokat. *Magy. Krón.* 73. l.

⁴⁾ A lőcsei egyház felírása *Shwandtnernél* I. d. 885. l. és *Wagnernél Anal. Scepusii* II. d. 347. l.

⁵⁾ Ennyire teszi seregét *Aeneas Sylvius* feljebb említett és jul. 12-kén kelt levelében, csak 4,000-re egy más jul. 21-kén írtban. *Epist. CLV. 702. l.*

⁶⁾ Augus. 11-kéről szóló levele csakugyan *Aeneásnak, Epist. CXL. 692. l.*

magyar csapatokat megver ¹⁾, egész Szepességet adófizetésre szorítja, később több várakat is építvén, ezekből másfelé is terjeszti zsákmányzó táborozásait. Ragadományait minden hó végével emberei közt egyformán osztja föl, annak akár elején akár végén állottak szolgálatába, az evangelium ezen parancsolatja szerint: egyformán részesüljenek a jutalomból, kik az Úr szőlőjében dolgoznak ²⁾.

A király, vagyis inkább általa Cillei Hunyadi Lászlót, kire voltak fordítva reményteljesen sok hazafi szemei, ezen nehéz feladat által kedvetlenségbe hozandó, és népszerűségétől megfosztandó, őt a tapasztalatlan ifiat küldé a fegyver zörgése közt megelémedett vezér ellen, meghagyván a kémárkiaknak ³⁾, kassaiaknak ⁴⁾ Perényi János, a Homonnai erak, Pongrácz és Rozgonyi Osvátnak, valamint hat felső vármegyének ⁵⁾, hogy neki segítségül legyenek. Azonban ezen vidékek a fölkelésben késedelmeskedvén, és ez által a rab-

1) *Aeneasnak említett levele Epist. CLV. 702. l.*

2) *Aeneas Sylvius, Europa I. d. 391. l.*

3) Datum Wiennae, feria VI. proxima ante festum Pentecostes (május 18.) 1453. *Wagner, Anal. Scep. I. d. 65. l.*

4) László király tudósítván a mondott várost, miszerént a Szepes megyében és annak vidékén hatalmaskodó rabló Axamüh ellen, ki már olly vakmerőségre vetemült, hogy az ellene öszvesereglett hű királyiakkal a sikon is öszve mert csapni, Hunyadi László dalmát- és horvátországi bánt nevezte ki az ellene küldendő sereg vezérévé, meghagyja neki, hogy mihelyt Hunyadi László, vagy emberei által felszólítatik, azonnal minden hadszereivel általánoson keljen fel és a rablók ellen mindent megtegyen, mit az parancsoland. Datum Wienne in festo ascensionis Domini (máj. 11-kén) 1453. *Oklevéltár CLXXXVII. sz.* Ezen parancsot egy pár nappal ez után szinte szóról azóra megújította Datum Wienne feria sexta proxima ante festum pentecostes (május 18-kán) 1453. és így ugyanaz nap, melylyen a kémárkiakhoz szól. *Oklevéltár CLXXXVIII. sz.*

5) Péter vicarius és ítélmester több ujságok közt ezen körülményről is tudósítja a hártfalakat, Datum feria terttia proxima ante festum Ascensionis Domini (május 8-án) 1453. *Wagner, Dipl. Comit. Sáross. 111. l.*

lők merészsége napról napra növekedvén ¹⁾, Osztrákhonban is tetemes hadi készületeket tett, mint nyilvánosan állította; ezen rablók ellen, sőt az udvarban elterjedt hír szerént személyesen is szándékozott a tereggel menni, felszólítván az erdélyi szászokat ²⁾, hogy egész erővel keljenek föl, Kassa városának pedig meghagyván, miszerint polgárai fejeként fogjanak fegyvert és minden ágyúikkal és erőműveikkel jun. 24-kén vele egyesüljenek; miután ő ekkor tetemes osztrák és morva seregekkel azon vidékeken loand ³⁾. A királynak ezen szándéka Bécsben valószínűleg azért terjesztetett oly nagy gonddal, mivel így az osztrákok részéről a kívánt katonai segedelem megadását biztosban reménylheté. Ezek azonban országgyűlésen kívül arról semmit sem akartak tudni, ennek tartásához pedig az uraságát féltő Cilleinek nem volt kedve. Így végre is Osztrákhonban csak zsoldosok gyűjtettek, és ezek közül is csak 1000 küldetett Axamith ellen; bár ez pusztító kitééseit egész Kassáig kiterjesztette, s ezen városnak is sok kárt tett ⁴⁾. A nagyobb készületek némelleyk gyanításai szerént

¹⁾ A szászokhoz írt levelében *Edernél*, mellyről mindjárt bővebben, est nyilván mondja a király.

²⁾ László király levelé a szászokhoz, Datum Viennae feria secunda proxima post festum Sacratissimi Corporis Christi (jun. 4-dikén) 1453., kivonatban megvan *Edernél*, *Observ. in Felmer. 138. l.*; említi azt gróf *Kemény. Notit. Capit. Alb. Trans. I. d. 173. l.*

³⁾ Datum Wienne feria secunda proxima post festum Sacratissimi Corporis Christi (jun. 4-dikén) 1453. és így ugyanazon nap, mellyen a szászokhoz írt. *Oklecceltár CLXXXIX. sz.* — Kassa városa ez idő tájban kéressel folyamodott László királyhoz azon pénzeknek, mellyeket Giskrának a király ellensége ellent szükségére kölcsönözött, adójába és bérébe számítása, valamint polgárai harminczadtóli mentességének, mellyet még Zsigmond császár és Albert királytól nyert, megerősítése iránt; mire a király annak tudtul adta, hogy magyar tanácsossai nem lévén személye körül, ezen ügyben nem végezhet; azonban Magyarországra menvén, az országos tanácsban azt felvendi és kérésétket itt elvégzendü, Geben zu Wien an Montag vor sand Veittag (Junius 12-kén) 1453. *Okl. CXC. sz.*

⁴⁾ Kitétezik ez László királynak a mondott városhoz írt leve-

tulajdonkép inkább Fridrik, másokéi szerint Hunyadi János ellen voltak intézve ¹⁾. A megindult háború sikeréről bizonyost mondani nem tudunk; az egykorú frók arról egészen hallgatnak. Annyi még is bizonyos, hogy Axamith a Tábor hegyen körülszállva, több kemény vívásokat állta ki ²⁾, és seregének nagyobb része elszélesztetett ³⁾; de mind a mellett maga a zendülés egészen nem nyomatott el ⁴⁾,

léből, mellyben azon körülmények iránt, mellyekről őt Dominik nevű polgártársa által tudóstá, sajnálkozását jelentvén ki, a közelebb küldendő tetemes segedelemmel vigasztalja azt, Datum Wiennae feria tertia proxima ante festum beati Johannis Baptiste (jun. 19-kén) 1453. *Oklevéltár CXCI. 23.*

²⁾ *Aeneas Sylvius* fejlebb említett levele julius 12-kéről, *Epist. CLXII. 712. l.*

³⁾ *A löcsei egyház fölírása e. h.* Hogy az itt előforduló Grünbergen Tábort kell értenünk, bizonyos: mert előbb azt mondá, hogy a csehok a Késmárk mellett megerősített hegyet Tábornak vagy Grünbergnek nevezték.

⁴⁾ Erre mutat Hunyadi Lászlónak a bártsaiakhoz intézett parancsa minden gonosztevők, rablók és haramiák elfogása és megbüntetése iránt. Datum Cibinii feria secunda proxima post festum Mathaei apostoli (december 25-kén és nem 23-kán, mint *Engel III. d. 175. l.* állítja) 1453. *Wagner, Dipl. Comit. Sáross. 115. l.* és innen *Katona VI. dar. 912. l.* Itt Hunyadi László magát beszercezi grófnak, Dalmát- és Horvátország bánjának és a királyi sereg főkapitányának nevezi. Ezen levél bírta *Engelt e. h.* annak gyanítására, hogy az ifjú Hunyadi a rábizottakban szerencsésen járt el, bár maga is elismeri, hogy Plavniczban még sokáig tartották magokat a csehok. Gyaníthatólag az ezen alkalommal bebizonyított hűsége éleztésére ajándékozta meg László király Bárta városát új pecséttel, megengedvén hogy veres viasszal élhessen mint Kassa. Datum Wiennae feria tertia proxima post festum Sacratissimi Corporis Christi (junius 5-kén) 1453. *Wagner, Dipl. Com. Sáros. 113. l.* — Eperjes már előbb megnyerte ugyanezen kitüntetését, Datum Wiennae feria quarta proxima post festum circumcissionis Domini. (januar 3-kán) 1453. *Ugyanő ugyanott.*

¹⁾ Még szeptemberben nem volt lecsillapítva, mint bizonyítja *Aeneas Sylviusnak* ezen hónap harmadikáról kelt három rendbeli levele *Epist. CXLVII. 696. l., CLI. 700. l.* és *CXL. 692. l.* — *Katona*, ki úgy látászik *Aeneas* leveleit csak Prayból ismerte, *VI.*

és végre is a király kénytelen volt Axamithet seregeivel együtt szolgálatába venni ¹⁾).

Azon közben a csehek, — bár Cillei megnyerésök kedvéért Podiebráddal a kormányzóság iránt megegyezvén, és vele szövetséget kötven, László király javának előmozdítására, vagy is tulajdonkép mind azok ellen, kik őket kormányuktól elmozdítani akarnák ²⁾, a gyermek király által nem csak helyben hagyatta ezen szövetséget ³⁾, hanem a hatalmas Podiebrádot a cseh rendek választása következtében nyert kormányzóságában meg is erősítette ⁴⁾, — igen nagyon kezdék sürgetni a királynak közéjük menetelét; csak azon ígérettel leheté őket lecsillapítani, hogy nem sz. Miklós napjára, mint előbb volt határozva, hanem már

dar. 903. hibásan állítja az elsőből, hogy már az előbbi országgyűlésen lett volna szó Axamith támadásáról.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Europa I. fejt. 391. l. és Frehernél II. d. 41. l. — Fessler IV. d. 757. l.* azt állítja, hogy maga Hunyadi János ezen idő alatt Oláhországban bajorakodott, az oláhok az általa betett Wlád vajdának vagyis inkább neki magának engedelmessékedni nem akarván. *De Aeneas Sylvius, Epist. CLI. 700. l.*, mellyre ő utal, csak azt mondja, hogy Hunyadi miatt az oláhok békétlenkedni sőt zendülni is kezdenek; erről mindazáltal a többi írók hallgatnak, sőt az előadásaiikkal egyenes ellenkezésben van; azt kell tehát gyanútanunk, hogy itt az oláhokon alkalmasint a nyugtalanságba jött beszercezeicket kell értenünk.

²⁾ Datum Znoyme feria quinta post festum b. Georgii Martyris gloriosi (aprilis 26-kán) 1455; közli *Kurs, Friedr. IV. I. d. 276. l.* Hasonl. *Ugyanótt ugyanott 150. l.*

³⁾ László király megerősítő-levele kelt Bécsben május 1-sején és megvan a wittingai levéltárban *Lichnovsky e. h. VI. d. CLIV. l.*

⁴⁾ Wien am Mittlichen nach Sand Philips und Jakobi tag (május 2-dikán) 1453. *Dipl. Boh. Siles. Sommersberguel I. d. 1044. l., Lünig, Cod. Germ. Dipl. I. d. 1459. l.* — *Lichnovsky* szerint *e. h.* ezen oklevél is megvan a wittingai levéltárban, de május 1-sején kell volna, ha nem lappang itt valamely nyomtatási hiba. Május 3-dikán a király meghagyta minden cseh tisztviselőnek, hogy tovább is Podiebrádnak, mint általa megerősített kormányzónak, engedelmessékedjenek. Ez is megvan a wittingai levéltárban. *Lichnovsky e. h.*

septemberben megjelenend köztök ¹⁾, és valósággal tétettek is készültek sz. Mihály nap előtti megindulására ²⁾. Talán nővérének Erzsébetnek férjhez-adása is birta ezen ut siettetésére. Kázmér lengyel király ugyanis még az előbbi esztendő végével Sarlitzky Miklós brzestici nádor és Rithwiany Dezső sandomiri főnök által megkérte volt ezt, és Cillei, ki ez által magának külső gyámolt reménylett szerezni, tülént két követet küldött ura nevében Lengyelországba a kérő akaratának bővebb megtudása, szokásainak és személyének megtekintése végett ³⁾. Ennek következésében az alkudozások elkezdettek egy öszvejövetelben, melly Boroszlóban augusztus 11-dikén nyitattott meg ⁴⁾, s a mellyen László király részéről János olmücsi püspök, Ottó bajor fejedelem, Rosenberg Henrik, Waldsee Rupert, Lippai Rupert Csehország marsallja, Aloch István osztrák cancellár, Eizinger Ulrik és Zsigmond, Várdai István prépost, Kázmér részéről János wladislawi, András poseni püspökök, Cziczow János krakkói várnagy, Thaczin krakkói nádor, Konieczpole János ország cancellárja és több mások jelentek meg ⁵⁾. Tíznap tanácskozások után az egyesség megkészült, mind a két fél által megerősítettett, Capistranói tartván ez alkalommal egyházi beszédet ezen íge felett: ez azon nap, mellyet a teremő adott, örüljünk és vígadjunk ⁶⁾. László e szerint nényével 100,000 aranyat ígért, melly ennek magtalan halála esetére is Kázmérnál lesz maradandó, három év mlva fizettetik le; a mi ha

¹⁾ *Aeneas Syltius, Epist. CLXII. 712. l.*

²⁾ *Ugyanő, Epist. CXXXVI. 690. l.*

³⁾ *Dlugoss e. h. 100. l.*

⁴⁾ *Altero die, videlicet Sabbato in crastino tractatus cepti sunt. Dlugoss XIII. könyv, 121. l.*

⁵⁾ *Dlugoss e. h. Hasonl. Fessler e. h. IV. d. 764. l., Dok. Gesch. v. Bresslau II. d. 481. l.* — Az egyező-leveélben csak János olmücsi püspök és Ottó bajor fejedelem állanak László király-, János wladislawi és András poseni püspökök Kázmér király részéről, mint a követség fejei.

⁶⁾ *Haec dies, quam fecit Dominus, exultemus et laetemur in ea.*

nem történék meg, hatalmában fog állani a lengyel királynak ezen határidő elteltével két annyit kívánni; ha azonban a menyasszony a menyekző előtt találna meghalni, minden köteleztetés megszűnik; ha pedig az után, de a pénz letétele előtt, Kázmér László királyon és örökössein 32,000 forintonál többet nem követelhet. Erzsébet a közelebbi gyertya-szentelő napján adatik át Teschenben, és Kázmér minél előbbi megkoronáztatásáról gondoskodik, egyszersmind neki maga részéről is 100,000 forintot ígér, melly öszvegben és a hozományban némelly lengyelországi javakat köt le, általa holtá napjáig, még azon esetre is, ha a király nálánál előbb halna meg, szabadon bírandókat ¹⁾.

Hermann, Capistr. triumphans 442. l., Henkel, Annal. Siles. 331. l., Dlugoss XIII. könyv, 121. l. Hasonlóan adja elő a dolgot *Dok. Gesch. v. Breslau e. h.*, csak hogy szerénte a beszédet Capistranói a menyekző napján mondotta; *Mihorius* ellenben *Pistorinál, Script. Pol. II. d. 215. l.* a textust ugyan nem említi, de a beszédet az egyesség napjára teszi, feria secunda post assumptionem Mariae. Egyébiránt Capistranói febr. 13-dikán jött Boroszlóba és a lengyel követséggel ment Krakkóba.

¹⁾ László király megerősítése a házassági egyezésre nézve szől Bécsből, a Kázméré Krakkóból, mindkettő aug. 12-kéről, és megvan *Dogielnél I. d. 125 és 156. l.*; az első közli *Katona is e. h.* de csak töredékesen. A menyasszonyi ajándékról László külön levelet adott ki ugyanaz nap *Dogiel e. h. 157. l.*; a csász. kir. titkos levéltárból újra kiadta *Chmel, Mater. II. d. 58. l.* — Kázmér aug. 15-kén Krakkóban kelt két külön levelében lemond a 100,000 forint menyasszonyi ajándékról és megelégedését nyilvánítja 32,000 forintra azon esetre, ha arája a mondott 100,000 forintnyi öszveg letétele előtt találna meghalni, és 100,000 forintot kötelez neki a mondottak szerént maga részéről is. Az első közli *Dogiel e. h. 158. l.*, mind a kettőt a csász. kir. titkos levéltárból *Chmel. e. h. 59. és 61. l.* Hasonl. *Dlugoss XIII. könyv, 121. l.* — *Dubrao e. h. és Pray, Annal. III. d. 136. l.* 200,000 aranyra tévén a menyasszonyi ajándékot, az alkudozásokat későbbre a koronázás után, midőn László személyesen megfordult Boroszlóban, tesszik; de a megerősítő levél, mint látók, aug. 12-kén kelt, és László annak végén csak magyar koronázásáról szól, mi eléggé megcaáfolja őket. — *Curaw, Annal. Siles. I. d. 267. l., Henkel, Excerpta Chron. Munsterb. Sommersbergnél I. d. 187. l.* és *Annal. Siles. Ugyanott II.*

Azon hír, hogy a király komolyan szándékozik Csehországba, itt is elterjedvén, Smirziczky János ¹⁾, egy hatalmas cseh úr, maga is kelyhes, de azért mégis a kormányzónak nem barátja ²⁾, a király életét féltvén, így írt neki: „Híre felséged közénk készültének; ezt igen is helyben hagyom, mihelyt úgy jöhet, hogy az uralkodás hatalma egészen kezében legyen, és a cseheknek egyéb ne maradjon az engedelmisség szükségénél; különben tanácsosabb otthon maradni, kivévén ha felségedet anyja két fővel szülte volna, és az egyiket Bécsben hagyhatná ³⁾.” Ezen levél természetesen Cillei kezébe jutott, ki azt átküldeni Podiebrádnak nem késett a csehországi út újabb sürgetése következtében. Ez nagyon fölhevült a dolgon, és a közelebb Prágában tartott országgyűlésen, hol maga a mitsem gyanító Smirziczky is jelen volt, azt kérde a rendektől: mit érdemel az, ki királyunkat a hozzánk jöveteltől tartóztatni akarja? Halált, így felelénk mindnyájan. Mire a kormányzó előadja a levelet, Smirziczky saját írását nem tagadhatja, és

331. l. még helytelenebbül teszi ezen egyezés kötését aug. 20-kára 1454. — Hibásan állítja végre *Klosse* is *Dok. Gesch. v. Bresslaw II. d. 481. l.*, hogy a levél Boroszlóban aug. 12-dikén iratott alá s úgy küldetett Bécsbe, és a menyekző aug. 20-kán ment véghez.

¹⁾ Így nevezik őt *Dlugoss XIII. könyv*, 103. l., *Eschenloer I. d. 12. l.*, *Hageck 779. l.*, *de Roo VI. könyv*, 213. l. és *Pelczel, Gesch. v. Böhmen II. d. 438. l.*, Smirzicának *Pessina*, *Mars Morav. 664. l.* és *Pubitschka, Gesch. v. Böhm. VIII. d. 506. l.*, Smiritschnek *Fessler IV. d. 758. l.*, Smiristheusnak *Bonfin III. tisz. VIII. könyv*, 347. l., Smirichaeusnak *Aeneas Sylvius*, *Hist. Boj. LX. fej.*, *Arenpeck*, *Chron. Austr. Pex Jeromosnál I. d. 1259. l.*, Smiritiusnak *Dubrav*, *Hist. Boh. XXVIII. könyv*, 272. l. és *Boregh*, *Böhm. Chron. II. d. 504. l.*, Smirisciusnak végre *Pray, Annal. III. d. 135. l.*

²⁾ *Pubitschka e. h.*

³⁾ Így adja elő ezen levelet *Eschenloer e. h.* és kevés különbséggel *Aeneas Sylvius*, *Hist. Frid. III. Kollárnál, Anal. Vind. II. d. 446. l.* és *Hist. Boh. LX. fej. 65. l.*; belőle köslik *Bonfin*, *Arenpeck e. h.*, *Theobald*, *Hussitenkrieg II. d. 262. l.* és *Pray e. h.* Azonban *Dubrav e. h.* így adja azt elő: „Helyben hagyom,

mint ellélt bűnös lenyakaztatik ¹⁾ még az nap september 7-kén ²⁾, csak két óra engedtetvén, hogy lelkével kibékéljen, és világi dolgait rendbe szedje ³⁾. — Ugyanezen országgyűlésen dolgoztattak ki a László elébe megerősítés végett adandó föltételek 20 pontokban, mellyek közt legnevezetesbek a prágai négy pont megerősítése a kelyhekre nézve, a prágai érseki választás szabadsága s a már elválasztott Rokyczána helybenhagyásának eszközzése, a városoknál és kolostoroknál kin levő adó elengedése, az országtól elidegenített tartományok és városok visszaszerzése; Osztrákhonnak Csehországba keblesítése, a királynak Prágában lakása és, ha eltávozni kénytelenítetik, hazai kormányzó kinevezése ⁴⁾.

Még mielőtt a dolgok Csehországban ennyire fejlődtek volna, az ott mutatkozó hangulat a magyar királyi udvarnál a csehországi útra nézve sok aggodalmat szült. Cillei azt napról napra halasztotta; de mégis, hogy valamit tenni látszassék, a morvák unszolásaira ráveszi a királyt, hogy keblökbe jöjjön. Brűnben őt igen fényes fogadás várta; mind a mellett a rendek az ország szabadságainak megtartására hittel kötelezék, és csak az után hódolának meg neki juliusban ⁵⁾. Innen megint Bécsbe kelle visszasietnie, részint a cseh utjára megkívántató költségek üszveszerzé-

hogy Csehországba jössz, de sereg és fegyver nélkül ne jöjj. Értelmére nézve ez is megegyezik a föntebb közölettel; de a szavakra nézve is több hitelt érdemelnék Eschenloer és Aeneas Sylvius, mint egészen egykorúak. Has. *Jornandes jegysetei Dubravához XXVIII. könyv, 747. l.*, hol a levél egészen megvan.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Bonfin, Dubrav, Arenpeck e. h.*

²⁾ *Pubitschka VIII. d. 506. l. Vigilia nativitatis beatissimae Virginis Pessina e. h.*, Cillei megbuktatása előtt *Aeneas Sylvius, Hist. Boj. e. h.*, a pozsonyi országgyűlés előtt *ugyanő Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 446. l.*, mindjárt az után *Bonfin e. h.*

³⁾ *Fessler IV. d. 758. l. Hasonl. Eschenloer és Hageck e. h.*

⁴⁾ *Hageck 777. l., Theobald, Hussitenkrieg II. d. 274. l. és Pelczel I. d. 438. l.*

⁵⁾ *Pessina, Mars Morav. 665. és Pubitschka VIII. d. 508. l.*

se ¹⁾, részint a magyar országgyűlés miatt, mely már előbb ki volt hirdetve Pozsonyba aug. 24-kére ²⁾. Ezen személyesen is megjelent ³⁾, és a karokkal s rendekkel a császárral kötendő békéről, Axamithnak rablásairól és a

a hódolást július 6-kára teszik, de hibásan, mert még jul. 7-kén Bécsből engedett a király Klosterneuburg városának még egy vásárt; a levél megvan a bécsi titkos levéltárban. *Lichnowsky e. h. VI. d. CLXVI. l.* Asonban már július 18-kán Brünben erősítette meg Morva-Neustadt városának Jodok morva határgrof által adott szabadságait, Engel, Gesch. v. Mähr. Neustadt *Lichnowsky e. h.* Itt erősítette meg jul. 19-dikén sz. Klára apáczái znaimi kolostorának kiváltságait *Wadding XII. d. 592. l.* Hogy 12. Kalendas Augusti és így július 21-kén Brünben volt, mondja *Aeneas Sylvius* ezen napról írt levelében, *Epist. CLV. 703. l.* Még jul. 27-kén is innen engedi meg Brün városának hogy veres viasszal peccételhessen, Elvert, Gesch. v. Brünn 142. l. *Lichnowsky e. h. CLXVII. l.* Itt váltalta végre magára Steyer városa oltalmát Fridrik ellen. Am Kritag post festum Margarethae. *Preuenhuber 104. l.*

¹⁾ Augustus 13-kén Berchtoldsdorfból sürgeti László egri püspök, Palóczy László országbíró, Perényi János és másokhoz intézett levelében az országos dolgok elintézésére megkivántató adónak elküldését. *Kovachich, Suppl. ad Vest. Com. II. d. 119. l. Lichnowsky VI. d. CLXVII. l.*

²⁾ Ezen országgyűlésről hallgatnak egykorú hazai íróink, és annak nyomára még az eddig ismeretes oklevelekben sem találunk. Nem csuda tehát, hogy arról újabb történetíróink sem emlékeznek, mint Katona, Pray, Kovachich, Engel és Fessler. Asonban szól arról a szorgalmatos *Pubitschka e. h.*, és *Aeneas Sylviusnak* — ki ekkor Fridrik császár udvarában tartózkodék, és, mint minden munkái bizonyítják, a magyar dolgok meneteléről körülményes tudománya volt — négy levele annak valóságos tartása iránt minden kétséget eloszlat. Az elsőben, mely augusztus 12-kéről kelt, azt mondja, hogy László király Magyarországon országgyűlést szándékosít tartani *Epist. CXL. 692. l.*, a más háromban pedig, melyek sept. 3-kán írtak, már arról tesz tudósítást, hogy László király Pozsonyban a magyar karokkal és rendekkel valósággal tanácskosít *Epist. CXLVII. 696. l., Epist. CLI. 700. l. és Epist. CLIII. 702. l.* — Egyébiránt *Aeneas Sylvius* szerint *Epist. CXL. 692. l.* ad festum 8. Bartholomaei (aug. 24-kére), *Pessina* szerint *e. h.* ad kalendas Augusti (september 1-jére) volt összehívva.

³⁾ *Aeneas Sylvius* említett levelei. Hogy augusztus végét és szeptember elejét Pozsonyban töltötte, az oklevelek is bizonyítják. Aug.

török háborúról tanácskozott ¹⁾. Hogy itt Hunyadi jelen lett volna, annak mi nyoma sincs; sőt úgy látszik Cillei Ulrik, bár gátolni nem tudá, vagy talán nem is akará, hogy királyi öcsce iránta kegyelmének újabb jeleit ne adja, és öt Soggya, Supán és Twerd oláh kerületekkel és ezeknek minden tartozandóságaival Temes megyében igen hízelgő kifejezésekben meg ne ajándékozza ²⁾, távollétét használva, ellene már egyenesen és nyilván lépett föl. A Hunyadi-ház legfőbb ellenségeit, Dénes esztergomi érseket, András pécsi püspököt, Garai László nádort, Ujlaki Miklós erdélyi vajdát és macsói hánt, Palóczi László országbírórt, rá birta, hogy egy ünnepélyes, sept. 13-kán kelt, irományban László királynak már előbb adott hűségesküjüket megújítsák és e felett ígérjék, hogy a királyhoz, valamint rokonához és dolgainak igazgatójához, Cillei Ulrik grófhoz, minden engedetlenek, pártütők és mondott királyuk parancsai ellen helytelenül és törvénytelenül szegülni akarók vagy feltámadók ellen, akármely méltóságban, magas állásban és tekintélyben legyenek is (kit érthettek ezen mást, mint Hunyadit?), ragaszkodni, segítséggel lenni, és királyuknak valamint Cillei Ulrik grófnak állását, életét és becsületét minden körülmények közt, ha a szükség úgy hozná magával, éltök és vagyonuk feláldozásával is védel-

31-dikén Pozsonyból ajándékoz Eizinger Osvátnak némmely dézmákat. *Lichnoosky c. h. VI. d. CLXVIII. l.*; september 14-kén itt keltek a királynak Ujlaki Miklós és Hunyadi János részére adott adománylevelei, melyekről mindjárt bővebben szólandunk; ugyanazon hó 18-kén csakugyan innen hagyja meg Pozsony városának a Felföldi Jakab és Tamperger Péter haimburgi bíró közt fenforgó dolog elintézését: de már sept. 28-dikán Bécsből is ugyanazon városnak Rewrel Péter budai polgár ügyében. *Lichnoosky c. h. CLXIX. l.*

¹⁾ Bizonyítja ezt *Aeneas Sylvius, Epist. CXL. 692. l. és Epist. CLIII. 702. l.*

²⁾ Az adománylevél Datum Posonii in festo exaltationis sancte crucis (september 14-kén) anno Domini 1453. *Ohlevoitár CXCVII. sz.* Ugyanaz nap meghagyta az aradi káptalannak, hogy öt ezen birtokba igazsággal, minek következtében es october 16-kán való-

mezni és oltalmazni fogják ¹⁾). Mindjárt más nap a hatalmas Ujlaki Miklós, valószínűleg ezen tetteért, bár hosszasan elősorolt érdemei közt az nem említetik, a galgóczyi és temetvényi kiterjedt urodalmakkal ajándékozott meg ²⁾). Így Eizinger elmellőzve, a hatalmas Podiebrád megnyerve, és Hunyadi ellenében egy olly szövetség volt kötve, melly őt minden lépésében gátolhatá, ha a hazai dolgokba új befolyást akart volna venni. Megelégedéssel hagyta el Cillei öcscsével Magyarországot és sietett Osztrákhonba, hol azonban nem számított kedvetlenség és minden szép terveinek megfusúlása várt rá.

A csehek ugyanis keményebben kezdék sürgetni a király megjelenését országukban, sőt még azon fenyegetődzéssel is éltek, hogy, ha kérésök tovább is sikertelen marad, más fejedelem választásáról fognak gondoskodni ³⁾). Maga Cillei is áttallátta, hogy a dolgot illy körülmények közt nem lehet veszély nélkül tovább halasztani; azért az útra megkivántató költség hiányában ⁴⁾), miután az osztrákok országgyűlésen kívül pénzt adni nem akarának, kelletlen is kénytelen végre az ország rendeiének ⁵⁾ meghívásában szeptemberre Korneuburgban megegyezni ⁶⁾). Itt Eizinger is

sággal és minden ellenmondás nélkül megtörtént; mint kitetszik a mondott káptalannak oct. 30-dikán 1453. kelt bizonyoságleveléből. *Oklevéltár CXIX. sz.*

¹⁾ Datum Posonii feria quinta proxima ante festum exaltationis Sancte crucis anno domini 1453. Ezen nevezetes oklevelet kiadta *Chmel, Fontes Rerum Austr. II. d. 30. l.*

²⁾ Datum Posonii in festo exaltationis crucis anno domini 1453: *Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 368. l.* és innen *Katona VI. d. 931. l.* Hasonl. *Wagner, Coll. Hist. 105. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. dar. 450. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius e. h. és Chronik d. Grafen von Cilly Hahnndt II. d. 713. l.*

⁵⁾ Sacerdotes, Barones, nobiles et Civitates, mint mondja *Arenpeck, Chron. Austr. Pex Jeromosnál II. d. 1260.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius és Arenpeck e. h., De Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 214. l.; egyedül a Cillei Évkönyv e. h. és utána Esgej*

megjelent, kinek büszkesége igen nehezen tűré minden dolgokbani elmellőztetését, bár ő volt a király kiszabadításának fő eszköze ¹⁾). Most az alkalom kedvezőnek látszott a gyűlölt ellenségnek megbuktatására. A karokat és rendeket előre megnyervén, csak az időpontot leste a királylyal magánosan beszélhetni: de több napok elteltek, magok a tanácskozások elkezdődtek, sőt a fő tárgy, az adandó segedelem szinte el volt végezve; s mégis czélt nem érthete. A gyanakodó gróf a király minden lépését gondosan őrizte és annak oldalától nem távozott. Így kénytelen volt első tervével egészen fölthagyni s magában a tartománygyűlésben föllépni, a királyt a rendek nevében egyenesen felszólítván, hogy, mivel nekik az ország javára nézve olly előadásai is volnának, mellyek a tartományt különösen érdeklik, távoztassa el a gyűlésből mind azokat, kik nem osztrákok. Az egész gyűlés felállással jelenté ki ezen előadás elfogadását. A király valamely szilárdul nyilatkoztatott kívánság megtagadásához szokva nem lévén, kíséretének eltávoztást parancsola; melly rendeletnek maga a meglepett Cillei is minden vonogatás nélkül engedelmeskédék ²⁾). Ekkor mind azon veszélyeknek, tetteknek, ügyeketeknek és áldozatoknak, mellyekkel hűségöket fejedelmök iránt annak születésétől fogva bebizonyították, felszámálása után kemény színekkel kezdé festeni a gróf gögös magaviseletét, botrányos életmódját. „Miólta felséged, így végzé kíméletlen beszédét, fölvi gyázata alatt van, pénzzel vásárlott pórok gyanánt bán velünk; jószágaink, vagyunk sőt még feleségeink, leányaink sincsenek tőle bátorságban. Ki vagyunk rekesztve az országos tanácsból, az őszinte beszéd tilalmas, sőt még lélekzeni is alig mertünk

e. h. 177. I. teszi ezt Kremsbe. — Igen hibáz *Fessler IV. d. 764. l.* az Erzsébet eljegyzéséről szóló egyezést a lengyel királylyal, melly aug. 17-kén erősfettelet meg, ezen országgyűlés után tevén, melly septemberben tartatott, és azt már Eizinger betolyásának tulajdonítottán.

¹⁾ *De Roo e. h.*

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h.* — *Palma* azerint *Notit. Rer. Hung.*

szabadon. Ily sorsa van a nemességnek, az ország színének; mit várhat tehát tőle a városi polgár, mit a szegény földművelő? Tekintsen felséged háztartására, fényes viselésére, czifra cselédjeinek nagy seregére; minden, ki dolgaink állását nem ismeri, felségedet tartaná jobbágyának, őt fejedelemnek. Soha sem volt felséged üdvözült anyjának, a hölgyek legtisztcsibikének, olly számos, olly fényes kísérete, mint a gróf ágyasának, kit a legundokabb gyilkosság után rablott el. Az ő asztala naponként 20 aranyba telik, a felségedére csak félannyi van szánva; az övé arany edények alatt hajladozik, a felségedén alig látni ezüstöt; 24,000 arany forint jön esztendőnként Magyarországról, ez is az ő kezén megy keresztül; felséged megszorítva él ebből, hogy ő a többit, valamint a más tartományok szép jövedelmét s a magyaroktól a maga számára alacsonyúl kizsarolt 12,000 aranyat saját személyére s utálatos szépjére vesztegetve pazarolhassa. Az ő adója alatt nyög Csehország és Osztrákhon is. Senki sem élhet vagyonával, sajátjával szabadon, ha a gróf kegyelmét már előre nem vásárolta meg; feleségeink, nővéreink, leányaink becsülete és élete veszedelemben forog, ha önbecsők érzése tartóztatja ágyasát tisztelni; csak egy egészen lealacsonyított, önbecsét vesztett nemzet tűrheti ezen undokságot békével. Másként volt felséged dicső atyja idejében. Ennek példáját kövesse felséged; hogy dicsően uralkodhassék népein, távoztassa el magától ezen alávaló embert, ki csak há alattvalói gyűlölségét tüzeli fel személye ellen, a kormányt, melly egyedül a jobbágyok szeretetén alapszik biztosan, lehetlenné teszi és magának kincseket gyűjt ¹⁾.”

II. d. 287. l., midőn a király a rendek közt megjelent, háta megett az ajtók mindjárt bezárattak és így rekesztetett ki Cillei a többi kísérettel együtt. A király csudálkozását jelentő kérdésre adá arután Eizinger tudtára, hogy Osztrákhon törvényei szerént országgyűlésben idegenek nem vehetnek részt. Honnan vette ezen, az egykorú Aeneas Sylvius előadásával ellenkező állítást: nem tudjuk.

¹⁾ *Aeneas Sylvius Kollárnál c. h.*

E heves, az egész gyűlés által a helyeslés többszöri hatásny kitéréseivel fogadott beszéd nagy benyomást tett a király elméjére, annyival is inkább, mivel, mint látszik, már maga is megunta volt Cillei önkényes zsarnokságát. Az ő megegyezésével mindjárt itt elhatároztatik a grófnak eltávoztatása, és megállapítatik annak módja a királynak minden elhatározó lépéstől irtózó jelleméhez alkalmaztatva. Ezen áldozattal kelle a szükséges pénzt megszerezni. Több napokig tartott még ez után is a gyűlés; a tanácskozások egész csöndességgel folytak, mintha semmi sem történt volna, s Cillei az őt fenyegető veszélyről még kéz alatt sem tudósított, oly kevés baráti voltak ekkor a tanácskozó-rendek közt. Mintegy valamelly előérzettől ösztönöztetve, a gyűlés befejezése után Berchtoldsdorfon keresztül egyenesen Csehországba akarta vinni a királyt Bécs városa kikerülésével¹⁾, mellynek lakosait kiállhatatlan göge s férje meggyilkolása után elragadott ágyasának fejedelmi megkülönböztetése által különösen fölingerelte volt maga ellen²⁾. De a király az egyezéshez képest erre semmikép állani nem akar és a fővárosba menetelét határozottan sürgeti oly ürügy alatt, hogy annak érdemes tanácsától, hű népétől bucsút kíván venni. Cillei ezen szokatlan akaratosságot nem tudja mire vélni; azt azonban meggyőzni nem képes, és végtére is kénytelen engedni. A fővárosban Eizinger a titokba avatott tanácsossal mindent előre elvégzett és elintézett volt. Mindjárt első éjjel az egész királyi lak hű fegyveresekkel rakatik meg³⁾, az országos tanács a király parancsára hajnalban öszvehivatik és megérkezte után a királyi lak kapui gondosan bezáratnak. A még mind mit sem gyanító Cillei, midőn reggel a szokott órában a királyhoz akarna menni, utja elzárását, a kapuknak többszöri koczogása után is

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. és Hist. Boj. e. h.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Europa XII. könyv, 413. l. és Frehernél e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. és Hist. Boh. e. h., 1000 emberrel de Roo szerint, Hist. Austr. VI. könyv, 216. l.*

meg nem nyitását csodálkozással fogadá; sőt a fejedelme iránt tartozó tiszteletről megfeletkezve, azokat lábaival is kezdé rugdosni: mire a király parancsára bebocsáttatik és elejébe vezetetik. Aggodalma növekedik, midőn itt az országos tanácsot maga kirekesztésével öszvevegyülve találja. Mély hallgatás uralkodék belépte után az egész gyülekezetben; míg végre maga a nyugtalan Cillei tudakozódni kezd ezen különös történet valóságos jelentése felől. Eizinger Ulrik adja neki erre ezen rövid feleletet: „Országlásodnak, nemes gróf, vége szakadt; a király ő felsége nem kíván többé látni, eltilt téged udvarából.“ A király hallgatása igazolja ezen lesújtó szavakat. Mind e mellett még egy kísérletet kíván a megbuktatott kegyencz tenni, ennekelötte iránta szeretettel viseltető öcsce és ura szívére hivatkozva, említeni kezdé érdemeit, mellyeket atyja Albert, anyja Erzsébet és maga a király irányában szerzett, mind születése előtt mind az után; mint viselt háborút, mikép tette ki magát veszélynek érette, hogyan áldozta életét, vagyonát szolgálatának, miként nyert sebet, szenvedett rabságot, és mennyire vonta még a császár haragját is magára, csakhogy az országot számára megtarthassa. Megjegyzé ezen parancs meg nem egyezését sőt egyenes ellenkezését László hajlamaival, gondolkozásával, hála- és kötelességérzetével; csak Eizingernek és társainak irigységére, üldözésére és gyűlötségére ismer ebben. Tántoríthatatlanul bízik ő jó királya kegyelmében: azért egyedül annak szájából fogadhatja el kárhoztató ítéletét ¹⁾. Sokáig hallgata a határozott lépésektől undorodó ifjú fejedelem; többször kelle őt Eizingernek feleletre unszolni, míg végre habozva és félénken ennek szavait magáéinak fogadá. Megszégyenülve hagyá most oda a büszke gróf a tanácsszobát és az előttemben álló osztrákokhoz s Erzsébet fejedelemnőhöz fordula, vigasztalást keresendő: de ott eltaszító hidegségre, itt csak könnyekre talált. Sorsának ez úttali vég eldőlése iránt többé kétsége nem lehet. Megijedve és sietséggel hagyá

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. és Hist. Frid. III. c. h.*

oda a királyi lakot és nem soká magát a várost is. Előbbeni fényének számtalan baráti mind elvonák magokat, s csak négy szolgálóval távozott el ő, ki közönségesen fényes udvart gyűjtött maga körül, mint a király; csak Albert brandenburgi gróf oltalmának köszönheté, hogy az ellene felzudult bécsi nép, sokáig elfojtott haragjának áldozatává nem tette. A kényesebb érzésűeknek részvéte, a szánalom, melly közönségesen a megbukott nagyságot kísérni szokta, nem jutott Cilleinek vigasztalásúl; szerencsésnek vélheté magát, hogy életét meg tudá menteni azon átkozódások és szidalmak közt, mellyek minden lépteit kísérek ¹⁾).

Ez után mindjárt átvette az országglást Eizinger ²⁾). Ennek befolyásával egy új jobb szellem látszék megszállani László uralkodását ³⁾). Legelső jele volt ennek Hunyadi János

¹⁾ Ezen egész történetben fő kútfónk *Aeneas Sylvius* mind III. Friderik, mind csehországi történeteiben, és *Nauclerus, Gener. XLIX. 955. l.* — A többi írók *Bonfin, III. t. VII. k. 347. l., Dubrav, Hist. B. XXVII. k. 272. l., Révay, de Mon. Cent. V. Schwandtnerél II. d. 668. l., Arenpeck és de Roo e. h.* mind röviden, de azokkal megegyezőleg adják elő. Egyedül a Cillei grófok évkönyvének nevezetlen írója *Hahndál II. d. 713. l.* és utána *Engel, Gesch. d. ungr. Reichs III. d. 177. l.* különböznek előadásukban. Ezek szerint még az országgyűlés előtt adott Cillei alkalmat Eizingernek, hogy a vele egyetértő rendekkel megjelenjen Bécsben. Itt az jó barátjával Feuchler Miklós polgármesterrel és némelly polgárokkal elvégezi, hogy versenytársát a várban megtámadják és megölik, Maidburg Mihály, Cilleinek jó barátja, a szándékot ennek elárulja, mire az fegyveres kísérettel a várból és majd a városból is kivonta magát előbb Berchtoldsdorfba, később Morvaországba, különösen Krumauba. Az *Annal. Styriaeben* kijött *Chron. Cill. Nro. III.* is Mihály meidburgi grófról szól *III. d. 96. l.*, az első és második számú, mint a többi írók, Albert magdeburgi grófról. — *Schells Gesch. von Oest. VII. dar. 89. l.* szerint, Eizinger erőhatalommal jött Bécsbe Cilleit megöleendő, de ez megegyéző.

²⁾ *Engel e. h.*

³⁾ *Kurz* szerint *Gesch. Fried. IV. I. d. 121. l.* Eizinger is alacsony gondolkozású, Cilleivel a romlottság hasonló fokán álló ember volt; *Hormayr* kíméletesebb ítélete szerint *Wien, III. d. III. füz. 154. l.* ő is csak saját hasznát vadászta. Az elsőre adat nincs,

visszahívása. Az ajtó előtt lévő csehországi út és László ott mulatásának hihető hosszassága szükségessé tévé ezen intézkedést; mivel Cilleinek befolyása Magyarországon még mindig nagy maradt, mind nemzeti öszveköttetése, mind kiterjedt birtokai által. Ennek korlátozására ki volt alkalmasabb mint a volt kormányzó, a nép szeretetével bíró, ki az országot oly sok évek alatt annyi dicsőséggel kormányozta és a kinek a gróf iránti személyes gyűlölsége minden közelítést lehetetlenné tett. Ez tehát Erdélyből előszóllítván, a király¹⁾, mint ország főkapitányára, megint rá bízta az ország kormányát, oly utasítással, hogy minden katonai és polgári tárgyakat tetszése szerént elintézhessen s a királyi jövedelmeket ezekre fordíthassa²⁾.

E szerént Magyarország kormánya jó kezekre lévén bízva, s az Osztrákhoné iránt is némelly intézetek tétetvén, az ajánlott segedelem segítségével, melly Eizinger gondoskodása következtében, nemcsak a prágai útra, hanem a cseh várak egy részének kiváltására is elég bő lett, a király Prága felé megindult. Négyezer lovag fényesíté kíséretét³⁾ sok előkelő személyekkel, és ezek közt Dénes esztergomi érsekkel, a váradi és győri püspökökkel⁴⁾. Iglónál⁵⁾ fo-

ha az ellene felhevült Fridrik császár szolgálatában álló Aeneas Sylvius némelly azavalt erre magyarázni nem akarjuk; az utolsó azonban tagadni nem merjük: de minden önzésel mellett is lépéseiben ész és a közjóknak szemmel tartása mutatkozik.

¹⁾ Midőn *Fessler e. h. IV. d. 765. l.* azt állítja, hogy előbb a király Hunyadival Pozsonyban kibékült, egy kis időszámítási hibát követ el; mert Cillei megbuktatása szeptember végén történt, a király pedig, mint ezt feljebb oklevelesen megmutatók, ezen hónap közepén hagyta el Pozsonyt.

²⁾ *Engel e. h.* és a későbbi események összefüggése. Hogy Hunyadi ekkor Magyarország nagyobb részét kormányozta mint kapitány, mondja *Aeneas Sylvius, Epist. CXXVII. 657. l.* Az ezten-tendő el van itt véve; 1434. helyett 1444. áll.

³⁾ *Pray, Annal. III. d. 135. l.* — *Eschenloer* szerint *I. dar. 15. l.* kísérete csak 600 lovagból állott.

⁴⁾ *Haselbach Per Jeromosnál II. d. 877. l.*

⁵⁾ *Arenpeck* szerint *Chron. Austr. Per Jeromosnál I dar.*

gadá őt Podiebrád sok cseh nagyokkal és némely városok követeivel ¹⁾, october utolsó felében ²⁾. Itt, mielőtt az ország határain átlépett volna, az elébe adott pontokat aláírta ³⁾; az egyházi és polgári rend és az egész cseh nép oltalmát, a nemesség kiváltságainak, jogainak, az ország törvényeinek és törvényes szokásainak fentartását, az ország határai épségének védelmét hittel is ígéré ⁴⁾, a compactatákat már előbb Bécsben erősítvén meg ⁵⁾. A bizodalmatlan cseh kelyhesek vallásuk szabadságának fentartására valamely újabb erősséget is kívántak volna: de ő egyenesen kinyilatkoztatta, hogy mindenben atyja és nagy-

1280. l. esen utjában fogadta László Bránban a morvák hódolatát: de ez előbb történt, mint feljebb látók.

¹⁾ *Balbin*, *Epitome* 512. l., *Pessina*, *Mors Morav.* 668. l., 2000 lovaggal *Eschenloer e. h.* A rendek a király fényes fogadására jövedelmeik harmad részét tevék össze. *Cochlaeus* 391. l.

²⁾ *Hageck* szerint 780. l. pénteken sz. Mihály napján ért ide, *Pray* szerint *Annal e. h.* october 3-kán; hasonlót mond *Balbin e. h.* De még sz. Mihály napján Bécsből adott levelet Szomolnok város részére Tornaí Szevrestyénhez, ki őket ordeikben háborgatta, Datum Wiennae in festo b. Michaelis Archang. 1455. *Bardossy, Moldav. Dec. 10. l.*; oct. 3-kán pedig Korneuburgból hívja meg a bécsieket a kremsi országgyűlésre *Kollár, Anat. Vind. II. dar. 1381. l.*, még oct. 5-kén innen éreztetéi Eizinger Osváttal újabb kegyelmét; oct. 20-kán már Iglóból hatalmazza meg az osztrák országgyűlést Kremában, hogy 12 férfit válasszon az ország kormányára. *Kollár e. h. 1395. l.*; oct. 21-kén is még innen hagyja meg Pozsony városának, hogy Planer Miklóst eztenedig minden harminczad nélkül bocsássa be áruival. *Lichnowsky e. h. VI. dar. CLXIX. l.*

³⁾ Megvan ezen iromány *Hagecknél* 780. l.

⁴⁾ *Balbin* szerint *e. h.* háromszor esküdt meg, még pedig az evangéliumra. A hitalakot *Goldast* közli *Erbf. in Ungarn von Böhm.* 230. l. és *Lünig, Reichs-Arch. Pars Spec. I. Cont. I. Fortsets.* 82. l., innen *Pray e. h.* Megvan az *Hagecknél* 780. l. és *Balbinnál I. tís. VIII. könyv,* 89. l.; francia fordításban adja *l'Enfant II. d. 254. l.* — *Goldast* szerint esen hitalakot az ország határainál kellett volna a királynak letenni, de csak Prágában tette le.

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. CLVI. 708. l.*, mjt a római catholi-

atyja nyomdokait kívánja követni, és mind azt, mit ezek elfogadtak és megerősítettek, ő is elfogadja és megerősíti, de ennél többet vallás dolgában nem tehet. Ezen tárgy további elintézése tehát Prágára halasztatott ¹⁾, hova hosszabb iglói mulatása után ²⁾ utját folytatta. A város kapui előtt fogadá őt a kelyhes papság Rokyczana vezérlete alatt, mellynek tisztelkedését visszataszító hidegséggel viszonzá; a római egyházi rend felé ellenben, melly a várból jött elejébe, nyájas képpel fordula, az általa elejébe tartott ereklyéket áhitatos buzgósággal csókolván ³⁾. Ezen nyilvános kitüntetése az ellenfélnek nagyon megsérté a kelyheseket és számos későbbi kedvetlenségeknek lett alapja.

A király e szerint october 24-dikén Prágába érvén ⁴⁾, már Simon-Juda napján, ugyanazon hónap 28-dikán, megtörtént maga a koronázás ⁵⁾, még pedig Dénes esztergomi

csukok rossz neven vettek. Hibáz tehát *Fessler IV. dar. 766. l.* azt állítván, hogy a compactatákról azó sem volt.

¹⁾ *De Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 216. l.*

²⁾ *Pessina, Mars Morav. 668. l.* három hétre teszi itt mulatását: de az nem jön ki az adatok összevonnáltsáa után.

³⁾ *Dubrau, Hist. Boh. XXIX. könyv, 272. l., Theobald, Hussitenkrieg II. d. 276. l.*

⁴⁾ *Rosits, Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. dar. 85. l. Curæus I. d. 263. l., Cochlaeus 391. l., Hennel, Excerpt. e Chron. Munsterb. Sommersbergnél I. d. 182. l.* — feria sexta ante festum Simonis Judæ (oct. 26-kán) hora 21. *Bartossek Dobnernél I. d. 218. l.,* hétfőn Simon-Juda előtt (oct. 22.) *Hageck 780. l.*

⁵⁾ Simon-Juda napján *Bartossek e. h., Pulkava néptelen folytatója Dobnernél IV. d. 181. l., Paltram, Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 738. l., Cochlaeus és Curæus e. h., Michovius Pistorinál II. d. 226. l., Schickfuss I. könyv, 112. l.* és maga László Bárfához intézett levelében *Wagner, Dipl. Comit. Sáros. 116. l.,* oct. 28-dikán *Balbin, Epitome 508. l., Pessina, Mars Morav. 668. l., Theobald e. h., Calcisius 795. l.,* Simon-Juda napján vagy oct. 28-dikán *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 510. l.* Azonban *Hasselbach Pez Jeromosnál II. d. 874. l.* és *Hageck e. h.* vasárnap, a görliczi Éekönyvek pedig más napra teszik Simon-Juda után, és így ez oct. 29-kére, azok november 4-dikére, *Man-*

érsek által ¹⁾), segédül szolgálván Kremlov Venczel, prágai érsekségi helyettes ²⁾), és jelen lévén a passauai, boroszlói és váradi püspökök ³⁾). Ezen tiszt ugyan a prágai érseket illette volna : de Rokyczana még mind nem volt megerősítve a pápa által, és így a szentegyház törvényei szerént valóságos érseknek nem tekintetett. A koronázás előtt nagy vetekedés támadt a csehok és morvák közt ezeknek a cseh koronázás előtti meghódolásuk felett. A magyarok és osztrákok közbevetésére a dolog ez uttal megszüntetett, olly

lius Hoffmannnál Script. Lus. I. d. I. rész, 361. l. — A koronázás költségeit a csehok adták, még pedig olly bőven, hogy a pénzből maradt még némelly várak kiváltására is, *De Roo VI. könyv., Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXII. fejj., Bohemia pia, II. könyv., László alatt, Dubrav XXIX. könyv., Linck, Annal. Claraeval. II. d. 286. l.* A pénz azonban ugy látszik csak hamar elfogyott : mert a király már november 19-kén Pozsony városát sürgette 1000 forint fizetése iránt. *Lichnovsky VI. d. CLXX. l.*

¹⁾ *Dubrav, Hist. Boh. XXIX. könyv., 272. l., Dlugoss XIII. könyv., 124. l., Hennel, Excerpta e Chron. Münsterb. Sommersbergnél I. d. 182. l., Ugyanő Annal. Siles. ugyanott II. d. 331. l., Fessler IV. d. 766. l. és Pelczel I. d. 439. l.* — Brúni Haz János olműczai püspöknek tulajdonítják azt *Augustinus Olom., Series Episc. Olomuc. 159. l., Cochlaeus Pragánál Annal. III. d. 131. l., Balbin Epitome 508. l. és Pessina e. h.* — Egyébiránt a koronázás nem a szokott Károly-féle koronával történt, hanem egy mással, ugyanazzal, melyet később, mint Mathaeus Cardin. Gurgus Hodoeporici Lib. II. bizonyítja, 1515-ben Miksa Bécsben Annának unokája Ferdinánd mátkájának, ajándékozott. *Stransky, Staat von Böhm. III. d. 423. l.* — Dénes érsek a koronázás után nem sokáig mulatott Prágában, hanem az esztergomi új szent-egyház felszentelése végett haza sietett és azt nov. 18-kán Mátyás veszprémi, Demeter zágrábi, Miklós nyitrai, Gergely milkói, István szőrényi és Tamás nándorfejérvári püspökök segítségével mellett megtévén, erről ugyanaz nap bizonyosságot ada, *Datum Strigonio die dominico praescripto post festum S. Martini episcopi. Anno domini 1453.* Hevenessy kézírataiból közli *Katona VI. d. 944. l.*

²⁾ *Balbin e. h.*

³⁾ *Pessina e. h.* — A koronázásról tudósította a magyar király a magyar törvényhatóságokat is; a Bártfához szóló levele, *Datum Praegae vigilia omnium Sanctorum (oct. 31-dikén) 1453.* megvan *Wag-nernél Dipl. Com. Sáros. 116. l.*

nyilvános feltétel alatt, hogy ez jövendőre ne történjék¹⁾.

Bár László az úr vacsorájának két alakbani kiosztását semmikép sem akadályoztatá²⁾, Podiebrádot pedig, a csehnek kedvenczét, mindenfélekép megkülönbözteté: a kelyhesek bizodalját, kedvességét semmikép sem tudta megnyerni. A kelyhes papság iránt bejövetelekor mutatott hidegsége rossz indulatát gyaníttatá velök, ezen gyanúságot pedig bizonyossággá érlelé két későbbi történet. Az ifjú királyt ugyanis semmikép sem lehetett a kelyhesek isteni tiszteletének meglátogatására bírni. Egy Huss tanításait követő tulságig buzgó pap őt erre erőltetendő, azon kápolnában, mellyben a király misét szokott vala hallgatni, az oltárt még a határozott idő előtt elfoglalja³⁾: de a királyi örök kapitánya neki tudtára adatá, hogy, ha jó szántából el nem távozik, erővel vezeteti ki s a legközelebbi partról vízbe löketi. Más ízben⁴⁾, Rokyczana a mindenek szentjével ablaka előtt elmenvén, attól a szokott tisztelgést megtagadta⁵⁾. Podiebrád mind ezen kedvetlenségeket nem gátlá, vagy talán gátolni sem akará, már ekkor jövendőre igen messze terjesztett terveivel nagyon megegyezvén a király népszerűségének elvesztése. Sürgette ő ugyan mindjárt a koronázás után Rokyczana megerősítését a királynál, de általa a pápához utasíttatott, ez pedig azt felelé: előbb meg kell vizsgáltatni, megtartja-e ő s az alatta lévő papság szorosán a baseli concilium compactatáit⁶⁾.

Hunyadi vagy a király kíséretében ért Prágába, vagy, a mi valószínűbb, a Cillei megbuktatásával nyert megbízás

¹⁾ Criborius de Cimburg, de Regimine politico in Moravia, cseh nyelven, Pessinándé e. h. 669. l.

²⁾ Dlugoss, XIII. könyv, 124. l.

³⁾ Kurs szerint Fried. IV. I. d. 161. l. rajta volt miat udvari káplánon a sor, misét mendsai.

⁴⁾ In exaltatione Corporis Christi Aeneas Sylvius e. h., a Prága megvétele napjának ünneplésekor Dubrao szerint e. h.

⁵⁾ Bonán III. tis. VII. könyv, 347. l., Aeneas Sylvius, Hist. Boj. LXII. fejt. 61. l., Dubrao, Hist. Boh. XXIX. könyv, 272. l.

⁶⁾ Dubrao e. h.

következtében sietett utána tisztelgés végett; annyi bizonyos, hogy a király koronázásán jelen volt. Eizinger Ulrik használta ezen alkalmat, vele János váradi püspök és körülátokkal, Podiebrád György cseh kormányzóval, Sternberg Elek Csehország királyi főkamarsásával, Sternberg Zdenko prágai fő várgróffal, Eizinger Osvát és István testvéreikkel, Plankenstein Pongrácz és Eizinger Zsigmonddal egy ünnepélyes barátsági egyezést eszközölni, melly szerint ők egymást minden, a király javát, Magyar-, Cseh- és Osztrákhon boldogságát, vagy saját személyök ügyét illető tárgyakban egymást kölcsönösen és egész erejükből akárki ellen is segítenék. Az egyesség a koronázást megelőző nap kelt, hat évre volt kiterjesztve és maga a király által is helyben hagyatott. ¹⁾

Cillei a király irántai jó indulatának nem soká ujbból fölgerjedését reménylven, eleinte őt prágai útjában mindennütt nyomban követte, de magába a városba menni nem mert: azért Királyné- Gréczben megállapodék és ott várta meg a koronázás végét ²⁾. De reménységében megcsalva, egy hosszú levelében az osztrák rendekhez folyamodék, kik november első napjától fogva Kremsben gyűlést tartottak ³⁾. Ebben érdemeinek egyenkénti felszámllálása mellett panaszképen előadá, miként Eizinger Ulrik barátaival őt méltatlanul vádolta el és a megcsalott királynál eltávolztatását eszközölte; mivel pedig ezt csupa alacsony haszonlesésből tette, de különben is a király még a törvényes

¹⁾ Datum zu Prag nach unsers herrn Jesu Christi gepurdt 1453. am Sonnabide der Vigilien Simon und Juda der heiligen zwelfposten. Először kiadta *Kurz, Gesch. Fried. IV. I. d. 277. l.*, közelebből *Chmel, Fontes rerum Austr. II. d. 31. l.*

²⁾ *Haselbach Pez Jeromosnál 874. l.*

³⁾ László király levele, melly által Bécs városát ezen országgyűlésre meghívja, Geben zu Kornewburg mittichen nach sand Michelstag (oct. 3-kán) 1453. megvan *Kollárnál Anal. Vind. II. d. 1381. l.*

16 esztendőt nem érte el és így még gyámra van szüksége, ő pedig mint annak legközelebbi rokona ezen tisztelt méltán követelheti: magát előbbeni hivatalaiba visszahelyeztetni kéré ¹⁾. A mint azonban ezen országgyűlésnek töredék írományaiból kitetszik ²⁾, de a következők is eléggé bizonyítja: ezen panasz és kérés nem vétetett tekintetbe. Még a grófnak az országlásbani botrányos eljárása igen élénk emlékezetben volt, és László király annak ifúságából vett okoskodásainak erejét elenyésztette az által, hogy még Iglóból oct. 20-kán irt levele által Osztrákhon kormányát — egy felől ifjúságát, más felől a tartománybéli hosszasabb távollétének szükségét tekintve s atyjának Albertnek példáját követve, mint maga mondja itten, — az ország négy rendei közül mindegyikből maga az országgyűlés által szabadon választandó három és így együtt tizenkét személyből álló igazgatóságra bízta, mind addig, míg ő 20-dik évét elérendi ³⁾; és miután ezeket az országgyűlés maga elválasztani semmikép sem akarta s kineveztetésöket egyenesen általa sürgette volna: egy későbbi, már Prágából még pedig megkoronáztatása után nov. 20-kán kelt levele által ebbeli kívánságuknak engedve, a tizenkét igazgatót kinevezte ⁴⁾. Így a gróf most még és ezen uton kénytelen volt terveivel főhagyni.

¹⁾ Ezen levél Geben zu Crumnow in Merhern, an phincstag vor sand Simon und Judas der heiligen zwelfpotentag (oct. 23-kén) 1433. megvan *Kollárnál e. h. 1385. l.*

²⁾ *Kollár e. h.*

³⁾ Geben zu der Iglá am sambstag nach sand Lucastag des heiligen evangelisten 1433. Közli a levelet *Kollár, Analec. Vind. II. d. 1395. l. és Honthaler; Fasti Camp. II. d. 395. l.* Hasonl. *Fischer, Gesch. von Klosterneuburg II. d. 447. l. és Kurs, Gesch. Fried. IV. I. d. 160. l.*

⁴⁾ *Fischer e. h. 452. l. Hasonl. Aeneas Sylvius e. h. 1399. l.*

XXII.

1453—1454.

László király Prágában ¹⁾ értesítettett Konstantinápoly szomorú elestéről. A velencezi herczeg volt első, ki arról a császárt hitelesen tudósította ²⁾, és ez által esett az a király tudtára. Most már, midőn késő volt, az egész kereszt-

¹⁾ *Dubrav* szerint *Hist. Boh. XXIX. könyv, 274. l.* László király ezen évben ment még Boroszlóba és onnan egyenesen Bécsbe. Hasonlót mond *Arenpeck, Chron. Austr. Pex Jeromosnál 1261. l.* De ez ellenkezik a történetek további folyamával, és *Schichfuss I. könyv, 113. l.* nyilván és helyesen mondja, hogy a király koronázatása után egy egész évet sőt valamivel többet töltött Prágában. *Paltram* ellenben *Chron. Austr. Pex Jeromosnál l. d. 738. l.* megint hibáz, a király csehországi mulatását másfél évre tévén. — Prágából még ezen évben november 19-kén megparancsolja Pozsony városának, hogy a harminczad haszonbéréből a mult sz. Márton napján letenni kellett 1000 forintot Rächtwein Jakabnak fizesse le; megvan a városi levéltárban *Lichnovsky VI. d. CLXX. l.*; — ugyanazon hó 25-kén fűtöttotta Budaméri János árváját Annát némmely részént Sáros részént Abauj megyében fekvő jószágokban. Datum Prage in profesto b. Catherinae virginis et martyris 1453. *Oklevéltár CC. sz.*; dec. 10-kén meghagyja Pozsony városának, hogy, miután osztrák kincstartója Dechsner György az ő számára természet borokat rendeletéből Bécabe szállítandja, azokat emberei és hajdúi által a Morva vizén át kísértesse; megvan a városi levéltárban. *Lichnovsky e. h.*

²⁾ Ezen levél Datum Venetiis 27. Julij 1453. megvan *Aeneas*

tyénség részt vett abban és annak veszélylyel fenyegető következményeit örömet gátolta volna. A pápa ez esemény hallatára megbetegedett és azt annyira szívére vette, hogy attól fogva senki sem látta őt többé nevetni ¹⁾). A császár tüstént írt a szent-atyának ²⁾, őt buzdítván a szükséges intézkedések megtételére, és az egész keresztyénségnek egy nagyszerű török hadjárat tekintetéből felszólítására. A magyarok is sürgették főként az őket fenyegető veszély miatt királyuknak kebelökbe jövetelét ³⁾).

A pápa részéről nem soká megjelent Prágában Castiglio János páviai püspök, Lászlónak egy nagy hadviselést javaslandó a közelebbi esztendőre a törökök ellen, több más keresztyén fejedelmekkel egyesülve. A szent-szék ezen célra maga részéről kincstárának egész évi jövedelmét felajánlá, csak azt tartván meg, mi kerülhetetlenül megkívántatik szükségének fedezésére; e mellett az egész papság jövedelmeinek tized részén kívül, bűnbocsánatot is ada, melly mellett a kereszt hirdettessék az egész keresztyénségben ⁴⁾). Ezen nagyobb szerű készüléteket szükségessé tette a király által a szebeni és más kereskedőktől ez idő tájban vett azon bizonyos hír, hogy Mohamed igen nagy készüléteket teszen és a következő esztendőben Magyarországot szándékozik egész erővel megtámadni. Ezek következtében

Sylviuséi közt Epist. CLIX. 710. l. Közli azt Pray, *Annal. III. d. 137. l.*, mint valószínűleg tévedésből állítja, annak esch iörténeteiből LXII. fejt., mert itt annak nincs nyoma. Kiadta azt Müller. *Reichstags-Theat. I. d. 419. l.* Kiteszik ebből, hogy de ászár már előbb is hallotta az eseményt, de nem lévén bizonyos, amaga kért a velencei hercegtől hitelesebb tudósítást.

¹⁾ Müller *e. h.* 428. l.

²⁾ Aeneas Sylvius, *Epist. CLXIII. 716. l.* és Frehernél II. d. 182. l., Goldast. *Const. Imp. III. d. 478. l.* és Müller *e. h.* 420. l.

³⁾ Pray, *Annal. III. 138. l.*

⁴⁾ Unde et confidenter per universam Christianitatem bonorum omnium ecclesiasticorum decimam exsolvi mandavit, ut qui ecclesiastici honoris dignitate ceteros antecederunt, etiam primi oneris gloriosi videantur. Kollár kéziratai szerint Engel, *Gesch. d. ungr.*

László király Törösvár, Brassó és Szeben erősségeit újból helyre állíttatni rendelte ¹⁾, a szebenieket külön levelében az által, hogy őket tudósítá, miként a többi keresztyén fejedelmekkel egyetértőleg az ozmánok elnyomulásának gátlására mindent elkövet, mi hatalmában áll, megnyugtanni ügyekezett ²⁾, és a pápai követnek, tudtul adta Vitéz János nagyváradai püspök és királyi korlátnok, fejedelme nevében, hogy ez a szent-szék kívánságait teljesíteni kész és biztosokat fog kinevezni, kik a dolgot a pápai követtel egyetértőleg bővebben megfontolják. Hosszasb tanácskozások után ezek valósággal el is határozták és azután a pápai követtel még január elején 1454. közölték, hogy Magyarországon a karok és rendek öszvehivatnak a törökök ellen szükséges készületek minél előbbi megtétele végett; hogy ide királyi biztosok küldetnek a magyar, cseh és osztrák tanácsosok közül, kik a tanácskozást vezéreljék; hogy később hasonló országgyűlések fognak tartatni, mind Csehországban, mind Osztrákhonban, és ezeknek végzesei egy különös királyi követség által a pápával közöltetnek ³⁾. Egy ez után tartott országos tanácsban Hunyadi János újabban meghatalmaztatott az ország minden dolgainak és jövedelmeinek közönségesen, különösen pedig a török háborút illető tárgyaknak kormányzására a király távollétében, melléje adatván a király korlátnokságának egyik osztálya, melly a ne-

Reichs III. d. 179. l. — V. Miklós egy különös körlevelében a török háborúra mindent unszolt búsbocsánat ígérete mellett, Pridie Kal. Oct. 1453. *Lünig, Reichs-Arch. Spicil. Eccl. I. d. 340. l., Müller, Reichstags-Theat. I. d. 428. l.*

¹⁾ *Engel, Gesch. d. Wal. u. Mold. 173. l.*

²⁾ *Datum Pragae in festo b. Stephani protomart. (dec. 28-kán) 1453. Cornides kézírataiból közli Katona e. h. VI. d. 943. l.*

³⁾ *Engel e. h.* Kollár kézíratai szerint. Ezen határozatok meg-egyeznek azon utastással, mellyet László király a magyar országgyűlésre rendelt biztosainak adott, és a mellyről mindjárt bővebben szólandunk.

vezeteseb parancsokat a király nevében adja ki magában az országban ¹⁾).

A török háborúban gyönyörködő ²⁾ beszercezi gróf előtt igen kellemes volt ezen megbizás, melly által megint legkedvesebb elemébe helyeztetett. A karok és rendek öszvejövetelét mindenkép sürgette, s az országgyűlésre a világi és egyházi nagyokon kívül meghívta a vármegyék követeit és a nemes országos tanácsosokat is. A király személyesen nem jelent meg ³⁾, hanem maga részéről mint meghatalma-

¹⁾ Van László királynak egy oklevele, melly által részint Hunyadi János beszercezi örökös gróf és ország kapitánya kérésére, részint Dolhai Ambrus és Mihály, Szaniszló fiainak, még Zsigmond és Albert királyok alatt és alatta szerzett érdemei tekintetéből, azoknak Dolha, Zadaya, Kereczke és Kusnicza nevű faluit és Bronka nevű pusztáját, mellyek eddig Mármaros megye határához közel Beregh megyébe kebeleztettek, és mellyeketők, többi jószágaik Mármarosban esvén, ezen megyében hasznosabban és jobban kezelhetnek, Mármaros megyéhez csatolja s azokat a Beregh megyei fő- s alispánok és szolgabírák hatósága alól kiveszi. Ezen oklevél, melly megvan *Oklevéltár CCIV. sz.*, Budán kelt febr. 14-kén (Datum Bude feria tertia proxima ante festum b. Valentini martiris) 1454. és így azalatt, míg László király Prágában mulatott; mi állításunkat gyámoltja. Kisebb érdekű dolgokban rendeleteit tovább is a maga neve alatt adta ki Hunyadi. Így nevezetesen a többek közt január 29-kén meghagyja Kassa városának, hogy újévi ajándékait Góthi Ország Mihály nyitrai főispánnak és fő-ajtónállónak fizesse ki, Datum Bude feria proxima ante festum purificationis Virginis gloriose 1454. *Oklevéltár CCIII. sz.* Így egy más levelében Küküllővári Miklós fésperestnek és Henkel Györgynek, mint Erdélyben királyi pénzszedőknek, meghagyja, hogy Szeben városának az ő utalványára 40 márka ezüstöt térítsenek vissza, mivel ő ezen öszveget a mondott városnak rombolt állapotjából helyrehozatala tekintetéből könnyítésül elengedte. Megjegyzendő, hogy ezen levelében az említett pénzszedőket már arról biztosítja, hogy, ha a király ezen öszveget számadásukban el nem fogadná, azt a magáéból ki fogja nekik fizetni, Datum in Kiszeg feria quarta proxima ante festum b. Andreae apostoli (november 27-kén) 1454. *Oklevéltár CCXII. sz.*

²⁾ Cum turcis bellare major, quam jucundas adire choreas animus fuit, azt mondja róla *Turócsi IV. rész, L. fejt. 260. l.*

³⁾ *Engel, Gesch. d. ungr. Reichs. III. d. 180. l.* -- Ellenben

zotti biztosait küldötte magát a hatalmas Eizinger Ulrikot, Plankenstein Pongráczot és Doczner Györgyöt ¹⁾. A nyert irásbeli utasítás szerint a biztosoknak mindenek előtt kötelességökben állott a király személyes meg nem jelenését mentegeetni. A csehországi védjobbágyok, nevezetesen a schlesieni fejedelmek hódolásának elfogadása, a rend és igazság kiszolgáltatásának helyreállítása, a rendek által ajánlott segedelempénzek és ezzel az elzálogosított koronajóságok kiváltása, végre pedig a Prágába mart. 15-kére kihírdetett országgyűlés mulhatatlanul megkívánják a király további jelenlétét Csehországban. Mihelyt mind ezeket bevégzi, nem mulasztja el Magyarországra menni és annak oltalmára s javára mindent elkövetni. Hogy azonban addig is távolléte az ország ártalmára ne légyen, felszólít minden

Pray, Annal. III. d. 140. l. és Katona. VI. d. 975. l. azt állítják, hogy László király személyesen is jelen volt ezen országgyűlésen, mit *Fessler* is elfogad *IV. d. 798. l.* — *Katona e. h.* még tovább megy és a királynak egy igtató-parancsa következtében, melly Pécsert mart. 18-kán kelt (Datum Quinqueecclesiis feria secunda proxima post festum Gregorii papae anno domini 1454.), és a mellyről Hevenessy kéziratai szerint *e. h. 949. l.* bővebben szól, azt állítja, hogy László az országgyűlés után még Pécsert is megfordult. — Tudós történetíróinkat maga a végzemény, melly Budán a király neve alatt kelt, hozta valószínűleg tévedésbe. — *Pray, Hist. Reg. II. d. 360. l.* még azt is vitatja, hogy maga Hunyadi eleintén nem akart megjelenni, azután is csak bátorságlevél mellett ment fel. Ezen utolsó körülményre nézve, mellyet, mint annak idejében látók, Arenpeck és Turóczi a mult évi országgyűlésnél említenek, mi pedig még későbbre halasztunk, hivatkozik László király levelére 1457-kéről. Azonban ezen irományban ezen esemény éve nincs kitéve, de különben is mennyi hitelt lehet annak adni, meglátjuk annak idejében. Minden kétséget elhárít az országgyűlési biztosoknak adott és mindjárt bővebben említendő utasítás. A *Katona* által említett és Pécsert kelt királyi igtató-parancs csak fentebbi állításunkat, hogy tudniillik Hunyadi mellé adatott a királyi korlát-nokság egy része, és ez által a király távollétében hazánkban is adatnak annak nevében parancsok, látszik gyamolítani; mert oklevelesen bebizonyítható, hogy László király ezen évben nem fordulhatott meg Magyarországon.

¹⁾ Ezek által tudósította Hunyadi a királyt az országgyűlés me-

nemes érzésű magyarokat, hogy egyesült akaratral és egész erejököl gondoskodjanak annak javáról. Ennek következtében s hogy az ozmánok ellen annál erélyesebben leheszen föllépni, szükségesnek látja a király, hogy az országban az igazság serény és czélszerű kiszolgáltatására különös gond fordíttassék és a közönséges s nyolczados törvényszékek tartására az ország rendes bírái fizetésök elvesztése alatt szoríttassanak; az ország jövedelmei előbbi rendeletei következtében az illető tisztviselők által lelkiismeretesen szedessenek bé, és az adott rendeletekhez képest fordíttassanak a király s az ország szükségeire. Uj fizetések csak az ő tudtával rendeltessenek, és minden nevezetes tárgyakbani parancsok az ő pecsété alatt adassanak ki. Választassanak a közjóért buzgó tanácsnokok, kik illendő fizetéssel ellátva, egymást időről időre felváltva, tartózkodjanak az ő udvarában, hogy így a magyar dolgokban tanácskozhassék velök; míg másfelől az országban maradt illy tanácsnokok a haladékat nem szenvedő tárgyakban a királynak időről időre adandó utasításához képest magok közt végezheszenek. Különösen a törökök ellen, kik az országot fenyegetik, készíttessenek el minden védeszközök jó előre, hogy a király bejövetelével tüstént leheszen erélyesen föllépni; addig is a segedelemről biztosíttassék a rácz fejedelem, nehogy a törökökkel megbékélni kényteleníttessék. Ezen készületekről tudósíttassék haladék nélkül a király, hogy így idő közben a cseheket és osztrákokat is kihallgatván, a pápát, ki a török háború tekintetéből külön követet küldött, a török háborúnak mikénti folytatásáról tudósíthassa; mire nézve most mindjárt választassanak az ország részéről felhatalmazott és szükségképen utasított követek, kik a Cseh- és Osztrákhon részéről annak idejében kiküldendőkkel, mihelyest a király parancsolandja, Rómába mehessenek, a szent-széket mindenekről körülménye-

neteléről és némelly más dolgokról, mint kitetszik mindjárt a király említendő feleletéből. *Pray, Annał. III. d. 152. l. és Katona VI. d. 981. l.*

sen tudósítandók. Giskrára nézve az egyesség erősítsessék meg, és a rendek gondoskodjanak illő kielégítéséről. Válaszszanak e mellett szükséges fölhatalmazással ellátott követeket, kik, ha a császárt egy üszvejövetelre birni lehet, itten megjelenjenek és az ország elzálogosított részei iránt sikeresen végezthessenek. Legyen gondjok a karoknak és rendeknek állandó és egyforma pénz folyamatba-hozásáról az egész országban. Végre pedig a király távolléte idejére válaszszanak egy országos kapitányt. Ezeken kívül ohajtott a király némelly rendelkezéseket tétetni több magán személyek iránt is, mellyek közül csak azt emeljük ki, hogy korlátnok a váradi püspök számára nem csak minden korlátnokai jövedelmet rendesen felküldeni, hanem illendő fizetést is utalványoztatni kívánt; mivel őt tovább is magánál tartani szándékozik, ez által pedig költségei szaporodnak ¹⁾. Irt illy értelemben a király egyenesen a karoknak és rendeknek, egyszersmind pedig biztosainak bővebb szóbeli utasítást is adott ²⁾. De valamint az nem szállott ránk, vagy legalább még nem fedeztetett föl, ugy erről mitsem tudunk.

A rendek már január 14-kén együtt voltak, és így még előbb, mint a király kívánta, s 11 nap mulva (január 25-kén) a nevezetes végzések elkészültek ³⁾, és mindjárt országszerte ki is hírdették ⁴⁾.

Hunyadi mindenekelőtt a rendek elejébe terjeszté, hogy a törökök igen nagy készüléteket tesznek az ország megtámadására s így nekik is magokat meg kell erőltetniök, nehogy készületlen találja őket az ellenség, mint hajdan eleiket a tatárok. A gytlés maga is érezvén a fenyegető ve-

¹⁾ Ezen nevezetes oklevél közlését köszönhetjük *Birk Erő* ur-nak *Quellen und Forsch.* 215. l.; sajnálni lehet, hogy annak keletnapja nincs.

²⁾ Kitészik ez a most említett utasításból.

³⁾ *Engel c. h.*

⁴⁾ Kitészik ez a törvénytarban létező végzések egész szerkezetéből. *Kocachich, Vest. Comit.* 281. l.

szélyt, mindenre ajánlá készségét, és valóban nagy áldozatokat is tett, de azon óvással, hogy innen jövedőre következtetést húzni ne lehessen. A kiállítandó sereg főkapitányának maga Hunyadi nevezteték ki, de csak esztendőre. A sereg belső elrendezésére s az azt illető tárgyak kidolgozására egy különös választmány rendelteték, melly 6 világi, ugyanannyi egyházi nagyokból és hasonló számú vármegye-köveiteiből állott magának a főkapitánynak előnklete alatt. Hihetőleg ezt maga Hunyadi kívánta, hogy ellenségei és számos irfgyei a főhatalom utáni vágyással ne vádolhassák, parancsainak és rendeleteinek ez által nagyobb sikerét is reménylven. Az országnak oltalomereje egészen az eddig divatozott szokások és szabályok szerint szerkesztetett össze, és ezen tekintetből ezen végzések különös figyelemre is méltók. Ezek szerint a hadviseletre kiállítandók voltak :

1-szor. A királyi dandár. Ennek olly erőnek kelle lenni, millyent a királyi jövedelmek megbirnak ; azért a kinevezett választmányra bízoték ezeknek szoros megvizsgálása s a dandár mennyiségének ezekhez alkalmaztatása.

2-szor. A zászlós-urak dandárjai. Ezekre nézve vizsgálja meg ugyanazon küldöttség: mennyi jövedelmet veszen mindegyik ennek czíme alatt a kincstárból, különösen sóban, és így ez után ehhez mérsékelve határozza meg az általok kiállítandó katonaság számát.

3-szor. Az egyházi nagyok dandárjai, mellyeket jövedelmeikhez képest tartoznak kiállítani Zsigmond király kivetése szerint, tekintet vétetvén mégis azokra, kiknek jövedelme idő közben lejobb szállott volna.

4-szer. A kisebb papságnak Zsigmond lajstromában említett lovagjai, jövedelmeikhez képest kiállítva ; ennek számát is az említett országos küldöttség határozza meg.

5-szor. A nemesség, akár van akár nincs birtoka, személyesen. E végből minden vármegyébe 4 biztos küldetik, kik felvigyáznak, hogy mindenki teljesítse kötelességét, elhatározván : ki menjen gyalog, ki lóháton. Ennek utasításául a következők határozottak el: — a) A birtokta-

lan, más földén lakó nemes, földes-urának dandárjával is mehet. — b) A törvénytelen idejűek magok helyett mászt állítsanak. — c) Ezeket kivéven, senki sem válthatja meg magát ezen kötelességtől; de — d) az osztoztalan atyafiak közül csak az egyik tartozik menni. — e) A várakban pedig a várnagyok illendő őrsereggel hátra maradhatnak, és — f) a nagyobb udvarházaknál a tisztartó a hadiszolgálatról fel van mentve.

6-szor. A kapu szeréni fölkelésben egy tartalék-sereg alkottatik. Minden városban, valamint a téren is, ide értvén a jászokat, kúnokat és oláhokat, minden száz kapu után kiállítatik 4 nyilas lovag és két gyalog nyillal, karddal és dzsidával fölfegyverkezve. A kivetést e szerént megteszik a szolgabírák, a vármegyék által melléjük rendelendő biztosokkal. Ezek a megyék zászlói és megyebeli nemesség által választandó vezérek alatt szolgálnak. A kik több vármegyében birtokosok és ezen kivetés szerént nagyobb számú katonaságot tartoznak kiállítani, külön zászlók alatt is öszvevonhatják azokat, mit az ország kapitányának be tartoznak jelenteni, a felelet terhe őket illetvén. A vármegyék vezérei minden kiállítani elmulasztott lovagért 17, minden gyalogért 10 forint büntetést fizetnek, és ha ezt tonni nem akarnák, végrehajtás által is szoríttatnak rá. Az így elrendelt véderő és maga a fölkelés az egész országban olly készen tartatni rendeltetett, hogy az országos főkapitány parancsára rögtön kiállhasson, és az általa kijelölt helyen megjelenessen.

A seregnél szükséges fenyíték tekintetéből elhatározott: minden szökevény, ha nemes, jószágaival, ha nemtelen, fejével lakol; a dandárokhoz ígérkezett, de szavát megszegő fejét vesztí; a rablók, zsarolók iránt megújítatnak a Hunyadi kormányzósága alatt hozott törvények.

A török háború folyamata alatt a rendes törvénykezések megszűnnek ugyan; de az erőszakoskodásokra nézve a rövid elítélésnek lesz helye, melly szerént a szolgabíró egy vármegyei küldöttel megvizsgálja s mindjárt el is ítéli az

efféle ügyeket; a fő- vagy alispán pedig tartozik az illy ítéleteknek rögtön fogamatot szerezni ¹⁾.

Illy hathatós végzéseket eszközölte Hunyadi, és ezekről mindjárt tudósította a királyt a visszamenő királyi biztosok által, olly hozzáadással, hogy ő az ország kormányát törvényes fejedelme távollétében nem mint annak feje, hanem mint ennek leghűségesebb jobbágya, kívánja folytatni az országgyűlés által melléje rendelt tanácsnokokkal. Említtéstől még arról is, miszerint ő az ozmán hadviselet előtt még a következő tárgyakat ohajtaná elintézni: — a Giskra eltávozása után még hátra maradt csehek kiköltöztetését Magyarországból ²⁾, — egy bizonyos Nankenreuter nevezetű osztrák rablónak megalázását, ki az országot 1600 lovaggal nyugtalanítja, — és a Fridrikkel fenforgó kedvetlenségeket.

A király erre Prágában kelt igen hízegő feleletében bizodalmanak, kegyelmének, igen fényes jeleit adá. Az országgyűlés által melléje rendelt tanácsnokok kinevezését csak annyiban erősíti meg, a mennyiben ezek őt mint tanácsadói a nevezetesb tárgyakban segítik, de a kormány

¹⁾ Ezen végzések, Datum Budae in festo Conversionis b. Pauli apostoli 1454. a törvénytárban léteznek azon alakban, mint a vármegyékhez kimentek. Az eredeti megvan a Kállai-nemzetiség levéltárában Kállóban, szől Szabolcs vármegyéhez; egy hiteles mását bírja a nemzeti muzeum. *Kovachich, Lect. Var. 20. és 95. l. — Goldast, Const. Imp. III. d. 479. l.* különösen előadja a Pest vármegyéhez e részben ment rendeleteket, mellyek kevés különbséggel és a 2-dik czikkely kihagyásával megegyeznek a törvénytárban foglalt végzésekkel, de felírásuk ez: *Wladislai Hungariae designati Romanorum Regis decreta a Friderico Imperatore (puto -- ugy mond a jó Goldast egy jegyzékében tudós szenteséggel — quia Ladislai tutor fuit) comprobata et confirmata.* Mennyi képtelenség egy pár sorban! *Raynald is Annal. Eccl. XVIII. d. 421. l.* közli László királynak ezen Pest megyéhez szóló levelét, de számos kihagyásokkal és hibákkal, azonban minden cím nélkül.

²⁾ Komorovsky Péter, gyaníthatólag Axamith elmaradott vezéreinek egyike ezen évben Zemplén vármegyében folytatta zsarolá-

hathatóságában — mellyet neki még Bécsben számos magyar nagyk előtt, most közelebből pedig Prágában hűségébe és annak ígéréthez képest pontos és az ő s a haza javárai folytatásában bízva adott által — nem gátolják; e mellett ohajtja, hogy a kormányt kezéből semmi esetre ki ne eressze, sőt különösen a királyi jövedelmeket illető tárgyakban másoknak minden befolyását akadályoztassa. Giskra embereinek kiköltöztetését, Nankenreuter megáláztatását és a Fridrikkel kötendő egyezést egészen rá bízza; de az utolsót mégis az osztrák rendekkel egyetértőleg ¹⁾. Egyedül csak azt kéri tőle, hogy lengyelországi útjára 3000, Axamithnak vég kielégítésére pedig, hogy katonáival a Szepességet valósággal elhagyja, 5000 aranyat küldjön a magyar kincstárból az osztrák országló szék kezébe ²⁾. A király, ugy látszik, különben sem volt megelégedve az országgyűlés menetelével; azt találta, hogy a kincstár jövedelmei nagyon meg vagynak rövidítve és annyira leapadtak, miként háztartására sokkal kevesebb marad neki, mint akármely más tartományában, bár Magyarország mindegyiknél nagyobb és hatalmasabb. Azért egy, máj. 1-sőjén írt levelében felszólítja Garai László nádort

sait, mellyektől magát ezen és némely más szomszéd megye 11,000 forinttal vásárolta meg. *Sármay, Notit. Com. Zemplén. Hist. 33. l.*

¹⁾ Ennek elintézése végett már előbb küldött volt László követiséget Fridrikhez, mint erről tudósítja Steyer városát, Pfangtag vor Egidi (augustus 31-kén) 1453. *Preuenhuber 107. l.*

²⁾ László királynak ezen igen nevezetes tartalmú levelét ex Cod. Ms. Mellicensi közli *Pray, Annal. III. d. 152. l.* és belőle *Katona VI. d. 981. l.* A levélnek kelte ez: Datum Pragae anno domini 1454., és a nap nincs kitéve; azért nem is lehet bizonyosan meghatározni, hova tartozik. *Engel, Gesch. des ungr. Reichs III. d. 183. l.* ide teszi, *Katona* az év végére, a nélkül hogy okát adná; *Pray e. h. 151. l.* és utána mind *Palma, Notit. Rerum Hung. II. d. 296. l.* mind *Fessler IV. d. 807. l.* erre az esztendőre de valamivel későbbre, azt állítván, hogy, míg Hunyadi a törökökkel bajoskodott, némely magyar nagyk irigységből, Fessler véleménye szerint főként Garai indítványára, melléje 18 tanácsost választot-

és rokonát, hogy ennek orvoslásáról gondoskodva, eszközölni ügyekezzenek, miszerént Magyarországra jövén, ne legyen kénytelen háza illő tartására megkivántató költségeit más tartományaikból ide rendelni ¹⁾.

Hunyadi eljárásával azonban tökéletesen meg volt elégedve, mint bizonyítják számos ezen idő tájban vele érzetett kegyelmei. Így már előbb őt megajándékozta volt Rudistha helységével Nándorfejérvár mellett, még auguszt. 15-kén 1453., meghagyván az aradi káptalannak, hogy őt annak birtokába vezesse be ²⁾. Junius 1-jén megengedi neki, hogy Trencsén várát és más vághmenti várakat, mellyeket még atyja Albert 15,000 forintban Ulrik Cillei grófnak elzalogosított volt, a mondott gróftól a magáéból előlegezendő 13,000 forinttal, melyért ő azokat, mint értesült, kibocsátani kész volna, kiválthassa, ezen összevet a következő évi szerémi és lippai kerületekbeli kamaranyereségből kifoghassa, az után a kérdéses várakat, mihelyt

tak, és hogy erre nézve adta a király ezen feleletet. *Pray* később *Hist. Reg. II. d. 357. l.* megváltoztatván véleményét, az egész dolgot átteszi 1453-ra: mivel, úgy mond, 1454-ben László Prágában nem volt. De *Pray*nak ezen utolsó munkájában az 1453. 1454. és 1455-ben történt dolgok előadásában nagy savor uralkodik; és ha meggondoljuk, hogy a király ezen válaszában a Hunyadi mellé országgyűlésileg választott tanácsosokról egyenes említést tesz, a feljebb említett végzéseken pedig a sereg kiállítására nézve legalább 18 fgy választott biztosoknak valósággal van nyoma: majd kételkednünk sem lehet, hogy ezen oklevelet épen ide kell helyeztetni.

¹⁾ *Geben zu Praag an sand Philips und sand Jakobstag der heyligen zwelfpoten anno domini 1454.* Egy régi egy idejű másolatból a csász. titkos levéltárban *Birk Ernő, Quell. u. Forsch. 223. l.*, újabban *Chmel, Fontes Rer. Austr. II. d. 8. l.*, ki azt véli, hogy az fordítása a diák eredetinek.

²⁾ Kitészik ez az aradi káptalannak a dec. 27-kén 1453. minden ellenmondás nélkül véghez vitt beigtatás iránti bizonyágleveléből, *Datum quintodecimo die diei Introductionis et stationis predictarum (jan. 10-kén) anno domini 1454. Okleréltár CCI. sz.*

parancsolni fogja, neki kiadván ¹⁾). Junius 11-kén a Görény és Déva várai s tartozandóságai iránt kelt adománylevelét, valamint az erdélyi káptalannak jelentését a déval várba annak rendje szerint történt beigtatás iránt ²⁾, valamint külön levelében a Soggya, Supán és Thwerd temesmegyei oláh kerületek iránt kelt adománylevelét és a csanádi káptalannak a beigtatásról szóló bizonyítványát szóról szóra átírván, megerősíti ³⁾).

A király azalatt nénjét, a Kázmér lengyel királynak eljegyzett Erzsébetet, Rosenberg Henrik, Sternberg Zdenko, Hunyadi László és több mások kíséretében Lengyelországba küldötte ⁴⁾. Gyertyaszentelő körül indult meg ⁵⁾, februáriusnak 9-czedikén érkezett Krakkóba a fejedelmi ara, és mindjárt más nap megtörtént az esketés és koronázás ⁶⁾. Kevéssel azután Podiebrádot újra megerősít-

¹⁾ Datum Prage tertio die festi Ascensionis domini 1454. *Oklevéltár CCV. sz.*

²⁾ Datum Pragae feria tertia proxima post festum Pentecostes 1454. *Spieß, Aufklär. 267. l.*

³⁾ Datum Prage feria tertia proxima post festum Pentecostes anno domini 1454. *Oklevéltár CCVI. sz.*

⁴⁾ *Dlugoss XIII. könyve, 126. l. — Hageck 782. l. és Pessina, Mars Morav. 670. l.* csak a két első említik. Kilenczszáz lovag volt kíséretében *Michovius Pistorinál II. d. 216. l.* — Midőn *Theobald, Hussitenkrieg II. d. 281. l.* a szerencse forgandóságát csodálja abban, hogy Kázmér a 20 évvel ezelőtt neki szánt Borbála unokáját vette most el, az időszámítást nagyon elvettette. — *Engel ugyan e. h. III. d. 184. l.* azt állítja, hogy László maga is elkísérte nénjét és jelen volt menyeközjén Eizinger társaságában, Csehország kormányát azalatt Podiebrádra, Osztrákhonét Waldsee Farkasra bízván. Erről azonban az egykorú írók hallgatnak, a dolog folyamata pedig ellenkezőt bizonyít. Alkalmasint Lászlónak fentebb említett levele, mellyben ezen útjára 3000 arany küldését sürgeti, bírhatta a tudós férfit ezen állításra: de ez legfeljebb is csak annyit bizonyít, hogy szándéka volt személyesen is Krakkóba menni.

⁵⁾ *Hageck e. h.*

⁶⁾ *Dlugoss e. h., Cromer XXII. könyve. 523. l., Pessina e.*

vén a kormányzóságban ¹⁾, megnyitotta a király Prágában a cseh országgyűlést ²⁾. Itt mindjárt a tanácskozások megnyitásával egy bizonyos Benes ³⁾ nagy zajt okozta, mindezekelőtt a kelyhesek sérelmeinek tárgyalását, Rokyczana megerősítését, olyan papok kinevezését, kik az úr-vacsoráját két alakban oszszák ki, s több efféléket sürgetvén. Csak nagy bajjal tudá a király Sternberg Zdenko, Podiebrád és mások segítségével a kérdésnek elhalasztását eszközölni ⁴⁾. Ez után több más tárgyak mellett az ozmán háboru is szóba jött; a karok és rendek ezen célra 6000 gyalogot és 1200 nehéz lovagot ígértek ⁵⁾. Ezen gyűlés folyama alatt erősítette meg László király a ragúzaiaknak, kik három követ által 5000 aranyat, két aranyozott ezüst medenczét, két kancsóval, 22 billikomot és ugyanannyi tá-

h., Pubitschka, Gesch. v. Böhmen VIII. d. 518. l. — A gneseni érsek és primás, valamint Sbignev krakkói püspök és bñbornok közt kérdés támadván a megesketés iránt, végre is abban egyeztek meg a felek, hogy egyikök se, hanem Capistranói vigye azt véghez, *Mamilius Hoffmannál I. d. I. köt. 364. l.* Azonban *Hermann* szerint *Capistranus triumphans 461. l.* ez csakugyan a bñbornoknak engedte át e tisztet. A menyekző után Erzsébet lemondott atyai és anyai örökségéről mind addig, míg László maradékai élnek, mind magára mind örökösre nézve. A lemondó-levelet Datum Cracovie feria quarta ipso die cinerum (martius 6-dikán) anno domini 1454. közli *Dogiel I. d. 159. l.* Ujabbán kiadta a csász. kir. titkos levéltárból *Chmel, Mater. II. d. 67. l.*

¹⁾ Az erről szóló oklevél Prágából mart. 20-dikáról, még pedig egész kiterjedésében megvan *Lichnorshynál VI. d. CCXXII. l.*

²⁾ *Pubitschka e. h.* Die veneris in festo Sancti Longini (mart. 15-kén). *Balbin, Epitome 509. l.*

³⁾ Mokrovaczky z Hostiran Benes, mint *Birk Ernő, Quellen u. Forsch. 225. l.* Palacky közlése után állítja.

⁴⁾ Egy névtelennek levele szerint, melyet *Birk Ernő, Quellen u. Forsch. 246. l.* Kollár kézírataiból közöl; ezen eseményről emlékezik *Engel is e. h.*

⁵⁾ *Pubitschka e. h.*

lat, mind ezüstből, küldöttek neki ajándékba ¹⁾, minden kiváltságait ²⁾.

Mig ezek Csehország fővárosában történtek, megindultak Osztrákhonban a cselszövények Eizinger Ulrik ellen. Ezen tartomány rendei ugyanis junius végén, vagy julius elején St. Pöltenben öszvejöven ³⁾, hihetőleg Cilleinek és több más ellenségeinek, kik neki, mint idegennek, a porból fölemelkedettnek, nagy befolyását igen nehezen tűrték, irgyszemekkel tekinték, — unszolásai következtében keményen léptek föl ellene, s őt királyuk előtt főként arról vádlák, hogy őt mintegy erőszakkal vitte Csehországba, és 10,000 font pénz esztendei jövedelmet bitorol, mellyek a ki-

¹⁾ *Engel e. h. 184. l.* Kollár kéziratai után. — László király egy julius 28-kán kelt levelében Ragúza városának azon becses ajándékaiért, mellyeket Gondolai Marino, Bonai Sarachini Miklós, és Lucharis lovag követei által küldött, köszönetét nyilvánítván, azt egyszeremind arról tudósítja, hogy azon igaz hűség tekinteléből, mellyel az említett város a magyar szent koronához rég idő óta, minden viszontagságok közt állhatatosan ragaszkodott, annak minden kívánatait egész készséggel teljesítette, azon egyet kivéven, melly szerént a maga pecsége mellé Magyarország nagyainak pecségeit is függesztetni kéri, mivel ez a királyi méltóságot kisebbítené s eddig is szokásban nem volt. Datum prage vigesima octava die mensis Julij anno domini 1454. *Oklevéltár CCVIII. sz.* Egy más két nappal később kiadott levelében oda utasítja a mondott várost, hogy érseknek, más főpapnak, vagy csak polgárnak is egyedül olly férfiakat fogadjon el, kiknek hűségét, erényét és polgári állapotát ismeri és helyeeli. Datum Prage Civitate Regni nostri Bohemie penultima die mensis Julij Anno domini 1454. *Oklevéltár CCIX. sz.* Mind a két levélről emlékezik *Lichnovsky e. h. CLXXIV. l.*; az elsőt töredékesen közli *Birk Ernő e. h.*

²⁾ Áprilisban, mint *Engel e. h. 184. l.* állítja, de maga a levél, melly szerént a Zsigmondtól nyert és Albert által megerősített szabadalmi újra helyben hagyattak, julius 26-kán kelt. *Lichnovsky e. h. CLXXIII. l.* — Már esztendővel előbb megjelent volt ezen város nevében a király előtt Radulino István Magyarország oltalmát kikérni. Vitéz János váradi püspök, mint királyi korbátnok, őt igen jól fogadta, mit neki külön levélben köszönt meg. *Engel e. h. 185. l.*

³⁾ Mikor tartatott ezen gyűlés, meghatározni nem tudjuk; de

rályt illetnék ¹⁾. Erre a nemes báró, épen midőn a királynál számos cseh és osztrák nagyok össze voltak gyűlve, ura elejébe lépván, mentségét hosszasan előadta. Előre bosszát: mennyi méltatlanságot volt kénytelen szenvedni már eddig is némely osztrák nagyoktól, hogy különösen Planckenstein már Pozsonyban őt méltatlanul elvádolván, lenyaukztatását indítványozta, mit csak meg nem jelenése által tudta elkerülni. Ez után átment a feladásnak egyes pontjaira, nevezetesen megjegyzé, hogy ő a királynak csehországi utját a legjobb szándékból, ezen tartomány megtartása végett, tanácsolta s csak azt ohajtaná, miként minden évben lenne módja királyának egy illy tartományt szerezni; hogy ő és rokonai mind azt, mit birnak, a király, főként dicső atyja Albert adományából birják, és soha semmi közjövedelmeket ezeken kívül magának el nem tulajdonított ²⁾. Mi benyomást tett ezen mentő beszéd a királyra, egyenes adatok után megmondani nem tudjuk; de a következők mutatja, hogy ez uttal legalább László megnyugodott kegyenczének mentegetésében.

Prágai mulatása alatt a király két más nevezetes tárgyat is vett tanácskozás alá: a nagy-atyjáról örökösök által rá szállott, azután a brandenburgi határgróf birtokába jrtott, most közelebből pedig Fülöp burgundi fejedelem által zálogképen elfoglalt luxemburgi fejedelemség, és

Aeneas Sylvius már jul. 5-kéről 1434. kelt levelében emlékezik az osztrák nagyok törekedéseiről Eizinger ellen és a városok nyugtalanságáról. *Aeneas Sylvius, Epist. CXXVII. Opera. 657. l.*

¹⁾ Ezen vádat már Cillei Ulrik felhozta volt ellene a krei si országgyűléshez intézett levelében. *Kollárndi, Anal. Vind. II. d. 1388. l.*

²⁾ Egy illy értelmű beszédet közöl *Birk Ernő, Quell. u. Forsch. 249. l.* Az iromány nincs aláírva, annak írója sehol sem nevezetik és a czím szerént ezen beszéd a királynak első Magyarországon léte alatt tartatott: azonban a tudós szerző *e. h. 227. l.* minden kétségen tul bebizonyítja, hogy ez Eizinger Ulrik munkája, Prágában Magdolna napján, azaz julius 22-kén tartatott és a később írt czsímbe Magyarország hibából csúszott be Csehország helyett.

Chiny grófság ügyét ¹⁾, melly miatt már az előbbi évben a felek közt a háború kiütése igen közel volt, és Jakab trieri érsek közbenjárása mellett egy fegyverszünet által gátoltatott ²⁾, és a szász hercegekkel némelly, hajdán Csehországhoz tartozott városok dolgát. Az elsőre nézve abban egyezvén meg a felek, hogy a trieri érsek és Lajos bajor herceg és pfalcei gróf közbenjárása mellett a dolog intéztessék el ³⁾, e végből a király egy fényes küldöttséget nevezett ki ⁴⁾; a másodikra nézve Fridrik szász fejedelemtől 64 várost és részint várat kívánt vissza. Azért ennek öcsöcse Vilmos igen fényes készüléttel jött Prágába, a dolgot barátságosan elintézendő (sz. Máté napján). A király őt igen jól fogadta, az alkudozások mindjárt megindultak; de hosszab idő után is csak abban történt meg az egyezés, hogy a lengyel király, Lajos bajor, és Albert brandenburgi fejedelmek, mint választott bírák, sz. Miklós napján Boroszlóban itéljék el a dolgot ⁵⁾. Péter és Pál napja körül több szomszéd fejedelmek hódolását fogadta el László, és ezt ünnepélyes lovagjátékok és bajvívások követték ⁶⁾.

Míg László Csehországban e szerint ősi birtokainak kiegészítésében foglalatoskodék, Hunyadi kénytelen volt a törökökkel összeütni, még mielőtt egész erejét összevegyüthette volna. Mahomed ugyanis Konstantinápoly megvívá-

¹⁾ Pray, *Annal.* III. d. 156. l.

²⁾ A mondott érseknek erről szóló levele sept. 8-káról 1453. *Fontes Rerum Austr.* II. d. 25. l.

³⁾ A trieri érsek és Lajos bajor hercegnek követel szinte egy évvel később Bécsben össze is jöttek; de a felek kihallgatásával csak annyit tudtak csakosítani, hogy minden fenforgó kérdéseket Lajos bajor herceg személyesen mint választott bíró ítéljen el. László királynak ezen végzetet megerősítő levelét, Datum Vienne die XV. mensis maji anno domini 1453. közi *Chmel*, *Fontes Rerum Austr.* II. d. 13. l. Hasonl. Pray, *Annal.* e. h.

⁴⁾ Balbin, *Epitome* 509. l.

⁵⁾ Az egyesség történt oct. 2-kán 1454. Közli azt egész kiterjedésében *Lichnowsky* e. h. CCXXIII. l. Has. *Kammermeister*, *Chron. Erfurt. Menckennél* III. d. 1220. l. és *Calvisius* 796. l.

⁶⁾ *Hageck*, 782. l.

sában elbűszkülve, új hódítási tervekben töré fejét, és az egész előbbi telet Adrinápolyban töltve, ott igen nagy készsületeket tön. Ezeknek valóságos czélja sokáig titokban maradt, míg végre tavasszal, mihelyt az utak akkori hiányosságában az idő a sereg mozgásba tételét megengedé, követeket küldé György rácz fejedelembhez, neki, ki csak kevéssel azelőtt fizeté meg a rávetett védpénzt, egyenesen tudtára adni, hogy az ország őt nem illeti, neki ahhoz semmi örökségbeli vagy más joga nincs: mivel az tulajdonkép Istvánra, Lázár fiára, ennek magtalan halála után pedig Mahomedre szállott moeto ha nagy-anya, Lázár leánya, Bajazet szultán felesége után; mire nézve bitolt tartományait 25 nap alatt adja át törvényes örökösének, ha nem akarja, hogy erővel szoríttassék erre. Ezen különös okoskodásra könnyű lett volna Györgynek felelni, ha az azzal öszvekapcsolt fenyegetés annak különös súlyt nem ad. A nyilvános ellentállásra magát külső segedelem nélkül igen gyengének érzé, a szultán parancsának teljesítésére pedig nem vala kedve. Azért mindenféle szfn alatt tartóztatta a török követet Szendrőben, alattomosan pedig várait erősíttetni, a szükségességekkel ellátni ügyekszik, és csakhamar Magyarországra siet, segítséget sürgetendő ¹⁾. A határidőül kirendelt 25 nap elteltével, bár követe György emberei által még mind tartóztatva, nem tért volt meg, Mahomed tömérdek népeivel egész Ráczországot elborítá ²⁾, és mindenek előtt a gazdag bányái által híres Novoberdónak, Szendrőnek fordúla ³⁾. Hunyadinak ekkor már meglehetősen serege volt együtt a közelebbi országgyűlési végzések következtében a Duna mellett; azonban még is a szultánnal

¹⁾ Így adja elő a dolgot *Dukass XLII. fejt. 142. l. és utána Hammer, Osm. Gesch. II. d. 11. l. Haas Engel, Gesch. v. Serv. 405. l. — Chalkokondylasz is említi VIII. könyv, 171. l. a törökök beütését Ráczországba, de csak röviden és okát nem adva.*

²⁾ *Dukass e. h.*, ki szerént a követ 25-öd napra tudósította urát György készsületéről, a 30-kon pedig maga is haza ment.

³⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

sík mezőn üszvefűttnem bátorkodék, és csak egy háta megett indítandó hadjárat által ohajtá más felé vonni figyelmét, és Ráczországot fölmenteni. Ily czélből indul meg seregével; Köviből aug. 10-kén tudósítja az erdélyi szászokat, hogy a török szultán nagy erővel Ráczországba ütött, Szendrőt és Nándorfejérvárat megvívandó és az után Magyarországra rontandó; de Szendrő alatt létésben kémei által tudósíttatván, miként ő tetemes sereggel Nándorfejérvár alatt táborozik, e hírré éjjel visszahuzódék és most Zsófiánál áll, seregét megerősítendő s még a tél beállása előtt Magyarhont vagy Erdélyt megtámadandó. Ennél fogva meghagyja nekik a király nevében, miként készen tartás magokat a táborozásra, és azükség esetében birságok alatt is szorítsanak kitkit a táborozási fegyverzet megszerzésére, mihelyt e részben további parancsát veszik, az ellenség ellen megindulandók ¹⁾. Azonban még mielőtt e parancsnak eredménye lett volna, szélvész sebességgel Bolgárországba üt, egész Tirnaváig ²⁾ mindent feldúl, több apróbb ozmán csapatokon diadalmaskodik ³⁾, sőt a szultán által elene küldött nagyobb sereggel is megmérkőzik, ha a Cilleiek véletlen beütése Horvátországba ⁴⁾ hosszabb távollétét megszenvedi, és tanácsosá nem teszi visszavonulását, mit a Dunán át eszközlött is nagy szákmánnyal terhelve ⁵⁾.

A Cillei grófok ugyanis, Fridrik és Urlik, a nélkül hogy ezen cselekedetök valóságos indokát tudnók, — talán az által, hogy a mult országgyűlésen magyarországi birtokaik és különösen egész Tótország üszvefűttni, és a török

¹⁾ Datum in Covinio in festo b. Laurentij martiris 1454. *Oklev. CXXI. sz.* Ezen levélről emlékezik gróf *Kemény József*, *Notit. Cap. Alb. Trans. I. d. 173. l.*

²⁾ *Τεσροβοσ*, *Dukass e. h. 143. l.*, Ternob, *Schells Gesch. d. südöstl. Europas II. d. 575. l.*, ma Tirnava, *Korponay, Hadi Földleírás II. köt. 135. l.*

³⁾ *Dukass e. h. 143. l.*

⁴⁾ *Engel, Gesch. d. ungr. Reichs. III. d. 185. l.*

⁵⁾ *Dukass e. h.*

háborúbani részvételeire szorítottaini rendeltettek ¹⁾, jogaikat ezen erősségre nézve, mellyet már tulajdon felségi igazsággal bírt tartományként tekintének ²⁾, megsértve lenni vélték, — mintha a török szultánnal a keresztényiség ellen szövetséget kötöttek volna ³⁾, még mielőtt Hunyadi a törökök ellen megindult volna, hártelen összevesedett sereggel a magyar birodalomba ütnek, s a védtelen Horvátországot kezdik pusztítani. Még mielőtt a távollévő Hunyadi ezen tartomány segítségére roghatott volna, Székely Tamás vránai perely némelly sietséggel magához vont csapatokkal elejökbe ősap, vezérüket Vitovecz Jánost magyar július 13-án 1454., épen az nap, mellyen Cillei Friderik gróf Sonnenckenben meghal ⁴⁾, és a világ egy szárnyalagától megmozdulszik ⁵⁾.

¹⁾ A IX. cikk azt rendel: ut omnes liberae civitates tam nostrae regales et reginales, quam Dominorum Despotae et Comititis Cilliae, aut aliorum magnatum, necnon totum Regnum nostram Slavoniae — communiter debeant et — servare. — *Kerubelich* utószó *Neck. prähist.* 275. l. ezen rendelet módosítást, Péter várad elvált-kánnak, Hangást Albert pécsi prépost, Gerebeni Bítvevecz János és Monostói Gáspár által magok a tótországi rendek eszközölték, láván, hogy Ulrik, kinek önkényeit eddig túrni kénytelenítették, elvesztette a király bizodalmit.

²⁾ Erről már más fejeben is szólunk; itt csak azt jegyezzük meg még, hogy már a csaparszabadság jogait is a magok síncsa részére koboztatták el. *Kerubelich c. k.*

³⁾ Már Murád is különösen kedvelte sógorát Cillei Ulrikot, gyakran megkinálta őt segedelmével, és halálos ágyán is meghagyta híjának, hogy vele jó egyetértésben éljen, őt ne bántsa, a minthogy Mahomed atyja halála után mindjárt követő is külföldre hozásá hátilagot ajánlani. *Chron. d. Grafen v. Cilly Haknnd II. d. 710. l.*

⁴⁾ Ugyanaz, ugyanott és utána Engel c. k. 185. l. és *Gesch. v. Dalm. Slav. u. Croat. 590. l.* — *A Cillei évkönyv, Haknnd II. d. 716. l.* Szentgyörgyi Székely Tamás vránai perelyt Gróf Thomasch von Karkhannak nevesi, talán Kirchan von Urana Engel c. k. — Margit napjára és így csakugyan július 13-dikára 1454. terzi mind Vitovecz megverését, mind Cillei Friderik halálát mind *A három Cillei krónika Annal. Styriae III. dar. 97. és 100. l.* Friderik halálára nézve megjegyeznek ebben a többi frók is, mint *Fröhlich, Valcasor stb.* Lapiz készírtá *Annal. Styriae c. k. 479. l.* — Hibásan teszi azt 1453-re *Haselbach Pex Jeromond II. d. 874. l.*

⁵⁾ Genitori corporis proceritate majestateque pene par, sed ani-

Igy a pillanatnyi veszély meg volt ugyan az üntetve, és Hunyadi kísérletét Ráczországának felmentése iránt egy oldalas pusztító előnyomulás által megtehető; de messze és hosszabb időre eltávornia nem lehet, a Cilleiek további mozdulatait szemmel tartani szükséges lévén. Ez által Mahomed, ki Hunyadi pusztító előnyomulásainak hírére egész Zsófiáig visszavonta volt magát, időt, nyert félbeszakasztott hódításainak minden akadály nélküli folytatására. Főerege tartalék gyanánt maradt Zsófiánál, míg ő maga 20,000 ember merő gyalogságból álló csapataival ¹⁾ ügyekesett az egyes azerb várakat meghódítani. A sík mezőn semmi ellentállásra nem talált, mintán György vezéreinek meghagyta volt, hogy az ellenséggel sehol se ütközzenek meg, hanem megjelenésével tüstént vonuljanak vissza a várakba, míg ő maga a magyarok segítségével megérkezhetik ²⁾. Mohamed serege nagy részével maga Szendrőt szállá meg, míg egyes csapatai pusztítva az egész környéket feldulák, és napról napra számos foglyokat hozának táborába, mellyek közül 50,000-ret küldött az elpusztult Konstantinápoly népeasftására ³⁾. Szendrő a hatalmas zsarnoknak sikerrel állott ellent, és végre is kénytelen volt a szultán annak további vívásával felhagyni ⁴⁾. Egész seregével

mi moderatone plane dispar, durus atque intractabilis, sanguinis avidus, crudelitati et avaritiae deditus, hostis cleri, divini cultus inimicus, subditis gravior, vicinis odiosior, nulli amabilis, gulae indulgens, libidini indulgentior: azt mondja róla *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 215. l.* Qui cum esset in libidinem pronissimus -- uxores passim maritis abastulit, puellarum gregem in palatium rapuit, provinciales pro mancipiis habuit, ecclesiarum bona diripuit, monetarum falsatores, veneficos, ariolos, nigromantos undique ad se conscivit: így festi őt ugyanő, *Europa XXI. fejt. 411. l.* Hasonl. ugyanőt *Commentarii in Ant. Panormitanum XIX. fejt. 473. l.*

¹⁾ Dukasz *XLII. fejt. 143. l.* — Hammer azonban *Gesch. d. Osm. II. d. 11. l.* ozer lovagról is szól.

²⁾ Dukasz és Hammer *e. h.*

³⁾ Engel, *Gesch. v. Serv. 405. l.*, Fessler és Hammer *e. h.*

⁴⁾ Dukasz *e. h.* — Fessler és Hammer *e. h.* azt állítják ugyan,

ez után a gazdag Novoberdónak fordul ¹⁾). A város előtt hirtelen fölhányt sánczok megett számos vidéki nép keresett volt menedéket. Ezeket nem sokára feladásra bírá, de később a nekik ígért szabad menedék daczára mind rablánczokra fűzeté ²⁾). A vár, melly mind a természet mind a mesterség által jól meg volt erősítve, vitéz ellentállással fogadá Mahomed minden ügyekezeteit. Végre azonban még is az Orbán híres ágyuöntő által föltalált erőművek segítségével annyira megrontattak falai, hogy kénytelen volt magát megadni ³⁾). A lakosság az adott szó ellen rabszolgaságra jutott, és részént a bányák művelésére hátra hagyatott, részint Konstantinápolyba vitetett ⁴⁾).

Mahomed az után ráunnván a lassu és apró várak megszállására felosztott táborozásra, melly szemebetűnő dicsőséget nem nyujta, fő seregével Adrinápolyba vonult vissza ⁵⁾), vezérét a

hogy egy véres vívás után az ozmánok a külvárosokat elfoglalták; de ennek a görög fróknál, kik itt egyetlen kűtfejeink, mi nyoma sincs.

¹⁾ *Dukasz e. h.* a Mahomed által megszállott második várat nem nevezi. — *Fessler és Hammer e. h.* azt Ostraviczának mondják, az első még azt is utána vetvén, hogy ezen vár a Morva vize tulsó partján a Karadagh hegyek éjszaki oldalán feküdt. Mi az iránt bővebben vitatkozni nem akarunk, és csak annyit jegyzünk meg, hogy Osztrovicza Dalmátorazághoz tartozott, és nem volt György birtokában; hogy Fessler, — mert Hammer ugy látzik általa hozatott tévedésbe, — állításának okát egyáltalában nem adja, és annak az egykorú fróknál mi nyoma sincs. *Chalkokondylasz* szerént *e. h.* ezen várnak Novoberdónak kellett lenni.

²⁾ *Dukasz e. h.*

³⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — *Dukasz* szerént ellenben *e. h.* a vár nem adta meg magát, és Mahomed annak megszállását végre is kénytelen volt fölbontani.

⁴⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

⁵⁾ *Pray és Fessler* szerént *e. h.* meghallván Hunyadi közelgetését, seregei megijedve, nem akartak tovább maradni, és így kénytelen volt a táborozással fölhagyni. De ez ellenkezik azzal, hogy Firusbég 32,000 emberből álló sereggel a várak megvívására s így egyenesen a háboru folytatására maradt hátra, miat ezt maga *Fessler* elismeri.

vitéz Firuzbéget 32,000 emberrel hátra hagyván ¹⁾, olly utastással, hogy Krusócz várát megerősítvén, minden ütközetet kerüljön el, és az ellenséget csak tartóztatni ügyekezzenek ²⁾.

Erre Hunyadi nem engedett neki időt. Székely Tamás fényes győzdelme a Cilleiek vezérén, vagy Cillei Fridrik halála, vagy valamely más ok, a Cilleieket minden további lépésektől tartóztatá; ezen oldalról mitől sem leheto tartani, és Hunyadi jelenléte az országban nem vala mulhatatlanul szükséges. Azért ő némelly nyugott sereget magához von, és egyenesen Szerbországba csap, s éjjel nappal minden nyugalom nélkül olly sebességgel halad előre, hogy szinte előbb ront az ozmán sereg elejébe, mintsem ez valóságos megindulását megtudhatta volna ³⁾. Négy nappal a Dunán történt átmenetele után az egész vidék a Morva vize mentében az ellenségtől megtisztítva, Novoberdo visszafoglalva volt, és serege az Ibarnak és Torli-

¹⁾ *Turócsi e. h.* és Hunyadi a következő győzdelemről írt levelében a vezért Feruzbégek, *Schimneck, Gesch. v. Bosnien* 127. l. Friczibégnek nevezik.

²⁾ *Turócsi és Pray e. h.*

³⁾ *Turócsi IV. rész, L. fejt. 265. l., Bonfin IV. tiz. IV. könyv, 342. l.* és utánok *Pray e. h.* úgy adják elő ezen ütközetet, mint itt következik. Rövidebben, de így említik azt, *Ranzan, Epitome Ind. II. 187. l., Pethő 73. l., Fugger, Spiegel d. Ehren 567. l., Ortelius rediticus 47. l.*, maga Hunyadi az arról írt és alább említendő levélben, és *Aeneas Sylvius, Epist. CCCCVI. 950. l.* Megjegyeznek ezekkel a keleti írók, *Esdri, Nesri és Ali Hammer e. h. De Bonfin, Ranzan, Pethő, Ortelius és Fugger a dolgot 1449-re teszik. Azonban 1449-ben nem történhetett, mint Katona e. h. VI. d. 734. l. helyesen jegyzi meg, mi pedig már feljebb is említők. Következőleg Turócsit követve, Timonnal Imago novae Hungariae XVIII. fejt. 231. l., Katonával e. h., ki azt előbb Epitome Chron. 72. l. 1449-re helyeztette volt, át kellene tennünk 1450-re, annyival is inkább, mivel ezen most említett írók szerint a dolog még Murád alatt történt, ez pedig ezen esztendő végével holt meg. De Hunyadi levele azt egyenesen Mohamed uralkodására teszi, és így a dolgot még későbbre kell halasztanunk. Pray, *Annal. III. d. 145. l.* még az előttünk lévő időnél is esztendővel későbbre, Cillei*

czának összefolyásánál Krusócz ¹⁾ mellett állott, sőt már más nap az ellenségre rohant, egy sűrű reggeli köd fedvén elmozdulatait. Mihelyt a feljövő nap ezt eloszlatta, s a sereg állását az ellenség előtt fölfedezte: azonnal elkezdődik a megtámadás, mely a meglepett törököket tüstént zavarba is hozta, kivált miután megtudták, hogy maga Hunyadi áll velök szemben. Az ütközet az ozmánokra nézve már kezdetekor el volt veszítve. Firuzbég ugyan mindent elkövetett a csata helyreállítására, szaladásnak induló népei megfordítására; de, bár serege a magyarokét számára nézve jóval felülhaladta, ezeknek diadalát akadályoztatni nem tudá. Mindenütt, hol Hunyadinak zászlója, a halálnak irtózatoss jele, mutatkozik, az ozmánok ereje az ellentállásra meg vala meredve. Három órai mézszárlás után a hatalmas sereg semmivé tétetvén, a vezér maga sok előkelő törökkel, az egész táborral és igen nagy zsákmánnyal a győztesek kezébe juttat; a futókat még sokáig üldözte a magyar könnyű lovasság, és csak egy kis csapatot mentett meg az éj sötétsége. György fejedelem sergei ezután mindjárt elfoglalták az elhagyatott várakat; Hunyadi pedig győztes hadával Bolgárországba ütött, egész Pirotháig és Widdinig mindent feldúlt ²⁾. Ezen két várost valamint

hatalma új föltünése és Hunyadinak több ízben történt cselbe csalogatása után teszi; mivel Aeneas Sylvius említett levele is 1455-ről még pedig *Pessina* szerint *Mars Morav. 671. l. V. kal. nov.* szól. Azonban már *Pessina* mind e mellett az említett ütközetet ezen 1454-dik évre teszi által prágai nevezetelen évkönyvírójára utalva, ki az itt elesett morvákat és cseheket név szerint is felszámolja; ezek *Pessina* szerint az országgyűlés által ajánlott seregből voltak. Ezen tudós morvának bizonyosságán kívül elég okot nyújt nekünk a történetnek ezen évre tételére mind Hunyadinak előbb említett levele, mind pedig a dolgok folyamatának legjobb e szerinti elrendelhetése.

¹⁾ *Pethő e. h.* — *Bonfin e. h.* ezen várost Chersoniumnak, *Hel-tai, magyar krónikájában CXXXIII. fej. 409. l.* Krisownak, *Schimeck, Gesch. v. Bosn. 127. l.* Krussolitzának vagy Krisovjának, *Budai Ferencz II. d. 268. l.* Krussolitznak nevezi.

²⁾ *Turóczy e. h.* — *Aeneas Sylvius* szerint *e. h.* Sophiáig.

Melkovácztot és Drinovácztot porrá égette ¹⁾, sőt még magát Mahomedet is fölkeresi, ha az eleség hiánya, Magyarországga öszveköttetésének könnyen történhető elvágása ²⁾, valamint azon hír, hogy Cilloi Ulrik sergei megint Magyarországra csaptak, visszamenetelre nem kényszerítik. Vitovecz ugyanis urának parancsolatából újra megjelent Horvátországban, és Székely Tamást némelly várak átadására kényszerítette ³⁾.

Hunyadi a törököknek, mint Aeneas Sylvius nevezi, egyetlen félelme, a keresztyén vallásnak legerősebb fegyvere ⁴⁾, dicsőségben és zsákmányban egyaránt gazdag társaival diadali fénynyel tartá bémenetelét Nándorfejérvárba ⁵⁾; itt a mindenhatónak egy buzgó isten-tégeddel köszöné meg kegyelmét, melly alkalommal a 11 éves Mátyást Laczkófi Andrásnak, egy I. Lajos idejebeli vitéznek, kardjával az Istennek, a szent-szűznek, szent István és Lászlónak nevében lovaggá ütötte ⁶⁾. Innen tudósítá Fridriket egy tőle vett fölszólító levél következtében az épen most bőven előadott fényes győzödelméről, figyelmét az ez által a törökök újabb megtámadására s a diadal folytatására előidézett kedvező körülményekre vonván, mellyek talán századok mulva sem fordulnak megint elő. E mellett igen biztos reményét jelenté ki, hogy egy nem igen nagy fegyveres erővel, mellynek kiállítása minden nagyobb megerőltetés nélkül a császár hatalmában áll, az ozmánokat Bolgáror-

¹⁾ *Fessler c. h.*

²⁾ *Pray, Annal. c. h.* — *Fessler* szerint *c. h.* Mahomed az ütközetet elkerülendő, még a Haemoszon is visszavoná magát.

³⁾ *Chron. d. Graf. von Cilly Hahndl II. d. 716. l.*

⁴⁾ *Unicus turcarum metus, fortissimus nostrae religionis gladius. Aeneas Sylvius, Epist. CCCCVI. 950. l.*

⁵⁾ *Turóczi, Chron. IV. d. L. fej. 266. l., Bonfin III. tit. VII. könyv, 343. l.*

⁶⁾ *Fessler* Mathias Corvinusában mondja ezt legelőször, mint kétségen kívüli történeti tényt *Sneller Ungarns Schicksale 297. l.* — Utána ismétlik azt többen; így maga *Fessler, Gesch. v. Ung. c. h., Péczeli II. d. 247. l.*

szágból, Romániából ki- és Ázsiába átkergetheti. Minek következtében a császárt, mint az egész keresztyénség fejét, esdekelve unszolá egy illy sereg minélelőbbi kiállítására egyetértőleg a német fejedelmekkel és László királlyal. Ha ezt megteendi: e világon fényt és dicsőséget, a jövőben pedig üdvösséget szerez magának, és háladatos lesz a maradék előtt emléke, mint azé, ki Magyarhont és az egész keresztyénséget a pogányok sokasága ellen oltalmazta, a vég veszélytől megmentette. Most félelem és rettegés fogá el az ellenséget, érezvén, mit tehet egy nem nagy számú sereggel is egyesült erő és elhatározott bátorság; ha megint azt látandja, hogy sok tanácskozás mellett is kevés történik: nem csak Magyarországot, hanem az egész nyugati keresztyénséget megtámadja, mit a jövő martiusban megtenni biztos tudósítások szerint valósággal készül is, s ekkor a legnagyobb erőltetéstől sem lehet azt várni, mit most egy sokkal kisebb könnyen eszközölhet ¹⁾. Így, a helyett hogy Cilleinek hitetlenségét megbüntette és így személyes bosszújának eleget tett volna, most is egyedül az egész keresztyénség köz ügyéről gondoskodott ²⁾. Várva várta ezen levele foganatát, és a kért segedelem megérkezését, de sikertelenül. Fridriknél valóban rosszabb közbenjárót nem választhatott volna; ennek egész ország-lási élete csupa kívánságokban, csekélységes intézetekben, kérdezősködésben, tekintetek fontolgtatásában, tanácskozásokban központosult; mi általa valósággal történt, és az ő

¹⁾ Datum in castro Nandoralbensi 1454. E levelet a mólki kéziratokból közli *Pray, Annal. III. d. 145. l.* és belőle *Katona VI. d. 145. l.* Hasonl. *Fessler IV. d. 804. l.* Töredékesen közli ezen levelet Jankowich Miklós is *Tud. Gyűjt. 1835. III. füz. 47. l.* és annak azon szavaiból, hogy a török szultán martiusban szándékozik Magyarországot megtámadni, azt véli, hogy ezen levél, melynek keletnapja nincs kitéve, februariusban íratott. Azonban valamin: a császár által kívánt készületek megtételére így az idő igen rövid lett volna; ugy más felül minden oda mutat, hogy Hunyadinak ezen hadiselete a nyári hónapokban történt, és martius hónapban nem az ezen esztendeit hanem a jövő évit kell értenünk.

²⁾ *Engel e. h.*

tették tekintetük, vagy a körülmények vagy az emberek szorongatásai-okozta kényszerítés szüleménye ¹⁾).

Most is, bár már előbb öszvehivta volt a németországi rendeket a törökök ellen adandó segedelem iránti tanácskozás végett aprilis 24-dikén Regensburgba, sőt a francia királyt is fölszóltotta, hogy ide maga részéről követeket küldjön ²⁾): itt maga nem jelent meg, és ez által annak sikeretlenségét okozta. János paviai püspök, mint pápai követ, mindent elkövetett az itt öszvegyült fejedelmek ösztönzésére a törökök ellen ³⁾. Fülöp burgundi fejedelem, kinek apja török fogságban sanyargattatott volt ⁴⁾, és ki már előbb megjelent Fridriknél, egész készségét fogadván, ha a francz király megigéri, hogy távollétében nem támadja meg tartományait ⁵⁾, személyesen is részt vett a tanácskozásokban ⁶⁾, szokott tüzével fogá fel ezen ügyet, nem csak tetemes segedelmet ígére, hanem ezzel személyes megjelenését is ajánlá, ha a császár vagy valamelyik a nagyobb fejedelmek közül személyesen veszi át a sereg vezérlését ⁷⁾. László királyunk követei is, és ezek közt Vitéz János, élénk színekkel festék a kerülhetetlen veszélyt, mely Magyarországot és ez által az egész keresztvénséget fenyegeti, és mindent elkövetének az ügy mellett. Mind e mellett hosszas tanácskozások után is, mi különös végzés sem hozatott, s a nevezetes, haladékot nem szenvedő tárgy megint más időre halasztatott: mivel Fridrik, követei által, kik közt volt Aeneas Sylvius is, kevés részvételt mutatata ⁸⁾; e mellett pedig ezen öszvejövételre a meghívott

¹⁾ *Fessler e. h.*

²⁾ *D' Achery, Spicilegium III. d. 795. l.*

³⁾ *Engel e. h. III. d. 186. l.*

⁴⁾ *Müller, Reichstags-Theat. I. d. 432. l.*

⁵⁾ *Mayer, Annal. Fland. IV. könyv, 362. l. és Müller e. h.*

⁶⁾ Capistranói levele *Waddingnál Annal. Min. XII. d. 206. l.*

⁷⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. CXXVII. 654. l.*

⁸⁾ Hogy itt *Aeneas Sylvius* volt a császár követe, kitetszik an-

fejedelmek közül csak kevesen jelentek meg ¹⁾, és a német rend páhásza a lengyel király ellen Burkusország védlőségének elfogadása miatt az elméket nagyon elfogialá ²⁾.

Az új gyűlést ezen tárgy folytatására Frankfurthba szent Mihály napjára rendelte a császár, és arra a német fejedelmeken kívül meghívta nem csak az olaszokat, hanem a francz, angol, cseh, magyar, lengyel, dán és svéd királyokat is ³⁾. Ő maga azonban személyesen itt sem jelent meg, és csak Aeneas Sylvius sienai, és Ulrik gurki püspököket, a brandenburgi és bádeni határgrófokat küldé mint követeit ide ⁴⁾. Az első egy igen hosszadalmas beszédében a törökök napról napra növekedő hatalmából és azon veszélyből, mellyel a keresztyén vallást fenyegetik, fejtvéni ki a háború igazságát, abból pedig, hogy a magyarok minden vitézségük és áldozataik mellett is a további ellentállásra elégtelenek, annak szükségét következtetvéni, a gyülekezetet egyetértésre, a köz célra egyes akarattal törekedésre kívánja buzdítani, melly esetben az ellenség megalázása egész bizodalommal reménylhető ⁵⁾. A pápának követe, a paviai bíbornok ⁶⁾, Capistranói hatalmas szó-

nak leveleiből, *Epist. CLVIII. 760. l.* Itt egyik ellenfelének azop kérdésre: mikor szűnik meg a németek terhére lenni, épen oly csapósan mint elmésen azt felelé: midőn te kezdesz nekik terhökre nem lenni. *Campani, Vita Pii II., Muratorinál Script. Rer. Ital. III. d. II. köt. 986. l.*

¹⁾ Pray, *Annal. III. d. 147. l.*

²⁾ Müller, *Reichstags-Theat. I. d. 469. l.*

³⁾ Aeneas Sylvius, *Epist. CXXVII. 654. l.* A levél kelte ugyan jul. 5-kére 1444. vagon téve: de hogy itt az esztendőben nyomtatási hiba csuszott be, szükségtelen hosszasan mutogatni. A dán király irásban mentegeté meg nem jelenését. Aeneas Sylvius, *Epist. CXXVIII. 658. l.*

⁴⁾ Pray, *Annal.* és Müller *e. h.*

⁵⁾ Ezen beszéd megvan Aeneas Sylvius levelei közt *CXXXI. sz. alatt 678. l.*

⁶⁾ V. Miklós pápa levele, melly mellett a paviai püspököket ezen összejövetelekre maga részéről mint követet kiküldi, Datum Romae III. nonas Sept. 1454. megvan Raynaldnál *Annal. Eccl. XVIII. d. 419. l.* és Müllernél *e. h. 473. l.*

noklatástól híven segítette, egész ügykezettel támogatta ezen előadást, annyival is inkább, mivel a magyar követek előre értésére adták, hogy külső segedelem nélkül kénytelenek lesznek akarójuk ellen is megbábkélni a szultánnal ¹⁾. Konstantinápoly aleste nagy rettegésbe hozta volt az egész kereszténységet ²⁾, és azért hosszabb tanácskozás után a magyarok részére egy tetemes segedelem adása a törökök ellen elhatározott ugyan ³⁾, de annak kiállítása módja felett megegyezni nem tudtak a jelen volt hatalmasságok, és az ez iránti további tanácskozások, mest, midőn minden pillanat növelte a köz veszélyt, a következő esztendőben gyertyaszentelő napján Neustadtban tartandó öszvejtételre halasztattak ⁴⁾.

A pápa maga részéről egy szeptember 30-kán kelt bulája által egész Németországban keresztet hirdettetett, és ennek eszközését Capistránói Jánosra bízta, ki már 1451-től fogva tartózkodott Ostrákhonban, és már most ennek következtében egész Németországot keresztül járta. Egyszersmind pedig a német fejedelmeket sürgette, hogy a jövő 1455-dik évben okvetetlen gyűljenek a császárral öszve a török háborúra megkívántató intézetek megtétele végett ⁵⁾. Azonban mind ezen segedelem bizonytalan és Hunyadi céljaira nézve igen késedelmes volt, ki-

¹⁾ Capistránói említett levele *Waddingnál. c. h.*

²⁾ Kitészik ez a nápolyi királynak aprilis 1-sején 1454. a bíbor-nokokhoz írt leveléből, mellyben maga részéről minden áldozatra készségét jelenti az oszmánok ellen, de egyszersmind a többi fejedelmek buzdítását is ajánlja. *Epist. Aeneae Syleti CXXIX. 650. l.*

³⁾ *Proy, Annal. III. d. 147. l.* a múltki hírsíratokból és *ibéle Katana, Hist. Cris. VI. d. 967. l.* közlik az öszvegyűlés irába foglalt végrészeit; ezekben a kiállítandó sereg száma nincs kitéve; Capistránói a pápához oct. 28-dikán 1454. írt levelében *Waddingnál XII. d. 203. l.* 12000 lovagra, 30,000 gyalogra, *Müller, Reichstags-Theat. 484. l.* 10,000 lovagra és 32,000 gyalogra teszi azt.

⁴⁾ Capistránói említett levele *Waddingnál. c. h.*

⁵⁾ *Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 186. l.*

vált miután az ő eltávozása után újabban szorongatott szerb fejedelem a további várakozásra unván, kénytelen volt 12000 arany már előbb is fizetett ¹⁾ adó ígéréstével a hatalmas portától békét vásárolni ²⁾. Ehhez járult, hogy a velenceiek is nem csak megbékültek az ozmánokkal april. 18-kán ³⁾, hanem kevéssel ezután (aug. 30-dikán) a milanói fejedelemmel a hatalmas Sforza Ferenczczel védészövetséget is kötöttek 25 évre minden ellenségeik ellen ⁴⁾, mi egész Olaszország figyelmét különös igénybe vette. Ezen körülmények, valamint az, hogy a genuai köztársaság az olasz tartományos békéből ki volt rekesztve, Olaszországban minden készüléteket elszibbasztottak, és az innen várandó segedelmet épen olly bizonytalaná tették, mint a megoszlott Németországból, míg a többi keresztyénségtől egyáltalában mitsem lehet várni. Castilia egészen tehetlenségbe merült a gyáva IV. Henrik alatt, Navarrában a fiú az apával vetekedett, Portugallia nagyszerű fölfedezéseivel volt elfoglalva, Angol- és Franciaország közt nem volt még helyreálltva a béke, a messze éjszakot pedig nem érdekelte az ozmánok előnyomulása ⁵⁾.

Hunyadi ezen időben az alföldön, nevezetesen Péterváradon tartózkodék, innen az ozmánok mozdulatait gondosan szemlélve; körülé valának számos országnagyai és nemesek, hihetőleg a mellé rendelt tanácsnokok, hogy szükség esetében ezekkel egyetértőleg mindjárt erélyes

¹⁾ Dukass XLII. fejt. 142. l.

²⁾ Hammer e. h. II. d. 12. l. Hasonl. Chalkokondylass e. h.

³⁾ Sabellico III. tiz. VII. könyv, 200. l. és Sanuto, Duchi di Venaz. Muratorinál Script. Rer. Ital. XXII. d. 1104. l. Kelt XVIII. April. Konstantinápolyban és megvan olasz nyelven Cronica di Bologna, Muratorinál e. h. 709. és köv. l.

⁴⁾ Dumont, Corps Dipl. III. d. 221. l., Lünig, Cod. Ital. Dipl. III. 571. l.

⁵⁾ Spondanus II. d. 307. és köv. l. Has. Aeneas Sylecius, Epist. CXXVII. d. 654. l.

rendelések tétethessenek az ország védelmére. A német rendeknek Frankfurtban szent Mihály napja körül tartott gyűlésök és az itt a török háború iránt tett határozataik következtében ide küldötte volt V. László király János váradi püspököt és titkos korbátnokát több más biztosokkal, nevezetesen Kolowrat csehországi zászlóssal és István apáttal, az osztrák tartományok korbátnokával, oly meghagyással a főkapitány részére, hogy ez minél előbb országgyűlést tartson, és itt a török háborút tárgyalás alá vévén, innen követeket rendeltessen Fridrik császárhoz Neustadtba tizenegyed napra gyertyaszentelő után, kik a magyar rendek részéről teljes hatalommal ellátva, a főkapitány vezérlete alatt a német fejedelmeknek itt ezen nevezetes tárgyban újabban összevgyülendő követsit a kiállítandó magyar sereg ereje felől tudósítsák, és velők az egész keresztényen had összevgyüvetele és ennek napja iránt egyezkedjenek ¹⁾).

A király vízkereszt napját tűzte volt ki ezen országgyűlés határidejéül; de a Péterváradon együtt volt tanácsnokok úgy találták, hogy erre a rendek az idő rövidsége miatt nem jelenhetnének meg, s a királyi biztosokkal egyetértőleg azt elhalasztották vízkereszt napja után tizenegyed napra ²⁾. Mind ezek iránt Fridrik császár is írt egyenesen

¹⁾ Így adja elő a dolgot maga a király egy királyi meghívó levelében, mellyben az erdélyi szászoknak meghagyja, hogy ezek tekintetéből négy követet küldjenek azon országgyűlésre, mellyet több országos tárgyak iránti tanácskozások tekintetéből már előbb kitűzött volt, vagy pedig, ha ez időközben megtartatott volna, a következő vízkereszt napjára mégpedig Budára, Datum Pragae secundo die festi b. Briccii confessoris (nov. 14-kén) 1454. *Fejér, Auth. Dipl. 158. l. b.* Mednyánszky Alajos közléséből. Ujra kiadta azt *Hunyadijában 207. l.*

²⁾ Ráfael kalocsai érsek, Mihály pécsi püspök, Hunyadi János besztercezi gróf és Magyarország főkapitánya, Garai László nádor, Ujlaki Miklós erdélyi vajda, és Korogyi (*Fejérnél Auth. Dipl. Kunigh, Hunyadijában* Kuroghy) János macsói bán, és Magyarország most Péterváradon összevgyült több főpapjai, zászlóssai és

Hunyadnak, egyszersmind panaszt tévén némelly gyalog és lovag csapatoknak összeseregléséről a szomszéd magyar határszéleken, melly őt némi aggodalomba hozta. A főka-

nemesei, az előbbi jegyzetben említett királyi meghívó-levelet az erdélyi szászoknak átküldvén, őket tudósítják, hogy a határnap rövidsége miatt azt vízkeresztnap után két héttel tették által. Datum in Varadino Petri predicta feria quinta proxima ante festum b. Thomae apostoli (dec. 20-kán) 1434. *Fejér, Auth. Dipl. 163. l. és Hunyadjában 210. l.* Az országgyűlési határnapnak ezen elhalasztása egyébiránt fel van jegyezve a most említett királyi meghívó-leveél háttára is *Fejér, Auth. Dipl. 161. l.* — Ezen utolsó elhalasztó levelet közli a *Verfassungs-Zustand der sächs. Nation 55. l.*, valamint *Schlözer, Gesch. d. Deutsch. in Siebenbürgen. I. d. 54. l.*, közli végre *Kowochich is Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 124. l.* de egy évvel későbbre 1455-re tévén, azonban hibásan; mert az említett meghívó-leveélre jegyzett ezzel megegyező elhalasztás bizonyítja, hogy a két levél egy időre való; hogy pedig amaz 1454. adatott ki, annak nem csak nyilvános kelte, hanem egész tartalma is mutatja, miután abban a frankfurti német, sz. Mihály napja körül 1454. űszvegyült országgyűléséről, mint megtartóról, s' décs-ujvárosiról pedig, melly gyertyasszentelő után volt űszvegyülendő, mint megtartandóról emlékezik. — Mind ezen elhalasztó, mind a királynak meghívó-leveéléről emlékezik *Kemény, Notul. Cap. Alb. I. d. 173. l.* — *Zechi Pray, Hier. II. d. 76. l.* vagy *Zegeni Ugyanott 433. l.* helyesebben Székcsői Herceg Ráfácl mint megcröszített kalocsai érsek ezen évben fordul legelőször elő. A zágrábi püspökségben is történt csakugyan ezen esztendőben változás, de mind, bizonyosan megmondani nem tudjuk. Miklós pápa még 15. kal. Augusti 1433. megsemmisítette volt a cserét Zolio Benedek zágrábi és Csopor Demeter knini püspök közt, *Pray, Hier. II. d. 352. l.* Zolio Benedek után Kerchelich Benedeket, Rífter pedig Timotheust teszük püspöknek. — A Tab. Rom. 72. p. 63. ellenében Tamást említi ezen évben mint püspököt, ki egyszersmind a pannonhegyi apátság igazgatója is volt, és kit Pray Debrenthei Tamásnak mond: de erről a Tab. Rom. azt mondja, hogy intrusus sit, mi arra mutat, hogy ő is vetekedett valakivel a püspökség fölött. *Pray, Hier. II. d. 352. l. Fariat* szerint végre Boldizsár volt zágrábi püspök, kit László király a Cilleiek kedvezéért nevezett ki, *Illyr. sacr. 486. l.*, ez 1454-ig maradt a püspökségben. — Erdélyi püspöknek 1453-ban a szegszárdi convent levele egyenesen Györgyi Bodó Miklóst nevezi. *Pray, Hier. II. d. 269. l.*

pítány erre adott válaszában ¹⁾ mind azokról, miket a király a frankfurti német országgyűlésről visszatért követői által ennek végzéseiről nyert tudósítások után a főntebbiek szerint rendelt, értesítvén őt, biztosítja, hogy a Budán vízkereszt napja után tizenegyed napra hirdetett országgyűlés befejeztével az ez által kinevezendő követekkel személyesen föl fog hozzá menni, a török hadvisélet elintézéséről végkép tanácskozandó. Ezután némelly hizelgő kifejezésekben magasztalván a császár eddigi buzgalmát e tárgyban, — mellyek alkalmasint nem meggyőződésből folytak, hanem a Fridrik Iomha de híuságtól nem ment jellemének felrázására voltak számítva, — a határszélekeni öszvesereglések iránt tett panaszára megjegyzi, hogy ezek a sárvári vár iránt Rozgonyi Rajnárd és a Kanizsaiak közt támadott kérdések miatt történtek, de ezeknek elintézésével meg is szűntek, jövőre igérvén az illy kedvetlen öszvesereglések tüsténti oloszlatását, mihelyest irántok tudósíttatik.

Mig ezek az ozmán háborúra nézve történtek, László király a schlesieniek kívánságára ²⁾ kénytelen volt hódol-

¹⁾ Ezen igen nevezetes oklevél Datum LIV. ect. megvan a baseli academia könyvtárának egy régi codexében, mint gyanítani lehet, egykorú másolatban. Zelvora azt hiteles átiratban közölte a magyar nemzeti academiával, és Jankowich Miklós egy tudós értékeséssel kiadta a *Tud. Gyűjteményben 1835. III. füz. 39. l.* — Ha a tudós értekesző ismerte volna a most említett királyi meghívó, és a későbbi országgyűlés határnapját elhalasztó leveleket: nem találja bizonyosan szükségesnek hosszú okoskodásokkal mutogatni ezen oklevél hitelességét, nem aggódik annyira: az évnék melly időszakra helyettesse azt; mert ezen három levél legkövetesebb öszhangzatban egymást igen szépen támogatja, sőt több oldalról felvilágosítja. Hunya-*n*i ezen levelének, bár az csak másolatban szállott ránk, hitelessége, valamint az iránt, hogy az az 1454-dik év végő napjaiban kelt, legkisebb kétségünk sem lehet.

²⁾ *Pessina, Mars Merov. 672. l.* — *Eschenloer* szerint 17. és 18. l. a boroszliak a papság által felbuzdítva, azért vonakodtak Prágába menni hódolás végett, mivel ott az eretnokség uralkodott, és így egyenesen kinyilatkoztaták, hogy csak falaik közt hódolnak meg; eleinte ugyan Sternberg Zdenkó, Hasenburg Ulrik, Michels-

lásuk elfogadására személyesen Boroszlóba menni¹⁾. Kiséretében voltak Lajos és Ottó bajor fejedelmek, Albert és

burg Henrik és Rabenstein Prokop e végetti elküldését sürgették csak, később azonban a király személyes megjelenését kívánták. Hasonl. *Rositz, Chron. Episc. Wratislav. Sommersbergnél I. d. 87. l.* és *Curacus, Chron. Siles. I. d. 268. l.* — *Pray, Annal. III. d. 153. l.* és *Palma, Notit. Rer. Hung. II. d. 296. l.* azt állítják, hogy László nem töltötte az egész esztendőt Prágában, hanem még 1454. megfordult Bécében, és úgy ment megint másodszor Prágába vissza; *Haselbach* szerint is *Pez Jeromosnál II. d. 875. l.* ezen 1454. esztendőben februariusban fordult meg Bécében: de más felől *Pessina* szerint *e. h.* ezen egész esztendőben mind végig Prágában mulatott; *Paltram* szerint is *Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 738. l.* ez uttal egész esztendőt töltötte Csehországban; hasonló mond *de Roo* is *Annal. Austr. VI. könyv, 217. l.* és *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 512. l.* Ehhez járul, hogy László királynak ezen folyó évről eddig. említett levelein kívül *Lichnowsky* által *VI. d. CLXXI—CLXXVIII. l.* felhozott számos okiratai mind Prágából keltek, mind addig, míg annak végén Boroszló felé megindult. — Ezek közül mint hasánkat érdeklőket különösen kiemelhetjük még a következőket: május 1-sején meghagyja osztrák kincstartójának, *Dechser Györgynek*, hogy a Pozsony városa által még hivatalbeli megelőzőjének *Holzler Konrádnak* 1000 forintról kiadott kötelezvényt adja vissza: miután abból 600 forintot Konrádnak kifizettetett, 400-at pedig *János* a besztérczei gróf vett fel; a Pozsony városi levéltárban; — júliusban megparancsolja *Garai László* nádornak, hogy Pozsony városának előtte álló peres ügyét a közelebbi törvényes nyolczadban ítélje el; csakugyan a Pozsony városi levéltárban. — Ezekhez adhatjuk még más kutforrásokból: — ápril. 28-kán a pozsonyiakat a harminczad fizetésétől fölmentette, de egyszerűs mind ezen zálogszágot, melly mellett a mondott város a helybelli harminczadokat anyjától 7333 forintban átvette volt, megsemmisíti, *Datum Pragae in octavo festi paschatis anno 1454. Bél, Notit. Hung. I. d. 656. l.* — május 1-sején *Capler János* pozsonyi várnagynak meghagyja, hogy a pozsonyiakat, kik a magok de egyszerűs mind az ország kényelmére a Dunán hidat akarnak építeni, ez ádvós munkálatokban, bármelly helyen kezdenének is az építéshez, semmiképen ne akadályozza, *Bél e. h. 692. l.* — ugyanazon hó 6-kán *Kassa* városa abbéli panassa következtében, hogy több idegenek, de némelly hasznak is, különösen pedig a krakkói egyetemen tanulók, nem tekintve Magyarország szabadságait és függetlenségét, a panaszos város polgárait idegen bíróság, nevezetesen a mendott egyetem elébe idézik, és némelly vidékbeli népészek az

Fridrik brandenburgi határgrófok ²⁾, az utolsó, szép leányával, kit örömet adott volna Lászlóhoz férjhez, és a kivel az ifjú király is sokat mulatta magát ³⁾, több schlesieni hercegek, valamint számos cseh és magyar nagyok ⁴⁾. November 27-dikén hagyta el Prágát ⁵⁾, az ország kormányát távollétében Hasenburg Zbinkóra és Stra-

illy idéző levelek kézbesítését elvállalják, meghagyja Dénes bíbornok érseknek, miszerint az egi egyházmegyei papságot ezen törvénytelen tétől tiltsa el, Datum Pragae in festo b. Joannis ante portam latinam 1434. Cornides kézírataiból *Katona VI. d. 977. l.* — Prágában sept. 13-kán jelelt ki a helybeli egyetemen a helybeli tanulóság számára alkalmas helyet a könyvtár építésére, *Balbinus, Boh. docta I. d. 30. l.* — oct. 9-kén meghagyja az erdélyi szászoknak, hogy a közelebbi sz. Márton napkor leteendő bérőket senkinek másnak ne fizessék, hanem Miklós kükküllői főesperesnek a udvari káplánjának és Lőcsei Henkel Györgynek, Magyarországon a pénzértékre feldgyelőnek, kik a vett utasításhoz képest abból udvara számára ezüst edényeket fognak készíttetni, Datum Pragae Sabato proximo post festum b. Dionysii martyris anno 1434. Cornides kézírataiból *Katona VI. d. 979. l.*

¹⁾ *Dubrav, Hist. Boh. XXIX. könyv, 274. l., Bonfin III. tiz. VII. könyv, 348. l. és Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXII. fejt. 68. l.* ezen dolgot még 1433. év végére és így egy egész évvel előbbre; azonban *Pessina, Mars Morav. e. h., Balbin, Epitome 509. l., Rositz e. h., Henel, Chron. Münsterb. Sommersbergnél I. dar. 187. l., ugyanó, Annal. Siles. ugyanannál II. dar. 331. l. és Chron. Wroclaw. ugyanannál II. d. 175. l.* és az újabb írők egyáltalában ide teszik.

²⁾ Fridrik és János brandenburgi határgrófok még Prágában máj. 6-dikán megegyeztek volt, hogy minden egymás elleni kölcsönös követeléseiket egyforma számmal küldendő biztosaik által fogják barátságosan elintézni; május 7-kén Fridrik mind maga mind testvére János nevében megígérte, miszerint László királyt minden ellenségei ellen segítendik, mint ezt más felől ő is megígérte volt nekik. *Fontes Rerum Austr. II. d. 54. l.*

³⁾ *Eschenloer I. d. 21. l. és Dok. Gesch. v. Bressl. e. h.*

⁴⁾ *Pubitschka VIII. d. 522. l.*

⁵⁾ *Theobald, Hussitenkrieg II. d. 281. l. és Pessina e. h.;* november 24-kén *Milius, Annal. Görlic. Hoffmannál Script. Rer. Lusat. I. d. I. rész, 15. l.;* sz. Katalin napján (nov. 25-kén) *Balbin e. h.;* vasárnap sz. Katalin előtt (nov. 24-kén) *Cochlaeus 393. l.;* husvét után mindjárt *Pulkava folytatója Dobnernél IV. dar.*

zius Henrikre bízván ¹⁾. A lausitziai hódolását Görlitzben megérkezése napján november 29-kén fogadta ²⁾, és Miklós napján vagy december 6-kán Boroszlóba ért ³⁾, hol a schlesieni rendek dec. 11-kén hódoltak meg ⁴⁾. Itt töltötte a karácsoni ünnepeket, mellyek alatt ⁵⁾ maga Podiebrád is megjelent a római szertartásu misén a király kíséretében. Azért egy, Kilián nevű, bohókás udvaronc bosszantani

181. l. — November 25-kén már Lyssából hagyta meg, hogy a prágai cartauziak zárdájának adassanak vissza minden zálogos jószágai a zálogos összeg letétele mellett, Datum in Lyssa in die S. Catherinae virginis anno dom. 1454. *Pez Bernát, Cod. Dipl. III. d. 378. l.* — Kelték azonban távollétében később is Prágában sőt Bécsben is az ő neve alatt némelly oklevelek. Így dec. 14-kén Prágában kelt az iránti paranca a cseh tisztviselőkhöz, hogy a waldsteini monostort pártolják és oltalmazzák megerősített szabadságai-ban. *Lünig, Reichs-Arch. Spicil. Eccl. III. d. 269. l.* A lilienfeldi és st. pölteni monostorok közt fenforgó ügyet Walsee főmar-sallra bízó paranca Bécsben kelt dec. 12-kén, Vienna feria V. ante Luciae 1454. *Hanthaler, Recessus. Arch. Campilil. I. dar. 189. l.* — *Bonfin* ugyan azt állítja említett helyen, hogy az ifjú király kellemes külsője, szelíd és nyájas magaviselete által minden csehek szívét megnyerte; *de Dubrav e. h.* ellenkezőt mond, azt nyilvánítván, hogy a prágaiak örültek eltávozásán.

¹⁾ *Dubrav e. h.*

²⁾ *Milius e. h. és Manlius, Hoffmannál Script. Rer. Lus. I. d. I. réss, 365. l.*; az első a letett hitalakot is közli német nyelven. — *Pessina e. h.* a lausitziai rendek hódolását dec. 6-kára teszi: de ez ellenkezik a király utjával, mint azt a többi írók előadják.

³⁾ *Eschenloer I. d. 19. l., Curaeus I. d. 271. l. és II. d. 30. l. Schickfuss I. d. 115. l., Rosits, Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 86. l.* még pedig XXI óraker. — *Henel, Excerpta ex Chron. Münsterb. Ugyanannál II. d. 175. l., Henel, Annal. Siles. Ugyanannál II. d. 333. l., Arenpeck, Pez Jeromosnál I. d. 1261. l., Dok. Gesch. v. Bressl. II. d. 486. l.* — Kevésivel karácson előtti *Theobald. e. h.*

⁴⁾ *Pessina e. h., Curaeus I. d. 271. l.*, még pedig, mint az utolsó megjegyzi, 14 óraker szabad ég alatt a város-piacon (Satzring). Dec. 16-kán csakugyan 14 óraker, *Rosits e. h.*, ki egyszerű-mind a hódoló eskü alakját is közli, de igen hibásan; megjavítva adja azt *Dok. Gesch. v. Bressl. II. d. 487. l.* Has. *Henel e. h.*

⁵⁾ *Pessina e. h.*

kezdé, hogy vallás dolgában mást mutat, mint szíve érez; erre a szándékát keresztülnéző kormányzó így felele: „Ebben mindenki belső meggyőződését követi; mert a hit nem függ tőlünk. Külszínnel az embereket megcsalhatjuk, de nem a mindentudót, ki előtt minden gondolatink tárva állanak. Ezt jó fiú tanuld meg; ha megértettél, úgy mondd meg azoknak, kiknek parancsára szóltál ¹⁾.” Ide meghívta volt a király sógorát Kázmér lengyel királyt is, hogy a közte és a meissenai fejedelem közt támadott kérdéseket némelly vá-
rak iránt intézze el, ajánlván, hogy ő megint békét esz-
közlend közte és a német rend közt ²⁾. De Kázmérnak a békéhez nem volt kedve, és azért személyesen nem jelent meg ³⁾, s csak követeket küldött a gneseni érsek vezérlése alatt ⁴⁾. A sok vendég jelenlétében fényes ünneplések közt telt el az idő ⁵⁾. Szánkázások ⁶⁾, lovagjátékok és ebédek váltották fel egymást ⁷⁾.

A király, mielőtt Boroszlóból eltávozott volna, a tisztviselőket megváltoztatta, s ez által a kolyhesek reményét, kik már itt is terjeszkedni kezdének, egészen elvágta ⁸⁾;

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXXII. fej. 68. l. és Hist. Frid. III. Kollárndi Anal. Vind. II. d. 456. l., Curacus e. h. és Pessina e. h.*

²⁾ Kázmér hadisejő levele, Datum Cracoviae feria VI. die 8. Petri ad Cathedram, megvan *Dogielnél Cod. Pol. Dipl. IV. d. 143. l.*

³⁾ *Curacus e. h. I. d. 272. l.*

⁴⁾ *Ugyanó ugyanott 271. l.*

⁵⁾ Itt erősítette meg László a sz. Pál szerzete némelly szabadalmait, Datum Wratislaviae die Dominico proximo post festum b. Luciae virginis et martyris 1454. *Fejér, Auth. Dipl. 161. l.*

⁶⁾ In Wratislavia multa juventulis solatia, ut plurimum vehiculis insidens singulas urbis plateas frequentat, nec lupanar spremit, quin visitans inscius, meretrices fugiens is petentibus non denegavit donorum gratiam, Eschenloeri Hist. Wratisl. Ma. *Dok. Gesch. c. Breslau II. d. 489. l.*

⁷⁾ *Eschenloer I. d. 22. l.* Ezek alkalmával a csehok és boroszlóiak öszvekapván, a vérontást csak Lajos bajor fejedelem tudta gátolni. *Ugyanó ugyanott 23. l.*

⁸⁾ *Pray, Annal. e. h.*

más felül a városnak, — melly az egész idő alatt az udvart kitarotta minden szükségeivel, és ezen felül még 15000 forintot is kénytelen volt ajándékolni adni ¹⁾ azon költségek fejében, mellyeket az által, hogy Prágában nem hódolt meg, okozott ²⁾ — nem csak minden eddigi szabadalmaikat megerősítette ³⁾, hanem azokat ujakkal is növelte, p. o. hogy zsidók befogadására ne szoríttathassék ⁴⁾. Ezután Schlesiennnek kormányát Rosenberg Henrikre bízván ⁵⁾, februárius 2-dikán Boroszlóból megindult ⁶⁾, és egyenesen Bécsbe Schweidnitzon, Glatzon és Morvaország-

¹⁾ *Eschenloer e. h.* 22. l.

²⁾ Ezeknek fejében a király 30,000 forintot kért, de végre felével megelégedett. *Dok. Gesch. v. Bresslau II. d.* 492. l.

³⁾ Vízkereszt napján 1455; a levél megvan a város levéltárában. *Dok. Gesch. v. Bresslau II. d.* 491. l.

⁴⁾ *Henel, Annal. Siles. e. h.* A levél kelt Donnerstag vor unserer Frauen Tag Lichweg (január 30-kán) 1455. és megvan *Länignél Reichs-Arch. Pars Spec. Cont. IV. p. II. 266. l.* — Vámszabadalmat ad a városnak, Geben zu Bresslau am Donnerstag vor unserir lieben Frauentag Lichweg (január 30-kán) mint az előbbbeni 1455. *Länig e. h.* 265. l. — A budessini kerület minden szabadalmaikat is megerősíti, Geben zu Bresslau am Freytag nach dem heil. neuen Jahr (január 3-kán) 1455. *Länig, R. A. Pars Spec. Cont. II. 24. l.*

⁵⁾ *Eschenloer és Henel e. h.*

⁶⁾ Utolsó januárban indult meg Boroszlóból *Rositz e. h.* 87. l., *Curaeus e. h.* 273. l., *Schickfuss I. d.* 116. l., *Henel e. h.* 344. l., *Dok. Gesch. v. Bresslau II. d.* 498. l. Ezen nap érkezett meg, *Pessina e. h.*, még farsang előtt, *Hageck 783. l.*, nyolcz hétig mulatott Boroszlóban, *Chron. Wratisl. Sommersbergnél II. d.* 175. l. Még febr. 2-dikán Boroszló városának nyugtatrányt adott 9847 forintról, mellyeket részént egyenesen magának részént utalványára másoknak az említett 15,000 forint fejében fizetett, Bresslau am Sonntag Mariae Reinigung 1455. *Dok. Gesch. v. Bresslau II. d.* 493. l. Ugyanazon nap már Schweidnitzban találjuk.

gon át ¹⁾ vette volt utját, hová nem sokára meg²⁾ is érkezett ²⁾).

¹⁾ *Eschenloer, Henel és Cwraeus c. k.* — Már febr. 2-dikán Schweidnitzből ajánlja Bietsch Ambrus lignitzi polgárnak, ki az itt támadott zendülésben mellette hűségesen fegyvert fogva esett el, özvegyét és gyermekeit schlesieni kapitányainak. Febr. 2-kán csakugyan Schweidnitzből némely más lignitzi polgároknak, kik ugyan ezen alkalommal kitüntették magokat, némely szabadalmakat ad. — Már febr. 27-kén Bécaből ad szabadságot némely boroszlói kereskedőknek kereskedésök folytatására. *Lichnovsky VI. d. CLXXIX. l.*

²⁾ *Eschenloer, Cwraeus c. k., Dubrav, Hist. Boj. XXIX. k. 247. l., Arenpeck, Chron. Austr. Pz Jeromosnál 1261. l., Pessina és Balbin c. k. Egyedül a Pulkaea folytatója Dobnernél IV. d. 181. l. állítja, hogy Magyarországra ment, és ott maradt Cillei haláláig, Theobald pedig II. d. 283. l., hogy Olmützben és Brúnben is tovább mulatott.*

XXIII.

1 4 5 5.

Cillei Ulrik, ki kevéssel a királyi kegyelemnek elvesztése után nagy hadi készüléteket csinált, sok gyalog és lovag zsoldosokat fogadott volt szolgálatába, a nélkül hogy tudni lehetett volna igazi szándékát¹⁾: az osztrák országgyűlésen terveivel Eizinger megbuktatása iránt nem boldogulván, a császárhoz akara közelíteni s neki ajánlá szolgálatát; majd a velencei köztársaságot kínálá meg ezzel, számos zsoldosok kiállítását igérvén nagy jutalomért, sőt, miután a ravasz fejedelem a ravasz tanácsost magához venni nem merte, a köztársaságnál pedig az időközben megkötött béke minden reményeinek véget vetett volna²⁾, már a törökökkel is alkudozni kezdé³⁾, s mint annak szövetségese tettelegesen is föllépe, midőn tapasztalá, hogy csakugyan több osztrák nagyok nincsenek megelégedve Eizinger kormányá-

¹⁾ László király egy, Prágában dec. 3-kán (Geben zu Prag an montag vor sand Barbarantag) 1453. kelt levelében az Ensen felüli Osztrákhon lakosait erre figyelmeztetvén, meghagyja nekik, hogy minden esetre a magok oltalmáról czélzzerűleg intézkedjenek. *Chmel, Mater. II. d. 62 l.*

²⁾ *Bonfin III. tisz. VII. könyv, 348. l., Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXII. fej. 68. l.*

³⁾ *Hormayr, Wien III. d. III. rész, 155. l.*

val, ki keményebb és férfias lépései és rendeletei által őket hathatósan gátolta megszokott rablásaikban ¹⁾. Ez föléleszté benne előbbi helye ezen úton visszanyerésének vágyát. Mind nyilván mind alattomosan újra egész erejéből dolgozott Eizinger megbuktatásán. Főképen a bécsi népet, a könnyen hajthatót, vevé eszközül, a király és Eizinger távollétét gondosan használva. Waldsee Farkas királyi helytartó több önkényességeket követett el, a városi tanács szabadságainak, függetlenségének rövidítésével; mind ezt megbizottjai egyenesen Eizingernek tulajdonították, és ez által a zavarokhoz szokott és azokban gyönyörködő népet el-lene fölhevítették. A királyi gyermek akkori kegyencze mind ezen ármánykodásokról barátai által rögtön tudósítva, azoknak még idejében ellent állott, és Blankenstein Pongrácz, Cillei fő özinkosa, maga lett áldozata titkos ügyekezeteinek ²⁾. De a grófot az illy akadályok nem voltak képesek szándékától elijeszteni, sőt csak ügyekezeteinek kettőzítésére birták ³⁾, és végre még magát Waldseet is meg tudá hűségében tántorítani. Ennek ösztönzéseire Bécs városának mind belső, mind külső tanácsa név szerint őt kérte ki második helytartónak, ki az elsőnek önkényét korlátozza, más felül maga is ennek ellenőrsége alatt legyen; mi annival inkább szükséges, mivel a magyarok nagyon sürgetik királyuknak kebelökbe jövetelét ⁴⁾, és így Osztrákhon megint magára lesz hagyatva.

Nem kevesebb sikerrel hatottak László ingadékony s minden benyomásnak elfogadására kész jellemére Cilleinek számos barátai a királyi udvarban, főként pedig a feljebb

¹⁾ *Bonfin* és *Aeneas Sylvius e. h.* — Illorum adulatione pulsus, quorum avaritiae et rapinae obstabat, azt mondja Eizingerről *Arenpeck*, *Chron. Austr. P. Jeromosnál I. d. 1261. l.*

²⁾ Ez a kis királynak prágai mulatása alatt történt, *De Roo*, *Hist. Austr. VI. 217. l.*, Bécsbe visszajövetele után *Engel* szerint *Gesch. des unq. Reichs. III. d. 187. l.*

³⁾ *Hist. génér. de la maison d' Austr. par Jos. Kraft. Bruxelles. I. d. 228. l. Engel e. h.*

⁴⁾ *Bonfin e. h.*

emléltett Blankensteinon kívül Ebersdorf Albert ¹⁾, — kiket, valamint a bécsi népet is, nagy részént az apjáról öröklött gazdagsággal tudta megnyerni ²⁾ — mindenféle okoskodások és jól használt hízeltedések által ³⁾. Úgyesen elébe terjesztették, melly nagy, melly mulhatatlan szüksége volna a közelgető veszély alatt egy tapasztalt, belátó s hűséges férfi tanácsára, szolgálatára. Hunyadinak a sereggel az ellenség elébe kell menni; ki állhat jót ennek távollétében a belső csendről, a jó rend fenmaradásáról; ki fog a hatalmas, már igen is hatalmas beszercei grófnak, midőn majd diadalt diadalra halmozva haza tér és a főhatalom után vágyakodni bátorodik, sikerrel ellent állani? Egyedül Cillei, a király közel rokona, kiszabadulásának legfőbb eszköze s leghívebb jobbágyától lehet azt bizton várni, ki álnok rágalmak által a királyi kegyelemtől megfosztva, száműzött állapotában is minden bántalmak elfelejtésével egyedül szeretett fejedelme s rokona javáról aggódni meg nem szűnt, és bizonyosan azt tettelegesen is előmozdítani kész, mihelyt erre neki alkalom nyújtatik. Kétkedést, később sajnálkodást, végre megbánást szültek ezen beszédek a királyban; de még nagyobb benyomást tőn az, hogy Fridrik, a grófnak eddig legnagyobb ellensége, maga is javaslá annak visszahívását ⁴⁾, őt tervei létesítésére használhatni reménylőn. Mi csoda, ha minden felől így szorongattatva, végre engede a 15 éves ifú, s megegyezék nagybátyja visszahívásában ⁵⁾.

Királyi fényvel, botrányos diadali elhittséggel, tartá Cillei Bécsbe menetelét 1000 drága ruházatú lovag kísére-

¹⁾ De Roo e. h. és de Link, *Annal. Claravall. II. d. 190. l.*

²⁾ Julius Caesar VI. d. 171. l.

³⁾ Bonfin, *Aeneas Sylvius, Hist. Boh., és Arcspeck e. h.*

⁴⁾ Curaeus, *Annal. Silos. e. h.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius* szerint *Hist. Boh. e. h.* titkon maga hívta meg, *Fessler* szerint IV. d. 810. l. értésére adta, hogy kész őt elfogadni, ha bizodalommal járul hozzá; *Bonfin* szerint végre a gróf maga fejtől jelent meg, titkos munkálkodása foganatában bírva.

tében ¹⁾, azon helyet elfoglalandó és holtig megtartandó, melyre érdemetlenebb senki sem volt nálánál. A gyenge király egész udvarával elejébe ment, és őt kegyelmének legkitünőbb jeleivel fogadá ²⁾. A nemesség bókolt előtte, sőt még maga a köznép is, mely őt esztendővel előbb kövel és sárral készült dobálni, most virágokat hintett utjára ³⁾, annak új bizonyosságát adandó, hogy a tömegeknek is megvagnak a magok szeszélyei, épen úgy mint a magán személyeknek. Eizinger látván szerencsés ellensége fölemelése akadályozásának lehetetlenségét, helyét önkényt átengedé, nemes büszkeséggel a várost elhagyá ⁴⁾, jószá-gaira vonula ⁵⁾; később pedig a császárral megbékélván, annak szolgálatába lépe ⁶⁾. Cillei elég alacsony volt dicsekedve s minden tartózkodás nélkül kinyilatkoztatni, hogy csak ezen önkényes eltávozás által kerülheté el a halálos büntetést, mellyel különben meggyaláztatásáért bizonyosan lakolt volna ⁷⁾.

¹⁾ Lapitz kézírata szerint épen nagy gyűlés tartatott ekkor Bécsben; itt volt az öreg szerb fejedelem 1000, Hunyadi János 2000 lóval, itt voltak Podiebrád, Lajos és Otto bajor fejedelmek és sok más nagyok nagy kísérettel. *Annal. Styriae III. d. 479. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. és Bonfn e. h., Dubrav, Hist. Boj. XXIX. könyv, 274. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Europa XXII. fej. 413. l. és Frekernél, II. d. 60. l.*

⁴⁾ *Ugyandó, Hist. Boh. és Bonfn e. h.* — „Mira rerum mutatio, azt mondja *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál e. h. II. d. 457. l.*, qui paulo ante moestus in exilium contemptus, abjectusque missus fuerat, in triumphantis modum revertitur; qui culmen potentiae tenuerat, et alterius dictarat exilium, quod in alios decreverat, in se pati cogitur! lubricus apud reges primus est locus. Non est solida potestas, quae unius ex voluntate dependet.“

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, Europa e. h.*

⁶⁾ *Dubrac e. h.*

⁷⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. e. h. Hasonl. ugyanó, Hist. Frid. III. Kollárnál II. d. 457. l.* Mikor történt ez, meghatározni bajos. *Katona e. h. VI. d. 992. l.* Cillei Ulriknak egy levele után, melly által atyjának és nagy-atyjának egy monostor részére tett minden adományait megerősíti, és a melly szerint october 8-kán Cilly-

Ezen időtájban jött össze a neustadti congressus is, melyen Pavial János bíbornok mint pápa követe, Capistranói János ¹⁾, Podiebrád György és több, valószínűleg a vízkereszt napja után két héttel Budán tartott országgyűlésből kiküldött ²⁾ magyar egyházi és világi nagyok is megjelentek ³⁾. A tanácskozások már február 2-kán meg voltak kezdendők ⁴⁾; azonban mindjárt eleintén több kedvetlen kérdések támadának az elsőség felett, különösen a trieri érsek és pápa követe, a nápolyi király és a választó fejedelmek küldöttjei közt. Ezeknek nagy bajjal történt elintézése után sok szó volt a fő tárgyról, a török háborúról, sok szép ígéretek tétettek, de mind ebből semmi sem ment határozatba. Miklós pápa halálának hírére a gyűlekezet eloszlott, olly nyilatkozattal, hogy már ezen évben semmit

ben tartózkodott (Datum Celeiae 1455. feria IV. post Francisci). *Fröhlich, Dipl. Styr. 155. l.* kétségeskedik abban: vajon ezen évben megeshetett-e kibékélése a királylyal? Azonban ha nem akarjuk az események sorát egészen felforgatni, nem csak ezen évről nem halaszthatjuk el Cilleinek visszajövetelét, hanem kénytelenek vagyunk azt az év elejére csakhamar a király Bécsbe jövelele után tenni. Az említett oklevél ebben nem gátolhat bennünket; mert Cillei mint visszafogadott kegyencz is megfordulhatott időről időre ősi birtokaiban.

¹⁾ Aeneas Sylvius hívta meg őt; es iránt hozzá írt levele megvan *Müllernél, Reichstags-Theat. I. d. 509. l.*

²⁾ *Fejér Hymnadijában 211. l.* Palóczy László országbirájának Budán martius 7-dikén kelt leveléből, melyet csakugyan ő *Auth. Dipl. 164. l.* adott ki, kívánja bebizonyítani, hogy ezen, mint feljebb látók, Péterváradról hirdetett országgyűlés valósággal megtartott. Ezen oklevélnek ide tartozó szavai ezek: Nos Comes Ladislaus de Palocz Judex Curiae etc. memoriae commendamus, quod nobis sexagesimo die proximi octavarum festi epiphaniarum Domini, una cum Dominis Praelatis et Baronibus, ac nobilibus regni Budae existentibus etc. Az utolsó szavak hosták a tudós gyűjtőt tévedésbe; azonban a vízkereszti nyolczad említése nyilván bizonyítja, hogy itt nem országgyűlésre, hanem egyenesen a királyi udvari törvényszékre összegyűlt főpapokról, zászlósokról és nemesekről van szó.

³⁾ *Engel, Gesch. d. ungr. Reichs. III. d. 187. l.*

⁴⁾ *Müller o. h.*

sem tehetnek, hanem a jövőben áldozó-csőtörtükön megint özszvejevendének ¹⁾). A magyar követeknek ezen határozatot Aeneas Sylvius adta ura parancsából tudokra egy hosszadalmas beszédben, mellyben szokott ékesenszólásával, de nem egész őszinteséggel kívánja megmutatni, hogy már ezen évben az idő rövidsége miatt lehetetlen valamit tenni a törökök ellen, mellesleg egyik okúl felhozván a pápa véletlen halálát is ²⁾).

Az olaszföld kibékülését elvből nem pártoló ³⁾ Miklós pápának, ki először fogta fel azon nagyszerű eszmét, hogy az apostoli szék fényét emelve, Róma városát ne csak a keresztényen vallás, hanem a mívelt Európában a tudományok és művészet középpontjává is tegye ⁴⁾, halála (mart. 24-kén) nem csak a neustadti gyülekezetre, hanem minden egyéb, a hit ellenségének megalázása végetti készülletekre is igen nagy befolyással volt ⁵⁾. Ez ugyan végintézetében 200,000 a-

¹⁾ Capistránói levele a pápához *Waddingnál XII. d. 247. l.*, Aeneas Sylvius levele a szent-angyal bíbornokához egy kézirat után *Pray, Annal. III. d. 154. l.* és *Julius Caesar VI. d. 174. l.*

²⁾ Datum in nova civitate die XXIII. Aprilis 1455. A mólki kéziratokból 13. az. 211. l. közli *Pray, Annal. III. d. 154. l.*, és innen *Katona VI. d. 995. l.*

³⁾ Bölcsesége megtanítá őt, — mint mondja *Simonita XXIV. könyv*, *Muratorinál Script. Rer. Ital. XXI. d. 666. l.*, sőt még Janetto Manetti az ő panegyristája is *Muratorinál e. h. III. d. II. köt. 943. l.*, — hogy a háború az olasz fejedelmek közt biztosítja az egyház csöndességét, egységök ellenben azt fenyegeti.

⁴⁾ *Roscoe Leo the tenth. IV. d. 281. l.* Hasonl. *Manetti e. h. 920. l.*, *Philadelphus, Epist. XIII. könyv, 1. l.*, *XIV. könyv, 6. l. XXII. könyv, 155. l.* és *XXIII. könyv, 157. l.*

⁵⁾ *Martius 24-kére teszik halálát Vespasiani Comment. Muratorinál e. h. XXV. d. 287. l.*, *Stefano Infessura, Diario di Roma ugyanannál ugyanott III. d. II. köt. 1136. l.* (martius hónapban in vigilia della Madonna Annunciata 3 órákor éjjel), *Platina, Vita Nicolai V. 424. l.*, *Cronica di Bologna, Muratorinál e. h. XVIII. d. 716. l.*, *Muratori, Annal. XIII. d. 455. l.* *Calceius 796. l.*, *Ziegler, Schauplatz der Zeit I. d. 296. l.*, *Baynald XVIII. d. 432. l.*, *Engel e. h., Katona VI. d. 1000. l.*, *Spondanus, Hist. Eccl. II. d. 313. l.* és több mások. Az utolsó szerint köszvé-

rany forintot hagyott Konstantinápoly visszavételére ¹⁾; helyében a keresztyénség egyházi fejvéé april. 8-kán választott spanyol eredetű Borgia valenciai püspök pedig ²⁾, — ki III. Kalliszt nevet vőn fel, és kit Fridrik császár fényes küldöttség által üdvözle, irántai engedelmességét nyilvánítván ³⁾, — az ozmánok egész erővel üldözését hittel is kénytelen volt fogadni ⁴⁾, és ennek következtében a keresztyén fejedelmeket mindenfelé küldött levelek által

nyes hidegben és Konstantinápoly megvételéni bánatában holt meg. Halálát mart. 25-kére teszik *Dlugoss XIII. könyv, 167. l.* valamint *Tritthem, Annal. Hirsauig. II. d. 428. l.*

¹⁾ *Bonincontri Annal. Muratorinál Script. Rer. Ital. XXI. d. 158. l.*, 120,000-et *Dlugoss e. h.*

²⁾ *Engel e. h., Muratori, Annali XIII. d. 455. l.* — Valencia tartományából való volt és igen nagy jogász, *Aeneas Sylvius Frehernél II. d. 102. l., Raynald XVIII. d. 434. l.* — Boria Alfonznak nevezi *Platina, Vita Callixti III. Muratorinál Script. Rer. Ital. III. d. II. köt. 961. l.* — April 8-kán történt választása *Infessura, Diario di Roma Muratorinál III. d. II. köt. 1136. l., Cronica di Bologna ugyanott XVIII. d. 716. l. Tritthem e. h., Muratori, Annali e. h., Caloisius 796. l. Sismondí X. d. 27. l.* — Már idős volt; *Bonincontri di S. Miniato Muratorinál Script. Rer. Ital. XXI. d. 158. l.* 80 évesnek, *Cristoforo di Soldo, Storia di Brescia Muratorinál e. h. 892. l.* 85-nek mondják. — Azon nagy kegyelmekkel, mellyeket öcsesekre halmoza, nyitotta és alapította meg a Borgia-ház nagyságát, mellyet VI. Sándor pápának és fiának Cesarininek olly caúfosan híressé kelle tenni. *Sismondí e. h.* — A választás eleinte köste és Bessarion közt kétséges volt; de végre győzött a keleti egyház elleni gyűlölet, melly még a tudós és a nyugati mellett őszintén buzgó Bessarionra is átment, *Gobellinus, Comment. Pii II. I. könyv, Raynald e. h. és Spondanus e. h. 314. l.* — Ezen választáson jelen volt Dénes esztergomi érsek és bsbornok is, és az új pápa által mindjárt legatusnak a latere neveztetett ki, melly tiszttel 1454-től fogva V. Miklós alatt is viselt. *Arokiepiac. Strigon. 83. l.*

³⁾ Aeneas Sylviusnak, mint a követség frjének, hozzá intézett beszédét közli *Müller, Reichstags-Theat. I. d. 596, l.* Másfelül Callixt is megerőmti sept. 18-kán 1453. mind azon ígéretek, mellyeket elődei Fridrik császárnak tettek volt. *Chmel, Mater. II. d. I. füz. 88. l.*

⁴⁾ A hit alakját közli *Cochlaeus, Hist. Huss. 396. l.*, belőle

ügyekezett is segedelemadásra, és a frankfurti gyűlés végzéseinek teljesítésére bírni ¹⁾; de tettei nem sokára bizonyosságot nyújtottak arról, hogy ezen úgynél sokkal inkább szíven fekszik rokonai gazdagítása ²⁾. Követték példáját a többi keresztyén fejedelmek. Fridrik császár a török háborúval nem sokat gondola. Megértvén, hogy a francia király a németországi határszélekhez közelít, Jakab trieri érseket elébe küldötte, hogy a keresztyénség védelméről vele értekezzék ³⁾; de semmi tetteles lépéseket nem tett. Főként csak azon volt, hogy Ulrik passauai püspök és Albert brandenburgi fejedelem, mint a neustadti gyűlésen ki nevezett közbenjárók, segítségével előbb béfejezhesse a közte és öccse László közt fenforgó kedvetlenségeket ⁴⁾. Ez pedig, bár őt és tartományait a dolog legközelebbiről érdeklé, Cilleitől vezéreltetve, nem csak mitsem tett a fenyegető veszély ellen, hanem azon férfúnak megbuktatásán dolgozott egész erejéből, ki annak elhárítására egyedül volt alkalmas.

pedig *Raynald e. h.*, *Pray, Annal. III. d. 156. l.* és *Katona e. h.*; megvan az *Platinánál e. h.*, valamint *Leibnitznél Cod. Jur. Gent. l. d. 411. l.*, *Müllernél Reichstags-Theat. I. Band. III. Vorst. 568. l.* és *d' Acherynél Spicilegium III. d. 797. l.* E szerint ő az élő istenne és minden szentekre fogadta, hogy tulajdon vérének kiontásával is munkálанд Konstantinápoly visszavételén, Mahomed megalázásán, a keresztyén foglyok kiszabadításán; mit ha nem tenne és Jeruzsálemről megfeledkezzenék, úgy jobbjá örökkös fedelékenységnek adassék által, és nyelve száradjon inyéhez, ha az üdvösség városáról nem gondoskodik és Jerussálem nem lesz fő öröme.

¹⁾ A pápának ezen levele megvan *Praynál* és belőle *Katonánál e. h.*, különösen a francia királyhoz írt *d' Acherynél e. h.*

²⁾ *Engel e. h.*

³⁾ Datum in Nouacivitate secunda die mensis Maij anno domini 1455. *Oklevéltár CCXVII. sz.*

⁴⁾ *Engel e. h.* — A közbenjárók a felek követeivel aug. 29-kén dolgoztak ki némelly pontokat, *Chmel, Mater. II. d. 83. l.*: de ezek, mi oknál fogva, megmondani nem tudjuk, a felek által nem fogadtattak el,

A ravasz gróf ugyanis Eizinger eltávoztatása után egyedül erre fordította minden figyelmét, minden ügyeketét. Egyenessége s a magyar nemzet nagyobb részének szeretete által egyedül Hunyadi állott megint gögös vágyainak útjában, egyedül ő korlátozhatta az önkényes hatalomnak az emberi szíveket annyira ingerlő gyönyörei szabad használásában: azért iránta gyűlölsége napról napra növekedék ¹⁾, őt eltávoztatni akarmi áron elhatározá. Illy czélból mindenek előtt Garai László nádorral és Ujlaki Miklós erdélyi vajda és macsói bánnal megújította barátságos szövetségét, melly szerint testvéri egyetértésben élni, egymás javát egész erejükből előmozdítani és egymást mindenben és mindenki ellenében, László királyt kivéven, és a mennyiben Magyarország és alávetett részeinek jogai és szabadságai nem forognak fen, kölcsönösen védelmezni kötelezik magokat ²⁾. Az után az erdélyi szászokat bujtatta fel, hogy tennének ellene panaszt ³⁾. E mellett minden régi vádak fölelevenítetttek, ujakkal bővítetttek, bármi kevéssé valának valószínűek. Hunyadi, — azt jegyzék ugyanis meg e nagy férfúnak számos ellenségei, kik közt Cillei mellett Garait is kell említenünk ⁴⁾, — a királyi háznak mindig ellensége volt. Ő hívta meg Ulászlót Magyarországra, kit később két szép sereggel megint messzeható vágyainak feláldozni nem állott. Most is nyilvános jeleit adja annak, hogy büszke tervei egész a trónig hatnak. Már is minden hatalmat magához ragadott ⁵⁾, és egye-

¹⁾ *Bonfin III. tiz. VII. könyve, 348. l.* és utána *Fessler* szerint *IV. d. 810. l.* az növelte főként Cillei gyűlölségét, hogy száműzésének ideje alatt Hunyadi azon évenkénti 12,000 aranyat, mellyet addig neki fizetett volt, megtagadta.

²⁾ Datum Vienne secundo die festi pasche domini (april 7-kén) anno ejusdem 1455. *Oklevéltár CCXVI. sz.*

³⁾ *Marienburg, Kleine Gesch. von Siebenbürgen 219. l. Engel, Gesch. d. ungr. Reichs III. d. 189. l.*

⁴⁾ *Palma, Notit. Rer. Hung. II. d. 297. l.*

⁵⁾ *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 348. l.*

dől a név hibázik, hogy valóságos fejedelem legyen ¹⁾. Minden nevezeteseb várak az ő kezében vagynak, az ország jövedelmeivel szabadon rendelkezik, az egész sereg tőle függ ²⁾. A törökök ellenségének magát csak színelve mutatja; titkon azoros szövetségben áll velők, és szükség esetében segedelmökre is számot tarthat. Azon követség, mellyet a magyarok most, a király meghívására honjokba, megint Bécsbe küldöttek, új rágalmakra ada alkalmat. „Ez is, — ugy mondának az alacsonyok, — egyedül a besztarczai gróf munkája; mindent gondosan elkészített ő, hogy törvényes fejedelmét erőszakosan vagy orozva láb alól eltegye; most is csak azért akarja hű alattvalói köréből Magyarországira lecsalni, hogy tervét itt számos czimboráival annál könnyebben végre hajthassa. Nincs itt már más menedék, őt meg kell előzni; minden további haladék kettőzteti a veszélyt. Saját fegyvereivel éljünk ellene, országos tanácskozások örve alatt hívjuk Bécsbe az árulót, és itt minden következmény elkerülésére titkon vessük őt a rég megérdemlett büntetés alá. Ez által lehet egyedül az előre nem látható következményű veszélyek folyamának gátat vetni. Ezzel tartozik a király saját magas személyének, hűséges magyarjainak és az egész keresztényiségnek ³⁾.” A minden oldalról ekként szorongatott gyenge gyermek király végre mindenben megegyezik, és a kidolgozott pokoli terv végrehajtását annak feltalálójára bízza. — Illy alacsony módokhoz folyamodék gyengeségének érzetében, és a hatalmas ellenséggel nyilván szembe szállni nem merve, a nemtelen

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXIV. fejt., és Dubrac, Hist. Boh. XXIX. könyv, 752. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius c. h.*

³⁾ *Bonfia, Aeneas Sylvius, Hist. Boh. c. h., ugyanő, Hist. Frid. III. c. h. 457. l., de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 220. l., Fessler IV. d. 810. l. — Spányik szerint Hist. Hung. I. dar. 137. l. Cillei a királyt Hunyadi megölésének elhatározására vette, csak hogy ez minden láрма nélkül titokban történjék. Annyit *Aeneas Sylvius* is mond *Hist. Frid. III. c. h.*, Hogy hunyadinak megölése ellenségei körében el volt határozva.*

gróf; mint honi történeteink legköltőibb elbeszélője ¹⁾ helyesen jegyzi meg: így készítte az undok idegen, Magyarországnak egy következményeiben igen kárhozatos időszakot; egyedül a nagy Hunyadi nyert ez által alkalmat lelke és szive nagyságának a legnagyobb tetőni mutatására, s a legnemesebb hazafi tökéletes képének a korbeltiek és a maradék elébe állítására saját személyében.

Cillei a rábizottakban, mint saját ohajtásaiban, pontosan és minden késedelem nélkül járt el, és a király által egy különös levélben ²⁾, Bécsbe hívatta a beszterczel gróftól némelly nevezetes országos tárgyak színe alatt, mellyeket az ő tanácsa nélkül, miután abba veti fő bizodalját, elintézni nem akar. Ez azonban az udvarnál lévő baráti ³⁾, alkalmasint Vitéz János nagyváradi püspök által ⁴⁾, a fenyegető veszélyről még maga idejében tudósítva, azt felelé: „Akárhon parancsol is vele a király a hazában, a legnagyobb hódolással kész engedelmeskedni; de az ország határain kívül menni nem köteles ⁵⁾.”

Ezen válasz új fegyvert nyujta a rágalmozók kezébe, és Cilleit éppen nem ijeszté el fölvetett tervének további szilárd folytatásától. Hunyadi a királytól parancsot kap, hogy a meghatározott nap jelenjen meg Köpcsényben, ott több tanácsosokkal némelly igen nevezetes országos dolgokat elintézendő. Ulrik magával vitte ide Magdeburgot, Schaumberget és Waldseet, kiknek segítségével a beszterczel gróftól hatalmába akará keríteni, és vagy fogva Bécsbe vinni, vagy életétől megfosztani ⁶⁾. Ez valósággal meg is jelent a határozott napon, de 2000 lovag kíséretében, és a hely-

¹⁾ Fessler IV. d. 811. l.

²⁾ De Roo, *Hist. Austr.* VI. könyv, 220. l.

³⁾ Bonfin, III. tiz. VII. könyv, 348. l. Hunyadi barátairól nem emlékeznek; de szólnak ezekről Aeneas Sylvius, *Hist. Boh.* LXIV. feje., és Dubrav, *Hist. Boh.* XXIX. könyv, 178. l.

⁴⁾ Engel c. h. 189. l.

⁵⁾ Aeneas Sylvius, Bonfin, Dubrav és de Roo c. h.

⁶⁾ De Roo c. h. 221. l.

ség előtt a mezőn szállott táborba, itt ajánlván készségét a kérdéses dolgok feletti tanácskozára. Hisba ügyekszik Cillei társaival őt a helységbe csalni, hisba említi a tanácskozások nagyobb kényelmességét a helységben, és a fejedelem szabott parancsát, sikertelen hozza fel bátorságosítására nemes vérét és születését, mellybe egész bizodalmat helyheztesheti. „A valódi nemességet, ugy monda ez, nem minden élesség nélkül, az ember saivében, és nem egyebet keresem ¹⁾; többre becstülöm azt, ki nemzetsége díszét kezdte annál, ki azt befejezi. A király biztosait hozzám küldötte, ezeknek tehát nálam kell megjeleneni; nekem változhatatlan föltételem a mostani körülmények közt semmi őrzött helyen őrizet nélkül meg nem jeleneni.“ Ezen nyilatkozat mellett szilárdul megmaradt, és a királyi tanácsosok, reményeikben megcsalatra, kénytelenek szándékukkal felhagyni, s foganatlanul haza menni. A dolog titkaiba nem avatott magyar nagyok nagy részént balra magyarázák Hunyadi magaviseletét, azt bocsáthatlan engedetlenségnek tekintvén a királyi parancsok iránt ²⁾.

Még ez sem ijeszté el Cilleit. A királynak ujra Bécsbe kelle meghivni az ország kapitányát, de most már bátorságlevél ígérete mellett. Igy bánalom nélkül nem tagadhatta ez meg az engedelmességet. Fölmenetelét tehát megigé-
ré, a bátorságlevél aláírását a salzburgi érsek, Károly bádeni fejedelem és Podiebrád által sürgetvén, s mihelyt erről is bizonyossá tétetett ³⁾, valósággal meg is indula olly föltétel alatt, hogy a bátorságlevél eléje küldessék.

¹⁾ „Az őszvér még azért nem mén, hogy nemzője az volt“, azt adja Hunyadi szájába *Schneller, Ungarns Schicksale* 213. l. Hasoni. *Valoasor*, XV. d. 354. l.

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h. 458. l. és Hist. Boh. LXIX. fej., Bonfin III. tiz. VII. könyv, 349. l. és de Roo e. h. Az első Koczenek, a Cillei grófok évkönyve nr. 1. és 2. Annal. Styriae III. d. 98. l. és utána Julius Caesar, Gesch. v. Steyermark VI. d. 173. l. Cochenek nevezik.*

³⁾ *Theobald, Hussitenkrieg II. d. 290. l.*

Mintegy 8000 lépésre a várostól eléje jött Lamberger, de az ígért iromány nélkül, azt állítván, hogy ezt maga Cillei kívánja általadni, ki őt a királyi nyomban követi. Hunyadi hitt szavainak, és utját még tovább is folytatta. Azonban több ezer lépés után is senkit sem találván, és ezért árulást gyanítván, tovább menni semmikép sem akart, és a közelebbi faluban, melly utolsó vala Bécsig, megállapodék. Itt megjelen nem soká Cillei 40 fegyveres kíséretében, utja folytatását sürgetve olly állítás mellett, hogy a király is eléje jött és rá várakozik. A beszélgetés helyéről az utat el leheté látni egész a város kapujáig. Ezen senkit sem látván Hunyadi, a dolog iránt kételkedését jelenté ki; mire a hazugságban s tettetésben nem járatlan gróf azt felelé: hogy alkalmasint a nagy hőség miatt keresett a király enyh árnyékot a közelszőlőkben a fák alatt. Amaz azonban gyanusságában ezen hűledezések által megerősítve, a bátorságlevél előadását határozottan sürgette; mire ez annak a királynál létét állítá. A beszercezi gróf növekedett gyanuját egész meggyőződéséss érlelé Lamberger habozó felelete, kit ezen körülmények közt keményebben kezde faggatni: miként merte azt állítani, hogy a bátorságlevelet Cillei hozza eléje? Erre, itt még számos kísérete által erősebb lévén ellenségeinél, felbosszantva, Cillei grófhoz fordul, álnokságát, alacsonyságát élesebb kifejezésekben szemére lobbantja, és ekként végzi beszédét: „Mint reszketsz, gyáva lélek! azon verem szélén, mellyet nekem ástál? Nincs hatalom, melly téged kezemből kimenteni képes volna; egy intésemre öszve vagy vagdalva: de mély tiszteletem a király iránt még ez uttal megment; óvd azonban magad jövődre minden hasonló találkozástól.“ Ezen szavakkal megfordul és kíséretével együtt elvágat, ellenségének hagyván a megszágyendülés elfogultságát¹⁾.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXIV. fejt. és Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. dar. 458. l., Bonfin III. tit. VII. könyv, 349. l. és Pethő 74. l. Az utolsó az egész dolgot 1452-re, Bonfin pedig, valamint Pray is Hist. Reg. II. d. 358. l. 1453-ra*

Ezen alacsony ügyekezetek és azoknak sikeretlensége után szegény hazánkban megint minden két pártra oszlott. A beszercezi grófé sokkal számosabb volt; ezen találjuk a Szilágyiak, Palócziaiak, Bodók, Országok, Bebek, Báthoriak, Korogyiak, Kanizsaiak és Rozgonyiak hatalmas és kiterjedt családait, s a nemesség nagyobb részét. Számra nézve kisebb a Cilleié; itt csak a Garaiakat, Ujlakiakat és Bánfiakat szemléljük némelly más hasonérzésűekkel: de ezek kezében volt a hatalom, ők osztották a fő hivatalokat, a kegyelmeket, mellettök állott maga a király, ki ezen, neve alatt és mintegy helybenhagyásával Hunyadi, a nemzet kedvence, ellen tett gyilkos kísérletek által a köz szeretetet egészen elvesztette, míg Hunyadinak népszerűsége szilárdula. Cillei, pártjának, a vitézségben szegénynek, új segédet s bajnoki erőt szerzendő, újra meghívja Csehországból a rettenetes Giskra Jánost, ki rabló csapataival megint fellép Magyarország felső részén, előbbi zsarolásai színpadán ¹⁾. Így a belháború kiütése minden nyomon várandó volt, midőn a külső, a törökök részéről fenyegető, veszély a a felhevült elmék némi lecsillapodását eszközlé.

Míg ugyanis Magyarországon a pártosság lelke, Német- és Olaszországban a kemény és dühös háborúzások alatt minden ügyekezet sikere a közös ellenség ellen semmivé lett; a keresztyénség, egy idomtalan testület fő-, egy nagy köztársaság köz értelem, egyetértés és felsőség nélkül, fogatlan tanácskozásokban fecserlé el legszebb idejét és minden tetteges készültre egyáltalában alkalmatlan

teszik; bár ezen utolsó előbb *Annal. III. d. 144. l.* 1454-re tette volt: de mind es hibás; mert csak 1455 elején nyerte vissza Cillei a király kegyelmét, mint már fentebb megmutatók. — *Schickfuss* szerint *I. d. 116. l.* Hunyadi ekkor Cilleit valóban elfogatta, és csak később bocsátotta szabadon. Hasonlót mond *Boregh, Böhm. Chron. 519. l.*

¹⁾ *Engel c. h. 190. l.* — Giskráról, kiről írónk egy darab időtől fogva hallgattak, azt mondja a leibitzi féle évirat *Wagnernél Anal. Scép. II. d. 48. l.* MCDLV. Joannes Giskra fecit fortalitium in ecclesia Quintoforensi propter Capitaneos Keismarcenses.

volt : Mahomed , a fáradhatatlan hódító , időt nyert bátor tervek koholására , és a kivitelökre megkívántató eszközök s erök megszerzésére , előteremtésére . Ennek hirtelen bár nem egészen váratlan újabb megjelenése Rácország szélein a keresztyénségnek a hitetlenek elleni legfőbb támaszait , a buzdításban ernyedhetetlen Capistranói Jánost ¹⁾ , ki kevéssel ezelőtt a rendek meghívására érkezett Bécsből Ma-

¹⁾ Valóságos nevére Chioli János , születése helyéről , Capistrano városától kölcsönözte ismeretes nevét . 1386. június 24-kén jött a világra nemes szüléktől . Előbb természeti hajlamánál fogva a törvénytudományokra adta magát , és írt némelly ezekbe vágó értekezéseket . *Gianone , Hist. de Naples III. d. 482. l.* Mint a nápolyi főtörvényszék bírása felsőbb parancs által meggyőződése elleni ítélethozatalra szoríttatván , a polgári életről lemondott és barát lett . *Capistranus triumphans 12. l.* — A Fridrik koronázásának előlege elintézése végett Rómában volt követség közbevetésére 1450-ben *Aeneas Sylvius , Hist. Frid. III. e. h. 175. l.* küldötte őt V. Miklós pápa Német-, Cseh-, Lengyel- és Magyarországra Picinus Jakab társaságában , főként az eretnkség kiirtása , a török háború eszközése s ezen tekintetekből a kereszti hirdetése végett . Páldás áhitatosága , a rá bízott ügy előmozdításában bizonyított szilárd buzgóssága és feddhetetlen életmódja által nagy hírt , nevet és sok tisztelőt szerzett magának , egy hogy a buzgó keresztyénség már életében a szentek közé számlálná , és sok csodákat tulajdonfina neki . Így p. o. hogy midőn Németországra át szándékozott jönni , a Pó vizen egy kapzsi révész nem akarván átszállítani a szegény és fizetni nem tudó barátot , köpönyegét kiterjeszté a vizen , arra üle és ezen mintegy csolnokon átevezék . Mindenek felett azonban ékeasszólása és szónoklata által különbözteté meg magát . Bár azon népeknek , mellyekhez küldve volt , nyelveit épen nem értette , és így hallgatóihoz kénytelen volt tolmácsok által beszélni : beszédei oly kedvességet nyertek , hogy a nép minden felől öszvetődult hallgatására . Gyakran 100,000 hallgató előtt is lépett fel szónoki székhében . *Prileszky , Acta Sanctorum II. d. 285. l.* — Május 31-kén 1451. a német király által Neustadtban fényesen fogadtatott ; június 26-kán indult meg innen minden kíséret nélkül egy kereszttel kezében , közönséges szegény barát öltözetben , mezüláb , de az út tömve volt áhitatos sokasággal . Bécs kapui előtt ünnepélyesen fogadta őt a tanács és főiskola . Először szónokolt a sz. István egyháza előtt Jeremiás próféta e szavai felett : Oh uram én istenem ! nem beszélhetek , mert gyermek vagyok . Diák előadása , bár a nép nem értette , nagyobb benyomást

gyarországra ¹⁾, és az ozmán háborúra mindig kész Hunyadit egyszerre felbuzdította, azt az egymás ellen törekedő

tőn, mint a német fordítás. Számtalanok vették fel tőle a keresztet 28 napi ott mulatása alatt, *Hormayr, Wien III. köt. III. d. 137. l.* Innen Morvaországba ment, itt májusig mulatott 1452., és ezen idő alatt 11,000 eretneket térített meg egy hiteles lajstrom szerint. *Wadding XII. d. 88. l.* Ezek közt volt Csernavorai Boskovicz Venczel 2000 jobbággyával. *Aeneas Sylvius, Europa XXIII. fej. 414. l., Dubrae e. h., Boregh, Böhm. Chron. II. d. 511. l., Wadding e. h. 89. l., Pubitschka VIII. d. 482. l.* — Rokyczana kihivta őt egy azóversenyre védlevél ígérete mellett: de ő Podiebrádtól féltében nem mert megjelenni; mit a kolyhesek diadal gyanánt vettek, és azért a cseh nagyok keményebben is bántak vele. *Hermann, Capistranus triumphans 381. l. és Pubitschka e. h. 483. és köv. l.* Életírónak gyűjteménye kijött illy czfm alatt: *Vita et gesta beati Joannis de Capistrano 1523. 4. rétbén. Dok. Gesch. c. Bresslau II. d. 47. l.*

¹⁾ *Bonfin* ugyan *III. tis. VII. könyv, 350. l.* és utána *Katoe e. h.* azt állítják, hogy Hunyadi akkor, midőn Bécsben volt László királynak meghódolni, hozta Capistranót magával Magyarországra, hol az őta szakadatlanul munkálkodott a török háború előmozdításában, a híveket nem csak pénzbeli adományra, hanem a kereszt fölvetelére is unszolván: azonban igen jól jegyzi meg *Wadding XII. köt. 246. l.*, hogy csak ezen évben a neustadti congressus után jelent meg hazánkban; bizonyítja ezt Tagliocozzo levele Marchio Jakabhoz *Wadding e. h. 341. l.*, ide érkezett egyenesen ezen évi május hónapra tévén. Ezután csak kevéssel a király követel által sürgette minél előbbi Budára jövetelét, Datum Miltenburgi die Simonis et Judae (oct. 28-kán). *Capistranus triumphans 507. l.*, Hunyadi pedig külön leveleiben, Datum Budae feria tertia proxima post festum Sanctae Margarethae Virginis (julus 22-kén), és Datum in oppido nostro Joño festo nativitatis b. Mariae Virginis (sept. 8-dikán) 1455. *Ugyanő 508. l.* Csak VIII. Idus Decembris (dec. 13-kán) 1455. terjesztette ki Magyarországra is Kallixt pápa a neki megelőzői által adott hatalmat. *Wadding XII. d. 248. l. és Capistranus triumphans 504. l.* Kevéssel ez után pedig már megdicséri buzgóságát Magyarországon egy feleletében, Datum 14. Kal. Jan. (dec. 19-kén) 1455. *Capistranus triumphans 505. l.* — Hibás *Twróczi* is *IV. rész, LII. fej.*, midőn őt Lengyelországból hozza honunkba; mert ő egyenesen Osztrákhonból jött ide. Ekkor a legjelesebb egyházi nagyok hívták őt meg magokhoz: Dénes esztergomi érsek két levelében, Datum Budae in die Sancti Bernardini

pártok egyeztetésének megkísértésére, ezt személyes bánalmának elfelejtésére. De ennek nem könnyű volt a kölcsönös gyűlölség, féltékenység és irigység által mély gyökereket vert pártosság lelkét legyőzni, az elméket lecsillapítani, egyeztetni, ott hol a magán érdekek minden jobb érzést előltek. A király és az ország nagy része, — az alacsony Cillei, a magyar nagyoknak birtokban úgy mint roszaságban hatalmas vele egyesült osztaléka, s a nemes érzésű, minden áldozatra kész, de magát lealacsonyítani nem képes Hunyadi közt a kedvetlenségek oly nagy polczra emelkedtek, hogy azokat elenyésztetni szinte a lehetlenségek sorába tartozott, csak enyhítésöket és a köz veszély miatt ideig óráigi elfelejtésöket lehete reményleni. Erre pedig idő kel-

Confessoris (aug. 20-kán) és Strigonii feria VI. ante festum Sanctae Trinitatis (máj. 30-kán); az egri püspök Agria feria VI. post festivitatem vivifici corporis Jesu Christi (junius 7-kén), és feria IV. post festum b. Regis Stephani (aug. 28-dikán, vagy, miután ezen évben sz. István napja épen szerdára esett, *Katonócal VI. dar. 1017. l.* a feria IV.-ből feria VI-t csinálván, aug. 22-kén), a csanádi püspök Sabbatho proximo ante festum exaltationis Sanctae Crucis (sept. 13-kán *Wadding XII. d. 347. és köv. l., Capistranus triumphans 509. és köv. l.* Különösen megyéjébe hívta meg őt Székesőli Herceg Ráfael kalocsai érsek oly hozzáadással, miszerint már is annyi nép gyűlt össze hallgatására, hogy eleségök eltögyván, ennek drágasága miatt éhenhalástól lehet tartani, Datum Apathini feria secunda in die Sanctae Crucis (sept. 15-kén) *Pray, Hierarch. II. d. 77. l. Katona, Hist. Crit. XIII. d. 1015. l. és Hist. Eccl. Coloc. 426. l.* Meghívták végre a lippaiak feria V. ante festum Sancti Mathiae (febr. 24-kén) 1456. *Ugyanott 512. l.* — Imádságának hathatóságába és személyének csodatévő erejébe oly nagy bizodalmokat helyezteték nemcsak a köznép, hanem az ország előbbkelői is, hogy gyógyítás végett betegek küldetnének hozzá s ily czélból ő meghivatnék. Így az egri püspök a fentebb említett aug. 22-kén vagy 28-kán kelt levele szerint, mellyet *Schmitt* is közzé *Episc. Agr. II. d. 69. l.*, a látásban meggyengült ifu Losonzi Bánfi Jánost hozzá küldötte, hogy a mindenhatóhoz intézendő buzgó fohásaival eszközölje szemeinek helyreállítását. Így Hunyadi Jánosné meghívta őt jövőendő meuye Cillei Erzsébet megbomlott egészségének helyreállítása végett. *Hermann, Capistranus triumphans 511. l.*

lett, annyival inkább, mivel a király és Cillei távolléte minden közelítést nehezítte ¹⁾).

Ily körülmények közt nyílt meg júniusban az országgyűlés Győrött, hol a török háború volt tanácskozás alá veendő. A Mahomed elönyomulása felől érkezett kedvetlen tudósítások mellett is az egymás ellen felhevült elméket valamely higgadt tanácskozásra, a szembetűnő veszély felfogására és czélszerű határozatok hozására bírni nem leheté. A fáradhatatlan Capistranói János, ki a keresztyénség ügyét, mint látszik, sokkal inkább szívében hordozta a 80 éves pápánál ²⁾, az ülésekben a jelen voltakat megrázó ékesszólásával gyakran intette egyességre, köz értelemre, lelkes buzgóságra és magok megerőltetésére a haza dolgai-ban. Az öreg rácz fejedelem, Brankovics György, ki az ozmánok által már tartományaiban szorongattatva, személyesen is megjelent, Mahomed nagy készülétei és serény előhaladása eleven festésével a közönséges felkelés sürgető szükségét hathatósan adta elő, 10,000 jól felkészült zsoldosnak a magyar sereghez állítását saját költségén ajánlván, ha a kívánt segedelem még maga idejében öszvejön birodalma védelmére, megmentésére. A haza javára saját érdekét mindig feláldozni kész Hunyadi is egy hasonló számú zsoldos csapat fogadását és tartását ígérő olly hozzáadással, hogy, ha ezekhez, a László király által kiállítandó 20,000, valamint a burgundi fejedelem részéről megígért 10,000 gyalog és ugyanannyi lovaghoz a pápa is állít 20,000-ret, s ugyanannyit a többi olasz fejedelmek : az így öszvegyűlendő 100,000 emberrel kész a tö-

¹⁾ *Prilessky, Acta Sanct. II. d. 286. l.* nyilván mondja, hogy László király a budai mindjárt említendő országgyűlésen személyesen jelen volt, de ennek az egykorú írónál nincs nyoma, sőt a rendek nevében innen a pápához írt levél, mellyről mindjárt bővebben szölandunk, ellenkezőt bizonyít. De különben is, mint annak idejében meglátjuk, hiteles oklevelek szerint a király ezen egész időt Bécsben töltötte.

²⁾ *Engel e. h. — Fessler szerint ellenben IV. d. 819. l.* a pápa is megtartá szentül letett hitét, a mennyiben tőle függött. Sokat tett ő szóval és írásban, de tettelegesen áldozva soha sem lépett fel.

rökök ellen támadólag fellépni, és addig nem nyugszik, míg őket Európából ki nem szorítja; sőt a szent-földnek meghódítását, Jeruzsálem felszabadítását is biztosan reményli, ezen egész seregnak csak három hónapi ellátását kívánván, mivel ez után gondja lesz annak az ellenségen nyerendő zsákmányból tartására ¹⁾. Ezek felett sokáig folyt a vitakozás; senkinek sem volt kedve az áldozattételre, s a sok ellenvetések, kétségeskedések, fontolgtatások és főként minden nyomton kitérő ellenségeskedések mellett elveszett a drága idő.

Nem kis része volt ebben Capistranóinak is, ki ez uttal beh bizonyítá: melly kevésbé alkalmasak az isten szent ígéinek hirdetői egész nemzetek és országok polgári javának előmozdítását valóságosan és hathatósan eszközölni. Most, midőn nem egyedül Ráczország fölmentéséről, hanem az egész kereszténységet nyilvánosan fenyegető veszély elhárításáról vala és lehete szó, gördítette elő azon ellenvetést, hogy Brankovics György, mint óhítl, csak a pápa egyházi hatalmának elismerése által teheti magát az igaz hitűek segedelmére érdemessé. E mellett hosszú beszéde által ügykezett a tisztos, szép ékesszólású, mély belátású és jellemének árnyékos oldalai, eddigi magaviseletének kétsége mellett is, mostani körülményei közt részvétet gerjesztett fejedelmet eddigi tévelygéseiről meggyőzni. Állhatatos csendességgel, ingerületlen szilárdsággal jegyzé meg erre az aggastyán: „Országomat, hatalmamot, sőt életemet is örömebb elvesztem, hogysem meggyőződésemről lemondjak, őseimnek hitétől, mellyben eddig feltaláltam lelki nyugodalmamat, meggyertem hazámfiat tiszteletét és szereletét, elálljak. Tőlem a 90 éves öregtől a legnagyobb méltatlanság nélkül nem kívánhatni, hogy megint gyermek legyek, vagy megbolonduljak, és azt, mit 89 esztendeig szentül hittem, vallottam, a kilenczvenedikben hazugságnak hirdessem.“ Ez után vigasztalás nélkül hagyá el Capi-

¹⁾ Capistranóinak a pápához intézett levele, Datum Jaurini 21. Julij 1455. *Wadding XII. d. 252. l. és Capistranus triumphans, 499. l.*

stranóit és az általa föllingerelt Hunyadit; kétségbe esve sietett vissza királyi lakába, a megerősített Szendrőbe ¹⁾.

Igen jól tudta Mahomed a nyugati fejedelmek egyenetlenségét, a császár tehetetlenségét a német birodalomban, késedelmeskedését a maga tartományaiban, a magyarok törzsönködését egymás ellen. Megengedhető tehát, hogy elbizottságában és saját hatalma nagysága által elszédítve, az egész keresztényiség meghódításáról álmodazék, a napokat előre meghatározta, mellyeken Belgrád omladékain keresztül Budán, Bécsben és Rómában a legyőzött népek hódolását elfogadja ²⁾. „Egy isten, egy próféta van, mond a gőgös hódító; illendő, hogy fejedelem is egy legyen ³⁾.” Az óriási munka megkezdéséről, sőt serény előmeneteléről leverő tudósításokat hozott a győri országgyűlésre június 11-kén egy serény rácz hírnök. E szerint a győztes Mahomed hatalma alá hajtotta Pristinát, Bochort és a Sitnicza melletti városok nagyobb részét, különösen a gazdag Novoberdót bő ezüst bányáival, mellyek kincstárát évenként 120,000 arannyal gazdagíták, még pedig magát a várost könnyen és minden ellentállás nélkül, a várat ellenben véres vivás következtében ⁴⁾. Rémműlő csodálkozás fogta el a rendeket ezen hirtelen és nem várt előnyomuláson; de még most is, a helyett hogy a veszélyhez alkalmaztatott nagyobb szerű rendeleteket tettek volna az ország védelmére, a tanácskozásokat áttették Budára ⁵⁾, alkalmasint azért

¹⁾ *Brankovics* után Raitsch III. d. 215. l. és ebből *Engel, Gesch. v. Serb. 407. l.* és *ugyanő, Gesch. d. ungr. Reichs III. d. 191. l., Aeneas Sylvius, Europa V. fej. Opera 397. l.* és *Freherné II. d. 46. l.* — *Barlettus* szerint *II. könyv, 57. l.* azt felelé: *l-quo se citius finire velle vitam, malle se a civibus infelicem principem delirum quam senem dici.*

²⁾ *Fessler IV. d. 882. l.* és *Hormayr, Wien III. d. III. fus. 150. l.*

³⁾ *Turóczi IV. rész, LV. fej. 269. l.*

⁴⁾ Kitészik ez a rendeknek a pápához írt leveléből, mellyről mindjárt bővebben lesz szó.

⁵⁾ Ez is kitészik a rendeknek a pápához intézett és most érdek-

hogy a veszély helyéhez közelebb legyenek. Innen jul. 22-kén külön levelökben a pápának a hármass süveg (tiara) elnyeréséhez szerencsét kívánván, és az általa elfogadott hit letétele iránt őszinte örömeiket jelentvén ki, keserves panaszkodásra fakadnak a neustadti országgyűlés ellen, hol az idő elvesztegettetett, a legszebb remények megghiúsítottak, s a semmit sem tevés által a hit örökös ellenségének öröme nyújtott alkalom, elbizottsága növeltetett. Ennek szomorító következményei közé számítják Novoberdo ¹⁾ siralmas elestét, melly azonban egyszersmind új ösztönül szolgálhat a szent-anya esküjének minél előbbi teljesedésbe vételére és hatalmas segedelem küldésére. Ennek biztos reményében ígérkik ők is a szükséges erő és hatalom összevgyűjtését szokott iparral, nem csak saját lételők fentartására, hanem a kereszttyénség, az igaz hit oltalmára is, Capistranóinak dicséretes buzgósága s hathatós vigasztalásai által segítve s erősítve. „Most még, így végzék be előadásukat, senki sem találtaik közöttünk, ki Európa megszabadításának lehetőségén kétkednék : de a segedelem elmaradásával kevés haladék mulva nem lesz, ki azt higye ²⁾).

Ezen országgyűlés alatt sikerült némelly jobb érzésű magyar nagyoknak és hihetőleg Capistranóinak a feleket legalább külsőkép kibékéltetni. László király és Hunyadi közt az egyesség a következő föltételek alatt eszközöltetett : — 1-ször. Ez majd minden kezei közt lévő várakat és ezek közt nevezetesen Budát is kezeiből kibocsátván, és a királynak átadván, az ország ügyeinek vezérléséről le-

lett leveléből, hol ezen aláírás fordul elő : caeterique Praelati et Barones ac Proceres Regni Hungariae primum Jaurini nunc Budae congregati.

¹⁾ Capistranói levelében Hoborda, a karok és rendekében Novaborda. *Frantzesznél IV. könyv, IV. feje. 384. l.* Homo Üröden, *Chalkokondylasznál VIII. könyv, 171. l.* Novopürgon.

²⁾ A rendek levelét Budae 21. Julij 1455. közlik *Wadding e. XII. d. 254. l., Capistranus triumphans 501. l. és Batthiányi, Leges Ecc. III. d. 503. l.* A levél alatt ezen aláírások állanak : Dénes esztergomi, Herczeg Rafáel kalocsai érsekek, Hedervári László egri, Vités János nagyváradai püspökök, Hunyadi JÁ-

mond ¹⁾, és — 2-szor. Kisebbik fiát, Mátyást, mint udvarnokot a király mellé adja. — 3-szor. Azonban Déli-Magyarországnak kormányát továbbra is megtartja, és az ország oltalmáróli gondoskodást folytatja. — 4-szer. A Cillei gróf kezében ezentul is megmarad Dalmát-, Horvát- és Tótország kormánya bán nevezete alatt, Hunyadi László a két első bánságáról, melly czímmel ugy is már darab idő óta nem élt, végképen lemondván ²⁾. Hunyadi és Cil-

nos beszterczei gróf stb., Garai László nádor, Ujlaki Miklós és Rozgonyi János erdélyi vajdák, Palóczy László országbíró, Perényi János tárnokmester, Gúthi Ország Mihály fő udvarmester, Ónodi Csudar Simon főlovászmester, Rozgonyi Olivát székelyek grófja, Csáki Ferencz bihari és Szécsi János komáromi főispánok. „Ezen 11 világi nagyok, ugymond *Fessler e. h.*, olly gazdagok voltak, hogy mindegyik épen olly könnyen kiállthatott volna 10,000 zsoldost, mint Hunyadi.“ Ezt azonban a tudós szerzőnek egy kis bajába telnek bebizonyítani. Ezen aláírások egyébiránt bizonyítják, hogy ezen országos tanácskozásban sem a király sem Cillei nem vett részt, és nem is voltak jelen; hogy annak kormányát Hunyadi vitte, de abban Ulrik is vett pártbívei által befolyást.

¹⁾ Még május 23-kán az ország minden hatóságainak és vámszedőinek a király nevében szoroson megparancsolja, hogy a kereskedés végett bárhová utazó pozsonyi polgárokat vagy embereiket senkinek, de különösen Palotai Pécsi Balásznak, folyamodására, e tárgyban kiadott ellenkező rendelete ellent nem állván, személyeikben vagy vagyonaikban letartóztatni ne merjék, az ellenök követelőket Pozsony városa tanácsához utasítván; olly egyenes nyilatkozással, hogy minden helységeket, mellyekben ezen parancsa meg nem tartatik, a király részére le fog foglaltatni. Datum Budé feria sexta proxima ante festum Pentecostes anno domini 1455. *Okleveletár CCXXI. sz.*

²⁾ Ezen egységről nyilván emlékeznek *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXIV. fejt. 70. l., ugyanö, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Viad. II. d. 459. l., Bonfin III. tis. VI. könyv, 349. l., a Cillei grófok évkönyvei I. és 2. szám alatt Anal. Styriae III. d. 99. l. és de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 224. l.* — *Aeneas Sylvius* mind a két helyen csak az első feltételt, *de Roo* csak a két elsőt, *Bonfin* végre és a két *Cillei évkönyv* a három elsőt említik. Azonban ezen időtájban Hunyadi elismerte Cillei Ulrikot oklevelesen Dalmát-, Horvát-, és Tótország bánjának, kitetszik a köztök köztött és mindjárt említendő szövetségi irományokból, mellyekben neki ma-

lei közt egy barátságos szövetség kötöttet, melly szerint egymást mindenben, mi kölcsönös javokra és előmenetelökre szolgál, nem csak tanácssal, hanem tettel is segítik minden akármí állású ellenségeik ellen, kik őket személyökben és vagyonukban, nyilvánosan vagy alattomosan károsítani ügyekeznének, egymásnak védelmet nyújtanak; mit ha akármellyikök a másíknak akár szó-, akár írásbeli felszólítására megtenni vonakodnék, nem csak a hitszegés, hanem a magyar akkor uralkodó király és a magyar szent korona elleni hűtlenség bűnébe esve, vagyona s élete elvesztésével lakoljon ¹⁾. Egyszersmind Hunyadi külön levelében

ga megadja e czímet. Cillei már előbb is közönségesen és minden okleveleiben élt ezen czímmel, míg Hunyadi László megszűnt magát Dalmát- és Horvátország bánjának czímezni; utolsó ismeretes levele, mellyben magát így nevezi, aug. 5-kén 1484. kelt. *Oklevéltár CCX. sz.*, és így *Schellssel, Oest. Gesch. 89. l.* nem merjük egyenesen állítani, hogy Hunyadi László ezen egyezés következtében vesztette el a horvát és dalmát bániságot, annyival kevésbbé, hogy ezen hivatal, habár rövid időre is, ürességben volt: így említetik az a királynak Garai László nádor részére Absara és Cherso szigetei iránt ezen évben május 27-dikén adott megerősítő adománylevelében, mellyről mindjárt bővebben *Oklev. CCXXIII. sz.* Mikor történt ez egyezés, meghatározni bajos; *Aeneas Sylvius*, a *Cillei évkönyvek* és *de Roo* az évet nem határozzák meg, Bonfin az egész dolgot még 1453-ra teszi, *Pray* ellenben *Annal. III. d. 144. l.* 1454-re. Azonban mind ezen írók nyilván mondják, hogy az a Cillei alkudozásai és Hunyadi elfogása vagy elvesztése iránti kísérletei után és azoknak következtében történt; már pedig ezek, mint már fentebb megmutatók, az 1455-dik év előtt nem történhetek: és így az egész dolgot ezen évre kell álltannunk *Katonával, Engellei és Fesslerrel*. Új kérdés támad az iránt: hogy az év melly részében történt. *Katona VI. d. 992. l.* az iránt határozottan nyilatkozni nem mer; *Fessler IV. d. 815. l.* azt az év elejére, *Engel, Gesch. des ungr. Reichs III. d. 192. l.* november felé teszik. Mi azért véltük ide teendőnek, mivel a Hunyadi és Cillei közt készült barátsági szövetség, mellyel ezen egység némi összeköttetésben látszik lenni, a budai országgyűlés alatt kötöttet meg.

¹⁾ Hunyadinak ez iránt kiadott levelét, Datum Bude in festo ad vincula beati Petri apostoli (august. 1-sején) anno domini 1455., a csász. királyi titkos levéltárból közli *Chmel, Mater. II. dar. 82. l.*

nyilvánítá, hogy ő jövendő menyé; Cillei Erzsébet menyasszonyi ajándékának meghatározását Cillei Ulrikra bízta, és valamint ő maga, úgy sem fia, sem maradékai Cillei vagy örökösei ellen e részben mi követelést sem fognak tenni¹⁾. Végre Hunyadinak kibékülését Garai Lászlóval, kit kévéssel ezelőtt a király különösen kitüntetett, nem csak Zsigmond királynak még az atyja Miklós és ennek testvére János részére Apsara és Cherso dalmát szigetek iránt adott adománylevelét megerősítvén, hanem ebben saját érdemeit a haza és személye körüligen fényes kifejezésekben részletesen előadván²⁾, egy házasságnak kellett volna eszközölni az elsőnek idősb fia és az utolsónak leánya közt³⁾. Így Hunyadi újra bebizonyítá, hogy ő a közjónak mindent, még családi nyugalma is, kész feláldozni. De a kajánság, a megrögzött gonoszság, még a legtisztább öszveköttetést is megszeplősíti, s a természet legszentebb kötelékeinek öszveszaggatására is kész. Bizonyítja ezt a történetek további folyama. Ezen szinlelt egyezkedések és kibékülések mellett is Hunyadi és családja megrontása elhatározva maradt, ha mindjárt eleste által ellensége családjának boldogsága zavartatnék is meg.

Bár a budai országgyűlésen a tanácskozások még augusztusban is folytak⁴⁾, semmi sikeres határozat sem hoza-

¹⁾ Hunyadinak ez iránt ugyanott és ugyanaz nap kelt levelét közli ugyancsak *Chmel e. h. 83. l.*

²⁾ Ezen sok tekintetből figyelmet gerjesztő oklevélben, Datum per manus stb, stb. Anno domini 1455. sexto kalend. Junij (május 27-kén) nem csak Zsigmond királynak 1398., egy más 1397-beli adományát megerősítő-levelét, hanem a novai káptalannak ugyanazon évi augusztus 9-kéről az ellenmondás nélkül történt beigtatásról szóló jelentését is szóról szóra áltírja. *Okl. CCXXIII. sz.*

³⁾ Az írók megegyeznek abban, hogy ezen házasság ezen évben végeztetett el, de annak időpontját nem határozzák meg; sőt *Fessler IV. d. 815. l.* azt vitatja, hogy ez jóval előbb végeztetett el. Mi a dolgok menetelével legmegegyezőbbnek gondoltuk annak a többi kibékülései kísérletekkel öszveköttetését.

⁴⁾ Bizonyítja ezt a rendeknek a pápához szent Ferencz szerzetesei dolgában Budáról aug. 6-kán ex congregatione nostra generali

tott ¹⁾). Ugy látszik, a pártok közt a csak erőltetve elfojtott időről időre lobot vetett, a rendek e miatt magok közt megegyezni nem tudának, és így siker nélkül oszlottak el. A pápa ezen kedvetlenségekről tudósíttatva, Dénes bíbornok és esztergomi érseknek, különös e végre írt levelében ²⁾, meghagyja, hogy a neki megküldött meghatalmazásnál fogva egyességet ügyekezzenek a felek közt eszközölni, a békerontókat vesse egyházi fenyték alá, a magyarokat az ozmánokkal kötendő békétől tiltsa el, hogy így tavaszszal a keresztyénség egyesült ereje minden akadály nélkül szállhasson a hit ellenségeivel szembe.

Ekkép vesztegeté el a keresztyénség a drága időt tanácskozásokban, halogatásokban és vetélkedésekben, míg a nyugtalan Mahomed ifjú tüzzel, a népei életét és vagyonát sajátjának tekintő zsarnoki erővel, rendszeresen folytatá mindjárt Konstantinápoly megvívásával elkezdett hődító tervét, és serényen haladott nagyraevagyó czéljai felé.

írt levele, melyet Paviacsból közöl *Katona VI. d. 1008. l.* és *Kovachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 121. l.*

¹⁾ Legalább annak történetíróinknál mi nyoma sincs.

²⁾ A pápának e levelét, Datum Romae Kal. Sept. 1455. közli *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 439. l.*, belőle pedig *Pray, Annal. III. d. 158. l.* és *Katona VI. d. 1019. l.* Ebben ugyanezen kedvetlenségek csak közönséges kifejezésekben említetnek, úgy hogy kivenni nem lehet, miből állottak és kik közt támadtak. Azért *Pray*, ki a Cilleivel kötött egyességet, mint fentebb megjegyzők, esztendővel előbb teszi és ósziatének tekinti, kétségekedik azoknak természeté és elintézése módja felett. *Katona* előre bocsátván, hogy azokról az egykorú írók hallgatnak, azt gyanítja, miszerint azokra Hunyadinak nagy hatalma adhatott alkalmat, és ezen nagy hatalom hebizonyítására előadja annak azon általunk fentebb említett levelét, mellyben a kolozvári barátoknak 50 forint áru sőt ajándékoz örök időkre a király nevében *Fridealsky R. U. Miner. 111. l.*, *Katona VI. d. 1024. l.* — *Engel* végre *e. h.* és *Fessler IV. d. 825. l.* a Cilleivel történt egyezést ezen esztendőre tévén által, és azt sziinlettenek tekintvén, ennek Hunyadi ellen megújított törzszakódéseiből fejti ki ezen kedvetlenségeket, mi hihető is. Egyébiránt e levélre, melly september elsején kelt, a chiobeliek siralmas panaszaí adtak alkalmat.

György rác fejedelem egészen magára hagyatva, kénytelen volt végre megbékélni oly terhes föltételek alatt, minőket a győzdelmesnek kedve volt elébe szabni ¹⁾. Egy serege azalatt Belgrádnál a tenger mellett Skanderbéget tetemesen megverte, 5,000 emberét vagdalván össze ²⁾; míg más felül hajósseregei az Archipelagoszt öntötték el, és az egyes szigeteket kezdék szorongatni ³⁾.

Ezen előmenetelek újból rettegésbe hozták a keresztyéniséget, különösen a pápát. Azért a keresztyén fejedelmekhez, őket a törökök ellen valamely nagyobb hadviselőre bírándó, többfelé küldött követeket. Így Német- és Magyarországra Carvajal János szent angyal, Francia- és Angolországba Cusai Miklós vasas sz. Péter bsbornokait rendelte; annak meghagyván hogy Capistranóival együtt a keresztet hirdesse ⁴⁾, ennek pedig, hogy a francz és angol királyokat kibékéltetni ügyekezzenek ⁵⁾. A szent keresztnek az aragoni és két sicíliai király és több udvarnokaira ünnepélyes függesztését, miután a szent háborúra ezek elszánták magokat, az alexandriai patriarchára s ennek akadályoztatása esetében a majorcai püspökre bízta ⁶⁾. E mellett hogy a keresztyéniséget példájával is buzdítani láttassék, egy hajóssereget is készített ki saját költségén, melly az aquileai patriarcha vezérlése alatt az Archipelagosz segítségére siessen; míg Castriotta Györgyöt, Albania vitéz fejedelemét, segédpénzek által nagy készületek tételére bírta, a

¹⁾ Erről tudósította a pápát Capistranói Csanádról sept. 23-kán tri levelében. *Wadding e. h. XII. d. 282. l.*

²⁾ *Bariettus, VIII. könyv, 230. és köv. l.*

³⁾ A chiobeliek erről külön levélben tudósíták a pápát, melly megvan *Raynaldnál Annal. Eccl. XVIII. d. 443. l., Prayndl Annal. III. d. 161. l.*

⁴⁾ Datum Rome apud S. Petrum anno 1455. V. Kal. Oct. (sept. 27-kén) *Raynaldnál e. h. 439. l.*

⁵⁾ Datum Rome apud S. Petrum anno 1455. XII. Kal. Oct. (sept. 20-kán) *Raynaldnál e. h. 440. l.*

⁶⁾ Datum Rome apud S. Petrum anno 1455. pridie idus Septembris (sept. 12-kén). *Raynald e. h. 441. l.*

bosnya fejedelmet pedig némelly különös szabadalmak által kívánta hasonló dicséretes törekedései folytatására ösztönözni ¹⁾. Amazok által a szultán figyelmét Magyarországról elvoná ugyan, de csak kevés időre, egyszersmind pedig hazánkfiait hanyagságukban megerősíté. László király ugyanis, ki Boroszlóbból visszajövele után szinte az egész élet Bécsemben töltötte ²⁾, már most a veszélyt nem látván

¹⁾ III. Kalliszt levele, melly által István Tamás bosnya királyt az ozmánok elleni törekedéseieért megdicsérvén, őt és maradékait mind azon vidékek birtokában megerősíti, mellyeket ő, vagy maradékai a hitetlenektől elfoglalnak, ha mindjárt nem tartoznának is Bosnyához. Datum Romae pridie Kal. Maij. *Raynald e. h. 438. l.*

²⁾ Bizonyítják ezt több eddig említett és ezután említett itt kelt levelei, valamint azoknak hosszú sora, mellyeket *Lichnovskynál VI. d. CLXXIX. és köv. l.* olvashatni. Ezek közül a következőket mint hazánkat illetőket emeljük ki. Martius 9-kén meghagyja Györgyi Kodo (Bodó) Gergely és Luczlai (Buzlai) László budai várnagyoknak, hogy a pozeonyi polgároktól elvett portékákat adják vissza; — mart. 20-kán megparancsolja Pozsony városának, hogy a Mihály pozeonyi prépost hagyományai közt találtatott irományokkal és ezüsttel terhelt ládát Cillei Ulrik grófnak adja ki; — april. 11-kén Pozsony városa polgárainak szabad meneti levelet ad, hogy a jövő napfordulásáig Osztrákhonban kereskedésüket folytathassák; — május 22-kén Istvánnak Zandal fiának bosnya vajdának meghagyja, miszerint már előbbi leveleinek értelmében is, — mellyekben őt meginté, hogy a közte és Ragusa városa közt kötött béke értelmében, — azon háborútól, mellyet ezen köztársaság ellen indítani készül, álljon el; mivel ő ezen a magyar korona iránt mindig hű várost ellene minden módon védelmezni erősen el van határozva, Datum Wienne feria quinta proxima ante festum Pentecostes anno domini 1453. *Oklevéltár CCXX. sz.*; — junius 30-kán meghagyja Pozsony városának, hogy addig senkinek se rendeljen szállást, míg udvari marsallja (Truchsess) le nem megyen, mivel ezen tárgy elintézése erre van bízva; — augustus 10-kén megparancsolja Baumkircher Andrásnak, a pozeonyi vár kapitányának, hogy a várost azon 1000 arany forint megfizetésére, mellyet attól kért, erőszakkal ne szorítsa; — oct. 1-sején megparancsolja Pozsony városának, hogy a nála letett pénzeket két keblebeli követe által küldje fel. — Lichnovskynak említett lajstromát bővíthetjük még a következőkkel: martius 16-kán Gerdovai Frankot, Imre fiát, megajándékozza Somogy vármegyei Bár és Bessenyő-Szentgyörgy

olly sürgetősnek, mi tetemes készülleteket sem tőn ¹⁾). Hu-nyadi ugyan mindent elkövetett a háza megmentésére ²⁾,

helységbeli részjóságokkal, melyek közül az első Bári Olasz István, a másik Bessenyő-Szentgyörgyi Nemes János magva szakadtával szállott a szent koronára, Datum Vienne die dominico proximo post festum Gregorij pape anno domini 1455. *Tudománytar, új foly. V. d. 392. l.*; — egy körlevelében mart. 18-kán eltílt minden bírákat az egész országban a brassai és barczasági lakosok iránti itélthozástól, Datum Viennae feria secunda proxima post Dominicam Laetare 1455. *Sieb. Provincialbl. I. d. 49. l.*; — mart. 21-dikén némelly a veszprémi püspökség birtokában levő helységek mentességét a kamaranyereségtől megerősíti, Datum Vienne in festo Benedicti Abbatis anno domini 1455. *Katona e. h. VI. d. 993. l.*; — mart. 22-kén a brúnieket fölmenti minden zaidó adósságaiktól, Geben zu Wienn am Sambstag Judica in der Fasten 1455. *Hormayr, Archiv. 1820. 36. l.*; — május 3-kán Konth Miklós egykori nádornak a Pozsony megyei Ilka helységét bíró Ilkai nemes család részére 1359-ben hozott ítéletét szóról szóra megerősítve újra kiadja, egy-szersmind az említett Ilka helységében netalán lappangó minden királyi jogot is az Ilkai-családnak adományozza, Datum Vienne in festo invencionis Sancte crucis anno domini 1455. *Okl. CCXVIII. sz.*; — május 12-kén a fentebb is említett Gordovai Franknak, Imre fiának, udvari katonájának, és osztályos atyjafainak új adománylevelet ad a gordovai erősségre, Gordova mezővárosára és minden egyéb tartozandóságaira nézve Körös vármegyében, Datum Vienne feria secunda proxima ante festum assumptionis domini anno ejuadem 1455. Cornides irományai után *Katona VI. d. 993. l.*; — július 21-dikén Puchaim Györgynek zylingsdorfi jobbágyait Sopron vármegyében a kamaranyereségtől felmenti, Datum Viennae in profesto b. Mariae Magd. 1455. a bécsi csász. kir. könyvtárnak 8117. számú kézírata, *Chnel, Handschr. der k. k. Bibliothek II. d. 147. l.* — Oct. közepén rövid időre megfordult Pozsonyban is, mint mindjárt bővebben meglátjuk: de már oct. 19-kén (feria tertia proxima post festum b. Ambrosii) megint Bécsben erősíti meg a Dobronyiak részére Zsigmond által 1419. adott oklevelet *Katona e. h. 993. l.* — Később áhitatossága megtétele végett Mária-Czellbe is akart menni; azért a császár a sz. lámpérti apátnak vagy czelli tisztjének meghagyja september 1-sején, hogy a Czellbe szándékozó László magyar királyt a szentséggel fogadja, eléje bucsumenettel járuljon, Czellben minden szükségesekkel illendően és jól ellássa, s a neki és kíséretének nyújtandó élelmezésért se magától, se udvari embereitől mitse fogadjon el, Geben zu der Newstadt an saand

s hogy készületeit annál biztosabban megtehesse, az év végének nagyobb részét Erdély különböző részeiben töltötte³⁾, sőt az erdélyi rendeknek Tordára december 28-kára országgyűlést is hirdetett; miután az oláh vajda Wlad a közelebről vele kötött béke ellenére a törökökkel egyesülve, az országba útni s itt több rablásokat tenni merészelt,

Egredientag anno domini 1455. *Oklevéltár CCXXIX. sz.* Hasonl. *Lichnovsky e. h. CLXXXV. l.* Lett-e ezen utjából valami, adatok hiányában megmondani nem tudjuk.

¹⁾ Segedelmet kért ugyan az erdélyi szászoktól, mint kitetszik hozzájuk írt leveléből, Datum Viennae feria tertia proxima post Dominicam palmarum (ápril. 1-sején) 1455. *Eder, Observ. in Felmer. 140. l.*, de ezt sem fordította a törökök elleni készületekre.

²⁾ Hunyadi ügyekezeteit Capistránói a pápához írt minden leveleiben különösen kiemeli.

³⁾ Augustus 20-kán Beszterczén kelt levele által előadván, hogy ő ugyan Sárkány nevű falut Muga Jánosnak és Csobánnak adományozta, de később értesült, hogy a nevezett falu Sárkányi Ádámnak, Jakab fiának, Lőrincz unokájának öröksége, azt minden tartozandóságaival és haszonvételeivel együtt a király nevében a mondott Sárkányi Andrásnak adományozza, Datum in Bistricia in festo b. Regis Stephani anno domini 1455. *Oklevéltár CCXXVI. sz.*; — sept. 25-kén Veresmarthról hagyja meg az ország minden hatóságainak a király nevében, hogy a azebeni pénzverő-háznak arany- és ezüstbevéltőit az egész országban szabadon járni engedjék, és őket a beváltásban gátoltni ne engedjék, Datum in villa Weresmarth feria quinta proxima ante festum b. Michaelis Archangeli anno domini 1455. *Oklevéltár CCXXXII. sz.*; — november 15-kén Brassóból minden havasalföldi szabad sorsú embernek áruival, jóllehet közte és László havasalföldi vajda közt viszállkodás ütött ki, szabad járást, tartózkodást, adásvévést, valamint az országban s különösen Brassóban tartózkodó havasalföldieknek hazájokba szabad menetelt enged, Datum Brassovie Sabbatho proximo post festum b. Martini episcopi anno domini 1455. *Oklevéltár CCXXXIV. sz.*; — november 19-kén megint innen bizonyosságot tesz arról, hogy mint kormányzó megengedte volt Brassó városának, miszerint a város felett levő régi várat leronthassa és magát a várost erősíthesse meg. Datum Brassovie feria quarta in festo videlicet b. Elizabeth Regine 1455. *Siebenb. Proc.-Blätt. I. d. 4. l.* — november 22-kén csakugyan innen ír egy püspöknek a sz. Ferenczes köldülő barátok mellett, Datum Brassovie in festo Sancte Cecillie Virginis anno domini 1455.

tetesem zsákmánynyal menvén haza ¹⁾. De a magyar nagyok ügyekezeteit, parancsait, buzdításait hidegséggel fogadják, sőt Garaitól vezéreltetve, az uralkodó dögghalál örve alatt ²⁾, — melly az egész országban dühöngött, és valószínűleg Mátyás mátkája, Cillei Erzsébet, virágzó életének is véget vetett ³⁾, — egészen sikeretlenné tevék, meg-

Wadding XII. d. 286. l.; — december 28-kán Kolozsvárról ajándékozta meg a helybeli szent Ferenczesek monostorát 50 forint ársóval évenként a széki aknákból, Datum Kolosvar in festo SS. Inu nocentum anno domini 1455. *Fridoaldszky, Miner. 164. l., ugyanő Reges Hung. Mar. 111. l. és Fejér Hunyadijában 218. l.*

¹⁾ Beszterczen dec. 25-kén kelt levelében meghagyja Brassó városának, hogy követeket küldjön Wlad vajdához, kik tőle ezen cselekedetének okát és azt, kívánja-e a békét megtartani, tudják meg, őt az eredményről tudósítandók, és a dec. 28-kán Tordán tartandó országgyűlésre, hol az ország javát és király becsületét illető tárgyak vétetnek tanácskozás alá, megbízottait elküldeni el ne mulasztza, Datum Bistricie feria quinta proxima post festum b. Thome Apostoli anno domini 1455. *Oklevéltár CCXXXV. sz.*

²⁾ Hogy nagy dögghalál volt ezen évben per uniuersa climata mundi, mondja *Memoria seculi XV. Kovachichnál Script. min. I. dar. 14. l.*

³⁾ Cillei Erzsébet halála idejét bizonyosan meghatározni nem tudjuk. A *Cillei ékőnyo Hahnánál II. d. 696. l.* csak annyit mond, hogy a férhas kor elérése előtt végzé életét. Hogy ő mint Hunyadi Mátyás arája még a menyekző előtt halt meg, mondják *Fröhlich, Tent. Gen. et Chron. Com. Goritz. 225. l., Rittershuissius Geneol. Imp. Reg. etc.* és ezek után *Katona VI. d. 629. l.* Annyi kétséget nem szenved, hogy az megelőzte atyja meggyilkoltatását: mert az frók egyező állítása szerint ez egészen magtalanul halt meg; más felül lártuk fentebb 383. l., hogy még augusztus 1-sején életben volt. De életben volt még september 8-kán is: mert Hunyadi ezen nap Capistranóhoz írt és fentebb említett levelében (Datum in oppido nostro Joño in festo natiuitatis b. Marie 1455. *Hermann, Capistranus triumphans 508. l.*) mellesleg említi, hogy leánya, a rácz fejedelem unokája, is elkapta a ragályos nyavalyát, és testén két pestises kelevény mutatkozott, azonban most már jobban van. Ugy látszik mind e mellett, hogy ezen javulás nem sokáig tartott; mert Hunyadié már fentebb 376. l. említett kelet nélküli de, mint a körülmények összevetésé bizonyítja, valamivel később Capistranóhoz intézett levelében, *Capistranus triumphans 511. l.*, nyilván azért

híuszták. A besztercezi gróf a király jelenlététől több élénk-
séget várván, annak lejövetelét sürgette ¹⁾; de ebben aka-
dályokat tudva szerezni Cillei, ki nagyon tartott attól, hogy
a török háboru szerencsés kimenetele által Hunyadi befo-
lyása uj gyarapodást nyerend. A király készült mindig Ma-
gyarországra sereggel menni ²⁾, sőt egy ízben Pozsonyig
le is ment ³⁾; de ez Cilleinek szokott ámitásai közé tarto-
zott. A király megint visszajött.

Ürügyül szolgált ezen halasztásokra a szász fejedelmek-
kel némelly szélbeli várak iránt ⁴⁾, de különösen a Fridrik
császárral még mindig fennálló, sőt napról napra növekedő
kedvetlenségek. Amazok a zálogban birt városokat kibo-
csátani még mind nem akarák. Most egy új öszvejövetel
rendeltetett Égerben Csehországban. Ide ugyan a király
személyesen nem ment el, hanem Podiebrádot küldötte kü-

hívja meg magához a buzgó keresztthirdetőt, hogy jövendő menyét,
a Cillei gróf leányát, azon dőghalálos lázból, mellyben sülődik,
azent fohászai által gyógyítsa meg. Ezek szerint a kecses hölgy ha-
lálát valószínűleg az 1455-dik év végére, még pedig az uralkodó ra-
gályos nyavalya következtében, tehetjük.

¹⁾ *Curaeus, Annal. Siles. 154. l.*

²⁾ A király aug. 24-kén értesíti Eizinger Ulrikot, hogy kisasz-
szony napján seregeivel Magyarországra menni szándékozik, s meg-
hagyja neki, miszerint azelőtti vasárnap (sept. 7-kén) minden ké-
születtel illően ellátva jöjjön hozzája, igérvén hogy az ő, valamint
kiserői ételmezéséről gondoskodni fog, Geben zu Wionn an saand
Berthmestag anno domini 1455. *Oklevéltár CCXXVII. sz.*

³⁾ Itt kelt oct. 15-kán (feria secunda proxima ante festum S. Gal-
li confessoris) azon levele, melly által megerősíti Lajos király leve-
lét a papóczi monostor részére, *Katona VI. d. 992. l.* — Károly
királynak 1523-ban a győri káptalan népeinek részére adott kivált-
ságlevelét, mellyben Kún László királynak ugyan e tárgyban kelt
levelét erősíti meg, a mondott káptalan kérelmére, különösen azon
jó szolgálatok tekintetéből, mellyet a győri egyház neki és anyjának.
Erssébetnek egykor tón, midőn őket az üldözők elől várába fogadta,
oct. 17-kén csakugyan itt erősítette meg ujra kiadva, Datum Posonii
feria sexta proxima ante festum b. Lucae evangelistae anno domini
1455. *Oklevéltár CCXXXIII. sz.*

⁴⁾ Ezeknek eredetét s folyamatát bőven előadja *Müller, Reichs-
tags-Theat. I. d. 525. l.*

lönös meghatalmazás mellett ¹⁾: de maga is készült Prágába, hogy a tanácskozásokhoz közelebb legyen. A Fridrikkel támadott kérdések lassan lassan a Cillei által, ki az osztrák fejedelmek közöt békét nem akart ²⁾, felhevített szenvedélyeket oly fokra emelék, hogy László némelly párthívei, — az ő tudtával, vagy a nélkül, meghatározni bajos, — hirtelen körülzállák Neustadtot, hol a császárné ekkor férje távollétében épen gyermekágyban feküdt. Bár a várost megvélni s elfoglalni képesek nem valának, a külvárosokat még is elfoglalák, kirablák, felgyújták ³⁾. Egyszersmind Felső-Osztrákhonban László egyenes parancsára Lichtenstein, Scharfensteini Ankenreiter Nabuchodonozor társaságában, Steyert ⁴⁾ több városokkal együtt ⁵⁾ elfoglalta. Ezen erőszakos lépések után a háború a két rokon közt elkerülhetetlennek látszék. Azért a király Cillei tanácsára, befolyásával és jelenlétében szövetséget kötött Alberttel, a császár testvér-öccsével, ki ekkor bátyja letételéről és magának helyébe, vagy, ha ez nem sikerülne, melléje német királyllyá választásáról álmadozott ⁶⁾, és a vad Zsigmond osztrák főherczeg és tyroli gróffal, kinek hasonlóképp több panaszai voltak a császár ellen, az utolsóval különö-

¹⁾ De dato Tulna 3. nov. 1455. *Sommersberg, Dipl. Bohemo-Siles. I. d. 1023. l.* és ebből Pray, *Annal. III. d. 163. l.* Végre is az ezen városokon fekvő zálogos öszveget meg kelle fizetni.

²⁾ *Aeneas Sylvius, Frehernél Script. Germ. II. d. 60. l.*

³⁾ *Ugyanő, Europa XXII. 413. l.* és *Frehernél II. d. 60. l.*

⁴⁾ *Preuenhuber 372. l.*

⁵⁾ *Ugyanő 108. l.*

⁶⁾ *Kurz, Gesch. Fried. IV. I. d. 173. l.* Fridrik pfalzi gróf szavazatát már meg is nyerte volt. *Kurz e. h.* — A nyugtalan Albertnek ezen alattomos mesterkedéseire új világot vetnek némelly érdekes oklevelék, mellyeket *Chmel, Mater. II. d. 91.* és *köv. l.* a cs. kir. bécsi titkos levéltárból közre bocsátott. Már egy évvel ez-előtt is gondolkodott ő erről, *Kremers Gesch. des Churfürsten Fridr. I. von der Pfalz II. d. 90—93. l.*; az ezt követő esztendőben (1456.) pedig a nürnbergi conventen valósággal volt szó egy római király választásáról, és a czélzás Albertre ment, *Gründling e. h. II. könyv, 413. l. Hüberlin, Allg. Gesch. VI. d. 340. l.*

sen május 14-kén ¹⁾). Ezt megújította kevéssel azután (juni-
 us 23-kán), abba Cillei Ulrik grófot is felvévén ²⁾). Illy
 körülmények közt érkezett meg a spanyol születésű Car-
 vajal János, mint pápai követ ³⁾, az atyafiak közt békét
 eszközözlendő ⁴⁾).

¹⁾ Geben zu Wien an Mittichen vor dem heiligen Auffartstag
 1455. *Ohlevertár CCXIX. sz.* — Az Albert herczeggel kötött szö-
 vetséget aláírta Lajos bajor herczeg, ki folytonos ellenségeskedésben
 volt Fridrik császárral. *Kurz e. h.*

²⁾ Geben zu Wien an Montag vor sand Johannstag 1455., kiadta
 ezt *Chmel, Fontes Rerum Austr. II. d. 18. l.* Erről emlékezik
Pray, Annal. III. d. 160. l. mondván, hogy megvan a császári
 levéltárban Grätzben forulo XXXIX. no. 62. — Az ennek követ-
 keztében Cillei által külön kiadott levelet, Geben zu Wien an sand
 Johannstag (junius 24-dikén) 1455. adjuk *Ohlevertár CCXXIV. sz.*

³⁾ *Engel és Pray e. h.*; *Katona* ellenben VI. d. 1025. l. en-
 nek megérkezését a következő esztendőre teszi.

⁴⁾ *Katona, Pray és Engel e. h.*

XXIV.

1455—1456.

A pápa követe el is követett mindent Fridrik és László megbékéltetésére, ezt Bécsben amazt Neustadtban keresztén fel : de ügykezetei sikertelenek maradtak ; a személyes gyűlölet igen mély gyökeret vert volt a rokonok szívében , azt még a törököktől közös veszély sem tudta kírítani. Az utolsó nevében még Bécsből csinos , de üres szavakba burkolt , az egész ügyet hosszabb időre elhalasztásra mutató , fagyos hidegséggel felelt neki János váradi püspök ¹⁾ , később a szász dolgok miatt valósággal Prágába menvén , innen január 7-kén maga írt a pápának , megköszöné a magyar dolgok iránt ujabban mutatott részvétét , de egy uttal arról is tudósítá , hogy a török háborúra nézve mind addig mitsem végezhet , míg a dolog a közelebb tartandó országgyűlésen tanácskozás alá nem vétetik ²⁾ . Azért nem is mulatott soká Prágában ; hanem innen rövid időre Boroszlóba is fölrándulván ³⁾ , Bécsbe sietett , a ma-

¹⁾ Ex Cod. Ms. Mellic. No. 13. fol. 277. közli Pray, *Annales*. III. d. 164. l.

²⁾ Pray *e. h.*

³⁾ Innen adott Görlitz városának a múlt év végével vásári szabadságot , Datum Wratislaviae die 26. mensis Decembris 1455. *Appendix Dipl. Hoffmanni Script. Rer. Lus. IV. d. 219. l.*

gyar országgyűlésen személyesen megjelenendő; már januarius közepén örökös tartományai fővárosában volt ¹⁾.

Az országgyűlést még megindulása előtt kihirdette volt Pestre nyolczadnapra vízkereszt után ²⁾, és erre a szent-angyal bñbornoka nem csak személyesen ügyekezett, hanem Capistránóit is meghívta Budára ³⁾. De később maga a király elhalasztotta, és februáriusra tette azt által ⁴⁾.

A király körlevelében komoly emlékezet volt a közönséges felkelésről és annak mulhatatlan szükségéről; de a magyar nagyok nagy részének ehhez nem volt kedve, és azért a készülétek semmikép sem haladtak előre; egyedül a nemzet emberei, Hunyadi, Korogyi, Szilágyi ⁵⁾, Ország és Rozgonyi, valamint ezeknek barátai, voltak készen dandárikaik. A király visszajövetelével nem sokat mulatott Bécsben, és ezen időt is sikertelen tanácskozásokra fordította a pápa

¹⁾ Bizonyítja ezt egy Bécsből január 11-kén irt levele *Pez Bernátnál*, *Cod. Dipl. III. d. 379. l.*, innen *Katonánál VI. d. 1031. l.* Csakugyan Bécsből január 19-kén ajándékozta meg Podiebrádot a münchenbergi fejedelemség visszaváltásának jogával, *Diplom. Bohemo-Siles. Sommersbergnél I. d. 1044. l.*

²⁾ A Bárifához intézett meghívó-levél, melyet *Kovachich, Vest. Comit. 286. l.*, de helytelenül, a legrégebb efféle irománynak tart, kelt Viennae Dominica proxima post festum b. Martini episcopi et confess. (nov. 12-kén) 1453. és megvan Kaprinai kőiratú közt *Serie B. Tom. X. Nr. 74. 200. l.* Innen közli később csakugyan *Kovachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 124. l.* magát a levelet is. A Pozsony városához szóló, mint *Lichnovsky e. h. VI. d. CLXXXVIII. l.* állítja, november 16-káról, megvan a Pozsony városi levéltárban.

³⁾ A pápai követ első meghívó-levele, Viennae 7. Decembr. 1453. megvan *Waddingnál e. h. XII. d. 261. l.*, és *Hermannál Capistranus triumphans, 522. l.*; egy másik levelében, Viennae 16. Januarij 1456. jelenti neki, hogy közelebről maga a király is lemegy Bécsből Budára, s hogy a törökök ellen küldendő sereg vezérlése Hunyadi Jánosra van bízva. *Wadding e. h. XII. d. 320. l.* és *Capistranus triumphans 523. l.*

⁴⁾ Már Prágából január 6-kán a pápához irt és fentebb említett levelében ugy emlékezik László ezen országgyűléséről, mintha februariusban volna csak tartandó. *Kovachich e. h. 123. l.*

⁵⁾ Ezt *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 543. l.* Michael Saladini Zilagii-nék nevezi.

követével ¹⁾, azután pedig a magyaroknak adott ígéréthez képest ²⁾ megindult Buda felé Cillei társaságában, kit ezen időtájban egész mértékben visszanyert királyi kegyelmének jeléül pozsonyi grófnak is kinevezett ³⁾, és nagy katonai kísérettel ⁴⁾ februarius 6-kán ért ide ⁵⁾, és a farsang utolsó napjait vígan töltötte hazánk fővárosában ⁶⁾ a napról napra növekedő veszély daczára is.

¹⁾ Pray, *Annal.* III. d. 167. l.

²⁾ Kitészik ez a pápa követének Capistraudi Jánoshoz írt és már fentebb említett leveléből, melyet *Waddingból e. h. 320. l.* közöl Pray *e. h.* és belőle *Katona VI. d. 1033. l.* E szerint a követ legfőbb reményeit Hunyadiba helyezteté, Datum Viennae 16. januar. 1456.

³⁾ Engel *e. h.* ezen kitüntetést épen ezen időre teszi; annyi bizonyos, hogy a királynak aprilis 28-kán 1456. a besztérczei grófság iránt kelt megerősítő adománylevelében Hunyadi részére, mellyről mindjárt bővebben szólunk, a többek közt illy minőségben is említetik. *Okl. CCXLV. sz.*

⁴⁾ Eizinger Ulriknak dec. 28-kán meghagyja, hogy a közelebbi vízkereszt napja után egy héttel Bécsből Magyarországra szándékozván, gyalog és lovas szolgálival azon napra Bécsben legyen, embe-reinek hetenkénti zsoldot ígérvén, Geben in Wien an aller kundleim tag anno domini 1455. *Okleltár CCXXXVI. sz.* Has. *Lichnovsky e. h. VI. d. CLXXXIX. l.*

⁵⁾ Bőjt előtt Engel *e. h.*, Vincze napján azaz január 22-kén indult meg és csak más nap ért Pozsonyba *Ephemerid. aut. co-aeti Kovachichnál Script. Min. I. d. 13. l.*, febr. 15-kán ért Budára, *Dubrav, Hist. Boh. XXIX. könyv, 275. l.*, ugyanazon hónap 6-kán, Capistraudi levele a pápához *Waddingnál XII. dar. 322. l.* — Annyi oklevelesen is bizonyos, hogy január 22-dikén még Bécsből hízta némelly osztrák dolgok elintézését Walsee Farkas kapitányra. *Lichnovsky e. h. VI. d. CXCI. l.*: de már febr. 8-kán Budáról tudósította Prága városát szerencsés megérkezetről itten. *Cochlaeus 395. és Goldast, Append. 189. l.* Mind két helyt ugyan 1455. áll, de, mint a körülmények mutatják, az esztendőnek római számítása szerint: azért helyesen teszi azt *Lichnovsky e. h. 1456-ra* által. Kősi e levelet *Podhradsky is Tud. Gyűjt. 1827. X. d. 74. l.*, megint hibásan tévén 1455-re.

⁶⁾ Engel *e. h.*

Hunyadi valamivel későbben érkezék meg a királynál¹⁾. Cillei egyenességében ön tapasztalása szerint nem igen bízva, bátorságlevél nélkül, később pedig ezt megnyervén magára megjeleni nem mert, és több biztos barátokat gyűjtött össze személye körül. Ezek közt voltak Székely Tamás vránai perely, Wlad oláhországi vajda, Kanizsai László és Rozgonyi Sebestyén²⁾, mind tántoríthatatlan pártívei, kiknek akármellyike kész lett volna életét neki áldozatul hozni; ezektől körülfogva minden aggodalom nélkül megjelenhete az országgyűlésen, kivált miután a szegényebb sorsú nemességbe, mellynek kedvence volt, tökéletes bizodalmit helyezheté.

Az országgyűlésen, mellynek fő czélja volt a haza bátorságosításának eszközlése, de a mellynek egész menetéről csak töredékes tudósítások szállottak ránk, Hunyadi fogta föl legmelegebben az ozmán háborút, melly elméjének kedvenc eszméje, minden törekedéseinek fő czélja volt mindig. Utána legtüzesebben ügyekezett annak előmozdításán Carvajal János szent angyal főbornoka és a

¹⁾ Januarius 1-zején még Tövisen volt és Székely Mihály és Herdfájai István beszercezi várnagyainak az általok neki és a szent koronának tett hű szolgálataokért azon 700 forintban, mellyel nekik díjokban tartozik, Beszerce városában fekvő Becse nevű házáat és telkét minden tartozandóságaival, u. m. a szomszéd házakkal, malomhelyekkel és szőlőkkel együtt örököszen adományozza, Datum in Oppido nostro Tewis feria quarta in festo Circumcisionis domini anno ejusdem 1456. *Oklevéltár CCXXXVII. sz.*

²⁾ Hunyadi kíséretét így adja elő mind *Turóczi IV. rész, LIH. feje. 268. l.*, mind *Bonfin III. tíz. VII. könyv, 350. l.*, de a dolgot mind a kettő 1453-ra teszi által: azonban mi *Engellel e. h. és Pécselivel II. d. 254. l.* ide gondoltuk átteendőnek, főként azért, mivel László király, mint előadásunkból kitetszik, egész ezen év kezdetéig nem fordult meg Budán. Igaz ugyan, hogy van neki három beigtató-parancsa, mellyek közül az elsőben az aradi káptalan-nak hagyja meg, hogy Hunyadi Jánost Kerekegyház és minden tartozandóságai örökös birtokába, — a másodikban a ceanádi káptalan-nak, hogy ugyanót a temesvári vár és tartozandóságai, — a harmadikban a kolozsmonostori conventnek, hogy megint őt a Pelsőzi Imre özvegyével tett egyezés következtében (*Oklevéltár CCXXV.*

szent-szék követe ¹⁾, a nápolyi király hajós-seregének együtt munkálkodását és a burgundi seregek minél előbbi megérkezését igérvén ²⁾. Azonban legsikeresebben buzdította fel az áhitatos elméket Capistranói nem csak szónokasága, hanem buzgó példájának ereje által is. Ő ugyanis épen az óhitű oláhok közt volt Erdélyben megtérítésökön működve, midőn a pápa követének meghívását az országgyűlésre vette; erre ő tüstént visszaindult és még a királynál előbb ért Pestre ³⁾, és innen mindjárt átment a fővárosba. Itt társaival, Tagliocozzo János, Fara Miklós és Languedoci Ambrussal ⁴⁾, a kereszt hirdetésére a pápai követtől engedelmet nyervén ⁵⁾, és e végett a szentelt keresztet attól

sz.) Buza mezővárosa és több más erdélyi helységek felének zálogos birtokába vezessék be; ez mind a három Budán 1435. évben, még pedig az első február 6-kán, a második augusztus 8-kán, a harmadik ugyanazon hó 11-kén kelt, *Oklevéltár CCXIII. CCXXX. és CCXXXI. sz.* De ezen parancsoknak az ő távollétében kellett kiadatni; mert, mint feljebb megmutatók, a király Boroszlót csak febr. 2-kán hagyván el, 6-kán nem lehetett Budán, augusztus hónapot pedig egészen Bécsben töltötte, mint számos oklevelei bizonyítják. *Lichnovsky e. h. CLXXXV. és köv. l.*

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ *Engel e. h.*

³⁾ Capistranóinak ezen körülményekről írt levele kelt ex loco nostro Pestren 19. Februarii 1436. *Wadding e. h. XII. d. 321. l.* Ezen helyből *Pray Annal. III. d. 168. l.* önkényesen Bestrent csinál, és azt állítja, hogy Beszterczét kell rajta értenünk. Helyesen jegyzi meg *Katona, Hist. Crit. VI. d. 1036. l.*, hogy ez nem lehet, mivel ezen levél febr. 19-kén kelt, és már ugyanazon hónap 24-kén Capistranói Budán bűnbocsánatot hirdet a Hassági nemzetiségnek, illy rövid idő alatt pedig Beszterczéről nem jöhetett volna Budára. Ő azonban, ki magát *Waddingot* alkalmasint nem olvasta, azon gondolatban, hogy itt Bestren áll, azt véli, hogy ezen helyen Veszprémet kell értenünk. Ez ugyan nem egészen lehetetlen, de valószínűbb, hogy Pestből csináltak a leírók Pestrent. Egyébiránt, hogy Capistranói a királynál, ki mint fentebb látók febr. 6-kán jött Budára, előbb érkezett oda, maga mondja a pápához Budáról martius 24-dikén írt levelében. *Wadding e. h. 322. l.*

⁴⁾ *Fessler IV. d. 827. l.*

⁵⁾ Capistranóinak most idézett levele, melyben ezt a pápának

átvén¹⁾, minden további idővesztegetés nélkül az egész országot összebarangoló, a keresztet nem kevesebb tűzzel, mint sikerrel hirdeté, osztogató²⁾, azokat, kik seregeit személyes hozzácsatlakozásunkkal növelték, vagy a háború előmozdítására segedelmet nyújtottak, kegyes cselekedetök jutalmául, minden rokonaikkal, sőt mind azokkal együtt, kiket e végett csak gondolatjokban is kijelelnek, ide értvén még megholt atyafiaik lelkeit is, felfogadá szerzetébe mint világi barátokat, és őket a szerzet minden lelki javaiban részesíté³⁾. A pápai követ a neki adott hatalomnál fogva több másokat is megbízott a kereszt hirdetésével, nevezetesen Veronai Gábort, ki valószínűleg Capistranói társaságában jött hazánkba, itt később mint Mátyás királynak kedves embere nevezetes szerepet játszó⁴⁾.

Azalatt az országgyűlésen megindultak a tanácskozássok, és az ellenség közelgetésének újabb hírére a következő határozatok hozattak⁵⁾:

1-ször. Részint az ozmán háboru költségeire részint a csehek kielégítésére, kik Felső-Magyarországot még mind háborgatják, egy új segedelem ajánlatik, minden kaputól egy forintban⁶⁾. Ezen pénz királyi adószedők által lesz

megköszöni, *Waddingnál e. h. és Capistranus triumphans 527. lap.*

1) Februarius 14-kén *Tagliocozzo, Waddingnál XII. d. 342. l.*, prima dominica Quadragesimae. *Fara Miklós, ugyanott 363. l.*

2) *Pray e. h.* — Ügykezeleteinek azép sikeréről külön levelében tudósította a pápát mart. 24-kéről, *Waddingnál XII. d. 322. l.*

3) Budáról f. br. 24-kén kelt illy értelmű bűnbocsánatát a Hasáagi Farkas-nemzetség részére közli *Wagner, Dipl. Sáros. 383. l.* és innen *Katona VI. d. 1037. l.*

4) A szent-angyal hsbornokának ez iránt kiadott levelét, *Datum Budae Vesprim. dioecesis sub sigillo nostro majori presentibus appenso anno a nativitate d. mini 1456. die vero XXII. mensis Aprilis, Cornides kézírataiból közli Katona VI. d. 1049. l.*

5) Ezen országgyűlés irómanysáival még nem bírnak: azért a végzéseket kénytelenítettünk más kútfők segítségével, a mennyire ezek engedik, kipótolgatni.

6) Kitétszik ez I. Ászló királynak Cillei Ulrikhoz, Pozsony megye

behajtandó, ezek pedig minden vármegyére nézve külön neveztetnek ki, és a szolgabírákkal egyetértőleg fognak munkálkodni ¹⁾).

2-szor. Az ennek segítségével gyűjtendő sereg a mult évi rossz termés, különösen a Rácországban e miatt támadott szükség tekintetéből csak aratás után augustusban kezdi el munkálkodását. Ezen határozatban azonban mindjárt változás történt. Tudósittatván ugyanis a király aprilis 7-kén arról, hogy az ozmánok Nándorfejérvárt szándékoznak körülszállani, és e végett a készülétek megtétetvék, sereggel tüsténti megindulását a Duna oltalmára elhatározá ²⁾). Egyébiránt Hunyadi, ki minél előbb 7000 embernek saját költségén ajánlotta volt kiállítását ³⁾), valószínűleg újra erdélyi vajdának nevezteték ki ⁴⁾).

3-szor. Az idegen segédseregek illendő fogadására, szabad átmenetelére, bátorságára, megkivántató ellátására, az éle-

fő- vagy alispánjaihoz, szolgabíráihoz s Kiliti János és Hideghegyi Miklós Pozsony vármegyében ezen segedelem felvételére rendelt adószedőkhöz intézett leveléből, mellyben nekik tudtul adja, hogy ezen segedelem fejében Pozsony városától csak 200 aranyat kíván, a káptalant és a zsidókat ide nem értve, s a többit nekik elengedve, Datum Budae feria sexta prox. ante festum pentecostes (május 14-dikén) anno domini 1456., Cornides kézírataiból *Katona. VI. dar. 1050. l.*

¹⁾ László király most említett levele.

²⁾ Kitészik ez a szent-angyal bsbornokának a pápához írt leveléből, Budae 7. aprilis. *Dipl. Bohemo-Hung. Dobnernél II. d. 415. l., d' Achery, Spicileg. III. d. 800. l. Hasonl. Engel, Gesch. r. Scr. 408. l.*

³⁾ A pápa követének már fentebb is említett levele Capistranoéhoz *Waddingnál e. h. 320. l.* — *Palma szerint Notit. Rer. Hung. II. d. 306. l.*, ki e részben *Prayra utal Annal. ad annum 1454.*, hol azonban ennek mi nyoma sincs. Cillei Ulrik is megígérte volt Bécsben még 1000 igen fényesen kikészített lovagjának leküldését, de ezek a magyar seregnél soha sem jelentek meg.

⁴⁾ *Engel e. h. 194. l.* ezt határozottan állítja; annyi bizonyos, hogy Hunyadi, ki ezen czímmel élni megszűnt volt, újra mint erdélyi vajda fordul elő több levelekben.

lombeliek illendő árszabására, az azokkali kereskedés becsületes folytatására czélszerű intézkedések tétettek ¹⁾).

4-szer. Palóczi Lászlóra és még némelly mind egyházi, mind világi országnagyokra bízott végre, hogy Felső-Magyarországon, — hol nem csak Giskra, sárosi főispán igénytelen czíme alatt, de mint ő állítja a király egyenes parancsából, a kormányzást megint egészen magához ragadni ügykezett ²⁾, hanem több más cseh vezérek a belső csendet fegyveres föllépésekkel igen háborították, — ezekkel fegyverszünetet kötni ügyekezzenek ³⁾).

A pápai követ mind ezekről az esztergomi érsek, a váradi püspök és Hunyadi által tudósíttatni határozottatott olly kérés mellett, hogy a hajósseregnek minélelőbbi kiállítását és azután Konstantinápolynak megtámadtatását eszközölje. Mit az meg is tett, a pápának különösen tudtára adván, hogy a király némelly a törökök elleni táborozásban jártas férfiak távolléte miatt kénytelen volt ezen tanácskozásokat ennyi időre halasztani, de már most kész az ország nagyai-
val egyetértőleg a szent-atyá parancsolatára a pogányokkal a hitért szembe szállani ⁴⁾. E mellett ugyanő a kereszt hirdetését és a keresztések özszvejövetelét mindenfelől sürgeti ⁵⁾. Különös levelében tudósítja Zsigmond osztrák herceget arról, miszerint László magyar király ez országába jövéen és annak nagyai-
val tanácskozáján, ezek elhatározzák,

¹⁾ László alább említendő levele a pápához. *Fessler e. h.*

²⁾ Kassa városához május 28-dikán intézett levelében azon tette, hogy a helybeli pénzverő tiszteket a pénzverésben akadályoztatni merészelte, hibáztatván, meghagyja annak, hogy, miután a pénzverés azt nem illeti, ő pedig parancsait e részben a királynak, ha a szükség úgy hozná magával. eredetiben előmutatandó egyenes rendelete nyomán adta ki, a pénzverést tovább akadályoztatni ne bátorkodjék, hanem inkább segítse elő. Datum ex castro Zolienzi Sabbato Quatuortemporum auno domini 1456. *Oklevéltár CCLIII. sz.*

³⁾ Kitészik ez egy alább említendő levelökből ezen országnagyainak. *Oklevéltár CCLVII. sz.*

⁴⁾ A követ fentebb említett levele *Dobnernél e. h.*

⁵⁾ Kitészik ez Gábor kalocsai érsekhez e végből írt leveléből. *Cornides kézirataiból Katonánál VI. d. 1055. l.*

hogy a török ellen harezra kelnek, s a Szerbországban és a határszéleken lévő gabonaszükséget Magyarországról fedezik; e határozat után pedig april. 6-kán László király a magyar, cseh és osztrák rendek előtt a váradi püspök által kinyilatkoztatta, hogy augustus 1-sején tetemes sereget rendel a határszélekre s annak, valamint a törökök ellen máshonnan jövő segéd-sergeknek élelmezéséről gondoskodni fog; minthogy azonban később tudomására jutott, hogy a törökök Nándor-Fejérvárt egész erővel megtámadni, a Dunán átkelni s az országot feldulni akarják: a mondott határnapot nem várva, a végvárok és révek védelmére sereget küld. Ezek következtében a bsbornok követ felszólítja Zsigmond herceget, hogy ezen ügy előmozdítására, melly nem egyedül Magyarországé, hanem az egész keresztyénséget érdeklí, minden haladék nélkül vagy személyesen vezessen, vagy legalább küldjön sereget¹⁾. Valószínű, hogy többfelé is küldött illy buzdító íratokat. Maga a király pedig april. 7-kén kelt levelében felszólítja Németország fejedelmeit, hogy a törökök ellen, kik már országa határait fenyegetik és kiknek ő éjjelt és nappalt öszvetéve ellentállni készül, elvállalt köteleztetésökhöz képest még maga idejében segítségére jönni ügyekezzenek²⁾; egyszermind pedig ugyanaz nap kelt külön levelében értesíti a pápát arról, hogy ő mindent elkövet a keresztyénség köz ügyének előmozdításában, mint erről bizonyosságot tehet a bsbornok követ, ki őt jelenléte által egyszermind mindenben híven segíti. Budára jövéen ugyanis, az országgyűlésen april. 5-dikén fölvetette a pápának követe által előadott ohajtásait és azoknak, a mennyire lehet, meg kívánt felelni. Kész ő a hitért harczolni sőt meg is halni. A legsürgetősb készülétek meg vagynak téve, és már most a mindenható segedelmé végzend el mindent. Az ellenség ereje igen nagy, hatalmas sereggel áll az Bolgárországban, és innen sebes lép-

1) Geben ze Ofen an dem zehenten tag des Aprils anno domini 1456. *Oklecektár CCXLI. sz.* Has. *Lichnovsky VI. d. CXCII. l.*

2) Geben ze Ofen an dem sibten tag des Abrils anno domini 1456.; kiadta *Chmel, Fontes Rer. Austr. II. d. 19. l.*

tekkel közelget Magyarország felé. De szándéka megelőzni őt; azért seregeit tüstént és minden haladék nélkül készülni megindítani. Mire nézve kéri a szent-atyát, hogy a pogányság ellen ígért hajóssereget hasonlólag tegye minél előbb mozgásba, s a többi keresztyén fejedelmeknél is sürgesse segedelmeik kiállítását; csak így leendő lehetséges egyfelül az ellenség erejének megosztása, másfelül annak egész sikerreli megtámadása ¹⁾.

A törökök, Lászlónak előadását igazolva, azalatt elmentállás nélkül közelítettek Nándor-Fejérvárhoz, nem tartóztatván őket az, hogy a nápolyi király hajósserege az érkezett tudósítások szerint az ozmán tongereken már megjelent, és már Skanderbég is seregeit mozgásba kezdi tenni. Több időt pusztá tanácskozásokra, érvénytelen irkálásokra fordítani nem volt tanácsos. A haza megmentését a közvélemény és utána a király a nagy Hunyadira bízta s azt ez olly feltétel mellett, hogy László őszinte bizodalmanak jeléül fiát Mátyást visszaadja, s a rettegésbe jött nép bátorságának élesztésére, a kedélyek vigasztaló lecsöndesítésére, Budát nem hagyja el, magára vállalta ²⁾, kivált miután nem csak ő maga, hanem idősb fia László és Cillei Ulrik is újra megerősítették barátságos egyességekét és szövetségüket mind azok ellen, kik őket személyökben, becsületökben vagy vagyonukban megtámadni bátorkodnának, akármi állásban lennének is. Itt is mint az előbbeniben az ellen, ki a sérelmet szenvedő fél felszólítására a segedelmet megadni késedelmeskednék, vagy azt egyenesen megtagadná, nem csak hittörés hanem a király elleni hűtlenség büntetése, és így jószág- és fejvesztés szabotott; e felett pedig a felek mind ezekre a király, a váradi püspök, Garai nádor, Ujlaki erdélyi vajda, Palóczy országbíró és Lamberger Fridrik, Cillei Ulrik tanácsnoka, személyes jelenlétökben kezeiket a szent-keresztre és a szentek ereklyáire

¹⁾ Budae 7. Aprilis 1456. *Diplomat. Boh. Hung. Dobneri* II. d. 413. l. 6. *d' Achery, Spicilegium* III. d. 799. l.

²⁾ *Fessler* IV. d. 828. l.

tévén, esküdtek meg ¹⁾. Az annyiszor megcsalott Hunyadi igen jól tudta, mennyit lehet építeni olly ember esküjére, ki istenével épen olly keveset gondol, mint adott szavával és becsületével; azonban annak érzetében, hogy mind családjá, mind hazája jövődjének bátorságosítására mindent megtett, mit a körülmények közt tenni hatalmában álla, a fővárost elhagyja, és dicső élete legfényesebb tényének megkezdése végett az alföldre, különösen pedig Szegedre, megy. Innen junius 12-kén, később jun. 22-kén Temesvárról, és végre julius 3-kán Keviből intette meg a fölkelésben késedelmeskedő százszokat kötelelességök teljesítésére ²⁾, innen Belgrád időközi oltalmára a szükséges intézeteket megteendő.

1) Que omnia premissa in presentia prefati Serenissimi principis domini Ladislai regis Hungarie et Bohemie etc. domini nostri generosissimi, item in presentia et assistentia reverendi patris domini Joanis episcopi Waradiensis, nec non magnificorum virorum Ladislai de Gara predicti regni Hungarie palatini, Nicolai de Ujlak wayvode Transilvanie et Ladislai de Palocz iudicis curie regie nec non egregii Friderici Lamberger consilarii ipsius domini Comitis Cillie firme observare iuravimus corporaliter tacto signo vivifice sancte Crucis ac sanctorum reliquiis sacrosanctis. In cuius rei robur et testimonium presentes utrorumque sigillorum nostrorum appensione fecimus communiri. Datum Bude feria quarta infra octavas festi pasce domini (martius 31-dikén) anno eiusdem millesimo quadringentesimo sexto. Ezen igen nevezetes oklevél közlését megint *Chmetnek* köszönhetjük *Mater. II. d. 105. l.*

2) Az elsőben a hozzájok már előbb megküldött királyi levél értelmében azorosan megparancsolja, hogy a minden nap közeledő törökök ellen a levél vételével rögtön általános és fejenként, minden lovagjaikkal és gyalogságuk nagyobb részével fölkeljenek, és jól felszerelve a fegyverkezve ker. sz. János napjára hozzá Karánsebesbe jöjenek a királyi levélben emített büntetés terhe alatt, Datum Zegedini Sabbatho proximo ante festum bb. Viti et Modesti martirum anno domini 1436. — A másodikban, — miután a királynak felkelést parancsoló levelére mind eddig mi jelentést sem tettek, a szakán pedig 4 nap alatt az ország határainál lesz, — a király nevében hűtlenség büntetése alatt ujjolag megint őköt, hogy fölkelő seregeikkal hozzá a Duna révéhez Kövibe jöjjenek, hol had napra maga is meg akar jelenni. Ex Themeswar in festo decem

Azalatt Capistranói a pápa által ujabban felszólítva ¹⁾, a kereszt hirdetésében és az igaz hívők buzditásában fáradhatatlan áhitatossággal járt el az egész országban ²⁾; a pápai követ pedig némelly Budára érkezett kereszties katonákat ³⁾, szent tüzétől ösztönözve, maga kívánt Hunyadihoz, és ennek kormánya alatt a hitetlenek ellen vezérelni. De ez nem egyezett meg a főkapitány terveivel. Jól tudta ő, hogy a király udvarában egyedül ezen férfi tarthatja annak buzgóságát élénkségekben, egyedül ő teheti semmivé ellenségeinek alattomos ügyekezeteit, ármányságát, azon alacsony férfiakét, kik a haza oltalmával nem sokat, a keresztyénség köz ügyével még kevesebbet, és csak annyiban gondoltak, mennyiben az saját hasznukkal öszvefűggsben volt; egye-

milliam militum anno domini 1456. — A harmadikban őket tudósítván, hogy már, — miként küldötteik magok megmondhatják, — a törökökkel szemben áll, az Istenre kéri őket, hogy a király parancsa szerint seregeiket hozzá éjt napot öszvetéve haladék nélkül küldjék. Datum Kevinii secundo die festi visitationis b. Marie Virginis. anno domini 1456. *Oklevéltár CCLIV, CCLV, és CCLVI. sz.* Az első és utolsó levélről említést tesz *Eder, Obsero. in Felmer 137. l.* és némelly töredezett szavait közli is; mind a háromról szól *gróf Kemény, Notit. Capit. Alb. Trans. I. d. 175. l.* Az utolsó valamivel előbb *174. l.* említi László királynak egy parancsát feria tertia proxima post dominicam Quasimodo geniti (aprilis 6-kán), mellyben meghagyja az erdélyi szászoknak, hogy contra Uladisaum Vayvodam Transylvaniae keljenek fel. De mit jelent ez? nem tudjuk; alkalmasint a tudós gróf kivonatában kell valamelly hibának lappangani.

¹⁾ Ezen levél megvan Pavichnál R. V. O. 19. l. *Katona VI. dar. 1057. l.*

²⁾ Az országban ezen férfi iránt még egész erejében megvolt az előbbeni buzgóság; minden vidék, minden helység, ohajtotta keblében megjelenését. A siklósiak meghívó-levele, Datum feria sexta post festum Ascensionis (május 8-dikán) 1456., megvan *Waddingnál XII. d. 331. és Hermannál, Capistranus triumphans 518. l.*, alkalmasint inuen közlik azt *Kollár, Hist. Episc. Quingueeccl. III. d. 425. és Katona VI. 1018. l.* — A *Capistranus triumphans 518. és 519. l.* ide teszi az arzaisi püspököknek is két levelét, ex suburpio Petrovaradini 14. és 19. Junij esztendő nélkül.

³⁾ Alkalmasint ezek közt voltak azon regensburgi keresztiesek is,

dül ő tarthatja korlátok közt Cillei grófot, ki távollétét megbuktatására, s így a szerencsétlen haza utolsó oltalmának öszvezúzására használhatta, és csak ezen reményben egyezett meg a fővezérség elfogadásában. Azért őt tüstént vissza is utasította, hogy a király körül legyen, és az ő vezérlése alatt érkezhető további segedelem félelmétől a törököket ne mentse fel, ennek reményétől a keresztyén sereget ne foszsa meg. ¹⁾

László király budai mulatása alatt többekkel érezette kegyelmét; nevezetesen Hunyadival. Így april 4-dikén neki és általa mostoha hugának, Klárának, Dengelegi Pongrácz vajda özvegyének, Létha vára és tartozandóságai iránt Kolozs és Torda vármegyében új adománylevelet ad ²⁾. Ugyanazon hó 7-dikén azon 12,000 arany forintban, mellyet már előbb, és azon 8,000 forintban, mellyet most közelebről kölcsönzött, és így együtt 20,000 arany forintban, neki Temesvár várát minden tartozandóságaival és az azzal öszvekött temesi grófsággal együtt zálogkép átírja; Dénes bíbornok és esztergomi érsek, Garai László nádor, és Ujlaki Miklós erdélyi vajda nagyobb erősségül saját pecsétjeiket a levélre függesztvén ³⁾. Megint aprilis 28-dikén a beszterczei grófság iránti adománylevelét, és az erdélyi káptalannak a minden ellentmondás nélküli beigatásról szóló bizonyosságát a hősnek kérésére átírja, és mindenekben megerősíti ⁴⁾. Végre

kiknek a város május 1-sején útlevelet adott. Samstag nach St. Gilgen tag 1456. *Oklevéltár CCXLIV. sz.*

¹⁾ A követnek magának levelei Capistranóéhoz 14. 24. és 25-dik májusról, *Wadding XII. d. 332. l.* belőle *Pray, Annal. III. d. 170. l.* és *Katona VI. d. 1057. l.*; ketteje ezen leveleknek megvan *Hermannál, Capistranus triumphans 532. és 533. l.*

²⁾ Kitészik ez a királynak Cum nos rekészéssel kiadott ígtatóparancsából a kolosmonostori conventhez, Datum Bude in festo b. Ambrosii episcopi et confessoris anno domini 1456. *Oklevéltár CCXXXIX. sz.*

³⁾ Datum Bude feria quinta proxima post festum b. Ambrosii episcopi et confessoris anno domini 1456. *Oklevéltár CCXL. sz.*

⁴⁾ Datum anno domini 1456. quarto Kalendas maji. *Oklevéltár CCLV. sz.*

május 12-kén Rudischa helységére nézve, melyet az ő adományából most is békével bir, minden tartozandóságai-
val együtt új adománylevelet ad ¹⁾). Kőrmöcz városának
ápril 14-dikén, különösen azon hű ragaszkodásaért, melyet
ügye iránt gyermekségének idejében az országnak annyi bel-
zavargásai között folytonosan tanusított, s mellynek követ-
keztében nehéz viszontagságokat és ellenséges bántalmakat
is szenvedett, kiváltságot ad, hogy Buda városa példájára
veres viasszal pecsételhessen ²⁾). Medgyes és Selyk széknek
április 24-dikén megerősíti I. Károly király által még 1318.
adott szabadalmát, melly szerint hadi szolgálatbeli köteles-
ségét pénzzel válthatta meg ³⁾). Ragusa városának május
6-dikán az ország nagyainak ajánlásával és helyeslésével,
iránta mutatott hű ragaszkodása tekintetéből, megengedi,
hogy választandó kormányzói (rettore) főkormányzó (ar-
chirettore) czímmel élhessenek, hogy a város pecséteire
veres viaszt használhasson, hogy a maga czímerével arany
pénzt verhessen; végre a városnak eddigi czímerét egy ta-
tején arany koronával ékesített paizson, melyet a város
védszentje Balázs vértanú tart, égszin mezőben álló phoe-
nixxel bővíti ⁴⁾). Februarius 18-dikán Bethlenfalvi Szepesi
Gergelynek, és általa édes testvérének Fodor János budai
prépostnak, megkülönböztetett érdemei tekintetéből, czímert
adományoz ⁵⁾). Még budai mulatása alatt nyert a pápától
engedelmet arra, hogy Budán ezen város díszére a helybeli
főegyház mellé egy társas káptalant, melly a préposton

¹⁾ Datum Bude feria quarta proxima ante festum Penthecostes
anno domini 1456. *Oklevéltár CCLI. sz.*

²⁾ Datum Bude predicta in festo beatorum Tiburtii et Valeriani
martirum anno domini 1456. *Oklevéltár CCXLII. sz.*

³⁾ Datum Bude in festo beati Georgii martiris anno domini 1456.
A száza nemzet eredetéről 82. l.

⁴⁾ Az ez iránt Datum Bude in festo ascensionis domini anno
eiusdem 1456. kiadott négy rendheli oklevelet közöljük *Oklevéltár
CCXLVII, CCXLVIII, CCXLIX. és CCL. sz. Has. Lichnovsky e.
h. VI. d. CXCI. l.*

⁵⁾ Datum Bude feria quinta proxima ante festum Kathedre beati

kivül egy olvasó, éneklő, ör és némelly más kanonokból

Petri apostoli anno domini 1456. *Oklevéltár CCXXXVIII. sz.* — *Lichnoskynál e. h.* az eddig idézeten kívül még több más Budán kelt oklevelei említetnek Lászlónak, mellyek közül mint hazánkat illetőt kiemeljük april. 19-kén kelt parancsát, melly által Perényi János tárnoknak Palotai Pécsi Balázs ügyében Matel István pozsonyi bíró, Flintz Miklós és Galzam Albert helybeli polgárok ellen hozott ítéletét felfüggesztvén, az említett Balázst a maga törvényszéke elejébe idézi. A pozsonyi levéltárban. — De az itt felhozottakhoz még számosakat adhatunk, különösen hazánkat érdeklőket. Igy Tarodfalvai Imrének, Lászlónak és Péternek Vas vármegyében lévő Lapsa nevű pusztájokra, mellyet azok és eleik békében birtak, most pedig bizonyos Hollósi nemesek elfoglalva tartanak, új adománylevelet ad, egyszersmind a nevezett pusztában netalán lappangó királyi jogot is nekik adván, Datum Bude die dominica ante festum b. Georgii martiris (april. 18-kán) anno domini 1456. *Oklevéltár CCXLIII. sz.* — Innen rendel april. 24-kén a pálosok szent-lőrinczi monostorának 300 forintnyi sőt adatni, Datum Bude in festo s. Georgii 1456. *Egerer 220. l.* — Ugyanaz nap meghagyja László erdélyi vajdának, hogy némelly nemesek és kenérek által a szászoktól elvett földeket, erdőket, réteket és havasokat azoknak adassa vissza. Datum Bude in festo beati Georgii martiris anno domini 1456. *Gr. Kemény, Kursnál Magazin II. d. III. fax. 332. l.* — Aprilis 28-kán meghagyja a leleszi conventnek, hogy Dolhai Ambrust és osztályos testvérét Mihályt, rozsályai vajdát, Mármaros megyében fekvő Kohnya helységébe, — mellyet őseik békében birtak, most azonban Bocskói Simon elfoglalva tart, és a mellyet a netalán abban lappangó királyi joggal együtt egy más levele szerint a mondott Dolhaiaknak hű szolgálataikért új adomány czíme alatt adott, — a szokott módon igtassa be. Datum Bude feria quarta proxima post festum b. Georgii martiris anno domini 1456. *Oklevéltár CCXLVI. sz.* — Május 6-kán a székely ispánoknak és alispánjaiknak meghagyja, hogy Sz.-Mihály, Nagyfalú, Turhesster és Bácsfalunak a töröcsvári várnagyok által elfoglalt dézmáit a szent-mihályi egyháznak, mellyet azok illetnek, adják vissza. Datum Bude in festo ascensionis domini anno eiusdem 1456. *Benkő, Milhovia II. d. 268. l.* — Ugyanazon hó 17-kén az esztergomi káptalan panaszára, hogy némelly kereskedők, midőn a király számára harminczadtól mentes portékákat szállítanak le, ezek közt más harminczad alá eső portékákat is szoktak átcsempészni az esztergomi harminczadokon, meghagyja annak, miként jüvendőre illy esetekben a portékákat kisérőktől hitet vétessen harminczadosai által, miszerint a királyi portékák közt nincsenek semmi idegen harminczad alá

álljon, alapíthasson, és e végre a benczések egészen elenyészett széki monostorának jószágait fordíthassa ¹⁾).

Azokban egyfelül a király kedvetlenségeinek növekedése Fridrikkel, mellynek következtében az osztrák nemeséget fegyvereseivel már valósággal fel is kérte ellene ²⁾, Bécsben megjelenését kívánatossá tették; másfelül a törökök újabb előnyomulásainak híre ³⁾ megtörék Cilleinek — ki a királynak, Budán mulatása alatt, részint háztartására részint a török háborúra megkívántató készülétekre tetemes összeget kölcsönzött volt, de ez iránt magának elégséges bátorságot is tudta szerezni ⁴⁾, — nagy vitézségét; már

eső tárgyak, Datum Bude secundo die pentecostes anno domini 1456. Schönwisner kézirataiból *Katona VI. d. 1052. l.*

¹⁾ A pápának a szent-angyal bíbornokához ez iránt írt levele, Datum Rome apud S. Petrum anno 1456. X. kal. aprilis, *Kollár, Hist. Episcop. Quinqueeccl. III. d. 418. l.*

²⁾ László király levelét, melly által Wurmbrandt Fridriket minden huszadik jobbágyával felkéri Bécs mellé, Datum Budae an Montag nach den Sontag Quasimoda geniti (april 5-kén) 1456., közli *Wurmbrandt, Collect. Gen. Hist. 55. l.*

³⁾ *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 351. l.* azt állítja, hogy ekkor érkezett Budára annak híre, hogy az oszmánok Ráczországba ütöttek, a bányáiról híres Ujhegyet, Trepiát és Pristent elfoglalták, s a fejedelem maga kénytelen volt a Magyarország felőli végvárakban keresni menedéket. Azonban ez egy évvel előbb történt, mint *Chalkondylasz VIII. könyv, 171. l.* mondja, s mi is annak idejében látók.

⁴⁾ László Budán május 11-kén kelt levelében elismeri, hogy ezen különböző időkben tett kölcsönzésekre nézve a mondott gróffal János váradi, Miklós pécsi püspökök, Garai László nádor, Palóczy László országbíró, Perényi János tárnok, és Rozgonyi János erdélyi vajda előtt számot vetvén, ugy találtatott, miként ezek együtt 52,381 bécsi állérfontot és 10 fillért tesznek, mellyből ő 26,380 fontot az említett tanák előtt lefizetvén, 26,993 fonttal és 10 fillérral adósa maradt az említett grófnak. Ezen összevagnak lefizetését a közelebbi karácson ünnepeig igéri azon ökördoból, mellyel a székelyek uralkodása szerencsés átvétele fejében kötelesek; mit ha tenni elmulasztana, királyi szavára fogadja, sőt már most előre megparancsolja, hogy kincstartója ezt akármely más jövedelmeiből, minden főpapoknak, zászlósoknak, katonáinak, tanácsnokainak és

Budát sém láta elég bátorságos helynek ¹⁾: Egy nagy vadaszatot intézvéen el tohát, a vad üldözésének színe alatt a királyt Bécsbe vitte ²⁾.

Lászlónak ezen alattomos eltávozása az ország fővárosából és később a honból, rettegésbe hozta az egész országot. Sokan a főrendek közül követték példáját és jószágokra vonultak ³⁾, némellyek Cillei parancsára, ki minden párthíveinek meghagyta volt, hogy Hunyadit, ezen veszélynek szánt ellenséget, ne segítsék ⁴⁾, a nagyobb rész féltékenységből. Maga a budai várnagy eszót veszttve, az őrsereggel eltávozott, úgy hogy két hétig egy katona sem volt a városban, ki a vár vagy a királyi lak kapui előtt őrt állott

udvarnokainak tiszteletdíja, vagy fizetése előtt adja meg a hittelező grófnak vagy örökösöknek, mindezekre nézve halála esetére utódjait is lekötvén. Datum Bude feria tertia proxima ante festum pentecostes anno domini 1456. Ezen érdekes kötelezőlevelet, melly az akkori nagyoknak a számítás tudományában nem igen nagy előmenetelét tanusítja, kiadta már *Chmel, Mater. II. d. 109. l.*: mivel azonban azt a király saját kezével írta alá, mi pedig ezen aláírás hasonmásával olvasóinknak kedveskedni szándékozunk, azt mi is felvettük *Oklevéltárunkba CCLII. sz.* alatt.

¹⁾ *Arenpeck e. h.* Alacsony félelemnek tulajdonítják ezt a többi mind hazai mind külföldi írók; egyedül *Haselbach* mondja *e. h.*, hogy az osztrák fejedelmek őszvejjövele miatt kellett Bécsbe sietnie, és *Aeneas Sylvius* veti *e. h.* azt utána, hogy nem bízott a magyarokban, elméjük változékonyságát ismerve.

²⁾ *Bonfin e. h.*, a pápai követ levele Capistranóhoz június 5-kéről *Waddingnál XII. d. 334. l.*, *Ransan, Ind. XXVI. 192. l.*, *Turóczi IV. rész, LV. és LVI. fej. 269. l.*, ki *Ulrikról* azt mondja, hogy német bátorsággal birt, *Arenpeck, Chron. Austr. Pex Jeromosnál II. d. 1266. l.*, *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 460. l.*, *Haselbach, Pex Jeromosnál II. d. 875. l.* — Már június 21-kén Pozsonyból halasztja el a *Krawz Péter* és *Pozsony városa* közt támadt per ellítelését visszajöveteléig. *Pozsony városi levéltár.* *Julius 25-kén* Bécsből kér *Boroszlótlól* segedelmet az ozmánok ellen. *Dok. Gesch. v. Bresslau II. d. 500. l.*, *Eschenloer, Hist. Wratisl. 20. l.*, *Lichnowsky VI. d. CXCIH. és CXCIIV. l.*

³⁾ *Ransan, Ind. XXVI. 192. l.*

⁴⁾ *Engel e. h. III. d. 194. l.*

volna ¹⁾); pusztán állá az, mint nemzeti évrőink igen jellemzőleg mondják, mint egy csorda-delelő hely ²⁾, és ennél még tovább maradt a főváros igazgató és kormány nélkül ³⁾).

Az idegen segedelemre nem számolható ⁴⁾, és saját fejedelme által elhagyott ország magával és a fenyegető veszéllyel nem gondola ⁵⁾. Csak két férfi nem veszté el elmejelenségét, és ez menté meg a hazát: a hivatalától megfosztott, eltávoztatott, mindenféle méltatlansággal illetett hajdani kormányzó ⁶⁾, és idegen barát Capistranói János, kit a szent-angyal bsbornoka most a császárhoz akart kül-

¹⁾ *Curæus, Annal. Siles. 154. l., Palma, Notit. Rer. Hung. II. d. 309. l.*

²⁾ *Székely 212. és Pethő 76. l.* Ezzel, de minden történeti adatokkal is ellenkezik az, mit *Péczeli II. d. 259. l.* mond, hogy t. i. Hunyadi János, fiát Lászlót hagyta volna a város őrzésére hátra Budán.

³⁾ Fél hónapig *Turóczi e. h. 269. l.*, 30 napig *Heltai I. dar. 438. l.*

⁴⁾ A pápa ugyan több fejedelmek közt a császárt és a lengyel királyt újabban is felszólította a segedelem-adásra; az a német birodalom gyengeségével és a fejedelmek egyenlenségével, ez a tárok betítésével és a porosz renddel támadt bajaival mentegeté magát *Diugoss XIII. könyv, 186. l.* A pápa levele, Datum Romae 1456. nap nélkül, megvan *Raynaldnál XVIII. d. 459. l.* és belőle *Praynald, Annal. III. d. 174. l.* Itt a pápa a törököket perfidus canis et Satanae filius erőteljes de nem legválogatottabb szavakkal illeti. — Egy más levele által a kereszténységben mindenfelé községes imákat, processiókat, déli harangozást rendelt, ez alatt a hívek által 3 Mi-atyánk és ugyanannyi Ave Maria. elmondását parancsolta a háború szerencsés kimenetele végett, Romae 3. Kal. Julij. 1456. *Raynaldnál e. h. 460. l.* Has. *Platina, Vita Calixti III.*; sőt maga is gyűjtött hajóssereget; legalább Lajos aquileai patriarcha és bsbornok, mint a pápai hajóssereg vezére, ennek gyülekeztéről tudósítja Capistranóit, *Ex urbe 26. April. 1456. Capistranus triumphans 529. l.* De a segedelem mindenünnen elmaradt; még a katonák csehek sem adtak semminemű segedelmet, *Schells, Gesch. Oest. VII. d. 96. l.*

⁵⁾ *Turóczi e. h.*

⁶⁾ *Ugyanó ugyanott.*

deni segedelem sürgetése végett, de Hunyadi a hazából ki nem bocsátott ¹⁾. Ez a hitért ábrándozva, semmi által sem engedé magát a kereszt hirdetésben, a bűnbocsánat osztogatásában, a hozzá és szavaihoz ragasszkodó tömeg buzdításában akadályoztatni ²⁾; amaz minden ígéretük és esküjük mellett is, az ifjú király szilárdságában soha sem bízott, Cillei ármánykodásaitól mindig félt, azért ezen történet által nem lepetett meg, és nem engedé magát intézetei szerény folytatásában megzavartatni. A köz hír szerint Mahomed által célba vett Nándor-Fejérvár ³⁾ oltalmára fordítá legfőbb szemügyét; ezen vár kormányát sógorára, a bajnok Szilágyi Mihályra ⁴⁾, és ennek felügyelete alatt Ország Mihályra, és a spanyol Bostida Jánosra bízta ⁵⁾; míg maga védenceit az egész országban öszvegyűjtheti s a városnak vízfelőlői védelmére a megkivántató hajókról gondoskodhatik ⁶⁾. Nem csekély akadályára volt a keresztényiség két buzgó védjének a szűk termés az egész országban ⁷⁾: de az akadályok csak szilárdítják az elszánt akaratot, csak élesítik a nagy elméket. Így menté meg ezen két férfi Ma-

¹⁾ Végre a követ engedett, és erről tudósította junius 11-dikén Capistranóit, 15-kén Hunyadi. *Capistranus triumphans* 531. l.

²⁾ *Bonfin e. h.* 351. l. A kereszt hirdetésében fáradhatatlan volt a szent-angyal bíbornoka is. Tökéletes bűnbocsánatot adott mind azoknak, kik 6 hónapig a törökök ellen vagy személyesen harcoltak, vagy a végett egy bajnokot állítanak. Egy illy bűnbocsánat név kitétele nélküli példányát, Ex Buda XIII. Julij 1456. Joannes S. Angeli Cardinalis, Apostolicae Sedis legatus, a mólki kéziratokból közöl Pray, *Annal. III. d. 170. l.* és belőle Katona VI. d. 1078. l. Itt azonban a kelet napjában hibának kell lenni, azt mondja Hammer II. d. 545. l., és ezt Pray, Katona és Engel nem vevék észre; mert már junius 13-kán a pápai követ Belgrád alatt volt (?), ezen hónap 14-kén lévén a hajós ütközet (!!!).

³⁾ *Bonfin e. h.*

⁴⁾ Hageck ezt Sylvadmihal-nak nevezi, *Seoerini* pedig II. dar. 112. l. Hunyadi vejének (gener) mondja.

⁵⁾ Engel e. h. és Fessler IV. d. 829. l.

⁶⁾ *Bonfin e. h.*

⁷⁾ Haselbach, *Pez Jeromosnál* II. d. 875. l.

gyarországot; míg gyenge gondatlan királya, félénk kegyenczétől vezéreltetve, a bécsiek által fényesen fogadtatott s diadalmi pompával kísértetett ősei lakába ¹⁾.

Hunyadinak és Capistranóinak minden ügyekezetei mellett Mahomed megelőzte őket. Konstantinápolynak, a régi Európa második fővárosának, ezen büszke megvédője Magyarország meghódításával kívánta győzödelmeinek újabb sorát megkezdeni, és prófétájára s üdvösségére esküdt, hogy azon várat, melyet atyja 6 hónapig sikertelen szállott meg, ő két hét alatt megvévja ²⁾, és két hónap múlva Budán ebédel ³⁾. Készületei ezen kérdéseknek megfelelték. Seregei szélesen kiterjedt birodalma minden részeiből, — a vak engedelmesség mellett a vallásos ábránd ösztönei, a zsákmány, a dicsőség reménye által lelkesítve, — Adrinápolynál gyűltek össze ⁴⁾, a Dunán használandó jól felszerelt hajói a Duna-melletti tartományokban készültek, és Widdin volt gyűlhelyök ⁵⁾; ágyui Krussovácznál a Morva mellett öntettek ⁶⁾ konstantinápolyi harangokból ⁷⁾. Mihelyt minden együtt volt, a nagy test mozgásba tétetett. Illy erőt, illy hatalmat az akkori idők még nem láttak ⁸⁾, anynyi ágyu együtt még soha sem volt ⁹⁾. Százötvenezer vá-

¹⁾ *Arenpeck, Chron. Austr. Pex Jeromosnál II. d. 1266. l.* Ezen egykorú író maga is Bécsben volt ekkor mint tanuló, és június hónapban a megjelent üstökös csillagot is látta.

²⁾ *Hammer, Gesch. d. Osm. II. d. 22. l., Bonfin e. h. 351. l. Turóczi és Arenpeck e. h.*

³⁾ Taglioc: zzo János levele Marchia Jakabhoz *Waddingnál XII. d. 340. l., Raynaldnál Hist. Eccl. XVIII. d. 467. l. és Pray, Annal. III. d. 171. l.* az átszököttek előadása szerint.

⁴⁾ *Chalkokondylasz VIII. könyv, 172. l.*

⁵⁾ *Ugyanő e. h. 173. l.*

⁶⁾ *Hammer e. h.* — Ezen várost *Arenpeck e. h.* Trowtowiczának nevezi.

⁷⁾ Fara Miklós *Waddingnál XII. d. 363. l.* és ebből *Raynald e. h. 465. l.*

⁸⁾ Hunyadi tudósítása Dénes főbornokhoz, melyről alább bővebben lesz szó. *Diplom. Boh. Hung. Dobnernél II. d. 418. l.*

⁹⁾ *Turóczi e. h. 269. l.*

logatott és gyakorlott fegyveres ¹⁾, 200 hajó ²⁾ a tengeriek módjára készítve ³⁾, 300 ágyu ⁴⁾, mellyek közt 22

¹⁾ Ugyanő ugyanott és utána Székely 213. l., Boregh, Böhm. Chron. II. d. 522. l. és mások 400,000-re teszik az ozmánok számát; hasonlólt mond Baksai, Chron. Reg. Hung., Ranzan pedig Ind. XXV. Schwandtnernél azt, hogy némellyek szerint 400- (a nagy-szombati kiadás szerint 300-), mások szerint 200-, megint mások szerint 160,000 válogatott katonából állott a sereg azokon kívül, kiket csupán a z-ákmány ingere hozott oda. Az írók nagyobb része azonban 150,000-re teszi azt, Bonfin III. tíz. VIII. könyv, 351. l., Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXVI. fejt., a brassói egyház felírása Schwandtnernél I. d. 886. l., Eschenloer I. d. 31. l., a Cillei grófok érkönyve 1. és 2. sz. Annal. Styriae III. dar. 103. l., Brankovics Engelnél Gesch. v. Serb. 408. l., Cuspinianus 674. l., Révay, de Monarch. Cent. V. Schwandtnernél II. dar. 670. l., Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 460. l., Ortelius redivivus 48. l., de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 223. l. és Drechsler Chron. Turc. ad h. ann. — Capistranól azt mondja a pápához írt levelében: a köz hír szerint 120,000-en voltak, de a győzdelem után a tábor fekvéséből ítélve 150,000-nek kellett lenni, Pray, Annal. III. d. 162. l. — Egyébiránt a törökök számát többen kevesebbre is teszik, így Fara Miklós Waddingnál XII. d. 364. l. 120,000-re, Aeneas Sylvius, Europa VIII. fejt. 403. l. és Unrest, Chron. Austr. Hahnál. I. d. 544. l. csak 100,000-re, Tagliocozzo szerint végre Marchia Jakabhoz írt levelében Waddingnál XII. d. 340. l. az némellyek szerint 160-, mások szerint 200,000-re ment; úgy hogy, mint magok is elismerték, még illy erővel s illy készüllettel vár vívására nem jöttek. Olomucensis is Hist. Boh. XXXIII. könyv, 268. l. Manlius szerint Hoffmannál I. d. I. köt. 366. l. 200,000-ről szól.

²⁾ Nem csak Ranzan, Ind. XXVI. 193. l., hanem maga Capistranó is a pápához írt levelében Waddingnál XII. d. 373. l., Tagliocozzo a Marchia Jakabhoz írtban csakugyan Waddingnál XII. d. 373. l. és Fara Miklós megint Waddingnál XII. d. 364. l. csak 64-ről szólnak: de már az utolsó utána veti, hogy ezen felül voltak még több kisebb hajók is; és ha e mellett meggondoljuk, hogy csupán az ágyuk szállítására kellett ennyi, nem csalatkozunk, ha Hammert követve e. h., a hajók számát 200-ban állítjuk meg, annyival inkább, mivel Chalkokondylasz e. h. 173. l. nyilván mondja, hogy a szultánnak mintegy 200 hajója volt.

³⁾ Turóczi e. h.

⁴⁾ Hammer e. h. — Dlugoss szerint XIII. könyv, 187. l. csak 100, Tagliocozzo szerint Waddingnál e. h. számtalan.

különös nagyságú, nevezetesen 27 láb hosszú ¹⁾, a szájánál 2 lábnyi vastag ²⁾ volt, indult meg nyugat meghódítására. Ezekon kívül a sereg kíséretében volt 7 más különös vívó erdmű, mellyek segítségével a legnagyobb köveket csodálkozásra méltó magasságra fölhajítván, a városba és táborba lökték ³⁾. Ezek azonban mégis csak kevés kárt tettek, és általok egyedül egy vén asszony veszté el életét ⁴⁾. Csupán az ágyuk felhozására 64 hajó kellett ⁵⁾, és szolgálatjokra német és olasz tüzérek voltak rendelve ⁶⁾, a többi készületeket részint hajók, részint tevék hozták a sereg után ⁷⁾, és a sereg élelmezéséről György despota gondoskodott nem csak tartományaini átvonulása, hanem a Nándorfejérvár alatti táborozása idejében is ⁸⁾.

Az idomtalan sereg már julius elején mutatkozik Nándor-Fejérvár környékén ⁹⁾. Ezen város egy szikladombon

¹⁾ Tagliocozzo *Waddingnál e. h.* 27, *Ransan e. h.* 23, *Engel, Gesch. v. Serv. e. h.* 22, *Haselbach Pes Jeromosnál II. d.* 879. l. 17 lábnyi hosszúságúknak mondják.

²⁾ *Ransan e. h.*

³⁾ Tagliocozzo *Waddingnál e. h.* Gebhardi, *Gesch. v. Ung. II. d.* 95. l. ezen erdművek feltalálását magának Mahomedack tulajdonítja, valószínűleg *Chalkokondylasz* diák fordítója által tévedésbe hozva, ki a görög írónak Novoberdo megvívása alkalmával mondott azon szavait *VIII. könyv, 172. l.*, hogy a vető ágyuk ezen készülete ezen szaltánnak (*ἡ βασιλεῖ τοῦ τῶ*) találatott fel, így fordítja: bombardas erectas — — primus rex ille invenit.

⁴⁾ *Tagliocozzo e. h.* — *Ransan* szerint *e. h.* a falakban mégis nagy kárt tett.

⁵⁾ *Ransan e. h.*

⁶⁾ *Ugyanő ugyanott*, oláh, német, magyar, bosnya és tót. *Tagliocozzo e. h.*

⁷⁾ *Chalkokondylasz VIII. könyv, 172. l.*

⁸⁾ *Engel, Gesch. von Serv. 408. l.*

⁹⁾ *Fessler IV. d.* 829. l., ki mind e mellett azt is állítja, hogy junius 5-kén ennek hírére asóktette el Cillei a királyt. *Hammer* szerint *e. h.* jun. 13-kán, *Bonfin* szerint *e. h.* idibus Junij, *Tagliocozzo* és *Fara Miklós* levelei szerint *Waddingnál e. h.* csak julius 3-kán, mi megagyez Hunyadinak fentebb említett és a szárazokhoz ezen napon írt levelével. *Ohlevoítár CCLVI ss.*

fekszik azon földnyelv szegletén, melyet alkot a Száva befolyása a Dunába. A szikla legmagasabb ormán a Száva jobb partja felől áll a vár, mely természet és mesterség által egyaránt erősítve, mind a két folyón uralkodik. A domb oldalán terül el a város mind kétfelül; ezt a két nagy folyam és azoknak egyesülése s a körülmenő fal, a száraz föld felől pedig ezenkívül kettős sánczok, földhányások és több egyes erősségek oltalmazzák. A Nándorfejérvárral szemközt lévő szigeten, inkább a Duna mint Száva felé, fekszik Zimony, egy magas domb tövében, mely a város nyugati részén mindjárt a kapukon kívül emelkedik fel. Ennek vára Hunyadinak néha még béke idejében is lakó helyül szolgált. A két várost öszveköté egy híd a Dunán által. Öt mérföldre a Duna jobb partján felfelé fekszik Szalánkemen a régi Ritium romjain. Egész eddig megrakta Mahomed hajóival a Dunát¹⁾, hogy a városhoz ezen oldalról közelíteni, vagy abba élelmet vetni ne lehessen²⁾. A magas, nagy, czifra és szépen elrendelt sátrak csakhamar elborították az egész vidéket, és azt lobogásaikkal egy sűrű vászonfelhőbe látszottak borítani. A szultánnak a többieknél tágasabb és szebb sátra egy dombon volt felállítva, honnan az egész vidéket elláthatta; körülötte tanyáztak a jancsárok, a völgyben a többi katonaság³⁾. Több helyeken állítottak fel magtárak és rakhelyek, különösen a sz. Magdolnának szentelt szép és nagy egyházban egy mérföldre a tábortól. Ez lőporral, és egyéb a megszállásra szolgáló eszközökkel és szerekkel volt megrakva⁴⁾. A sereg első megtelepedése után is folyton folyva érkeztek Török- és Bolgárországból a nyilakkal, dzsidákkal és eleséggel terhelt marhák, tevék, ökrök, bivalyok és kocsik. Malmokat gabonaörlésre, kemenczéket kenyérsütésre, sőt, hogy semmiben se legyen fogyatkozás, a keresztyén zsoldosok megvesztegetésére szép rableányo-

1) *Fessler IV. d. 831. l.*

2) *Bonfin és főként Turóczy e. h.*

3) *Tagliocozzo Waddingnál e. h.*

4) *Ugyanő ugyanott és Ranzan e. h.*

kat, holt testeik megemésztésére pedig számtalan kutyákat is hoztak magokkal ¹⁾. Mahomed mindjárt megérkezéttével az egész vidéket elpusztítá ²⁾; azután tíz nap alatt három nagy ágyutelepet állítván fel legnagyobb löerőműveiből ³⁾, a várost a száraz oldalról igen élénken kezdé lövöldöztetni. Az ágyuk éjjel nappal munkában voltak, és durrogásuk egész Szegedig 24 mérföldnyi távolságra elhallatszott ⁴⁾. Egy részök a vár falainak volt szegezve, a másik idomtalan köveket és égő golyókat hajított ezeken át a városba ⁵⁾. A füst elborította az egész vidéket ⁶⁾. A megszállottak mind ezt nem gátolhaták, igen gyengék lévén az egyenes ellentállásra és a kiütésekre. Így a város falai csakhamar össze voltak lövöldözve, úgy hogy a hely inkább róna mezőhöz, mint erősséghez hasonlítana ⁷⁾; e mellett az igen csekély számú őrsereg a szünetlen munka, az éjjelnappali nyugtalanság által annyira ki volt fáradva, hogy már inkább dicső halál-

1) *Tagliocozzo Waddingnál e. h.*

2) *Ranzan e. h.*

3) *Tagliocozzo Waddingnál e. h.*

4) *Turóczi és Bonfin e. h.*

5) *Ugyanazok ugyanott, és Arenpeck e. h.*

6) *Turóczi e. h.*

7) Hunyadi említett levelében *Dobnernél e. h.* azt mondja: in tantum — — ipsum castrum per ictus bombardarum destruxit (a szultánról van szó), quod ipsum castrum non est castrum, sed campus, quia usque ad terram m. rus est destructus; valamivel alább: ignoramus, quid sumus facturi castro predicto, quia non possumus dicere id castrum esse, sed campum propter fractionem et nimiam ejus destructionem. — Azon névtelen író, kit *Birk Ernő, Quellen u. Forsch. 251. l.* kiadott, és a kire alább bővebben visszajövünk, Nándor-Fejérvár állását három hónappal későbbre leírván, azt állítja, hogy a külső várban csak a kapunál voltak némely tornyok lelőve, és a falnak egy része összeesve. Bár Birk ezen írománynak, a kiadók szokott gyengesége szerint a kiadott munka irányában, igen nagy hitelt látszik tulajdonítani, úgy még is mi azt Hunyadi felébe annyival kevésbbé bátorkodunk emelni, mivel mind *Chalkondylasz VIII. könyve, 173. l.* mind *Dukasz XLV. fejelet 157. l.* világosan mondják, hogy Nándor-Fejérvár falai le voltak rombolva. Azonban nem lehetetlen az is, hogy akkor, midőn ezen névtelen ta-

ról, mint további, úgy is sikeretlennék látszó oltalomról gondolkodnék ¹⁾.

Hunyadi egy csekély számú de elszánt seregecskével Kövinél állott, igen gyenge arra, hogy az ellenséggel sík mezőn megmérkőzhessék, de nagy és erős, nevének bájos hatalma által, melly a sokkal számosabb ellenség előtt ijesztő kép-, az elhagyott, veszélynek kitett ország s a nagy és nemes, de nagyai alacsony vetekedései által lesújtott nemzet felett órangyalként lebegett. Igen jól érzé a hős, hogy Nándor-Fejérvár megtartásától függ az egész hon megmaradása, ennek elestével tárva áll az az ellenség előtt, s nincs erő, nincs hatalom, melly ezt többé tartóztathatná. Erre fordítá tehát egész figyelmét, ezen várat akármi áldozattal is fölmenteni volt azon nehéz feladat, mellyet magának kitűzött; de több napokig volt kénytelen tehetetlenségében keserű érzések közt távolról és segedelem-nyujthatás nélkül tekinteni a megszállók előhaladásait, és a megszállottak napról napra, sőt óráról órára növekedő nyomorúságát s veszélyét. Végre megjelentek a magyar táborban Kőrógyi János macsói bán ²⁾, és Kanizsai László ³⁾ némelly gyakorlott csapatokkal; megjöttek több más egyes bajnokok, kik hajdan Hunyadi alatt vitézkedtek volt, általa most felszólítva és meghívásának engedve ⁴⁾, alatta s vele új babérokat szedendők, a hazát a vég veszélytől felmentendők, vagy ennek omladékai alatt dicső sírjokat találándók; megérkezett végre Capistranói János több ezer, a vallásért vértanúságot szenvedni s a más világon üdvöt szerezni kész kereszte-

dóitót a keresztesekkel László király társaságában Nándor-Fejérvár alá néhány hónappal későbbben érkezett, ezen romok egy részben ki voltak igazítva: mert, mint alább meglátjuk, Hunyadi László az egész idő alatt ezen eszorgalmasan dolgoztatott.

¹⁾ *Turóczi és Bonfin e. h.*

²⁾ Egyszermind orbóví és pozsegi főispán Tagliocozzo szerint, kinek bánágában esett Nándor-Fejérvár is, *Waddingnál e. h.*

³⁾ *Turóczi II. rész, LV. fej. 272. l. — Fessler e. h. 832. l.* ezeken kívül említi még a Rozgonyiakat is.

⁴⁾ *Rauzan, Ind. XXVI. 192. l.*

sekkel ¹⁾ Cseh-, Morva- és Lengyelországból ²⁾, Osztrákhonból ³⁾, főként azonban Magyarországról, hol Capistranói személyes jelenléte s megrázó szónoklata által számos hivatottak tudta az ábrándosságig lelkesíteni. Ezekhez járult még Rosenberg Henrik 200 lovaggal ⁴⁾. Mindegyütt is azonban az így összevagyult sereg az ellenségéhez képest csekély számú volt ⁵⁾. E mellett a keresztiesek, kik a sereg nagyobb részét alkották, szegény sorsu férfiakból, csupa gyülevész népből ⁶⁾, papokból, barátokból, remetékből, tanulókból, állottak ⁷⁾, kik a fegyver-forgatáshoz nem szokva, igen rosszúl és szegényen ⁸⁾, csak botokkal, rudakkal, csépekkel, kaszákkal és vasvillákkal, igen kevesen dzsidával, karddal vagy puskával voltak fölfegyverkezve ⁹⁾, minden bizodalmutkat

¹⁾ Hogy két ízben hozott keresztieseket Capistranói, nyilván mondja Tagliocozzo *Waddingnál e. h.*, ki szerint az első csapatnál július 2-kán érkezett meg, és mindjárt eltávozott a második után. *Ranzan* szerint *e. h. 197. l.* csak 300-at hozott mind együtt : de ez ellenkezik a többi írőkkel.

²⁾ A lengyel keresztiesek számát *Turócsi IV. rész, LV. fej. 269. l.* és *Arenpeck e. h. 1266. l.* 300-ra, *Ortelius redicius 48. l.* és *Cromer XXIII. könyv, 540. l.* 600-ra teszi.

³⁾ Hogy több osztrák keresztiesek is voltak Capistranóival, különösen Steyer városra vonatkozólag állítja *Preuenhuber 109. l.*

⁴⁾ *Hist. Rosensis Ms. Pubitschkándl VIII. d. 531. l.*

⁵⁾ *Unrest, Chron. Austr. Hahnál I. d. 545. l.* az egész keresztien sereg számát csak 3043-ra teszi, a *Cillei grófok évkönyve csakugyan Hahnál II. d. 719. l.* pedig azt mondja, hogy a török sereg ötvenszer nagyobb volt ennél. Ha ezeknek helytelenségét kénytelenek vagyunk is elismerni : annyi mégis bizonyos, hogy a keresztien sereg sokkal kisebb volt az ozmánokénál. Igen valószínűleg állapítja meg a magyar sereg számát 30,000-re az egykorú *Eschenloer I. d. 31. l.* Azonban ezt is csak a hajós útközvet előtti időkre gondoljuk megalapíthatni : mert a keresztiesek száma a későbbi időkben sokkal nagyobbra mehetett, mint alább meglátjuk.

⁶⁾ Tagliocozzo *Waddingnál e. h.* és *Aeneas Sylvius, Europa VIII. fej. 403. l.*

⁷⁾ *Hammer e. h., Fessler IV. d. 834. l.* és Tagliocozzo *Waddingnál e. h.*

⁸⁾ *Pessina, Mars Morav. 675. l.*

⁹⁾ *Hammer, Fessler és Tagliocozzo e. h. Has. Chalkokondylasz e. h.*

a keresztbe, szentnek vélt vezérökbe s az isten mindenható oltalmába helyezteték; őket úgy mint az egész hős seregcskét vallásos ábrándozási tántoríthatatlan bizodalom Capistranói örök boldogságot ígérő szavaiban, Hunyadi vezéri ügyessége és az úgynek szentsége lelkesíték.

Hunyadi valamint egyfelül meg volt győződve, hogy Nándor-Fejérváron, mint az ország kulcsán, segíteni kell és ezen segedelmet tovább halasztani nem lehet, kivált miután már a városban az éhség s a rossz és szűk eledel-okozta nyavalyákban nagy halandóság is mutatkozik ¹⁾, és Szilágyi Mihály ²⁾, a várnagy, a vár további tarthatásán kétséget jelenté ki; úgy másfelül a megszálló sereggel az erők illy egyenetlensége mellett a sík mezőn öszvecsapni most még sikertelen vakmerőségnak tartá: csak azon ügyekezék tehát, hogy abba új nyugodt sereget vethessen, azt eleséggel és oltalomszerekkel a további ellentállásra elláthassa. Ez szárazon, Mahomed tömérdek seregei tömött sorain és czélszerűleg megerősített táborán keresztül, szinte lehetetlen volt; csak vizen a török hajóssereg átszaggatása által vélte ő ezt eszközölhetőnek. Azért minden a Dunán találtató hajókat öszvegyűjte és Szalánkemenhez hozata ³⁾, egyszersmind tudtára adá sógorának, hogy ő is Nándor-Fejérváron minden ott találtató hajókat, mennyire lehet, készíttessen el, és, mihelyta török hajóssereg általai megtámadtatását észre veszi, fogja azt egész erejével hátba ⁴⁾.

¹⁾ *Tagliocozzo Waddingnál e. h.*

²⁾ Der Obergespan von Bisztrai Michaél von Zelághi, amint mondja *Hammer, Gesch. d. Osm. II. d. 23. l.*, valamivel alább pedig Schilagi.

³⁾ *Tagliocozzo levele Praynál, Annal. III. d. 172. l.* Slankamen *Hammernél II. d. 23. l.* — *Fessler* szerint *IV. d. 833. l.* ezen hajók Péterváradnál gyűjtettek öszve, és innen vitettek Szalánkemenhez. *Chalkokondylasz e. h.* azt mondja, hogy a hajókat a magyarok királya (*βασιλεύς*), ki maga is Belgráddal szemben táborozott nagy sereggel, Budáról hozatta. Valószínűleg a görög tudós Hunyadit tekintette magyarok királyának.

⁴⁾ *Tagliocozzo Praynál e. h.*

Nem soká 200, mindennapi közlekedésre szolgáló hajó állott Szalánkemennél ¹⁾). Ezeket hirtelen elkészítteté hadiszolgálatra, eleséggel, fegyverrel, hadiszerekkel megrakatta, és válogatott katonaságot tett beléjük ²⁾); egy volt közöttük a többinél valamivel nagyobb és alkalmatosabb; ebbe ment a készülétek jobb része, és ezt saját, legbiztosabb embereivel rakta meg a fővezér, hogy a többieknek egyfelül oltalmul, másfelül vezetőkül szolgáljon ³⁾).

Igy minden a körülményekhez képest legcélszerűbben elintéztetvén, a számra nézve csekély de belső erejében annál nevezetesebb hajósseregecske július 14-kén mozgásba teszi magát. Két oldalának bátorságosítására Hunyadi gyakorlott, és a csatákban megedzett lovagait és seregének egy részét a partra kiállítja; az egyik szárnyát saját vezérése alatt fedezé, a másikat Capistranói kíséré, ki a szentkeresztet maga előtt vitetvén, a bajnokoknak minden bűneikre nézve bocsánatot ígért; a vértanúság elérésére a dicső halált, a megváltó szent nevének buzgó említése mellett elégségesnek hirdette, és áhitatos fohászaival élesztette a keresztyénség vallásos vitézségét ⁴⁾). A tekintélytelen hajóssereg közelgetésének látására a horgonyaikon büszkén álló ozmán hajók ⁵⁾ gúnnyal, megvető nevetéssel köszönték ezen vakmerőséget; de nem sokára a dolog komoly fordulata védintézetek megtételére szorítja őket is. A folyamon keresztül egymáshoz szorosan kapcsolva, egy erős szinte áttörhetlen gátat vetettek a keresztyének elejébe. A nap fontosságának szigorú meghányása, a haza és vallás veszélye felőli mély meggyőződés, éleszté a legmagasb főkig a megtámadók vitézségét, az önerő érzete a megtámadottakét. Különbözőleg lelkesítve de egyenlő tűzzel indult

¹⁾ *Ugyanő ugyanott.* — *Ranzan* szerint *e. h.* csak 40 volt.

²⁾ *Tagliocozzo* szerint csupán keresztesekéi, *Fessler* szerint *IV. d. 833. l.* ezek közül a legbátrabbakat és Kőrögyi gyalogjait.

³⁾ *Tagliocozzo Waddingnál e. h.*

⁴⁾ *Ugyanő ugyanott.*

⁵⁾ *Ranzan e. h.*

meg az egyenetlen tusa ¹⁾), és igen sokáig folyt kétséges ki-
menetellel ²⁾). Hunyadinak a partok mellett igen ügyesen
felállított dandárjai hatalmasan gátolák nem csak a török
táborból a hajók segítségére jövetelt, hanem ezektől akár-
kinek eltávozását is ³⁾). A víz folyása a magyar hajóknak
kedveze ⁴⁾), mellyek ettől segítettve, az ozmán hajókat ösz-
veköthő lánczokat végre több helyen keresztűlszaggat-
ják ⁵⁾). Szinte egy időben a várbeliek, a vett utasításhoz
képest, a magyar hajóssereg mozdulatait látván, az előre el-
készített és nagy részint nándorfejérvári polgárok által
igazgatott 40 hajóval véletlenül az ellenséget hátra fog-
ják ⁶⁾). Ez által a török hajóknak már is ingadozásnak in-
dult rende végkép zavarba jött, és a nagy ütközet szám-
talan apróbb csatázásokra oszlék, a hajók egyenként har-
czolván egymás ellen ⁷⁾). Az ágyuk és mozsarak durrogása,
a puskák pattogása, az egymás ellen hajtott kövek süvöl-
tése, a harczolók kiáltása, a megsebesítettek jajgatása, a
fegyverek csörgése egy nagy morajba olvadva, a léget el-
töltötte, messze hirdetvén a nap nagyságát ⁸⁾); a holtak és
sebesítettek vére a felséges folyót veresre festé ⁹⁾), melly
holttestekkel dagadt hullámaival értesíté a legtávolabbi part-
lakosokat két hatalmas vallás, két erős nemzet, halálos
küzdéséről. Öt egész óráig tartott a véres csata. Végre a
keresztyének elszántsága s az ozmán hajók lomhasága,
melly őket minden serényebb mozdulatokban gátlá, elhatá-
rozta a győzödelmet; a büszke, kevéssel ezelőtt olly ma-
gahitt ozmánok szaladásban keresének menedéket ¹⁰⁾). Há-

1) *Tagliocozzo Waddingnál e. h.*

2) *Arenpeck e. h.*

3) *Tagliocozzo e. h.*

4) *Bonfin e. h.*

5) *Arenpeck és Turócsi e. h.*

6) *Tagliocozzo e. h.*

7) *Heltai szerint I. d. 439. l.* Hunyadi első volt, ki az ellenség hajóiba szökött.

8) *Tagliocozzo Waddingnál e. h.*

9) *Turócsi e. h.*

10) *Tagliocozzo és Fara Waddingnál e. h.*

rom török gálya merfile el, négy minden készüllettel együtt a győzödelmesek kezébe juta ¹⁾, és a többiek annyira meg-
rongáltatának, hogy hasznukat többé venni nem lehet-
vén ²⁾, maga Mahomed kénytelen volt azokat elégettetni,
hogy a magyarok kezébe ne jussanak ³⁾. Ezek részéről csak
egy hajó veszett el, még pedig a vezérgálya; de ez is az
ellenség nagyobb rémulésére, mint a keresztyének kárára
vettetett levegőbe, a puskapor rajta meggyuladván ⁴⁾. A
holtaknak száma a törökök részéről csak 500-ra ment;
de kevesen vettek részt, kik megsebesítve ne lettek vol-
na ⁵⁾. A győzedelem tökéletes, és az általa czélba vett
szándék egészen elvala érve. A Duna merőben a keresz-
tyénség birtokába jött, általa a szabad közlekedés a város
és ország közt megint megnyitott. Hunyadi seregének
egy részét mindjárt a városba vezeté, azt élelemmel, hadi-
szerekkel bőven ellátá, a bátorságában már-már hanyatlani

¹⁾ Tagliocozzo *Waddingnál e. h.* és Fara Miklós *ugyanannál XII. d. 364. l.* — *Chalkokondylasz, Script. Bys. XII. d. VIII. könyv, 173. l.* és Révai szerint *de Monarch. Cent. V. Schwand-
nernél II. d. 670. l.* 20 török hajó esett a magyarok kezébe. Mint *Chalkokondylasz e. h.* mondja, a magyarok ezen hajókat a víz által ki-
hányt ellenséges holt testekkel megrakván, a víz ereje által lebocsá-
tották a szultán táborához. Az eredeti szavai ezek: *καὶ οἱ Πάλο-
νες διαχρησάμενοι τοὺς ἀνδρας, καὶ ἐς τὰς ναῦς κενὰς οὕσας
τὰ σώματα καταθέμενοι τῶν φαρμακῶν, φορηθὸν αὐτὰ
ταξάμενοι, ἐνήκαν φέρεσθαι ὑπὸ τοῦ ροῦ ἐς τὸ βασιλέως
στρατόπεδον.* Clauser diák fordításában ezt megfoghatlanul így adja
elő: *Pannonas interfectis viris qui in navibus fuerant, aedículas in
naves viris vacuas ponunt, et classem universam in ordines expli-
cantes secundo flumine ad hostilia castra contendebant.*

²⁾ *Tagliocozzo Waddingnál e. h.*

³⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

⁴⁾ *Tagliocozzo és Fara Miklós Waddingnál e. h.* — *Schmitt*
szerint *Annal. Turc. I. d. 18. l.* azon hajóba ugrott volt az útközet
alatt Hunyadi és utána több gyalogok, és így határozták el az útkö-
zetet.

⁵⁾ *Tagliocozzo Waddingnál e. h.*

kezdő őrseregben, a derék polgárságban új tüzet és kedvet gerjeszte ¹⁾).

A szempillanati veszély eltávolítása után, a távolabbi megelőzésére, főként azon kelle a gondos vezérnek ügyekezni, miszerint idomtalan seregébe rendet, fenyítéket hozzon, azt oltalomra és támadásra egyiránt alkalmatossá tegye. Zimonynak térségein szállott tehát táborba. A gyakorlott katonaság a várbeli őrsereggel együtt mintegy 15,000 főből állott ²⁾. Ezekhez járultak a keresztéseknek napról napra növekedő csapatai ³⁾, mellyeknek száma hatvanezerre mehetett ⁴⁾ többnyire magyarokra ⁵⁾. Jól érzi Hunyadi, hogy ezen ábrándozó seregek, mellyet tiszta őszinte akarat, elszánt bátorság lelkesítte ugyan, de melly fegyver, gyakorlat és fegyelem nélkül függetlenségében minden közös, célra vezető, öszves mozdulatra alkalmatlan, csak úgy veheti hasznát, azzal a hatalmas, sokkal nagyobb és gyakorlott népből álló ellenség ellen csak úgy boldogulhat, ha rendet, fegyelmet és függést hoz közikbe. Azért mindjárt külön csapatokat, dandárokat és osztályokat alkotott belőlök, ezeknek tapasztalt vezéreket rendelt, a közös és

¹⁾ Ugyanó ugyanott, Fara Miklós és Chalkokondylass e. h., Arenspeck Pez Jeromosnál II. d. 1266. l., Turóczi, Bonfin és Ranzan e. h. és de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 222. l.

²⁾ Palma, Notit. Rer. Hung. II. d. 309. l. a Szegegnél öszvegyült sereg számát teszi ugyan ennyire, de a várban ugyis igen kevés volt.

³⁾ Még július 28-kán is sokan voltak Pozsonyban. Ezek számára kérte ki Meidelberger Mátyás pozsonyi tanácsbeli a bécsi polgármestertől azon hajót, melly Pozsonyban Bécs városa részéről eladóvá tétetett. Hormayr, Wien II. d. CXV. l.

⁴⁾ Tagliocozzo Waddingnál e. h., követik őt Hammer e. h. és Gebhardi, Gesch. v. Ung. II. d. 96. l. — Aeneas Sylvius ellenben Europa VIII. fejezet, 403. l. és Pessina, Mars Morav. 673. l. ezek számát csak 40,000-re, Ranzan pedig e. h. csak 500-ra teszi.

⁵⁾ Fara Miklós Waddingnál e. h. egyenesen mondja, hogy többnyire magyarok voltak; mi a főntebb előadottak szerint igen valószínű. Mind e mellett ellenkezőt mond Fessler IV. d. 834. l., azt állítván, hogy a magyarok, kik nagyaik vezérlése alatt szoktak volt

összefüggő állásban, mozdulatokban, a fegyverek czélirányos használásában, ügyes és egymás gátlása nélküli forgatásában gyakoroltatta, és megtanította őket, hogy azon rendelésekre, mellyek szentelt csengetyűk, kereszttel jegyzett zászlók lobogása s Capistranói harezvihara, a Jézus lelkesítő neve segítségével adatnak, szorgalmasan figyeljenek, mozgásaikat ezekhez alkalmaztassák. Hűségesen segítette őt ezen munkálkodásában Kórógyi János; és előbb gúnnyal, később bámulással, végre pedig nem miaden aggodalom nélkül tekinté azt az ellenség, mellynek szemeláttára történtek ezen szokatlan gyakorlatok ¹⁾.

Mahomedet magát azonban ezen látvány épen oly kevéssé zavarta meg kitűzött czélja iránti törekedéseiben, mint kevéssel ezelőtt egész hajóseregének megromlása. Török-szakad: czélt akart ő érni, ha mindjárt valamivel később is, mint eleinte reménylé ²⁾, bár Karadsa, rumili beglerbég, ki az egész megszállást vezérlé, fölhevült ura előtt megjegyezni hátorkodék, hogy a magyarok vitézebből oltalmazzák váraikat mint a görögök, és így ellenök nehezebb boldogulni mint azok ellen ³⁾. Az ellentálláshoz kevéssé szokott zsarnok kettőztetett tűzzel indította meg újra a város lövöldöztetését, azon időpont megjelenését siettetendő, melly a vívást lehetővé, és csak hajjal elfojtott bosszuvágyának kielégítését, mint biztosan reménylé, bizonyossá teszi. Másfelül az időközben eleséggel és minden nemű hadiszerekkel bőven ellátott várbeliek is győzdelem-élesztette bátorsággal fogtak a hely oltalmához, annyival is inkább, mivel Hunyadi mindenek előtt a vár megrongált falait kiigazította és, hol ez lehetetlen volt, hirtelen új

harcolni, nagy részeit odahaza maradtak, miután uraik hegyeik megé bűjtak.

¹⁾ Tagliacozzo *Waddingnál e. h.*

²⁾ Turócsi, *Chron. IV. rész, LV. fej. 269. l.* — A hajósütököt után mérgeben megfogá szakállát, és megesküvék, hogy 15 nap alatt vagy megvívja Belgrádot, vagy alatta hal meg. *Székhely 213. l.*

³⁾ Turócsi *e. h., Arenpeck Pex Jeromosnál II. d. 1266. l.*

erősségeket hányatott fel ¹⁾. Az ellenség sűrű és hatalmas lövései azokat újra megrongálták ugyan, de ez az őrsereget nem lankasztá el az új részek kiegészítésében, minden oltalomesszközök czélszerű használásában, kivált miután az ő jól irányzott golyóik is vést hozva dühösködtek az oszmán táborban. Ezeknek egyike különösen Karadsát sodrá el. A babonás szultán kedves vezérének elesét nem csak mélyen fájlalá, hanem igen rossz előjelnek is tekinté ²⁾: de végre is ezen szerencsétlenség csak bosszúvágyának élesztésére szolgált.

Nem sokára tudósítást vön az iránt is, hogy a római hajóssereg a Helleszpont körül megérkezett, és ott a tengerparti vidékeket szorongatja ³⁾. Ez szükségessé tevé a vívás siettetését ⁴⁾. Seregét tehát több csapatokra osztván, hogy egymást felválthassák és így mindig pihenten mehessenek az ellenségre ⁵⁾, július 21-dikére egy közönséges vívást rendel ⁶⁾. A török táborban támadt rendkívüli mozgás a

¹⁾ *Tagliacozzo e. h., Ransan, Ind. XXVI. 192. l., Arenpeck, de Roo e. h.*

²⁾ *Chalkohondylasz VIII. könyv, 173. l. és utána Hammer II. d. 24. l. szerint ez épen a vívást megelőző nap történt. — Cuspinianus 675. l. a vezér halálát a vívás első, Fessler pedig annak második napjára teszi, amas őt így nevezvén: Carazam Natoliae bass, Traciae praefectus.*

³⁾ Böven leírja a pápai hajóssereg ezen működését *Dukasz XLV. fejt. 153. l. Schells szerint Oest. Gesch. VII. d. 97. l. még a dunai ütközet napján vette a szultán ezen tudósítást.*

⁴⁾ *Pray, Annal. III. d. 175. l.*

⁵⁾ *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 351. l.*

⁶⁾ Az oszmánok megverettetése napja iránt, mely a vívás másodika volt, az írók magok közt nem egyeznek meg. Hunyadi Dénes érsekhez írt levelében *Dipl. Boh. Hung. Dobnernél II. d. 418. l.* csak azt mondja, hogy ez pénteken történt, *Arenpeck e. h.*, hogy 15 nappal a hajóütközet után, *Ransan* pedig *Ind. XXVI. 196. l.* azt, hogy mindjárt más nap. Már *Unrest, Chron. Austr. Hahnndl I. d. e. h.* meghatározza azt július 12-kére tevén, de hibásan, mert a többi írók réazint július 22-kére, réazint aug. 6-kára tessik. Az utolsókhoz tartosnak *Bonfin e. h. 351. l., Sigler, Bélnél 59. l., de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 224. l., Hewel, Chron. Mün-*

szándékot még maga idejében gyanítottatta a várbeliekkel, és ezek magok részéről szinte megtették ellenkészületeiket. Mind a két fél buzgó imádsággal készült a nagy, sorshatározó tényhez ¹⁾. Csak estve felé ²⁾ jöttek mozgásba a törökök sűrű csapatai, egyenesen a városnak tartva, mellynek falai már nagy részint üszvedülledezve, sánczai a romok által betöltve valának, és tárva hagyák a város bel-sejét ³⁾. Hunyadi és Capistranói nem várák meg az ellenlenséget, hanem még mind gyakorlatlan, rosszúl fegyver-

sterb. Sommersbergnél I. d. 183. l., Ugyanő, Annal. Silos. ugyanott II. d. 334. l., Boregh, Böhm. Chron. II. d. 522. l. és Timon, Epitome 73. l. Hathatósan gyámoltja ezen előadást azon körülmény, miszerint a pápa az úrszine-változása ünnepeét ezen győzdelem emlékére rendelte, ez pedig az egész keresztényességben aug. 6-kán szokott elejétől fogva megtartatni. Azonban Magdolna napjára vagy julius 22-kére teszik ezen győzdelmet: a *brassói egyház felirata Schwandtnernél I. d. 886. l., Arenpeck Pex Jeromosnál II. d. 1266. l., Chron. der Graf. v. Cilly Hohndl II. dar. 718. l., Drechsler, Chron. Turc. ad h. a.,* valamint Tagliocozzo és Fara Miklós több ízben említett leveleikben *Waddingnál e. h.* Minden kétséget eloszlat pedig Capistranói első tudósítása a pápához, mellynek kelte így szól: *Ex Nandor-Alba in festo Sanctae Magdalene ipso die gloriosissimae victoriae Waddingnál e. h.* — Méltán fogadják el tehát ezen állítást majd minden újabb íróink: *Pray, Annal. III. d. 177. l., Katona, Hist. Crit. stirpis mixtae VI. d. 1102. l., Engel, Gesch. d. Ungr. Reichs III. d. 195. l., Fessler IV. d. 834. l., Hammer, Gesch. d. Osm. II. d. 24. l. és Gebhardi II. d. 97. l. — Pessina, Mars Morav. 675. l.* ezen két vélekedést egyeztetni akarván, két különböző vívást alapít meg, az elsőt julius 21-kére a másikat aug. 6-kára teszi. — Az évben az írók megegyeznek; egyodül *Haug, Ung. Chron. 55. l.* teszi azt 1435-re. Az *Annal. Styriae* szerzője 1487. l. hibásan nevezi Nándor-Fejérvárt németül Stuel Weissenburgnak; még helytelenebbül *Trithem, Chron. Hirsaug. II. d. 430. l.* Nikopolynak vagy Schiltewnek; a *Cron. di Bologna, Muratorinál Script. Rer. Ital. XVIII. 721. l.* valószínűleg Nandor-Albából csinál Vandarabest vagy Vanderabent.

¹⁾ *Tagliocozzo e. h.*

²⁾ Az ütközet kezdetét *Arenpeck e. h.* hajnalra, *Unrest e. h.* reggel 8 órára, *Bonfin* ellenben *e. h., Tagliocozzo e. h.* és maga Hunyadi *Dobnernél e. h.* egyenesen estve felé teszik.

³⁾ *Bonfin* és *Arenpeck e. h.*

kezett és paizstalan, de a vértanúi halálra elszánt seregükkel elébe menének ¹⁾. Csakhamar elkezdődött a véres viadal. Buzdító jelszó gyanánt a megváltó szent neve hangzék a keresztyének soraiban, Mahomedé az ozmánokéban ²⁾. A vallás boldogító érzete, a haza szeretete és a dicsvágy hatalmas ösztöne lelkesíté a harcosokat egyenként, magokat a legelősőr mérkőző vezéreket, és az egész, folytonos csatázás által felgyuladt seregeket. Sokáig kétséges volt az ütközet kimenetele ³⁾; hol az egyik, hol a másik fél nyomatott vissza ⁴⁾; kétszer hatottak a törökök a városba s ugyanannyiszor nyomattak a keresztyének által vissza ⁵⁾.

Azonban az ozmánok kifáradt seregeiket mindig új, még ütközetben nem volt csapatokkal váltják fel; míg a csekély számú magyarok mindnyájan szakadatlanul munkában maradnak ⁶⁾. Hunyadi mindenütt jelen volt, hol a veszély személyes rendelkezéseit megkívánta, a félénkeket bátorította, a hátrak vitézségét élesztette, minden jóban maga adván példát ⁷⁾; másfelül a buzgó Capistranói, a veszéllyel nem gondolva, egy magas toronyból, honnan keresztesei őt untalan láthaták, szavát hallhaták, buzgó fohászai-
val, buzdító imádságaival és a vallás vigasztalásaival ügykezett bennök a lelki erőt edzeni ⁸⁾. Végre mégis négy órai nyakas csata után ⁹⁾ a keresztyénség kénytelen a nagyobb és rá mind inkább inkább tóduló erőnek engedni, és

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ *Tagliocozzo Waddingnál e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXV. fejt.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

⁵⁾ *Hunyadi levele Dobnernél e. h.*

⁶⁾ *Bonfin és Aeneas Sylvius e. h. — Fessler IV. d. 837. t.* azt állítja ugyan, hogy a magyarok is megújították seregeiket: de erre ők igen gyengék voltak, és azt más nem állítja.

⁷⁾ *Bonfin és Aeneas Sylvius e. h.*

⁸⁾ *Aeneas Sylvius és Arenpeck e. h.*

⁹⁾ *Ransan, Epitome Ind. XXVII. 196. t.*

magát a város falai megé vonni ¹⁾). Az örömittas ozmánok tüstént utánok nyomulnak, a külső erősségeket is elfoglalják, és a városba is hatnak ²⁾). Itt a piacon megujul a nyakas tusa: de itt is a keresztyenség részéről minden ellentállás sikertelen. Az ozmánok az egész várost elfoglalják, a keresztyenséget a vár szűk falai megé szorítják, sőt némelyek a vakmerőbbek közül már a vár falaira is felkapaszkodnak, és ezeknek egyike győzelmök jeléül az utánok törekedők buzdítására török zászlót kíván itt kiszegezni. Az ezt akadályoztatni kívánó magyar, Dugovics Titus, a sokkal erősebb ellenséggel nem bírván, hősi elszántságában azt átkarolja, és magát vele együtt a mélységbe veti; itt mind a ketten öszvezúzva, dicső halálukat találták ³⁾). A legvéresebb csata már most azon hfd felé vonult, melly a várost a várral öszveköti. Jól tudták a vívók, hogy csak ezen úton juthatnak a vár birtokába; jól a vívottak, hogy ennek elvesztésével minden el van veszve. Amazok vakmerő merészséggel tódultak ennek, szilárd elszántsággal oltalmazák ezek.

Ily körülmények közt találta a hajnal a viaskodókat. A véresen emelkedő nap első sugárai fedezék föl azon veszélyt a vívottak szemei előtt, mellyben forognak. A város már egészen a pogányság birtokában volt, melly azt vér-

¹⁾ *Bonfin, Aeneas Sylvius, Ransan, Tagliacozzo, Fara* és minden más írók.

²⁾ *Ugyanazok c. h. — Chalkokondylasz VIII. könyv, 174. l.* azt állítja, hogy a magyarok ezt készakarva engedték meg, cselt készítvén az ellenségnek, mi tökéletesen sikerült nekik, a jancsárok vigyázatlansága miatt. Ezek ugyanis rendetlenül hatván a városba, az itt reménylett zsákmánynak esnek, midőn a lesbe helyezett magyarok a jelül adott trombitaszóra rájok táznak, és őket öszvekoncolják.

³⁾ *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 351. l.* ezen vitézt, kinek nevét a gondatlan egykorú írók feljegyezni elmulatták, egyenesen magyarnak, *Dubrav, Hist. Boj. XXX. fejt. 276. l., Boregh, Böhm. Chron. II. d. 522. l.* és *Tanner, die Sternberge 270. l.* cseh keresztiesnek mondják, Dubrav még azt is utána vetvén, hogy tette előtt Capistránótól azt kérdé: mi történik lelkével, ha így hal meg;

szomjuhozó és már bizonyosnak vélt diadalában elbizott sokaságával elöntötte. A hídnál még mind harczoló magyar csapatocska az egyenetlen tusában kifáradva, az ellentállásban hanyatlani és a nagyobb erőnek engedni kezdte. A belső vár sánczai is az ozmánok birtokában valának, és ezek a falak romjain szinte ellentállhatlanul kapaszkodának fölfelé. Egy pár percz mindennek véget vetendő volt. A keresztyének közül sokan, és még magok az alvezérek is, minden további ellentállást sikeretlennek s fölöslegesnek tartva, a vár elhagyásáról gondolkodának ¹⁾, csak a felsőbb ihlettől

mire az neki üdvösséget ígévön, szándékát végre hajta. Tovább megy még a későbbi *Pessina, Mars Morav. 676. l.*, azt nyilvánítván, hogy minden kéziratok hitele ellen állítja Bonfin ezen hőst magyarnak. Az újabb idők szorgalmának, nevezetesen Döbrentei Gábor ügykezetének, köszönhetjük ezen dicsőség minden kétségen felüli kivívását nemzetünk részére, hiteles oklevelek által bizonyítván be, hogy ezen tett végbevívója magyar, még pedig Vas vármegyei volt, a mi századokon keresztül tudva volt a maradék előtt, a nélkül, hogy azt évkönyveibe igatni érdemesnek tartotta volna. Dugovics Titus volt neve. Ennek fia Bertalan részére 1459-ben adott adománylevelében Mátyás ezen hős tettet említi; unokájáról Sárkuthi Dugovicsról 1588. emlékezik Ebergényi egy levelében, nagyatya Titus tettet felhozva; maradéka volt ennek Teji Dugovics György, mint ezt nyilván mondja Bercsényi egy 1705-ben kelt levelében; ennek maradéka még most is létezik Vas vármegyében. Lásd *Tud. Gyűjt. 1824. VIII. füz. 18. és köv. l.* — Romy Károly azonban *Tud. Gyűjt. 1825. IV. füz. 123. és Hormayrnál Archiv. 1825. évfoly. 654. l.* egy cseh kalendáriom mellestleges jegyzete szerint, ott magyarul, itt németül, még tovább is állhatatosan vitatja ezen hősnak cseh eredetét. *Klein, Gesch. v. Ung. 303. l.* azt állítja, hogy némelyek őt Körmendi Jánosnak nevezik; mi alapján fogva? megmondani nem vagyunk képesek.

¹⁾ Taglilocozó említett levelében *Waddingnál* azt is állítja, hogy Szilágyi Mihály és több nemesek Hunyadi embereivel ijedőkben a vár vízfelölti oldalán mindent hajóra szállítván, a várat valósággal oda is hagyák és ennek további oltalma egyedül a keresztesekre marada bízva, hogy még maga Hunyadi is ezen megütődve és elszomorodva ezét elveszté, és sikerellen panaszokra fakada Capistranói ellen, ki egyedül tartá meg lélekberségét, hideg vérét és bátorságát, egyedül tett minden rendeléseket. Azonban a fereczseanak

vezéreltetett Capistranói, a veszélyben rettenthetetlen Hunyadi tarták meg önbizodalmukat. Ezeknek utasításából szurokba és kénköbe mártott és így meggyújtott rőzsetekercesek és más gyuladékony anyagokból már előbb készült tömegek röpültek a várfalakról az ellenség legsűrűbb csoportjai közé. Az e szerint mindenfelé elszórt ragadós tűz a a törökök lobogó ruháiba kapva, mindjárt elterjedt, és a mozgás által még fölelevenítve, az egész vívó sereget egy nagy lángtengerbe borította. Ezen igen jól sikerült hadifogás meglepi, és csakhamar nagy zavarba hozza a pogányságot ¹⁾. Növeli azt Hunyadi az által, hogy a legkedvezőbb időpontot használva, Szilágyi Mihály, Kanizsai László és Rozgonyi Sebestyén társaságában az egész őrsereggel a kapun ki a megijedt ellenségre csap ²⁾. Ennek ellentállása csakhamar megszűnik, mindenki egyedül élete mentéséről gondoskodik, fut a merre futhat, és csak kevés idő múlva élő török nem találkozott a falak között ³⁾. Nagy volt az elesett pogányság száma ⁴⁾, a városba hatottak közül csak kevés menekedett meg ⁵⁾, a keresztyének vesztesége hol-

ezen egész előadása részre hajlást árul el, és nyilván bizonyítja, hogy az egész dicsőséget mások kisebbitésével kívánta szerzetes társának fentartani; holott a többi írók a vívottaknak minden kivétel nélkül férfias bátorságát, hősi elszántságát, egyaránt dicsérik és magasztalják.

¹⁾ Tagliocozzo és Fara *Waddingnál e. h.*

²⁾ *Bonfin e. h.* egyedül ezeknek tulajdonítja az ellenség visszaverésének dicsőségét, *Tagliocozzo* ellenben *e. h.* ezekről semmit sem szól, sőt azt mondja, hogy különösen Szilágyi Mihály csak a törökök megveretése után jött csúfos megszökéséből vissza. Egyébiránt Rozgonyi Sebestyénről nem szólva, úgy mint mi, adják elő a dolgot *Arenpeck is Chron. Austr. Pez Jeromosnál 1266. l. és Turócsi IV. rész, LV. fejt. 269. l.* az utolsó még azt vetvén utána, hogy az ozmánok veszélyét növelte a házak meggyulása s a meggyeugult falak összeomlása.

³⁾ *Tagliocozzo, Turócsi, Bonfin, Arenpeck, Chalkokondylasz és Fara e. h.*

⁴⁾ *Tagliocozzo e. h.*

⁵⁾ *Chalkokondylasz VIII. könyv, 174. l.*

takban ehhez képest igen csekély, annál nagyobb volt a megsebesítettek száma ¹⁾).

Hunyadi a még mindig erősebb és így félelmesnek lenni meg nem szűnt ozmánoktól tartva, szoros parancs, kemény büntetés alatt megtiltja a vár és város elhagyását, egyszersmind a vár falaiban létező réseket hű örökre bízza, csekély számú katonaságát a város oltalmára elhelyezi, az ellenséget, ha a vívás megújítására kedve találna jönni, szilárd vitézséggel fogadandó. Azonban a fenytékhez nem szokott és a nem várt győzelem által fölhevült keresztieseket tartóztatni nem lehet. Egyenként szökdösnek ki azon térre, melly a várost az ellenség táborától elválasztá, az ott szállongó törökökkel összeütköznek, azokat összevagdadják ²⁾. A táborban levő ozmánok veszélyben forgó bajtársaik segítségére robnak, minek látására a keresztiesek is csapatonként rohannak ki, minden kérés, minden parancsolat ellenére. Így csakhamar minden terv, minden számítás nélkül egy új, az előbbinél szinte véresebb közönséges ütközet fejlődik ki az egyes csatázásokból. Capistranói, ki ekkor a Duna bal partján tartózkodék, eleinte mindent elkövetett a keresztiesek tartóztatására: de ügyekezete sikeretlenségéről csakhamar meggyőződván, az egész történetet egy felsőbb isteni ösztönnek tulajdonítja a bizonyos diadalra. Maga is tehát botját, egyetlen fegyverét, nemes zászlótartója pedig, Péter, szentelt lobogóját, kezéikbe fogván, szerzetes társainak Ambrusnak és Tagliocozónak kíséretében egy kis csolnokon a Dunán átviteltvén magát a várba, innen kimegy hűséges nyájának vezérlésére. Hiába ügyekeznek őt a felállított örök, a vezér parancsát teljesítendő, tartóztatni, ő és több mint 2000 ke-

¹⁾ *Tagliocozzo* *e. h.* a holtak számát csak 60-ra teszi; mit azonban a körülményeket tekintve elfogadhatónak nem véltünk.

²⁾ *Tagliocozzo* szerint *Waddingnál e. h.* később közönséges lett a vélekedés, hogy ezek felsőbb lények, angyalok voltak keresztiesek képében, a keresztieseknek a győzelem és dicsőség újára csalandók.

resztes utána kijutnak a síkra. „A seregek ura, úgy mond ő szent ihléssel, ki eddig velünk volt, bennünket ezután sem hagy el, az ő szent trónjáról győzhetetlen erő árad ránk; az ő szent nevében tehát rajta hívek! a kereszt győzödelmére ¹⁾.” Most mutatta magát tisztán: mit tehet egyes ember, a vallásnak erejében, egész sereggel. Új buzgás, vakmerőségig élesztett bátorság fogta el a keresztieseket vezérok megjelenésével. Semmi sem törheti meg vallásos, az ábrándozásig sarkalt vitézségüket, semmi sem állhat ellent földi életükről megfejtkezett elzántságuknak, semmi sem tartóztathatja előnyomulásukat ²⁾, a legvitőzebb ozmán csapatokat összevuzzák, legerősebb rendeiket áttörik, és egész a táborig hatnak.

Mahomed látván ezen kis csoport vakmerőségét, rész szerint hogy visszamenetelét elvágja, rész szerint hogy majd minden őrizet nélkül maradt táborát a szempillanati feldulástól fölmentse, a várat körülfigó sáncaiban minden erejét összevonja, és utána ered. A szemes Hunyadi mindjárt észre vevő, hogy a szultán bosszúhevében sáncaai és azokat védő erősségei czélszerű oltalmáról megfejtkezett, és ezen körülményt ügyesen használandó, a városban maradt kato-

¹⁾ Így adja elő a második ütközet kezdetét *Tagliocozzo is Waddingnál e. h.* -- Azt hogy Capistranói maga is ügyekozott a keresztieseket az ütközettől tartóztatni, mondják mind *Bonfin e. h. 383. l.*, mind *Aeneas Sylvius, Hist. Boj. LXV. fejt.*; az első szerint nem tudta azt eszközölni, a második szerint valósággal visszavitte őket; mire a törökök, kik csak lesbe kívánták csalni a keresztieseket, látván, hogy czéljokat nem érhetik el, megrettenve elszaladtak. *Turóczi e. h., Ranzan, Ind. XXVII. 192. l. és Arenpeck e. h.* azt állítják, hogy az üldözés következtében minden tartóztatás nélkül kezdődött el ezen második csata; *Chalkokondylas pedig e. h.* azt, hogy Hunyadi és Capistranói a törököket a városból történt kinyomattatásuk után mindjárt egyesült akarattal támadták meg a táborban az Asapidésekkel, kiket Stritter huzárokknak mond.

²⁾ *Tagliocozzo* szerint *Waddingnál e. h.* ezen győzödelem, csata és vérontás nélkül vívatott ki. Capistranói ugyanis hajadon fővel, az öregség, bőjt, fáradalom és munka által kifáradt, ellankadt

nasággal villám-sebességgel kitör, a hátrahagyott csekély számú őrsereget, még mielőtt az ellentállásra szükséges készületeket jó formán megtehetette volna, összevagdálja, és ezeket tüstént elfoglalja ¹⁾). Azalatt Mahomed azon kis számu keresztesekeket ²⁾ és huszárokat ³⁾), kik a táborig ha-

testét egy botra támasztva, lassu lépésekkel közelített a törökök felé, János zászlóját maga előtt viteté, és mintegy 1000 kereszttestől kísértetve a a Jézus nevét fenhangon kiáltva. Az ozmánok, bár mennyire készületek távolról az ellentállásra, közelebből tekintetét, hangját nem tudák kiállani, előtte akaratjuk ellen megfutamodának, sáncaikat, ágyúikat minden ellentállás nélkül átengedék. — A szent férfinak 186 csudái közt ez nem tartozik első helyre. *Vita, virtu grandezza e potenti dell' incitto e gloriosissimo padre Giovanni di Capistrano, cera e apostolica Nudrice dell' Europa, Defensore del santissimo Nume di Giesu, flagello dei Ebrei, destruttur dell' Eresie e condottore dell' armi cattolichi contra gli infideli, Barbiere János által, Róma, 1690.* — Fara Miklós *Waddingnál e. h.* különben Tagliocozónak mindenben há követője, itt abban különbözik, hogy ezt valóságos ütközetnek még pedig igen véresnek mondja. Azonban mind a kettő egyezőleg ezen nap dicsőségéből Hunyadi Jánosnak semmit sem tulajdonst. Ezt azonban maga *Pray, Annal. III. d. 180. l.*, ki egyébiránt Tagliocozzo előadását egészen magáévá teszi, sokalja és azt állítja, hogy ezek azért nem tesznek a fővexér tetteiről említést, mivel mindig Capistranói mellett lévén, nem tudták, mi történt más oldalról. Az isteni csudáról emlékezik *Bonfin is e. h.* azt mondván, miszerint sok holt ozmán találatott minden seb nélkül: de mind es, mind *Turóczi, Aeneas Sylvius, Arenpeck, Chalkokondylasz és Dukasz e. h.* Hunyadi ügykezezteinek és ügyességének tulajdonstják azt, mit az isteni segedelem mellett ettől megtagadni nem is lehet. Capistranói *de Roo* szerint *Hist. Austr. VI. könyv, 223. l.* beszéddel buzdította a harczolókat, mindig két tolmács, egy magyar és egy német lévén mellette. Egyébiránt bár Tagliocozzo és Fara Miklós előadására a történetírás nem sokat építhet, ugy mégis az az akkori gondolkozás módjának megítélésére érdekes, és ezen tekintetből láttuk szükségesnek azt itt bővebben előadni.

¹⁾ *Bonfin e. h.* — *Chalkokondylasz* szerint *VIII. könyv, Script. Byz. X. d. 174. l.* mindjárt ezelmek megvívásával kezdette Hunyadi és Capistranói az ütközetet.

²⁾ *Bonfin e. h.*

³⁾ Azapidea *Chalkokondylasz e. h.*

tottak, azt feldúlták, és a sátrakat széthányták volt ¹⁾, könnyű szerrel elkergette ²⁾, maga vezérelvén ellenök lovagjait, és egy magyar katonát saját kezével vagdalván össze ³⁾. Megtértével sánczait és erősségeit akará megint elfoglalni: de azokat már a magyarság kezében találá, kik innen saját ágyuiból szórtak halált sorai közé ⁴⁾. Ez által meglepetve, egész a táborig vala kénytelen visszavonulni. Most janicsárainak ad parancsolatot az előnyomulásra, a sánczok és erősségek visszavételére: de ezek a nagy zavarban ekkor már nagy részint el voltak széledve. Ezen körülmény méregre gerjeszti őt agájok Hasszán ellen ⁵⁾, ki annak következményeit elkerülendő, néhányad magával a táborba mindenfelől rontó keresztyének legsűrűbb tömegei közé veti magát, és itt találja halálát, melyet kétségbe esve látszott keresni. A táborban magában folyt már most jó darabig a csatázás; itt is a törökök minden oldalról kénytelenek végre a keresztyének vitézségének engedni, midőn 6,000 örül kiállított spahi visszajöttével az ellentállást megújítja, és a behatott keresztyéneket nem kis megerőltetés után a táborból kinyomja. Ezen utolsók az éj setétsége miatt az ütközetet tovább folytatni tanácsosnak nem tarták, és minden további üldöztetés nélkül a töröktől elfoglalt sánczokba és ágyukhoz vonták magokat vissza, itt a hajnalt megvárándók ⁶⁾. Azonban Hunyadi, ki még nem tudá, sőt nem is gyanítá az ozmán tábor zavarodásának egész mértékét, e helyet seregének éjjeli tanyára elég bátorságosnak nem találá; azért az itt lévő árkokat hirtelen behuzatá, az erősségeket szétvetteté, az ágyuk közül azokat, melyeket ma-

¹⁾ *Chalkokondylasz e. h.* — *Bonfin* szerint *e. h.* fel is gyújtották a tábort; de ez ellentézik a többi írók előadásával.

²⁾ *Bonfin és Chalkokondylasz e. h.*

³⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

⁴⁾ *Bonfin és Chalkokondylasz e. h.*

⁵⁾ *Pethő 76. l.* Kurhatmak nevezi, *Chalkokondylasz VIII. k. 175. l.* *Xaóavnc*-nek, *Fessler e. h.* Chasanbegnek. Az utolsó ezen aga elesését előbb, már a várban reggel folyt csatában, teszi.

⁶⁾ *Chalkokondylasz e. h.*

gával nem vihetett, beszegeszteté és éjtszakára a várba vonúla ¹⁾.

Mind ezen elővigyázati készülétek egyébiránt feleslegesek voltak; mert az éj bekövetkeztével az ellenséges táborban a rendetlen futásnak indult, és egymást mindinkább és inkább zavaró csapatokat páni félelem fogá el. Növelte ezt több nevezetes férfi elesése, — Hasszánon kívül még Turakhán beglerbéget tudjuk névszerint fölhozni ²⁾, — főként pedig a szultán megsebesítése bal oldalában ³⁾ egy kopja által ⁴⁾, kit ennek következtében félholtan hoztak a táborba ⁵⁾. Az egész török sereg még azon éjjel a legrendetlenebb futásnak eredt ⁶⁾, megsebesített és még mind magánkívül levő szultánját magával vivén, és a táborot, melyet

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ *Frantzess IV. könyv, 14. fejt. 386. l.*

³⁾ Melleben *Turóczi IV. rész, LV. fejt. 269. l., Arenpeck Pes Jeromosnál II. d. 1266. l., Aeneas Syloius, Hist. Frid. III. Kollárnól Anal. Vind. II. d. 462. l., Pethő 76. l., és Pessina, Mars Morav. 676. l.; a csecse alatt Bonfin e. h., Aeneas Syloius, Hist. Boh. LXV. fejt. és Europa VIII. fejt. 403. l.; bal oldalában Fara Miklós e. h.; czombjában Chulkokondylasz VIII. könyv, 174. l. és Dukasz, Script. Byz. XII. d. 152. l.; szemében Curaeus 276. l., Gualler II. d. 948. l., Ortelius redivivus 48. l.; bal karja alatt Boregh, Böhm. Chron. II. d. 524. l.; csipőjében Engel, Gesch. von Serv. 409. l.; jobb szemén és bal csipőjén Péczeli II. d. 262. l. — Egyébiránt Timon, ki mint fentebb látók, az ütközetet augstus 6-kára teszi, a szultán megsebesítését még is jul. 22-kén történtnek mondja.*

⁴⁾ A brassai egyház felirata *Schwandtnernél I. d. 886. l., Turóczi és Arenpeck e. h.*, mely meg volt mérgeztve *Heltai I. dar. 445. l.*; — nyíl- *Pethő e. h.*, puska-lövés által *Fara Miklós* szerint a pápához irt levelében *Waddingnál e. h.*

⁵⁾ *Bonfin* szerint *e. h.* az európai sereg táborába, mert az ássaiák már le volt égetve; *Turóczi* szerint *e. h.* tulajdon sátrába.

⁶⁾ A török sereg ezen megfutamodásában a keresztyn írók mind megegyeznek; a már említettekén kívül *Dlugoss XIII. könyv, 168. l., Platina, Vita Callisti III.* és mások. A török írók azonban, hogy ezt említeni kénytelenek ne legyenek, csak közönségesen mondják, miszerint Mahomed Belgrádot nem tudta megvívni, *Hammer, Gesch. d. Osm. II. d. 545. l.* Hasonl. *Leunclav. Script. Byz.*

magával nem vihete, felgyujtván ¹⁾. Mahomed csak Sarona városánál jött magához; itt tudta meg táborá oda vesztét, serege legszebb részének összevagdaltatását, legjobb hadvezérei elesését, és minden hadi eszközeinek az épen annyira gyűlölt mint megvetett ellenség kezébe jutását. Ez a szerencsének elkényeztetett és illy viszontagságokhoz nem szokott fiát annyira elkésérté, hogy méreggel akart megunt életének véget vetni ²⁾. A török sereg annyira el volt rémülve, hogy még Zsófiánál sem leheto megállítani, bár a futók halállal fenyegettek ³⁾, és maga a szultán mérgeben többeket saját kezével összevagdalt ⁴⁾; sőt nem soká még magát Mahometet is elfogta a félelem és rettegés, úgy hogy végre első lett a futók közt. Későbbben is mindig kedvetlen benyomást tett rá Nándorfejérvár említése ⁵⁾.

Ez lett vége a megszállás 46-dik napján ⁶⁾ ezen örökre

X. dar. 257. l., sőt Hozarfena még azt is állítja, hogy egyedül a tél kora beállása vetett véget a megszállásnak, *Hammer e. h.*; hollott az a legmelegebb nyári napokon bontatott fel a többi irók szerint.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. e. h.*

²⁾ *Bonfin, Turócsi és Arenpeck e. h., Nauclerus, Gen. XLIX. 959. l.*

³⁾ *Hammer e. h.*

⁴⁾ *Tagliacozzo Waddingnál e. h.*

⁵⁾ *Hammer e. h.* Midőn szó volt róla, szakállát kezével ronsolva sohajtozott, és ezen napot átkozta, *Cuspinianus 675. l.* Előtte említeni sem volt szabad, *Székely, Krón. 214. l.* — Ezen megszállásról bőven emlékezik Boheim is egy költeményében, melly tulajdonkép a kereszties hadnak László király társaságában Nándorfejérvár alá vonulása és Cillei megöletése megénekelésének van szentelve, s a mellyet *Karajan, Quellen und Forsch. 51. és köv. l.* kiadott; azonban milly pontosan és részrehajlallansággal, kitészik abból, hogy Hunyadit egész előadásában egy szóval sem említi, bár sok kevésbé érdekes részletekbe is ereszkedik, és többek közt a török nyilak sűrűségét, melly még a nap fényét is homályba borította, leírván, azt is elmeséli *351. sorban*, hogy egy veréb találtatott, mellynek testén három illy nyíl ment keresztül.

⁶⁾ *Henel, Annal. Siles. Sommersbergnél II. d. 334. l. Bonfin e. h., Lonicerus, Annal. Turc. 41. l.*

nevezetes, a magyar fegyverekre annyi dicsőséget árasztó, viadalnak, mely 24 órát tartott szinte minden szünet nélkül ¹⁾, és a melyben Hunyadi vezéri ügyessége s vitézsége által egyaránt kitüntette magát ²⁾, és Capistranói is nagy érdemeket szerzett ³⁾. Nem volt a seregnek olly része, mely rendeltetésének meg nem felelt s a hős nevezetre érdemet nem szerzett volna; a köz hír különösen kiemelt egy 600 bécsi tanulóból álló kereszties csapatot ⁴⁾. Negyven ezer ozmán maradt a csatatéren ⁵⁾, sok veretett

¹⁾ Csőtörtőkön estvétől pénteken éjjelig, Hunyadi levelében Dénes főbornokhoz *Dobnernél Dipl. Hung. Boh. II. d. 418. l.*, 24 óráig *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 352. l.* és *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXV. fejt.*, 8 órától reggel 9-ig este, *Chron. d. Gr. v. Cilli Hahnnál II. d. 718. l.*

²⁾ *Liodr. Cribelii Exped. Pii II. Muratorinál Script. Rer. Ital. XXIII. d. 59. l.* — Maga Hunyadi 12 törököt vagdalt össze saját kezével, *Sacy, Hist. de Hongrie II. d. 216. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius Frehernél II. d. 52. l.* ezen kettőn kívül részt tulajdonít az ütközet szerencsés kimenetelében János főbornok követnek is, a czélzserű előkészületek miatt. — *Monstretus Vol. III. és utána Mager Lib. XVI.* Hunyadin kívül egy más keresztény vezérről, *Albus Vilmosról* is mesél, *Spondanus II. d. 316. l.*

⁴⁾ *Liodr. Cribelii e. h.*

⁵⁾ Az elestek számát az írók igen különbözőképp adják elő; már ekkor a *Chron. Augustinianum* *Mantius* szerint *Hoffmannál I. d. I. köt. 366. l.* csak 2000-re, többen, mint *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. e. h.* és *Hist. Fridr. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 462. l.* mondják, csak 4000-re, *Platina, Vita Callixti* és utána *Schedelius Mantius* szerint *Hoffmannál e. h.* 5000-re, *Unrest, Chron. Austr. Hahnnál I. d. 544. l.* 13,000-re, *Aeneas Sylvius* és *Bonfin* szerint némellyek 20,000-re, *Capistranói Waddingnál e. h. 372. l.*, *Fara Miklós* csakugyan *Waddingnál e. h. 367. l.*, *György despota Pragnál Annal. III. d. 181. l.*, a pápa levele *Raynaldnál Annal. Eccl. XVIII. d. 472. l.*, *Dlugoss XIII. könyv, 189. l.* és *Cuspinianus 675. l.* 24,000-re, *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. és Bonfin e. h.* mások szerint, valamint *Kalliszt* pápa levele 1457-ről *Raynaldnál e. h. 504. l.*, *Drechsler, Chron. Turc. ad h. ann., Tritheim, Chron. Hirsang. II. d. 430. l.*, *Chron. Fuchs. I. d. 36. l.*, *Pessina, Mars Morav. 677. l.*, *Fugger, Spiegel d. Ehren 626. l.* és *Naddnyi, Florus Hung. 172. l.* 40,000-re, *Chron. d. Gr. v. Cilli Hahnnál II. d. 718. l.*, *Petrus Opmerus* in *Chron. Orbis,*

agyon a fellázadt ráczok által ¹⁾, kik a Novoberdo és gazdag bányái kormányára kinevezett basát és az ott levő őrsereget is összevagdalták ²⁾; fogságba azonban csak 4,000 esett ³⁾. Ehhez képest igen csekély volt a keresztyének vesztesége ⁴⁾. Háromszáz ágyu ⁵⁾, a megmaradt ha-

Genebrand in Chron. Belgico *Praynál Annal. III. dar. 183. t* 60,000-re, *Bonfin* megint mások szerint és *Eschenloer I. d. 31. l.* 80,000-re, *Chron. terrae Misn. Menchenmól II. d. 360. l.* és *Langius, Chron. Citiense Pistorinál Script. Rerum Germ. I. d. 1245. l.* 100,000-re teszik.

¹⁾ György rácz despota tudósítása szerint *Praynál e. h. 181. l.* mintegy 24,000 moslim veszett el a visszavonulásban. Ugyanannyit mond Kalliszt pápa is egy levelében *Raynaldnál XVIII. d. 472. l.*, egy másik levele szerint *ugyanott* az egész ozmán seregnek mintegy fele lett semmivé részint az ütközetben, részint a visszavonulásban.

²⁾ *Fessler IV. d. 841. l.*

³⁾ Kalliszt pápa most említett első levele *Raynaldnál e. h.*

⁴⁾ Tagliocozzo *Waddingnál e. h.*, ki szerint minden csuda által történt, azt mondja, hogy igen csekély volt a keresztyének vesztesége; Hunyadi ellenben az esztergomi érsekhez írt levelében *Dobnernél e. h.* azt állítja, hogy a keresztyének részéről is sok esett el és sebesített meg. Azonban egyik sem határozza meg számukat. *A Cillei grófok évkönyve Hahnál e. h.* azt 3043-ra teszi. Megjegyzésre méltó, hogy *Unrest* csakugyan *Hahnál e. h.* épen ennyiben határozza meg az egész keresztyénség seregszámát. — *Eschenloer I. d. 31. l.* 15,000 elesett keresztyénről szól.

⁵⁾ Az ágyuk számát *Baksai, Chron. Reg. Hung. 687. l.* és *Révai, de Mon. Cent. V. Schwandtnernél II. d. 670. l.* csak 100-ra, *Platina e. h.* 160-ra, *Capistranó* a pápához írt tudósításában *Waddingnál e. h.* újabb megazámolás után 300-ra teszi. Ezen utolsót fogadja el mind *Fessler* mind *Hammer e. h.* — Hunyadinak egy püspökhöz ezen ütközetéről írt levelének háttára illy jegyzés tétetett: nuncius refert, quod 12 bombardae viginti palmarum ab hostibus receptae sunt, 8 vero quae sursum lapides jactant, 150 instrumenta ad lapides jaciendos, Viceimperator turcarum occisus est. *Dipl. Boh. Hung. Dobnernél II. dar. 418. l., d' Achéry III. dar. 801. l.* Maga Hunyadi Dénes érsekhez írt levelében csak azt mondja, hogy az ellenségnek minden ágyui elfoglaltattak, *Dobner* és *d' Achéry e. h.* — Annyi ágyu, mozsár és más erőmű jutott a keresztyének kezébe, das man glauben mag das kein kunigreich in

jók¹⁾, számtalan puskák²⁾ jutottak a győzödelmesek kezeibe. A zsákmány nem nagy volt; mivel minden gazdagságok a táborral együtt oda égtek³⁾. Hunyadi ítélete szerint az öz-mánok még eddig illy veszélyt nem szenvedtek, gyalogságuk egészen semmivé téve, seregök jobb része tökéletesen megrontva volt. Most lett volna ideje őket egész hatalommal megtámadni⁴⁾; most 10,000 emberrel többet lehetett volna tenni, mint máskor 30,000-rel, úgy vélekedék a nagy vezér⁵⁾. Az ütközet kimeneteléről tudósította a királyt⁶⁾, valamint az olasz fejedelmeket⁷⁾ Hunyadi, a pápát

der Christenhait ist, das solchen Zeug hat; az egyik XXVIII. arasz volt hosszában és öt arasz szélessége szájánál, azt mondja egy nevezetelen író, ki később a kereszties sereggel László kíséretében lement Nándorfejevárr alá, és ezen utjáról némelly jegyzeteket tett, *Quellen u. Forsch. 252. l.* Ezek közül egyet később 1491-ben Miksa császár rokonának Tiroli Zsigmond főherczegnek ígért, ain selzsame grosse Türckische Puchsen, damit der alt Turgkisch keyser vor kriechischen Weyseburg und darnach kunig Mathias ze Ungern vil gutter Tatten getan haben, azt mondja maga ez iránt írt levelében *Hormayr, Taschenbuch 1841. 149. l.*

¹⁾ Hunyadinak Dénes érsekhez írt és most említett levele *Dobnernél e. h.*, Capistranói levele szerint *Waddingnál XII. d. 373. l.* 23 hajó foglaltatott el.

²⁾ Capistranóinak a pápához írt levele *Waddingnál e. h. Has. Pray e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. e. h.*

⁴⁾ Hunyadinak Dénes érsekhez írt és fentebb említett levelében, Datum Nandor Albae feria VI. ante festum S. Jacobi apostoli (jul. 23-kán) *Dobnernél e. h.*

⁵⁾ *Engel, Gesch. d. Ungr. Reichs III. d. 196. l.* mind Hunyadi mind Capistranói csak 10,000 embert kért a keresztényenségtől. *Pubitschka VIII. d. 536. l.*

⁶⁾ Datum in Nandor Alba Sabatho proximo ante festum b. Jacobi Apostoli (jul. 24-kén) anno 1456. Ex Cod. Mellic. No. 78. *Pray, Annal. III. d. 180. l.* Tartalmára nézve ez egészen megegyez az esztergomi érsekhez írt levelével; csak hogy itt egyenesen mondja, miként a királynak minden parancsolatai mellett a nagyok közül csak Kőrógyi János jelent meg.

⁷⁾ Hunyadinak ezen rövid levele, Datum feria sexta ante festum S. Jacobi, megvan olasz fordításban *Cron. di Bologna Muratori-*

Capistranói ¹⁾); de egyik sem tett említést a másikról tudósításában, hiúságból-e, vagy azért, mivel mindegyik az ütközet megnyerését főként a mindenhatónak tulajdonítván, ezt szükségesnek nem látta: nem bizonyos ²⁾). A király tudósította a dolgról a cseheket és morvákat olly meghagyással, hogy isten-téged-dicsérünket tartsanak ³⁾). Hunyadi tudósítását közölte a boroszlóiakkal is ⁴⁾). Hasonlót tett a pápa a keresztyén fejedelmekkel, köz hálaadásokat rendel-

nál e. h. 721. l. illy aláírással : Joannes Umach Conte Biatriciensi. E szerint a törökök kétszer hatottak a várba. Bolognában ezen győzödelem hírére aug. 9-kén minden harangok meghusattak, a város kivilágított, és három napig tartott a processio. *Ugyanott.*

¹⁾ Első levele csak igen rövid, és az ütközet napján iratott in festo S. Mariae Magdalenae, die gloriosissimae victoriae *Waddingnál XII. d. 371. l.* mint már fentebb is látók, a másik bővebb és valamivel későbbben august. 17-kén kelt, *Waddingnál e. h. 372. l.* és innen *Raynaldnál XVIII. d. 469. és 470. l.*

²⁾ Az első állítja *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. e. h.*, azt különösen hibáztatván Capistrandiban, mint szerzetesben, kinek minden hiúságtól mentnek kell vala lenni; az utolsó vélemény szerzője *Fessler IV. d. 842. l.* hevesen támadván meg *Aeneas Sylviust* azért; azonban ennek mentségére s *Fessler* megczáfolására látszik szolgálni, hogy magáról említést tenni egyik sem felejtett el a két nagy férfi közöl, mind a mellett, hogy az isten kegyelmét magasztalni el nem mulatta. *Aeneas Sylvius* szavai ezek : spreverat Capistranus seculi pompas, fugerat delicias, calcaverat avaritiam, libidinem subegerat, contemnere gloriam non potuit; — nemo est tam sanctus, qui dulcedine gloriae non capiatur, *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXV. fejt.*; szinte ezt mondja *Europájában Opera 403. l.* és *Frehernél II. d. 52. l.* Még keményebben támadja meg Capistranóit ezen elmalasztásáért *Fulgusius* in *Collect. dict. fact. memor. VIII. könyv, 15. fejt. Capistranus triumphans 640. l.* — Egyébiránt sokan a *Kalliszt* által rendelt 12 órai fohászokodásoknak és minden hónapi processióknak tulajdoníták a győzödelmet, *Ciaconius in Callixto, Spondanus ad. h. a. No. 1., Linck, Annal. Claracall. II. d. 195. l.*

³⁾ *Pubitschka VIII. d. 536. l. Pessindra* utalva; ez a levelet *Mars Morav. 677. l.* közli, de ez csak a morvákhöz szól.

⁴⁾ A levél megvan a boroszlói városi levéltárban, *Dok. Gesch. t. Bresslau II. d. 503.*; német fordításban közli azt *Eschenloer*

vén és egyszersmind őket segedelem-küldésre is felszólítottán¹⁾; sőt az úr-szinének átváltozása ünnepét, melyet eddig csak a keleti-egyház tartott meg²⁾, az egész keresztyénségben augusztus 6-kán megülni rendelte³⁾, és azt is meghagyta, hogy a keresztyén hívek Budán és egyebütt is minden nap egy óraker délután harangszóval emlékeztessenek a Jézusnak ezen alkalommal elesett katonáért imádságra⁴⁾, a mi Budának bevételéig meg is tartatott⁵⁾. E felett a pápa Hunyadi illendő czímezzel és koronával (diademate) is szándékozott megtisztelni, ha a halál nem akadályoztatja ebben⁶⁾. Segedelem azonban sehonnán sem jött; kárhazatos tespedés fogta el a keresztyén fejedelmek nagy részét⁷⁾, és a fényes győzödelmet nem lehetett kellőleg használni. A haza ideiglenes felszabadítása és a magyar fegyverek egy új dicső tettének a maradékra szállítása, melynek fénysugarai a honfűrészt mindig lelkesítendik, lett az annyira megfeszített bajnok erőnek egyetlen eredménye.

I. d. 32. és 33. I. Hunyadi levele kelt am Vorabend vor Jacobstag, a királyé Bécsben aug. 5-kén.

¹⁾ *Raynald XVIII. d. 470. l.* A francia királyhoz írt illy értelmű levele megvan *Waddingnál Annal. Min. XII. d. 380. l.*, a Fridrik császárhoz szóló *Müllernél Reichstags-Theat. I. B. III. Vorst. 566. l.*

²⁾ *Pessina c. h. 676. l.*

³⁾ Az ezen napon mondandó imákat a pápa maga készítette, az énekeket pedig Aeneas Sylvius szerzette, *Baronius, Annot. ad martyr. Romanam, Spondanus ezen échoz, Platina, Vita Callixti III. Palma, Notit. Rer. Hung. II. d. 314. l.* Hasonl. *Cuspinianus 675. l., de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 224. l. Henel, Excerpta Chron. Münsterb. Sommersbergnél I. d. 183. l. Ugyanő, Annal. Siles. ugyanott II. d. 334. l., Wadding XII. d. 378. l.* A pápának erről szóló levelét octava idus augusti köll *Gudenus, Cod. Dipl. II. d. 678. l.*

⁴⁾ *Cuspinianus, de Caesaribus 675. l.*

⁵⁾ *Schier, Buda Sacra 98. l.*

⁶⁾ Kallizsinak az avignoni bíbornokhoz írt levele *Raynald c. h. 475. l.*

⁷⁾ A francia király a kereszt és bűnbocsánat hirdetését tilalmaván tartományaiiban, a pápa őt e miatt megfeddi, a keresztyénség

A magyar sereg a keresztésekkel együtt is igen gyenge volt a futásban is hatalmas ellenség üldözésére. Ehhez járult egy veszélyes dőghalál, mely a sok el nem temetett vagy csak rosszul elásott holttestek peshedt kigőzőlgésének tulajdoníttatott ¹⁾, és a melyet a haza nem kis szerencsétlenségére végre maga Hunyadi is elkapott ²⁾. Teste az ütközet nagy fáradaimai által ugy is meg lévén roncsolva ³⁾, a nyavalya csakhamar olly mértékben növekedék, hogy meggyógyulásához minden remény elveszett, minden orvosi segedelem sikertelen lett ⁴⁾. Halálát maga is előre érzé,

közügyében nagyobb buzgóságra inti, Datum Romae VII. Kal. nov. 1456. *Raynald e. h. 453. l.* Igy Alfonz siciliali királyt is, ki eleintén nagy tüzzel fogta fel a törökök elleni ügyet, kénytelen volt a szent-anya újabban meginteni ígéretei teljesítésére 1456. nap nélkül, *Raynald e. h. 455. l.* Nil enim reliqui Christianorum principes, — így panaszkodik *Aeneas Sylvius* János szent-angyal bñbornokához kevéssel ezután írt levelében, *Epist. CCXXXIX. Opera 780. l.* — cogitare videntur, nemo opponit pro nostra salute manum. Pontifex maximus clamat et non auditur; minatur et non timetur. Et quod sua beatitudo potest, non sufficit tantae bellorum molis.

¹⁾ *Chron. Monast. Mellic. Pex Jeromosnál I. d. 258. l., Chalkokondylasz VIII. könyve, Script. Byz. X. d. 175. l.*

²⁾ Hagymának vagy inlásnak tulajdonítják halálát *Bonfin III. tis. VIII. könyve, 355. l.* és *de Roo, Hist. Austr. VI. könyve, 214. l.*, torokgyáknak *Schneller, Ungarns Schicksale 215. l.*, a nyakán támadott tályognak egy sírírata, melyet közöl *Kocachich, Script. Min. II. d. 5. l.*, dőghalálnak *Engel e. h., Pray, Annal. III. d. 185. l., Dlugoss XIII. könyve, 198. l., Haselbach Pex Jeromosnál II. d. 880. l., Pessina, Mars Morav. 676. l.*, az 1476-ban készült sírírata *Kocachichnál Script. Min. II. d. 18. l.* és *Pubitschka VIII. dar. 537. l.* Csak *Chalkokondylasz e. h.* és *Nadányi, Florus 172. l.* mondják, hogy az ütközetben nyert seb következtében holt meg; de az első maga is elismeri *e. h. 176. l.*, hogy sokak szerint pestis vetett véget életének. A közhír méregnek is tulajdonította halálát, melyet Cillei adatott volna neki, *Cribelli e. h. 60. és 63. l.*

³⁾ *Bonfin e. h., Turócsi, Chron. IV. rész, LXVI. fejt. 274. l.*, és *Ranzan, Ind. XXVII. 199. l.*; a két utolsó ezen fáradaimat említi mint halála egyedüli okát.

⁴⁾ *Bonfin e. h.*

és magát ezen gyengült állapotában Zimonyba viteté át, hol a lég szabadabb folyása mellett orvosai tanácsából is fájdalomában enyhülést és csendesebb kimulást reménylett ¹⁾).

„Szent atyám! — így felele ő nyugodtan Capistranónak, ki őt a növekedő veszélyre és lelki üdvének megfontolására kívánta figyelmeztetni, — készen vagyok én a nagy örök útra. Egész életem csak készület volt azon jó barát elfogadására, ki engem mindenható fejedelmem trónjához vezérlend. Hűségesen szolgálám ezt az élet minden viszontagságai, minden zivatarai közt, be ügykeztem tölteni azon helyet, mellyet reám bízta; reményem: kegyesen fogadandja elfáradt és kiszolgált bajnokát, és nyugodalmat nyujtand neki az örök béke helyén, hova lelke sóvárogva kívánkozik.“ Azután fiai László és Mátyás felé fordult, folytatván: „Haldokló atyátok tettei és példája legyenek sziveitekben gyümölcsözők. Maradjatok meg és haladjatok előre szilárdul a becsület és érdem nem egészen tövistelen, de minden esetre legbiztosabb ösvényén, mellyen előttetek menni földi életem legfőbb feladata volt. Isten félelme és hazaszeretet az, mit maradandó örökségül szállítok rátok; a többi, mit tőlem nyerendetek, mind csak szerencse mulandó ajándéka“ ²⁾). Illetődve ajánlá ezután őket ágyát körülfogó számos barátinak; az idősbnek átadá e mellett a király további parancsáig nem csak a keze alattlévő sereget, hanem Nándor-Fejérvár és a végvárok eddig rá bízott kormányát is. A jelen volt nagyokat végre egyetértésre és a háborúnak a haza és vallás örökös ellenségéveli ernyedhetetlen és sikeres folytatására hathatósan inté; hosszasan tanácskozték velök ennek és a haza jövődjé javának mikénti eszközlése felett ³⁾), és barátaitól, hűségeseitől és gyerme-

¹⁾ *Ugyanő ugyanott, Sigler Bélnél 59. l. — A budai Chron. 355. l. és Hammer II. d. 25. l. halálát Belgrádba tesszik.*

²⁾ *Bonfin III. tiz. VIII. könyv. 354. l. — Decsi, Osmano-graphia III. d. 158. l. azt állítja, hogy Hunyadi halálakor felesége is jelen volt: de erről az egykorú írók hallgatnak, sőt a körülmények ellenkezőre mutatnak.*

³⁾ *Ranzan, Ind. XXVII., még pedig magyar nyelven.*

keitől illetődve bucsút vön ¹⁾). Így be voltak végezve minden földi bajai, életének még hátra levő kevés óráit egészen lelki üdvösségének szentelé. Az utolsó kenetet háznál semmikép sem akará felvenni, hű bajtársai által magát az egyházba viteté, itt Capistranóinak példás áhitatossággal meggyónt, azután pedig a vallás utolsó vigasztalásában részesült ²⁾). Augustus 11-kén ³⁾) érezvén vég órája kö-

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXVII. fejt., Ugyanó, Europa I. fejt., 399. l. és Frehernél II. d. 40. l., Bonfin és Ransan e. h.*

³⁾ *A Cillei grófok évtára Hahannál II. d. 719. l. julius 30-dikára, Dlugoss XIII. könyve, 198. l. aug. 7-dikére, a braszai egyház felirata Schwandtornél I. d. 886. l., Bonfin e. h. 355. l., Curaeus, Annal. Siles. 277. l., Pethő 76. l., Ziegler, Schauplatz der Zeit I. d. 1058. l., Gualter II. d. 948. l., Pessina e. h. Fugger, Spiegel d. Ehren 677. l. és Timon, Epitome 73. l. sept. 10-kére, Boregh, Böhm. Chron. II. d. 525. l. ugyanazon napra, de Gyula-Fejérvárra teszik a nagy hős halálát; de ezen utolsó, anynyi hiteles író által támogatott állítás egyenesen ellenkezik a dolgok további menetelével; mert *Bonfin e. h. 356. l.* nyilván mondja, hogy László király Bécsből egyenesen Hunyadi halálának hírére indult meg; már pedig, mint alább bővebben megmutatjuk, oklevelesen be van bizonyítva, hogy ő már sept. 3-dikán Pozsonyban, 14-dikén Visegrádon volt, *Kaprinai I. d. 123. l.* — Legjobban tudhatták halála idejét Capistranói és Fara Miklós, kik magok is jelen voltak, és tudósításaikat csakhamar a szomorú eset után tették meg; ezek pedig *Waddingnál XII. dar. 373. és 368. l.* egyezőleg augustus 11-kére teszik. — *Kaprinai I. d. 126. l.* ezen napra nézve a Tagliocozzo levelére is hivatkozik, de hibásan, mert ezt Wadding csak töredékesen szállította ránk, és ebben Hunyadi halála említve nincs; alkalmasint Fara Miklós tudósításával, mellyről ő nem szól, vegyítette össze ezt a tudós és különben igen pontos férfi. Azonban támogatja ezen állítást még azon hírsírat is, mellyet *Kooachich, Script. Min. II. d. 18. l.* közöl, és a melly a kormányzó halálát III. idus augusti vagy augustus 11-kére teszi, valamint az egykorú *Ebendorfer Per Jeromosnál II. d. 880. l.*, ki azt in crastino sancti Laurentii és így megint aug. 11-kén történnék mondja, és végre *Turóczi e. h.*, ki szerint az a vívás után 20-ad napra történt, melly, ha azt julius 22-kére vesszük fel, megint aug. 11-kére esik. Ezen véleményt fogadják el *Pray, Engel, Fessler, Hammer e. h.* és minden újabb írók.*

zelgetését, egy maga-építtette kápolnába ¹⁾ vitetvé magát, és itt rövid halálos viadal után áhitatos imádság és a papok éneklése közt átköltözött a jobb világra ²⁾ életének 68-dik évében ³⁾. Leverő volt ezen esemény az egész házára nézve, melly egyedül neki köszönhető eddigi megmaradását és benne helyezé minden reményét; mély szomorsággal fogadta az egész kereszténység a nagy hős halálának hírért ⁴⁾. A pápa megsiratta őt ⁵⁾, és fényes halotti szertartásokkal tartotta meg temetési fűnepét Rómában a Péter egyházában ⁶⁾. Sőt maga Mahomed is, György rácز fejedelem által tudósíttatva ezen esetről, nemes illetődéssel vette nagy ellensége halálát ⁷⁾. Teste mindjárt más nap át-

¹⁾ *Fessler c. h.* azt állítja, hogy itt és ekkor vette fel az utolsó kenetet is mindjárt halála előtt.

²⁾ A papok karjai közt, *Aeneas Sylvius Frohernél II. dar. 40. l.*

³⁾ Lásd *I. k. 59. l.*

⁴⁾ *Doleo obilsse illum Christiani exercitus ducem Vayvodam, si-ve ut ajunt Hunyadem, nam morte illius spes quoque nostra inter-isse videtur; így ír Aeneas Sylvius, Epist. CCXXXIX. Opera 780. l.* Még maga *Dlugoss* is, a magyaroknak és különösen a Hunyadi-háznak legigazságtalanabb ocsárlója, kénytelen *XIII. könyv, 190. l.* elismerni, hogy a kereszténység vesztesége ezen férfi halála által igen nagy volt. *Vir in armis, ezek szavai, et administratione bellorum, eorum praecipue, quae contra turcos pro Catholicis gererat, celebris et magni pretii. Cujus mors non solum Regno Hungariae sed et universo Catholico orbi damnosa fuit; cum nemo inter Principes et Barones Hungariae exstaret, qui animosius bellum contra turcos gereret.*

⁵⁾ *Spondanus c. h. II. d. 317. l.*

⁶⁾ *Bonfin III. tis. VIII. könyv, 355. l., Ranzan, Ind. XXVIII.*, ki ezen, mint maga mondja, személyesen jelen volt. — *Pray szerint Annal. Reg. III. d. 185. l.* Christianae fidei defensor ezímmel díszesítette.

⁷⁾ *Turóczi c. h., Cuspinianus, de Caesaribus 676. l.* — *Bonfin* szerint *c. h.* Mahomed csak azért siratta meg a nagy férfit, mivel rajta nádor-fejérvári megverettetését megbosszulni nem volt többé módja.

vitetett, tulajdon kívánságához képest ¹⁾, Gyula-Fejérvárra Csáki Ferencz által, több baráti és cselédi kíséretében ²⁾.

¹⁾ — — et nos ipsi etiam in eadem (Ecclesia quippe Albensi) inspirante Deo eligimus sepulturam, így szól maga egy 1442-ben kelt levelében, *Szereday, Notit. Capit. Alb. Trans. 88. l.*

²⁾ Az említett sírirat *Kovachichnál e. h.* — *Krechwitz* szerint *Beschr. d. Königr. Hungarn, 160. l.* itteni egy rőf magasságu sírkövén, mellyen felül a hős képe, oldalain pedig dicső tettei és győzdelmei a törökök ellen voltak vésvé, a következő szavakat leheté olvasni: Joanni Corvino de Hunyad Reg. Hung. Gubernat. Pat. Mathiae Regis Hung. etc.; Bod Péter szerint *Hungarus Tymbaules* itt Hunyadinak sírkövén azon emlékirat állott volna, mellyet mi *I. k. 58. l.* mint Janus Pannonius által készítettét közlénk: de már Szereday idejében mind ezen síriratnak mi nyoma sem találtatott *Szereday, Collect. Inscript. Eccl. Alba Jul. 48. l.* Volt ugyanott egy sírkő, mellyen egy balkezében hosszú kardot, a jobban királyi pálczát tartó bajnok fekéve ábrázoltatik, különböző harczai erőművekkel és harczoló csoportokkal környezve, melly a közvélemény szerint Hunyadi Jánosénak tartatott, de azon semmi irás vagy jel nem találtatott, sem külsőkép, sem belsőleg annak felbontása után, mi ezen közvéleményt igazolta volna; mint erről bizonyosságot tesz *Szereday e. h. 35. l.*, ki a felbontásnál felsőbbsege parancsából maga is jelen volt. Hunyadi ezen egyházat mindig különösen kedvelte, és azt számos ajándékokkal gazdagította; ezeknek jegyzékét közli *Szereday, Episc. Transylv. 161. l.* — *Hermann* is *Capistranus triumphans 590. l.* készített neki egy síriratot, melly így következik:

Maxima sub parvis quaeris monumenta viator!
 Haec parva Hunyadem contegit urna Ducem.
 Maximus Hungariae Rector sub utraque Minerva
 Non paucis major Regibus ille fuit!
 Pluribus aequalis, cunctis a nomine solo
 Sceptroque inferior, non gravitate minor.
 Hungariam Christo servavit vindice ferro,
 Sceptra Ladislao, limina tuta suis.
 Lunigerum decies collatis agmina signis
 Fudit et Hesperia cedere jussit humo.
 Venit bis septem vicibus, domuitque Tyrannos
 Ultima Belgradum meta laboris erat.
 Bellica centenis Tormenti Machina plaustris
 Excepta ad plausus additur hicce suos.

Igy halt meg időkorának bizonyosan legnagyobb vezére¹⁾,

Hunyadem sensit Mahumetes, quando necatis
 Caede quater decies millibus aeger abít.
 Fulmineam Hunyadis sensit quoque Mustapha dextram,
 Sensit Amurates, Dragula sensit atrox.
 Hujus ad aspectum tremuit Fridericus, et impar
 Viribus atque viris palluit ante Ducem.
 Mors fera tot fastis gravidum vix ferre valebat
 Hoc vitae ereptum collocat in Tumulo.
 Parte tamen meliore (sui) super Astra levatur,
 Corvius Aquilae ritibus alta tenet.

Kovachich, Script. Min. II. d. 1. 5. l. két más szinte egykoru emlékiratát is közli, az egyiket folyó, a másikat kötött beszédben; de ezek akár a bennök levő gondolatokat akár az előadást tekintve, figyelmet nem érdemelnek. A mennyiben az egyik, melly 1475-ben készült, történeti adataira nézve érdemes, azt a maga helyén használni el nem mulattuk. — A Cillei grófok évkönyve szerint No. I. és II. *Annal. Styriae III. d. 106. l.* Hunyadi tetemei Székes-Fejérvárt (Stuhlweissenburg) temették el sept. 10-kén.

¹⁾ Vir animosus, in armis magni pretii, *Dlugoss XIII. könyv. 190. l.*, Illustrissimae memoriae pugil invictus, sanctae fidei Catholicae formidabilis defensor, Capistrandói *Waddingnál XII. dar. 373. l.* Ante omnes priores suaeque aetatis magnos viros rerum militarium civiliumque artium peritia memorabilis, *Callimachus Schwandtnernél I. d. 447. l.* Quantis, credis, ille suis diebus fulserit victoriais? quantis contra infideles concertaverit bellis? dispositio enim et campestris contra Saracenos et Asiaticos quomodo firmanda erant, ipso melius nemo scivit. Terror erat infidelium. Egy nevezetlen kereszties katona *Pez Bernátnál, Theaur. Anecd. II. d. III. réss, 346. l.* — *Dukasz XXX. fej. 92. l.* őt merész lelkes férfinak mondja, s a háboruban Akhilleshez és Hektorhoz hasonlítja (*ἀνδρα Τολμηρόν καὶ ἐνκάρδιον καὶ πρὸς τὰ πολεμικὰ ἔτερον Ἀχιλλέα ἢ Ἐκτορα*); *Chalkokondylasz VIII. k. 175. és 176. l.* őt minden tekintetben derék, dicső s a kormányt legjobban és legbiztosabban vezető férfinak jellemzi, ki mindent gondosan mivelt és maga idejében fogott az ügyekhez, hol kívánthatott rögtön megjelenve. Így szólanak róla az egykorú írók. A későbbiek közt találkoztak némelly ócsárlói. *Eder*, ki egyébiránt a Hunyadiak irányában nem egészen részrehajlatlan, *Observ. in Felmer. 124. k.* azt mondja róla, hogy jó katona, vitéz bajnok, de gyenge, *Murádnál* sokkal gyengébb vezér volt. Valószínűleg *Gibbon* ítélete le-

a törökök egyedüli félelme ¹⁾, ki szinte olly nagy volt a polgári országiasban, mint a harcban. Az ellenség előtt vakmerőség nélkül bátor, előrelátó, rettenthetetlen, de kitűzött szándéka elérésében szinte nyakasságig állhatatos. úgy hogy vagy öszvezúzta ellenfelét, vagy általa egészen semmivé tétetett. Hazájának, vallásának tiszta férfias tettekben mutatkozó szeretete lelkesítette egész életét, ezeknek vagyonát feláldozni, ezekért meghalni mindig kész volt, sőt önérdemének szerény, de még is öszinte érzetében, azon elhatározó időpontokban, midőn halála csak személyes dicsőségét eszközölhette, élete pedig a hazát tarthatta meg, ezt azzal megvásárolni szent kötelességének ismeré. Hazája, személye elrejtett belső erejének kifejtésében legnagyobb, legbátrabb, annak czélszerű használásában legszorgalmasabb volt, midőn a szerencse, ügyekezetei daczára hátat fordítva, változékonyságát érezteté vele. A szeretett hon dicsőségét, boldogságát, vallása szent ügyét mindig szeme előtt tartva, az ozmánoknak kérlelhetetlen ellensége lett ²⁾, jól érezvén, hogy korában Magyarorszá-

begett előtte, ki ismeretes nagy munkájában *XII. d. 162. l.* azt mondja felőle, hogy inkább kezével, mint eszével harczolt. De valamint az akkori harczolás módja szerint tagadhatatlanul a személyes bátorság és az ebbeli példaadás volt a vezérnek szinte legfőbb érdeme, úgy másfelől ki Hunyadinak a csatarend felállítását, seregei czélszerű mozdulatait csak némi figyelemmel tekinti, meggyőződik arról, hogy ő mint vezér is tökéletesen megfelelt rendeltetésének. Tudományos hadi képességet hiába keresünk benne; de hogy is tehetnök est fel akárkiben is ezen korban, midőn a hadi-tudományok nem léteztek, midőn csak a tapasztalás és gyakorlat, a személyes tulajdon, a körülmények hirtelen felfogása a a keze alatt levő erők czélszerű használata tette a vezért. Helyesebben nevezi őt *Engel e. h. 197. l.* a maga kora Laudonának. — Egyébiránt a törökök őt Jankus Iainnak, azaz hamis, ross (wicked) Jánosnak nevesték, *Gibbon e. h.*; a nyugati nemzetek Blankus Jánosnak, *Ramsay, Ind. I. d. 15. l.* Hasonk. *I. d. 289. l.*

¹⁾ A törökök dörgő félelmének (fulminans terror turcarum) neveztetett, *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 488. l.*, *Pistori, Genealogia Reg. Hung. Schwoandtnernél I. d. 771. l.*

²⁾ Saját vallomása szerint *Schwoandtnernél II. dar. 22. l.* leg-

got, a keresztyénséget, innen fenyegeti a legnagyobb, legbizonyosabb veszély. Csak az ezek ellen folytonosan fennálló háború kétszeres szentsége vakíthatá meg annyira, hogy az akadályokat semmibe véve, vagy saját erejét, példája által az ábrándozásig lelkesült katonái vitétségét tulbecsülve, sőt kimeríthetetlen belső tehetségeiben elbizakodva, seregét nyilvános veszélynek tegye ki. Hazája méltóságát nem csak fegyverrel, hanem a polgári országlásban is ügyekezett fenntartani. Itt mély belátása, szigorú igazaságszeretete, tántoríthatatlan egyenessége, fáradhatatlan szorgalma ¹⁾, az alkalmas személyek szerencsés választása, mi a nagy férfiakat leginkább bélyegzi, tudta ifúsága elmulasztásait, nevelése hiányait pótolni. A nyers, szinte bárdolatlan, a tudományokban, sőt még a diák nyelvben is járatlan ²⁾, az udvarisághoz nem értő harczfia egész lételét férfias komolyság fogta el, uralkodott egész életén, és inkább ez mint nyájasság által vonzotta mind azokat, kik körülte voltak, kik őt ismerték és elfogulás nélkül tekinték, tiszteletre és szeretetre. Nagy és szép tulajdonai, szilárd és kevésbé hajlékony jelleme, mellynek sok tündöklő oldalait emberi szenvedélyek és gyengeségek csak kevésbé, bűnök épen nem árnyékozzák, katonai szerencséje, nagy tekintete, a legmagasabb polczokra hirtelen emelkedése, öszvekötvé bár nem egészen alacsony, de még is szinte ismeretlen származásával, sok irigyeket, ellenségeket élesztettek, különösen a főnemesség közt; kiknek mindazáltal

kedvesebb eleme volt a török elleni háború; ebben élt, ez volt éjlenappali aggdóása. Hasonl. *Horváth Mihály II. d. 183. l.*

¹⁾ In negotiis expediendis adeo festivus et ardens, item in audiendis in omni genere personarum hominibus patiens et indefessus, ut sedens, stans, incidens, equitansque rogatus iudiceret, *Bonfin III. tés. VII. könyv, 338. l.* — *Aeneas Sylvius Europa I. feje. Opera 390. l.*, és *Frehernél II. d. 40. l.* azt mondja ugyan: absente rege provinciam ut ajunt virga ferrea gubernavit, nec, dum rex adfuit, minor eo habitus fuit; azonban hogy szigorúsága, keménységbe ment volna át, arra nincs adat.

²⁾ *Galeottus, de dictis et factis Mathiae regis XIII. feje. Schwandtnernél II. d. 544. l.* A diák nyelvbenei járatlansága okle-

mérges nyilak szeplőtelen melléről visszapattanva, ártalom nélkül hullottak lábaihoz : de az ő dicsőségében a hazáét és a magáét szemlélő köznép, az alatta vitéskedett, vele annyiszor diadalmaskodott közrendű nemesség félisten gyanánt imádá őt, és a háládatos maradék, a körülmények összevetéséből meggyőződve, hogy ő és egyedül ő mentette fel a belülről és kívülről egyarántszorongatott hazát az ozmán rabigától, hogy a trónvágnak ellene lobbantott vádja legszigorúbb vizsgálat után a következés által csáfoltatik meg, — miután a királyságot Ulászló halála után valóban kezében tartotta, s később a kormányzóságról is le tudta mondani, bár a királyságtól sem tudta volna senki is megfosztani, — tiszta tömjénnel füstölgő oltárokat emelt szívében örök emlékül, azon hideg köemlékek helyett, melyeket a nemzet akkor és később emelni elmulasztott¹⁾. Egyébiránt testére nézve közép de szép és idomos természetű, széles vállú, kondor gesztenyeszin hajú, széles homlokú, nagy szemű, vidám, jelleme komolyságával ellentétben lévő és épen ez által mindenkire kellemesen ható tekintetű, piros képű volt²⁾.

Két fia maradt csak, László és Mátyás³⁾, feleségétől

velesen is el van ismerve *Oklevéltár CXVIII. sz.* ezen szavakban : Tamen ipse Dominus Gubernator illeteratus existens.

¹⁾ Hunyadi minden érdemei mellett még sincs, úgy mond a derék Péczeli, emlék, melly a megvédett hit és emberiség szabadítója emlékezetét, a honnak nagy fia iránti figyelmét, vagy a szent halmak nyugvó helyét mutatná. *Horváth Mihály II. d. 184. l.*

²⁾ *Turóczi, Chron. IV. rész, LVI. fejt. és Bonfin III. tiz. VIII. könyve, 355. l.*

³⁾ *Fugger, Spiegel der Ehren 628. l., Mellen, Series Reg. Hung. ex nummis aur. 69. l.* és utána ezen könyvnek tudós kiadója *Burghard, ugyanott, egy Nürnbergben 1683. nyomtatott német évkönyv, és ez után Kriebel, Tud. Gyűjt. 1818. I. füz. 59. l., valamint Benkő, Transylv. I. d. 182. l., Reutschel, Brandenburgischer Stammbaum 95. l., Leyritz, Hist. geneol. Palm. Wald. 347. l., Lilien, Divus Georgius Margr. Brandenb. 57. l. és Hübner, Geneol. Tabellen, még egy leányát is említik, Beatrixot, ki előbb Frangepán Bernáthoz, később (május 6-dikán 1506) György bran-*

Szilágyi Erzsébettől ¹⁾, szép tulajdonainak méltó örökösai.

denburg-anspachi fejedelemhez ment férjhez, és 1323. holt meg; de nyilván összevegytük ezt Corvin János ösvegyével, ki Frangepán Bernát leánya volt, mint ezt hosszasan és oklevelesen mutogatja Spiess, *Aufklär. in der Gesch. u. Dipl. 90. l.*

¹⁾ *Mellen és Burghard e. h. 6t* Geréb Erzsébetnek nevezi.

XXV.

1 4 5 6.

A roszak és bűnösök kérlelhetetlen ellenségének, a haza atyjának és megmentőjének, minden jókat lesújtó halálán egyedül Cillei és némely czimborái örültek ¹⁾. Ez által ennek véleménye szerint azon akadály elhárítva, lerontva volt azon korlát, melly határtalan nagyravágyásának, alacsony bosszú-kivánságának ellentállott. Magyarország kormányát úgy tekinté mint elvitázhatatlan sajátját, mellyel mind azokat kérlelhetetlen lesujthatja, kik eddigelő terveivel ellenkeztek, vagy ezt jövődőre tenni elég merészek volnának. Tüstént szerencsét kívánt a gyenge királynak, ki maga is rosszul tudá eltitkolni ²⁾ örömét, hogy most már maga veheti által a kormányt ³⁾; titkot nem csinált belőle, hogy élének fő törekvése a gyűlölt Hunyadi-ház vég megrottására van irányozva. „Én vagyok az, így dicsekedék az épen olly gögös, mint alacsony udvaronc, ki ezen kutyanemzetséget kifírtom ⁴⁾.” Születésére és rokonságára a kirá-

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXVIII. fejt. 72. l., ugyanő, Europa I. fejt. 390. l., Bonfin e. h. 356. l.*

²⁾ *Bonfin e. h.*

³⁾ *De Roo, Hist. Austr. VII. könyv, 224. l.*

⁴⁾ *Ego sum homo ille, qui hoc canile linguagium hac de terra extirpabo, Turóczi IV. rész, LVIII. fejt. 275. l. és de Roo e. h.*

Iyi házzal büszkén, mindig igen nehezen szívelte Hunyadit, hírét, nevét, a magyar dolgokba befolyását, különösen pedig kormányzóvá választatását az ő elmellőztével ¹⁾. Eddig a köz szeretetben álló férfival, kivált némelly ebbeli kísérletei meghiusulta után, egyenesen szembe szállni nem mert; most azonban halála után maradékaival annál könnyebben reménylette éreztethetni sokáig elfojtott alacsony bosszuját. Ezen érzéstől ösztönöztetve ²⁾, és magának Magyarország kormányára is kirekesztő befolyást szerzendő ³⁾, a királyt tüsténti megindulására unszolja Magyarország felé ⁴⁾, egy Németországban a törökök ellen összevgyült kereszties csapattal, mellyhez járultak némelly a király által német tartományaiból hirtelen magához vont zsoldosok is ⁵⁾. Ūrügyül szolgált a török háború, mellyet ő, mint a világ-

¹⁾ *Turócsi e. h.*

²⁾ *Bouffa III. tis. VIII. könyv, 355. l., és Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Annał. Vind. II. d. 463. l. csak boszszúvággyról szólnak.*

³⁾ *Turócsi e. h.* nagyravágyását is említi.

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. e. h.*

⁵⁾ László király Budáról Bécsbe esőkvén, minden alattvalóit meghívta a törökök ellen. A boroszlóiakhoz írt diák levelének német fordítása, mellyben tudtál adván, hogy az oszmánok nagy erővel Magyarországra törtek, Nándor-Fejérvárt megszállották, hogy Hunyadi mindent elkövet a város és ország védelmére, és ő maga személyesen is szándékozik lemenni, meghagyja nektek, hogy a szűz születése napjára egész erővel jelenjenek meg, minden lagnak 1 forintot, minden gyalognak 13 garast ígervén hetenkit, jul. 23-kéről 1486. megvan *Eschenloernél I. d. 27. l.* Az eredeti a város levéltárában létezik. Boroszló küldött is 800 embert, de ez a belgrádi tüközet után ért Bécsbe. *Dok. Gesch. v. Bresslau II. d. 502. l.* — Ugyanas nap írt Rosenberg Henrik schlesieni kapitány-nak is és meghagyja neki, hogy ezen tartományba menvén, ott a rendektől segedelem-küldést sürgessen, ígervén, hogy minden lovagnak Bécsbe érkezésétől fogva hetenkit 1 forint zsoldot ad, *Lichnowsky, die Habsburge VI. d. CXCIV. l.* Ezen parancsát megújítja julius 28-dikán, a várososhoz szólót aug. 25-kén; mind a három levél Bécsben kelt és megvan a wittingauai levéltárban, *Lichnowsky e. h. CXCIV. és CXCV. l.*

gal elhithetelni reménylé, gyáva vezérlése alatt egész erővel folytatni szándékozik, az oszmánokat saját tartományaikban felkeresvén; de tulajdonkép erőhatalommal kívánta a Hunyadi-pártot megsemmisíteni, s a kezei közt lévő várak kiadására szorítani, ha ezt jó szerével tenni nem akarná. Értésére esett ugyan is, hogy Hunyadi László Nándor-Féjérvár megerősítéséhez kezdett a király tudta, engedelme nélkül, és annak további oltalmára új katonaságot gyűjt, melly körülmények egyszersmind alkalmat nyujtának a király bizodalmatlanságának élesztésére ¹⁾.

Augustus végén űlt a király hajóra Bécsben némelly zsoldos csapatokkal, míg a fősereg szárazon ment le Budára ²⁾. Ottó, bajor fejedelem, Rosenberg Henrik, a Stern-

²⁾ *Gebhardi, Gesch. v. Ung. II. d. 100. l. Has. Pray, Annal. III. d. 187. l. és Fessler IV. d. 846. l.*

¹⁾ *Pray, Annal. c. h. aug. 26-kára, Palma, Notit. Rer. Hung. II. d. 321. l. aug. 21-kére teszi megindulását, Arenpeck pedig Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 1266. l. csak azt mondja, hogy ez ősszel történt és maga is látta azt. Hasonl. Turócsi IV. rész, LVIII. fejt. 276. l. — Julius 9-kén (Sarlós Boldogasszony ünnepe után nyolczad napra) 1456. Bécsből ad Mikolai Györgynek és Lászlónak czímeres levelet, Szirmay, Szathmár vármegye II. d. 291. l. — Augustus 4-dikén (Geben zu Wien am Sandt Dominichentag) 1456. meghagyja a budaesini, görliczi és sittani nagy kereskedőknek, hogy sz. János napján csak a boroszlói vásáron és egyébütt sehol se jelenjenek meg; ugyanaz nap hasonló parancsot küld Schweidnitz és Jauer várossihoz, Lünig, Reichs-Archiv. Pars Spec. Cont. IV. Forts. 267. l. Mind a két levelet említi Lichnovsky is c. h. VI. d. CXCIV. és CXC. l., de hibásan teszi augustus 5-kére. — Augustus 10-kén meghagyja még Bécsből minden városoknak és mezővárosoknak az ország útján Budáig le, miként a fogadókat, istállókat jó rendben tartásák, eleségtről gondoskodjanak, mivel ő közelebbtről seregével együtt megy le, Lichnovsky c. h. VI. d. CXC. l. — Még aug. 20-kán (in festo Stephani Regis) Bécsből rendelt a pálosok sz. Lőrincz monostorának 100 forintot adatni, Egerer c. h. 221. l. és augustus 21-dikén. (Sabbatho ante festum Bartholomei Apostoli) Bécsből erőstette meg a passai püspökség és káptalan szabadalmait, Hansis, Germania Sacra I. d. 544. l., sőt aug. 25-kén is még Bécsből sürgette Bo-*

bergeek, Lichtensteinok és mások fényesíték kíséretét¹⁾. Sept. hónap első napjait Pozsonyban töltötte²⁾. Itt érte őt el Cillei Ulrik, ki Treszkwitzbe, egy kis morva falucskába, rándult volt, hogy sept. 3-kán Podiebrád cseh kormányzóval előbbi barátságos védszövetségét megerősítse, és ez által is állását a Hunyadi-párt ellenében szilárdítsa³⁾. Innen társaságában folytatta a király útját, és már september 14-kén Visegrádon volt, hol egy különös levelében Palóczy László országbírónak, kit a főpapok és zászlós-urak az ő meg-egyeztetésével a felső vidékekbe küldötték volt a csehek lecsöndesítésére, ezen foglalatosságában nyújtott segedelemért Bártfa városának köszönetét jelenté ki, bár az egyes-ség már szerencsésen meg volt kötve, mint más ada-tokból tudjuk, tetemes öszveg fizettetvén Thalafuznak, és ennek bátorságára a jászói erősség adatván által Kassa vá-rosának, mint mind a két fél által erre megbizottnak⁴⁾, s a várost, mint azonkívül is erősített helyet felszólítja, hogy

rosszó városa segédseregét, mint kevéssel ezelőtt *Lichnowskyból e. h. CXCV. l. látók.*

1) *Pray, Annal. e. h.*, ki itt adatait úgy látszik egy kéziratból merítette a bécsi csász. könyvtárban, bár nem mindenütt hivatkozik ar-ra. — *Haselbach, Pex Jeromosnál II. d. 881. l.* a bajor fejedel-met és a Lichtensteinokat nem említi, *Fessler* pedig *IV. d. 845. l.* a Sternbergeket hallgatja el, kikről megint maga a király szól a pozsonyiakhoz aug. 10-kén irrt és fentebb említett levelében.

2) September 3-dikán már Pozsonyból hagyja meg ezen város-nak, hogy Péter nevű polgárjokat Német Istvánnali ügyében állítsák a tárnok elébe, *Lichnowsky e. h.* — Sept. 5-kén egy ypsi polgár-nak rétet ajándékozott, *Geben zu Pressburg Sonntag vor Maria Geburt 1456. Chmel, Geschichtforsch. I. d. I. füz. 17. l.* — Sept. 7-kén még Pozsonyból éreztette kegyelmét Stahremberg Rüdiger-rel, *Geben zu Prespurg an eritag vor unser lieben frawntag der gepurd 1456. Chmel, Mater II. d. 230. l.*

3) *Datum in dorff zu Treszkwitz in Merhern am freytag nach sand Gilgentag der Mynnern czale nach Christi gepurt 1456. Chmel, Mat. II. d. 111. l.*

4) Palóczy László országbíró és némelly más országnagyai, mint László egri püspök, Perényi János tárnok, Palóczy Simon és Já-nos, Homonnai István és Bertalan, Olnodi Czudar Jakab, Tornai

saját és a vidék bátorságáról jövendőre is gondoskodjék ¹⁾. Más nap már Budán volt ²⁾. Itt csak egy pár napot mulatta ³⁾, és mindjárt Futakra siette, hol országgyűlést szándékozáék tartani ⁴⁾, mellynek már kihirdetésekor meghagyta volt a nemességnek, hogy egész hadi készülettel jelenjen azon meg ⁵⁾. Erre különösen meghívta a Hunyadiakat is, Lászlónak még azt is értésére adván, mennyire kívánja őt mindig személye körül látni ⁶⁾. De ezek megjelenésök előtt biztosító levelet kívántak az iránt, hogy, miután atyjok az ország jövedelmeiről, mellyek elintézésébe előbb mint kormányzó, később

Sevrestyén és Modrár Pál, a köztök és Thalafuz János közt közelebbről kötött szerződés értelmében, az utolsó által nekik átadott Jászó erősséget Kassa városának oly feltétel alatt szolgáltatják kezébe, hogy, ha ők a Thalafuznak kötelezett pénzfizetések akármelylyik határnapját elmulasztanak, azt annak visszaszolgáltathassa, egyszersmind az említett városnak ezen erősség fentartására a bejövendő adóból 200 arany forintot utalványosnak, sőt az ezen felül netalán teendő és törvényesen bebizonyítandó költségeinek megtérítését is ígéri. Datum in Oppido Zemplin in festo divisionis Apostolorum (juliuss 15-kén) 1456. *Oklevéltár CCLVII. sz.*

¹⁾ Ezen levél, Datum in Wissegrad in festo Exaltationis sanctae crucis, Anno domini 1456. megvan *Kaprinainál I. d. 124. l.*

²⁾ September 15-kén sürgeti innen újra a schleseniek segedelmét, wittingaui levéltár, *Lichnowsky VI. d. CXCVI. l.*

³⁾ *Arenpeck és Turócsi e. h.*

⁴⁾ *Ugyanők ugyanott* és László király a Hunyadi-ház ellenségeinek adott biztosító levelében *Oklevéltár CCLXVIII. sz.* Ezen írománynak, a pártszellem nyilvános folyadékának, mint alább bővebben megmutatandjuk, nagy hitelt ugyan általában nem adhatunk, de ezt még sem tagadhatjuk meg attól illy közönsé adatokban. — *Koachich* ezen országgyűlésről nem emlékezik. Futakról szólította fel a király a szászokat, hogy, bár az idő még nem telt volt el, fizessék meg a sz. mártónapi hért, Datum in Futak feria IV. proxima post festum Dionysii martyris (oct. 6-kán) 1456. *Eder, Obserc. in Felmer 140. l.*; oct. 15-kén innen ajándékozta meg a bécsi bíró Epenhauser Györgyöt egy házhelylyel ottan, ca. kir. levéltár, *Lichnowsky, VI. d. CXCVII. l.*

⁵⁾ Hogy innen szándéka volt, legalább állítólag, a törökök ellen táborozását megkezdeni, kitetazik később Giskrához írt leveléből. *Kaprinai e. h. I. d. 110. l.*, mellyről alább bővebben szólunk.

⁶⁾ Az említett biztosító-levél után *Engel e. h.* — Azonban *Prag*

mint orsz ág kapitánya befolyt, váratlan halála miatt számot nem adhatott, annak maradékai a felelet terhétől fölmentetnek, és ellenök ezen szín alatt semmi követelés sem tétetik. Bármilly nehezen vette a dolgot Cillei, ki ezen körülményt is ellenök felhasználni szándékozik, a kívánt oldozványt kiadta ¹⁾.

Az ország rendjeinek meghívásához képesti megjelenését Futakon várá a király, és innen két ízben látogatá meg Capistranói Jánost, ki szerzetének ujlaki kolostorában fektüdt halálos ágyán. Először még fenn volt a tisztes öreg, és minden elgyengülése mellett elébe ment, másodszor már ágyban vala kénytelen felséges vendégét fogadni, és mind a két ízben a hitetlenek ellen buzdítá ²⁾. Különben is nem legerősebb alkotásu testét a sok böjt, önkényes testi fenyték, és különösen a nándorfejevári vívás és ütközet fáradaimai öszveroncsolák; míg hív bajtársának Hunyadinak váratlan halála lelkére is mély benyomást tön. Ettől fogva nevetni nem láták tisztelői ³⁾. Ezekhez járult egy bágyasztó hasmenés, alattomos lázzal öszvekötvé ⁴⁾, melly 71

szerint *Annal. III. d. 187. l.* önkényt ment Hunyadi László a király elébe Futakra. Követi ezt *Fessler IV. d. 846. l.* még azt is állítván, hogy mindjárt meghívta a királyt Nándor-Fejérvárra.

¹⁾ *Engel c. h.* Ezen körülmény valósága László királynak 1457-ben a Hunyadi-ház ellenségei részére kiadott biztosító és annak idejében bővebben említendő levelén alapul. *Pray, Hist. Reg. II. d. 371. l.*

²⁾ Ezen látogatásokat bőven leírja Tagliocozzo Marchia Jakabhoz irt levelében *Waddingnál Annal. Min. XII. d. 384. l.* és *Raynaldnál Annal. Eccl. XVIII. d. 478. l.*

³⁾ *Bonfin c. h., Pessina, Mars Morac. 676. l.*

⁴⁾ *Tagliocozzo*, ki mind végig körülte volt, *c. h., Dlugoss XIII. könyv, 199. l.* és utána *Prilessky, Acta sanctorum II. d. 295. l.* egyenesen ezen betegségének, *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXVI. fejt. 72. l.* és *Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 463. l.* öregségi elgyengülésnek, *Bonfin végre III. tis. VIII. könyv, 355. l.* a Hunyadi halálán és azon való fájdalomnak, hogy vele együtt nem végezheti pályáját, tulajdonstják Capistranói halálát. Miért nem okozhatta volna ezt ezen körülmények öszvesége?

esztendőre terjedt tettetés életének ¹⁾ oct. 26-kán véget vetett ²⁾. Hült tetemei saját kívánságához képest szerzetésnek ujlaki egyházában takarították el ³⁾.

Elszánt szilárd akarat, melly akadályt nem ismer, hanem fáradhatatlanul törekszik a kitűzött cél felé, és mind addig nem nyugszik, míg vagy el nem éri azt, vagy az ellenkező körülmények súlya alatt el nem vesz, bélyegzi főként ezen férfit, a hit buzgó bajnokát, a hitetlenek és eretnekek kímeletlen és, midőn ezekkel volt baja, a megváltó tanításainak szelíd elveiről gyakran megfelejtkezett üldözőjét. Vallásos áhítatossága, hitének buzgó szeretete, a keresztyén-ség terjesztésében, az ozmán háború előmozdításában mu-

¹⁾ *Katona e. h. és Wadding XII. d. 405. l.*

²⁾ *Tagliocozzo és Dlugoss e. h.*, még pedig az első szerint XXI órákor estve. Ezen napra teszi azt *Curraeus, Annal. Sil. I. d. 277. l.*, *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 525. l.* és *Pessina e. h.*; — october 23-kára *Raynald e. h. 479. l.*, *Unrest, Chron. Aust. Hahndl II. d. 545. l.* (sz. Szörény napjára) és *Capistranus triumphans 610. l.*, még pedig ez két órára délután vagy a babilonai számítás szerint 21 órára; — *Turóczi IV. rész, LVII. fejt. 275. l.* és *Arenpeck Pez Jeromosnál I. d. 1266. l.* kevés napokkal Hunyadi halála, — *Fara Miklós Waddingnál XII. d. 368. l.* három hónappal a belgrádi ütközet után.

³⁾ *Unrest* szerint *e. h. Futakon*, a *Memoriale Seculi XVI.* szerint *Kovachichnál Script. Min. I. d. 114. l.* Szőlősn feküsznek tetemei; de ide csak későbbre hozattak, Ujlak a törökök által elfoglaltván; ott pedig soha sem voltak, mert *Tagliocozzo, Turóczi és Arenpeck e. h.* nyilván mondják, hogy in clastro fratrum minorum de observantia in Ujlak temettetett el; Szerem-Ujlakon a cseri barátok kolostorában *Pethő* szerint 77. l. — *Wadding XII. d. 413. l.* és belőle *Fariat VII. d. 556. l.* közlik darabos emlékirását, mellyet Ujlaki Miklós vésetett ujlaki sírkövére :

Hic tumulus servat praeclara laude Joannem
Gente Capistrana, fidei defensor et auctor,
Ecclesiae tutor, Christi tuba, tum ordinis ardens
Fautor, in orbe decus, tum veri cultor et aequi,
Et vitae speculum, doctrinae maximus index,
Laudibus innumeris jam possidet astra beatus.
Vixit annos XXXCI. M III. D. XXII.

tatott ügyekezetei, a keresztyénség első századaira és a keresztes háborúk első időszakára, ennek legfőbb bajnokaira emlékeztetnek vissza. Életének gyermeki tisztasága, szerzete törvényeinek, szabályainak szigorú megtartása, a világi javak megvetése mindent tiszteletre gerjeszte, míg férfias ékesszólása, kellemteljes, síma, erős hangja által a gyenge, száraz és roskadt testben nem kevésbé segítettve¹⁾, hallgatóit elragadá. Csak illy jellem emelheté a már gyengülni kezdő vallásos buzgóságot, áhitatosságot tulajdon példája által az ábrándozásig, mellytől maga sem volt ment, s melly akaratossággal és húsággal öszvekötte jellemének árnyékos oldalát alkotta²⁾.

Igen megfogható, hogy a csudákban még mindig gyönyörködő kor, egyszerű élete, ritka tulajdonai s a vallás dicsősége körül a köznép fogalmait felülhaladó érdemei által elragadtatva, neki számos csudákat tulajdonított³⁾, őt már életében szentnek tartotta, szent-atyának nevezte⁴⁾, halála után pedig a szentek közé számláltatását ohajtotta. Egy pár évvel halála után (1459.) irtak a reggioi és ascoli püspökök⁵⁾, és több olasz városok, mint Bologna, Ascoli, Pádua és Treviso, Fridrik császárnak, Mátyás királynak és több keresztyén fejedelmeknek az iránt, hogy vetnék magokat a pápánál közbe ezen ügy megnyerése végett⁶⁾.

1) *Pessina, Mars Morav. 656. l.*

2) *Aeneas Sylvius, Europa VIII. fej. Opera 403. l. és Hist. Boh. LXVI. fej. Opera 138. l. őt húsággal, dicsvágygyal vádolja, míg Hist. Frid. III. Frehernél 179. l. ezen vád alól fölmenteni törekszik.*

3) Ide tartozik az is, hogy Hunyadi László kora halálát és Mátyás jövőndő dicsőségét előre megjövendölte, mint *Bonfin* mondja *III. tá. VIII. könyv, 355. l.*

4) *Pethő 77. l.*

5) *Junius 5-dikéről és Julius 9-kéről 1459. Waddingnál XIII. d. 123. és 124. l., Hermannus, Capistranus triumphans 649. és 650. l.*

6) *Wadding e. h. 125. és köv. l., Hermann, Capistranus triumphans 651. és köv. l. — Bologna jun. 24-kén, Ascoli jun. 15-kén Pádua jul. 3-dikán, Treviso jul. 20-kán 1459. Capistranus triumphans 651. és köv. l.*

Mátyás azonban mégis csak 1460-ban fogta fel azt. Ekkor nem csak a pápának írt ¹⁾, hanem több olasz fejedelmeknek is, kérvén ezeket, hogy kérésüket egyesítsék az övéivel a szent-szék előtt ²⁾. Szinte egy időben ezzel írt Ujlaki Miklós ³⁾, valamint Ujlak mezővárosa is, hol meghalt ⁴⁾, egyzersmind az olasz fejedelmeknek utolsó csodatételeiről egy közönséges bizonyáglevelét adván ⁵⁾. Esztendővel későbbre ajánlotta e tárgyat Fridrik császár mind magának a pápának ⁶⁾, mind a többi keresztyén fejedelmeknek ⁷⁾. Az ezt követő évben 1462-ben közbe veték magokat a szent-szék előtt több német fejedelmek ⁸⁾, püspökök ⁹⁾ és városok ¹⁰⁾. 1473-ban újra föleleventé a dolgot Erzsébet, Mátyás anyja ¹¹⁾. Mind e mellett csak 1515-ben X. Leo által számláltatott a boldogok, és 1690-ben a szentek közé ¹²⁾. Ünnepest

¹⁾ *Epist. Mathiae Corv. I. rész, XXXIX. sz. 96. l., Katona VI. d. 429. l.*

²⁾ Mart. 22-kén 1460. *Epist. Math. Corv. III. rész, LIV. sz. 106. l., Wadding XIII. d. 157. l., Kaprinai II. d. 402. l.* Ebben röviden leírja a belgrádi győzelmeket is.

³⁾ Datum in castro nostro Palotha in Dominica, qua cantatur Divinum Officium Judica me Deus, azaz mart 30-dikán. *Wadding XIII. d. 159. l., Kaprinai II. d. 407. l.*

⁴⁾ April. 9-kén *Wadding XIII. d. 161. l., Kaprinai II. d. 410. l.*

⁵⁾ *Hermann, Capistranus triumphans 656. l.*, belőle *Kaprinai II. d. 415. l.* és *Koller, Episc. Quinqueecl. IV. d. 52. l.* april. 21-kéről.

⁶⁾ October 27-kéről 1461. *Wadding XIII. d. 188. l.* és belőle *Kaprinai II. d. 508. l., Capistranus triumphans 689. l.*

⁷⁾ Ugyanazon napról *Wadding és Kaprinai e. h.*

⁸⁾ János és Zsigmond pfalzi fejedelmek october 24-dikéről, Raport bajor fejedelem october 24-dikéről, Albert brandenburgi határgrof die Dominica ante festum Simonis et Judae, a fejér Konrád schlieseni fejedelem julius 26-káról 1462. *Capistranus triumphans 691. és köv. l.*

⁹⁾ Péter augsburgi püspök oct. 22-kén, Gáspár nassaui püspök aug. 11-dikén 1462. *Capistranus triumphans 693. és köv. l.* és *köv. l. Haas, Dok. Gesch. v. Bresslau II. d. II. köt. 45. l.*

¹⁰⁾ Boroszló városa jul. 15-kén, és Neisse jun. 12-kén 1462. *Capistranus triumphans. 444.*

¹¹⁾ Buda aug. 8-kán 1473. *Wadding XIV. 77. l.*

¹²⁾ *Wadding XII. d. 417. l., Katona VIII. d. 1114. l.*

a sz. Ferencz szerzetesei mind e mai napig megülik octob. 23-dik napján, neve pedig a világ történeteiben, mellyekre nem csekély befolyással volt, minden tulságos buzgalma mellett, érdeme szerint méltányoltatik az egyenes gondolkozású, el nem fogult történetíró által ¹⁾).

A futaki országgyűlésre meg voltak a király által hívva mind Giskra, mind Komorovszky, még pedig seregeikkel együtt, a törökök ellen használtatásuk színe alatt, tulajdonkép Cillei pártjának a Hunyadiak ellen új erőt adandók. Emez némelly seregeket küldött is, de maga a felső vidékek oltalma miatt nem jöhetett el ²⁾); amaz, mi okból, megmondani nem tudjuk, egészen elmaradt ³⁾). A rendek többi részének megérkezésével ⁴⁾), a király minden jelenlevőktől új hódoló esküt kívánt ⁵⁾). Azután Cillei Ulrik kormányzónak és országkapitányának nevezteték ki ⁶⁾,

¹⁾ Engel, *Gesch. v. Ung. III. d. 198. l.*

²⁾ Kitészik ez a királynak Bártfa városához valamivel később írt leveléből, Datum Chanadini secundo die festi conceptionis beatae Mariae virginis (dec. 9-dikén) 1436. *Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 123. l.*

³⁾ Nyilván mondja ezt László király Giskrának később írt levelében, Datum in castro nostro Naudorabensi dominica proxima post festum b. Briceii episcopi et confessoris (nov. 14-kén) 1436. *Kaprinai e. h. 110. l.*

⁴⁾ Ezen országgyűlés iromáyai nem szállottak ránk, vagy legálább eddig még nem fedestettek fel; kénytelenek vagyunk tehát annak végzéseit az egykorú írókból és más adatokból hiányosan pótolgatni.

⁵⁾ *Chron. d. Gr. v. Cilly Hahnnál II. d. 219. l.* Ezen új hitteli hódolást említik mind *Kaprinai e. h. 100. l.* mind *Pray, Annal. III. d. 188. l.* Ez egy régi egykorú kéziratra a bécsi könyvtárban és a Cillei grófok évkönyvére Hahnnál a hely meghatározása nélkül hivatkozva, a dolgot elfogadja, amaz csak Prayt idézve kétségbe hozza azt.

⁶⁾ *A Cillei grófok évkönyve Hahnnál e. h.,* és a harmadik, *Annal. Styriae 103. l.* azt állítja, hogy Cillei Ulrik országkapitányának (Obristhauptmann) választották. A más két Cillei krónika *Annal. Styriae 115. és 116. l.* és ezek után *Julius Caesar, Gesch. con Steyermark VI. d. 177. l.* azt vitatják, hogy Ulrik helytartónak

kinek minden jelen volt országos seregek kénytelenek voltak hittel fogadni engedelmességet ¹⁾. A mint látszik, az országgyűlésen tanácskozás alá vétettek az ozmán háború folytatására szolgáló eszközök is; de a szükséges pénz megszerzésére czélszerűbb mód nem találtatott a folyamatban lévőnek megrottásánál ²⁾.

nevezetett; ezen hivatal azonban hazánkban ez időben még ismeretlen volt, de hatóságára nézve megegyezik a kormányzósággal. *Aeneas Sylvius* végre az arragoniai királyhoz Rómából VI. Kalendas Aprilis 1457. irt levelében *Epist. CCLIII. 785. l.* Cillei halálát említvén, egyenesen mondja róla: *Magnus Comes, magni Regis Gubernator*. Ezen építik főként mind *Pray* mind *Kaprinai e. h.* Cilleinek kormányzóságra lett kinevezetését. Elfogadja ezt *Kerschelich is Notit. praelim. 276. l.*, míg *Engel e. h. 198. l.* egyedül a Cillei évkönyveket Hahnánál tartván szembe előtt, annak országkapitányává neveztetését mondja. Tekintve Cillei nagyravágását és ezen két hivatal rokonságát, mi mindkettőre emeltetését elfogadhatónak láttuk. *Palma, Not. Rer. Hung. II. dar. 321. l.* és *Fessler IV. d. 847. l.*, azt vitatják, hogy Cillei kormányzónak, Ujlaki pedig országkapitányának nevezetett ki; azonban ezen utolsónak mi alapja nincs. Igaz ugyan, hogy Capistrandó a pápához irt levelében *Waddingnál e. h. XII. d. 373. l.* őt nézte volt ki Hunyadi utódjának, ennek haláláról szólva, mondván: *substitut tamen non imparem sibi virum Nicolaum de Hwylack — — —. Est namque idem ipse Nicolaus Princeps illustris, in magnificentia excellens, in consilio providus, in gerendis rebus cautus; virilis animi, in fide fervens, in Sancti. Vestrae obedientia humilis, sui honoris aemulator et magni zeli; potens in opere et sermone, qui inter alios Principes, Prelatos et Barones huius regni de principioribus reputatur, et de eo gerunt magnam expectationem et famam laudabilem sibi attribuent universi; azonban hogy ennek valami következménye lett volna, arra nincs adat.*

¹⁾ *Chron. d. Graf. v. Cilly Hahnánál e. h. és Chron. III. Annal. Styriae e. h.*

²⁾ Ezen országgyűlésen a pénz ügy változtatott meg, hogy az új verésből 200 ezüst fillér vagy 400 batka menjen egy arany forintra *Müller, Append. ad catal. rei numm. 222. l.* *Engel e. h.* — A királynak ezen tárgyban a szászokhoz intézett leveléből tanuljuk: 1-ször. Hogy sok panasz tétetett az eddig vert pénzek miatt. — 2-szor. Hogy ezen új intézkedés tekintetéből parancs ment mind a szebeni, mind más pénzverő házakhoz. — 3-szor. Hogy a dolog történt *ex consensu Praelatorum, Baronum et procerum*, tehát nem

Bár e szerint Cillei kirekesztő hatalmának alapját megveté, az ország két legnevezetesebb hivatalát magában egyesítvén, s így a Hunyadi-párt felett igen nagy előnyt nyere: az ellen még most is tartózkodék nyíltan föllépni. Azon köz szeretet ugyan is, mellyel az országban Hunyadi János bírt, ennek halálával egészen nagyobbik fiára Lászlóra szálla, — ki az utolsó időkben mindig atyja körül volt, őt soha sem hagyta el, és az által annak bizodalalmát nagy mértékben megnyerte volt¹⁾; ő vala a kisebb nemesség, a katonaság és nép kedvence. Ez Cillei gyűlölségét az egész nemzetség ellen növelte²⁾, de lépéseiben is vigyázóbbá tette, kivált miután ez is megjelent az országgyűlésen, még pedig feles sereg kíséretében³⁾, barátai a bizodalmatlanságot a király és főként Cillei iránt benne is minden módon élesztvén⁴⁾. Ezen körülmény, valamint az is, hogy Hunyadi László mindjárt megérkezével meghívta a királyt Nándor-Fejérvár⁵⁾, és az ott felállított erősségek megtekintésére, új alkalmat nyujta Cilleinek a tüzes és vigyázatlan ifjú rágalmas elvádolására. „Ő is, így szóla az álnok áskálódó, királyi öcsese előtt, a királyságig terjeszti büszke vágyait, azért gyűjt untalan sereget, azért erősíti meg annyi gonddal Nándor-Fejérvárt, és most is ott akarja királyi urát hatalmába keríteni⁶⁾.” A jobb hazafiak sürgetésére még is kénytelen volt színlelt egyeségre lépni a gyűlölt családdal⁷⁾, mellyet mind a két fél hittel

communitatis, mint az 1447-diki 53. törvényezikk határozta, Datum Futak in vigilia festi omnium sanctorum 1456. *Eder, Observ. in Felmer. 143. l.*

¹⁾ *Ransan, Ind. XXIX. 210. l.*

²⁾ *Turóczi IV. rész, LVIII. fej. 275. l. és Bonfin III. tés. VIII. könyv, e. h.*

³⁾ *Turóczi, Bonfin és a Cillei évszám e. h.*

⁴⁾ *Bonfin e. h., Turóczi IV. rész, LXVIII. fej. 276. l.*

⁵⁾ *Pray, Annal. III. d. 188. l. és Fessler IV. d. 846. l.*

⁶⁾ *Pray, Annal e. h.*

⁷⁾ *Chron. d. Gr. c. Cilly e. h. és a Cillei évkönyv No. III. Annal. Styriae III. d. 103. l.*

erősítte meg, és a melly szerint a gróf Hunyadi Lászlót fiának fogadta, ez annak gyermeki tiszteletet ígért; a két család egymást kölcsönösen egész erejével segíteni kötelezte magát minden ellenség ellen, László királyt kivéven¹⁾; a Hunyadi-család minden örökös birtokait megtartja, de minden királyi várakat László seregeinek átad, és ezt Nándor-Fejérvárral kezdi meg, melly még ekkor Szilágyi Mihálynak, a Hunyadiak nagybátyjának, kormányása alatt volt²⁾.

A királynak magának is nagy kedve volt a csatáért közelebről megtekinteni³⁾, és így a meghívást elfogadá Cillei tanácsára, ki a kötött egyesség által ellenségeinek megnyugtatótát reménylve, undok terveinek végrehajtását itt biztosan reménylő. Ennek következtében Hunyadi László ez után előre ment Belgrádba, a király illendő elfogadására mindent elkészítendő⁴⁾. Ez nem soká őt követni szándékozik Cillei társaságában. Azonban mind a két rész minden színlelt jó egyetértés mellett is, bizodalatlansággal viseltetett egymás iránt. Cillei az ozmán háboru folytatásának ürügye alatt a Futaknál együtt volt egész keresztes és zsoldos sereget, mellynek hűségében bízott, magával kívánta vinni Nándor-Fejérvárra; másfelül Hunyadi László a várat atyjának és családja hatalmas barátnak legmegbízottabb embereivel rakta meg, és így kívánta ellenségének terveit megghiúsítani. Ez egészen titokban nem történhetett, és nem soká az ifjú Hunyadi eltávoztása után Cilleinek egy

¹⁾ *Ugyanő ugyanott.* Hasonlótt mond a Cillei évkönyv No. III. *Annal. Styriae III. d. 103. l.* Erősíti ezt Lapitz kézirata is olly hozzáadással, hogy a két ellenség a barátság fentartása iránt az evangeliumra esküdt meg, és a szent vacsorában együtt rézesestül. *Annal. Styriae III. d. 490. l.*

²⁾ *A Cillei grófok évkönyve Hahandl e. h. — Pray szerint e. h.* Hunyadi Lászlónak Belgrád átadását irásban kelle ígérnie.

³⁾ *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 356. l.*

⁴⁾ *A Cillei grófok évkönyve Hahandl II. d. 721. l.* azt állítja, hogy a törökök üldözése végett ment előre; de ezeknek ekkor itt semmi nyomuk sem volt.

magyar párthíve tudtára adta, hogy az Nándor-Fejérváron ellene árulást kohol, és onnan, ha nem vigyáz magára, elevenen nem jövend ki. Ennek következtében meghitt tanácsosát Lamberger Fridriket előre a várba küldötte a király és az ő számára készített szobák megtekintésének színe alatt, de tulajdonkép mindennek kikémlélése végett. Ez mindent bátorságosnak, az őrsereget csekély számúnak és alig észrevehetőnek találván, erről tudósítja urát ¹⁾. Szilágyi ugyanis a nagy, mintegy 5000 főből álló őrsereget elővigyázatból az épületekben, folyosókon, a köz hír szerint gondosan elrejtette volt ²⁾.

Nagy meglepéssel tudósítja a megcsalattatott Cillei ipját, Brankovics Györgyöt, hogy épen most készül Nándor-Fejérvárba, honnan két lapdát küldend neki, millyennel még rácz fejedelem nem játszott, mellyel idejét kedve szerint töltheti ³⁾. Az úriás levél felfogaték ⁴⁾, és a Hunyadi nemzetségnek, rokonainak és barátinak nagy gyűlésében elolvastatván, ennek következtében Cilleinek meg-

¹⁾ *Chron. d. Gr. v. Cilly Hahnál e. h.* és 746. l., hol azt jegyzi meg, hogy Cillei Ulrik halála után csakugyan Lamberger Fridrik tartotta meg Csáktornyt.

²⁾ *Ugyanő ugyanott 721 l.* — *Pray* ellenben *Annal. III. d. 188. l.* és utána *Kaprinai e. h.* csak 1,500-ra teszi az őrsereg számát, *Fessler* pedig *IV. d. 849. l.* azt vitatja, hogy Hunyadi László csak 800-zal szaporította azt.

³⁾ *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 317. l.* és *de Roo VI. könyv, 225. l.* — *Has. Fessler IV. d. 847. l.*

⁴⁾ *Bonfin és de Roo e. h.* ezen levél felfogását, és annak minden következeit a királynak Belgrádba érkezése után tesszik; *Engel* ellenben a királynak Nándor-Fejérvárra érkezése elejébe, de határozottan november 11-kére. Ezen utolsó állítása ugyan a dolgok menetelével ellenkezik, mert november 11-kén Cillei már meg volt gyilkolva; azonban mi, bár *Aeneas Sylvius is Hist. Boh. LXVI. feje. 73. l.* a Cillei megöletése felőli tanácskozás ideje iránt Bonfinnal megegyezik, ezen levél felfogását, és az annak következtében tartott tanácskozást, a király Nándor-Fejérvárra érkezése elejébe tenni jónak láttuk; miután ez indokolja Hunyadi László magaviseletét, és a *Cillei étkönyv e. h.* nyilván mondja, hogy már a királynak Nándor-Fejérvárra érkezétkor Cillei halála el volt határozva.

öletése is elhatároztaték ¹⁾, ha alacsony fortélyaimak más-ként elejét venni nem lennének képesek ²⁾, főként Szilágyi tanácsára, ki ezen nagyravágyó, alacsony és a főhatalmat magához ragadott ember alatt önkénytől, és az ország szabadságai feldulásától tartott ³⁾. Maga Vitéz János nagyváradi püspök, Hunyadi Jánosnak meghitt tanácsosa sőt barátja, az iránt megkérdeztetve, azt mondá: „Tisztes rendjének szelíd rendeltetéséhez képest, melly békét és engedékenységet parancsol, senkinek meggyilkolását nem javalhatja; de még is a jelen esetben, az megesvén, a megtörtént dolgot nem kárhoztathatná ⁴⁾.”

Az időt, mellyben történt, nem említve, szól ezen tanácskozásról *Cochlaeus is e. h. 398. l.*

¹⁾ *Bonfin és de Roo e. h. — Fessler IV. d. 848. l.* hosszasan előadja ezen tanácskozást minden részleteivel, mondván, hogy itt felezámsztatván Ulriknak minden előbbi tettei, gyilkos szándéka még Hunyadi János ellen, a királynak elcsásbitása, büszkeségének és bujaságának számtalan áldozatai stb., és a halálra érdemesnek tállátott, és mivel nem fog találkozni bíró, ki rá a halálos ítéletet ki-mondani merje, és ha találkoznék is, a királynak különös kegyelme, sőt gyengesége mellett, annak végrehajtását reményleni nem lehetne, ezen igazságos végzésnek foganatosítása mindjárt el is határoztatott. — Honnan vette ezen részleteket, megmondani nem tudom, legalább kutfejének nyomába akadni nem valék képes; azonban ezen kellemes történetíró sokszor el engedí magát lelkesedése által ragadtatni oly tények összeállítására, mellyeknek nincs alapja — Egyéb-iránt *Kerchelitich, Notit. praelim. 276. l.* azt állítja, hogy Cillei ellen azért mondaték halálos büntetés, mivel Tótországbán a fölkelet eltiltotta, és helyette pénzt zsarolt; jóllehet az 1454-iki 12-ik törvényczikk szerint a katonai szolgálat megváltása halálos büntetés alatt tilalmaztatott.

²⁾ Erről az egykorú írók hallgatnak; de mind azok, kik ezen tanácskozást említik, a Cillei grófok évkönyvét kivéven, midőn Ulrik megöletését történetesnek állítják, magokkal ellenkezésnek, ha a halál elhatározása föltétlenül történt volna.

³⁾ *Pray, Annal. III. d. 188. l.*

⁴⁾ *Bonfin és de Roo e. h. — Vitéznek ezen szavait Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 129. l.* kétségbe hozza, mivel azt egy egyházi írásból mint Vitéz, ki ritka szelíd erkölce által különböztette meg magát, *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXVIII. fejt. Opera 140. l.*,

Azalatt a király seregével Futaknál hajóra ülven, minden akadály nélkül Nándor-Fehérvár alá ér ¹⁾ november 8-dikán ²⁾. Kimeretéből legelső jelent meg a vár kapui előtt Rozgonyi Raynald magyar lovagaival, és ez minden akadály nélkül be is bocsáttatott ³⁾. Követé őt maga a király, ki elébe több magyar nagyok Zimonyig mentek tisztalás végett és a kit Hunyadi a vár kapuinál fogadott, ezeket előtte önkényt megnyitatta ⁴⁾, és térdre ereszkedve, azoknak kulcsait mindjárt át is nyújtotta, mondván: „Atyám hű vitésége tartá meg azokat felségednek, tízszer harczolt és győzött azokért, vegye át Felséged azokat most árván maradt fiai engedelmességének és jobbagyi hűségének zálogán. Atyánk nyomdokait követve, tettel kívánjuk királyunk szeretetét és kegyeit megérdemelni; de legjobb akaratunk elhal, legnemesebb törekedésünk is csak szerencsétlenségünket növelendi, ha ellenségeink gonoszsága felséged kegyelmétől, bizodaljától és pártfogásától meg találma fosztani.“ Azonban a király valószínűleg Cillei által készítetve, hogy így bosszújának tárgyait elámítva, véres terveit annál biztosabban eszközölhesse, a kulcsokat leg-

föltenni nem lehet, később pedig őt ezen dologban maga a király egészen ártatlannak nyilvánította. De a történetek bizonyítása szerint a pártosság lelke minden rendben elterjed, még a legszelídobb elméket is elvadítja. — *A Cillei grófok évkönyve Bahánál II. dar. 721. l.*, melly minden körülményt a Hunyadi-család ellen kíván fordítani, azt állítja, hogy László azért határozta el Ulrik kivégeztetését, mivel a királyi várak kiadásához nem volt kedve.

¹⁾ *Arenspeck, Chron. Austr. Pex Jeromosnál I. d. 1266. l.* — *Kurz szerint Gesch. Fried. IV. I. d. 182. l.* Hunyadiak, mielőtt a király ide megindult, írásban kelle igérni, hogy bántódása nem lesz; ezen állításnak azonban mi alapja sincs.

²⁾ Nach Christi gepurt MCCCC. und Indem LVI. Jahre Am Achten tag in dem November kame der Irlauchte Konig Laszlaw in Hungern und zu Behem ain konig gein krigischen Weysenburg. A keresztiesek egyikének rövid tudósításában, mellyet Birk Erad kiadott *Quellen u. Forsch. 251. l.*

³⁾ *Bonfin, Kaprinai és Pray e. h.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXVI. fejt. 73. l.*

hizelgőbb kifejezések és kegyelmének ígérete mellett nem fogadá el, és a vár további gondviselésével őt bízta meg ¹⁾. E szerint mintegy 80 vagy 100 ember a királyei közül a várba hatván, a kapu rostélyai lebecsáttatnak ²⁾, Cillei emberei s cselédei ugyan még ez után is béeresztetnek, de csak fegyvereik letétele után ³⁾. A több ezer főből álló kereszties sereg ⁴⁾ Obiteczky János és Lamberger vezérlete alatt ⁵⁾ kénytelen volt a falak alatt szállani táborba ⁶⁾. Hunyadi László ezen tettét a király előtt azzal mentegeté, hogy a hazai törvények nem engedik meg az idegeneknek bebocsátását a végvárakba ⁷⁾; tulajdonkép azonban nem

1) *Bonfin III. tis. VIII. könyv, 356. l. és de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 224. l. Has. Fessler IV. d. 849. l.*

2) Így adják ezt elő a többi történetírók. *Birk Ernőnek* névtelen keresztiese ellenben, *Quellen u. Forsch. 251. l.* azt állítja, miként a kapunál az őrkatonák, vagy mint ő nevezi, a magyarok, fegyveresen rohanták meg a király és Cilleinek embereit, és úgy taszgálták ki a várból. Azonban ez a keresztiesek nagy ereje mellett nem igen valószínű; de különben is ezen tudósító úgy látszik a magyaroknak ellensége volt, és mindent felhasználó gyűlöletessé tételökre. A többek közt említvén, hogy némelly magyar nagyok Zimonyig mentek a király elébe, azt veti utána: *Als sich dann von alter an geerbt und an Ihrer Croniken geschrieben ist, mit dem kuessz als Judas unsern Hergott kussat.*

3) *A Cillei grófok évkönyve Hahnál II. d. 721. l.*

4) *A Cillei grófok évkönyve e. h. és Pray, Annal. III. dar. 189. l.* a kirekesztett keresztiesek számát 40,000-re, *Birk Ernő* említett névtelen keresztiese *Quellen u. Forsch. 251. l.* 44,000-re teszik: *Bonfin* ellenben és *Aeneas Sylvius e. h., Dubrao, Hist. Boj. XXX. könyv, 277. l., de Roo e. h. és Pessina, Mars Morao. 678. l.* csak 4,000-re; de valamint egyik nagyítva lenni látszik, úgy a másik csekélyebb, mintsem azzal Cillei tervét végre hajthatta volna.

5) *Pessina e. h.* még Giskra Jánost is említi; de hogy ez akkor a fellövdön volt, láttuk föntebb.

6) Ebben az írók mind megegyeznek, a *Cillei évkönyve, Bonfin, Aeneas Sylvius, Dubrao és de Roo e. h.*

7) *Bonfin e. h.* A király parancsára a kapuk felnyitása iránt így felelt a bátor ifjú: „Nem mi hanem hazánk törvényei zárják be idegenek előtt végváraink kapuit, és Magyarország szabad földi ki-

hitt Cilleinek, és a vigyázatot szükségesnek látá, annyival inkább, mivel a király személye körül lévő magyarok közül némelyek megintették volt őt: vigyázna Nándor-Fejérváron, nehogy a hitetlen Cillei kezébe jusson ¹⁾. A király Hunyadinak mentségében megnyugodott, vagy abbani megnyugvását színelte ²⁾; Cillei ellenben szorongató álmak közt töltötte el az éjjelt, megijedt czimborái még növelték félelmét kétségbeesésök által. Egyik magyar barátai közül az őt fenyegető sorsot tudtára adván, ígéré, hogy őt alattomosan kivezeti a várból, de így fejedelmét s a mi szemeiben még több volt, a rá nyert befolyást ellenségének kellett volna átengedni. Ennek megtételére nem volt elég ereje, és tettett nemességgel így kiálta fel: „Ha az Isten szent végzése azt kívánja, inkább itt halok meg, hogysen királyomat, uramat elhagyjam ³⁾.”

Ezen színlelt csendes elszántság nem állott Cillei jellemében. Azért egész ügyeketét inkább ellenségei megelőzésére fordítá, és erre a következő napot nem siker nélkül használá. A királyt magát is bizodalmatlanság, félelem és kétségeskedés által elfogva látván, megbomlott lelkiületét használándó, a Hunyadiak legártatlanabb, legdicséretesb tetteit fekete színekkel festé; olly szándékkal, tervekkel és nyilatkozatokkal vádolá őket, mellyekre ők és barátaik egyáltalában alkalmatlanok voltak. Fogságról, életveszélyről szóla a két vakmerő ifjú részéről, kik jóslatok által elámítva, éjjel nappal királyi pálczáról és koronáról álmadozni merészelnék. Egy csillagmagyarázó jövendölt az öregebbiknek királyi méltóságot ⁴⁾, maga Capistranói az ifi-

rályuk őrsésének gondját nem őrmest engedik át idegeneknek, vagy osztják meg másokkal. Mahomed meggyőzői közt létesik felséged, és ezeknek mindegyike hív őrje szentelt személyének!” azt mondja az inkább az ép tollú, mint há történetűró *Fessler IV. d. 850. l.*

¹⁾ *De Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 224. l., Gebhardi, Gesch. o. Ung. II. d. 101. l.*

²⁾ *Kaprinai c. h.*

³⁾ *A Cillei grófok évkönyve c. h., Engel c. h. 200. l.*

⁴⁾ *Haselbach, Pez Jeromosnál II. d. 882. l.*

abbiknak fölemeltetést a királyi székbe ¹⁾; nem csoda, ha gondatlan hinságukban ezen jóslatokat árulás által is kívánják teljesedésbe hozni. Saját személye, tartományai esendje elleni hibát követne el a király, megbocsáthatatlan gyöngeséggel vádoltathatnék a jelen és jövőendő kor által, ha hirtelen tette által valóságos értelmöket nem igazolná, és nekik a mennyei koronát meg nem szerezné. A király rövid habozás után engede nagybátyja unszolásainak, és az egész dolog elintézését annak lelkiösmeretére és bölcseségére bízta; ez pedig határozott bizonyossággal igéri, hogy kevés napok eltelte után Hunyadi fiai nem fogják többé ezen világon nyugodalmát háborítani ²⁾.

De igen nagy elbizottsággal jelenté ki a hatalmas gróf gyilkos szándékát, és vigyázatlanul választá a végrehajtás eszközeit. Mit Hunyadiaknak kevés napok mulva szánt, még az alacsony tervet-szülte napon elárultatik ezeknek, kik meghitt barátjaikkal a következő, és így a király megérkezése után harmad napra ³⁾, melly épen sz. Mártoné volt ⁴⁾,

¹⁾ *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 386. l., Fessler e. h.*

²⁾ *Fessler e. h. Has. Chron. d. Grafen v. Cilly és Bonfin e. h.*

³⁾ *A Chron. d. Gr. v. Cilly Hahndl II. d. 723. l.* mindjárt a király megérkezése utáni napra teszi az egész dolgot; azonban a király, mint már fentebb hiteles forrásból láttuk, november 8-dikán érkezett Nándor-Fejérvárra.

⁴⁾ A gyilkolás napjára nézve nem egyeznek meg az írók. Lapidz kézirata szerint Lukács napján és így még oct. 18-kán történt a dolog, *Annal. Styriae III. d. 490. l.* — *A Cillei évkönyv e. h. 725. l.* a sz. Márton napját megelőző napra (am Eritag au Sanct Martini abends) teszi azt; megegyezik ezzel a *Hist. Rer. Austr. Senkenbergnél Selecta V. d. 10. l.* és *Rauchnál Script. Austr. 14. l.* — Tivadar napján, azaz nov. 9-kén történtenek mondják a más három Cillei évkönyv *Annal. Styriae III. d. 110. l.*, valamint *Ebendorfer is Pez Jeromosnál II. d. 881. l.* (Illucescente itaque mane de quo Theodori festivitas agitur); a király Nándorfejérvárra érkezte napját követő napon és így csakugyan november 9-dikén Birk Ernő névtelen keresztese *Quellen u. Forsch. 251. l.* — *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 357. l.*, *Ephem. aut. coaerit Kovachichnál Script. Min. I. d. 13. l.*, *de Reo VI. könyv, 228. l.* és *Pessina, Mars Morav. 678.* épen sz. Márton napjára teszik, de ezek

összevgyűlnak a várnak egy rejtett teremében, addig míg a király Cilleivel misén volt ¹⁾. Az itt folyt tanácskozások

sem határozzák meg, ha valjón sz. Márton püspök, vagy pápa napján hajtatott-e végre a véres tett. — *Turócsi végre IV. rész, LVIII. fejt. 276. l.* azt mondja: die Lunae post festum Sancti Martini Praesulis, a mi november 13-kére esik, *Kaprinai I. d. 127. l.* Hasonlót mond *Arenspeck is Chron. Austr. Pex Jeromosnál II. d. 1266. l.* — *Kaprinai I. d. 127. l.* ezekhez képest kétségesnek tartja, november melyik napján történt a dolog. De az írók nagyobb része megegyezvén abban, hogy sz. Márton napján ment a gyilkolás véghez, a régi miselék pedig bizonyosságot tévén arról, hogy őseink a XV. században csak egy sz. Márton napját, még pedig november 10-kén ünnepeltek, *Kaprinai e. h.*, ezen napban megnyogodhatunk, annyival is inkább, mivel mind a *Cillei éokönyv Hahnánál e. h.* és a *Hist. Rer. Austr. Senkenbergnél és Rauchmól e. h.*, mint már megjegyzők, sz. Márton napját megelőző napra és így mint idegenek ezen napot nem a régi magyar, hanem a közönséges számítás szerint sz. Márton napját november 11-kén (és nem 12-dikén, mint *Kaprinai e. h.* és utána *Birk Ernő, Quellen u. Forsch. 229.* állítják) vévén fel, a megelőtes napját, valamint a szinte egykorú *Unrest, Chron. Austr. Hahnánál I. dar. 546. l.* csakugyan nov. 10-kére tessik, mit Pray is elfogad, azt IV. idős novemberis említvén. Azonban megjemerve, hogy ez ellen is lehet több okokat fölhozni, e dologban csak valószínűleg határoztunk. *Fessler IV. d. 852. l.* sz. Márton napjában megállapodik ugyan, de azt a mostani számítás szerint november 11-kére teszi. — A mi illeti az esztendőét, *Turócsi IV. rész, LVIII. fejt. 276. l., Bonfin III. tis. VIII. könyv,* és *Ranzan e. h.* azt állítják ugyan, hogy László király Hunyadi János halála után esztendővel jött Fatakra, és úgy ment Belgrádba, miszerint Cillei halálának 1457-ben kellett volna történni, mit elfogad *Dufresne is párisi kiadás 538. l. Annal. Styriae e. h.*, azonban annyi kétségen kívül van; hogy Hunyadi Lászlónak 1457. elején vététtét feje s így ugyanazon évben őszszel nem ölhette meg Cilleit. Továbbá László király Komorovszky iránt a bártfaiakhoz Csanádról secundo die festi conceptionis beatae Mariae 1456. kelt leveleiben egyenesen mondja; hogy ugyanazon esztendőben volt Fatakon. *Végre Dlugoss XIII. könyv, 200. l. és Unrest e. h.* nyilván 1456-ra tessik a gyilkosságot; mit *Timon, Epitome 43. l.* és minden újabb írók elfogadnak. *Coromini, Geneol. Com. Gorit.* egy helyt 220. l. Budára, más helyt 410. l. Szekes-Fejérvárra teszi a tettet.

¹⁾ A *Cillei grófok éokönyve e. h.* és *Haselbach Pex Jeromosnál II. d. 881. l.*

következtében, és az előbbiekben hozott végzések nyomán ¹⁾, Hunyadi László Cilleit nevezetes országos dolgok iránti értekezés színe alatt magához kérette ²⁾ Lamberger által, ki, mint látók, a grófnak igen meghitt embere volt ³⁾. Ulrik eleinte kétségeskedék, mi tévő lenne ⁴⁾; később mindazáltal magára vevén erős átjárhatatlan pánczélát ⁵⁾, megjelené. A felindult tüzes Hunyadi László Brankovicshoz szóló áruló levelét előmutatván ⁶⁾, nagyravágyását kemény kifejezésekben szemére lobbantá, és őt meginté: elégednék meg ősi birtokaival, és Magyarországon, melly őt semmi-

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXVI. fejt. és Bonfin e. h.*

²⁾ Így adják elő a dolgot, és az eseményt a vár egyik rejtett szobájába teszik *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 357. l., Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXVI. fejt. 73. l., ugyanő, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 464. l., a Cillei éokönyv e. h. és Birk Ernő névtelen keresztése Quellen u. Forsch. 251. l.* Ezen előadást elfogadták újabb íróink is, mint *Pray, Annal. III. d. 189. l., Kaprinai I. d. 130. l., Engel e. h. III. d. 120. l. és Fessler IV. d. 852. l. — Turóczi ellenben Chron. IV. rész, LVIII. fejt. 276. l., Ramsan, Ind. XXIX. 212. l., Arenpeck e. h. 1266. l., Haug, Ung. Chronik. 56. l. és Beheim több ízben említett költeményében Quellen u. Forsch. 50. l. azt állítják, hogy Hunyadi László ment Cilleihez, ennek szemrehányásokat teendő, és így az egész dolog ennek szállásán történt; — *Haselbach Pex Jeromosnál e. h., Dlugoss XIII. könyv, 200. l. és Dubrac, Hist. Boj. XXX. könyv, 277. l.* végre azt, hogy az a várban nyílt helyen ment véghez, az első azt vetvén még utána, hogy Hunyadi lesben állott, a második azt, hogy Hunyadi fortélyosan csalta ellenségét a garádcshoz, hol állottak elrejtve barátai, az utolsó végre azt, hogy a két ellenség csak történetesen jött össze.*

³⁾ *Bonfin e. h., Pray, Annal. III. d. 189. l. és Kaprinai e. h. — Birk Ernő névtelen keresztése is hasonlót mond Quellen u. Forsch. 251. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. e. h. és ez után Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 104. l., Birk Ernő névtelen keresztése e. h. — Beheim szerint e. h. nem ment el, és így rohant Hunyadi László társaival szállására.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III., ugyanő, Hist. Boh. és Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Bonfin e. h., Curaeus, Annal. Siles. I. d. 278. l., Heltai Krónik, I. d. 458. l., Engel és Fessler e. h.*

kép sem érdekli, tisztet és jószágot ne keresne. „Nem vágyom én, — így felele erre Ulrik, — senkinek is jószágaira, s csak fejedelmem, királyom dolgaiban jövék most is ide ¹⁾.” Ekkor László kardjához kap ²⁾, de Cillei őt megelőzi, és szablyájával feje felé vág ³⁾. Amaz felfogja a vá-

¹⁾ Így adja elő a szóbeli versengést a *Cillei grófok évkönyve e. h.* — *Eschenloer* ellenben 35. l. nyilván állítja, hogy a szóbeli versengést is Ulrik kezdte meg. — *Aeneas Sylveius* és *Bonfin e. h.* csak közönségesen mondják, hogy egymást hitetlenséggel vádolták. Így emlékeznek a szóbeli veszekedésről közönségesen, a nélkül hogy megmondanák, ki volt annak kezdője, *Turóczi*, *Bonfin*, *Arenpeck* és *Dubrav e. h.* — *Aeneas Sylveius* mind a két említett helyen még megjegyzi, hogy ezt mindjárt a történet után különbözőleg beszéltek; mit örömezt elhiszünk. Azonban, miután Hunyadi hívatta magához Cilleit, hihető az is, hogy ő tette az első szemrehányásokat, *Kaprinai e. h. I. d. 131. l.* — Egyébiránt abban, hogy szóbeli versengés előzte meg a verekedést, az frók meg egyeznek, még *Beheim* és *Birk Ernő névtelen keresztése e. h.*; egyedül *Haselbach* állítja *e. h.*, hogy Hunyadi orozva mindjárt tettelegesen támadta meg ellenségét.

²⁾ *Engel e. h.* — A *Cillei évkönyv* szerint *e. h.* valósággal ki is húzta; *Bonfin* szerint ellenben hozzá sem nyult, *Pray* szerint *Annal e. h.* ezt nem is tehette, fegyvertelen lévén.

³⁾ *Aeneas Sylveius* szerint *Hist. Frid. III. e. h.*, kit követnek *Curacus e. h. I. d. 278. l.*, *Valvasor III. d. 240. l.* és *Manlius, Hoffmannál I. d. I. köt. 367. l.*, apródjának kardját rántotta ki; *Bonfin*, *Turóczi*, *Arenpeck* és a *Cillei évkönyv* szerint ellenben *e. h.* eleintén egészen magokra voltak. Egyébiránt ezen utolsót, valamint a három Cillei évkönyvet *Annal. Styriae III. d. 109. és 111. l.*, mellyek hasonlólag mind a szóbeli, mind a telteli versengés megkezdését Hunyadi Lászlónak tulajdonítják, kivéven, az említett írók mind, valamint *Dubrav XXIX. könyv, 756. l.* és *Valvasor is XV. d. 358. l.* a karddali versengés elkezdését Cilleinek tulajdonítják. Ezen körülmény mutogatására tehát nincs annyi okoskodásra szükségünk, mennyit *Kaprinai e. h.* rá veszteget. Mind ezektől különbözőnek *Beheim* és *Birk Ernő névtelen keresztése e. h.* azt állítván, hogy a Hunyadi-ház barátai mindjárt Hunyadi László szemrehányásai után, nem várván meg Cillei feleletét, rá rohantak, és ez oltalma közben sebesítette meg mind Hunyadi Lászlót, mind czimborái némellyikét. — Egyébiránt meg kell jegyeznünk, hogy a keresztések sőt még azoknak alvezérei is Cillei megöletésének kö-

gást, mely oly erős volt, hogy nem csak a kardmarkolat vértén keresztülhata ¹⁾, hanem Hunyadi gyűrűjének esve ²⁾, ujjait megsebesíté ³⁾, sőt még fejét is tetemesen megkarcolá ⁴⁾. A nagy zajra a mellék-szobából Szilágyi Mihály ⁵⁾, Kanizsai László, Nagy Simon ⁶⁾, és a Hunyadi-ház több baráti kirontanak ⁷⁾, Cilleit körül fogják, nyakas ellentállás után ⁸⁾, nem használván kemény pánczéla,

rülményeiről nem voltak hitelesen értesítve; mert Ulriknak ösvegye Regensburg városát kevéssel az után felszólítván, hogy ezen esemény iránt hallgatná ki a városi keresztosokkal Magyarországon volt kapitányokat, Geben zu Cili am N. Jahrestag anno domini 1457. *Oklevéltár CCLXI. sz.* a város tanácsa azt felelte, hogy a mondott kapitányok a király és a pápai követ parancsából Nándor-Fejérvár alatt táborozván, ezen gyászos esetről hiteles tudomást nem szerezhetek magoknak. *Ugyanott.*

¹⁾ *A Cillei grófok évkönyve* és utána *Engel e. h.*

²⁾ *Bonfin* és a *Cillei évkönyve e. h.* — *Pray, Annal e. h.* Hunyadi életének megmentését is ezen gyűrűnek tulajdonítja, mit azonban *Kaprinai e. h.* kéteégbe látszik hozni.

³⁾ *Bonfin* és a *Cillei évkönyve e. h.* — *Aeneas Sylvius* szerint *Hist. Boh. és Frid. III. e. h.* ujjait valósággal le is vágta, hasonlót mond *Dubrav* is *Hist. Boh. XXX. könyve, 277. l.* — E mellett ezen utolsó, *Arenpeck* és *Turóczi e. h.* azt is állítják, hogy hosszab ideig vagdalkoztak; az első szerint Hunyadi ellenfelét a testén lévő páncél miatt nem sebesíthette meg, a másik szerint mind e mellett még is megsebesítette. *Hormayr* azt állítja *Oester. Plat. IV. d. 55. l.*, hogy nemcsak Hunyadi László sebesítetett meg Cillei által, hanem több mások is; *Eschenloer* végre *e. h. 35.* és *Mannius Hoffmannál e. h. 367. l.* azt, hogy nem Hunyadi László fogta fel a vágást, és nem is ő sebesítetett meg, hanem társai egyike.

⁴⁾ *Bonfin* és a *Cillei évkönyve e. h.*

⁵⁾ *Pray, Annal e. h.*

⁶⁾ *Haselbach e. h.*, ki Kanizsait Comes de Hannstein, Nagy Simon Magnus Simonnak nevezi. Az első előfordul *Ephemer. auct. coaevi, Kovachichnál Script. min. I. d. 13. l.* illy név alatt is Canishi Laszla von Sprinzenmarkt.

⁷⁾ *Pray* szerint *Annal e. h.* László megsebesítése Cillei által a Hunyadi-család barátnak berohanása után történt; de nyilván ellenkezőt mondanak *Aeneas Sylvius, a Cillei évkönyve, Turóczi, Bonfin* és *Dubrav e. h.*

⁸⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. e. h.*

több helyen megsebesítik ¹⁾, különösen lábain, mire özverogy ²⁾. Most Szilágyi Mihály levágja fejét ³⁾, és undok életének végét vet.

Igy halt meg azon férfi, ki az utolsó időkben Magyarországot kénye szerint kormányzá a gyenge László neve alatt, és, ha a Hunyadi-háznak általa czélba vett kiirtásában boldogul, azt bizonyosan már ekkor vég veszélyre jut-

¹⁾ *A Cillei évkönyv, Arenpeck, Turócsi és Bonfin e. h.*

²⁾ *Arenpeck e. h.*

³⁾ Hogy feje levágatott, mondják több írók, mint a *Cillei évkönyv, Arenpeck, Turócsi és Bonfin e. h.* E tettet az *Anonym. Chron. Austr. Senkenbergnél V. d. 23. l.*, melyet később *Rauch* is kiadott *Script. Rerum Austr. 11—14. l.* Szilágyi (Selaty) Mihálynak tulajdonítja. Hasonlót mond, *Birk Ernő névtelen keresztése is e. h.* őt *Ellachy* magellnek nevezvén; *Eberdorfer* szerint ellenben *e. h.* Nagy Simon tette azt. *Fessler* szerint *IV. dar. 853. l.* feje ketté hasított, és rémitő káromlások és átkozódások közt adta ki lelkét. — *Podlusányi 314. l.* még azt is mondja: *Mathias quoque assiliens jam pene exanimem confodit; de ezen körülményeknek a többi íróknál mi nyoma sincs (hásonl. Hauer, Könygl. Siebenb. 202. l.)*, sőt az egykoru írók előadása szerint még azt sem merők állítani, hogy Mátyás ekkor Nándor-Fejérvárt lett volna, annyival kevésbbé, mivel *Ramsen, Ind. XXVIII. Schwaandt-mernél 391. l.* nyilván mondja, hogy Mátyás akkor anyjánál Temesvárt tartózkodott. — Nagy állítása szerint *Hist. pragm. Hung. II. d. 149. l.*, minek azonban hasonlólag nincs elégséges alapja, Cilleit saját kezéből kicsikart fegyverével döfték a Hunyadiak barátai keresztül. — A három Cillei évkönyv szerint *Annal. Styriae III. d. 111. l.* a magyarok a holttestet asztalra tévén, fejét ott vágták el, és, mint az I. és II. számú évkönyv gyanítja, Hunyadi özevgyhas küldötték, és az csak ötöd napra került vissza; *Prag* szerint *Annal. e. h.*, miben öt követi *Gebhardi is Gesch. v. Ung. II. d. 102. l.*, a Hunyadi-hás minden hirtokaiban három napig hordatott diadalni jel gyanánt körül. Ezt azonban *Kaprinai e. h.* kétségbe hozza, részint mivel erre három nap, mellyek eitelte után a fő kiadatott, nem volt elégséges, részint mivel a Hunyadi-hás barátainak nem volt oszljok a királyt magokra ingerelni, és inkább hiszi, hogy kardra szurattván, a városban hordatott körül; de ez után a királyt még jobban fellagerelte volna. *Behaim* azt állítja *e. h. 58. l.*, hogy a fő egy zsákba tételvén, a török szultánhoz küldetett; de a

tatja. Nincs roszaság, nincs bűn, mellyet benne fel ne találánk egy némelly, de igen kevés szép tulajdonok mellett, mellyek őt még veszedelmesebbé tették. Elméje könnyű, de változékony és állhatatlan, mély belátású, de vízesszű, a munkában fáradhatatlan, ha hozzáfogott, de különben mulatságnak élő, bujaságban telhetetlen, ígéreteivel és hitével játszó, kétszínű, a tettetés mestere, az idegen vagyon rablója, a magáénak pazérlója, beszédben és tettben egyaránt serény, és mindenre kész volt. Telhetetlen nagyravágyása, határt nem ismerő hiúsága, öszveköltve szíve romlottságával, melly célja elérésére a legalacsonyabb, legundokabb módokkal is meg tudta barátkozni, kellemetes módjával, hizelgő hajlékonyságával, mellyel jellemének vadságát, akaratának makacsságát be tudta burkolni, őt olly szelíd, minden akarat nélküli fejedelem mellett, mint László volt, igen veszélyhözóvá tevő. Testére nézve magos természetű, csontos, száraz volt, kiálló mellel, széles vállal, de vékony lábakkal; sápadt képe, nagy és mindig vérmes szemei növelték azon kedvetlen benyomást, mellyet rekedt hangja csinált ¹⁾. Mind e mellett testi ügyessége, víg kedélye és szerelmessége, a nőnem előtt kedvessé tették őt; azért öltözetére különös gondot fordított, haját mindenkép csinosította, annak növelésére gondosan ügyelt, szakállát pedig, hogy korát a szépek előtt el ne árulja, gyökerestül kiszakgatta ²⁾. Szerencsétlen halála alkalmával még csak 55 éves lehetett ³⁾. Két fia volt, Hermann és György, ez még bölcsőben halt meg 1423-ban, amaz 12 éves korá-

gyilkosok e tettet csakhamar megbánván, azt az utról hozatták vissza, és így került harmad uapra megint a várba.

¹⁾ Így festi őt az egykorú és őt személyesen ismerő *Aeneas Sylvius*, *Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 213. l.*

²⁾ *Bonfin III. tiz. VIII. könyv. 357. l.* és *Turóczi Chron. IV. rész, LVIII. feje. 277. l.* Hasonl. a Cillei grófok évkönyvét No. 4. és 2. *Annal. Styriae III. d. 114. l.* Hogy haját nagyon csinosította, mondja *Aeneas Sylvius is e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylvius* 1451-ben teszi 50 évesnek. Hasonl. *Turóczi és Bonfin e. h.*

ban 1424-ben, egyetlen leánya Erzsébet is, Mátyás mátkája, előtte s fiatalan hunyt el ¹⁾).

Cillei megöletése után gyilkosai a vár utczáira rohannak, s a királyt, a nagyokat, és a kevés számú németeket nagy aggodalomba hozzák ²⁾, és több rendetlenségeket követnek el ³⁾; Hunyadi László pedig maga tüstént a királyhoz siet, neki a dolgot őszintén, mint történt, elbadja, véres oltalmát megtámadtatásával mentegeti, heveségéről engedelmet kér ⁴⁾, a Cilleitől nyert sebekkel ⁵⁾, és ennek a rácz fejedelemhez írt levelével kívánván tette súlyát enyhí-

¹⁾ *A Cillei grófok évkönyvei Hannál II. d. 629. l. és Anna. Styriae III. d. 69. és 114. l.*

²⁾ *Turóczi, Arenpeck és Ranzan e. h. — Dlugoss szerint XIII. könyv, 200. l.* a király az egész eseten jelen volt, és Hunyadi őt is megölte volna, ha mások nem tartóztatják; négy napig tartották őt a németek és csehek elzárva, míg Hunyadi László dűhe lecsillapodott. *Beheim* szerint ellenben *e. h.* magok a magyarok zárták el a királyt szállására még a tett végrehajtása előtt, hogy nagy-bátyja segítségére ne jöhessen.

³⁾ Stein kéziratban lévő évkönyveiben ezen esztendőnél azt jegyzi meg, hogy a gyilkosok által a királynak még több emberei is megverettek, kirabolttak, sőt még a király szobája sem kiméltetett meg. *Kurz, Gesch. Friedr. IV. I. d. 186. l.* Ezt mondják mind *Beheim*, mind *Birk Ernő nevezetlen keresztése e. h.*, az első még azt is panaszolván, hogy neki is 32 aranya, páncsela, lőfegyver és minden ruhája elraboltatott. Azonban ezt alig lehet föltenni Hunyadi Lászlóról és czimboráiról, hanem valószínűleg némely kisebb állásnak a cselédek és az őrsereg közül használták a zavart az ily tettek végrehajtására. *Beheim* még azt is említi, hogy Rozgonyi Raynald is a halálra jelelteknek egyike vala, s csak a király kamarájában talált menedéket. Egyébiránt meg kell jegyezni, miként eszen költő egész költeményében a magyarok és különösen a Hunyadi-ház ellen legmegrögzöttebb gyűlötségének adja jeleit, és magát Hunyadi Jánost is olly fekete színekkel festi, hogy őt e szerint a legmegromlottabb emberek egyikének kellene gondolnunk; míg másfelül Cilleit minden egykorú írók egyező állítása ellen, mint valamely megkülönböztetett férfit és egészen ártatlan véraldozatot tünteti előnkbe.

⁴⁾ *A Cillei évkönyv* és utána *Engel e. h.*, rövidebben adják ezt elő *Arenpeck* és *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. e. h.*

⁵⁾ *A Cillei évkönyv e. h.*

teni. A király sajnálkozott a dolgon, de egyszerűs mind megjegyzé, hogy a megtörténteket változtatni nem lehet ¹⁾, sőt mi több, a Hunyadi-család barátainak azon vigasztalását is elfogadá, hogy csak most kezd valósággal király lenni; mivel eddig az ő nevében Cillei uralkodott ²⁾. A vár alatt tanyázó katonaság, különösen a német keresztések, megtudván a gyilkosságot, nyugtalankodni kezdének, a várat vívni akarák; de a király intésére és parancsaira lecsöndesedének, és megelégedének azzal, hogy Cilleinek teste mindjárt, öt nappal későbbre pedig feje is kiadatott, mellyek jószágaiba ³⁾, különösen Cillybe vitettek, hol eltemetve voltak ősei is ⁴⁾. A keresztény világ Aeneas Sylvius bizonyossága szerint nem sokat aggódott ezen egész eseten; sőt többek véleménye szerint Hunyadi László nem kevesebbet használt a köz ügynek ezen tette, mint atyja a törökök megverése által; mivel Mahomed és a gróf egyaránt ellenségei voltak a vallásnak: az külső, ez belső ⁵⁾.

Olly szín alatt, hogy a beállott téli hideg miatt már ezen évben mitsem lehet tenni a törökök ellen, a király a Nándor-Fejérvár alatt álló kereszties sereget, melly nagyobb

¹⁾ *A Cillei évkönyv, Arenpeck e. h. és Curacus I. d. 270. l.* ki szerint a király még azt is hozzá tette volna: az én óráim sineas messze, adja isten, hogy csendes legyen. Hasonl. *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál e. h. 464. l.*

²⁾ *Arenpeck e. h.*

³⁾ *A Cillei évkönyv és utána Engel e. h. — Pray szerint e. h. a 16 harmad napra adatott ki. — Kerchelich szerint Notit. praelim. 270. l. a keresztések megnyugtatására egyenesen kihirdtetett az is, hogy Cillei nem gyilkoltatott meg, hanem méltó büntetésül végzetett ki, mint ezt megfria egy levélben, mellyet Ritter látott, István, krumczí főesperes, budai kanonok és lelkesz, László király és Cillei Ulrik cancellárja. *Preuenhuber 110. l.* még azt is állítja, hogy ő országgyűlésen nyakastatott le Budán.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Europa I. feje. 390 l.*

⁵⁾ *Creditum est non minus filium profuisse reipublicae Christianae in occisione Comitis, quam patrem in profligatione Mahometis, cum Mahometes et comes hostes religionis essent. Ille externus, iste domesticus. saenz A Sylvius, Epist. CCLIII. 785. l.*

részint idegenekből állott ¹⁾, haza bocsátá ²⁾. Ez utjában igen sok rablásokat, rendetlenségeket követett el, és a magyar földnép által nagy részint agyonveretett ³⁾; sok vezetett el a táborban nyert ragályos nyavalyában, melyet az országban mindenfelé, különösen pedig a fővárosban elterjeszte, és számos honfiak halálát is okozá ⁴⁾. Még Nándor-fejérvárról, kevés napokkal Cillei meggyilkoltatása után országgyűlést hirdetete ki a király Szegedre, és arra meghívá az ország mindkét renden lévő nagyait, és a vármegyék követeit, hogy török háborúról és az elhatalmazott rablók megbabolázásáról tanácskozzanak ⁵⁾.

A felföldön ugyanis több helyen felbomlott újra a belső esend, a rablók megint csoportosan kezdék magokat mutogatni, és a földnép is nyughatatlankodék. Így egy csapat Axamith vezérlete alatt Késmárkot, egy másik Tarkó és Palocsa várait foglalván el, a vidéket egész Bártfásig min-

¹⁾ *A Cillei grófok évkönyve e. h.*, németeknek mondja Engel, *Gesch. d. Ungr. Reichs III. d. 202. l.*

²⁾ Kitészik ez a *Cillei évkönyvön Hahnán II. d. 722. l.* és a *mölki nevetlenül kívül Pex Jeromosnál II. d. 464. l.* László királynak Giskrához írt leveléből. Datum Nandor Albae Dominica proxima post festum b. Bricci episcopi et confessoris, azaz november 14-kén, melyet az eredetiből közöl *Kaprinai I. d. 110. l.*, és a mellyben előbbeni parancsát, hogy katonáival lejővén az alföldre, az egész királyi sereg vezérlését vegye át, megváltoztatja a meghagyja neki, hogy a felső vidékeken a rablókat szemmel tartsa, az országot ezen oldalról oltalmazza.

³⁾ *Chron. d. Graf. v. Cilly és Anonymus Mellic. Chron. Pexnél e. h.* Ezzel nem dicsekszik sem Beheim sem Birknek nevezetlen keresztése.

⁴⁾ Budán nem igen volt ház, mellyben zsoldosok vagy polgárok betegen ne feküdnének, volt nap, mellyen 25 halott temettetett egy sírba. *Kochaym János* tudósítása Pozsony városához január 13-ról 1457. *Quellen und Forsch. 232. és 233. l.*

⁵⁾ Kitészik ez a királynak Giskrához írt és most emltett leveléből, hol ezt is meghívja ezen országgyűlésre. *Kaprinajból közlik ezen levelet Katona VI. d. 1128. l., Kovachich, Vest. Comit. 287. l.*

denkép sanyargatta ¹⁾. Az első ellen a királytól vett utasításhoz képest már jóval előbb Giskra ment; de Késmárkot sz. Márton napjától (július 13-kától) Kisasszony napjáig (sept. 8-dikáig) sikertelen szállotta meg ²⁾. A másik ellen a bártfaiak Perényi János tárnokot kérték fel, de ez tüstént nem küldhete segedelmet; mivel emberei Palóczy László vezérlése alatt a parasztok zendülésének lecsillapításában ³⁾ valának elfoglalva; igére még is, hogy, mihelyt innen visszajönnek, azonnal segítségökre küldi ⁴⁾. Mint látszik azonban, ez nem történt meg, vagy a küldött segedelem elégtelen volt; mert a bártfaiakat még a következő esztendőben is alkudozásokban találjuk Axamithal, kinek bátorságlevelet adtak, hogy e végezt közöttök megjelenhessen ⁵⁾. Még jobban zavará László állapotját Cillei öröködése.

Ulrik gróf ugyanis utolsó volt nemzetségéből, vele ez a fiú-ágban kihalt. Magyarországi birtokai minden kétségen kívül a magyar koronára szállottak, Tótország mindjárt vissza is ment ⁶⁾. A németországiakhoz ⁷⁾, részint öröködés, részint a megholt végintézkedése mellett, jogukat tar-

¹⁾ Kitészik ez Perényi János tárnoknak feleletéből a bártfaiak levelére, mellyben ez iránt panaszt tesznek, és tőle segedelmet kérnek Datum Therebes feria tertia proxima ante festum bb. Simonis et Judae apostolorum (oct. 26-kán) 1456. *Wagner, Dipl. Comit. Sáros. 65. l.* és innen *Kalona e. h. VI. d. 1119. l.*

²⁾ *Memorabilia Urbis Kesmark, Wagnernél Anal. Scep. II. d. 105. l.*

³⁾ *Contra insultum rusticorum.*

⁴⁾ *Perényi János épen most említett levele.*

⁵⁾ Feria sexta proxima post festum Sanctae Apoloniae (febr. 14-kén) 1457. *Wagner, Dipl. Com. Sáros. 117. l.*

⁶⁾ Zágráb vármegye mindjárt Cillei Ulrik megöletése után a királyhoz folyamodott a nyustadó bevétele iránt becsúsztott visszaélések eltörlése miatt, és László adott is egy parancsolatot e tárgyban, Budae in festo b. Mathiae Apostoli (febr. 24-dikén) 1457. *Kérchlich, Notit. praelim. 277. l.*

⁷⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. CCLIII. Opera 785. l.* — Azonban Gebhardi azt állítja, hogy a császár a magyarországiakban is kövelette az öröködést.

tották: Albert és Zsigmond osztrák főherczegek, Mihály magdeburgi gróf, Ulrik, a görezi gróf fia, de főként Fridrik császár ¹⁾, mint Németországnak feje, és az árván született László, ki mint Cillei Borbála unokája lépett fel ²⁾, és a kinek e felett nagybátyja még életében oda ígérte volt azokat ³⁾. A stájerországi, kárntheni és kraini rendek és városok gyűlése Gréczben a felek kihallgatása után a császár befolyása alatt el is rendelte, hogy ezen nemzetségnek minden németországi várai, városai és helységei adassanak át Fridrik császárnak, a többi követelők pedig kívánságaikkal jelentsék magokat ennél. A tartományok előjárói mindjárt ezen értelemben utasítottak is ⁴⁾; de Katalin, Ulriknak özvegye, ezen rá nézve igen sérelmes határozat végrehajtását megelőzte, minden előjárókat, különösen pedig a bátor Vitoveczet megesketvén, hogy mindaddig mitsem bocsátnak ki kezeikből, míg férjének halálát meg nem hozszólják, neki magának illendő özvegyi tartást nem eszközölnek, és a német országgyűlés egy kinevezendő bíróság által a követelők kívánságait, és ezeknek indokait meg nem vizsgálattja ⁵⁾. Kevéssel ezután mind az özvegy mind pedig László király ezen rájok nézve sérelmes határozat ellen óvást tettek, és a Cillei-jószágok minden várnagyait s tiszteit felszólították, hogy ezen rendeletnek ne engedelmeskedjenek ⁶⁾.

Azalatt Hunyadi László az általa egészen hatalma alá

¹⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*; más helyt *Europa XXI. fejt. 411. l.* és *Frehernél II. d. 58. l.* azt mondja, hogy 24-en voltak a követelők.

²⁾ *Kerchelich, Notit. praelim. e. h.*

³⁾ *Chron. der Graf. v. Cilly Bahnnál II. d. 727. l.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius említett levele.*

⁵⁾ *Chron. d. Graf. v. Cilly e. h.*

⁶⁾ A király levele februar. 1-séjén (Geben zu Ofen an unser lieben frauen abent, zu der Lichtmess anno domini 1457.) a Cillei özvegye ugyanazon hó 24-dikén (Geben zu Sonneck an sannd Matthias tag anno 1457.) kelt és megvan *Chmelnél, Mat. II. d. 122. és 123. l.*

hajtott ifjú királyt arra bírta ¹⁾), hogy Nándor-Fejérvárról utját Temesvárnak vegye, és itt özvegy anyját meglátogassa ²⁾). A király tehát az ő, Garai László nádor, Gúthi Ország Mihály, Lendvai Bánfi Pál főajtónálló, és több fő emberek társaságában ³⁾) november közepe táján megindult Nán-

¹⁾ *Fessler IV. d. 853. l.* László király egész magaviseletét Nándor-Fejérvárt és Temesvárt Cillei halála után tettetésnek tartja, mely mesterségben nagybátyjától vett oktatást, egyszersemind azt is állítja, hogy most Bánfi Pál tanácsára ment Temesvárra, reménylően hogy itt a szeles Hunyadi László, büszkesége által megvakítva, alkalmat nyújt gondatlan tettei által arra, hogy őt Cillei meggyilkoltatásáért meg lehessen büntetni. Azonban ez nem fér össze a kis király jellemével, ki gyenge, a körültre lévőék könnyű játéka volt, de a kiben romlottságot nem találunk.

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXVII. fej. 73. l.* azt állítja ugyan, hogy a király csak lovaglás közben tért Hunyadra a kormányzó özvegyének meglátogatása végett. Ezen állítást *Pray* is elfogadja *Annal. III. d. 190. l.*, Aeneas Sylvius III. Fridrik történeteinek leírására is hivatkozván *Kollárnál Anal. Vind. II. d. 464. l.*, hol megint Hunyadról van szó; de valamint itt a tudós kiadó elismerése szerint a látogatás helyének nevét az eredeti kéziratban az idő viszontagságai olvashatatlanossá tevők, és ő azt csak az előbb említett munka szerint pótolta ki, úgy ott az csak hibából csinázott be, melyet *Hagek* is követ *786. l.*, nem annyiban azért, mivel Hunyad sokkal félrebb esik, hogysem Belgrádról lovaglás közben lehetett volna kitérni, mert hiszen ez áll Temesvárra nevezve is, hanem és főként azért, mivel a többi írók, mint *Bonfin. III. tis. VIII. könyv, 357. l.*, *Turóczi, Chron. IV. rész, LIX. fej. 277. l.*, *Ranzan e. h.*, *Arenpeck, Chron. Austr. Pex Jeromosnál I. d. 1267. l.*, *de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 226. l.* és a *Cillei grófok érkönyve Hahnánál II. d. 730. l.* egyenesen Temesvárt említik, és erre mutatnak több oklevelek is. — Az utolsó ugyanazt állítja, hogy László királyt az ifjú Hunyadi fogva vitte magával Temesvárra; Ranzan pedig azt, hogy az mindjárt Cillei megöletése után Temesvárra szökött, a király pedig utána sietett, magaviseletét kikémlendő és további lépéseit ahhoz alkalmazandó. De valaminthé amas egy ez is ellenkezik nem csak a többi írőkkel, hanem a történetek további menetével. Alkalmasint Ranzan előadását tartva azeme előtt, állítja Kaprinai, hogy Hunyadi László előre ment Temesvárra, ott a király illő fogadására mindent elkészítendő.

³⁾ *Turóczi e. h.*

dot-Fejérvárról ¹⁾). Ennek hírére Erzsébet, a nagy Hunyadi lelkes özvegye, maga körül gondosan nevelt kisebb fiával, a 13 éves Mátyással, elejébe ment ²⁾ gyászruhában és kesergő barátaitól körülfogva, az illendő tiszteletet fejedelmének megadandó. Ez igen kegyesen fogadá a bánatos nőt, mondván: „Nem illik gyászruhát viselni azon férfiéért, ki a halálról most ment által az életre, ki Magyarországot a szent vallásnak és nekem megtartotta, és most azon Krisztussal uralkodik, kinek szentelt nevéért harczolt ³⁾.” Egyébiránt a Hunyadiak mindent elkövettek a király fényes fogadására, ez pedig őket drága bíbor köntösökkel ajándékozta meg ⁴⁾. Fényes vendégségek rendeltettek, kocsizások és vadászatok váltották fel a tánczvigalmakat és vitézjátékokat, és tomboló vigság közt folytak le a napok ⁵⁾. Csak a besztérczei grófok illedelmes özvegye, epekedő anyja látszott az örömtől elzárva lenni. Ez alkalmasint a királynak végre szemébe tűnt, vagy talán Veronai Gábor, kü-

¹⁾ Még november 14-dikén Belgrádról irt Giskrának levelet, mint fentebb látók.

²⁾ *Ransan, Ind. XXVIII. Schwandtnernél 391. l.*; a többi írók Mátyásról említést nem tesznek, sőt *Fessler IV. d. 854. l.* azt állítja, hogy ez is a királyiál jött által Belgrádból; csakugyan ő állítja azt is, hogy Erzsébet a vár kapuiból fo gadt a királyi vendégét.

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. és Hist. Frid. III. c. h. — Fessler IV. d. 855. l.* ezen egész beszédet kétségbe hozza; mivel ez a 17 éves ifjú király szájába nem illett, és ebből a megszemérodott özvegynek vigasztalás nem folyt volna; nem kell, ugy mond a tudós író, a történetekbe mesterségesen szóni akarni azt, mi nem történt, kivált ha azokra az ember olly következtetéseket bátorodik építeni, mint *Pray, Annal. III. d. 190. l.* (*Pray* ugyanis némileg ezen beszédből kívánja következtetni, hogy a király csak szóval és nem hit alatt ígért a Hunyadiaknak bánatatlanságot Cillei haláláért). Helyes volna az egész okoskodás, ha a beszédet egy egykorú igen hiteles író nem szállította volna ránk, és az nem volna épen olyan, mellyet egyedül egy 17 éves, tapasztalatlan, a mostani körülmények közt elfogult ifúnak szájából várhatunk.

⁴⁾ *Turóczi c. h.*

⁵⁾ *Arenpeck c. h.*

lönben Capistranóinak barátja s bajtársa, ennek halálától fogva pedig Erzsébetnek gyóntatója és tanácsadója, vagy Gúthi Ország Mihály, becsületes ember, figyelmezteték őt a nemes házi-asszony elvonultságára, s értésére adták, miként rebeg egy gyengéden őrzd asszonyi szív olly fejedelemtől, ki kegyenczének gyilkosait nevetve öleli meg, és ezeknek aggodalmas anyját, midőn számukra kegyelemért esdeklik, fényes ruhákkal képzei megengesztelhetni; miként kéri magába zárva, sírva a mindenhatótól azon segídelmet, mellyet emberektől többé nem reményl.

Akármin történt is a dolog, elég az, hogy a király ünnepélyesen kíváná kijelenteni megengedését a Hunyadiaknak, és e végre Kelemen napját választá ¹⁾. Nagy fénynyel jelent meg a várkapornában Hunyadi Erzsébet, Garainak leányával, idősb fia kijelelt mátkájával, Garal, Ország, Bánfi s több nagyok kíséretében voltak. Veronai Gábor mondá a misét, a mindenhatónak oltára előtt megölelte a király a kormányzó özvegyét ²⁾, és az oltári-szentség fellett mondott eskkel ³⁾ fogadta Cillei halálának elfelejtését, ebből eredt sérelmének és keserűségének elfojtását, valamint azt is, hogy nagybátyjának megöletését soha és semmi szín alatt sem bosszúlja meg; egyszersmind pedig Erzsébetet anyjának, fiait testvéreinek ⁴⁾ fogadja ⁵⁾. Ezután

¹⁾ *Turócsi, Bonfin, Ransan, Hellai és Pethő* ugyanaz napra teszik ezen eskü letételét, mint alább bővebben előadandjuk, melylyen esztendővel később László király megholt, ez pedig Kelemen napján történt.

²⁾ *Fessler IV. d. 856. l.*

³⁾ *Székely Krón. 214. l.* és mások. — *Fessler* szerint *e. h.* az evangéliumra tette kezét s úgy mondotta el az esküt.

⁴⁾ Hites anyjának és testvéreinek, mint *Pethő Gergely* mondja *Krónik. 77. l.*

⁵⁾ *Bonfin, Turócsi és Ransan e. h.* az esküvésről nyilván szólnak; mind a mellett *Pray, Annai. e. h.* ezen körülményt egyenesen kétségbe hozza; mivel *Aeneas Sylvius e. h.* arról nem szól, jöllehet mind ő, mind a szent-angyal bíbornoka, ki a királylyal volt, és amannak mindent megírt, a Hunyadi-ház és a király közt kötött

még az egész novembert Temesváron töltötte. Még ezen hónap utolsó napján Temesvárról parancsolta meg Kassa városának, hogy a Thalafuztól átvett jászói várat semmi esetre se rontsa le, hanem tartsa meg egész épségében, és ügyekezék kitelhető erővel oltalmazni ¹⁾. Itt éreztette Hunyadi Lászlóval több kegyelmeit, őt nem csak királyi főlovászmesternek, hanem ország kapitányának is nevezvén ki ²⁾.

békéről említést tesznek. Erre megjegysi *Kaprinai*, hogy nincs tudva előtte, mit mond arról a szent-angyal bíbornoka, mivel nem akadhatott nyomába azon forrásnak, melyből merítette Pray ezen állítását; azonban Aeneas Sylvius nem csak ezen kérdés alatti esküvéről, hanem magáról a kibékülésről sem szól, annak megtörténtét előadásából csak gyanítani lehet, *Hist. Dipl. I. d. 118. l.* De különben is Praynak okoskodása sokkal gyengébb, hogysen a mellett több egykorú írónak nyilvánosságos és határozott állítását kétségbe hozni szabadságunkban állana, és valóban nem szorúlnak azon hosszas okoskodásokra, melyekkel *Kaprinai e. h. 116. és köv. l.* őt megczáfolni törekszik. A mint hogy az újabb írók ezen esküvés valóságát majd mind el is fogadják, mint *Ortelius redictus 49. l., Palma, Notit. Rer. Hung. II. d. 327. l., Engel, Gesch. des Ungr. Reichs III. d. 202. l. és Fessler IV. d. e. h.*; az utolsó szerint ez után karon fogva járáltak mindnyájan az úrnak asztalához, és a megváltó testét és vérért Gábor kezéből fogadják (?).

¹⁾ Datum in Temesvár in festo b. Andree Apost. anno dom. 1456. *Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 112. l.* Ugyanas nap erősítette meg azon adománylevelet, mely mellett a két Hunyadi-testvér némmel jóságok általengedésével jutalmazták meg nagybátyjoknak Szilágyi Mihálynak eddigelő tett számos és dicséretes szolgálatait. Datum in Temesvár in festo b. Andree Apostoli anno domini 1456. Cornides irományaiból *Katona VI. d. 1135. l.*

²⁾ A Hunyadiak által Szilágyi Mihály részére adott adománylevelnek épen most említett megerősítő levelében maga a király Hunyadi Lászlót így czfmezi: Comes Bistriciensis, magister agazorum nostrorum generalisque Capitanus noster, *Katona e. h.* Ő maga is egy levelében, mely mellett az általa bírt Theko város polgárai és lakosai küldöttjeinek Szabó Jánosnak és Nosza Pálnak kérelmére a város azon kiváltságait, melyekkel azt még atyja Hunyadi János beszercezi gróf egykor megajándékozta, helyben hagyja s annak ezek iránt kelt minden leveleit minden pontjaikban és

Csak december elején indult meg Csanádon ¹⁾, Szegeden és Kecskeméten át Budára, hol ugyanazon hónap közepén érkezett meg ²⁾, és így valószínűleg a Szeged-

záradékaikban általánosan megerősíti, meghagyván beszerzczi várnagyainak, hogy az említett polgárokat és lakosokat ezen szabadságmaikban ne háborítsák. Datum in Corona die Dominico proximo post festum b. Elisabethe vidue (november 31-dikén) 1456. *Oklevéltár CCLX. sz.* így czímezi magát: Nos Ladislaus de Hunyad Comes Bistriciensis, Agazonum regalium magister, Capitaneus Regni Hungarie Generalis etc. Ezen levélből még azt is látjuk, hogy Hunyadi László nem az egész idő alatt mulatott a királyiyl Temesvárat, hanem időközben megfordult Erdélyben, nevezetesen Brassóban.

¹⁾ Hogy dec. 9-dikén Csanádon volt, kitetszik egy Bártfa városához Komorovskynak a felső vidékeken a belső bátorság fentartása tekintetéből maradása iránt intézett leveléből, Datum Chanadini secundo die festi Conceptionis b. Mariae Virginis anno domini 1456., melyet *Kaprinai c. h. 123. l.* és belőle *Katona VI. d. 1135. l.* közöl, és már fentebb mi is említettük.

²⁾ December 22-dikén már Budáról irt Rosenbergnek, hogy a vám iránt Boroszló városával egyezték meg. A wittingaui levéltárban, *Lichnowsky, Gesch. der Habsburge VI. d. CXCVIII. l.* Egy levél szerint pár nappal előbb dec. 19-dikén meghagyta volna a király Budáról a bécsi városi tanácsnak, hogy Pozsony városának, melyet Ludvenko és czimborái megtámadni készülnek, annak felzárolására segítséget küldjön. Ezen levél megvan a bécsi városi levéltárban. *Birk Ernő, Quellen u. Forsch. 231. l.* Sőt egy Nádas Nagy Simon részére a kolozsmonostori conventhez adott parancsa szerint, Datum Budae feria sexta — — — — festum Ambrosii Confessoris 1456., melyet *gróf Kemény József, Kurzmál Magazin I. d. IV. füz. 420. l.* közöl, ha a feria sexta után hibás olvashatatlan szavakat proxima post szavakkal pótoljuk ki, mit csalódas nélkül megtehetünk, már dec. 11-dikén Budán lett volna a király. És ugyan ellenkezni látszik Gmaitl István és Forster Farkas Pozsony városi követek levelével dec. 17-dikéről, melyben tudósítják a várost hogy a király egészséges, és hogy őt Kecskeméten (Geczke-med) hagyták el, és a melyet mint a városi levéltárban lévő említ *Birk Ernő, Quellen u. Forsch. 231. l.*, de a levelet magát nem ismerjük, kéltének helye nincs feljegyezve, és csak annyi bizonyos, hogy a levél írói nem december 17-dikén, hanem előbb hagyták el a királyt Kecskeméten.

re még Belgrádból hirdetett országgyűlést nem tartatta meg¹⁾.

¹⁾ Szegeden ugyan megfordult a király, mint bizonyítja egy levele, melly által innen dec. 3-dikán és így előbb hogysem Csanádon lett volna, Stancz Jánosnak és testvéreinek Györgynek és Henriknek a soproni harminczadokra 1,000 forintot utalványoz és melly megvan a Sopron városi levéltárban, *Birk Ernő, Quellen und Forsch. 231. l.* De mind e mellett a mulatása iránti adatok szerint országgyűlés tartására nem maradt ideje, és különben is ezen gyűlés megtartásának sem íróknál, sem oklevelekben mi nyoma sincs. Hasonl. *Kovachich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 128. l.* — *Katona* mind e mellett *VI. d. 1136. l.* a szegedi gyűlés tartását bizonyosnak veszi; csak abban kétségeskedik, mikor ment a király Csanádról e végett Szegedre, és mi végezetett itt.

XXVI.

1456—1457.

Míg László király Temesvárt tartózkodott: közönségesen elterjede Magyarországon és a szomszéd tartományokban annak híre, hogy a király a Hunyadiak hatalmába jutott, és onnan nem egy könnyen szabadul ki ¹⁾). Ezt senki sem terjesztette jobban, mint Fridrik császár, Vitoveczet, ki legörömostebb alkudozott volna a Cillei-birtokok iránt a magyarok királyával, ezen gondolattól elvonni, és maga részére megnyerni ohajtván. Célját el is érte. A Cillei-családnak ezen vitéz, de magáról meg nem feledkező vezére, egy szegény születésű csehországi nemes ²⁾), ezen hír által zavarba jövéen, és már most minden reményét egyedül a császárba vetvén, az özvegynek adott hite megszegésével, neki átadja egyezés mellett a Cillei-ház minden várait, ötöt kivéve, mellyeknek várnagyai letett hitők ellen cselekedni nem akarának. A többi engedelmes várnagyok pénzzel elégttettek ki: így a felső-cillei Pfanflitscher Tamás 4,000, a többiek egyenként 1,000 forintot vagy valamivel többet is kaptak; a kapitányok és tanácsosok közül is megajándékoztattak azok, kik Fridrik kívánságának engedtek; Vitovecz pedig maga feles pénzen kívül Steinbergi

¹⁾ *Chron. d. Graf. v. Cilly Hahnnál II. d. 731. l.*

²⁾ *Unrest, Chron. Austr. Hahnnál I. d. 546. l.*

grófnak és örökösnek neveztetett ki¹⁾), sőt neki a gerebeni vár, a zagorai grófság és a vend tartományok bánságához is remény nyújtott.

Ennek híre kedvetlenül lepte meg a gyenge Lászlót; de most még más gondok foglalák el gondolhoz nem szokott elméjét. Alig ért ugyanis Hunyadi László társaságában²⁾ Budára³⁾, a cselszövények az udvarnál megindultak. December 30-dikán 1456. nyilvánítá a király a magyar nagyoknak, hogy ő ugyan eddig ifúsága miatt Cillei Ulrik, a cseh kormányzó és mások által engedé magát igazgattatni; de már most az érettség idejét elérvén, tartományainak kormányát maga szándékozik átvenni, de tanácsukat e részben mindig örömet fogadaudja. Hogy azonban azt czélszerűleg tehesse, ez uttal felszólítja őket, miszerint mutassanak ki neki annyi jövedelmet, mennyivel az ország bátorságáról gondoskodhassék, királyi udvarát illően kitarthassa; sőt azokat, kik őt megkülönböztetéssel szolgál-

1) *A Cillei évkönyv e. h. 728. l.* Hogy Vitovecz pénzért adta át a várakat, mondja *Aeneas Sylvius is Europa XXI. fej. 411. l.* Hasonl. a három Cillei évkönyvet *Annal. Styriae e. h. és Julius Caesari, Gesch. v. Steyermark VI. d. 183. l.*

2) *Bonfin IV. tiz. VIII. könyv, 358. l.* és utána *Pray, Annal. III. d. 192. l.* és *Fessler IV. d. 857. l.*

3) *Hormayr* szerint *Wien III. d. 3. füz. 156. l.* a király Temesvárról egyenesen Bécsbe ment, a nélkül hogy Budán mulatott volna, magával vitte Hunyadi Lászlót is, ki az itt adott vitézsájakban részt vett, Albert és Zsigmond főhercegeket meggyőzte. Az utolsó írá felelőségét Stuart Eleonora skót herczegnőt most hozzá először Bécsbe ezen nagy város megmutatására. *Arenpeck* mondja *Pez Jeromosnál I. d. 1281. l. 1456.* Viennae in magno foro apud Carmelitas Dux ipse (Zsigmond osatrák herczegről van szó) et Ladislaus Hunyadi Comes Bistriensis acutis hastis simul luserunt, Duxque ipse tunc cecidit me presente. Alkalmasint ez hozta Bécs történeteinek tudós leíróját tévedésbe. *Arenpeck* előadásán nem lehet kétkednünk, miután ő nyilván mondja hogy maga is jelen volt: de az mit *Hormayr* rá épít, ellenkezik a dolog menetelével és számos oklevelekkel, mint meglátjuk. Azt kell tehát vélnünk, hogy ezen harcziáték, mellynek idejét *Arenpeck* közelebből nem határozza meg, nem az év végén, hanem jóval előbb történt.

ták, érdemeikhez képest jutalmaztathassa. E mellett azon hírt, hogy ő az országot titkon el szándékozik hagyni, hamisnak nyilvánítja és őket biztosítja, hogy, ha a szükség úgy hozná magával, miként valamely más tartományába kelljen mennie, ezt bizonyosan az ő tudtok és tanácsok nélkül nem teendi. Erre a magyar nagyok örömlüket nyilvánítják azon, hogy az uralkodást személyesen kívánja at-
venni, e mellett értésére adják, hogy ők ezen üdvös szándékában tanácsosal és tettel segíteni kötelességöknek tartják és őt abban, hogy a szükséghez és tetszéséhez képest köztök maradjon. vagy más tartományaiba mehessen, megkötni épen nem akarják. A király jövedelmei ugyanazok most, mellyekkel Zsigmond bírt, rámehetnek 171,000 aranyforintra, ide nem értve azon jövedelmeket, mellyek Giskra kezében vagynak és könnyű számítás szerint mintegy 50,000 aranyat tehetnek. Ezekhez járulnak még minden királyi várak és tartozandóságai jövedelmei, mellyekről a király mind szabad tetszése szerint rendelkezhetik. Mire a király kijelentvén, miként ezen jövedelmek alig elégségesek a királyi udvar kitartására, azokból az ország bátorságát, védelmét eszközölni épen lehetetlen, kivált most, midőn magában az országban Giskra, Pongrácz, Ludvenko és mások a belső csendet is zavarják; felszólítja őket, hogy most őt tetemesebb öszveg pénzzel segítsék, mellyért nekik sőt adni kész ¹⁾. Mi lett ezen segedelemké-

¹⁾ Ezen egész töredékes előadás alapszik egy régi jegyzéken a csász. kir. titkos levéltárban, mellyet Birk Ernő úr adott ki *Quellen u. Forsch.* 252. l. Ezen jegyzék kelte így áll: d. d. Phincktag am newn Jarsabent 1457. Azon körülmény, hogy itt az 1457-dik év utolsó napjairól van szó, már pedig László király ezen évben november 23-dikán halt meg, és ezen évben az újévet megelőző estve nem csütörtökre hanem péntekre esett, arra bírá Hornmayr bárót *Abhandlung über Minderj., Vormundsck. und Grossj. im oesterr. Kaiserstaat* 131. l., hogy ezen jegyzéket sokkal későbbben írottak és hamisnak nyilvánítsa. Az évre nézve minden kérdés könnyen megszüntethető, mert a XV. században, mint *Birk Ernő c. h.* 232. l. megjegyzsi, szokásban volt az évet december 25-dikével kezdni, és így e szerint a mai számítás szerint ezen

résnek sikere, megmondani nem tudjuk adatok hiányában, valamint azt sem, mely titkos rugó dolgozott az ifjú királynak ezen nyilvánításában. Hogy az nem egyenesen tőle jött, kétséget nem szenved; az is bizonyos, miként a királynak ezen fellépése az akkor hatalom polczán álló párt megzavarására, az ellenpárt titkos működéseire mutat. A Hunyadi-ház ellenségei ugyanis előbbeni mesterkedéseiket megint elkezdték, még pedig annival nagyobb tázzel, minél inkább kezdé magát a testben és lélekben deli ifjú Hunyadi László a király kegyelmében megfészkelni. A büszke Ujlaki Miklós hajdani bajtársa fénye által megsértve, a Cillelek által megvert Bánfi Pál már most főajtónálló, Buzlai László főpohárnok, Csernin Henrik főlovászmester, Józsa véglosi kapitány, Holczner Konrád osztrák tárnok és Pukander Farkas¹⁾ szoros szövetségre lépnek, és a gyűlölt Hunyadi-ház kiirtását elvégzik²⁾.

kelés napja az 1456-dik évbe esik, mint ezt már ezen jegyzékre nézve különösen említette *Hedwig, Zeitrechnung 71. l.* De különben is meglehet, hogy az 1457. évszám csak az új-esztendő napra vitetik, és így az új-évet megelőző napokról van szó, melyek természetesen 1456-ban estek. Nehezebb megmagyarázni a hét napja iránt támasztott nehézséget. *Birk* azt véli *e. h.*, hogy ezen szavakon: Phincztag am nowa Jarsabend, csőtörtőket kell értenünk, melly az új-év előtti napot megelőzte és így a vigilia vigiliáját, melly meghatározás némelly oklevelekben bár ritkán előfordul, így tehát a dolog december 30-dikán 1456. történt volna. Nem akarjuk tagadni, hogy ezen magyarázat nem minden erőltetéstől ment, de jobbat előállítani nem tudván, azt inkább elfogadjuk, hogysem ezen jegyzék hitelességét illy csekélységért kétségbe hoznók.

¹⁾ *Engel, Gesch. d. Ungr. Reichs III. d. 203. l.* — A Hunyadi-ház ellenségei közt *Turóczi IV. rész, LX. fejt. 278. l.* és utána *Bonfin e. h. 358. l.* csak Garai Lászlót és Bánfi Pált, *Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 136. l.* ezen kettőt és Ujlakit, *Palma, Notit. Rer. Hung. II. d. 317. l.* és *Fessler IV. d. 879. l.* az Engel által említettekön kívül még Giskra Jánost és Turóczi Benedeket, *Behem* több ízben említett költeményében *Quell. u. Forsch. e. h.* névszerint a kalocsai érseket, Rozgonyi Rajnáldot, Jánost, Osvátot, Palóczy Lászlót, Ország Mihályt és másokat nevezik.

²⁾ *Ranzan, Ind. XXIX. 214. l.* és utána *Engel, Palma e. h.*

A történetírás legfájdalmasabb rejtélyes igazságai közé tartozik ezen öszveesküdtek tanácskozásaibani részvéte Garai László nádornak és Hunyadi László jövendő ipjának¹⁾; sőt hihetőleg ő volt az egésznek feje²⁾, bár a gondatlan ifjú személyes szabadságára, bátorságára nézve legfőbb bizodalmt épén benne helyhezttető³⁾. Cillei halála után ő foglalta el a király kegyelmében annak helyét⁴⁾, és azért ennek részvétele igen nagy befolyással volt a szándék sikerülésére. Ezen idők történeteinek titkos rugóit

¹⁾ A Cillei grótok évkönyve No. 1. 2. *Annal. Styriae III. d. 110. l., Heltai I. d. 463. l.* és utána *Engel e. h. III. d. 204. l.*, valamint a *Hofmár von Ungarn* névtelen szerzője *Quell. u. Forsch. 234. l.* azt állítják, hogy Hunyadi László már valósággal el is vette volt Garainak leányát; de *Bonfin e. h. 358. l., de Roo, Hist. Austr. és Pray, Annal. III. d. 194. l.* nyilván csak mátkájának mondják. *Lehoczky*, kinek előadása sok helyt nem csak zavaros, hanem alaptalanságokkal is teljes, *Stemmat. II. d. 191. l.* azt állítja, hogy Hunyadi László nem csak elvette Garai László leányát, hanem ezen házasságból született leánya Christina, Panovasky Bódoghoz ment férjhez, és számos maradékot hagyott maga után, sőt maga Hunyadi László másodsor is megházasodott és Boloslav tetscheni fejedelem leányát vette el. A pápai követ tudósítása szerint Mátyás alatt *Engel, Gesch. v. Serb. 12. l.* az idősh Hunyadi Kanizsai László leányával lett volna mátkás, kire volt bízva a budai vár; de ez tévedés. Hunyadi László mátkájának keresztnevét az irók nem szállították reánk; újabb költőink azt Máriának keresztelték; azonban Garai Lászlónak oklevelesen csak egy leánya ismértetes, ezt pedig Annának hívták.

²⁾ *Turóczi, Chron. IV. rész, LX. fej. 278. l.*

³⁾ *Ugyanó ugyanott.* „Veronai Gábornak, így szól a hajdani barát *Fessler IV. d. 857. l.* a hosszas elmélkedő élet könnyűséget szerzett a legkényesebb viszonyok keresztülnézésében és az emberi szív legtitkosabb és még általa is alig sejtett indulatai kitapogatásában. Azért midőn a király azt kívánta Temesváron, hogy mind a két Hunyadi kísérje őt Budára s növelje udvara fényét, ő volt egyedül, ki őket a nádorra figyelmeztette, a leggondosabb vigyásatra, anyjokat s családjak barátait hadi erejük kettőztetésére intette, bármely bizodalmt legyen is az iránt, kinek tudta nélkül egy veréb sem hull le a fedélről. Mind e mellett, így folytatja előadását *860. l.*, mindenképpen az ő csalfa tanácsával élt a vigyásatlan ifjú.“

⁴⁾ *Turóczi e. h.*

nagyobb homály fedi, hogysem ezen természet elleni cselekvés elegendő okát tudnók adni. A Garai-nemzetség határtalan büszkesége, irigy fényüzése, s a Cillei-házzali szoros rokonsága csak kevés világosságot adnak e részben.

Az öszvecsküdtek tüstént és nyilvánosan fellépni még nem mertek. A Hunyadi-névnek varázsereje, két szép reményű, magas tulajdonú ifúban mintegy megújulva, még nem gyengült volt. Céljok elérésére különösen a gyenge, de vallásos király jobb érzéseit kelle eltompítani. Az idősb Hunyadi zabolátlan nagyravágását, minden korlátot át-törő hevességét, büszkeségét, valamint a királyi székre háromolható veszélyt, épen olly eleven színnel, mint nagyított alakban kezdék festegetni ¹⁾. Ezen vakmerő, hajthatatlan jellemű ifú, úgy mondának ők, a félénk László király gyanakodó szívében aggodalmakat gerjesztendők, már nagybátyját utjából elhárítá, és célja az kívánván, magát a fejedelmet is hasonló sorshoz részesíteni nem tartózkodandik. Az elbízott Hunyadi-család, sok számos barátaitól, jó embereitől segítette, őt minden lépéseiben hátráltatandja; addig csendes és akadálytalan uralkodásra számot nem tarthat, míg azt le nem alázza, szarvát le nem törri; sőt ha ezzel késik, a mindenre készeket meg nem előzi, mind személyét mind trónját még nagy számíthatatlan veszélyek érhetik. Ennek akadályoztatására, a veszni indult Cillei-jóságok visszaszerzésére, a hazának a fenyegető belső háborútól megmentésére, az ártatlanul meggyilkolt Cillei halálát megbosszulni, ennek lelkét, özvegyét és hív szolgáit a merész gyilkos vérével megengesztelni, a felháborodott hazát a nyughatatlan és pártosságot forraló idősb Hunyaditól megmenteni, nem csak üdvös, hanem multhatatlanul szükséges is ²⁾.

Illy és hasonló beszédekkel annyira elrémíték a félénk,

¹⁾ *Bonfin e. h.*

²⁾ *Turóczi e. h., Aeneas Silvius, Hist. Boh. LXVIII. fej. és Hist. Frid. III. Kaprinainál I. d. 136. l.* — Mind ezekről *Pray e. h.* hallgat, és csak azt jegyzi meg, hogy a király Budán nagy készülleteket tett az ozmánok ellen.

a körültre lévők befolyásától függő és minden önállóság határozatra alkalmatlan ifiúnak ingadékony elméjét, hogy ijedtében csak azzal kezdé magát mentetgetni, hogy az erélyes föllépésre a szükséges eszközök hiányzanak, hogy nincs serege, mellyel a közszeretett Hunyadi Lászlót elfogathassa. Az özveesküdtek azonban erről is gondoskodtak volt, és a nádor a törökök elleni készületek örve alatt, a pesti partokon már gyülekezni kezdő fegyveres csapatokra figyelmezteté az akarni nem merő fejedelmet¹⁾. A dolog még végrehajtásra érve nem volt. Bizonyítványokat, habár hamisakat, kelle szerezeni, hogy legyen ürügy, törvényes szin a véres tette; nagyobb erőt kelle még öszvehúzni, hogy legyen mód annak végbevitelére; sokáig kelle még magát a királynak tettetni, hogy annál bizonyosabban elérettessék a kitűzött czél²⁾, és a ravasz özveesküdtek, ismervén a fejedelem jó szívet, nem szüntek meg az alatt annak félelmét mindenféle hazug hírekkel táplálni³⁾.

A világ, és különösen a gondatlan Hunyadi László előtt alattomos terveiket, cselszövényes mesterkedéseiket annál jobban elfedezendők, az udvarnál nyilván csak a törökök elleni készületekről folyt a beszéd⁴⁾, minden csak ezzel látszatot elfoglalva lenni. Ezek közt találta őket az 1457-dik év kezdete⁵⁾. A nádor-fejérvári diadal buzdí-

¹⁾ *Dubrac XXIX. könyv, 757. l.*

²⁾ *Ranzan e. h.*

³⁾ *Arenpeck e. h. 1267. l.*

⁴⁾ *Engel e. h. 204. l.*

⁵⁾ Hogy ezen év elejét László király Budán töltötte, mondja *Kaprinai e. h. I. dar. 135. l.* és utána *Katona VI. d. 1138. l.*, az első azt oklevelesen is ügyekszik bebizonyítani *I. d. 162. l.* több bővebben nem említett oklevelek keltére hivatkozván. Ezek közül többeket némelly másokkal bővitve adhatunk az említett, még számos alább elő fordulandó oklevelek által is támogatott, állítás bizonyoságuál. Így január. 2-dikán László király Kassa városának a jársói erőesség ügyében hozzá tett előterjesztésére válaszképen tudtól adja, miszerint Thalafuz Jánost levelében felszólította, hogy az említett erőesség lerontását, ha tán a várostól e részben kötelezvényt vett volna is, többé ne sűrgesse, s az erről adott levelet a vá-

tásaihoz járult még az is, hogy Skanderbég Izsák basát az aemathai mezőkön megverte, a táborn, 20 zászlót és

rosnak adja vissza, s hogy e mellett Giskrának is megparancsolta, miszerint Thalafuzt minden azon vidéken teendő kártételtől tiltsa el, mire ez ígérkezett is. Ezeknek következtében meghagyja a városnak, hogy az említett erősséget, mely ismét gonosz kesekbe jutva, a vidéknek romlására válhatnék, gondosan őrizze, egyszerűsmind a városnak iránta mutatott hűségért s a mult időkben az ezen vidékeni béke fentartására tett fáradozásaiért köszönetét nyilvánítja, Datum Bude secundo die festi circumcisionis Domini anno eiusdem 1457. *Oklevéltár CCLXII. sz.* — Január, 4-dikén Kassa városát értesítvén, hogy kívánatához képest Abadj és Torna megyéket felszólította a jászói erősség fentartásához járulásra, meghagyja neki, miként a mondott erősséget jó őrizet alatt tartsa, akár segítik őt annak fentartásában az említett megyek, akár nem, azt lefontani az ő parancsa nélkül ne merje; s azon esetre, ha a mondott megyék a segínyt elmulasztanák, őt arról tudósítsa. Datum Bude feria tertia proxima ante festum Epiphaniarum Domini anno eiusdem 1457. *Oklevéltár CCLXIII. sz.* — Ianuarius 5-dikén a kassai kamarai tisztséget megdicséri, hogy Giskra Jánosnak a pénzverést nem engedte meg, míg az iránt az általa állítólag nyert, de valóban soha sem kapott királyi engedelemllevelet elő nem mutatja. Datum Bude feria quarta proxima ante festum epiphaniarum domini anno eiusdem 1457. Ezen levél, melyet Cornides kézirataiból kőszöl *Katona VI. d. 1139. l.*, az előbb említetttel és több másokkal ellenkezőleg arra látszik mutatni, hogy a király és Giskra közt ekkor némely kedvelenségek támadtak. — Ianuarius 12-dikén 1457. a Máriavölgyi Pálos monostornak Pozsony mellett elengedi azon két hordó bort, mellyel a mult évi désma fejében adós maradt; a Pozsony városi levéltárban, *Lichnerky e. h.* — Január 20-dikén Lukács jászói prépost panaszos előterjesztése következtében, miszerint a jászói vár jelenleg őrizet végett Kassa városa hatalmában lévén, ő saját urodalmából ki van rekesztve, szorosán megparancsolja Kassa városának, hogy mindjárt e levele vétele után gondosan megvizsgálván Lukács prépost tehetségét, ha azt az említett erősségnek valamennyi rablók elleni védelmére elégségesnek találja, a mondott erősséget minden további parancs megváltása nélkül azonnal szolgáltassa kezeihez, Datum Bude in festo beatorum Fabiani et Sebastiani martyrum anno domini 1457. *Oklevéltár CCLXIV. sz.* — Ennek következtében februar, 2-dikén bizonyosan értesülvén, hogy Lukács jászói prépost a jászói erősségnek védelmére saját embercivel és saját költségén elégtelen, meghagyja

1,500 foglyot vévén el tőle, és 20- vagy 30,000 emberét vagdalgán öszve¹⁾, s Lajos bíbornok, a pápai hajósseregnek fővezére, az Archipelagoszban három szigetet: Mitilénét, Szalamiszt és Naxoszt az ozmánoktól elfoglalta, még pedig a nélkül hogy csak egy embert is vesztett volna. A pápa, kinek ezen körülmények közt a török háború folytatása igen szíven feküdt, ezen kedvező eseményről követjét, a szent-angyal bíbornokát, december 31-dikén kelt levelében olly kéréssel tudósítja, hogy a magyarok és németek készülleteit az ozmánok megtámadására sürgesse²⁾; mivel a jövő évben hajósseregével egy portugalli is egyesülvén, az ozmánokat a tengeren új erővel szándékozik megtámadni. Másfelül a szultánnak magának, — kit György despota, a törökökhöz megint közelíteni akarva, a belgrádi események után jobb föltételeket reményelve, Hunyadi haláláról tudósított volt³⁾, — igen nagy készülteiről új meg új hírek érkeztek⁴⁾, mellyek nagy aggodásba

Kassa városának, hogy ezen erősséget a mondott prépostnak ne adja át, hanem mint eddig jó őrizet alatt tartsa, s ha erre elégtelen volna, őt tudósítsa; minthogy ő ezen várnak szétromlását semmi esetre sem akarja megengedni, Datum Bude in festo purificationis beate Marie Virginis anno domini 1457. *Oklevéltár CCLXV. ss.* — Martius 7-dikén meghagyja az erdélyi káptalannak, hogy Felső-Nádasdi Hungurt, Péter fiát, — kinek részére az ősei és maga által is békében birtnak állított felső-nádasdi részbirtokára névsé Hunyad vármegyében új adományt adott volt, — törvényesen igtassa be, Datum Bude feria secunda proxima ante festum beati Gregorii pape anno domini 1457. *Oklevéltár CCLXVI. ss.* — Több ezen időben Budán kelt leveleit említi még *Lichnovsky e. h.*, mellyek azonban hazánkat nem érdeklik.

¹⁾ *Barlettus IX. könyv. 266. és köv. l.*

²⁾ *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 475. l.; innen Pray, Annal. III. d. 191. l., és ebből Katona, Hist. Crit. VI. d. 1136. l.* Mind a három a levél keltét december 31-dikére teszi, *Engelnél e. h. 204. l.* alkalmasint csak nyomtatási hibából áll december 21-dike.

³⁾ *Engel, Gesch. v. Servien 415. l.*

⁴⁾ A szultán nagy készülteiről szól *Aeneas Sylvius* apríl. 1. 4. és 7-dikéről Sz. Miklós bíbornokához, Senfüleben Henrikhez és az

hozák az egész keresztyénséget, különösen pedig Magyarországot¹⁾; mivel Mahomed belgrádi csúfos megverettetését, és ennek következtében az ezüstben gazdag Rácország elvesztét nem felelthetve, a köz hír szerint ázsiai birtokai egy részének feláldozásával mind addigi nem nyugtát fogadta, míg Rácországot vissza nem foglalja s Nándor-Fejérvárt meg nem veszi²⁾; sőt parancsára Mahomed nagyvezér, egy görög és egy novoberdoi szerb asszony hite-hagyott fia, ki fiatal korában szülőitől, midőn Szendrő felé futnának, vétetett el, 80,000 emberrel kémlelő előnyomulást is tett volt, némelly városokat Boszniában és Dalmátországban feldulván, Szerbország felé előnyomulván, és miután itt mindent csendességben talált volna, Viddint és több városokat a Duna mellett megerősítvén³⁾. Egy szaguldozó csapatja egész Nándor-Fejérvárig előnyomult, de itt Szilágyi Mihály hirtelen rá csapván, azt tökéletesen megverte; sokan maradtak a csatatéren, némellyek fogságba jutottak, a többi vad futással mentette

aragoni királyhoz írt leveleiben *Epist. CCLVII. CCLX. és CCLXVI. 787, 789. és 791. l.* — III. Kalliszt pápa János szent-angyal bsbornokához április 10-dikén 1457. írt levelében *Raynaldnál e. h. 484. l. Hasonl. Kaprinait e. h. I. d. 140. l., és Turócsát IV. rész, LX. fejt. 279. l.*

¹⁾ Azért *Aeneas Sylvius*, már ekkor bsbornok, *Raynald e. h. XVIII. d. 483. l. (Infessura a következő 1457-dik évre teszi ezen kinevezést, Diario di Roma, Muratorinál Script. Rer. Ital. III. d. II. köt. 1138. l., az azonban decemberben 1436-ban történt Muratori, Annalé XIII. d. 462. l.) a császárt kívánta a török háborúra bírni, és e végett nem csak neki, hanem másoknak is írt. Epist. CCLX, CCLXI, CCLXII. 789. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius, Epist. CCLXVII. 791. l.*

³⁾ *Chalkokondylasz VIII. könyve, 180. l.* — *Engel, Gesch. v. Serr. Stritterre II. dar. 380. l. utalva, ezen Mahomedet jani-nai basának mondja; azonban ő már ezen időben Chalkokondylasz szerint e. h. palota-fejedelme (ὁ τῶν οὐκῶν ἡγεμῶν), és nagyvezér volt. A diak fordító az eredetinek most idézett szavait így adja: dux januae; talán ez hozta Strittert és utána Engelt tévedésbe.*

meg életét. Szilágyi az egyik elfogott vezért némelly más foglyokkal Budára küldötte a királyhoz ¹⁾.

A győztes hős ezen idő tájban szinte a halálnak mártaléka lett. Brankovics György ugyanis, mi okból, bizonyosan megmondani nem tudjuk, de valószínűleg elkeseredésében ²⁾, hogy Magyarországból tartományai oltalmára segedelmet nyerni nem tudá ³⁾, és Szilágyin, ki mint nándor-féjérvári kapitány ezen vár oltalmára Szendrővel szemben némelly erősségeket akarván felhányatni, ez által újabban maga ellen haragította őt ⁴⁾, veje Cillei Ulrik meggyilkoltatásaért, mellyet főként neki tulajdoníta, boszszút állandó ⁵⁾, sőt talán a Hunyadi-család leghatalmasabb ellenségei, Garai és Ujlaki által is késztetve ⁶⁾, vagy pedig a nándor-fejérvári várat hatalmába kerítendő ⁷⁾, annak lest vet Nándor-Fejérvár körül, épen midőn öcsésével Lászlóval, nándor-fejérvári várnagygyal egy négy lovas kocsin utaznék. Az orozva megtámadtatott két testvér közül Mihály a kocsiról hirtelen leugorván és lóra kapván, futás által kerülte el a halál veszedelmét; László ellenben sok sebekkel terhelten halva maradt ⁸⁾. A tüzes Mihály testvére méltatlan halálát csakhamar megbosszúlta. Kevés napokkal meggyaláztatása után hirtelen öszvegyűjtött sere-

¹⁾ Kochaym János Pozsony városához januar. 8-dikán 1457. intézett tudósításában, hol nyilván mondja, hogy ezen foglyok aznap érkeztek a királyhoz. *Birk, Quell. u. Forsch.* 232. l.

²⁾ Pray, *Annal.* III. d. 199. l.

³⁾ *Aeneas Sylvius, Europa V. könyv, 396. l. és Frehernél II. d. 46. l.*

⁴⁾ *Engel, Gesch. v. Serb.* 411. l. Pejachevich állítása szerint 357. l., és utána *Fessler IV. d. 858. l.* ezt olly hozzáadással mondják, miként György fejedelem ennek következtében meghagyta embereinek, hogy őt akár élve akár halva hozzák elejébe, és így történt volna a dolog.

⁵⁾ *Kaprinai e. h.* II. d. 198. l.

⁶⁾ *Engel, Gesch. von Ung.* III. dar. 210. l. ezt határozottan mondja.

⁷⁾ *Engel, Gesch. v. Serb. e. h.*

⁸⁾ *Aeneas Sylvius e. h., Cuspinianus 676. l.*

gecskéjével az ezt nem is gyanító Györgyre csap, Kupiniknál¹⁾ a Száva mellett öt nyakas ellentállás — és miután ennek jobb kezén két ujjai, melyekkel mint Orbini mondja, annyiszor esküdt meg hamisan²⁾, elvágattak volna, elfogja³⁾, és csak egyezés következtében, — mely szerint György becsei és somlyói urodalmait Torontál és Krassó vármegyében minden tartozandóságaival átadta ugyan Szilágyinak, ez azonban Hunyadi Mátyássali terveinek sikeresítésére inkább barátokat mint ellenségeket kívánván

¹⁾ Engel, *Gesch. v. Serbien* 411. l.

²⁾ Engel e. h.

³⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*, ki egyébiránt az esemény idejét bővebben nem határozza meg, és csak annyit mond, hogy Brankovics nem soká azután megholt itt nyert sebeiben, mit hihetőleg utána, mint egyedüli ismeretes egykorú kútfő után elmond *Cuspinianus is e. h.* Ezen tekintetből *Katona VII. dar. 156. l.* az egész dolgot esztendővel későbbre teszi; mivel, úgy mond ő, bizonyos, hogy György csak 1458-ban holt meg, mint ezt mi is annak idejében bővebben kifejjük. Követi Katonát ezen esemény idejének meghatározásában *Budai Ferencz I. dar. 449. l.* Azonban már László király a Hunyadi-család ellen kiadott és fentebb említett levelében 1457-ben, *Oklevéltár CCLXVIII. sz.* emlékezik ezen esetről, és így azt ezen év elején innen nem lehet tennünk, és inkább azt kell gyanítnunk, hogy György hosszasabb ideig sínlődött ezen sebeiben. — Igaz ugyan, hogy László király említett levelében az egész dolgot még Hunyadi János idejére teszi, neki tulajdonítja, és mintegy a krassócsi győzdelemmel látszik összevetni; azért Pray, ki ezen eseményt *Annal. III. d. 199. l.* 1457-re tette volt, későbbi munkájában *Hist. Reg. II. d. 363. l.* azt 1454-re mindjárt ezen ütközet után teszi; *Hageck 784. l.* 1455-re, *Cuspinianus* pedig *676. l.* és *Theobald, Hussitenkrieg II. d. 293. l.* 1456-ra, az utolsó azt még a belgrádi csata előtt említvén. De mind ezen későbbi írók állítása ellenkezik az egykorú Aeneas Sylvius már említett azon megjegyzésével, miszerint György az itt nyert sebekben holt meg. Pray, *Annal.*, Engel és Fessler mind ezen esztendőben említik, a két első a Hunyadi János özvegye és László király közti egyezés idejére, melyet Szilágyi, ezen eseten felboszszantva, nem akart elfogadni, az utolsó pedig még Hunyadi László halála előtt, mi minden körülmények összevetése mellett legelfogadhatóbb.

szerezni, mindjárt lemondott azokról, — bocsátja szabadon¹⁾.

A Hunyadi-ház ellenségei által színelve tervezett ozmán háborúra szükséges előkészületek megtételére pénz kivántatott; a kincstár pedig annyira ki volt ürülve, és az országlásban úgy mint az udvari tartásban olly nagy rendtelenség uralkodott, hogy volt olly nap, mellyen a tűzifa hiánya miatt és más okokból a király számára főzni nem lehetett²⁾. Az udvari szükségét az osztrák kincstartónak Holczler Konrádnak az osztrák jövedelmekből kelle pótolni³⁾. A király ugyan minden felől sürgette követeléseit

¹⁾ Kitészik ez Mátyás királynak annak idejében bővebben említendő 1458. évi augusztus 20-dikán kelt, és *Kaprinai* által *e. h. II. d. 195. l.* közölt adományleveléből, melly mellett az említett két várat minden tartozandóságaival azon esetre Szilágyi Mihálynak adományozza, ha György fejedelemnek hal felségsértésbe esnének vagy mag nélkül halnának meg, vagy Galambóc várát az ozmánok kezébe juttatják. — *Aeneas Sylvius e. h.* azt állítja, hogy Szilágyi a rácz fejedelmet tetemes pénz-váltás (magno auri pondere) mellett bocsátotta el; mi azonban ellenkezik Mátyás most említett levelével. *Hageck e. h.* a váltáspénzt 100,000 forintban állapítja meg, azt vetvén utána, hogy Györgynek emberei Bálványtól, Szilágyi megbizottjától, kinek az kifizettetett, ezen pénzt visszavették, és őt öszvevagdalták, valamint azt is, hogy Szilágyi a despotnak beszélgetés színe alatt szabad meneti levelet adott, és ennek ellenére támadta meg őt.

²⁾ Es war nechten nicht holcz pey der kuchen, so maynt der kuchen mayster Mulfelder er wel sayn gnad ungesse lassen sitzen. Hewt acht tag da ffrageit der gross graf unser herrn k. g. ob sein gnad fastet, dar auf sprach sein gnad, er wisset nicht ob man kochet oder nicht und get gar unoraleich czu aber sein gnad hat grosse gedult und kan wol sweyggen under czaygt sich frölelich und ist gar mudig, — azt mondja Kochaym János Pozsony városához januar. 8-dikán intézett tudósításában, *Birk, Quell. u. Forsch. 233. l.*

³⁾ Januarius 10-dikén 1457. meghagyja László király Pozsony városának, hogy annak a helybeli harminczad jövedelméből fizesse meg azon 3,500 forintot, mellyeket ő a budai királyi lak kiigazítására szükséges épülettára, téglára s egyéb szükségekre előlegezett. Pozsony városa levéltárában, *Lichnowsky e. h. VI. d. CXCI. l.*

nek befizetését¹⁾; különösen az erdélyi szászoknak meg-
hagyja még december 8-dikán 1456., hogy az ország
szükségeire 2,500 forintot adjanak²⁾, bár kevéssel az-
előtt october 6-dikán elengedte volt nekik ezen évre a
királyi bért³⁾. De mind ez nem volt elégséges; azért a
török háború és az erre megkívántató költségek, valamint
a felső vidékeken még mind folytatott rablások és az ez
által zavart belső csend tekintetéből, februarius 28-dikán
egy nagy országos tanács ülésében aprilis 24-dikére a Rá-
kos mezején tartandó országgyűlés összehívása rendelteték,
mellyen az egész nemesség személyesen, a városok pedig
követeik által jelenjenek meg⁴⁾. Hunyadi László, ki úgy

¹⁾ László király januarus 8-dikán Budáról sürgeti Boroszlónál a
hátra lévő adómennyiséget, mellyet ígért volt. Ugyanaz nap ugyanon-
nan hasonló sürgetést küld Schweidnitz városának. Mind a két levél
megvan a wittingaui levéltárban, *Lichnovsky e. h. VI. d. CIC. l.*

²⁾ Feria IV. proxima post festum b. Ambrosii episcopi, *Kemény,
Notit. Capit. Alb. Trans. I. d. 176. l.*

³⁾ Feria quarta proxima post festum Dionysii Mart. *Ugyanó
ugyanott 177. l.*

⁴⁾ *Engel e. h. 205. l. — Kaprinai kezei közt megfordult egy
királyi meghívó-levél, Datum feria secunda proxima post festum
b. Mathiae apostoli 1457., mellyben a török készülétek miatt ez.
György napra országgyűlést hirdet, és Kassa városának meghagyja,
hogy arra polgárai közül bizonyos tekintélyes számú képviselőket
küldjön, Hist. Dipl. I. d. 140. l. Ezt későbbben e. h. 301. l. közli
is, valamint belőle Katona VI. d. 1142. l., és Kovachich, Vestig.
Comit. 288. l. Az eredeti megvan Kassa városa levéltárában, és
mindenben megegyez Kaprinai lenyomatával, csak hogy alatt a
bal oldalon még ezen szavak olvashatók: De commissione domini
Regis ex deliberatione Consiliariorum. Engelnél alkalmasint csak
nyomatási hibából tétetik az országgyűlés határnapja februarius
24-dikére, és így a levél kelle elejébe. — Az itt említett felső vidéki
rablások okozója volt az ismeretes Axamith Péter, ki azonban ugy
látszik most megbékélni ohajtott, és azért Bártfa városától hátország-
levelet kért és nyert az iránt, hogy tízed magával a városban megje-
lenhessen a gyógyvíz használata és a várossali egyezkedés végett,
Datum in Plavyecz feria VI. proxima post festum S. Apollonie
(febr. 11-dikén) anno domini 1457. *Wagner, Dipl. Com. Sáros.
117. l. és innen Katona VI. d. 1144. l.**

látszik a főkapitányságról Budára érkezte után csakhamar önkényt lemondott volt, és kit a király, hogy minden gyanút eltávóztasson, tárnokmesternek neveze ki¹⁾, atyja nyomdokait követve, Nándor-Fejérvárból az ellenség szemmel tartását, és e végett egy seregnek maga költségéni gyűjtését és ellátását magára vállalta az ország köz erejének megérkeztéig, amint hogy Pest körül némelly csapatokat mindjárt valósággal öszve is húzott²⁾.

Az ajánlás kedves volt a Hunyadi-ház ellenségei előtt, kik már rég tanakodván azon, miként csalhatnák Budára Hunyadi Mátyást is, az egész gyűlölt családot egy csapással megsemmisítendő, — ezen körülményt akarák most czéljok elérésére használni. A király tanácsukra az idősb Hunyadi nemes készségét tettetett megelégedéssel, sőt mint dicséretes áldozatot köszönettel fogadá. Csakhamar ezután

¹⁾ *Kaprinai e. h. I. d. 156. l.* közli Hunyadi Lászlónak egy mart. 4-dikén (Datum Bude feria sexta proxima post dies cinerum anno domini 1437.) kelt levelét, mellyben Bakos Pál tokaji várnagynak rosszallja, hogy a bártsai polgároktól vámot vett. meghagyván neki, hogy a vám fejében elfoglalt portékáikat tüstént adja vissza; mivel a városi polgárok a vámtól szabadok és az effélék által a kerekédes csökkenést szenved. Ebben magát csak besztércsei grófnak és főlovászmesternek nevezi, és pecsétjén a holló mellett az oroszlan is áll. Ugyanezen levelet későbbre kiadta *Wagner, Dipl. Com. Sáros. 118. l. és Katona VI. d. 1146. l.*; de itt már nem főlovászmesternek hanem tárnokmesternek czímezi magát. E szerint Perényi János helyett, ki ezen hivatalt számos éveken keresztül viselte, lett volna tárnokká; de ez egy László halála után a nap kitétele nélkül kelt levélben, mellyet közöl ex apographo *Katona VI. d. 1175. l.*, megint mint tárnok fordul elő, honnan azt kell gyanítanunk, hogy a hivatalt mindketten együtt viselték. *Kaprinai e. h. 137. l.* ezen levél következtében azt, hogy az alsó vidék kormányát és a nándor-fejérvári kapitányságot folytatni megszűnt Hunyadi László, bizonyosnak véli; de annak elhatározásába, hogy és miként történt ez, belé vágni nem bátorkodik. Mi annak tekintetéből, hogy Hunyadi Lászlóval elfogatása idejéig ellenségei és maga a király a legnagyobb kimélettel bántak, gondoltuk állíthatónak, hogy a főkapitányságról ő maga önkényt mondott le.

²⁾ *Turóczi e. h. IV. rész, LX. fej. 279. l.*

mind a királynak mind Hunyadi Lászlónak fülébe megy annak gondosan terjesztett híre, hogy ennek nincs valóságos szándéka az alföldre menni a törökök ellen, hanem ennek örve alatt csak a fejedelem és az országos tanács hatalmának megtörése végett gyűjt seregeket. Az alattomosan ármánykodók ezen kebelökből eredő gyanúsítás által egyfelül a hajlékony királyt vélt ellenségének el nem bocsátására bírák mindaddig, míg öcsesét maga helyett kezesül fel nem hozatja ¹⁾; Garai László pedig másfelül ²⁾ kijelelt vejét arra serkenti, hogy öcsce felhívása által a királyt szándéka tisztaságáról, ezen hírlapalanságáról győzze meg, egyszersmind pedig Mátyásban olly közbenjárót állítson magának a király személye körül, ki távollétében a közte és a király közt lankadni kezdő kölcsönös bizodalmat föleleveníteni, megerősíteni, és így őt dicséretes ügyekezeteiben a haza ellenségei ellen segíteni képes lehessen ³⁾. A gondatlan, hogy ne mondjuk szeles, és magahittségében a körülte készülő cselszövények általtekintésére alkalmatlan ifjú ezen unszolásoknak engede, és Mátyást Budára meghívá; bár előrelátóbb, és ellenségei ravasz álnokságát öntapasztalásból ismerő atyja mind két fiának a királyi udvarban együtt és egy időben tartózkodását még halálos ágyán szorosan megtiltotta

¹⁾ *Turócsi e. h.*

²⁾ *Bonfin e. h.* 358. l. ezt egyenesen Garainak tulajdonítja, és alkalmasint ez birta *Fessler IV. d.* 858. l. azon állításra, hogy László mindenben az ő tanácsát követte, bár Ország Mihály előre óvatossá kívánta tenni iránta.

³⁾ *Turócsi e. h.* — Használót mond *Bonfin is e. h.* olly különbséggel, hogy szerinte mind ez még Temesváron történt, és Mátyás ennek következtében együtt jött a királylyal és bátyjával Budára. Az utolsóban vele megegyezik *Aeneas Sylcius, Hist. Boh. LXVIII. fej. és Hist. Frid. III. e. h.* — *Turócsi*-val tart ellenben *Ransan, Ind. XXIX. 215. l.* — *Kaprinai* pedig *I. d.* 135. l. azzal kívánja a két vélekedést egyeztetni, hogy Mátyás a királyt Budáig ugyan elkísérte, de onnan megint visszament Temesvárra, és ugy csatlattatott másodszor fel.

volt ¹⁾. A gondos anya a jövőd előérzetében, — férjének kívánsága ugy látszik előtte tudva nem volt ²⁾, — mindenkép ügyekezett Mátyás fölmenetelét gátolni ³⁾; de ez nem hajtja anyja esdekléseire, és bátyja szavának engedelmeskedék ⁴⁾.

Alig ért Mátyás Budára, a Hunyadi-család barátai, és különösen Gúthi Ország Mihály ⁵⁾, némelly titkolódzó sutogások után az udvarnak török elleni készülleteiben alattomos szándékot lappangani sejdítvén, Hunyadi Lászlót 600 lovagnak és számos parasztságnak a budai oldalra titkoni átszállítására és a város körüli elhelyeztetésére bírják, személyes bátorságának eszközlése végett ⁶⁾. Ez rég ohajtott víz volt ellenségei malmára. A szándékában megint habozni és ingadozni kezdő királylyal elhitetik, hogy a Hunyadiak elfogatásával késve, tulajdon életével játszik; mivel Buda azoknak seregével már egészen körül vagyon

¹⁾ *Turócsi e. h.*

²⁾ Ezt kell gyanítanunk *Turócsi* egész előadásából *e. h.* — Mind e mellett *Engel e. h.* határozottan mondja, hogy Erzsébet a miatt kívánta akadályoztatni Mátyás felmentét.

³⁾ *Turócsi és Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Turócsi e. h.*

⁵⁾ *Pray, Annal. III. d. 192. l.* — *Kaprinai* szerint *Hist. Dipl. I. d. 140. l.* a csendes békeszerető Országról, ki a Hunyadi ház ellenségei közt nem szerepelt, de annak közelebbi párthivei közt sem fordul elő, ezt feltenni hibás volna, és ezen lépést inkább tulajdoníthatni a tüzes és erőszakos Szilágyi Mihálynak; *Fessler* ellenben *IV. d. 860. l.* még azt is állítja, hogy Hunyadi László Ország tanácsára nem hajtott, és csak akkor, midőn azt a tiszta Vitéz János váradi püspök is megújította, ismételte, hozatta által katonasága egy részét. Azonban ezen lépést Szilágyi Mihálynak nem tulajdoníthatjuk; mivel ő az irók egyező előadása szerint ekor nem volt Budán. Igaz ugyan, hogy *Beheim, Quell. u. Forsch. 63. l.* Ország Mihályt (der Urisag Michel) a király párthivei közt számlálja fel; ha ezt megengedjük is, bár más bizonyosságunk nincs rá, ez még nem rekeszti ki annak lehetőségét, hogy mint becsületes ember és a Hunyadi-háznak nem ellensége Lászlót az őt környező veszélyre figyelmeztesse.

⁶⁾ *Pray e. h.*

véve, és mindenre elszánt emberek csak a jelt várják, hogy a városba rohanjanak, őt elfogják, megölik és a koronát kedvencök fejére tegyék ¹⁾. Egy-két megvesztegetett tanú és az elvádolt ipjának bizonyosága szavaiknak hitelt szerze ²⁾. A megijedt király már most mindenre ráállott. Hunyadi László barátai által újra megintve, ellenségei cselészövényeit ugyan szinte kijátszszá, seregével minden haladék nélkül meg akarván az alföldre a török ellen indulni: de a kétszínű nádor a bucsúvétel nélküli eltávozás illetlenségéről meggyőző a veszélyébe hanyatt-homlok rohanó ifiat ³⁾, ő elindulását elhalasztá, és így ellenségeinek tervök kivitelére időt engedte.

Minden szükséges készülétek megtétettek. Giskra népével a pesti oldalról a budaira átrendeltetett ⁴⁾, és az idősb Hunyadi nevezetes beszélgetés színe alatt a fejedelem nevében a várba hivaték ⁵⁾ martius 14-dikén ⁶⁾. A csel

¹⁾ *Pray és Kaprinai e. h.*

²⁾ *Fessler e. h.*, ki még tovább megy, azt állítván, hogy a Garaiban bizó Hunyadi László, neki mindent fölfedezze, ez pedig tettét nem csak helyben hagyá, hanem még arra is ösztönözté, hogy a mulatságot vadászó királyt táborába hívna meg bajnokjátékokra, melyek alkalmával ellenségei s irigyei előtt hatalmát és nevezetességét egész fényében tündököltetvén, a királyt szándéka tisztaságáról meggyőzhetné. Ezt az ifjú minden tartózkodás nélkül elfogadta; de Garai maga volt első, ki László király előtt ezen meghívást is gyanussá kívánta a tudta tenni.

³⁾ *Bonfin e. h.*

⁴⁾ *De Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 227. l.*

⁵⁾ *Turóczi e. h. 280. l., Arenpeck e. h. 1267. l.* — *Aeneas S. Icius* szerint ellenben *Hist. Boh. LXIX. fejt.* önkényt minden hívás nélkül jelent meg a királyi lakban, még pedig, mint *Fessler* állítja *IV. d. 862. l.*, a királyt az azon napra rendelt bajnokjátéokra meghívandó. E szerint nem alap nélkül mondja *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 368. l.*, hogy némellyek szerint önkénye, mások szerint a király által hivatva jelent meg.

⁶⁾ *Arenpeck Pes Jeromosnál I. d. 1267. l. és Turóczi e. h.*, az utolsó után pedig *Katona VI. d. 1148. l. feria secunda proxima post dominicam Oculi*, azaz martius 21-dikére, valamint *Haug is Ung. Chron. 56. l.* mondván: Montag nach Oculi, *Bonfin*

nem gyanító ifjú rögtön lóra ül, még megindulása előtt fedelme parancsait veendő; de a királyi lak kapuiban Bánfi Pál, Giskra János, Turóczi Benedek és a német Lamberger véletlenül rá rohannak, és őt a király nevében elfogják ¹⁾. Egy más csapat Mátyást tette őrizet alá ²⁾. Szinte egy időben megjelen Ujlaki Miklós is a várban

e. h., Hellai I. d. 464. l. ugyanazon hó 13-dikára, *Engel 14-dikére, Fessler IV. d. 862. l.* 16-dikára, *Haselbach végre Pes Jeromosnál II. d. 882. l.* ugyanazon napra, mellyen a királynak lest velett, teszik. *Kaprinai e. h.* a kútőknek ezen ellenkezésében nem tudja magát elhatározni. A dolognak mart. 15-dike előtt kellett történni, mert ez nap már László király Budáról tudósítja Rosenberget Ulrikot, Józsát és Jánost, miként fogatta el Cillei Ulrik gyilkosait. A wittingaui levéltár, *Lichnorsky e. h. VI. d. CC. l.* — Minden kétséget eloszlat László királynak egy mart. 14-dikén Krems és Stein városaihoz intézett levele (Geben zu Ofen am Montag nach den Suntag Reminiscere in der Vasten anno domini 1457.), mellyben őket tudósítja, hogy az nap László beszterczei grófot, testvérét Mátyást, Kanizsai Lászlót, Rozgonyi Sebestyént több másokkal elfogatta, és dolgai igen jól állanak, igérvén egyszersmind, hogy a mit es ügyben teendő lesz, velők tudatni fogja. *Oklevéltár CCLXVII. sz.*

¹⁾ *Bonfin e. h.* — *Dubrav, Hist. Boh. XXIX. könyv, 758. l.* csak Giskráról, *Haselbach e. h.* csak erről és Garai nádorról tesz nek említést, *Turóczi* pedig senkit sem nevez különösen.

²⁾ *Turóczi és Arenpeck e. h.* Az első szerint elfogatása után is külön tartatott a két testvér. Azonban *Aeneas Syleius* mind *Hist. Boh. LXVIII. fejj.*, mind *Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 466. l.* és *Bonfin e. h.* azt állítják, hogy a két testvér együtt fogatott el a várban. — *Ranzan* szerint egyébiránt *Ind. XXVIII. Schwandtnernél I. d. 391. l.* Mátyás elfogatásának fő oka volt némelly nagyok irigysége és gyűlölsége részszerint a Hunyadi-ház hirtelen emelkedése, részszerint a két ifjú Hunyadinak megkülönböztetett tulajdonai miatt. Ehhez járult az öszveesküdték félelme, nehogy Mátyás szabadságban maradván, bátyja miatt bosszút álljon. A köz hír szerint, mint állítja csakugyan *Ranzan*, Mátyás maga is halálnak volt szánva. De az országban támadott villongások akadályoztaták ezt Budán, a király egyéb gondjai Bécsben. Ezt azonban kétségbe hozza *Kaprinai e. h.* A pápa a két Hunyadi elfogatását igen nehezen vette, *Raynaldnál e. h. XVIII. d. 509. l.* előforduló és február. 9-dikéről 1458. kelt levclében.

fegyveres népével, és annak minden kapuira őrizetet rendel¹⁾). Még ugyanaz nap²⁾ a Hunyadi-család Budán lévő barátai is fogságba esnek: Vitéz János váradi püspök³⁾ a két Hunyadi nevelője⁴⁾, Rozgonyi Sebestyén⁵⁾, Kanizsai László⁶⁾, Györgyi Bodó Gáspár⁷⁾, egy előkelő nemes ifjú⁸⁾, ki Hunyadi fiaival nevedett⁹⁾, Modrár György¹⁰⁾,

¹⁾ *Engel e. h.* — *Turócsi* szerint *e. h.* Ujlaki csak kíváncsiságból jött át seregével Pestről.

²⁾ *Pray Annal. III. d. 193. l.* és utána *Fessler IV. d. 862. l.* — *Turócsi e. h.* és *Arenpeck e. h. 1267. l.* ugyan ezeknek elfogatását egy nappal későbbre teszik; azonban hogy ez ugyanaz nap történt, bizonyítja a királynak Krems és Stein városaihoz intézett és fentebb említett levele. *Oklevéltár CCLXVII. sz.*

³⁾ *Ranzan* ugyan *Ind. XXVIII. Schwandñernél I. d. 392. l.* két egyházi személy elfogatását említi, az esztergomi érsekét és Vitézét. Erről kétség nincs, amarról hallgatnak a többi írók; de az egyenesen ellenkezik is a történetek további folyamával. Vitéz, mint *Ranzan* mondja, azért fogatott el, mivel félték elpártolásától; *Aeneas Sylvius* szerint *Hist. Boh. LXVIII. fej.* és *Hist. Frid. III. Kollárnál e. h.* azért, mivel a Cillei meggyilkolása szándékát, valamint a Hunyadiak mesterkedéseit is a király ellen előre tudta.

⁴⁾ *Bonfin e. h.* és *Pethő 77. l.*, a *Cillei grófok évkönyve 1. és 2. sz. Annal. Styriae III. d. 117. l.*

⁵⁾ *Turócsi, Arenpeck, Bonfin, a Cillei grófok évkönyve 1. és 2. sz. Annal. Styriae e. h.*, a király levele Krems és Stein városához *e. h.*, és *Haselbach e. h.* — *Rozgonyi Sebestyén* már 1448. főlovászmester volt. *Kaprinai e. h.*

⁶⁾ *Turócsi, Arenpeck, a Cillei grófok évkönyve 1. és 2. sz.*, és *Bonfin e. h.*, másként *Comes de Haustein Haselbach e. h.*, a királynak Krems és Stein városaihoz szóló levele, hol neve elferdítve (Kaniz) fordul elő.

⁷⁾ *Turócsi és Bonfin e. h.* — *Haselbach* ezt *Bedő-nek*, a *Cillei grófok évkönyve 1. és 2. szdm. e. h.* *Babto-nak*, *Arenpeck* pedig *Casper Wowo de Gywrgű-nek* nevezi.

⁸⁾ *Turócsi és a Cillei grófok évkönyve 1. és 2. sz. e. h.*

⁹⁾ *Bonfin, és a Cillei grófok évkönyve 1. és 2. sz. e. h.*

¹⁰⁾ Így nevezi őt *Turócsi e. h.*, és *Arenpeck e. h.*, *Mader Pál*-nak alias de *Nürenberga Haselbach e. h.*, *Madrár Györgynek*, egy hatalmas úrnak, a *Cillei grófok évkönyve 1. és 2. sz.*, *Madráczai Györgynek Pethő e. h. 77. l.*

Madarász Pál ¹⁾, Horváth Pál ²⁾ és egy Frodnokar nevezetű német ³⁾, Hunyadinak a hadban nevendéke ⁴⁾, több másokkal ⁵⁾. Egyszersmind gondosan terjesztetett a városban azon hírt, hogy ezen pártütők harmad nap alatt a királyt megölni, és a koronát Hunyadi László fejére tenni szándékoztak.

Egy hirtelen öszvetett és a Hunyadi-család halálos ellenségeiből alkotott bíróság, minden hosszabb vizsgálat nélkül bűnösnek ítélte a szerencsétlen ifiát, és halált monda fejére ⁶⁾.

¹⁾ Ezt egyedül *Bonfin* nevezi *e. h.*; mivel pedig *Turóczi e. h.* Modrárt előbb Györgynek később Pálnak mondja, *Kaprinai e. h. 184. l.*, és *Budai Ferencz II. dar. 705. l.* őt Modrárt Györggyel egy személynek tartja, *Fessler* pedig Madarászi Modrárt Györggyöt alkot belőle.

²⁾ *Turóczi e. h.*, Paulus de Croatia *Haselbach e. h.*, uterque Paulus Horvach *Arenpeck e. h.*, Horacht Pál német eredetű, kit Hunyadi neveltetett, a *Cillei grófok évkönyve 1. és 2. sz. e. h.*, Paulus Crabet *Beheim*, *Quellen u. Forsch. 64. l.*, mellyből *Karajan* helytelen csinál *ugyanott 26. l.* Paulus Comes de Corbaviát.

³⁾ *Turóczi és Arenpeck e. h.*, Fradnakar *Bonfin e. h.*, Fradnár Pál, a *Cillei grófok évkönyve 1. és 2. sz. e. h.*, Fradnakar Eustach a Hofmár névtelen szerzője *Quellen u. Forsch. 204. l.*, és utána *Lichnowsky e. h. VI. d. 182. l.* Ugyanezen személy előfordul egy 1453-ban kelt oklevélben is *Chmel, Regest. 3030. sz.* Hasonl. mit erről *I. k. 175. l.* mondánk, hol Fronacker vagy Fronauer név alatt említők e családot. Fradnokár Pál *Pethő e. h.*

⁴⁾ *Heltai I. d. 463. l.* és *Pethő e. h.*; a *Cillei grófok évkönyve* szerint ezt valamint az előbbent Hunyadi János neveltette, és ők a két Hunyadit soha sem hagyták el.

⁵⁾ *Heltai e. h.* említi még a Hunyadi-ház orvosát is. — Ezen elfogottakról egyenként is igen bőven emlékezik *Kaprinai e. h. 167—186. l.*

⁶⁾ *Bonfin* ugyan *e. h. 359. l.* és *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXVIII. fej. 74. l.* azt látszanak állítani, miszerint Hunyadi László minden ítélet nélkül vitetett a halálra, a többi írók nagyobb része pedig hallgatással mellőzi el ezen körülményt; azért *Pray, Annal. III. d. 193. l.* és utána *Fessler IV. d. 862. l.* elfogadják azt, az utolsó azt állítván, hogy a király maga rendelte el megölettetését. Azonban a *Cillei grófok évkönyve Hahnól I. d. 730. l.* ellenke-

Tytler m.&sz. Pesten

HUNYADI LÁSZLÓ

Már harmad nap ¹⁾ átadaték Buda városa birájának és esküttjeinek, az ítéletet végrehajtandóknak ²⁾).

zót mond, és *Ranzan* is nyilván szól az ellene hozott ítéletről. Ehhez járúl még, hogy nem volt szükség ezen formáságot a nép nagyobb felbosszantásával mellőzni; miután az ország majd minden Budán volt nagyai az öszveesküdtek közé tartoztak, és a Hunyadi-ház barátainak elfogatása után alig találkozott közöttök olyan, ki a martaléknak szánt ifúnak pártját fogni merete volna. Azért elfogadhatóbbnak találjuk *Kaprinainak e. h. 148. l.* és *Engelnek e. h. III. d. 206. l.* állítását.

¹⁾ *Pray, Annal.* és *Fessler e. h.* azt állítják ugyan, hogy mindjárt elfogatása napján nyakaztatott le, az iránt egy régi kéziratra utalva; de a többi egykorú írók egyező állítása szerint ez harmad napra történt, *Arenpeck e. h. 1267. l.*, *Ranzan, Ind. e. h.* és *Bonfin e. h.*, ugy hogy ennek bebizonyítására nem szorulunk az okoskodások azon hosszu sorára, melyet ezen kérdés eldöntésére *Kaprinai e. h.* fordított. Bajosabb azt meghatározni, az esztendő melyik napján történt; *Birken, Ehrensiegel 634. l.* és *Hann, Neu- und Alt-Pannonia I. d. 190. l.* november 23-dikára teszik. Ezen különben is újabb írók állítását eléggé megczáfolják az egykorúak: *Haselbach e. h. 882. l.*, *Turóczi IV. rész, LV. fej. 280. l.*, *Pray* névtelen évkönyvírója *Annal. III. d. 193. l.*, a Cillei grófok évkönyve 1. és 2. szám alatt *Annal. Styriae III. d. 119. l.* és *Bonfin e. h.*, valamint a későbbiek: *de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 207. l.* és *Pessina, Mars Morac. 679. l.*, kik azt mindnyájan a hójt elejére martiusra teszik, bár a napban különböznek, *Haselbach e. h.* és a *Cillei grófok évkönyve 1. és 2. sz. Annal. Styriae e. h.* a mondott hónap 10-dikére, *Pray* névtelen évkönyv írója *e. h.* 16-dikára, *Bonfin e. h.* 17-dikére, *de Roo* 21-dikére, *Turóczi* és utána *Pessina e. h.* 25-dikára tévén. *Kaprinai e. h.* *Bonfin* állítását azért fogadja el, mivel *Aeneas Sylvius, Epist. CCLXVII. 791. l.* már aprilis 7-dikén tudta Romában a két Hunyadi elfogatását, és arról tudósította Alfonz aragoniai királyt; e mellett László király martius 19-dikéről a bártfaiakhoz írt levelében, melyben a sz. György napra rendelt országgyűlést virágvasárnapra teszi át, az élete utánl törekedésről is tesz említést. A *Pray* által felhozott német kézirat állítását fogadják el újabb legjelesebb íróink, mint *Katona e. h.*, *Engel e. h. 206. l.* és *Fessler IV. d. 862. l.* Ahhoz járulunk mi is, főként, mivel martius 14-dikén tudósította a király a Hunyadiak ugyanaz nap történt elfogatásáról Krems és Stein városát, mint fentebb látók, és e szerint az elfogatást martius 14-dikére tévén, a harmad nap épen 16-dikára esik.

Erre szokatlan idő és szokatlan hely választaték; mivel különben a nép, melly a szőlőmunka tekintetéből felesen gyűlt Budára, kedvenczét hihetőleg erőhatalommal mentette volna ki poroszlói kezéből ³⁾. Estve felé a *fris* palota elejébe ⁴⁾, — így nevezék a magyarok a Zsigmond által épített királyi lakot szépsége miatt ⁵⁾, — vitetett a 24 évet még nem töltött ⁶⁾ deli természetű ifjú ⁷⁾. Egy fekete gyász-zászló, mint siralmas esetének előjele, loboga előtte ⁸⁾; hosszú szőke hajának tömött fürtjei szabadon bocsátva terülének el széles vállain, deli testét aranyos gazdag ruha fedé, talán ugyanaz, mellyet a király csak kevésse az-

Hibáz *Timon is Epitome 67. l.* a kassai kiadás szerint, midőn azt állítja, hogy a lenyakazás három nappal a király visszaérkezte után Budára történt. — *Turóczi* ugyan 280. l. és *Bonfin e. h.* a dolgot 1438-ra teszik, de ez ellenkezik mind a történetek további folyamával, mind a többi írőkkel, *Haselbach e. h. 882. l.*, *de Roo, Hist. Austr. 207. l.*, *Schickfuss, Chron. v. Siles. I. könyv. 119. l.*, *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 484. l.*, *Timon, Epitome 67. l.* és másokkal. Hibáz azonban *Hann, Alt- und Neu-Pannonia I. d. 190. l.* és *Balbin, Epitome Rerum Boh. 510. l.* azt 1456-ra, még jobban *Thanmantius István, Stella fortunae Regno Hung. exorta 15. l. 1467-re* tévén. *Kaprinai e. h.*

²⁾ *Heltai I. d. 464. l.*, *Arenpeck, Pethő, Pray, Engel és Kaprinai e. h.*

³⁾ *Turóczi e. h.*

⁴⁾ *Ugyanő ugyanott, Arenpeck és Bonfin e. h.*

⁵⁾ *Kaprinai e. h.*

⁶⁾ *Bonfin e. h. 26.*, a *Cillei grófok étkönyvei 1. és 2. sz. a.* még nem egészen 26, a *Revolutions d'Hongrie szerzője I. d. 89. l. 34.*, *Ortelius redivivus 49. l.* 35 évesnek mondják; de *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 467. l.*, *Arenpeck e. h.*, *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 528. l.* és *Heltai I. d. 465. l.* csak 24. évben járónak; *Ladislau de Hunniad Comes Wistoricensis*nek nevezi őt *Chron. Salsb. Duellii Misc. II. d. 140. l.*

⁷⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXVIII. fej. és Hist. Frid. III. Kollárnál II. d. 467. l.* és *Bonfin e. h.*

⁸⁾ *Praelato pullo lugubrique vexillo, Bonfin e. h. Has. Heltai e. h.*

előtt Temesváron kegyelmének jeléül ajándékoza neki; kezei hátra valának kötve, mint egy közönséges bűnöséi, de ő ártatlanságának, igazságtalan elítéltetésének érzetében föl-emelt fővel, szemeivel büszkén tekintve szerteszélyel, rettegés és félelem nélkül haladt¹⁾ az őt körülfogó erős fegyveres kíséret közt²⁾. A vesztő-helyhez érvén, a bakó parancsolá letérdelését, mit ő minden vonakodás nélkül meg is tett, hajának felkötését sürgetvén³⁾, és kevés szavakkal kívánván ártatlanságát előadni⁴⁾. Mély hallgatás uralkodék a közönség közt; csak a kitöréshez közelítő elégedetlenség tompa moraja, a köz részvét elnyomott zokogása szakasztá néha félbe a meglepés és rémülés-okozta halálos csendet. Több izben vágott félre a bakó, a szép ifjú siralmas sorsán maga is megindulva, mint sokan állítják⁵⁾; különös parancsból, mint a Cillei évkönyv mondja⁶⁾. Csak a harmadik vágás teríté földre az erőteljes ifiat, és ez most minden

1) *Aeneas Sylvius, Bonfin, Ranzan és Arenpeck e. h.* — *Turóczi e. h. LX. fejt. 281. l.*, ki egyébiránt előadásában a mondott írakkal megegyez, szeg hajúnak mondja őt.

2) *Arenpeck e. h.*

3) *Bonfin és Heltai e. h.*

4) *Bonfin e. h.* — *Fessler IV. d. 863. l.* szokása szerint egy csinos és szép szerkezetű beszédet ad a szerencsétlen ifjú szájába midőn a királyi lak ablakaiban, úgy mond ő, üldözői közt magát a királyt megpillantá, — mellynek azonban az egykorú írónál semmi nyoma sincs. Ebben mintegy berekesztésül a mindenhatóhoz fohász-kodott volna, hogy engedjen meg a királynak és üldözőinek, mint ő megenged nekik. Mások ellenben, mint *Theobald, Hussitenkrieg II. d. 309. l.* egy *Dusanus Orzegius* ismeretlen magyar íróra utalva és *Hann, Alt- und Neu-Pannonia 190. l.* azt állítják, hogy a mindenható örök igazságához fohász-kodott, és ennek következtében a hitét megszegett fejedelem esztendővel később ugyanez nap holt volna meg; de ez nincs úgy, mert Hunyadi megöletése, mint fentebb megmutatók, mart. 16-dikán, a király halála pedig, mint maga idejében meglátandjuk, ugyanezen évben november 23-dikán történt.

5) *Aeneas Sylvius, Turóczi és Bonfin e. h.*

6) *Hahnái II. d. 731. l.*

erejét öszveszedve felugrik, és így kiált fel: az igazság és bevett gyakorlat több vágások eltérésére nem köteleznek. Egyszersmind a sokaság felé szalad, de lábai hosszú ruhájába bonyolodván, elbukik ¹⁾). Ekkor némely nagyok, kik a fejedelmi lakból nézék a királyllyal együtt a szívrepesztő látványt, a bakót keményen unszolák kötelessége teljesítésére ²⁾). A negyedik vágás ³⁾) elválasztá fejét testétől, és az ország heroldja illy szavai: „Ez a felségsértők és hazáárulók jutalma“ harsogának az elrémült sokaság füleibe ⁴⁾), szemei előtt egy gyász-ruha fedvén el a meghült tetemeket ⁵⁾).

Ez lett vége a Hunyadi, a hazáját és az egész kereszttyénséget megmentett nándor-fejérvári hős nagy reményű és jobb sorsra érdemes fiának, ki atyja érdemeitől környékezve, kellemetes ehhez hasonló külseje, erős férfias testalkata, széles melle, barna képe, vidám tekintete, szelíd bár könnyen felhevülő kedélye, elméje könnyedsége, mindenekhez mutatott nyájas szívessége, merész és bátor magatartása, a fegyverekben nagy gyakorlottsága által a nép szeretetét épen olly mértékben bírta, millyenben ezen fényes tulajdonai, és bókolni nem tudó ünérezete által a nagyokban irgységet gerjesztett, és őket büszkesége és indulatossága által magától elidogenftette ⁶⁾). Siralmas eseté-

¹⁾ *Bonfin e. h.* Hasonl. *Ranzan, Ind. XXVIII. Schwandtner-nél I. d. 392. l.* és *Turóczi IV. rész, LX. fej. 280. l.* — A Cillei évirat szerint mindjárt az első ütésre tette azt.

²⁾ *Bonfin és Turóczi e. h.*

³⁾ *Podlusányi 316. l.* hét vágásról, *Bonfin e. h.* és *Ortelius redivicus 49. l.* ötről, *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. és Hist. Frid. III. Kollárnál, Ranzan és Turóczi e. h.* négyről, *Curaeus, Annal. Siles. I. d. 280. l.* csak háromról szólnak.

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh., Pray, Kaprinai és Engel e. h.* — *Fessler* ellenben *e. h.* ezen szavakat a bakónak szájába adja mindjárt a végrehajtás elején.

⁵⁾ *Turóczi és Arenpeck e. h.*

⁶⁾ *Bonfin e. h.* és *Turóczi IV. rész, LX. fej. 281. l.* Hasonl. a két *Cillei évkönyvet 1. és 2. sz. a. Annal. Styriae III. d. 119. l.*

nek valóságos okait még sűrű homály fedi; azon bűnök iránt, melyek nekje tulajdonítottak, hogy végre is verpadra hozattassék, az írók nem egyeznek meg. Hazai és némelly idegen íróink ¹⁾ szerint egyedül Cillei Ulrik megöletésével vádoltatott, melly a grófnak közel rokonsága miatt a királylyal különös bűnnek tekintetett; az idegenek egy része, különösen a németek ²⁾, őt a király szabadsága,

¹⁾ *Turóczi e. h., Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 358. l., Ranzan, Ind. XXVIII. Schwandtnernél I. d. 392. l., Révai, de Monarch. et S. Corona Regni Hung. Cent. V. 671. l., Heitai Gáspár, Krón. 111. l., Pethő Gergely, Krón. 77. l., valamint a mölki évirat Pés Jeromosnál I. d. 258. l. és Lapitz kézírata Annal. Styriae III. d. 490. l.* — Különösen az hányatott szemére, hogy Cillei megbüntetését nem bírta a nádorra, és ezt önkényesen tette maga meg. István kamarcsi főesperest levelének töredéke Ritternél, *Kerchelich, Not. Praelim. 276. l.*

²⁾ Közönséges kifejezésekben és igen homályosan *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III., Kollárnál e. h. Tisztábban Praynak német kézírata, Saakenbergnél V. dar. 28. l., Haselbach, Ebendorfer és Döring.* A névtelen azt állítja, hogy Hunyadi László egy katonai bajnokjáték színe alatt a várból ki akarta a fejedelmet csalni, hogy így elfogván, saját személyét bátorságba helyeztesse, de a terv még maga idejében fölfedestetvén, megelőztetett *Pray, Annal. III. d. 195. l.* Kzen előadást némelly módosításokkal Fessler is magáévá tette, mint fentebb látók. Haselbach még tovább megy, és azt állítja, hogy egy magyar püspök a királyt titkon megintette, hogy a Hunyadi László által küldendő eleségből ne egyék, a Dunához halászni ne menjon, egyszersmind azt is jelentvén, hogy annak egy jósló madara van, melly neki most közelebbről a királyság bizonyos elnyerését jövendőlte, ha okosan viseli magát. Ezen jóslat a mondott író szerint annyira elfogá a nagyravágyó ifjú elméjét, hogy még a király előtt sem tudta magára vigyázni. Egyszer különösen gondolataiba elmerülve, midőn ez szomorúságának okát tudakolná, osillagkutatóm, — így felele, — közelebből nyugalmat borzasztó jövendőléssel háborítá, melly szerint ha nem ügyelek magamra, életemnek 15 nap alati vége lesz; ha pedig okosan igazítom dolgaimat, korona leendő jutalmam. Előhozza végre Haselbach azon történetet is, mellyről Pray kézírata emlékezik, olly hozzáadással, hogy Hunyadi László a király elfogása végett már valósággal ki is állította volt seregeit, és ez csak utjában tudta meg az árulást, és innen tért meg. *Ebendorfer Pés*

zót élete utáni törekedéssel is vádolják. Erre ugyan határozatlan mendemondájoknál egyéb bizonyításunk nincs. De

Jeromosnál II. d. 882. l. — Döring továbbá azt állítja, hogy az idős Hunyadi a törökökkel lépett alkudozásba a király kiadásának ígérete mellett; az ez iránt készült levelet ő és még 10 más főember írta alá, a tizenkettődik azonban még az aláírás előtt magába szállván, az egész dolgot fölfedezte. *Chron. Menckennél III. d. 24. l.* — *Lazius* mesékkel eltöltött munkájában *III. d. 60. l.* még azt is mondja, hogy Hunyadi László még Cillei megdöntése előtt Budán törökökkel, különösen pedig öccsével Mátyással öszveesküdött volna a király megölésére hálgazobájában; a dolog azonban fölfedezett, a végrehajtás előtt, Hunyadi László elfogatott, de a király neki ez uttal megkegyelmezett. — A király személye elleni öszveesküvés bűnét legközelebb és körülményesebben fejti ki egy kézirat a bécsi császári könyvtárban *Cod. Jor. Cas. No. 77.*, melyet nem régiben egész kiterjedésében kiadott *Birk Ernő, Quellen u. Forsch. 253. l.* illy czím alatt: *Hofwdr. von Ungarn.* E szerint a Cillei halálát okozott országnagyok öszveesküdtek volt a király személye ellen. Ezeknek egyike Ujlaki Miklós erdélyi vajda, nem lévén ekkor Budán, mind addig nem akart Budára menni, míg a Hunyadiak nem küldötték át neki a szövetséglevelet megtekintés végett. Ezt megnyervén, leyeleiben mindent fölfedez a királynak, és őt megint: vigyázza azon lovagjára, mely alatt az öszveesküdtek őt elfogni szándékoznak. Ennek következtében a király a kérdésen lovagjára a meghatározott napon *martius 14-dikén* (montag nach reminiscere) megjelent ugyan, de oly szón alatt, hogy az nap még sok országos dolgokat kell elintéznie, annak jóval előbbi tartását rendelte, és igen nagy kísérettel jelent meg. Így meghírsült az öszveesküdtek tere, és a király hántódás nélkül ért kíséretével, mellyben volt Hunyadi László is, haza. A vár udvarában a király leállván lován, és annak kezét megfogván, vele szobába ment, hol neki elfogatását tudára adta; ő eleintén a király kezei közül kibontakozván, el akart távozni, de a jelen volt nádor kardot rántván, őt elhben akadályoztatta, mire ő megadta magát. Ekkor a király csak nyelven megparancsolá Giskrának, hogy a szomazéd szobák egyikében tartózkodó Mátyást is fogja el, mi meg is történt. Erre mind a királyi lak, mind a vár kapui bezárattak, de mind e mellett sokan a Hunyadi-párt hívei közül egyikét a kapuknak betörték és megszábadultak. A király parancsára ugyanazon éjjel megjelent egy lovag-csapatul Ujlaki Miklós, ki mielőtt a király elejébe ment, térdén állva kért tőle engedelmet részvételeért az öszveesküvésben, és Cillei megdöntésében, s átnyújtá a szövetséglevelet,

igen valószínű¹⁾, sőt talán kételkednünk sem lehet²⁾, hogy a Hunyadi-család igen számos ellenségei ezeket készakarv

melly 25 pruzsátok volt megerősítve. Ezen oklevél az elfogottak elejébe adván, bűneiket nem tagadhaták. Hunyadi László a bűn súlyát egészen őscsacra kívánta hártani, tömérdek nagyságát kiváncsi hol-létét önkényt fölfedezte, és csak azt kérte, hogy ő maga bűnelt egy kartauzi monostorban bábhassa meg, anyjának és őscsacra-nek felmérére anyyi, mennyi erre a legszigorúbb számkíszerint elégséges, adassék ki, többi vagyonaik pedig azárljanak a királyra. Azonban ez nem fogadtatott el, és őt a vár előtt saját lovására (Marstaler) a tizenegyedik vágásra nyakasta le. Így hangzik ezen az eddigi előadásoktól lényegesen különböző elbeszélés, melyet már *Lichnowsky e. h. VI. d. 182. l.* munkájába esőt, de még is egészen elfogadni nem bátorkodott; mostani kiadója ellenben igen hűlelmes tart. Ha megengedjük is *Birk-nek (Quell. u. Forsch. 234. l.)*, hogy ezen elbeszélésnek vég szavaiából: *wi es na verser umb den jungen Gubernator (Hunyadi Mátyást érti rajta) werd besten, kan man noch nicht wissen, nyilván való, hogy ezen íromány mindjárt a dolog története után készült: úgy még is azt vele elmondani nem merünk, hogy ezen szerző a dolgok meneteléről igen jól volt értesítve. — Hogy Ujlaki Miklós tudója, vagy éppen részese lehet volna Gilbei meggyilkoltatásának, hogy ő a Hunyadiak ősvesséknyésében, ha ezt elfogadhatnók is, belé bonyolódott volna: annyira ellenkezik minden írók állításával, az események menetelével, hogy azt valóban tekintenünk egyáltalában nem lehet, mi már magában is nagyon megrázra a névtelen szerző hitelességét. E mellett több más apróbb körülmények is fordulnak elő ezen előadásban, melyek azt gyánúsá tessik, így p. o. hogy a bűnszake Ujlaki térdhajtásig tudta volna magát megalásni, hogy a váradi püspök azért adott át az esztergomi érseknek, hogy őt ősséggel ölje meg stb. A pártosság lelke által zavart időszakok történetirójának, hol az egykorú felekezetes írókból tiszta adatokat nem meríthet, szabad sőt kötelelessége elhatározásában a körülmények őszveségére és a szereplő személyek jellemére is tekintettel lenni. — Hunyadi László árulási bűnére nézve, melyet *Beheim* is elfogadott említett költeményében *Quell. u. Forsch. 64. l.* minden részletesebb fejtegetés nélkül, — azt a király részéről különbs kegyelemnek tekintvén, hogy lenyakaztatott és nem kerékben törtetett, — bizonyosan legnagyobb bizonyossággal szolgálja a királynak biztosító levele azokra nézve, kik halálát okozták, ha ezen íromány is a minden sorában kitörő felekezetesség által nem volna elferdítve, mint mindjárt bővebben meglátjuk.*

¹⁾ *Pray, Annal. e. h.*

²⁾ *Kaprinai e. h.*

is terjesztették kivált a király személye körül, így kívánván elméjében az idősb Hunyadi iránt azon gyanút, mintha ez csele és koronája után törekednék, a meggyőződésig érlelni. Ide mutat legalább az ország heroldjának említett felkiáltása, és László királynak Bártfa városához kevéssel Hunyadi Lászlónak lenyakaztatása után intézett levele, mellyben a sz. György napra hirdetett országgyűlést virágvasárnapra (aprilis 10-dikén) teszi át, és a személye ellen tett áruló törekvéseket is említi¹⁾.

Már a veszto-helyen zúgni kezdett a nép, már itt kezdék sokan kiabálni, hogy Hunyadi László vére ártatlanul ontatott ki. A zajgó csoportok mind inkább és inkább növekedének, főként a szőlő-munkáról haza takarodó kapások által²⁾. A nép, elégedetlenségét tanúsító felkiáltások közt kíséri a holt-testet a sz. Magdolna, vagy a magyar polgárok kápolnájába³⁾, hol azt egész éjjel fegyveresekkel kelle őriztetni⁴⁾. Növekedék még inkább más nap⁵⁾ a békétlenség, midőn hajnalban a holt-test a Krisztus testének egyházába vitetett által, és ott a Zsigmond alatt lenyakaztatott 32 nemes mellé temettetett⁶⁾. A veszélyes következesek elkerülésére fenyegetéseket kelle használni, és csak fegyveres erő kergeté szölyel a népcsoportokat⁷⁾. Még később is nagy volt a zaj a fővárosban, mind a budai mind az ó-budai nép nem igen szított a királyhoz; közönségesen kezdék beszélni, hogy az ország feje gyilkoltatott meg, a

1) Ezen levélről, Datum Budae sabbatho proximo ante dominicam Oculi (mart. 19-dikén) 1457. *Kaprinai e. h. I. d. 201. l., Katona e. h. VI. d. 1155. l.* már fentebb is volt szó, és ez *Kaprinai I. d. 146. l.* meggyőződésének változtatására és Haselbach előbb kétségbe hozott vádjainak elfogadására bírja.

2) *Turóczi, Chron. IV. rész, LX. fej. 280. l.* Hasonl. *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 359. l.*

3) *Schier, Buda Sacra 50. l.* Has. *Ranzan, Ind. XXVIII. e. h.*

4) *Ranzan, Haselbach és Bonfin e. h.*

5) *Bonfin e. h.*

6) *Bonfin és Turóczi e. h.* Has. *Ranzan e. h.*

7) *Ranzan e. h.*

közelebbi vasárnap Ó-Budán egy barát a szónokszékből hirdette, hogy ártatlan vér ontatott ki minden bűn nélkül törvénytelenül. Végre élet- és vagyonvesztéssel fenyegettetett mindenki, ki ezen gyászos esetről beszélni bátorodik; a király a várból nem mert kimenni, és a győzdelmes párt a nádornál folytonosan tanácskozott ezen kedvetlenségek miatt. Több kisebb állású ember csukatott be mind a fővárosban, mind a vidéken¹⁾.

¹⁾ Egy névtelen tudósítás Pozsony városához, Datum ezu Ofen am Eritag vor letare (martius 22-dikén) 1457., melyet kiadott *Birk, Quell. u. Forsch.* 258. l. Mint *Birk e. h.* 234. l. megjegyzi, ezen levélnek írása megegyez tökéletesen Kuchaym János többi tudósításainak irásával, a honnan ő ezt is egyenesen neki tulajdonítja. Ugy látszik, hogy az elégedetlenség a királyiál már Hunyadi László gyászos lenyakaztatása előtt is nagy volt, és ez által csak növeltetett; mert a mondott Kuchaym János egy januar. 8-dikán kelt és már fentebb is idézett tudósításában azt írja, hogy a király az egri püspöknek egy prépostság iránt irván, ez annyira felingerült ellene, hogy a királyt levelet szétszakgatta és a levélhozót szinte megverte, *Quell. u. Forsch.* 233. l.

XXVII.

1 4 5 7.

A nagy Hunyadi fián végre hajtott véres ítélet nem csak Budán hanem az egész hazában nagy elégedetlenséget szült. Megöletésének alacsony szerzői rettegni kezdenek a feltűzelt, zúgásnak indult nép haragjától, de nem kevésbé a fejedelem változékony elméjétől. Elég gyávák voltak, a véráldozat súlyát magokról el-, és a gyenge, egyedül általok ösztönzött királyra hártandók, ezt több unszolások után martius 21-dikén egy oklevél kiadására birni, melyben a nagy Hunyadi János dicső emléke még sirjában is szentségtelen szavakkal fertőztetik meg, ő maga alacsony rágalomokkal illetetik, annak egész élete a legundokabb színekkel festetik, majd minden cselekedetei elfacsarva, minden érdemei elferdítve, mint a felségsértés és hazaárulás mind meg annyi nyilvános jelei soroltatnak el; fia László minden iránta mutatott királyi kegyelem mellett a királyi várak és jövedelmek letartóztatásával vádoltatik; a Temesváron az ő és öccse Mátyás részére hittel erősített engedelemadás, mint erőszakkal kicsikart, érvénytelennek, megsemmisítettnek nyilvánítottatik; a két ifjú Hunyadi, atyjok bűneinek örökösei, elfogott barátjaikkal a király és tanácsosai élete utáni törekedés vétkébe esettek, és törvényes ítélet által elmarasztaltak a legundokabb színekkel festetnek; míg a legszemtelenebb árusítás való-

ságos koholói, a legbecstelenebb igazságölés szerzői: Garai László nádor, Ujlaki Miklós erdélyi vajda és mácsói bán, Lendvai Báni Pál főajtóhalló, Szomszédvári Csernin Henning főlovász mesterek, Holczér Konrád osztrák kincstartó, Rukandar Farkas és Jósa véglesi kapitány, különösen és névszerint említve, mint megkülönböztetett és megkísértett hűség és egyenesség alattvalók magasztaltatnak; Ők és minden örökösök a király és utódjai nevében fejedelmi szava, hűsége és hite alatt minden ellenségek, megtámadások, hadak és bántódások ellen a leg-hathatós oltalomról bizonyossá tétetnek, oly móddal, hogy minden történhető megkárosíttatásukért a király vállal elégtételeit magára és utódjaira¹⁾. A közvéleményt azonban ef-

¹⁾ Datum XII. Kalendas Aprilis anno incarnationis dominice 1457. a király által saját kezével aláírva. A kelet helye nincs kitéve; de hogy Budán adatott ki ezen iromány, kétséget nem szenved, mert ezen egész tavaszt a király itt töltötte. — Ezen irományról mint a kamara levéltárában levőről emlékezik már *Kováchich, Suppl. ad Vest. Comit. II. d. 132. l.*, megjegyezvén, hogy, miután itt maga Hunyadi János igen fekete színekkel festetik, a többi oklevelekkel és az egykorú irókkal ellenkezőleg, ő nem akart első lenni, ki ezen oklevelet kiadja. Szerinte Pray a keze közt lévő másolatra egy jegyzékében ezen oklevél hitelessége iránt több kétségeit nyilvánítván, azt veti utána: „Videtur mihi Diploma hoc excogitatum ad invidiam, quae Regi ob caedem Ladislai Hunyadi non solum domi sed foris etiam confata est, ab eodem removendam. Constat quoque illos, qui post verba *ne igitur* recensentur, capitales hostes familiae Hunyadianae fuisse et primos auctores Regi, ut Ladislaum supplicio capitis affici juberet. Hinc est cur sibi suisque posteris a Rege caveri tam anxie petierint et impetrarint, quod male conscii animi semper indicium esse solet.“ — Mind e mellett a mindenhez simúló indó Pray később *Hist. Reg. II. dár. 371. l.* ezen oklevél iránti véleményét megváltoztatván, azt ezen és több más helyeken töredékesen adja és számos állításait alapítja annak szavaira. Egész kitéjedésében kiadta azt közelebbről *Birk, Quell. u. Forsch. 254. l.*, maga is *ugyanott 234. l.* ellásmervén, hogy azt mint felekezeti irományt kell tekintendünk, de mind e mellett annak tartalmát a királynak futaki utjá utáni történetek leírására nézve egészen elfogadván, a Hunyadi János iránt vádak iránt pedig megjegyezvén: „Eine genaue Untersuchung ob und in wie weit die am Anfang der

féle rendeletekkel vezérelni, annak és az utóvilág meggyőződésének parancsolni nem lehet, ha azok történet valóságos tényeken nem alapúlnak. Az itt nevezett urak a köz gyű-

Urkunde enthaltenen Klagen gegen Johann von Hunyad gegründet sind oder nicht, ist bei dem lückenhaften Zustande der bisherigen Forschungen unmöglich. Seine Thaten als Krieger, besonders gegen die Osmanen, sind die einzige Seite, von der man bis jetzt den Charakter dieses grossen Mannes zu erkennen trachtete.“ Birk másolata azonban némely bár nem lényeges kihagyásokat foglalván magában, mintán kívánatos, hogy az illy nevezetes írományokat minél tökéletesebb alakban bírjuk, mi ezt ujra magából az eredetiből kiegészítve adjuk *Oklevéltár CCLXVIII. sz.* — Ezen oklevél külső hitelessége iránt nem lehet semmi kétségünk, de azt mint a pártosság nyilvános szüleményét, melyet a Hunyadi-ház gyáva ellenségei saját rosszaságuknak a gyenge fejedelem akarattjávali fedezésére csináltak ki, és itt mind azon rágalmatokat, mellyekkel a Hunyadi-család annál könnyebb kiirtása végett több ízben illetetett, öszvehalmozva szemtelenül ismétlik, belső tartalmára nézve csak a legnagyobb tartózkodással használhatjuk. Mind az, mi itt Hunyadi János ellen, ki quidam Johannes de Hunyad megvető kifejezéssel említetik, fel van hozva, olly ellenkezésben áll annyi számos egykori írók egyező előadásával, sőt azon magasztaló dicséretekkel is, mellyekkel maga a király a beszerzei grófság és a dévai s görgényi uradalmak adományleveleiben és azok megerősítésében 1453, 1454. és 1455. ismételve sorolta el Hunyadi Jánosnak tetteit és érdemeit, hogy ezen részét az oklevélnek méltán mondhattuk undok és gonosz elferdítésnek, elcsavarásnak. Ebből ítélve azon vádakra, mellyek Hunyadi fia ellen hozatnak fel, — bár ezek némely különösen az utolsó időkben közzé tett nagy részint névtelen, és mint annak idejében megmutatni ügyekeznék, nem igen hiteles és még e mellett nem is a leghitelesebb alakban ránk szállott német írók által támogattnak, — azokat sem fogadhatjuk vaktában el, sőt tekintve a körülményeket, mellyekben ezen íromány készült, a személyeket, mellyek azt magoknak megszerzették, és a czélt, mellyre azt használni kívánták, az iránt még gyanakodóbbaknak, óvatosabbaknak kell lennünk. Birkkel még abban sem lehetünk egy véleményben, hogy Hunyadi János jelleme csak mint csatáré és különösen az oszmánok ellen lett volna kifejtve; számos tettei, mint állomány embereé, mint magán polgáré, mint családtagyé állanak előtünk, mellyekre az elfogulatlan író ítéletét az egész emberre nézve építheti, és mellyeknek pusztá de bizonytalan előadása az olvasót jellemének legszelb vonásaival ismerteti meg.

lőtség tárgyai maradtak ezután is a hazában; és míg a magyar nemzet méltósága érzésétől nem vál meg, — így szól hazánk legékeesebb tollú történetírója, — és benno az igazság tisztelete el nem hal, minden magyar, ki előtt a haza, becsület és igazság nem pusztá szavak, az oklevelesen kiemelt neveket megvetéssel és undorodással említendi¹⁾.

Ezt az iromány alacsony eszközlői is jól érzék, és azért azzal meg nem elégedve, a forrásnak indúlt elmék figyelmét más felé kívánák vonni; azért a sz. György napjára a Rákos mezejére Pest mellé rendelt országgyűlést, a király személye ellen tett némelly mesterkedések elhárítása után, így szól maga az oklevél, már virágvasárnapon azaz april. 10-dikén Pesten határozák megtartatni²⁾ a törökök elleni készülétek tekintetéből. De ezen országgyűlésből sem lehetne semmi is, részint a pártosság tűzének elterjedése, részint az uralkodás habozása miatt³⁾, melly mindig mutatkozik, midőn annak elvei nincsenek, vagy azok nem az igazságon, az emberiségen alapulnak, és a nemzeti jogok öszvetiprását czélozzák. Csak az őszinte, a népek szabadságát, a nemzet önérzetét kiméltő kormány számíthat állandó szilárdságra, mellyet a viharok épen olly kevésbé rendfíthetnek meg, mint a rosz akarat.

¹⁾ *Fessler IV. d. 865. l.*

²⁾ A Bártfa városához intézett meghívó-levél, Datum Budaë Sabato proximo ante Dominicam oculi (martius 19-dikén) megvan *Kaprinainál e. h. I. d. 201. l.* és belőle *Kovachichnál e. h.* — Ezen oklevélből, — melly szerint közelebb időre kihírdtetett az országgyűlés, quoniam aliqua in perniciem capitls sui Regii fuissent attentata, — kitetszik az országgyűlésnek mind a két határnapja. *Kaprinai e. h.*

³⁾ *Kaprinai e. h.* — *Fessler IV. d. 866. l.* azt állítja, hogy a virág-vasárnapjára hírdtetett országgyűlésre az egyházi nagyok közül senki sem jelent meg, a világiak közül pedig igen kevés, azok a váradi püspök elfogatása, ezek Hunyadi László lenyakaztatása által megsértve. Azonban valószínűbb, hogy a csakhamar ezután kiütött beháború lehetetlenné tette az országgyűlés megtartását.

Szilágyi Erzsébet, a hős Hunyadi bátor özvegye, kedves magzata lealacsonyító halálán nem siránkoskodik aszrony módra, hanem azt férfiként fegyverrel akará megbosszulni¹⁾. Haladék nélkül számos zsoldosokat veszen szolgálatába, különösen lengyeleket és csehket²⁾. Ügykeze- teiben egyesül vele, és híven segíti őt bátyja, Horogszegi Szilágyi Mihály³⁾, ki hasonlólag tetemes seregeket von össze idegenekből és hazaiakból⁴⁾. Ezekhez csatolják ma- gokat a Hunyadi-család számos barátai, főként Székely Tamás vranai perely⁵⁾, és Szentmiklósi Pongrácz, ekkor szakolczai kapitány, kívül Hunyadi Erzsébet és testvére Szilágyi Mihály megújították a már előbb Hunyadi János- sal kötött nemzeti szövetséget, és magokat kötelezték, hogy visszaadják Pongrácznak és fiainak: Lászlónak, csak- ugyan Pongrácznak, Istvánnak, Jakabnak és Jánosnak Be- rencset, Sztrecesént, Óvárt és Zsolnát, őket ezen birtokaik- ban oltalmazandják, és e részben Hunyadi Matyásért is jót állanak becsületök és hitök elvesztése alatt, mintha kettős

1) *Dlugoss, Hist. Pol. II. d. XIII. könyv, 202. l.* Hasonl. *Cu- racus I. d. 289. l.*

2) *Dlugoss e. h.* — Hunyadi Erzsébet még a törököket is se- gitégűl akarta hívni, és ebben csak mások által gátoltatott, *Cu- racus, Annal. Siles. I. d. 289. l.* és *Cromer, Hist. Pol. XXIII. könyv, 540. l.*, sőt nekiék némely végvárakat átadani is kéz lett volna, *Dlugoss e. h.* De ez csak a lengyel írók koholmánya.

3) *Liszt Bonfinához, III. tiz. 9. könyv, tett jegyzetében azt állítja Kozackich, Script. min. 336. l.*, hogy Erzsébet pénzt nem akar- ván adni, azt veréssel is csikart tőle.

4) Hogy Szilágyi sok idegen és hazai katonákat gyűjtött zsold mellett és szakmány reményeége fejében, mondja maga László kí- rály a kassaiakhoz írt levélében *Kaprinai e. h. 199. l.*; hasonlólt mond mind Szilágyiról mind Erzsébetről Kuchaym János márt. 22- dikén kelt tudósításában Pozsony városához *Quell. u. Forst. 258. l.*, olly hozzáadással, hogy a köz hír szerint mind azok hűségtele- ség büntetése alá fognak vettetni, kik Szilágyi zászlói alatt fegy- vert fognak.

5) *Kaprinai e. h. 195. l.*

viadalban lettek volna meggyőzve¹⁾. Ezt utóbb mind a két fél a legkeményebb eskü és irtózatos átkok alatt erősítette meg, kezelt az oltári-szeantségre tévén²⁾. Kitüntette magát ez alkalmmal Szapolyai Laure is, ki már Hunyadi János alatt hasznos szolgálatokat tett volt³⁾, és most mint nagybányai várnagy ennek oltalmára mindent a legnagyobb sebérséggel elkövetett⁴⁾. Legnagyobb, legélénkebb volt a tiltz, a szászokat kivévén, kik inkább szítottak a királyhoz⁵⁾, Erdélyben, hol Hunyadi János olly hosszasan vajdászkodott, és az alföldön, hol a nemesség elejétől fogva ragaszkodott a Hunyadi-házhoz és Szilágyinak, mint macsói bánnak és nádorfejérvári kapitánynak, nagy befolyása vala⁶⁾. De az elégedetlenségben, kevés kivétellel, szinte az egész országot részt vett⁷⁾.

¹⁾ Datum Temesvár feria quinta proxima ante Resurrectionem Domini (april. 14-dikén) anno ejusdem 1457. Ezen levél még most is megvan a Pongrácz-nemzetség nádasi levéltárában. *Kaprinai I. d. 197. l.*

²⁾ Datum in Temesvár in festo b. Margaritae virginis (Julius 20-dikén) 1457. *Kaprinai I. d. 119. l.* Ezen átkokkal kötött egyezséről említést tesz Révai is *De Mon. Cent. V. Schwandtnernél II. d. 670. l.*

³⁾ Mátyás levele 1464-ről, mellyben őt szepesi örökös grófnak nevesi. *Wagner, Anal. Scep. I. d. 145. l., Bárdossy, Moldac. Dec. 152. l.*

⁴⁾ A tokaji vám iránt nekis 1459-ben adott adománylevelében elismeri ezt Mátyás. *Szirmay, Szathmár Vármegye I. d. 221. l.*

⁵⁾ Kitészik az, hogy legalább a szászok nagyobb része, Hunyadi Erzsébetnek és Szilágyi Mihálynak ellentállott, Hunyadi Mátyás három leveléből: az elsőben 1458. a szászoknak minden ellentállásukért egész választásáig megenged; a másodikban meglat 1458. megdicseri Kolozsvárt, hogy anyja és bátyja mellett volt, mások példáját követve; a harmadikban elismeri, hogy ezen időkbeli szerelt állapotában Szeben városa Rosenart (ma Rezsinar, még régebben Städtendorf) egy a város határán épült helységet kénytelen volt elzálogosítani 1467. *Eder, Observ. in Felmer. 134. l.*

⁶⁾ *Kaprinai c. h.*

⁷⁾ *Ranson, Ind. XXVIII. Schwandtnernél I. d. 392. l.* — *Fessler c. h.* azt állítja, hogy még maga Ország Mihály és Rozgonyi

Új erőt nyerének a békételenek a Hunyadi-család elfogott barátainak megszökésével, kik között a Rozgonyiak és Kanizsaiak hatalmasok, és igen nagy befolyásúak valának¹⁾. Ezek ugyanis, Vitéz Jánost és Modrár Pált kivéve, — amaz a szent-angyal bíbornoka és pápai követ kívánságára mint egyházi személy²⁾ elítélés végett az esztergomi érseknek adatott által³⁾, ettől mint gazdagtól a király nagy váltságpénzt szándékozott kicsikarni⁴⁾; és azért

Rajnáld tántoríthatatlan igazságú de elzárt gondolkozású férfiak, kiknek hűségébe az udvar egész bizodalalmát helyeztette, elhagyák véletlenül Budát, és sereget gyűjtének, a hazai sarkalatos törvények megsértéséért elégtételt sürgetendők. Min alapúl Fessler ezen állításán, megmondani nem tudom, kútfejének nyomába akadni képesek-e nem valék. Igaz, hogy ezen két férfi nem tartozott a Hunyadi-ház ellenségei közé, nem vett részt annak üldözésében; azonban az is igaz, hogy Ország a Hunyadi-ház ellenségeivel együtt hírdette ki Budáról dec. 1-tején 1457. a választó országgyűlést Pestre. *Kapriwai e. h. II. d. 114. l.*, Rozgonyi Rajnáld pedig egyik legmeghittebb párthive volt V. László királynak. Lásd 477. l.

¹⁾ *Turócsi, Chron. IV. rész, LXII. fejt. 282. l., Bonfin IV. tiz. VIII. fejt. 359. l.* — Rokonos öszveköttetések miatt különösen pártolták a köz hírt szerint Kanizsai Lászlót a nádor, Rozgonyi Sebestyén; pedig Ujlaki Miklós, meg is fordultak nálok a börtönben és bűneik bánatos elismerése mellett oly nyilatkozatra bírták, hogy, ha szabadságukat visszanyerik, készek lesznek a törökök, vagy akárki más ellen a király parancsolatjához képest harcolni. A két nagy úr ennek következtében ígéretet is tén, hogy megkegyelmeztetésüket eszközölné. Frodnacker miatt pedig Weitmüller királyi kamarás Bécsből utazott le; de semmire sem mehetvén, szabadabb beszédje miatt maga is fogságba esik, ha barátjál által még maga idejében megintve, lóra nem ül és el nem vágat. Kuchaym tudósítása *Quell. u. Forsch. 258. l.*

²⁾ *Turócsi, Bonfin e. h., Aeneas Sylvius Hist. Boh. LXVIII. fejt. 75. l.*

³⁾ *Bonfin és Aeneas Sylvius e. h., valamint Hist. Frid. III. e. h. 467. l., Arenpeck. Chron. Austr. Per Jeromosnál I. d. 1268. l.* — *Turócsi* szerint *e. h.* az esztergomi érseknek usque ad beneplacitum regis, *Cochlaeus* szerint 399. l. mind a két említett főpapnak az egyházi törvények szerinti elítélés végett adatott által.

⁴⁾ *Turócsi e. h., Kuchaym tudósítása szerint Quell. u. Forsch. 258. l. 14,000 aranyat.*

öt az ifjú Mátyással külön őriztette¹⁾, — együtt voltak elzárva, és majd mind²⁾, egy borult ködös éjjel³⁾ a sötétséget használva, és az örök szemességét megcsalva, két őszveköttött lepedő segítségével az ablakon leereszkedének a meleg fürdő felé, s így szerencsésen visszanyerék szabadságukat⁴⁾. Ezen véletlen esemény nem kis aggodalmat okozott Budán az udvarnál, míg másfelül a Hunyadi-párton mindeneket új buzgalommal töltött el.

Illy környülfállások közt Szilágyi seregeivel elfoglalja Erdélyt és ennek minden várait, királyi jövedelmeit⁵⁾, különösen a bányákat és sóaknákat⁶⁾, részint fegyverrel, részint kegyelemosztogatással⁷⁾; a békétleneknek más csapatai szinte Budáig száguldoznak, sőt talán ezen fővárost is elfoglalják, ha a király, ki e végből Osztrákhon-

1) *Bonfin e. h.*

2) Hogy nem mind szöktek el, kitetszik a király és Hunyadi Erzsébet közt kötött és alább említendő egyességből, mely szerint a Hunyadi-ház még több fogva volt barátainak szabadon bocsátása köttetik ki.

3) *Turócsi* szerint *IV. rész, LXII. feje. Schwandtnerné I. d. 282. l. nocte, quae festum Sacratissimi Corporis Christi immediate subsequitur, és így junius 16. és 17-dike közti éjjel; Haselbach* szerint *e. h. 881. l. nocte quae profestum sacratissimae ascensionis praecedit, és így majus 24- és 25-dik közt éjjel; Engel* szerint *e. h. II. d. 208. l. junius 17-dikén.*

4) *Turócsi e. h.*, rövidebben *Bonfin* és *Aeneas Sylvius e. h.* Egyedül *Haselbach* állítja *Pez Jeromosnál 881. l.*, hogy a börtönörök megvesztegetésével szabadultak meg.

5) *Turócsi és Ramsan e. h.*

6) *Székelv, Krón. 215. l.*

7) Így azon eszerét, melyet még Hunyadi János Nagyvilgyesi László főpohárnok mester-, és Farnasi Veres Benedekkel ezeknek bocsárdi, unokai, magyar- és szász-szilpsei birtokai iránt Szilágyi Erzsébetnek, Hunyadi János özvegyének, jelenlétében és Hunyadi Mátyás terheit magára vállalva, megsemmisíti, s az említett helységeket nekik visszaadja. Datum in Szeua Veress tertio die festi pentecostés (junius 7-dikén) anno domini 1457. Cornides kézirataiból *Katona e. h. VI. d. 1162. l.*

ból is rendelt magához fogyveres erőt ¹⁾, hirtelen nem küld tartóztatásukra némely seregeket ²⁾, melyek nagy részint németekből állottak ³⁾, Ujlaki Miklós ⁴⁾ és Giskra János vezérlete alatt ⁵⁾. A két fél valósággal öszveültött ⁶⁾ változó szerencsével ⁷⁾, de oly tüszel és elkeseredéssel, annyf pusztításokkal és dúlásokkal, hogy, mint Turóczi állítja, sok seregüket kellene a maradékra számítani annak, ki ezen háborút le akarná írni ⁸⁾.

¹⁾ Bizonyítja ezt egy levele, mely által Ulrik passauai püspököt és korbátohot, kit 200 lovassal magához rendelt, minden lovagnak egy hétre egy magyar forintot ígértén, biztosítja, hogy minden kárral, melyeket emberei szolgálataiban valhatnak, meg fogja téríteni, Geben zu Ofen an Suntag Judica in der Vasten (april. 5-dikán) anno domini 1457. *Oklevéltár CCLXIX. sz.*

²⁾ *Dlugoss e. h.*

³⁾ *Ranson, Ind. XXVIII., Schwandtnernél 392. l.*

⁴⁾ Az egykorú történetírók ezt nem említik; azonban nevezt őt *Prag, Annal. III. d. 200. l.* és utána *Kaprinai e. h. 204. l.*

⁵⁾ Arról, hogy Giskra lett volna a királyi seregek vezére, hasonlóképp nem emlékeznek az egykorú írók, bár *Sármay, Notit. Hist. Comit. Zempl. 34. l.* e részben Kézai Simonra P. IV. Cap. LX. hivatkozik; de a dolgot kétségen kívül teszi a királynak Kassai városához írt levele, melyben ennek meghagyja hogy 30 lovagot és 100 gyalogot küldjön Giskra segítségére, Datum Budae feria quinta proxima post festum Paschae (aprilis 21-dikén), ex autographo *Kaprinai e. h. l. d. 204. l.*

⁶⁾ *Dlugoss e. h.* és *Aeneas Sylvius, Epist. CCLXXIX. 792. l.* és *Epist. CCLXXIII. 793. l.* Hasonl. *Kaprinai e. h.*

⁷⁾ *Dlugoss XIX. könyv, 292. l., Kaprinai II. d. 206. l.* és *Katona VI. d. 1171. l.*

⁸⁾ Quid autem caeteri, quos calamitas ipsorum Comitum magis angebat, regni per climata fortes possidentes munitiones, ferri et ignis ministerio, perque rerum direptionem fecerint: si quem ea, futuram propter memoriam conscribere delectaret; rem multis conclusam suspiriis, suorum ad notitiam deduceret posterorum. *Turóczi, IV. rész, LXI. fejt., Schwandtnernél I. d. 281. l.* — Miseraque erat Regni Hungariae conditio, quod numquam superioribus temporibus, tam crudeli ac tyrannico bello premebatur. Iud enim, quod tunc gerebatur, omnia transacta excedebat. *Dlugoss e. h.*

Növelte a felháberodott háza veszélyét az oszmánoktól. fellelem. A házka szultán ugyanis értekezésként arról, mi Magyarországon történik, a kedvező alkalmat hódító tervei létesítésére használandó, az egyiptomi baszával és a hatalmas karamáni fejedelemmel békét kötve, erőlyesen folytatta nagy készleteit nyugat felé, és mindegy nyomton lehetett félni megjelenésétől az ország határain. E miatt nem kis aggodásba jött nem csak Magyarország hanem az apostoli szék is ¹⁾. Azért a szent-angyal bshozna azoros parancsolatot von a csend helyre-állítása iránt Magyarországon. Különösen írt ez iránt a pápa ezen felül mind a királynak mind az esztergomi érseknek ²⁾, a török hábo-

¹⁾ Kitevezik ez Aeneas Sylviusnak Alfonz aragoniai és siciliai királyhoz intézett és már többkor említett leveleiből, melyben őt a törökök elleni fegyverforgásra ösztönözi, és tudósítja a Hunyadiak elfogatásáról is. *Aeneas Sylvius, Epist. CCLXVI. 791. l., Engel, Gesch. v. Ung. III. d. 207. l.*

²⁾ A pápa a szent-angyal bshoznához írt levelét april. 10-dikénél 1457. így végzi: quod ut ita fiat, precipimus et mandamus, et qui aliter sentit est membrum diaboli et ira Dei super eum. *Ragnald, Annali Eccl. XVII. d. 485. l. — Kotter, Hist. Eccl. Quinqueeccl. III. d. 427. l. és belőle Kotona VI. d. 1160. l.* közli a pápának ugyanazon bshoznához intézett levelét, melyben elöadván, minő szükséges, hogy a magyar főpapok, mennyire lehet, minden más gondoktól felmentve, minden ügyelmüket az országnak a törökök elleni oltalmára fordíthassák, meghagyja nekik, hogy Miklós pécsi püspöknek különböz persik, melyeknek egyike Rómában a szent-azék előtt áll, minél előbb vétece maga előtt fel, és kihallgatván a kihallgataandókat, minden hozzáab törvényhezét elkerülve, rövid úton ítélye el a szent-azék nevében. Datum Rome apud S. Petrum anno incarnationis dominice 1457. 8. idus Octobris (october 25-dikén). — Hogy a pápa a csend helyre-állítása tekintetéből Magyarországon mind a királynak mind az esztergomi érseknek külön is írt, mondja a követhez april. 10-dikén intézett levelében, mely mellett azoknak mását is közli, megjegyezvén, miként mind kéten az ügyben hozzá utasítottak. — Ugy látszik, hogy azon időben elterjedt volt Otaszországban annak híze, hogy a király a törökökkel békét akar, és azért ez iránt tiltakozólag írt neki a pápa januar. 2-dikén 1457., később pedig megtudván, hogy ebből semmi sem lett, örömet fejezte ki ez iránt az esztergomi ér-

róra buzdította a bosnya fejedelmet ¹⁾, a vitéz Skanderbéget ²⁾, Magyar-, Dalmát- és Bosnyaországokban az egyházi jövedelmek tizedét a törökök ellen adatni, és három egyenlő részben a magyar király, bosnya fejedelem és Skanderbég közt felosztatni rendeli ³⁾, ennek e felett pénzt is küld ⁴⁾, és a lengyel királynak a keresztesek gyűjtésében követjének segítségét ajánlja ⁵⁾, sőt Capistranói helyett a kereszt hirdetőse és a hívek buzdítása végett újra Marchia Jakabot küldi Magyarországra ⁶⁾. Ennek következtében tétettek is némely ellenkészlületek, de kevés sikerrel ⁷⁾ az elmék igen nagy felhevülése miatt.

Ehhez járult a Fridrik császár és László király közt a

seknek egy csakugyan april 10-dikén kelt levelében. Mind a két irományt töredékesen adja *Raynald e. h. 486. l.*

¹⁾ Datum XXII. Aprilis 1457. Valamivel később a bosnya király segítségnyerés tekintetéből Testa Jakabot küldötte volt a pápához, a nápolyi királyhoz, a velencei dogehez, a milanói és burgundi fejedelmekhez, mint kitetszik július 24-dikén 1457. kelt ajánló-leveleiből. — A pápától mind a két ízben különösen szentelt zászlót és keresztet is kért volt, mit ez küldött is, de úgy, hogy azt Carvajal bsbornok és magyarországi követ adja által, kihez utasította e végből a királyt. *Raynald e. h. 487. l. és Farlat, Illyr. Sacr. IV. d. 72. l.*

²⁾ Datum IX. Janij 1457. *Raynald e. h. 488. l.*

³⁾ *Farlat e. h.*

⁴⁾ Ez ekkor 50,000 törökkel bajlódott *Farlat e. h. VII. d. 419. l.*, de ezen erőnek nem tudott ellentállni, és kénytelen magát várai közé vonni; azért küldött a pápa nem csak pénzbeli segedelmet, hanem hajósseregének is meghagyta, hogy segítené őt, miről nem csak értesítette a hóst sept. 11-dikén kelt levele által, hanem követet is küldött hozzá, a a nagy isten segedelmével bízatta. *Raynald e. h. 489. l.*

⁵⁾ Datum 4. Aprilis 1457. *Raynald e. h. 492. l.*

⁶⁾ Ez iránt több rendbeli levelek fordulnak elő mind május 17-dikéről 1457-ről *Waddingnál XIII. d. 2. és köv. l.*

⁷⁾ A pesti országgyűlésen, mint állítja *Katona VI. d. 1159. l.*, maga elismervén, hogy nem tudatik, mi végeztetett itt e részben. Azonban ezen országgyűlés nem tartatott meg, mint annak idejében látsk.

Cillei-birtokok felett támadott egyenetlenség újabb öszvebonyolódása. Vitovecz ugyanis a László király fogsága és hihető megöletésének közönséges hírére meggyilkolt urának birodalmi iránt Fridrikkel olly könnyen és hirtelen kötött egyességet ezen hír hamisságának megtudása után mindjárt meg kezdé bálni, annyival inkább, mivel attól méltán tarthata, hogy László király Magyarországon fekvő birtokát, a zagóriai grófságot és a gerebeni várat, hitetlensége miatt tőle elveendi ¹⁾. E mellett Holzer Jakab osztrák tárnok és ez által maga László király, ki Fridrikkel kiszabadulásától fogva untalan kedvetlenségben volt ²⁾, és a kinek most sem volt legkisebb szándéka a Cillei-örökségről olly könnyen lemondani, őt mindenkép ingerlék Fridrik ellen fegyvert fogni ³⁾. Azért végre is Ulrik grófnak a császár bőkezűségében nem bízó özvegyével egyesülve, hirtelen sereget gyűjt ⁴⁾, Cilliben némelly polgárokkal egyetértésbe teszi magát, és 800 lovaggal ezen város alá robog, épen midőn Fridrik maga is ott tartózkodék ⁵⁾, némelly jóakaróira, kik őt Vitovecz kétséges hűségére figyelmeztették volt, mit sem hajtvá ⁶⁾. A város maga minden oltalom nélkül meglepve, vérontás nélkül jutott ezen fegyverések kezébe ⁷⁾. A császári udvarnokok kö-

¹⁾ *Chron. d. Graf. v. Cilly, Hahnál II. d. 735. l.* — Hogy Vitovecz egyességét a császárral megbánta, okát nem adva mondja *Aeneas Sylvius, Europa XXI. fejt. 411. l. és Frehernól II. d. 59. l.*

²⁾ *Cochlaeus e. h. 401. l.*

³⁾ *De Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 228. l.* — *Kerchelich* ugyan *Notit. Praelim. 277. l.* azt állítja, hogy a pápa által kimondott átok miatt nem mert semmit Fridrik ellen tenni; de ez ellenkezik a dolgok menetelével.

⁴⁾ *A Cillei grófok évkönyve, és de Roo e. h.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

⁶⁾ *A Cillei grófok évkönyve e. h.*

⁷⁾ *De Roo és Aeneas Sylvius e. h.* — Szent György napját követő pénteken a *Cillei évkönyv, e. h.,* húsvét körül a *mölki évkönyv (Pez Jeromosnál II. d. 464. l.)* szerint.

zöl többen, mint Ulrik ¹⁾ cancellár, bár püspök léte re egyházban kerese menhelyet, a két Ungnad, János és György ²⁾, több nemesekkel és drágaságokkal ³⁾ itt fogat tak el, sőt Fridrik is csak az által menekedék meg, hogy történetesen épen ezen éjt a várban tölté ⁴⁾, hol még ideje maradt némelly védelmi készületek megtételére. A csekély számú várbeli őrsereg vitézül oltalmazá magát, míg a környékből a parasztság a császár segítségére jöheté ⁵⁾. Most másodszor menté meg fejedelmét Baumkirchner András, ki a császárral a várba szorulva, személyes bátorsága által a vívók minden ügyeketét sikeretleníté ⁶⁾. Nyolcz napi foganatlan megszállás és vívás után kénytelen Vitovecz visszavonódni ⁷⁾. A háborúzás azonban még azután is folyt változó szerencsével. Fridrik seregei megvitták az özvegy Cilleiné kezében maradt Sternberg és Rattmannsdorf várait ⁸⁾, míg másfelül a zagóriai gróf amannak birtokait feldulta ⁹⁾.

Mind ezen új öszvebonyolódások nagy aggodalmat szültek a budai udvarnál, hol nem volt ember, ki a kormányt illy nehéz körülmények közt szilárdúl megragadni, a dolgok állását illően felfogni és a czélszerű módokat erélyesen használni képes lett volna. Míg a Fridrikkel támadott kedvetlenség elintézése akár egy, akár más módon a ki-

¹⁾ *Anonymus Mellic. e. h.* és *Aeneas Sylvius e. h.*, — *János de Roo e. h.* és *Pray* szerint *Annal. III. d. 200. l.*

²⁾ *Aeneas Sylvius e. h.*

³⁾ *A Cillei évkönyv e. h.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius e. h.* — *A Cillei évkönyv és de Roo* szerint *e. h.* alig volt a császárnak ideje magát ide vonni.

⁵⁾ *Unrest, Chron. Austr., Hahnnd I. d. 546. l.* — *A Cillei évkönyv* szerint Vitovecz a császár seregeinek jövetelétől tartott, és azért vonta magát vissza.

⁶⁾ *Hormayr, Wien III. d. III. füz. 157. l.*

⁷⁾ *Unrest e. h.*

⁸⁾ *Ugyanú ugyanott.* — *A Cillei évkönyv e. h.* csak Sternbergről szól.

⁹⁾ *Unrest e. h.*

rálynak személyes megjelenését Bécsben látszék kívánni, a pártitűk, valamint az ozmánok ellen teendő készülétek, eltávozását Budáról hathatósan tilták. Ott a Cillei-örökség, itt Magyarország elveszése volt gátlandó. Az ebből származott kétségeskedések, habozások között, bizonyos tudósítás érkezik, hogy Mahomed szándékát megváltoztatván, seregeivel Magyarország helyett Moréat borította el. Ez, és talán azon veszély, mely a Hunyadi-pártnak napenkénti növekedése miatt személyét Budán fenyegette, elhatározá a király Bécsbe menetelét, hova május végén meg is indult ¹⁾, magával vivén Mátyást is Modrár társaságában ²⁾.

Ez nyanyis elfogattatásakor mindjárt bátyjától és annak több fogoly-társaitól elválasztatván, egy különös háznál a budai várban, mely neki lakásul jelöletett ki, zárattatott el, és itt igen nagy gonddal őriztetett ³⁾. Bátyjának lenyakasztása után egy más szoros házba az István-vára nevű torony tözsomszédságába vitetett az alsó fűrdők felett ⁴⁾. Így történt, hogy a többi foglyokkal együtt szabadságát nem nyerheté vissza. A halálos ítélet a király szívében a közvélemény szerint rá is ki volt mondva, de Magyarországon nem meré a népszerű Hunyadi Jánosnak második, minden beszámítástól már koránál fogva ment fiát is meggyilkoltatni; azért kellett neki Bécsbe menni, hol elvesztése kevesebb akadályokkal volt öszvekötvé; de

¹⁾ Mely nap indult meg a király, nem bizonyos. — Május 24-dikén, mint kitetazik egy leveléből, Datum Bude feria III. ante ascensionem domini anno domini 1457., mely által a zágrábi káptalant némelly birtokaiha visszahelyezettnei rendeli, *Kerchelich, Notiz. Praelim.* 276. l. még Budán volt; de már azon hónap 29-dikén Esztergomban találjuk.

²⁾ *Turóczi e. h.*

³⁾ *Turóczi e. h.* 279. l.

⁴⁾ *Ugyanő ugyanott LXII. fejt.* 282. l. — *Bonfin e. h.* 359. l. fogása elű helyéről nem emlékeztévén, csak ezen másodíkról szól, és azt mondja, hogy Mátyás magában a toronyban tartatott. Hasonl. *Pethő* 77. l. és *Székely* 215. l. ki a helyet István Úr toronyának nevezi.

a haza és emberiség szerencséjére a közbe jött nevezetes országlási bajok gátolták a véres szándéknak végrehajtását¹⁾. Egy kocsiiban ült ő Modrárral, az utolsó kemény bilincsek közt²⁾.

Május 29-dikén Esztergomban volt a király³⁾. Itt Vitéz Jánost szabadon bocsátotta. „Budán azt kelle tennem, — így mentegeté magát, — mit a nagyok kívántak; most belső vonzódásomnak engedek, fogságod az ő munkájok, szabadon bocsáttatásod az enyém⁴⁾.” Egyszersmind püspökségét is visszaadta⁵⁾, sőt hihetőleg a Hunyadi-család párthíveinek megengesztelését is rá bízta. Vitéz fogságát igen érzékenyül vette az egész papság. Aeneas Sylvius nem csak maga írt a királynak mellette, hanem a pápát is ennek ismételt tételére birta⁶⁾. Szintolly nagy volt tehát öröme az öszves egyházi rendnek kiszabadulá-

¹⁾ *Ranzon, Ind. XXVIII. Schwandtnernél I. d. 392. l.* — *Windisch* szerint *Gesch. v. Ung. 266. l.* a királyt ezen lépéstől az is tartóztatta, hogy Hunyadié fia kibocsátását különben a szultánhoz folyamodása és ennek a végvárak átadása fenyegetései közt sürgette.

²⁾ *Haselbach, Pes Jeromosnál II. d. 882. l.* mind a kettőről mondja, hogy bilincsen voltak; *Turóczi* azonban *e. h.* ezt csak az utolsóról állítja. *Arenpecknél* is ez áll *Pes Jeromosnál I. d. 1267. l.*: *Comitem quoque Mathiam sine aliquo vinculo et Paulum Modrar multis ferramentis compeditum (locuples enim erat auro) uno eodemque curru locatos secum abduxit.*

³⁾ Egy bizonyos Német István tudósítása nem tudni kihez, *Scripteram Strigonii ipsa die Dominica inter octavas festi ascensionis domini (május 29-dikén) anno ejusdem 1457.*, melyben nyilván mondja, hogy a király még az nap szándékoszik Esztergomból megindulni, és a mellyet közöl Cornides kézírataiból *Katona VI. d. 1178. l.*

⁴⁾ *Arenpeck, Chron. Austr. Pes Jeromosnál I. d. 1268. l.*, *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. 467. l.* és *Hist. Boh. LXVIII. fej., Bonfin IV. tiz. VIII. könyv, 359. l.*

⁵⁾ *Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius* levele Trüster Jánoshoz Rómából Kal. Aug. 1457. *Epist. CCCLXII. 834. l.* Ugyanez kitetszik Aeneasnak a királyhoz írt leveléből is, mellyről mindjárt lesz szó.

sán. Aeneas Sylvius ezt a királynak különösen megköszöné¹⁾, és magának Vitéznek is kijelenté ebbeli örömét²⁾.

Még az nap elhagyta V. László király Esztergomot; az első éjt Neszmélyen, a másodikat Gönyön, a harmadikat Győrben³⁾, a negyediket Magyar-Óváratt⁴⁾ töltötte.

Neve napján, június 27-dikén, Bécsből⁵⁾ országgyűlést hívott össze július 13-dikára, azaz sz.-Margit napjára, Pozsonyba⁶⁾. Magyaroknak kellett volna megmon-

¹⁾ Nonis Augusti Rómából, *Epist. CCCLXV. 834. l.*

²⁾ De dato 10. Aug. *Epist. CCCLXX. 839. l.*

³⁾ Quod D. rex die dominica in Neszmély alio nomine Langendorff, feria prima (csak irásai hibából secunda helyett, miután a feria prima vasárnapra esik) in Genyen alio nomine Stayhamb et tertia feria in Jaurino esset pernoctaturus. Német Istvánnak emeltett tudósítása *Katondnál e. h.*

⁴⁾ Május 31-dikén és így épen megérkezése napján Győrből hagyta meg Pozsony városának, hogy küldjön kebeléből négy vagy hat követet Óvárra, hol más nap megszállani szándékozik. Pozsony városa levéltára *Lichnovsky e. h. VI. d. CCII. l.*

⁵⁾ A napot, mellyen László Bécsbe érkezett, meghatározni nem tudjuk. *Ebendorfer, Pez Jeromosnál II. d. 882. l.* csak annyit mond, hogy június hónapban ért ide a király Hunyadi Mátyással; *Turócsi* szerint *e. h.* úrnapja után, melly ezen évben június 16-dikára esett, vitetett Mátyás a király kíséretében Bécsbe. De valamint az első határozatlan, úgy a másodikban nem nyughatunk meg. A király oklevelesen május 31-dikén Győrben lévén, más nap Óvárt meghálni és innen Pozsonyt nem érintve szándékozván Bécsbe menni, mint épen most látók, itteni megérkezésének június előbb napjaiban kellett történni.

⁶⁾ A Sopron városát meghívó királyi levelet, Datum in festo b. Ladislai regis anno domini 1457., közli az említett város levéltárából *Kovachich, Vest. Comit. II. d. 129. l.* A királynak a pozsonyiakhoz írt levelét, mellyben meghagyja nekik, hogy az általa közelebről a városba hírdetett országgyűlésen megjelenendő kalocsai érsek, váradi és pécsi püspökök és az egri prépost számára szállásról gondoskodjanak, Datum Viennae in festo visitationis b. Mariae virginis (július 2-dikén) anno domini 1457. Cornides kézirataiból közli töredékesen *Katona, Hist. Crit. VI. d. 1185. l., ugyanó, Hist. Eccl. Coloc. I. d. 428. l.*, és egész kiterjedésében *Kovachich e. h. 130. l.* Ezen utolsónál *131. l.* olvashatni ugyan-

dani, miként lehet magyar elmékben a megsértett magán és nemzeti jogok érzését elnyomni, a felriasztott nemzeti szellem kemény kitöréseit elfojtani, és a nemzetet a királylyal kibékíltetni.

A nyugtalan mozgások azonban a honban mind tovább és tovább terjedtek. Garai, ki vérarulásának jutalmául a jobb érzésűek nem kis botrányára új adományozásokat nyert ¹⁾, Bánfi és Turóczi tulajdon jószágalknak, mellyeket az ellenfél pusztitással fenyegetett, oltalmával foglaltoskodának; Giskra és Ujlaki a Hunyadi-párt napról napra növekedő erejének elnyomására, megtörésére, sőt tartóztatására is igen gyengék valának. Mind ezek tehát, látván a növekedve fenyegető veszélyt és tehetetlenségüket annak elhárítására, magok voltak az elsők, kik a félre vezetett királynak békét javasoltak, mint az állam megmaradásának egyetlen módját. Valószínűleg Vitéz János váradi püspöknek nem minden részvéte nélkül, több mérsékeltbb gondolkozású honfiak együtt-munkálkodása mellett, kik közül csak Albert csanádi püspököt tudjuk megnevezni ²⁾, végre az említett országgyűlésen ³⁾, vagy ké-

annak ugyanaz nap és ugyanonnan e tárgyban a főlovászmesterhez és a többi szállásrendelőkhez intézett hason értelmű parancsát. — A király Badenből július 7-dikén megújítja említett parancsát Pozsony városához, meghagyván annak, hogy, mintán ő személyesen szándékozik megjelenni, az ő szállásáról és élelmezéséről is gondoskodik. Megvan Pozsony városa levéltárában, *Lichnovsky e. h. VI. d. CCII. l.*

¹⁾ Chykóalyát (ma Czíkola pusztja), Zabost (Szabolcs most pusztja) és Zenth-Mihályt Fejér vármegyében adományozta neki a király. *Eccl. Dipl. Anol. XXV. cs. 5. sz.*

²⁾ Hogy ez Erdélybe küldetett békekötés végett Erzsébethez, Hunyadi János özvegyéhez, és hogy neki a szebeni polgármester és biró több fegyveres polgárral újat állották, őt megtámadták, kíséretével együtt elfogták, 14 napig fogva tartották, kitetszik II. Pius pápának későbbi 1459-ben kelt leveléből. *Balichiangi, Episc. Csanád. 101. l.*

³⁾ *Fessler e. h.* azt állítja, hogy az országgyűlés nem jött össze; mi hihető is, legalább végzéseinek nincs semmi nyoma; *Engel* ellenben *e. h.* ezen béke megkötését egyenesen ide teszi.

söbbre, bizonytalan, a következő békepontok alapítottak meg¹⁾).

1-ször. Hunyadi Erzsébet visszaadja Erdélyben Besztercze, Déva, Görgény, Krakkó és Hátszeg, a Bánságban Miháldi, a Duna mellett Nándor-Fejérvár, Szent-László, Soth, Tranko, Szórény, Orsova és Kövi, a felső vidéken Beszterczobánya, Lucha, Oroszlánkő, Léva, Zsolna és Sztrecsen várait.

2-szor. Ezen átadásnak eszközésig Mátyás Ujlaki Mik-

¹⁾ *Dlugoss XIII. könyv, 202. l.* csak köszönetes kifejezésekben említi, hogy az ország rendei a törökök beütésétől felve, békét eszközöltek a király és Hunyadiék közt, melynek fő pontjai voltak Mátyás szabadon bocsátása és némely várak visszaadása. Azonban *Kaprinai I. d. 297. l.* közöl egy levelet, melyben egy László nevezetű ismeretlen ember tudósítja a felső-magyarországi városokat az iránt, miszerint a béke a király és Hunyadi-párt közt, mint erről egy Balázs György nevezetű követ, ki, mint az iromány tartalmából kitetszik, tekintélyes férfi volt, Ujlaki Miklós és Palóczi Lászlótól jöve, tudósítást hozza, az alább említendő föltételek alatt kötött meg. A levélnek ugyan sem kelte sem aláírása nincs, és csak a Bártfa városa levéltárában fenmaradt, mint gyanúsani lehet, egykorú másolatból közöltetik, és azért magán állólag nem nagy hitelességgel bír; de Dlugoss most említett előadása által támogatva, még sem vehetjük azt egészen el, a minthogy azt ezen tekintetből legjelesebb íróink, mint *Kaprinai, Katona és Engel e. h.* is elfogadták. — *Kaprinai e. h.* annak tekintetéből, hogy ezen iromány Mátyásról mint bécsi fogságában lévőről emlékezik, ő pedig az írók egyező állítása szerint júniusban ért Bécsbe, mint ezt mi is látók, ezen egyezést június végére vagy július elejére teszi; *Katona VI. d. 1187. l.* augusztus utánra, mivel ezen hónapban még folyt a háború; *Engel* végre július közepére a július 13-dikán megindult országgyűléssel hozván összeváltetésbe, mint már megjegyzők. — Az iromány alatt ugyanazon kézzel, mellyel a szövég iratott, ez áll: Ladialaus omoibus Civitatibus. Ebből mind *Kaprinai*, mind utána *Katona* azt következtetik, hogy Palóczi László országbíró írta, ezen körlevelet. Azonban ez ellenkezik a szöveggel, hol nyilván állítatuk, hogy maga a békekötés iránti tudósítás érkezett Palóczitól és Ujlakitól a körlevél irójához. Ezen László tehát bizonyosan más volt, talán valamely elöttünk ismeretlen altárnok.

lós által Esztergomba vitetik, hol ennek és az érseknek felvigyázása alatt lesz, azután pedig mindjárt szabadon bocsáttatik, valamint a Hunyadi-háznak minden még fogva lévő barátai.

3-szor. Pongrácz visszakapja Óvárt és Sztrecsént.

4-szer. A Hunyadi-ház háborítatlanul megmarad az Alberttől és még Zsigmondtól nyert jószágok birtokában, mint Hunyad, Solymos, Diód stb, valamint azokéban is, melyeket némely zászlós-uraktól szerzett, sőt ezekre nézve még új adománylevelet is nyer.

Ezen egyezés mindjárt különös levelek által az egész országban kihirdtetett ¹⁾, de mind e mellett soha teljesezésbe nem ment, és a belső béke már felviradó reménye megint eltűnt. Hogy és miként történt ez, megmondani nem tudjuk. Valószínűleg a szilárd és hajthatatlan jellemű Szilágyi, fegyvereinek előmenetelében bízva, a körülményekhez képest ezen a Hunyadi-párt részére nem igen kedvező feltételeket elfogadni nem akarta, kivált nehezen esék neki, hogy öcsese Mátyás, a Hunyadi-párt egyetlen reménye, halálos ellenségének Ujlaki Miklósnak akármi kevés időre is kezébe jatszattatnék ²⁾; sőt inkább seregeit megint mozgásba tévén, Erdélynek szomszéd vidékeit tűzzel és vassal pusztítá, különösen Ujlaki birtokait vévén czélba ³⁾. Így újra elkezdődék a belháború, egész László király haláláig meg nem szűnendő.

Ennek következtében a király is megint Giskra Jánost bízta meg seregeinek vezérlésével Magyarországon, meghagyván a hűségében maradtott magyaroknak, hogy az ő zászlói alatt gyűljenek össze s őt egész erejükből segít-

¹⁾ László körlevele, melyről épen most szólánk, *Kapriánai-nál e. h. 207. l.*

²⁾ *Engel e. h.* — *Fessler* szerint *IV. d. 870. l.* Hunyadi Erzsébet sem akarta mint győződelmes ezen feltételeket elfogadni, s azt sürgette, hogy a király minden feltétel nélkül adja ki Mátyásat.

³⁾ *Pray, Annal. III. d. 200. l.*

sék¹⁾ Bécsből nem küldhete neki segédelmet. Csehországban ugyanis a kelyhesek valának hatalmasabbak, és ezek tőle idegenkedének; innen tehát katonaságra számot nem tarthatott; az osztrák seregeknek pedig más felé kelle menniök. Fridrik ugyanis Vitovecznek elpártolását egyenesen öcsésének tulajdonitván, ellene igen nagyon felindula, igen nagy készülöket tön; másfelül László király is igen nehezen szívelte bátyja egész eljárását. A háború kerüldhetetlen volt a két atyafi közt. László minden elfoglaltatásai mellett is seregeit előbb kiállította; ezek mindjárt a császár birtokába is csapnak, és Persenbeugot, Strüdel, Bruckot a Lajta mellett, Rabensteint, Weitenecket, Klingenbergert, Styrát és Guttensteint elfoglalják olly szűn alatt, hogy ezek még Osztrákhonhoz tartoznak²⁾. Nemsoká megjelentek Fridriknek is némelly seregei a csatátéren. A két fél azonban öszvecsapni nem mert, és megelégedék egymás birtokainak kölcsönös feldulásával. Sokat szenvedett ezen alkalommal Steyer városa Felső-Osztrákhonban³⁾.

A római szent-szék, melly Várdai Istvánnak a kalocsai érsekségbeni megerősítése által különös hajlamát mutatta László király iránt⁴⁾, ezen kedvetlenség tetteles kiütése

¹⁾ Bécsből augustus 16-dikán hagyta meg Kassa városának, hogy Giskrát, kit előbbi levele szerint megint a felső részek kapitányának nevezett ki, egész erővel segítse a békeháborítók ellen, mivel már tettelesen szükség fellépni (cum jam factu opus sit), Datum Vienne secundo die festi Assumptionis beate Marie Virginis anno domini 1457. *Kaprinainál e. h. I. d. 210. l.*

²⁾ *Haselbach, Pez Jeromosnál II. d. 882. l. Hasonl. Kurs, Gesch. Friedr. IV. I. d. 191. l.*

³⁾ Böven leírja ezt *Preuenhuber e. h. 103. l. Hasonl. Kurs e. h.*

⁴⁾ A római táblák nyilván bizonyítják, hogy Várdai István február 25-dikén 1457. lett kalocsai érsek. *Katona, Hist. Eccl. Coloc. I. d. 427. l.* Ezen táblák szavai ezek: 25. Febr. Stephanus de Varata fit archiepiscopus Colocensis et Bacslensis, per obitum Raphaëlis nominatus a Ladislao rege et a capitullo postulatus. Tab. Rom. ad annum 1457. Előbb egri prépost volt. *Pray, Spec.*

miatt legszebb reményeit látta füstbe menni a közönséges háború iránt az ozmánok ellen; bár László még mind tett némelly kézületeket e tekintetből is ¹⁾. Azért a két rokon fejedelem közt a dolgot barátságos egyezés által kívánta mindenkép befejezni. Aeneas Sylviusnak, ki igen nagy befolyású volt Kalliszt pápánál ²⁾, többször kelle ezen ügyet a szent-angyal bíbornokának, mint a pápa magyarországi követének szívére kötni ³⁾. De maga a pápa is nem csak felszólította a szent-angyal bíbornokát, követne el mindent a két atyafi kibékeltetésére ⁴⁾, hanem segítségére küldötte még de Lapide Györgyöt, ki Osztrákhonban az ő felügyelése alatt működjék ⁵⁾. Egyszersmind külön levelet írt mind Fridrik császárnak, mind László királynak, őket a békére intve ⁶⁾. Azonban ezen leveleknek úgy látszik mi sikere sem volt; azért, miután Lajos bajor fejedelem vállalta fel a közbenjárást, a pápa későbbi levelében egyenesen meghagyta a szent-angyal bíbornokának és

Hier. II. d. 77. l. Ugy látszik: ezen időtájban lett kalocsei érseki gróf is, legalább ezen időtől fogva találjuk annak nyomát, hogy ezen eszmével éltek a kalocsei érsekek. *Katona, Hist. Crit. e. h.*

¹⁾ Julius 25-dikén Bécsből hagyja meg Rosenberg Jánosnak, hogy egész erővel jelenjen meg a törökök ellen, kik (a köz hírszerint) Belgrád alatt vagnak, wittingaui levéltár, *Lichnovsky VI. d. CCIII. l.*

²⁾ Bizonytják ezt azon számos levelek, mellyeket a pápa nevében feltett s a mellyek leveleinek gyűjteményében előfordulnak.

³⁾ Különösen julius 4-dikéről és szeptember 11-dikéről kelt leveleiben, *Aeneas Sylvius, Epist. CCLXIV. és CCLXXXII. Opera 792. és 798. l.*

⁴⁾ Datum 24. maji 1457. *Raynald e. h. 485. l.*

⁵⁾ Kitészik ez a pápának a szent-angyal bíbornokához írt és épen most említett leveléből. Hibáz *Engel e. h. 208. l.* ezen Lepedato Györgyöt mint magát álló követet említvén; mert ő mint pápai jegyző különben sem volt olly állású, hogy illy nevezetes tárgyban függetlenül léphessen fel.

⁶⁾ Nyilván mondja ezt a pápa a szent-angyal bíbornokához intézett levelében.

szent-széki követnek, hogy menjen Osztrákhonba és itt egyesítvén ügyekezeteit a fejedelmi közbenjáróval, mindent kövessen el a béke eszközzésében, mellynek tekintetéből Rovarella Lőrinczet is segédjeül rendelé¹⁾. E mellett új békére intő leveleket írt mind László királynak²⁾, mind a császárnak³⁾, az utolsó előtt magát némelly fejedelmeknek abbéli vádja iránt, hogy azon concordatát, mellyet még V. Miklós kötött volt Németországgal, megszegte volna, mentegotvén, és őt arról meggyőzni ügyekezvén, miszerint ő a Németországból befolyó pénzeket nem küldi el római szükségeire, hanem a keresztyénség köz javára fordítja a törökök ellen, midőn azokból nem csak hajósereget gyűjt, hanem mind Skanderbégnak, mind a magyaroknak segédelmet küld⁴⁾.

A felek követei, még pedig Fridrik részéről testvér

¹⁾ De dato 16. Oct. *Aeneas Sylcius, Epist. CCCXIX. 818. l. és Müllernél, Reichstags-Theat. I. d. 585. l.*

²⁾ *Aeneas Sylcius, Epist. CCCXXXI. 819. l., Müllernél, Reichstags-Theat. I. d. 584. l. és Epist. CCCXXXVI. 822. l.*, az első kelet napja nélkül, a második Kal. Decembris és így már a király halála után. Az elsőt de igen töredékesen közli, a pápának a szent-angyal bíbornokához még május 24-dikén írt levelével hozván összevetéskébe és annak oct. 16-dikén kelt leveléről említést nem tévén, *Raynald, Annal. Eccl. XVIII. d. 486. l. Közli azt Goldast is in Appendice 189. l.* Mind ezeknél a levélnek keletnapja nincs, mind e mellett *Pray, Annal. III. d. 203. l.* *Aeneas Sylvius* leveleire utalva, annak kelet-napot ad, *Datura Romae pridie Kalendas Septembris anno 1457.* Ebben követi őt *Katona is VI. d. 1197. l.* A szent-angyal bíbornokához május 24-dikén írt parancsában sem a bajor fejedelem közbenjárásáról, sem a bíbornok Osztrákhonba meneteléről említés nem ítetvén, hanem ezen körülmények az october 16-dikáról kelten épen úgy adatván elő mint ezen nap nélküli levélben László királyhoz, kétséget nem szenved, hogy ez az utolsó levél következében kelt.

³⁾ Pridie Kal. Sept. vagy augustus utolsóján, *Aeneas Sylcius, Epist. CCCLXXI. 840. l. és Müllernél e. h. 583. l. Közli ezt Raynald is e. h.*

⁴⁾ Rome apud S. Petrum pridie Kal. Septembris, és így egy nap az előbbénivel. *Raynald e. h. 493. l.*

őscse Albert, László részéről pedig Eizinger Ulrik ¹⁾, ki Cilleinek megölettetése után a király kegyelmét némileg megint visszanyervén, az osztrák dolgok igazgatására nagy befolyással kezdte lenni ²⁾, Korneuburghban özvejővének, és Lajos bajor fejedelem közbenjárása mellett alkudozósaikat meg is inditák ³⁾. A szent-angyal bsbornoka nem jelent meg, mit neki a pápa igen rossz neven vett ⁴⁾. Eizinger arra törekedék, hogy Cillei Ulrik özvegyét és Vitoveczet is ezen békébe foglalja ⁵⁾. De a felek kívánságaikban annyira eltávoztak egymástól, hogy a békéből semmi sem lehet, és a gyűlés eloszlék egy fegyverszünet megkötése után olly formán, hogy a további alkudozások a Prágában tartandó özvejövetelben vétessenek megint elő ⁶⁾. Kevéssel ezután László király Lajos bajor

¹⁾ Pray, *Annal.* III. d. 204. l.

²⁾ Hormayr, *Wien* III. d. III. fuz. 157. l.

³⁾ Engel *e. h.* 211. l. Hogy a béke megkötése végett László király Eizingert küldötte a császárhoz, mondja *Bonfin* is III. *lis. VIII. könyv*; de az ő állítása sserint ez későbbben történt, midőn már Prágában volt a király. Azonban a többi újabb írók is, mint Pray, *Annal. e. h., Katona VI. d. 1208. l.* és Fessler *IV. d. 873. l.* mind ezen időben említik a kérdéses alkudozásokat.

⁴⁾ Kitészik ez mind a pápának magának, mind Aeneas Sylviusnak october 1-sejéről irt leveleikből *Epist. Aeneae Syloii, epist. CCCXXXIX.* és *CCCXL. Opera* 825. l.

⁵⁾ *Katona e. h.*

⁶⁾ Pray és Fessler szerint *e. h.*, kik közöl az utolsó az első által idézett osztrák írott évkönyvre és Aeneas Sylvius CCCXL-dik levelére utal, ezen fegyverszünet csak a prágai özvejövetelig, Engel szerint *e. h.* két esztendőre köttetett; *Preuenhuber 110. l.* és *Katona* szerint *e. h.* ez állandó béke volt; *Kurz végre Gesch. Fried. IV. l. dar. 191. l.* nem tudja elhatározni, hogy békének mondja-e, vagy csak fegyverszünetnek; mivel ezen egyesmény föltételei tudva nincsenek, azon két forrás, mellyekből annak létezését tudjuk, Aeneas Sylvius CCCXL. levele és Pray névtelen évkönyve, mellyet később Rauch is kiadott, lásd *Script. Rer. Austr. III. függelék, 22. l.*, azokat nem említvén. Azouban *Aeneas Sylvius* említett CCCXL. levelében *Opera* 825. l. nyilván mondja, hogy a két rokon közt fenforgó kérdések iránt az alkudozások Prágá-

fejedelemmel egy támadó és védszövetséget kötött tizenkét évre a pápa, a római császár, a német birodalom, az osztrák, bajor és a két szász fejedelem kivételével, minden ellenségeik ellen ¹⁾.

Azalatt Bécsben ²⁾ a király házassága vétetett tanácskozás alá. A választás Magdolnára VII. Károly francia király leányára esett ³⁾ egy értelemmel ⁴⁾, nem csak a családi öszveköttetés nevezetessége miatt, hanem mivel hiteles tudósítás szerint maga a francia király is igen óhajtotta azt ⁵⁾. Annál hosszasabban tartott, annál élén-

ban újból meg fognak indulni, mi oda mutat, hogy vég béke nem köttetett.

¹⁾ Der geben ist zu Wienn am freytag nach des heiligen Creutztag exaltationis (sept. 16-dikán) 1457. *Chmel, Mat. II. d. 134. l.*

²⁾ Az irók egyező állítása szerint Bécsben történt ezen tanácskozás; csak *de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 228. l.* mondja a tárgynak Korneuburgban tanácskozás alá vételét; némelly kéziratok állítása szerint. Ezen állítást elfogadja *Pray, Annal. III. d. 204. l.* és ennek hív követője *Fessler IV. d. 873. l.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III., Kollárnál, Anal. Vind. II. d. 468. l.* és *Peucerus Chronicorum Lib. V. 641. l. Manliusnál Hoffmann, Script. Siles. I. d. I. köt. 368. l.* ugyan Margitnak nevezik a menyasszonyt, és ebben őket követik mind *Pray, Annal. e. h.*, mind *Fessler IV. d. 875. l.*: azonban a többi irók, *Bonfin* és *Dubrav e. h.*, *Curacus I. d. 281. l.*, *de Roo, e. h.*, *Ephemer. auct. coaevi Kovachichnál Script. Min. I. d.*, sőt maga *Aeneas Sylvius* más helyt *Hist. Boh. e. h.* őt Magdolnának hívják, mit annyival inkább elfogadhatunk, mivel a francia iróknál is, mint *Meserey, Hist. de France VII. d. 103. l.* és *Sacy, Hist. d'Hongrie I. d. 219. l.* így fordul elő; az első még azt is megjegyzi, hogy ez VII. Károly királynak Mária jeruzsálemi királynóval nemzeti legkisebb leánya volt.

⁴⁾ *Engel* szerint ugyan *e. h. 211. l.* már Cillei kiválasztotta volt ezen menyasszonyt, *Kaprinai* szerint pedig *e. h. 230. l.* sokáig tartott a tanácskozás ezen választás felett; *de Bonfin e. h. 360. l.*, *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXIX. fej. 20. l.* és *Dubrav, Hist. Boj. XXX. könyv, 278. l.* egyenesen mondják, hogy a választás ekkor és egyező akarattal történt.

⁵⁾ János ysenheimi szent Antal praepceptora junius 28-dikán kelt levele által tudósítja Zaigmond, vagy távollétében Albert osztrák

kebb vitára adott alkalmat a menyekző tartása helyének megállapítása. Az osztrákok Bécsben, a magyarok Budán, a csehek Prágában sürgették annak üdneplését ¹⁾.

A kérdés még nem volt eldöntve, midőn Podiebrád véletlenül Bécs alatt terem 800 fegyveressel ²⁾, de a városba még a király meghívására sem akar menni ³⁾; mire a király követei által kíván tudósíttatni ohajtásairól; de ő a közlendő tárgy nevezetességét és titkos voltát, melly a fejedelem személyes megjelenését igényli, hozván fel, magának a királynak hozzá-jövetelét sürgeti. Ennek következtében ez négy nap egymás után jelent meg a cseh táborban 3000 fegyvertelen ember kíséretében ⁴⁾. A tanácskozások első nap nyilván folytak, a két következőn két tanú előtt, a negyediken csak négy szem közt. Podiebrád rendfihetetlenül megmaradt kívánsága mellett a menyekzőnek Prágában tartatása iránt ⁵⁾, még maga Eizinger

herceget, hogy ura, a francia király őt minap magához hivatván, bizodalmasan sokat közlött vele a leánya Magdolna és László király közt kötendő házasságról, mellyre a királyt és családját igen hajlandóknak tapasztalta; mire nézve, nehogy a késedelem veszelyt hozzon, olly követek küldését indítványozza, kik e fontos ügyet mind két király becsületére elvégezhessék, egyszersmind netalán kívántatandó szolgálatait ajánlván. Datum Argentüne in vigilia apostolorum petri et pauli anno domini 1457. *Oklevéltár CCLXXII. sz. Hasonl. Lichnovsky c. h. VI. d. CCII. l.*

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh., ugyanő, Hist. Frid. III., Dubrav és de Roo c. h., valamint Arenpeck, Pex Jeromosnál I. d. 1268. l.*

²⁾ *Helici I. d. 467. l.* csak 80 lovagról szól.

³⁾ Ezen vonogatásnak okát a többi írók nem mondják; az egy *Dubrav* említi, hogy Hunyadi László írásai közt a kős hír szerint neki is találkozott volna egy levele, melly miatt gyanúba vétetett hűsége; mit ő megtudván, félt Bécsbe menni, hol könnyen elfogatathatott volna.

⁴⁾ Az országos tanács javaslata ellen tette ezt *Fessler* szerint *c. h. 874. l.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III., ugyanő, Hist. Boh., Bosfin, Dubrav, de Roo és Arenpeck c. h. — Fessler c. h.,* ki mint látszik *Aeneas Sylvius*nak csak első munkáját olvasta,

sem tudta őt más gondolatokra bírni, bár az egész idő alatt táborában volt ¹⁾; másfelől a király sem akart a kormányzó kérésének engedni: azért ez felbosszántva fenyegetődzések közt távozott el Bécs alól. Ezek a gyenge királynál nem maradtak benyomás nélkül; Magyarország már tűzbe lévén borítva, nem akará Csehországot is magától elidegeníteni, miután Rosenberg Henrik boroszlói kapitány halála által ezen tartományban pártja nagy csorbát szenvedett volt ²⁾. Tüstént követeket küldte tehát Po-

legalább csak azt említi, nem akarja neki elhinni, hogy ezen tanácskozások tárgya a király menyekzójének Prágában tartása lett volna; mivel ez iránt a csehek már 1-^o october előtt nyilván kijelentették volt kívánságukat, épen oly határozottan, mint a magyarok Budára, az osztrákok pedig Bécsre nézve, sőt a tárgy már valósággal az ő részökre el is volt határozva, mint ez kitetszik a pápa leveleiből *Praynál Annal. III. d. 205. l.*; bár a magyar tanácsosok azzal is kecsegtették a királyt, hogy ezen ünnepejének Budán tartása által a pártosok közül sokat az udvarhoz édesgetni, másokat minden erőszakos lépéstől tartóztatni lehetne. Podiebrád, így folytatja ő okoskodásait, hirtelen megjelenése fegyveres erővel, a városba menni nem-akarása a veszély üres ürügye alatt, titkolódzása, haragja és fenyegetődzési eltávozásakor, öszveköttve azokkal, mik kevéssel azután történtek, sokkal nevezetesebb szándék következtetésére adnak alkalmat. Azonban mind ezen szép okoskodások úgy gyengíthetnék meg annyi egykorú írónak egészen meggyező előadását, ha Podiebrád megjelenékor a menyekzónak Prágában tartása már valósággal el lett volna határozva; mit azonban a pápának és Aeneas Sylviusnak Praynál előforduló leveleiből, mellyek szerint a szent-angyal bíbornoka a menyekzóra Prágába menni utasítaták és illetőleg szólíttatik fel, mint ezt mindjárt meglátjuk, bajos volna következtetni; mintán nincs ugyan adat, melly szerint Podiebrád megjelenésének idejét szorosan meg tudnók határozni, a király azonban, mint mindjárt meglátjuk, september közepén indulván meg Prágába, annak augustus végén vagy september elején kellett történni, és így a mondott october 1-^o-sején kelt levelek mit sem bizonyítanak.

¹⁾ *De Roo e. h.*

²⁾ Ezt László annyira szerette, hogy halálával egyik öcscsét Jánot a boroszlói kapitánysággal, a másikat Józsat a boroszlói püspökséggel ajándékozta meg, *Pubitschka, Gesch. v. Böh. VIII.*

diebrád után, kik őt megengesztelni ügyekezzenek, és ha azt másként nem tehetnék, nevében kívánságai teljesítését is ígérjék meg. Igy elhatároztatott a menyekzőnek Prágában tartása ¹⁾.

d. 541. l., ki halálát Bécsbe június 23-dikére teszi; a *Pulkava folytatója* szerint ellenben *Dobnernél IV. d. 181. l.* még 1456-ban Magyarországon holt meg, borban mérget kapván. Halála minden esetre még 1456-ban történt; mert már 1457-diki január 9-dikén Budáról nevezte ki László király öccsét Jánost schlesieni kapitánynak, és meghagyja három különböző levelében a schlesieni és lausitzi városoknak, hogy neki engedelmeskedjenek. Wittingaui levéltár. *Lichnocsky, Gesch. d. Habsburg. VI. d. CCI. l.* Rositz szerint is *Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 67. l.* Józsa már martius 8-dikán 1456. választatott el boroszlói püspöknek, és június 11-dikén 1457. vette a püspökséget által.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Bonfin, Dubrav, de Roo és Arenpeck e. h., Eschenlöer I. d. 36. l.* — *Anonym. Chron. Austr. Senckenbergnél V. d. 12. l.* szerint a követség Podiebráddal Schrottenhálnál alkudozott. *Schirach, Leben Georg Podiebrad's*, és utána *Stranzky, Staat v. Böhmen* német kiadója *III. d. 459. l.* azt állítják, hogy ezt László nem félelemből tette, hanem a Podiebráddal tett egyezkedés következtében ezen félelmet csak szinlelte, hogy a magyarok és osztrákok e miatt keletkezhető békételenségét lecsillapíthassa.

XXVIII.

1457.

A magyar és osztrák tanácsosok kénytelenek lévén megegyezni a király prágai utjában, a következő januariusban, vagy februiusban tartandó menyekzót a kelyhesek és Podiebrád gyűlölt hatalmának megtörésére is szándékoztak használni. Hogy ezen titokban tartott czélt annál biztosabban elérhessék, a menyekzőre több fejedelmek meghívását határozták el. A császár nejével, Kázmér lengyel király és Vilmos szász herceg, László sógorai, a bajor fejedelem és a brandenburgi határgróf, ezek közt voltak ¹⁾. A pápa különösen követje gyanánt rendelte ide a szent-angyal bsbornokát, kinek itt egyszersmind a békeltetést Fridrik császár és László király, valamint a török háború előmozdítását az üszvegyülendő fejedelmek közt eszközölni köteleességévé tette ²⁾. Ez után az uthoz minden

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXIX. fej. 76. l., Dubrav, Hist. Boh. XXX. könyv, 279. l. Hasonl. de Roo e. h.*

²⁾ A pápa levele ez iránt Datum Romae die prima Octobris 1457. a mondott bsbornokhoz megvan *Epist. Aeneae Sylvi CCCXXXIX. Opera 825. l.*, valamint az Aeneas Sylviusé is Datum Romae die prima Octobris 1457. *ugyanott CCCXXX. Opera e. h.* — A török háború, és annak következtében a két rokon kibékeltetése igen szívén feküdt a pápának, és azért kevés napokkal ez

előkészületek megtétetvén, a király megindulása előtt titkon és ismeretlenül gyalog bucsúra megy Mária-Zellbe ¹⁾, hol áhitatosságát elvégezvén, szeptember közepén elhagyja Bécset ²⁾, és szent-Mihály napján Prágába érkezik ³⁾. A csehek királyukat ünnepélyesen fogadták ⁴⁾. A kelyhes papság Rokyczána vezérlete alatt két, a római hitű pedig egy mérföldre ment elejébe. Azonban a király, mint Bon-

után újra írt a mondott bíbornoknak (Datum Romae die 16. Octobris 1457. *Epist. Aeneas Sylvi CCCXXIX. e. h. 818. l.*), meghagyván neki, hogy az ügyet egész erélyességgel mozdítsa elő, mire nézve segítségül küldi Rovorella Lőrincz hittanárt és al-dékánt.

¹⁾ Schramb Enszel mölki évirata kéziratban *Praynál Annal. III. d. 207. l.*, *Anonym. Germ., Vita Alberti II. Pex Jeromosnál II. d. 378. l.*

²⁾ *Ebendorfer Pex Jeromosnál II. d. 886. l.* — Sept. 3-dikán (Geben zu Wienn an Sambstag nach sand Gilgentag a. d. 1457.) tudósítja Eizinger Ulrikot, hogy két hét múlva, vagy legfeljebb ezen túl még három nappal Csehországba indúl, mire nézve meghagyja neki, hogy öt Holabrunnban, vagy Znaimban várván meg, Prágába kísérje. *Oklevéltár CCLXXIII. sz.* — Sept. 12-dikén még Bécsből erősítette meg a zwetli monostor szabadalmait, Datum Viennae feria secunda ante festum exaltationis S. Crucis 1457. *Linck, Annal. Claravall. II. d. 199. l.*; sőt még sept. 16-dikán Bécsben kötött szövetséget Lajos bajor herczeggel, mint feljebb látók *Chmel, Mat. II. d. 134. l.* — September 1-sőjén (Festo S. Aegidii Abb. et Conf. 1457.) csak ugyan Bécsből hagyja meg Katalinnak, Cillei Ulrik özvegyének, hogy a zágrábi várat és a város kormányát adja el (distrabat et distrahi faciat). *Kerchelsich, Notit. Praelim. 513. l.*

³⁾ *Bartoszeck Dobnernél I. d. 218. l.*, *Balbin, Epítome 510. l.* és *Pessina, Mars Morav. V. könyv, 680. l.* — *Hageck 787. l.* esőtörtökre teszi sz. Mihály napja előtt, még pedig esztendővel előbb, *Engel e. h. october elejére, Fessler végre IV. d. 876. l.* november elejére. Jegyzésre méltó *Ebendorfernek e. h.* azon állítása, miszerint a király nem várta meg a Magyarországra nézve ad primum festi b. Michaélis Archangeli diem rendelt napot Pozsonyban.

⁴⁾ *Dubrar, Hist. Boh. XXIX. könyv, 760. l.*, és *de Roo, VI. könyv, e. h.*

fin velünk elhítenni kíváná, Podlebrád unszolására ¹⁾, amarra egy tekintetet sem vete, ez előtt pedig leszálla, az általa elejébe hozott keresztet nagy áhitattal megcsókolá, és az egyes személyekkel is nagy leereszkedéssel szóla, mit az iránta úgy is bizodalmatlansággal viseltető kétalakosok igen nehezen vettek ²⁾. Alkalmasint ez adott alkalmat egy Miklós nevű jóslónak, kit a minden rendű vendégek nagy öszvesereglése hozta ide, a csillagok szerint a fejedelem ide jövelele iránt rosz eredmény jövendölésére, mit az udvarnál sokan nevetéssel, mások rettegéssel fogadtak ³⁾.

Prágából a király három követséget rendelt ⁴⁾. Az egyik a császárral volt annak idejében a vég békét megkötendő, és ennek vezérlését megint Eizinger vállalta magára ⁵⁾. A másik Kalliszt pápához vala rendelve a cseh vallásbeli dolgok elintézése tekintetéből ⁶⁾, a harmadik a menyasszonyt volt elhozandó ⁷⁾

¹⁾ *Bonfin III. tiz. VIII. könyv, 360. l.*

²⁾ *Ugyanő ugyanott, Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXIX. fejt. 76. l., Eschenloer I. d. 36. l., és Nauclerus, Gen. XLIX. 961. l.*

³⁾ *Dubrav XXIX. könyv, 760. l. és de Roo VI. könyv, 229. l. Hasonl. Kaprinai e. h.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. e. h., ugyanő, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 469. l., Arenpeck e. h. 1269. l. és Cochlaeus, Hist. Huss. 403. l.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh., Arenpeck és Cochlaeus e. h., Bonfin e. h., de Roo VI. könyv, 230. l. és utának Pray, Annal. III. d. 207. l. többször említett irott német egykorú évkönyvére is utalva, azt állítják, hogy Eizinger valóban megbékéltette a császárt és Lászlót, az utolsók szerint a békebe foglalván Cillei gróf özvegyét, a görcei grótot és Vitoveczet is. De erről a többi egykorú írók hallgatnak; ezeknek előadásából az tetszik ki, hogy a Fridrik és László közti kérdések ennek hátfalaig függőben maradtak. Úgy látszik, ezen követségnek működését csak később a menyekző alatt kellett volna megkezdeni.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius, Arenpeck és Cochlaeus e. h.*

⁷⁾ *Engel e. h. 211. l. és Fessler IV. d. 871. l. ezen követség elküldését még Bécsbe teszik; azonban Aeneas Sylvius mind Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 468. l. mind Hist.*

István kalocsai érsek ¹⁾ és Nussdorf Udalrik ²⁾ passzauzi püspök vezérlése alatt ³⁾. Velek mentek még Magyar-

Boh. LXIX. fej. 75. l., Bonfin e. h. 360. l., Dubrav, Hist. Boh. XXX. könyv, 278. l., Arenpeck, Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 1268. l. és Anonym. Chron. Austr. Senckenbergnél V. d. 35. l. nyilván és határozottan mondják, hogy Prágából indított meg.

¹⁾ Hogy Várdai István kalocsai érsek a követségnél volt, mondják *Ebendorfer Pez Jeromosnál II. d. 886. l. és Anonym. Chron. Austr. e. h. 49. l.*, bizonyos az magának László királynak megbízó leveléből, mellyet ezen követségnek adott, Datum Pragae die sexta Octobris anno domini 1457. és a mellyet Cornides kéziratából közöl *Katona e. h. 1208. l.* Ezen levél megvan az asperni levéltárban, *Lichnovsky VI. d. CCV. l.* -- E szerint, bár *Aeneas Sylvius mind a két e. h.* és *Bonfin e. h.* a követség vezérlését egyedül a passzauzi püspöknek, *Eschenloer I. d. 37. l.* ennek és Sternberg Zdenkónak, a *Pulkava nevezetlen folytatója végre Dobnernél IV. d. 181. l. és Tanner, die Sternberge 273. l.* egyedül az utolsónak, kit ez Sternbergi Kompistky Zdenkónak nevez, tulajdonítják, még is hihető, hogy abban Várdainak is volt része; sőt ő mint érsek nem is lehetett volna egy püspök vezérlése alatt; a mint hogy már *Dubrav e. h.* azt állítja, hogy a követség a passzauzi, egy magyar püspök és Sternberg Zdenko vezérlése alatt volt, az augsburgi évkönyv szerzője pedig *Menckenél I. d. 1624. l.* a kalocsai érseket egyedül nevezi vezérnek, csak hogy őt hibából nem Istvánnak hanem Györgynek mondja.

²⁾ Nussdorf régi nagy nemzetség volt, *de Roo e. h.* és *Schrittorini, Episc. Patav. Rauchndl II. d. 519. l.*

³⁾ *Kaprinai és Schrittorini e. h.* -- Megjegyzésre méltó, hogy László király a követségnek adott, és Katona után már feljebb említett levelében Ulrik passzauzi püspökről nem tesz említést, bár a többi követeket név szerint felhozza. Azonban arról, hogy a követségnek ő volt egyik előkelő tagja, kételkednünk nem szabad az egykorú írók egyező előadása után. Sőt a királynak a követség költségeinek fődözésére pénze nem léven, neki kellett erre 5000 forintot sajátjából kölcsön adni, vagy másától kölcsön felvenni, mire őt a király külön levelében olly ígérettel szólította fel, hogy ezen összeget, sőt ha az nem volna elég, mind azt, mit ezen feljül költendő, neki a jövő karácsonykor megtéríti a püspöknek és embereinek ezen utban esendő kárákkal együtt; mit ha tenni elmulasztana, őt vagy utódait az ebből eredő károk megfizetésére nézve is biztosítja, meg-

ország részéről Palóczy László országbíró ¹⁾ és de Ter-
visio Simon, az egyházi törvények tudora és esztergo-
mi olvasó kanonok ²⁾, Osztrákhonéről Stahremberg Rüd-
ger és Eizinger Osvát ³⁾, Csehországról Sternberg Zdenko
prágai várgróf ⁴⁾, Lippai Henrik csehországi főmarsall,
Michalowecz Henrik főkamrás, Lippai Burján ⁵⁾, mind

kivánván tőle, hogy a költségekről pontosan számoljon, és a pénz
maradékot, ha az egész összeveg nem menne fel, adja neki vissza.
Geben zu Prag an freitag der Andleftawsent maidtag (october 21-
dikén) nach Kristi gepurde 1457. *Oklevéltár CCLXXV. sz.* Meg-
lehet, a kelet nap után ítélve, hogy a pénz szüksége kényszerítette
a királyt a gazdag és hiúságtól nem egészen ment püspök későbbi
kinevezésére. — Ezen Nussdorf Ulrikról mondja a László király
halálára irt gyászversek szerzője *Senckenbergnél V. d. 42. l.*

Der Bischof von Passau war ein weyser Mann

Er gab dem Kunig eine lere

Das er nymandt solt gelauben

Er soll sich halten von Gersiken Weib,

Sie weren falsch Frawe.

Ezt *Fessler IV. d. 873. l.* elfogadja oly hozzáadással, hogy a püs-
pök maga Podiebrád iránt is megintette a királyt.

¹⁾ *Chron. Austr. Anon. e. h. 49. l., Pessina, Mars Morav. 680. l.* — *Cochlaeus e. h.* említi Magyarország részéről a kalo-
csai érseken és Palóczin kívül János váradi püspököt is; hasonló
tesz *Balbin is Epitome V. könyv, 510. l.* és *Pubitschka, Gesch. v. Böhm. VIII. d. 550. l.* az utolsó, Pessinán kívül, egy régi kéz-
iratra is utalva; *Theobald, Hussitenkrieg II. d. 314. l.* a kalocsai
érsek elhallgatásával egyedül a váradi püspököt említi. De mivel
erről *Ebendorfer Pex Jeromosnál II. d. 886. l.* említést nem te-
szen, azért azt *Kaprinai e. h.* kétségbe hozza; mit helyesel az
Anon. Chron. Austr. e. h., és a király említett meghatalmazó leve-
lének hallgatása is.

²⁾ A királynak többször említett meghatalmazó levele *Katonánál e. h.*

³⁾ A király meghatalmazó levele *Katonánál, és Pray, Annal. III. d. 204. l.*

⁴⁾ *Dubrac, Balbin és Ebendorfer e. h.* — *Pubitschka* sze-
riat *e. h.* Morvaország részéről jelen voltak Lichtenberg István és
Horkai Geako.

⁵⁾ László király meghatalmazó levele *Katonánál e. h.*

egyik országból 200 lovag a legelőkelőbb nemzetségek-
ből, ezen feljül a passzaui püspökségből 100 ¹⁾, és így
együtt 700 ²⁾. Ezekhez járultak egy illendő asszonyi ki-
sérlet ³⁾, több négy lovas aranyozott kocsi és fényes aján-
dékok a menyasszony számára ⁴⁾, 80 fehér ló a püspök
kíséretében ⁵⁾. Különös igen kiterjedt megbízás mellett ⁶⁾
40,000 arany úti költség rendeltetett ezen követség-
nek ⁷⁾, melyly october végével indult útnak ⁸⁾.

¹⁾ *Bonfin és de Roo e. h.*

²⁾ *Ugyanők ugyanott, Aeneas Sylvius, Dubrav e. h.*; egy név-
telen krónika szerint *Hansitznál Germ. Sacra l. d. 545. l.* az egész
kísérlet 500 lovagból állott, a passzaui püspök cselédei mind vörös
ruhában voltak.

³⁾ *Dubrav e. h.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius, Bonfin és Arenpeck e. h.*

⁵⁾ *Arenpeck és Aeneas Sylvius e. h. — Cuspinianus, de
Caes. 608. l. 200-ról, Hansitz névtelen évkönyve e. h. 32 almás-
szürkéről szól.*

⁶⁾ Ezt, mint feljebb látók, Cornides kézirataiból közli *Katona
e. h.*

⁷⁾ *Dubrav e. h.*, 40,000 magyar forint *Rosits* szerint *Chron.
Episc. Wratisl. Sommersbergnél l. dar. 90. l.* Különösen Ulrik
püspöknek a király az úti költség megtérítése mellett 5,000 forintot
ígért, Prag am Samstag der eilftausend Mäidtag (october 21.) 1457.,
a vele ment 200 lovag részére ezen feljül minden hétre fejenként
egy arany forint zsoldót rendelt, Ofen am Samstag Judica (april. 3.)
1458. *Kurz, Fried. IV. l. dar. 193. l.* A leveleket nem közli, de az
első valószínűleg ugyanaz, melyet mi feljebb említünk és az *Okle-
velltár CCLXXV. ss. a* adunk, melly esetben a kivonat helytelen.
A második keltében nyilvánvaló hiba lappang. Mi is közlünk egy
hason értelmű levelet aprilis 3-dikáról 1457. *Oklevelltár CCLXIX.*,
de ez, mint annak helyén (526. l.) látók, a passzaui püspöknek nem
párizsi, hanem budai útjára vitetik.

⁸⁾ *Fessler* szerint *e. h.* october 6-dikán, *Balbin* szerint *Epito-
me 500. l. 9-dikén, Cochlaeus 403. l. és Pessina, Mars Mo-
rao. 681. l. 10-dikén, Hageck* szerint *Böhm. Chron. 791. l. 18-
dikán* indult meg; de a passzaui püspök részére a kölcsönzendő
5000 forintról szóló és többször idézett kötelező levél szerint a kö-
vetség még october 21-dikén nem hagyta el Prágát.

Magyarországon azalatt a zavar mind inkább növekedék. Azért a király párthivei, különösen Dienes-esztergomi érsek, Ágoston győri, és Tamás zágrábi püspökök, Garai László nádor ¹⁾, Ujlaki Miklós és Rozgonyi János erdélyi vajdák, Gúthi Ország Mihály főudvarmester, és több más Győrött a király parancsolatára összevgyült főpapok, zászlósok és nemesek szükségesnek látták szeptember 22-dikéről, és így mindjárt a királynak Prágába indulása után, országgyűlést hívni össze mindszent napjára, a király becsületét, mindnyájok nyugalalmát és az ország javát illető tárgyak iránti tanácskozások végett ²⁾. Alkalmasint a király közbejött halála gátolta annak összevgyövetelét, legálább megtartásának semmi nyoma sincs.

¹⁾ Ez kevéssel azelőtt hihetőleg ügyeinek kevésbbé kedvező menetelét a mindenható haragjának tulajdonítván, annak kárpótlásául, hogy atyja Miklós a győri püspökséget néhány évig világi kézzel kormányozta, jövedelmeit kénye szerint használta s azon ígérletét, hogy a győri egyházat épületekkel díszesztendí, hirtelen halála miatt nem teljesíthette s egyszeremind az atyja vétkeérti isteni bosszú elkerülése és atyja lelkének üdve tekintetéből — Veszprém megyében fekvő somlyói várát minden tartozandósággal együtt a maga és fia Jób halála után a győri püspökség részére örökkösen bevallotta, miní erről a pannonhegyi sz. Márton monostorának conventje szeptember 14-dikén (Datum in festo exaltationis S. Crucis) 1457. bizonytságot tesz. *Ohlevoeltár CCLXXIV. sz.*

²⁾ A szászokat Erdélyben meghívó levelet, Datum Jaurini in Congregatione nostra feria quinta proxima post festum Sancti Mathaei apostoli et evangelistae 1457. közli Eder, *Schesaeus 165. l.* és belöle, a nélkül hogy kütfejét emlitené, Fejér, *Auth. Dipl. 165. l.* Hasonl. Gróf Kemény, *Notit. Cap. Alb. Trans. I. d. 176. l.* — Kocachich, *Suppl. ad Vest. Com. II. dar. 134. l.* a *Verfassungs Zustand der sächs. Nation in Ungarn* után említi ezen meghívó levelet, de egyszeremind kételkedik a kitett év helyességén. Azonban Eder, *Observ. in Felmer 134. l.* maga az eredeti után bizonytságot tesz arról, hogy az évben nincs semmi hiba. Ezen levelökben az említett nagyok megintik egyszeremind a szászokat: Jegyenek a reodek összevgyövetelég egyetértőleg minden megszakadás nélkül hűségesek a király iránt, és ügyekezzenek azokban a részekben a csendet fentartani.

László király követsége azonban Párizsban igen nagy fényvel fogadtaték, és a királyi ara átadása iránt a szükséges előkészületek megtételének. Erről tudósítatván a király ¹⁾, és megértvén, hogy a meghívott fejedelmek közül többen szándékoznak megjelenni részint a menyekző, részint az ozmán háború felett tartandó tanácskozások tekintetéből ²⁾, számos vendégeinek illő fogadására igen nagy készülleteket tett ³⁾. Az említett tárgyakon kívül ezen alkalmat használni kívánák László tanácsosai a király és a császár közt támadott egyenetlenségek tökéletes elintézésére, a luxemburgi fejedelemség miatt támadott kedvetlenségek eloszlatására, és a csehországi vallásbeli dolgok rendezésére ⁴⁾. Az utolsó nagy aggodásba hozta a kelyheseket. Podiebrád közönségesen és tartózkodás nélkül panaszkodék a nagy sokaság miatt, melly az országnak csak terhére lesz; Rokyczána pedig illy sok idegen fejedelmek közt hitfelekezetének lehető gyengülésén támadott aggodalmaiból titkot nem csinált ⁵⁾.

Növelé a kétalakosok félelmét azon közönséges és talán

¹⁾ *Dubrav, Hist. Boh. XXX. könyv, 279. l., és utána Pray, Annal. III. d. 207. l.*

²⁾ *Aeneas Sylcius, Hist. Boh. LXIX. fej. 76. l., Arenspeck Pex Jeromosnál I. d. 1269. l. és de Roo e. h.* — Egyébiránt azt, hogy ekkor Prágában az ozmán háborút is tanácskozás alá akarták venni, mondja *Aeneas Sylvius, Hist. Boh., Bonfin és Dubrav e. h.*

³⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 470. l.* — *Dubrav e. h.* azt mondja, hogy sok deszka és gerenda hozatott a színhelyek készítésére. *Hageck 788. l.* egy nagy függő teremről szól, melly a piacon úgy készített, hogy a szomszéd házak ablakaiból egyenesen lehessen abba menni, és mind a mellett alatta a kocskázás, lovaglás és járkálás minden akadály nélkül megtörténhessék.

⁴⁾ Kitészik mind ez *Aeneas Sylvius*nak a szent-angyal bsborno-kához october 1-őjén írt leveléből *Epist. CCCL. Opera 825. l.* Ezen leveléből megtanuljuk azt is, hogy a menyekzőnek januariusban vagy februariusban kellett volna tartatni.

⁵⁾ *Dubrav e. h. és utána Pray, Annal. e. h.*

a király rossz akarói által szántszándékosan terjesztett hír, hogy az udvar által egyenesen az ő kiírtásuk van célba véve ¹⁾). Ezen hírnek valószínűséget adott azon szembe-
tűnő különbség, mellyet a király magaviseletében a kely-
hes és római papság iránt megérkeztétől fogva minden alka-
lommal az egész nép előtt mutatott ²⁾). Podiebrádnak, a
kelyhes-párt fejének, magaviseletében a király iránt külö-
nös bizodalmatlanság mutatkozik; mivel Hunyadi László
szomorú esete, és az ezzeli bánásmód Csehországban is
nagy figyelmet gerjesztett volt ³⁾, és a köz hír szerint an-
nak levelei közt találkozott a cseh kormányzóknak is egy
levele, mellyben ő Cillei megöletését helyben hagyta ⁴⁾.

Illy készülétek és félelmek közt tölt el october vége
és november eleje. Ennek 20-dikán a király Sternberg
Zdenkónak, ki a követséggel Párizsban volt, fiát a kereszt-
víz alá tartá, de már estve főfájásról panaszolkozék, éjjele
álmatlan vala és más nap panaszait megújítá ⁵⁾. Mind e

¹⁾ *Bonfin e. h. 362. l., Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXXI. fej. 78. l. és Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 474. l.* — *Fugger* még tovább megy *Ehrenspiegel* 638. l.; ennek állitása szerint ugyanis a király titoknoka Hülzl némelly pénzbeli visz-
szacélések miatt (a Franciaországba küldött követség részére utal-
ványozott 40,000 forintnak csak felét adta által Sternberg Zdenkó-
nak, *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 533. l.*) elfogatván és kúpad-
ra jutván, itt Podiebrád előtt a király ebbeli titkos szándékát föl-
fedezé. Híre volt annak is, hogy a kormányzó kezére jutott a fran-
czia királynak egy levele, melly László királynak nagy sereggel jö-
vetelét igéri az eretnekek kiírtására. Ezeket igen röviden érinti
Theobald is Hussitenkrieg III. d. 9. l.

²⁾ Erről emlékezik *Aeneas Sylvius* mind *Hist. Boh. LXIX. fej. 76. l.* mind *Hist. Frid. III. Kollárnál e. h.*

³⁾ *Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Engel e. h. 212. l.* Hasonl. feljebb 542. l.

⁵⁾ *Pessina, Mars Morav. 681. l.* egy nevezetlen szerzőnek
oseh nyelven írt kézírata szerint, és utána *Pubitschka VIII. d. 552. l.* — *Pelczel* is mondja *Gesch. v. Böhm. II. d. 442. l.*
hogy vasárnap Erzsébet után jelen volt a várban Sternbergi Ko-
nopistky Zdenko fiának keresztelésén egy cseh kézirat szerint.

mellett november 22-dikén ¹⁾ széklet ült Boroszló és Görlicz közt a harminczad iránt támadott kérdés ²⁾, valamint Podiebrád és Csernahora vagy Schwartzenberg János felett ³⁾, kik nemzetségek régisége miatt öszvekapván ⁴⁾, egymást párviadalra hívák ki ⁵⁾. Ekkor is rosszul érzé magát, azért egy subában, persiai bő felső ruhában, jelent meg tanácsosai közt ⁶⁾. Ez után vacsora felett, mellyen több idegenek is jelen voltak ⁷⁾, nem csak kedvet-

¹⁾ *Pubitschka e. h.*, X. *Calendas Decembris Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXX. fej. 76. l.*, ugyanó, *Hist. Frid. III. Kollár-nál II. d. 471. l.* és *Arenpeck, Pez Jeromosnál I. d. 1269. l.*, kik szerint csak ugyan az nap betegedett meg. *Dok. Gesch. v. Bresslau II. d. 510. és 520. l.*, *Engel, Gesch. d. ungr. Reichs III. d. 212. l.* és *Fessler IV. d. 877. l.* a dolgot november 21-dikére teszik.

²⁾ A *Dok. Gesch. v. Bresslau e. h. 510. és köv. l.* ezen ügynek egész tárgyalatását hosszan és részletesen adja elő egykorú oklevelek szerint.

³⁾ *Bonfin e. h. 361. l.* és *Aeneas Sylvius, Historia Boh. e. h.* Cymburg Jánosnak nevezik; egy nevezetlen szerzőjü krónika, mellyet *Pubitschka e. h.* prágainak nevez, és *Hageck cseh évkönyvének német fordítója 788. l.* Zernhausernek, *Boregh, Böhm. Chron. II. d. 538. l.* Schwartzbergnek, *Hageck cseh évkönyvének deák fordítója Kaprinainál I. d. 246. l.* Cimbura vagy Csernahora Jánosnak.

⁴⁾ *Pessina e. h.* a mondott kézirat szerint.

⁵⁾ *Bonfin e. h.*

⁶⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh., Historia Frid. III. és Arenpeck e. h.*, ki mint munkájának több helyeiből nyilván kitévssik, egy idejü író volt, de még is majd mindenben Turóczi és Aeneas Sylvius szavaival él, és csak ritkán ad valamit hozzájuk. — *Fessler e. h. IV. d. 877. l.* következtetéscire nézve különös erőt talál abban, hogy a király keleti meleg ruhában volt ekkor, és így nem hűthette meg magát.

⁷⁾ Nevezetesen *Aeneas Sylvius levelei* közt a *CCCXXIV. szá-mának Opera 515. l.* szerzője. — *Fessler* szerint *e. h.* ez nem maga volt, mint sokan állítják, Aeneas Sylvius, hanem valamely előkelő ember, kisérteből. Mit kelljen Aeneas Sylvius jelenlétéről Prágában ez alkalommal és ezen levél szerzőjéről tartani, alább bő-vebben megvizsgáljuk.

len¹⁾), hanem igen szenvedőleg vala²⁾), halálát előre sejdíté³⁾ sőt Wetoveczy Hinkónak sejdítéseit föl is fedezé⁴⁾). Vacsora után háló-szobájába visszavonulván, étvágyát és jó kedvét visszanyeré, retket és sert, mit igen szeretett, hozata magának, jóízden evék, és kamarásaival vidáman beszélgete⁵⁾). Azonban csakhamar lefekvése után 12 óra tájban megint has-rágásról kezdé panaszkodni, de körülte lévő kamarásának tanácsára jobban betakará magát, és ez által fájdalmi enyhülését reménylve, valóban el is csüdesedék. Egy óra múlva beleinek újabb és rendkívüli szakgatással megint felkölték és panaszra fakaszták a szerencsétlen ifiát, de kamarásának előbbi tanácsát ismétlő szavaira elhallgata, bár szenvedései nem szünének meg; egész éjjel nem aludt többé, azonban még is csendesen maradt és panaszait elfojtá, nehogy szolgálinak alkalmatlanságot csináljon⁶⁾).

A nyavalya ezen éjjel olly rémitőleg növekedék, hogy az orvosok reggel, midőn a beteghez hivatnak, minden reményről lemondának⁷⁾, a mint hogy minden ügyeketök

¹⁾ *Dubrav, Hist. Boh. XXX. könyv, 279. l. és Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.*, bár más helyt (*Hist. Boh. e. h.*) egyenesen azt állítja, hogy a vacsora igen víg volt. Hasonlót mond azon említett levélnek szerzője is, melly *Aeneas Sylvius* levelei közt CCCXXIV. sz. alatt *e. h.* fordul elő. *Fessler e. h.* még megjegyzi, hogy ha már ezen nap rosszúl volt, nyavalyája nem lehetett pestis, mert ez hamarább szokott lefolyni.

²⁾ *De Roo, Hist. Austr. VI. könyv, 231. l.*

³⁾ *Ugyanő ugyanott és Dubrav e. h.*

⁴⁾ *Dubrav e. h.*

⁵⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. és Hist. Boh. e. h.* Hasonl. *Dubrav, Bonfin és Arenpeck e. h.* — Már *Fessler e. h.* maga is ezt november 22-dikére teszi, midőn a király egész nap jól érzette magát.

⁶⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.* — *Fessler* szerint *e. h.* ezen kamarás cseh volt, és csak restségből adta ezen kegyetlen tanácsot.

⁷⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.* — *Fessler* szerint *e. h.* ezek a Bécsből vele jött orvosok voltak.

siker nélkül marada ¹⁾). Maga a fejedelmi beteg utolsó óráját közelgetni érezve, a hozzá bejövő és őt vigasztalni akaró Podiebrádot ²⁾ a kormányzói hivatalban megerősíti ³⁾, és hogy holta után is Csehországot jól kormányozza, kíséretét szabadon bocsássa haza, elérzékenyedve kéri ⁴⁾. Az öreg bajnok könnyekre fakadva ígért mindeneket ⁵⁾. Ennek eltávoztával titkon, de egész áhítatossággal vevé fel az utolsó kenetet ⁶⁾ a jelen volt papság előtt ⁷⁾, minden drágaságait a prágai főegyháznak ajándékozta, és szép aranszinű hajának hosszú fürtjeit levágtatni rendelé, még halála előtt az élet minden hiúságairól lemondandó ⁸⁾. Ezen kívánságai azonban teljesezésbe nem menének; amazt Podiebrád nem engedé meg ⁹⁾, ezt cselédei halogaták ¹⁰⁾, míg végre egy égő gyertyát, a hitnek jelét ¹¹⁾, hozatott be, és már megtört szemeit a feszületre függesztve, az úrimádságot áhítattal kezdé mondani, mellynek e szavainál: „de szabadíts meg a gonosztól“ szempillái leestek, és lelke a jobb világra ment át ¹²⁾.

¹⁾ *Bonfin és Arenpeck e. h.* Minden legkisebb enyhülés nélkül adtak neki izzasztót, hashajtót, hánytatót, sőt végre érvágást is, mint mondja *Pelczel e. h. 442. l.* egy cseh kézirat után.

²⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. e. h.*

³⁾ *Bonfin e. h.*

⁴⁾ *Aeneas Sylvius e. h. és Hist. Boh. e. h.* csak a német, — *de Roo e. h.* a magyar kíséretéről is szól.

⁵⁾ *Ugyanazok ugyanott.*

⁶⁾ Hogy háznépe halálát ne gyanítsa, *Ebendorfer Pez Jeromosnál II. d. 835. l.* és a László halálára írt német gyászversek csak ugyan *Peznél II. d. 619. l.*

⁷⁾ *De Roo e. h.*

⁸⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. és Hist. Boh., Arenpeck és de Roo e. h. Hasonl. Bonfin e. h.*

⁹⁾ *Ebendorfer e. h.*

¹⁰⁾ *Aeneas Sylvius és de Roo e. h.*

¹¹⁾ *Fessler e. h.*

¹²⁾ *Aeneas Sylvius, Arenpeck, Ebendorfer e. h. és Hageck cseh krón. 789. l.*

Igy holt meg 1457-dik esztendei ¹⁾ november 23-dikán ²⁾, épen az nap, mellyen esztendővel előbb a Hu-

¹⁾ Turóczy *e. h.* LXII. fej. 282. l., Bonfin *e. h.* 362. l., Ranzan *Ind.* XXIX. 218. l., a két Cillei évkönyv 1. és 2. sz. alatt *Annal. Styriae* 120. l., *Jordanus in notis ad Dubrac. Lib.* XXIX. 762. l., *de Roo, Hist. Austr.* II. könyv, 232. l. és *Ortelius rediciv.* 49. l. László halálát 1458-ra teszik ugyan, de a többi nagyobb sereg író, mint a *budai évirat szerzője* 353. l., *Ebendorfer Pez Jeromosnál II. d.* 885. l., *Weitmilei Benuss Dobnernél IV. d.* 75. l., *Chron. Monast. Melic. Pez Jeromosnál I. d.* 546. l., *Chron. Salisburg.* ugyanott 429. l., *Arenpeck, Chron. Austr.* ugyanott 1270. l., *Styra Farkas, Itiner.* ugyanott II. d. 460. l., *Anonym. Chron. Austr.* ugyanott 463. l., *Dlugoss XIII. könyv,* 218. l., *Balbin, Epitome Rer. Boh. V. könyv,* 510. l., *Pessina, Mars Morav.* 681. l., *Rositz, Sommersbergnél I. d.* 89. l., *Henel, Annal. Siles. Sommersbergnél II. d.* 335. l. stb. meggyeznek abban, hogy a halál 1457-ben történt. Bizonyítja ezt azon levél is, melly az *Aeneas Sylvius levelei közt CCCXXIV. szám alatt 817. l.* fordul elő, és a melly december 20-dikáról 1457. kelt és már ezen halálról emlékezik. Annak bebizonyítására, hogy László király 1457. előtt nem holt meg, mit azonban senki sem is állít, előhossa *Kaprinai e. h.* 216. l. László királynak azon oklevelét, mellyben a Nyári-nemzetség származását messze felvívén, Bedeghi Nyáry Jánosról megjegyzi, hogy már Albert alatt vitézkedett Csehországban, később Nándor-Fejérvárnál Hunyadi alatt oldalában kapott sebe ellent nem állván, vívó helyét el nem hagyta. Ezen alkalommal szerzett érdemei tekintetéből nemesi szabadságai-
ban és birtokaiban nem csak megerősíti őt, hanem neki új czimert is ad. Datum Budae 1457. nap nélkül. — *Nauclerusnál Gen.* XLIX. 961. l. irás vagy nyomtatási hibából 1468. áll.

²⁾ *Gualter 951. l.* november 12-dikére, *de Roo e. h.* idus novemberis azaz november 13-dikára, *Calvisius 797. l.* és *Cuspinianus 608. l.* november 21-dikére (11. Kal. Decembres), *Balbin, Epitome 511. l., Necrol. Mon. B. M. V. ad Scottos Pez Jeromosnál I. d.* 703. l. 22-dikére, *Ortelius redicivus e. h.* 24-dikére, *Lupacius in Calend. Hist. Zeilernél Itiner. Germ. I. rész,* 179. l. 25-dikére, a lilienfeldi necrolog *Hanthalernél Recess. Campitil.* 431. l. dec. 1-sőjére (Cal. Dec.), *Pethő Krón.* 78. l. dec. 8-dikára (boldogasszony fogantatása napjára) teszik László halálát. De ezek megczáfoltatnak a többi írók által, kik rész szerint egyenesen november 23-dikára, mint *Ebendorfer Pez Jeromos-*

nyadiaknak Temesváron Cillei megületésének elengedését hit alatt ígérte volt ¹⁾, estve felé ²⁾, négy és öt óra

nál II. d. 885. l., *Annal. Augsb. Menckennél I. d. 1625. l., Fossina, Mars Morav. 682. l., Theobald, Hussitenkrieg III. d. 5. l., Pistori, Genealog. Reg. Hung. Schwandtnernél I. d. 769. l., Boregh, Böhm. Chron. 534. l.*, rész szerint Kelemen napjára, mely csak ugyan november 23-dikára esik, helyheztesik azt, mint Eschenloer I. d. 39. l., ki maga is Prágában volt ekkor, a király halálára írt gyászsersek Pez Jeromosnál II. d. 620. l., *Chron. Monast. Slamsensis ugyanott 460. l., Bartosceck Dobnernél I. d. 218. l., Contin. Benisii de Weümile ugyanott IV. d., Cont. Anonym. Pulkaeae ugyanott 181. l., Chron. Zweil. Pez Jeromosnál I. d. 546. l., Hageck 789. l., Arenpeck, Chron. Austr. Pez Jeromosnál I. d. 1269. l., Anonym. Melic. Chron. Austr. ugyanott II. d. 463. l., Chron. d. Graf. v. Cilly Hahnánál II. d. 738. l., Haug, Ungr. Chron. 57. l., Rositz, Chron. Episc. Wratisl. Sommersbergnél I. d. 89. l., Chron. Wratisl. Ugyanannál II. d. 135. l., *Ephemerides auct. coaevi Kovachichnál Script. min. I. d. 13. l., Anonymus Chron. Aust. Senchenbergnél V. d. 40. l., Dlugoss XIII. könyv, 218. l. és Michovius Pistorinál II. d. 227. l.* — Kelemen napján holt meg végre hív szolgája Hohenbaum János által Bécsben a sz. István egyházában tett átirata (*Hormayr, Wien VI. d. 2. fűz. 30. l.*) és azon levél szerint is, melyet Aeneas Sylvius levelei könt CCCXXIV. sz. alatt 815. l. találunk. Ezzel ugyan első tekintettel ellenkezésben látszik lenni Aeneas Sylvius, *Hist. Boh. LXX. fejt. 76. l. és Hist. Frid. III. Kollárnál II. d. 471. l.* midőn a király betegségét leírván azt mondja, hogy november 22-dikén (decimo Calendas decembris) betegedett meg éjjeli 12 óraker és 36 órai betegség után holt meg: de ha meggondoljuk, hogy az olaszok és mint Ebendorfer állítja és mi is mindjárt meglátjuk, a csehok is ezen időben a napot és órákat a nap lementétől kezdték számlálni, megszűnik ezen ellenkezés, mint ezt bőven mutatja *Kaprinai e. h. II. d. 219. l.**

¹⁾ Turóczi IV. rész, LXII. fejt. 282. l., *Ranzan, Ind. XXIX. Heltai I. d. 471. l. és Pethő e. h.*, a mi lehetséges is, miután a király épen november végén tartózkodott Temesváron. *Kaprinai e. h.* Erre látszanak célozni *Bonfin is III. tiz. VIII. könyv, 361. l. és Rérai, Cent. V. Schwandtnernél II. d. 672. l.*, midőn a király halálát isten büntetésének tulajdonítják.

²⁾ *Henel, Sommersbergnél II. d. 336. l.*

közt ¹⁾, 36 óráig tartott betegsége után ²⁾, rövid de zivataros életének csak 18-dik évében ³⁾ a méhben hagyott László, kit szépsége miatt világ gyönyörűségének neveztek ⁴⁾. Legszebb reményekkel tették őt népei tisztelt atyja trónjára; eleven esze, sok szép tulajdonai, szelíd indulata, nyájas magaviselete ⁵⁾ ezekre valóban legalaposabb okot is nyujtának: de némelly önhasznukat vadászó tanácsosai, különösen az alacsony gondolkozású Cillei Ulrik, tapasztalatlan ifúságával, a rossz és jó benyomások elfo-

¹⁾ *Ebendorfer e. h.* 885. l., — csőtörtőkön 22 órakor *Benisii de Weitmile Contin. Dobnernél IV. d. 75. l.*, 25 órakor *Bartoszeck megint Dobnernél I. d. 218. l.*, *Boregh, Böhm. Chron.* 534. l. Ezen cseh évkönyvekből az is kitészik, hogy a csehek az órákat egy folytában nap lementéttől kezdve számlálták, mint az olaszok és babilóniak.

²⁾ *Eschenloer* szerint 39. l. 20, *Ebendorfer* szerint *e. h.* 31, *Cillei Chron.* III. sz. *Annal. Styriae III. d. 134. l.* és *Aeneas Sylvius* szerint *Hist. Boh. e. h.* és *Hist. Frid. III. e. h.*, kit követnek *de Roo, Hist. Austr.* 231. l., *Haug, Ung. Chron.* 57. l. és *Ortelius redicius* 49. l. 36, az *Aeneas Sylvius levelei* közt előforduló és László haláláról szóló már feljebb is említett levél szerint végre *Opera* 815. l. 37 óráig betegeskedett.

³⁾ *Ranaan* ugyan *Ind. XXIX.* 218. l. 21, *Nauclerus, Cuspinianus e. h.* és *Boregh, Böhm. Chron.* 534. l. 19 évesnek mondják: azonban nyilván 18 éves kórára tessik halálát *Turócsi IV. rész, LXII. fej.* 282. l., *Bonfin e. h.*, *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXX. fej.*, *Historia Frid. III. e. h.*, *Ebendorfer Paz Jerománál II. d. 885. l.*, *Chron. Salisb. Ugyanott II. d. 429. l.*, *de Roo, Hist. Austr. VI. könyv, e. h.*, *Ortelius redicius* 49. l., *Hau, Alt- und Neu-Pannonia* 191. l., *Pistori, Geneol. Regum Hung. Schwandlernerél I. d. 770. l.* és valóban László februarius 22-dikén 1440. jövéen a világra és november 23-dikán 1457. halván meg, ekkor 18-dik esztendejét még nem egészen töltötte be. *Kaprinai I. d. 230. l.*

⁴⁾ *Welt-Wunder Hormayr, Wien VI. d. 2. füz. 30. l.*, *deliciae mundi Bonfin e. h.*, *Pistori, Geneol. Reg. Hung. e. h. 769. l.*, *Purpura Pannonica* 55. l., világ ékesége és gyönyörűsége *Pethő e. h.*

⁵⁾ *Praecellens Juvenis Rex, Contin. Anon. Pulkaovae Dobnernél IV. d. 181. l.*

adására egyaránt hajlandó engedékeny jellemével visszaélve, több gondolatlan lépésre vezérlék a maga erejében nem bizó ifiút, és annyira elidegenítették alattvalóinak szívét tőle, hogy hirtelen halála, szomorú vége köz részvétet épen nem gerjeszte. Egyedül az osztrákok sajnálták őt közönségesen ¹⁾, de ezek is főként azon félelemből, hogy megint a gyűlölt Fridrik kezére jutnak ²⁾. A csehek közt a kelyheseknél, kik a nemzet többségét alkoták, nagy aggodalmakat oszlata el ezen halál ³⁾. Magyarországon a Hunyadi-család ellenségeit nagyon megdöbbenetette ennek híre; de a nagyobb rész Hunyadi Lászlónak törvénytelen elvesztése által felingerelve, szinte örömmel fogadta azt ⁴⁾. A részrehajlatlan nézők azonban és Európa fejedelmei mind részvétellel vették ezen fiatal fejedelem kora elhunytát ⁵⁾; a történetíró végre ezen ellágyulva, örömet vetne horító fátyolt a szerencsétlen uralkodó gyengeségeire, ifúsága elmulasztásai és hajlékony jelleme természetes következéseire, ha az esetek folyama és öszveköttetése azokat különben sem árulnák el. Eleven fekete szemei, fürtös hosszú szőke haja, egyenes, a közepén egy kissé kigörcbült orra, piros poszája különös kecsket ada szelíd kifejezést

¹⁾ A halálára irt gyászversek *Pez Jeromosnál e. h.*, és *de Roo*, *Hist. Austr. VI. könyv*, 232. l.

²⁾ *Bonfin és de Roo e. h.*

³⁾ *De Roo e. h.* — *Dubrav* szerint *Hist. Boh. XXIX. könyv*, 279. l. egész Csehország megsíratta, a *Pulkava folytatója* szerint *Dobnernél IV. d. 181. l.* különösen *Podiebrád* is; de *Bonfin e. h.* 362. l. *Rokyczánát*, *Aeneas Sylvius* pedig *Hist. Boh. LXXI. fej.* 78. l. ezt és *Podiebrádot*, kik fejei voltak a kelyhes-pártnak, kivesszik. Az utolsó helyen ez áll: *Praeter Rochyczanam, et Georgium reliquos Regni proceres in moerore fuisse*: de itt nyomtatási hiba van, mert mind a bécsi mind a lipcsei codexben mind pedig *Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 474. l.* ezen hely így áll: *praeter Rochyczanam et Georgium et reliquos proceres. Dok. Gesch. v. Bresslau II. d. 529. l.*

⁴⁾ *De Roo és Bonfin e. h.*

⁵⁾ *Bonfin és de Roo e. h.*

ábrázatának, míg deli s idomos termete azzal a legszebb egyhangzatban vala ¹⁾).

Mi okozta a legjobb erejű ifjú király váratlan halálát, abban már az egykorú írók sem egyeznek meg. Némelyek egyedül gyomra megromlásának tulajdonítják a retek mértékletlen étele következtében ²⁾, mások Nándor-Fejérvár alól hozott nyavalyájának ³⁾, többen pestisnek ⁴⁾, leg-többen méregnek ⁵⁾, sőt van, ki erőszakos megfojtásról

¹⁾ Turóczy IV. réss, LXII. fejt. 282. l., Bonfin III. tíz. VIII. könyv, 361. l.

²⁾ Dubrav, Hist. Boh. XXX. könyv, 279. l., de Roo, Hist. Aust. VI. könyv, 232. l.

³⁾ Ebendorfer Pez Jeromosnál II. d. 885. l.

⁴⁾ Dlugoss XIII. könyv, 218. l., egy cseh kézirat Pelczelnél Gesch. v. Böhmen I. d. 442. l., Lupacius in Ephem. rer. Boh. Henelnél, Excerpta Chron. Münsterberg. Sommersbergnél I. d. 183. l., egy bizonyos Slana nevű embernek bizonyossága szerint, ki akkor a királyi udvarban volt. Hasonlót mond Theobald, Hussitenkrieg II. d. 320. l. és Balbin, Epitome Rer. Boh. 511. l., Rabenstein Prokop, Hageck, Kuten, Liszt Miklós és Turóczy bizonyosságaira utalva, csak ugyan Rabenstein és Liszt írásaiból Henel e. h. Kétséget nem szenved, hogy Rabenstein Prokop cancellár és Liszt Miklós titoknak azt írták Bécsbe, hogy a király pestisben halt meg, Aeneae Sylvi Epist. CCCXXIV. 815. l.: de Turóczy a pestisről semmit sem szól, Kaprinai e. h. I. d. 216. l., ki hasonlót állít Hageckről is és helyesen 789. l., bár Pubitschka VIII. d. 550. l. azt vitatja, hogy ez valósággal pestisben megholtak mondja a királyt. A pestis iránti véleményt elfogadják az újabb írók közül Balbin e. h., Pessina, Mars Morav. 681. l. egy kézirat és Kuthen szerint.

⁵⁾ Eschenloer I. d. 39. l., Campanus, Epist. VI. Frehernél Script. Rer. Germ. II. d. 149. l., Ranzan, Ind. XXIX. 218. l., Chron. Mon. Melic. Pez Jeromosnál I. d. 258. l., Chron. Salisb. ugyanannál II. d. 429. l., Styra Farkas, Itin. ugyanannál 451. l., Anonym. Mell. Chron. Austr. ugyanott 463. l., a király halálára irt cserék megint ott 629. l., Chron. Salisb. Duellii Misc. II. d. 140. l., Camerarius in horis subcisiois 328, 329. és 336. l., Sigler Bélnél Adparat. 60. l., Chalkokondylasz VIII. könyv, Script. Byz. 176. l., Unrest, Chron. Austr. Hahndl I. d. 549.

szól¹⁾. Többen állítják, hogy ekkor a városban a pestisnek nyoma sem volt²⁾, a holttesten annak jelei nem ta-

l., Toppelinus, Origines et occasus Transylv. 161. l., Langii Chron. Nürnberg. Menckennél II. d. 47. l., Chron. terrae Misn. ugyanott 357. l., Döring Chron. megint ott 28. l., Ursini, Chron. ugyan csak ott 1329. l., Chron. Eloangense Frehernél e. h. I. d. 463. l., Curaeus, Annal. Siles. I. dar. 285. l., — ki még azt is utána veti, hogy az orvosok nagyon ügyekeztek a mérget testéből kihajtani, s midőn ez előtte szóba jönne, azt mondá: jól tudom, mi történt velem, de ne hirteljétek el, mert nekem nem használtak, magatokat pedig bajba keverthetitek, — Jovius, Hist. II. d. 333. l., Cuspinianus 608. l., Ens Gáspár 146. l.

¹⁾ *A Pulkava folytatója Dobnernél IV. d. 75. l., Chron. Venero. Cell. minus Menckennél II. d. 416. l., egy népdal N. Liter. Unterh. 1774. 404. l. és egy régi schlesieni évkönyv Schles. ktopl. Nebenstunden, Dok. Gesch. v. Bresslau II. d. 529. l.*

²⁾ *Eschenloer e. h., Trütthem, Chron. Hirsang. II. d. 432. l., Aeneas Sylvius levelei közt a CCCXXIV. sz. alatt 815. l. előfordul, melyben hazai íróink, Pray, Anna. III. d. 212. l., Kaprinai I. d. 246. l. és Katona, Hist. Crit. VI. d. 1213. l. legfőbb bizonyosságukat keresik, azt a felírás szerint magának Aeneas Sylviusnak tulajdonítván és innen azt következtetvén, hogy ő is Prágában volt a király halála alkalmával és őt az utolsó napokban több ízben meglátogatta. Azonban ezen tudósok nem figyelmeztek arra, miszerint Aeneas ezen egész esztendői Rómában töltötte, különösen november végét és december elejét, mint ezt bizonyítják számtalan levelei, p. o. CCXCVII. CCXCIX. CCC. CCCII. 806. 807. és 808. l. november 22-dikéről, CCCXXXIV. 821. l. november 24-dikéről, CCCIV. 808. l. november 26-dikéről, CCCXXXI. és CCCXXXVI. 820. és 822. l., CCCVI. 809. l. december 6-dikéről, CCCVII. 809. l. december 7-dikéről, CCCLI. 829. l. december 10-dikéről, CCXCVI. 806. l. december 22-dikéről; sőt a mi több nem is azüdüközött akkor Prágába több levelei szerint, CCCXXV. és CCCXXVI. 816. l., CCCXL. 825. l. E szerint a király halálakor nem lehetett Prágában, nem Bécsben dec. 20-dikán, midőn a levél kelt; és így azt kell feltennünk, hogy ezen levelet nem Aeneas Sylvius írta Roct Jánosnak, mint felírása hibásan mutatja, hanem inkább ez amannak, a mint hogy a tudós bsbornok, majd pápa leveleinek gyűjteményébe több neki szóló levelek is felvételtek. Egyébiránt hogy ő valósággal nem volt a királyljal ekkor Prágában, maga is elismeri Hist. Boh. LXX. fej.*

láltattak ¹⁾); mások ellenben azt vitatják, hogy valósággal nagy mértékben uralkodott akkor a döghalál Prágában, és a király mind e mellett mindeneket maga elejébe bocsátott ²⁾, hogy testén valósággal kék tájog is fakadt fel ³⁾, mit szemérmertességből titkolt el az orvosok előtt, mindig csak főfájásról panaszkodván ⁴⁾. Sokak szerint a mérgek kétségtelen jelei fődüztettek fel ⁵⁾, mások szerint ennek legkisebb nyoma sem találtatott; még akkor is, midőn 1472-ben Ulászló alatt sírja felbontatott, teste egészen ép volt ⁶⁾. Annyi bizonyos hogy a bécsi orvosok,

76. l., midőn azt mondja, hogy a kamarások és orvosok beszéde szerint testén a pestisnek semmi nyoma sem volt. — *Pubitschka VIII. d. 559. l.*, ki Praynak ezen levélbeni tévedését mint saját fölfedezését lobbanja szemére, bár azt, hogy ezen levél helytelenül tulajdonítatik Aeneas Sylviusnak, már *Cochlaeus, Hist. Huss. 405. l.* megjegyzi, helytelenül támadja meg történetírónkat abban, miszerint ezen levelet a CCCXXIV. sz. alatt valónak mondja, holott az valósággal a CCCXXXVIII. sz. alatt áll: mert bár az Aeneas Sylvius leveleinek első kiadásában az utolsó szám alatt fordul elő, ugy még is a későbbiekben, mellyekben több idegen levelek hagyatnak ki, a Pray által felhozott számmal van jegyezve. Hibáznak minden esetre *Pray, Annal. III. d. 207. l.* és utána *Kaprinai, Hist. Dipl. I. d. 242. l., Katona e. h. 1212. l.* azt állítván ezen levél nyomán, hogy a pápa Aeneas Sylviust, követségének nagyobb fényt akarván adni, vagy rendes ide küldött követésnek betegsége tekintetéből kevéssel a király halála előtt küldötte Prágába.

¹⁾ *Ebendorfer e. h.*, ki azt mondja, hogy egész ábrázatja elfeketedett.

²⁾ Kézirat *Pessinánál, Mars Morav. 682. l.*

³⁾ *Lupacius e. h. Henelnél e. h.* Némellyek azt állíták: dass ihm die Scham aufgeoffen und angeschwollen als wenn er eine Pestilenz hätte. *Chron. Cill. No. 1. és 2. Annal. Styriae III. d. 120. l.*

⁴⁾ *Pessina e. h.*

⁵⁾ *De Roo e. h., Cuspinianus 608. l.*

⁶⁾ Erről Ulászló király egy külön oklevelet is adott ki *Dipl. Boh. Sil. No. 203. Sommersbergnél I. d. 1079. l.* és *Bél, Notit. Hung. Novae III. d. 213. l.* csakugyan Sommersberg barátságos közléséből. — Még 117 esztendővel későbbre is, és így 1380-

kik a király személye körül valának, haza érvén, mindjárt kezdék a király megéteztetését és azt állítani, hogy ők a valóságot Prágában csak félelemből nem merték fölfedezni, de a tanács nekik a dolog terjesztését megtiltá ¹⁾). Az éteztetés módja iránt az írók előadásai megint különböznek. Az állítatik ugyan többek által, hogy a megéteztetés retek ²⁾) vagy alma által történt ³⁾), melly egyik lapján megmérgeztett késsel vágatott két felé ⁴⁾). Némellyek szerint ezt szeretője nyújtotta át neki fürdőben, szándéklott megházasodását nehezen vévén ⁵⁾), mások szerint Rozmítal Jo-

ben, midőn a sár újra felbontatott, a test minden megromlás nélkül volt. *Pontanus, Boh. pia II. könyve, 30. l., Balbin, Epitome 510. l.* — *Fessler IV. d. 880. l.* ezen felbontást 1490-re, *Pubišchka e. h. 562. l.* 1594. és 1614. közé teszik, az utolsó még azt is hozzá adván, hogy a sírbolt megigazitása végett történt ezen felbontás, és a holt testen a körmök megnöve valának. — Azon körülményben, hogy a holt test illy hosszas ideig maradt rothadás nélkül, *Fessler e. h.* a mérégnek új jelét találja, mivel, úgy mond ő, annak, hogy a pestisben megholtak testei épségben maradtak volna, nincs példája, de van annak, hogy az arsenicum által megéteztettek a rothadásnak ellentállottak. Őutána a pestist csak a cseh írók találták fel nemzeti érzésből.

¹⁾ *Aeneas Sylvius, Hist. Boh. LXXI. fej. 77. l., Hist. Frid. III. Kollárnál Anal. Vind. II. d. 474. l., Bonfin e. h. 361. l., Arenpeck e. h. 1270. l.*

²⁾ *Eschenloer e. h. I. d. 39. l.*

³⁾ *Anonymus Mell. Chron. Austr. Pez Jeromosnál II. d. 463. l., Chron. d. Graf. v. Cilly e. h. és Dlugoss XIII. könyve, 218. l., ki azonban azt mondja, hogy kétséges, mérég által vagy pestisben holt-e meg?*

⁴⁾ *Unrest, Chron. Austr. e. h.*

⁵⁾ *Comines 266. l., Cominaeus, Annal. Siles. X. könyv Henelnél Annal. Siles. Sommersberg II. d. 336. l., Schickfuss, Hist. Siles. I. könyve, 123. l., Boreck, Hist. Boh. XXXV. könyv, Balbin e. h.* — Klein ezen személyt *Gesch. v. Ung. 306. l.* a Rozgonyi-nemzetségből valónak mondja, mint emlékezik hogy olvasta, de már elfelejtette: hol. — Azonban Klein mendemondáját mint figyelemre nem érdemest mellőzve, ez ellenkezni látszik *Bonfin III. tíz. VIII. könyve, e. h. és Balbin, Epitome 510. l.* azon állításával, hogy László igen szűz életű volt. Azért *Hormayr, Wien*

hanna, Podiebrád felesége ¹⁾), még pedig a nagyobb rész állítása szerint férjének parancsolatjára ²⁾). Egyenesen Podiebrádot vádolják igen sokan ezen bűnnel ³⁾), részesnek mondják némelyek rajta kívül Rokyczánát ⁴⁾), mások ezt és Eizinger Ulrikot ⁵⁾). Van ki III. Fridriket vádolja a megétetéssel ⁶⁾); sőt Dlugoss, ki minden alkalommal örömmest mond rosztat a Hunyadi-családról, Mátyást is belé keveri, oly formán adván elő a dolgot, mintha ő ekkor Magyarország kormányzója lett volna ⁷⁾). Némelyek sze-

III. d. 3. füz. 157. l. ezen személyt nem ágyásának hanem egy előkelő hölgynek tartja, ki az ifjú királyba szeretvén, reménylél, hogy általa koronát nyer, most pedig hiú várakozásaiban megcsalattatván, inkább halva mint más karjai közt kívánta őt látni.

¹⁾ *Eschenloer I. d. 39. l., Dlugoss e. h. és Unrest e. h.*, ki még azt is mondja, hogy ez a megmérgeztett fél almát a királynak nyújtotta, a másik felét pedig leányává maga ette meg. *Michovius, Pistorinál Script. Pol. II. d. 227. l., Tanner, die Sternberge 274. l.*

²⁾ *Eschenloer, Dlugoss, Michovius, Unrest és Tanner e. h.*

³⁾ *Chron. d. Gr. o. Cilly e. h., Chron. Saliab. Pex Jeromosnál 429. l., Jovius, Hist. II. d. 333. l., Tritthem, Chron. Hirsaug. II. d. 432. l., Cromer, Hist. Pol. XXIII. könyv, 540. l., Schallenberg Boldizsár, Collect. Geneol. Hist. XIX. fej. Pubitschkánál VIII. d. 559. l., Döring e. h., Lazius III. d. 67. l., Burkhard, in Comment. ad Melleni Seriem regum Hung. 76. l.*, ki azt állítja, hogy kezében van egy nyomtatásban még ki nem jött levél, melly bizonyossá teszi Podiebrád bűnét.

⁴⁾ *Bonfin, Aeneas Sylvius, Hist. Boh. és Hist. Frid. III. e. h.* — A *Chron. Zwett. Pex Jeromosnál* a király halálát csak közönségesen tulajdonítja az eretnekeknek.

⁵⁾ *Péczeli II. d. 276. l.*

⁶⁾ A király halálára irt gyászversek *Pex Jeromosnál és Anonym. Chron. Austr. Senckenbergnél V. dar. 41. l.* — *Dlugoss XIII. könyv, 222. l.* és *Michov. Hist. Pol. Pistorinál Script. Pol. II. d. 227. l.* még azt is mondják, hogy Eizinger Ulrik az osztrákok által elfogatván ezen gyanu miatt, a kőpadon mindent kivallott.

⁷⁾ *Dlugoss e. h.* — Szint illy kevés figyelmet érdemel *Chalkohondylasz VIII. könyv, 176. l.*, ki László király megétetését He-

mélyt egyenesen nem neveznek, hanem a cseh nemzetet közönségesen vádolják a megmérgezéssel ¹⁾.

A bizonyságok ezen ellenkezésében a történetírás elhatározó ítéletet nem hozhat, annyvival kevesbbé, mivel a jelesb egykorú írók magok is kétségeskedtek ²⁾. Igaz ugyan, hogy az étetés iránt közönséges volt egész Európában a hír ³⁾, de valamint egyfelül az étetések ezen időszakban igen szokásban voltak, ugy másfelül annak híre még ott is elterjedett, hol annak legkisebb nyoma sem volt.

November 27-dikén ⁴⁾ ment véghez a temetés igen nagy fénynyel ⁵⁾. A test a királyi lakból a kis oldalon (Kleinseite) egyenesen és nem a város minden részein keresztül, mint eddig szokásban volt, vitetett a városba. Elül ment a polgárság, mellyet követtek az iskolai ifjuság és a különböző szerzetes barátok, majd az egyetem igazgatója a tanárokkal, később fekete posztóval betakart 10 ló és az

dervári Lőrincznek (ὄπο τινος Λαυρεντίου Χερραχαβάρεω του Ἀνθεοζάρου) a régen megholt nádornak tulajdonítja.

¹⁾ Campanus, *Vita Pii II. in Oper. selectis* 441. l., *Steinhövel és Kobeln, Chron.* 38. l.

²⁾ A feljebb többször említett levél írója Aeneas Sylvius levelei közt, maga *Aeneas Sylvius Hist. Boh. és Hist. Frid. III. e. h., Europa XXXIII. fejt. 427. l. és Frehernél II. d. 45. l., Bonfin és Dubrav e. h., Turóczi IV. rész, LXII. fejt., de Roo, Hist. Austr. e. h., Bartossek Dobmernél I. d. 218. l.*

³⁾ Rómában is elterjedt az, de Hladek Lukács a premontrei szerzetből, Lászlónak követe Rómába, mindent elkövetett annak megszafolására, mint erről tudósítják Podiebrádot egy Venczel nevű barát a sz. Pál egyházának igazgatója martius 20-dikéről és Fürstenfeler János a sz. Mária egyházának igazgatója és a pápának meghittje aprilis 3-dikéről irt leveleikben, *Pessima, Mars. Morav. 683. l. és innen Kaprinai II. d. 154. és 159. l. Hasonl. Pubitschkát e. h.*

⁴⁾ *Pubitschka e. h. 555. l., VII. Kal. Dec. Arenpeck Pes Jeromosnál I. d. 1270. l., Aeneas Sylvius, Hist. Frid. III. Kolárnál Anal. Vind. II. d. 474. l., Katalin napján Eschenloer I. d. 39. l., Bartossek Dobmernél I. d. 218. l., Pukara folykátója ugyanott IV. d. 181. l.*

⁵⁾ *Pubitschka és Bartossek e. h.*

ország nagyai gyász ruhában és fekete gyertyákkal; ezek után jöttek Rokyczána és a nemesség megint gyász ruhában és fekete gyertyákkal, végre pedig maga a holttest nyitott koporsóban, koronával fején, a város tisztviselői által vitetve. A Hradzsinnál átvette azt a káptalan és a székes-egyházba vitte. Itt történtek a szokott áldozatok, itt osztogattatott ki pénz a nép között, hogy ez is áldozhassék, de ezt, mint egy egykorú évkönyviró panasolja, kevesen fordították ezen célra s inkább zsebeikbe dugták. A régi szokás szerint a világiak lovaikat is be akarták vinni az egyházba az áldozat végett; azonban ezt a káptalan, mint illetlent, nem engedé meg, mit sokan rossz néven vettek ¹⁾). Így temettetett el László király a prágai várban ²⁾), szent-Vida egyházában ³⁾ szülőatyja IV. Károly császár mellé ⁴⁾). Az ifjú király halálának híre Párizs-

¹⁾ Mscr. Chron. Boh. Crucig, mely 1448-tól 1510-ig megy, *Pubitschka e. h.* Ezen temetést bőven leírja *Balbin* is 510. l. a királyné-hradeki kézirat szerint, valamint a László halálára írt német versek szerzője *Pez Jeromosnál* II. d. 679. l., ki szerint 10 fekete posztóval bevont ló kísérte a testét és nem 12, mint *Pray* után *Annal.* III. d. 209. l. állítja *Kaprinai* I. d. 259. l. Említi azt *Eschenloer* is I. d. 39. l., ki még megjegyzi, hogy a koronát, királyi pálczát, kardot, almát és pecsétet magyarok vitték és Rokyczána az egyházban szónokolni akart, de a prágai dékán *Venczel* őt erőszakkal eltaszította. *Palachy* szerint *Böhm. Monatschrift* II. d. 3. füz. 256. l. Rokyczána valósággal tartott beszédet a király felett, de ez igen hosszúra nyulván a dékán felkiáltott: „Mester! halgass már, hisz eleget szónokoltál.“

²⁾ *Bartosseck Dobnernél e. h.*, *Cont. Benisii Weitmile ugyanannál* IV. d. 75. l.

³⁾ *Cont. Pulkae e. h.*, *Aeneas Sylcius Frehernél* II. d. 41. l., sz. *Venczel* egyházában *Eschenloer* I. d. 59. l., *Boregh, Böhm. Chron.* II. d. 534. l.

⁴⁾ *Cont. Pulkae e. h.*, *Aeneas Sylcius, Hist. Boh.* LXXI. fej. 77. l., *ugyanő, Hist. Frid.* III., *Arenpeck e. h.* Az ifjú királynak *Eschenloer* diák nyelven írt könyvében igen igen rossz diák sűrírtatot készített, mely így következik:

Annis millenis post Christi nativitatem

Adjunctis quadrigenis septem et quinquaginta

ban érte a menyasszony után küldött követséget ¹⁾, és ennek egyik tagja Sternberg Zdenko mindjárt felszólította a francia királyt, hogy egyikét fiai közül adja át a magyaroknak és cseheknek királyúl ²⁾.

In feria quarta ipsius Sancti Clementis
Regis Hungariae, Bohemiae hic coronatus
Mortuus est sponsus adolescens Rex Ladislaus,
Prae filiis hominum formosus, strenuus, prudens,
Aetate teneri anno decimo nono
Non ab intrinseco natura necem praestante
Sed veloci morte vivus fuit intoxicatus
Suspicio de Podiebrat Dominum Regnique Rectorem
Hanc mortem flebilem mundo fecisse dolose.
In Praga moriens tumbae avi consepultus.
Flet filia regis Francorum huic desponsata
Quae jam itineri pro nuptiis erat accincta;
Mors autem terribilis diripuit nuptias laetas,
Virgine Maria fruatur immaculata,

Dok. Gesch. v. Bresslau III. d. 535. l. — Semmivel sem jobb az, melyet a mölki névtelen évkönyv *Pez Jeromosnál II. d. 463. l.* szállított ránk:

Sceptra Ladislai Clemens tu sancte, rotabas,
Annis Millenis quinquaginta quoque septem
Clementis festo Ladislaus doxatur pomo
Rex Bohemorum, Hungarorum, Dux Austriae domus
Perfidus Hussitas, Haeticos et Biclesitas
In urbe Praga Katholicae fidei plaga
De Bodobrat natus dicitur esse reus
Usurpans regnum sibi per hoc, nam fecit ob hoc
Vindicet Deus, puniatur in hoc malo reus.

¹⁾ *Bonfin* szerint *e. h. VIII. könyve, 368. l.* épen az nap ért a halál híre Párizsba, midőn a követség megérkezett; *Dubrav* szerint *XXX. könyve, 279. l.* harmad nappal elindulása előtt; az utolsó inkább megegyez *de Roo* előadásával is *VI. könyve, 210. l.*, ki azt állítja, hogy a király még halála előtt több tudósításokat vett annak jól fogadtatása iránt. Hasonl. *Kaprinai I. d. 259. l.*

²⁾ *Dubrav e. h.* — *Theobald* szerint ellenben *Hussitenkrieg III. d. 9. l.* erre a francia király által fogsággal kényszerítettett. Hasonlót mond *Tanner, die Sternberge 274. l.*

Nevezetesb nyomtatási hibák.

4. l. 9. sor feljülről, elében olv. felében.
14. l. 5. s. f. ez olv. ezek.
16. l. 5. s. alulról, quod dissimulatio olv. quod esset dissimulatio.
18. l. 7. s. a. az olv. an.
42. l. 15. s. a. törvényszék olv. törvények.
46. l. 12. s. f. Rakersburg olv. Rakersburg.
144. l. 5. s. f. egy illy olv. illy.
168. l. 9. s. f. a olv. e.
196. l. 10. s. a. Colmaná olv. Colmans.
196. l. 11. s. a. *Hahnás* olv. *Hahndá*.
277. l. 1. s. a. leveléből olv. leveleiből.
297. l. 9. s. f. vezérei olv. vezére.
315. l. 8. s. a. von olv. und.
319. l. 6. és 7. s. f. testvéreikkel olv. testvérekkel.
322. l. 11. s. a. amaga olv. ő maga.
367. l. 12. s. f. előbb olv. minél előbb.
411. l. 11. s. a. közöl olv. közli.
425. l. 3. s. f. részek olv. részeek.
429. l. 2. s. a. ellen olv. előtt.
478. l. 1. s. a. saeneA olv. Aeneas.
479. l. 20. s. a. évkönyvön olv. évkönyvből.
497. l. 4. s. a. *Ἰον* olv. *Ἰού*.
550. l. 5. s. a. *Pessina, Mars* olv. Pessina szerint, *Mars*.
563. l. 4. s. f. két olv. két.
565. l. 8. s. a. 6) olv. 5).
565. l. 9. s. a. 5) olv. 6).
567. l. 4. s. a. egen olv. egy.
-

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.

Please return promptly.

3 2044 100 888 288